SARMATIAE EVROPEÆ DESCRIPTIO, QVAE REGNVM POLONIAE, LITVANIAM, SAMOGITIAM, RVSSIAM, MASSOVIAM, PRVSSIAM, POMERANIAM, LIVONIAM, ET MOSCHOVIAE, TARTARIAEQVE partem complectitur.

ALEXANDRI GVAGNINI Veronensis, Equitis Aurati, peditumque præfecti.

Cui supplementi loco, ea qua gesta sunt superiori anno, inter Serenissimum Regem Poloniæ, & Magnum Ducem Moschouiæ breuiter adiecta sunt. Item Genealogia Regum Polonorum.

SPIRÆ.

CVM PRIVILEGIO IMPER. ET REGIS GALL.

APVD BERNARDVM ALBINVM.

M. D. LXXXI.

VNguibus arripiens hostem rostroq́; minaci,
Ista Iouis volucris pectore sternit humi.
At rursum innocuas pascit sine cæde volucres,
Quæ sese obseruant, officijsq́; colunt.
Regibus est, auium Rex, nobile Stemma Polonis,
Illius vt mores, ingeniumq́; serunt.
Nam belli atq́; togæ simili ratione gubernant
Tempora, & his rebus conueniente modo.
Hostis enim Regnum quoties inuadit eorum,
Hunc toties armis conficiuntq́; nece.
Agmina cum Geticis turmis, tot fusa Scytarum,
Hoc Valachi, Mosci, Prussia victa, docent.
At sibi subiectos in libertate tuentur,
Quisq́; Pater Patriæ dicitur inde suæ.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI STEPHANO, DEI GRATIA POLONIAE REGI, MAGNO DVCI LITVANIAE, RVSSIAE,

Prußiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Kiouiæ, Volhiniæ, Pomeraniæ, Liuoniæ, ac vniuersæ Sarmatiæ Europeæ Monarchæ Dominoq́; &c. nec non Transsyluaniæ Domino.

* * *

CVM jam annos complures in istis regionibus versarer, operamq́; meam qualemcunq; in re militari huic Reipub. præstarem, STEPHANE Rex SERENISSIME, cùm sæpè alias, tum maximè Lithvania armis belloq́; à magno Moschorum Duce infesta & oppressa, vbi ego arci Vitebsko præfectus eram, quod munus iniunctum, qua potui industria, peregi, sicut & data mea fides, & Reipub. dignitas, & loci ipsius necessitas (est enim arx Moschis contermina) postulare videbatur, longa tandem consuetudine linguam, mores, leges Polonorum edoctus sum, situmq́; regionũ totius Sarmatiæ Europeæ cùm magna ex parte propria experientia exploratum habui, & sæpissimè subieci oculis meis. Quare nactus ego occasionem temporis, dum à duro Marte respirarem, quædam scitu non indigna de moribus, legibus, initio, incremento, rebus gestis imperij Polonici, populorumq́; Sarmatiam incolentium, deniq; de situ, dispositioneq́; regionum earum omnium, quas in se Sarmatiæ orbis complexus est, militari stilo conscribere non dubitaui. Hoc enim pacto, maiorem animi mei affectum Reipub. huic nobilissimæ testari non possem: quàm si pro eius gloria ne dicam salute, non modo si res & vsus postulauerit, vitam, qua nihil est, nec esse potest post animæ salutem, homini charius, profunderem, sed etiam eandem, si modo per ingenij vires liceat, etsi hinc quidpiam ad eius dignitatem accedere queat, ornarem, laudesq́; eius celebrarem. Nam si patrio solo, quod me genuit & conspectu huius splendidissimæ lucis ornauit, plurimum natura debeo, profectò & huic Reipub. quæ supra naturæ dona, plurimum mihi adiecit, vtilitatis, dignitatis, & ornamenti, quæ me aduenam in suum recepit gremium, receptum complexa est, complexumq́; ciuem suum agnoscit, tantum vt debeam necesse est, quantum nemo alius suæ patriæ se debere profiteri potest, & profectò licet multi sint singularis & immensæ in eam pietatis ac fidei, concedam tamen nemini, in adeundis pro eius gloria, forti & constanti animo, omnibus periculis, si non tanta cum gloria & vtilitate, quantam cæteros posse ei suis periculis præstare facilè patior, tamen animi affectu, & propensissima voluntate, vinci me à quoquam nunquam cõcedam. Idq́; cùm semper præstare volo, tum & nũc his meis commentarijs, quibus Sarmatiæ Europeæ nomen indidi, huiusce animi erga eam mei minimè obscuram significationem declarare volui. Verùm quo patrono lucem cognoscere deberet cùm non satis mihi cõstaret, præsertim cùm in ea nuncupanda id spectandum esse existimarem, quod spectati à sapientissimis quibusque solet, labores non sine summo iudicio ita nuncupantibus, vt & his quibus offerantur, conuenientissimi sint, eosq́ue delectent, & ipsi apud eos amorem mereantur, gratiamq́; referant: malè enim collati labores & munera, tam pereũt quam quod maximè: ecce tandem sese offert SERENISSIMA Maiestas tua, cui iure hic meus qualiscunque debetur labor: nam & ab homine militari profectus, tibi potissimum, qui ab ineũte ætate, arti militari operam dedisti: & gradatim ob tuam virtutem bellicam in magnum honorum fastigium conscendisti, iure optimo cõsecrari debuit, & de rebus Sarmatiæ conscriptus, tibi non inutilis & non iniucundus fore visus est, tũ quod diuina prouidentia Sarmatiæ constitutus es Monarcha, tum quod hoc gubernaculum tibi oblatum non leuem difficultatem cum molestia coniunctam facessere videtur, maximè cùm in eo sit tanta perturbatio, tanta varietas nationum, linguarum, legum, morum, & aliarum rerum, vt ad ea omnia rectè componenda, sapientia virtu-

teq; summa, qua es à D E O Opt. Maxi. abundè ornatus & instructus, opus sit.

At nostra hæc Sarmatia, quam meis sumptibus sub prælum mittere curaui, tuoq; nomini Augustissimo consecraram esse volui, magna ex parte te ea difficultate leuare, & ab hac molestia vindicare potest. Cognosces enim ex ea subditorũ tuorum mores, ac studia diuersa, quæ non nisi longo tempore diuturnaq; conuersatione cognosci possent. Inferes tandem oculos in Regiones tuas amplissimas, atque quibus hæ abundent, quibus egeant animaduertes: municipiorum, arciumq;, situm, dispositionem, & si aliqua munitione, & propugnaculis, ad propulsandos hostium veloces ac feroces incursus desiderent, considerabis. Insuper exploratas habebis vicinas regiones, ac vicinarum tam Christiani, quam barbari nominis gentium, mores, religionem, & in rebus gerendis deniq; consuetudines, cognosces. Ex quibus aliarum tu studia in se tuo candore & beneuolentia conuertere debes, aliarum verò, superbas ferocientesq; vires, ad effrenatam insolentiam, si modò saluam & integram tuam gloriam, simul ac imperium hoc conseruare vis, vt armis retundas necesse est, talemq; te eis præbeas, qualem te esse eorum animi & mores expóscent. Ne autem parum emolumenti, adferre tibi posse, hãc tuarum regionum cognitionem putes, ô Rex, scias sanè optimè, minus apte illum monarcham dici, cui mores, consuetudo ac facies tota suæ monarchiæ cognita non fuerit, & qui eam mente non intueatur, nec in oculis circumferat suis. Neq; fœliciter illum posse bellum in illis locis exercere vnquam, quorum situm cognitum non habeat. Hinc illud est, q̃ à sapientibus quibusq; præcipitur, principibus viris longinquã necessariam esse peregrinationem, illosq; demum fœlices rerumq; gerendarum non ignaros esse, qui mores multorum hominum ac vrbes considerârunt: sin minus verò tutè longius euagari, & à patria diutius aberrare propter varia pericula possunt, tamen ne tanto bono fraudentur, tabulis Geographicis, & Cosmographicis à prudentissimis hominibus prouisum est, vt ea quæ oculis subijcere nequeant, saltem animo & cogitatione complectantur, & cum hoste in ignotis regionibus decertaturi, ex tabulis ea cognoscant, quæ nulla alia ratione tam facilè cognosci possent. Quare & Alexander Macedo, qui virtute & rebus gestis Magni nomen meruit, conserturus manum cum hoste in loco ignoto, prius eum sibi in tabula depingi voluit, vt ita ex eius cõsideratione cognosceret, quid sibi cauendum, quid adoriendum esset. Et Romani Imperatores totius domitores orbis, pugnaturi in aliqua regione, antequã bellum decerneretur, prius pictam intuiti sunt, q̃ & ingruente Gallico tumultu fecisse eos, Italiamq; pictam præbuisse, testis est Varro. Idem alij multi clarissimi Imperatores non sine summo nominis sui splendore, & in rebus gerendis fœlici ac prospero successu fecêre, quos ego miles, apud te Imperatorem strenuum recensendos minimè puto. Id vnũ dico, te posse hic regionum situm, legesq;, & mores gẽtium, animo perlustrare, tam tuo Imperio subiectarum, q̃ externarum, illarũ præcipuè cum quibus tibi res aliquàndo futura sit, vtpote Moschouitarũ mores, expeditionesq; domesticas ac bellicas, ac ditiones amplissimas, tum Tartarorum hordas siue nationes campestrium potentissimas. In primis verò originem, incrementum Imperij Polonorum, vitas Principum, prælia, disciplinas, studiosè & explicatè descripta cõsiderabis, & quomodo illi Herculei Sarmatæ, quorum tu successores, has sedes non sine sudore & sanguine occupauerint, quid ille, quid item alij ab alijs prognati, alius post alium, tam in toga quàm in armis gesserint. Videbis illos non vt barbaros, sed clarissimos & regia dignitate ornatos Imperatores, suis rebus præclarè gestis Heroum, qui admirationi toti orbi fuêre, nomen, & gloriam adæquasse. Nam sæpius non modo pro salute patriæ, sed etiam totius Europæ, alijs regnis interim (proh dolor) domesticis & ciuilibus armis sese mutuo infestãtibus, immani ferocitati hostis communis sese opposuerunt, eiusq; impetum effrenatissimum armis retuderunt, non dico quoties illi Tartarorum influentes in Europam copias represserunt, semper enim & assiduè in excubijs aduersus eos fuêre: non commemoro sæpius victas, & profligatas ab eis Turcicas legiones, non Moschorum exercitus cæsos, nõ alios tam patriæ, q̃ toti Europæ infestos hostes, victos, sub iugum missos, & aut ad colendam perpetuam pacem, & amicitiam, aut ad tributa persoluenda cõpulsos,

sos, quæ illorum fama cũ per totum orbem incresceret, vicinas gentes permouit, vt pleræq; earum à tyrannis oppressæ, hos solos putarent dignissimos, quorum fidei ac patrocinio fortunas, libertatem, ac deniq; salutem tutò cõmittere possent. Testatur id Bohemia, quæ periculosissimis temporibus regibus Polonis toties sese vltro submisit: fatetur & Vngariæ nobilissimum, & verè olim aureum regnum, quod sua sceptra & fasces ad reges Polonos detulit, & à sua ceruice sæpius eorum armis reiectam fuisse ferocem Turcicam securim agnoscit. Prædicat idipsum Silesia, Morauia, Vvalachia cum sua Moldauia, & aliæ Christianæ gentes, quibus iura indixerunt fœlicissimè Poloni, non cõmemoro quàm multoties rem Christianam: contra Turcas acie & milite iuuerit Polonus. Silentio prætereo, sæpius à vicinis contra seditiosorum ciuium conspirationem, à Polono impetratum patrocinium: ne plura dicam, tãta illis Heroibus inerat moderatio, virtus, & tantus tamq; excellens animus, vt & parcere subiectis, & debellare superbos optimè nossent, & sæpius ad se delata imperia repudiarida, sæpius eadem sibi infesta, armis moderanda & cõprimenda esse putarent, vt ita non imperãdi libidine, sed gloriæ & immortalitatis studio, quicquid agerent, agere viderentur: Cognosces hic Lechos & Lituanos fortissimos, qui sanguine suo Sarmatiã hanc posteris amplissimam reddiderunt patriam: superiorũ enim eius gentis principum famæ fortuna inuidit, ita vt nullæ res eorum ad nostram memoriã deuenerint. Videbis deinum Cracos industrios armis & pace, Piastos strenuos, Leschones bellicosos ac sobrios, Baleslaos fortes & in rebus gerendis promptissimos, è quorum longo ordine Boleslaũ retorti oris alterum Herculem: cuius virtus in latissima Sarmatia contineri, nec altissimis montibus ac præuasto mari concludi potuit, ille enim strenuè gestis in Sarmatia rebus, & domita Morauia, Bohemia, Roxolania, Pomerania, Henrico Romanorum Imperatore, fines Poloniæ infestante, pulso ac profligato, & plusquã quadragies fœlicissimè cũ hoste collatis signis, eadem signa in Daniã vsq; forti & prompta manu intulit, ibiq; impressis Polonæ virtutis vestigijs, regibus illius regni tributo imposito, domũ fœlix rediit. Cognosces Casimiros reges pios & iustos, religionisq; amantissimos, tandem Vvladislaos Turcarũ horrendas pestes & acerbissima fata. Iagielones magnanimos, Sceptra regnorum vltro sese offerentium Bohemiæ, Vngariæ, Suetiæ, Daniæ, Noruegiæ, Gothlandiæ repudiantes, infesta aũt reprimentes, vim vi, arma armis, à capite, à fortunis, saluteq; suorũ propulsantes. Hi legibus, religione, pulcherrimarum artium cognitione, domesticã disciplinam cũ militari cumularunt, Lituaniam Ducatum nobilissimum cum regno cõiunxerunt, Samogitiã & alias gentes immanissimas, ab illa barbara feritate & impietate gẽtili, ad humanitatem, & veram cognitionem Dei reuocàrunt. His colla sua dedit vincienda Moldauus, præbuit ex se triũphos Germanus, miseras Prutenus porrexit manus, procubuit ad pedes Liuo, Moschus se victũ sæpe professus est, sæpiusq; succubuerunt in acie Scytæ. Et hic est ordo ac series præcipuorum in hac Republica Principum, quorum nomine & gloria perpetua in terris recolitur, cum summa quadam venerationis memoria: animæ aũt eorũ exantlatis plurimis pro patria & Christi nomine laboribus, gratissima in illis supremis domibus fruuntur mercede & gaudent. Hos tu vnus omnes & victoriarum multitudine, & gloriæ splẽdore, iustitia, fortitudine, omnibusq; virtutibus, quæ olim in eis erant conspicuæ, facilè superabis, si eos tibi ad intuendum, & imitandum proposueris, maximè cũ etiam tibi nõ desint magnarũ virtutum domesticarum, tuæq; gentis Hungariæ regum clarissimi exempla, quæ tuum in dies animum exagirant, ad consequendum illum orbem virtutũ, quem illi omnes sustinuerunt, & ad cõparandam gloriam cum immortalitate coniunctam, qua illi vniuersum orbem impleuerunt, & verè impleuerũt. Atq; ne ex multis regibus Pannoniæ aliquot cõmemorem & proferam, vno contentus ero, *Mathia* scilicet Huniade, cuius semper memoria apud Hungaros est iucundissima, gratissima & celeberrima: sic vt illi talem regem hodiè à Deo Opt Max. sibi dari & excitari cuperent, cum quo si te conferam, velim vt æquo animo accipias, & ab eo proficisci putes, qui dotes illius celeberrimi Mathiæ in te elucere videt: ac optet nomen tuum sic longè lateq; patere. Quis mediocriter versatus in

historijs ignorat Mathiam mirabili fato ad gubernacula regni Hungarici enectum? cuius tam præclara indoles fuit, vt à teneris adhibitus ad optima studia, literarum artiumq; multarum didicerit scientiam, mirabili celeritate atq; auiditate. Ideoq; acerrimi iudicij viri palàm dicebant, se in hocpuero regiam fortunã & virtutem deprehendere. Meritò fanè idem prædicari poteſt, REX STEPHANE, de te. Nam vt miro quodam modo & incredibili, primùm poſt obitum Iohannis Sigiſmundi electi regis Hungariæ & Principis Tranſyluaniæ, electus es in Principem: ſic non minori cũ admiratione propter tuas virtutes, ab ordinibus regni Poloniæ, maximè pacis amantibus, creatus es in Regem. In adoleſcentia tua ſtudia doctrinæ ita amâſti, vt inter Reges Europæ, liceat mihi hoc liberè dicere, fremant quicunq; voluerint, vnus ſis, qui de rebus grauiſſimis diſſerere poſſis doctè ac benè Latinè: ac etiã in primis illis tuis annis ita in diuris militiæ laboribus tyrocinium feciſti, vt optimi militis famam inter tuos ſis cõſequutus: & gradatim ad maximos honores perueneris, dignuſq; ſis iudicatus nõ modo Tranſyluaniæ Principatu, ſed etiam hoc Sarmatiæ ampliſſimo & potentiſſimo regno. Ex quo videre licet, non tam pulchrum eſſe naſci ex Regibus Regem, ni ſis Regijs virtutibus ornatus, quàm virtute ſua iudicari dignum faſtigio regio. Deniq; ineptam eſſe hanc vocem iudicandum eſt: Literas principem effœminatum reddere: Quo fit vt hodie multos principes inuenias, literis & doctrina nulla excultos: at doctrina non ſolum optimum principem: ſed & ad res gerendas ac bellicas aptiſsimũ efficit. Eſt enim vtroq; tempore, tam pacis, quã belli doctrina principi perneceſſaria. Quid amplius? Mathias deteſtatus eſt auaritiam, luxum & alia ſcelera ſuorum, veluti, iniuſtitiam, & libidines vagas, omniſq; religionis & ſummi magiſtratus contemptũ, quę mala Pannonię fatale attraxerunt excidium. Atttu, REX prudentiſsime, ammon ſæpius tam priuatim, quàm publicè, faſtum gentis Sarmaticæ reprehendiſti, laxamq; diſciplinam, & auream planè ſuam libertatem, in licentiam pernicioſam transformantem iure dictitas eſſe materiam certiſsimam ruinæ Reipub. ni maturè pareant benè conſulentibus? Apud Claudianum ſingularis laus eſt Theodoſij, quod non fuerit ſuſpicax. Mathias Rex ille Hungariæ, immortalitate dignus, non facilè admittebat calumnias eorum, qui familiares ſuos in odium ipſi adducere conabantur: Sic etiã audimus calumniatores, & falſos delatores apud te nullum locum habere, penitus arceri: aditu q; tuo excludi. Deniq; vt Mathiam literati amârunt, & poſt funera multis laudibus extulerũt: ita non dubitamus, quin docti tuas virtutes admirabuntur, & literarum monumentis mãdabunt. Nam re uera ea quæ habere ſolet grauiſsimus Princeps, ab omni lenitate abhorrens, in te etiam Deus contulit. Verùm hîc me contineo, ne in os te laudare videar, & adulatoris crimen mihi impingatur à multis, quibus hoc reſponſum volo: Regem dotibus regalibus condecoratum & inſignem, ſatis laudari nõ poſſe, nec clam, nec palàm: cum huiuſmodi Princeps ſit imago Dei graphicè ſuis coloribus depicta.

Itaq; hanc noſtram Sarmatiam tuo nomini dicatã & conſecratam offero, ſupplexq; cum ſumma reuerentia oro, vt hîc in ea cudenda meum laborem & animi promptitudinem Maieſtas tua non aſpernetur: ſed eam clementer ac placidè ſuſcipiat, meq; ſimul ac meos conatus in iuuanda & ornanda hac Republica, ſua excellenti authoritate iuuare, prouehere atque tueri velit. Seruet te tandem, REX potentiſſime, Deus Regum author & cõſeruator, diutiſsimè incolumem, quo augeas rem Chriſtianam, confirmes tuum regnum, hoſteſq; iſtius regni immaniſsimos compeſcas ac coërceas: imò verò de illis triumphes: & ſic fato tuo fungens omnes optimi ciues te prædicent, ac ipſa poſteritas, tuam ſapientiam, atq; fidem, quæ eſt dictorum factorumq; conſtantia & veritas, & deniq; magnanimitatem tuam cum iuſticia coniunctam, admiretur, colat atque amet. Cracouiæ 20. die Iunij. 1578.

Tuæ Sacræ Regiæ Maieſtatis obſeruantiſsimus

Alexander Gwagninus Eques auratus, Militumq; Præfectus.

Typographus

TYPOGRAPHVS CANDIDO LECTORI S.

INTER Europæ Regiones, SARMATIA non minor est censenda: (Candide Lector) nescio an cum maiori parte meritò conferri non debeat. Est autem plena optimis prouincijs & amplissimis, ac magnis dotibus prææditis. Vt inprimis est POLONIA, quæ suo iure primum & præcipuum sibi vendicat locum: tum vel maximè quia est Regnum amplissimum potentissimumq́. Quare cum istis temporibus nactus essem librum à Typographo excusum in vrbe primaria illius Regni: quæ Cracouia est, totius Sarmatiæ typum præ se ferentem quiq́ singulas illius prouincias ad vnguem descriptas habebat: existimaui operæpretium fore, si ego id quod illis populis in lucem erat editum, etiam alijs Europæ nostræ hominibus communicarem. Ex quo intelligerent Sarmatiam esse extremam quidem Septentrionalem regionem Europæ non contemnendam. Hæc autem (vt diximus) complectitur primum Poloniæ *Regnum fortissimum, & Christianæ Religionis amantissimum, quod est tanquam commune quoddam propugnaculum in Confinio Europæ ad sustinendam & propulsandam Barbarorum immanitatem, & ad agendas pro Christianis omnibus excubias: vt illius regni potentia reliqua Europa tecta sit: illius laboribus quieta illius denique periculis tuta. Deinde & Lithuaniam sibi adiunctam habet optimam sane regionem & vastis solitudinibus refertam. Tertia est Prussia, quam alij Borussiam vocant: & ea suas habet dotes maximèq́, est posita circa Venedicum sinum & mare Balticum: Hanc sequitur Liuonia, suis latifundijs valdè celebris, nihil Prussiæ cadens. Quarto loco est addita Moscouia, vastissima regio, & indomita, hactenus barbaris suis moribus exultans, quæ licet parte sua præcipua Asiam spectat, tamen & pars illius Europam attingit: Idcirco de ea quod obseruatu dignum est hic videbis: deq́ tyrannico dominatu Principis Moschorum multa leges. Quinto loco est Tartaria, quam Latini Scythiam Europeam appellamus incultissima & fera: nec quicquam ab auitis moribus discedens: vbi viuitur ex rapto. Nihil hic de Russia & Podolia regionibus fertilissimis dicam: quia & sub nomine Regni Poloniæ comprehenduntur Itaque cum accurate & breuiter quæcunque scitu digna sunt de tota SARMATIA hic Liber complectatur: illum in lucem dare voluimus. Quamobrem (Candide Lector) nostrum hunc laborem boni consule, & Deum Opt. Max. ora & obsecra: vt Sarmatiæ prouincias quæ verè amplexa sunt fidem Christi Domini nostri Seruatoris sartas tectas conseruet, aduersus furores cum Scythicos: tum etiam Moscouiticos: Nec enim minor est habenda ratio Moscouitarum in orbe Christiano, quam ipsorum Turcorum: si quis propius furorem vtriusq́ gentis consideret. Est quidem Turcus Machometanus: At Moscus non solum pro libidine sua, sine lege & iuris præscriptis ibi dominatur & imperat: Verumetiam vna cum sua gente alios populos, qui eius Religionem non sequuntur, quæ nec purè Græca, sed varijs commentis & nugis est referta, atq́ contaminata, detestatur, persequitur, estq́ illi anathema, Maran-atha. Deus pater & fons omnis misericordiæ adducat omnes ad agnitionem veritatis. Deniq́ Supplementi loco addidimus quædam de bello Moscouitico, quod est gestum inter Serenissimum Stephanum Regem Poloniæ & Moscum superiori anno in Augusto, dum recuperauit Arcem* Polosko, *& totam illam ditionem eripuit ex manibus ipsius Moschi: itaq́ habebis aliquid noui ex Arctois populis.*

Bene vale Lector, & nostris laboribus faue. Datum Spiræ,

Cal. Sept. An. CIↃ. IↃ. LXXXI.

SAVROMATIAE EVROPEAE SITVS.

SAVROMATIAE Europeæ gentes, Regionumq́; quas complectitur situm descripturus: operepretium me facturum, & rem non iniucundam Lectori existimaui: Si imprimis Europæ, ipsius fines quibus ab Asia & Africa disterminatur præponerem. Europa itaq́; pars mundi tertia, ab Europa Agenoris regis Libiæ & Syriæ filia denominationē traxit, cuius insigni pulchritudine Iupiter (vt Poëtæ fabulantur) captus, nullā aliam occasionem ad effectum insani amoris habens, in bouem niueum sese trānsfigurauit, in litoreq́; maris viridifero vbi virgines cæteræ cum Europa Reginula ludebant, armentis boum sese interiunxit. Europa vitulum præ omnibus pulcherrimum videns tergo eius insedit, qui confestim in mare cum ea insiliens, in Cretam insulam siue Cādiam, dicitur eam transtulisse. Porrò Europam ab Oriente Tanais fluuius celeberrimus disterminat, à meridie mare Mediterraneū, à Septentrione Anglicus siue Britanicus Oceanus, ab Occidente verò Oceano Atlantico finitur Hæc pars mundi cæteris duabus vtpotè Asiæ & Africæ, minima est, sed ad habitandū habilior, conuenientiorq́;, & moderatior, nam neq́; calida torridauè, nec etiam frigida nimis, ideò habitatoribus copiosior, frequentior, pleniorq́; est, exceptis regionibus Septentrionalibus Oceano glaciali contiguis: quæ aliqua ex parte ob intensa frigora inhabitabiles sunt. Religione quoq́; Christiana, moribus, & viuendi consuetudine, incolarum, vrbiumq́; frequētia, & rerum commestibilium fertilitate, cœliq́; & aëris temperie, Asiæ & Africæ, quamuis longe amplioribus, facilè anteponitur. Ducentis quadragintaquinq́; miliaribus Germanicis in latitudinem patet, à mari Aegeo siue Ionio ad Oceanum vsq́; Hybernicum. In longitudinem verò septingentis sexaginta miliaribus extenditur, à Portugalia videlicet regno Hispaniæ, ad Tanaim vsque fluuium, qui Sarmatiam ab Asia disterminat. Inchoatur autem Europa ab Oriente à fluuio Tanai, à Meridiæ verò ab Aegeo mari Græciæ.

Europa denominatio ab Europa Agenoris Regis filia.

Europæ termini.

Quot miliaribus pateat Europa. Intellige hic miliaria Polonica sine Germanica q̇ Italica 5. & Moschouitica totidē cōplectuntur.

In hac parte orbis tertia, Sauromatia regio amplissima, multas nationes regnaq́;, eiusdem generis complectens (de qua nobis res agitur) sita est. Est autem duplex Sauromatia, vna Scytica siue Asiatica, in vlteriori orientaliuè ripa Tanais & Vvolgæ fluuiorum, quā incolunt Tartari siue Scytæ Zauuolhenses & plures alij in Hordas, id est, tribus certas diuisi. Altera Europæa Sauromatia dicitur: cuius coloni sunt Poloni, Russi siue Ruteni, Lituani, Masouitę, Prutenni, Pomerani, Liuones, Moschouitę, Goti, Alani, Valachi, & Tartari qui in hac ripa Tanais fluuij occidentali, iuxta Pontum Euxinum degunt. Hanc ab oriente Tanais fluuius, palusq́; Meotis ab Asia dislimitat, ab occidente verò Vistula, vel secundum quosdam Odera fluuius, à meridie montibus Hungaricis Beskid gentiliter dictis terminatur, ab æquinoctio mari Germanico siue Sarmatico fines suos à Germania dirimit.

Sauromatia duplex

Sauromatia Europea situs finesq́;.

Ptolomeus verò Lib. 3. cap. 5 Sarmatiam Europæam, à septētrione Oceano Sarmatico terminari scribit, iuxta sinum Venedicum, ad fines vsq́; Engroneland terræ incognitæ vltra Nortuegiæ regnum longè patentis, Ab occasu Vistula fluuio & parte Germaniæ quæ est inter caput ipsius & mōtes Sarmatarum. A meridie Iazigis Metanastis quæ est gens Hungarica ab oriente Istmo eam ambiti refert, à Carcinito fluuio per Bicen paludem & latere paludis Meotidis vsque ad Tanais fluuiū in prouincia Resanensi Moschouiæ fontes habenti, hic autem fluuius Asiam Scyticam ab Europa dislimitat. Ab australi deinde plaga Sarmaticorum montium iugis ad Carpatum vsque mōtem Tatri siue Beskid vulgo appellatum, Sarmatia Europęa finitur, deniq́; per Valachiam, Moldauiamq́; ad Boristenis vsque ostia, vbi in pontum ingenti aquarum colluuie influit, & per littora ponti ad Carcinitum vsq́; fluuium ex montibus Circassorū Quinquemontarum defluentem extenditur Sarmatia Europæa secundum Ptolomei Cosmographorum principis opinionem. Qui etiā hos fluuios ætate sua celebriores Sarmatiam præterfluere asserit. Vistulam qui & Vandalus, Istula siue Iustula varijs nominibus apud veteres enunciatur, hic ex montibus Sarmaticis emergit, Silesiaq́; & Polo-

Celeberrimi fluuij Sarmatiæ Europeæ.

nia, Masouia, Prussia præterlapsis multis fluuijs exhaustis apud Gedanum Prussiæ emporium celeberrimum in mare Sarmaticum siue Balticũ exoneratur. Crónon quoque fluuius insignis in Russia non longè à Turonu oppido ortus, Russiæ regiones & Lituaniæ ac Prussiæ percurrens post Vistulæ ostia ad Septentrionem reflectendo, in Germanicum quoq; mare (quod Cronium inde forte dicitur) influit, vulgo Niemen appellatur. Rubon quoque fluuius, qui nunc *Dzwina* vulgo Latinis & Germanis Duna dicitur, in Russia Moschouiæ fontes suos habet, & magna parte Russiæ, Lituaniæ, & Liuoniæ præterlapsis in prædictum mare, à Riga Liuoniæ Metropoli duobus miliaribus, amplissimis ostijs postquam cẽtum triginta miliaria Polonici à fontibus suis emensus fuerit ingreditur. Ternutis quoq; & Chersinus fluuij secundum Ptolemæũ ex Ripheis montibus nascentes, in prædictum mare exonerari dicuntur, qui mihi *Narew* & *Bug* vulgo dici videntur. Præterea Sarmatia Europæa multos alios fluuios celeberrimos habet, vt pote Borysthenem *Dnepr* vulgo dictũ, in Pontum Euxinum influentem, Hypanin, qui hodie Bog (non Bug, qui Vistulæ commiscetur) dicitur, Tyran qui Dnester propriè à tirando Italico verbo quasi sagittando dictus. Horrida enim violentia aquas impellit. Insuper Viliam, Disnam, Peripetum, Sluczam, Naruam in Liuonia, & alios complures nauigabiles fluuios, quos recensere longum esset. Hoc itaque in imperio Sarmatico cuius modo limites ex Ptolemæo & nostra propria experientia descripsimus, Rex Poloniæ à maioribus suis belli vel pacis iure acquisito rerũ potitur, & modernis temporibus Sarmatia Poloniæ Regis potentissimi & inuictissimi Monarchæ his finibus includitur.

A montibus Sarmaticis & Transsyluaniæ palatinatu, ad Vistulæ fontes, vbi incipit Ducatus Tessinensis, indè per Silesiam ad Oderam fluuium & vsque ad Marchiam Brandenburgensem, ac Francfordiam, per Pomeraniam quoque longo tractu ad litus Oceani Germanici sinumq; Codanum siue Balticum, per latus demũ septentrionale per Samogitiam, Curlandiam, Liuonięq; amplissimum Dominium, ad Phinlandiam vsque vltimam ferè orbis regionem Suecorum Regi subiectam, orientem versus per multas regiones Russiæ ad Moschorum Principis imperium vsque extenditur. A Germanico verbo Oceano ad Alexandri Macedonis aras per Campestria deserta ad paludes Mæotidis longissimo tractu vltra Borysthenem procedendo, deinde à Ponto Euxino per campos Podolienses, & per Moldauos ac Valachos redeundo Iazigis Metanastis vel Transyluanis & Hungaris, montibusq; qui hodie Scepusienses dicuntur, à meridiè imperium Monarchæ Poloniæ disiungitur.

Sauromatia vnde quo denominata.

Dicta est autem Sauromatia Græcis, similitudine sumpta ab hominibus Viperinos oculos habentibus, terribilibus scilicet & crudelibus: nam σαῦρος græcis Viperã, ὄμμα verò oculum sonat, Atque nunc in primis de Polonis præcipua gente Sauromatica dicendum nobis occurrit.

DEDVCTIO ET ORIGO ANTIQVAE BELLICOSAEQVE *gentis Sauromaticæ, ex qua Poloni ortum genusq; suum ducunt.*

DEductionem originemq; Polonorum ac regum, eorundem gesta secundum ordinem descripturus: paucis obiter Lectorem admonendum volo, ne quid me in principio rei de Polonis dicturum sigillatim existimet. consequens enim est vt antiquissimæ gentis Sauromaticæ siue Slauonicæ originem, & mores priscos, altius imprimis inuestigaremus, quod pro rei ipsius faciliori intellectu fortasse vtilius erit. Liquet apertè ex scripturis sacris veteris legis, ad quod etiam omnium historicorum cõsentiens opinio est: Iaphet filium natu maximum Nohæ, post illud totius mundi diluuium, orientem & septentrionem versus in Europa & in Asia minori primum consedisse, illicque cooperante Diuina voluntate in maximam gentem excreuisse, quod ei cum Etymon nominis dilationem significantis, tum fausta Nohæ parentis inprecatio portendebãt. Sic etiam Nohæ ille Patriarcha præfigurans necessariè futuram esse trinam cõditionem vitæ humanæ

Iaphet Nohæ Patriarchæ filius vbi cõsederit post diluuium.

Etymon Iapheti.

manæ, filijs suis dixisse, singulisque singula officia administranda iniunxisse & demandasse fertur, vt vnusquisque suæ vocationi prædefinitæ corresponderet in hæc verba: Tu Sem ora velut sacerdos, munus diuinum obiens: tu Cham labora agros colens, & artes mechanicas exercens: tu Iaphet rege & protege velut Rex & miles arma exerce, ceterosque certis propositis legibus in officio retine. Quod mandatum & testamentum Nohæ hæc vsq; in tempora durare videmus: vnaquæq; etenim natio ex illis filijs eius propagata, suam vocationem ex quadam prędestinatione, & paterna imprecatione exercet. Posteritas igitur Iapheti, cùm maiorem orbis terrarum partem in Europa Asiaq; minore occupauerat, testamento patris sui & faustæ imprecationi Nohæ patriarchæ correspondentes, statim ad arma exercenda animum adiecerunt, & in numerosam gentem temporis successu sub Duce Gomero Iapheti filio in orientali, vbi Armenia, & septentrionali plaga excreuerũt, ad Bosphorumq; Mæotidi paludi proximũ qui nunc Cimmerius dicitur, & ad fontes ostiaq; Tanais lõgo tractu sedes suas habuerunt. Postea potestatem & prælaturam, sub qua cæteri regantur, necessariam esse cõsiderantes ad Tuiskonem siue Ascenam Gomeri filium imperium detulerunt, qui Beroso teste latissimè à fontibus Tanais ad Rhenum vsq; fluuium Germaniæ imperauit. Hunc Tuisconẽ prædictus Berosus Historiographus, Germanorum omnium, Sauromatarumq; pariter conditorem esse asserit, quo testimonio satis rectè probaretur Sarmatas siue Slauos cum Germanis vnum esse, cùm ab eodẽ autore & propagatore processerint. Crantius quoq; rationatur Polonos Bohæmosq; Germanis cõgeneros esse, eò φ frequens Germanicæ linguæ apud hos populos vsus fuerit, & vestibus Germanicis multi eorum vtantur. Qua ratione quoq; probaretur eos Latinos, vel Italos, Hungarosq; esse: nam hæ quoque linguæ idemque habitus apud Polonos nunc ex magna parte in vsu esse cæperunt, & Latina lingua omnes ferè nationes vincunt. Nõ rectè igitur Crantius hîc rationari videtur, si enim Slaui vel Sauromatæ ex Germanis oriundi essent, eademq; cum eis antiquitus lingua vterentur, vnde igitur Sarmaticæ siue Slauonicæ linguæ apud Sarmatas vsus ortus esset? qua hæ gentes passim & vulgariter vt potè innata vtuntur, habitu quoque moribus, & vitę consuetudinę Sarmatę à Germanis penitus diuersi sunt, quod etiam Plinius approbat dicens: Sarmatæ quidem certè Germani non sunt, sed ab ijs Vandalo siue Vistula fluuio ad ortum solis vergentes dirimuntur, cui sententiæ probati antiquitatis indagatores Cornelius Tacitus, Strabo, & Ptolemæus astipulantur. Sed ad rem vndè digressus sum redeo. Illa posteritas Iapheti impigra, strenua, manuq; prõpta, & bellicosa extitit, φ res ipsæ ab illis strenuè audacissimeque gestæ abundè testantur, toto enim orbi terrarum tunc temporis terrori dicuntur esse, vndè à Græcis Sauromatæ imprimis appellati sunt, deducto nomine à σαῦρος. φ est Vipera, & ὄμμα oculus, quasi dicas gens terribilis cum Viperinis oculis. Ab hoc itaque tempore hæc gens regionesque eorum, quas incolunt, Sauromatię nomen retinent. Hi postea tempore succedente, & in dies magis ac magis numero populi accrescente, videntes illas sedes patrias propter se progeniemque paulò arctiores esse, à Tanais fluuij ostijs & paludibus Mæotidis meridiem versus vlterius processerunt, per regionesque propinquas, Datiam, Russiam, Lituaniã, Borussiam, quæ nũc Prussia dicitur, Liuoniamq; longè & latè diffusi sunt. Quorum maior pars in has Prouincias campestres, quæ hodie à Polonis coluntur, commigrauit, fluuijque Vistulæ (quæ antiquis Vandalus dicebatur) vtraque ripas occupauerunt, & statim cũ antiqua gente τευυτonum quæ etiam ad Vistulam fluuium in tuguriolis antiquitus degebat, societatem atque amicitiam velut aduenæ contraxerunt, propter communem prædã & rapinas, cũ adhuc minimè assueti essent sudore proprio vel agricultura artificijsq; victum acquirere. Manu itaque coniuncta frequentes irruptiones in Prussiam, Saxoniam, & Pomeraniam exercebant, prouinciasque maritimas assiduijs excursionibus diuexabant, & mare Balticum siue Germanicum propter res sibi necessarias acquirendas Pyratarum more remigijs tentabant. Quãdo verò & qua occasione hæc migratio Sauromatarum à fontibus ostijsq; Tanais fluuij & paludibus Mçotidis in has regiones

Noha filiis singulis singula munera obeunda demandat.

Ora, labora, rege protege.

Iaphets posteritas.

Gomer Iaphets filius

Tuiscones Gomeri filius. Berosi testimonium.

Crantij opinio.

Plinij de Sarmatis assertio.

Sauromata vnde dicti.

Sarmatarũ prima commigratio.

Sarmatæ ad Vistulã fluuiũ Venerunt & cum Teutonibus amicitiam contraxerunt.

Sauromatæ olim literarũ ignari bella armisque assiduè studentes.

contigerit, quoniam nulla gentis ab eo tempore monumēta extant, ex quibus id cōstare possit, ignotum est. Si enim litterarum cultura æquè ac res militaris apud Sauromatas tunc temporis floruisset, certiora de suo in hæc loca aduentu alijsq; rebus præclarè gestis monumenta reliquissent, sed ipsi animosè viriliterque agere, & bella exercere, quam eleganter & ornatè scribere maluerunt. Sabellicus tamen & Herodotus scribūt Sauromatas & Cymbros à Lydorum rege Aliate ex Asia eiectos esse. Quidam

Sabellici & Herodoti de Sarmatis opinio.

Causa aduentus in hæc loca Sarmatarum.

etiam opinantur eos vi à Gotis expulsos sedibus patrijs emigrasse, quod verisimile nō videtur, sed potius suaptè, spontè ac voluntate, siue fato quodam impulsos, siue opum alienarum cupiditate accēsos, cultiora loca appetisse eos existimauerim. Neque verò soli Sauromatæ, sed & aliæ quædam gentes ipsis cōterminæ sedibus patrijs relictis, in alias terras cultiores migrātes transierūt, inter hos Cimmerij siue Cymbri, Gotę, Daci, Sueui siue Tuiscones, & Sacæ qui nunc Saxones dicuntur. Hi etiā in hæc vsque tempora sarmatis sunt contermini. Neque verò vniuersam gentem illinc sese simul effudisse constat, sed remansisse nōnullos, qui relicta ab alijs loca colerent, quod moderni incolæ istius oræ, iuxta Tanaim fluuium degētes apertè testantur, vtpotè Tartari Campestres, qui longo tractu iuxta Tanaim fluuium & paludes Męotidis, Pontumq; Euxinum viuunt. Hi enim à veteribus Sarmatis moribus & institutis haud dissimiles sunt: sed ad rem redeo. Illi Sauromatæ qui ad Vistulam fluuium consederant, cum Teutonibus cōmilitonibus suis omnes prouincias circumiacentes & colonias suas frequentibus direxationibus depopulatas ad nihilum redegerunt, & victum amplius acquirere non potuerunt, agros enim non colebant, sed paratis & raptis viuebant. Ideò ste-

Sarmatarum cum Teutonibus à Vistula fluuio à qua Vandalitæ dicti sunt in Pānoniā cōmigratio.

rilitate soli per ignauiam suam causatā, adiunctis sibi in societatem vicinis Teutonibus vlterius (inquirentes fertiliores prouincias) processerunt, quorum multitudo trecenta milia virorum excessisse fertur, & à fluuio Vandalo, nūc Vistula dicto, quem accolebant Vandaliæ (Sarmatorum nomine abolito) appellati sunt. Primò itaque hi vandalitæ populabundi in Pannoniam excurrerunt Constantini magni tēporibus, eamq; 40. annis (expulsis primis eius incolis) occupatā tenuerunt. Deinde Hungaricis Historiographis testantibus à Gotis illinc eiecti expulsique sunt. Polonorum verò annales

Vandalitarum in Italiam Hispaniasque eruptio.

testantur Vandalitas, ex Pannoniæ finibus eductos per Stillicum Ducem suum in Italiam quam armis vndiquaque crudeliter peruastârunt. Postea in Hispaniam cum eodem Duce suo Stilico cōmigrarunt, ex Hispanijs verò per mare Herculeum nauigantes in Africam deuenerunt, vbi annos ducentos in pace & abundantia omnium rerum peregerunt, Romanumque imperium nauali & terrestri bello varijs excursio-

Vandalitæ in Africa. Vandalitæ Romam ceperunt.

nibus debilitârūt, ac ipsam Romam sub Sixto Papa, vt quidam volunt, Anno Christi 429. crudeliter vastauerunt. Tandem Anno Domini 538. Iustinianus Imperator per Ducem celeberrimum exercitus sui Belisarium, virum insignem & rebus gestis clarū, eos crueuto prælio profligauit, ex Africaque funditus exterminauit, Rexque eorum

Vandalitæ ex Africa pulsi.

Gilimerus captiuus Constantinopolim abductus est. Aiuntque nonnulli hoc prælio Belisarij, Vandalitas ad internecionem vsque gentis cæsos deletosque fuisse, sed id à vero esse alienum non vno argumento liquet. Etsi enim vires eorum adeò fractę attritęque essent, vt robur vetus & potentiam pristinam recuperare pòst nunq̃ potuerint, reliquiæ tamen eorum ita fuga dispersæ sunt, vt quidam in Poloniam ad Vistulā fluuium natale videlicet solum vnde ortum duxerant regressi, nonnulli in Græciam & Pannoniam, Germaniamq;, nouis quærendis sedibus dilapsi sint. Horum reliquiæ

Vandalia Ducatus.

vltra Albim fluuium in septentrionem sparsim habitantes Slauonico Idiomate maiori ex parte vtuntur, & Ducatus quem incolunt confinis Prussiæ Vandalia nuncupatur, cuius Dux, Prussię Polonorum feudalis titulū sibi vsurpat. Porrò omnes Germani denominatione à Vandalis sumpta omnes Sarmatas Slauonica lingua vtētes, Vuē-

Mare Venedicum.

den, siue Vuinden, & vindis promiscuè appellant, mareq; quod Sarmatiā alluit venedicū vocant. Cætera horum Vandalitorum gesta breuitati consulens omitto, nihil etenim de eis scribitur, solummodo barbara atrocitas & immanitas, qua crudeliter in omnes sæuiebant, adhucq; hodie in Litanijs Catholicæ Ecclesiæ Romanæ canitur, à Vādalis

libera

libera nos Domine, &c. Post hos Vandalitas ex ijsdem Sauromatiæ sedibus, alia à fluuio Tanai & paludibus Mæotidis gens crudelis priori non dissimilis ortum duxit, qui Roxolani siue Rossani, & Rutheni Russiq; cognominati sunt, Procopio Historiographo id attestante. Volgari quoq; siue Volhinij populi ex ijsdem sedibus à Volga fluuio amplissimo cognominati, moribus & Idiomate Slauonico cum Roxolanis cõcordantes ortum duxerunt. Volga autem fluuius celeberrimus (quem plurimi Tanaim esse falsa opinione ducti existimabant) Ptolemæo Rha, Tartaris Edel dicitur, Moschonitasque certis limitibus cum Tartaris Campestribus disterminat. Illi itaq; Roxolani siue Russi cum Volgaris ob similitudinem & vnitatem consuetudinis vitæ amicitiam, & societatem contraxerunt, coniunctisque viribus in Tauricæ Regionem (quæ nunc à Tartaris Præcopensibus occupata est) penetrârunt, inibique locum domicilio sibi delegerunt: quamdiu illic degerint, vel quo tempore aduenerint, incertum est, nullus enim inter eos inuentus erat, qui temporum rerumque à se gestarum vices litteris mandando posterorum memoriæ factorumque æternitati cõsuleret. Audientes tandem discordiam pullulare inter principes Christianorum in Græcia, quidã eorum cum Duce suo Chrunno Danubio traiecto, rectà in Thraciã populabundi perrexerunt, vbi Imperatorem Constantinopolitanum cum exercitu cruento prælio sudeerunt, Nicephorum quoq; & Michaëlem Curoplatum Imperatores ad Adrianopolim occiderunt. Tãdem Missia vtraque occupata eam Vvolgariã à sui denominatione quę nunc Bulgaria dicitur vocauerunt. Alij eorum Russiæ Regionem occupauerunt, quã Vvoliniam (quæ hucusque hoc cognomẽ retinet) appellauerunt. Cæteri quoque Podoliam, Lithvvaniam, Podlasiam, Masouiamque regiones occupauerunt. Hij omnes loca semel occupata hæc vsque in tempora non mutârunt, exceptis illis qui in Missia consederant. Varijs autem nominibus ab Historiographis appellabãtur. Græci enim eos Sporios, id est, dispersos, Sauromatasq;, id est, crudeles, sumpta à Viperis similitudine appellabãt, cæteri eos Roxolanos, Besos, Guados, Bodinos, à fluuio Borysthene, Bolgaros à Volga, Morauos à Moraua flumine, vel à Morauo Rege, Antos, Basnos, Carnios, Serbos, Rascios, à Rusia, Dalmatas, Slauos, Illyricos, Istrios ab Istro siue Danubio, Bohemos à regione Boëmia, Polonos, à Cãpestri planaq; regione, vel à venatione. Pole enim, venationem & planiciem Slauis significat, hæcq; gens planã ferè apertamque regionem incolit, & apprimè venandi studio tenetur. Hę gentes Sarmatiæ vt in plures diuersasque prouincias diuiduntur, varijsque nominibus appellantur, sic etiam diuersa variaque idiomata præ se ferunt, secundum terrarum & regionũ distantias, quamuis omnes vnius gentis & idiomatis Slauonicæ fuerint: nam Moschonitæ à Ruthenis aliquantulum, Rutheni quoq; à Polonis & Masouitis, sic etiam Bohemi, Croatæ, ab inuicem idiomatis expresione, accentibus & prolatione, verborumque immutatione differunt, ita vt sese intelligere difficile posint, nisi mutuo familiaritatis vsu alter alterius linguæ assuetus fuerit. Nam quia Sarmatę siue Slauones, bellicosi pugnacesque extiterunt, pacem odio prosequentes, varias mundi partes peragrabãt, & pro suo arbitrio occupabant, peregrinorum quoque vocabulorum vsu idioma Slauonicum immutârunt. Apparet autem ex antiquorum Historiographorum scriptis, gentem Slauinorũ vel Slauorum in Paphlagonia regione Asiæ minoris, tẽpore belli Troianorum floruisse. Procopius etiam Cæsariensis ante mille & quinquaginta annos de bello Gotico, Iustiniani Imperatoris temporibus scribens, mentionem quoque Slauinorum facit. Blondus verò, qui ante centum decemque annos Historiam ab inclinatione Romani Imperij cõscripsit antiquiora Arcadij, & Honorij tempora persequens Slauorum meminit. Iornandes autem Alanus in suis Chronicis dicit, id nomen Slauorum suo tempore nouum extitisse, idioma autem hoc, quo nunc Slauones vtuntur, antiquum fuisse. Scribitque hic Iornandes & Diuus Gregorius primus huius nominis Romanus Pontifex, Slauos ad Istrum seu Danubiũ septentrionem versus habitâsse, traiectoq; Danubio Myssiam vtramq;, Pannoniam, Macedoniam, Thraciã, Istriam, diuexâsse, inter Drauumque & Sauum flumina, in Illyrico & Dalmatia consedisse, eis

Roxolani siue Ruteni gens Sarmatica secunda.

Vuolgari.

Vuolga fluuius.

Roxolani in Taurica.

Vuolgari Sauromatæ cũ Roxolanis tres Constantinopolitanos Imperatores occiderunt.

Bulgaria.

Vvolinia.

Gentes Russiæ.

Sarmatarum Roxolanorumq; variæ appellationes.

Poloni vnde dicti.

Varietas sermonis Slauorum

Causa immutationis Slauonum Idiomatis.

Antiquitas Slauorum.

Historiographorũ opiniones de Slauis.

Diui Gregorij de Slauis assertio

Regionibus Slauoniæ nomen indidisse, Romanumq; Imperium penitus debilitâsse.

Iidem Slaui ne Germaniæ quidem pepercerunt, ac ad eam amplitudinem peruenerunt, vt propè dimidiam Europæ & Asiæ partem teneant, etenim in ea natione cõnumerantur non solum ij qui Dalmatiam, Illyricum, Carpatum, & Hungariæ mõtana tenent, sed aliæ omnes orientales & septentrionales maximæ & fortissimæ gentes,

Gentes Slauonicæ quantæ & quot.

quæcunq; Slauonico idiomate vtuntur, vt potè Bulgari, Bosnæ, Serbij, Croatæ, Carnij, Rascianij, Dalmatæ, Istrij, (Burgundi iam Slauorum linguam amiserunt) Stirij, Poloni, Masouitæ, Pomerani, Lusatij, Podolij, Volinij, Rutheni, Moldaui, Moschouitæ latissimè imperantes, Cassubij, Vandalij, Silesij, Morani, Bohæmi, &c. In omnibusque his Prouincijs ab Oceano glaciali, qui vltra Moschorum Principis ditiones longissimo tractu septentrionem versus extenditur, ad mare vsque Mediterraneum, & Adriaticum populi Idiomatis Slauonici reperiuntur. Sic quoque à Ponto Euxino Moldaui, Valachijque & cæteræ Ruthenorum gentes ad mare vsq; Germanicum colonias suas habent. Quamuis plurimi eorum patrium viuendi modum in peregrinos mores commutârint. Bulgari enim, Bosnæ, Rascij, Dalmatæ, cum Turcis & Hungaris: Burgundij, Myssij, Pomerani, & Silesij cum Germanis: Lituani, Ruteni, Masouitæ cũ Polonis: Istrij, Carniolani, Carinthij cum Italis sentiunt. Attamẽ omnes hi quamuis inter peregrinas gentes diffusi dispersique sunt, patrio idiomate Slauonico (diuerso modo licet) vtuntur. Plurima & præclara gesta hi Sauromatæ exercebant, præcipuè verò cum Roxolani (quorum posteri nunc Rutheni siue Russi dicuntur) strenuè cum Mithridate Rege Partorum & Ponti belligerarẽt. qui has regiones, quas hodie Turca, posidebat. Cum Romanis quoq; & cæteris finitimis Regibus longas acies vario Marte tenuerunt, sed quia gentiliter viuebant literasq; ignorabant, ideò etiam præterita recordare, & antiqua gesta ad posteritatem transmittere flocci pendebant. Porrò qui diligentius rem ipsam considerare velit, nullam gẽtem olim Sarmatis bellicosiorem extitisse videbit: hi enim omnes miserias bellicas, frigora, intempestates, & id genus alios casus facilè sustinebant, & propter nomen æternum nulla vetustate aboliturum vitam flocci pendentes, mortis impauidi varijs periculis opponebant, de quorum insigni fortitudine audaciq; animo Ouidius ille Naso, è Roma ad Pontum in Regnum Tauricæ relegatus, pro singulari miraculo, Romanis proceribus scripsit in hac verba: Lib. 1. de Ponto Elegia 2 ad Maximum.

Slauorum termini.

Slauorum commutatio, metamorphosisque.

Roxolani cũ Mitridate Põti Rege bellabãt

Sarmatis nulla olim gens bellicosior.

Hostibus in medijs interq; pericula versor,
Tanquam cum patria pax sit adempta mihi,
Qui mortis sæuo geminent, vt vulnere causas,
Omnia vipereo spicula felle linunt.
Hic eques instructus perterrita mœnia lustrat,
More lupi clausas circumeuntis oues.
Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
Portaq; vix firma summouet arma sera.

Ad eundem Elegia tertia.

Aut quid Sauromatæ faciant, quid Iasiges acres,
Cultaq; Orestea Taurica terra Dea.
Quaq; aliæ gentes vbi frigore constitit Ister,
Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominũ nec te pulcherrima curat,
Roma, nec Ausonij militis arma timet.

Dant illis animos arcus pleneq; pharetræ,
Quamq; libet longis cursibus aptus equus,
Quodq; sitim didicere diu tolerare famemq;
Quodq; sequens nullas hostis habebit aquas.

Idem ad Vestalem Ele. 7. lib. 4.

Ipse vides onerata ferox vt ducat Iasis
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.
Aspicis & mitti sub adunco toxica ferro,
Ac telum causas mortis habere duas.

Ad Senerum Elegia decimanona.

Nulla Getis toto gens est truculentior orbe
Tinctaq; mortifera tella sagitta madet.

Ex hoc igitur testimonio Ouidij Sarmatas bellicosos, Imperioq; Romano minimè subactos esse apparet, cùm dicit: *Nec te pulcherrima curat Roma. &c.*

Porrò quæ de antiquissimis eius gentis moribus, & institutis proferri possint, hæc ferè sunt. Vtebantur primis temporibus vetustissimi illi Sarmatę siue Slauones, & qui

in

in Polonia Russiaque Regionibus postea sedes habuerunt, eorum posteri, prisca illa Slauonica lingua quę Sarmatis Ruthenisq; genuina est. Regē aut Principem secundū genus agnoscebant neminem, sed exortis subinde bellis ex suis fortissimum quemq; & factis illustribus spectatum Ducem, sibi eligebant, nec diuturnius cuiusquam erat Imperium. quàm ipsum bellum, cuius gerendi Dux esset declaratus. Vnde & nūc Polonis Rex non nascitur, sed cōsensu Senatorum, qui dignus videretur, per sortem eligitur. Ad bella singuli virtim proficiscebantur, arcubusque, frameis, & lāceis oblongioribus vtebantur. Vxores secum ducebant, quæ incantationum magicarumque artium gnaræ, augurijs & vaticinijs operam nauabant, de præliorumq; euentibus scienter præsagiebant. Fugere in bello res insolens illis erat, quique id fecisset, ei nullus ad suos reditus patebat, neque grauiorem vllam turpitudinem aut ignominiam nouerant. Summa apud eos dignitas erat post electos belli Duces equitum, quos ab ornamentis auratos vocamus, ad quam nemini aditus patebat, nisi qui virtute bellica facinusque in hostem patratis id assequeretur. Martem, Lunam, Solem, aliosque vanæ religionis Deos adorabant, eosq; diuersis & certis locis colere, & sacra ipsis facere solebant: de animarum tamen immortalitate rectè sentiebant. Sepulturæ eorum erant in syluis & agris, tumulosque aggestis lapidibus vestientes eminenter muniebant, quod genus in Russiæ regionibus passim adhuc visuntur. Nonnulli quoque more Romano cadauera cremare, cineresq; collectos in vrnas recondere solebant, in victu paucis cōtenti erant. Permutatione rerum necessaria vtrinque comparabant. Nihil proprium absque arcu, framea, & lancea possidebant. Vestibus vilibus, ex corijs ferarum, pellibusque vtebantur, ad talos demissis, thesauros, possessiones, prædia, vestesque pretiosas non comparabant. Caussas omnes & controuersias publico in loco Marte iudice armis dirimebant. Hæc planè sunt, quæ de antiquissimis Sarmatiæ Slauonicæq; linguæ, institutis & moribus extant, quorū potissima pars in hunc vsque diem apud posteros eorum quibusdam in locis viget. Nunc de Polonis, vndè venerint & quando his in regionibus Sarmatiæ consederint, dicendum nobis occurrit.

Antiquorum Slauorum siue Sauromatarum mores.
Rex in Polonia non nascitur.
Expeditio in bellum antiquorū Sarmatarum.
Fuga in bello Sauromatis turpissima.
Equitū militumq; apud Sarmatas antiques dignitas
Idola Sarmatarum
Sepulturæ Sarmatarū
Victus.
Cōmercia
Possessiones Sarmatarū arma
Vestitus.
Iudicia.

Subiunximus hic, Lector candide, vitas ac successiones singulorum Principum, Regumq; Poloniæ, Carmine Elegiaco olim à Clemente Ianitio descriptas, ad prosæ orationis amplificationem, decorem, & elegantiam plurimum conducentes, quas à mendis Typographorum summa cum diligentia expurgari curauimus.

COMPENDIVM CHRONICORVM POLONIAE SECVNDVM SERIEM ET SVCCESSIONES OMNIVM PRINCIPVM

Regumq́ gentis, à Lecho primo Duce Authoreq́ Polonorum, vſque ad modernum Regem Henricum Valeſium ordine ſeruato.

LECHVS PRIMVS DVX ET AVTHOR POLONORVM.

Quæ modò Sarmatia eſt, quondam deſerta fuerũt
Inuia, poſt magnas Deucalionis aquas.
Primus in hac Lechus populum deduxit agreſtem,
De patria pulſus ſeditione domo:
Dalmata vir, Pharÿs claro patre natus in agris,
Quos rapidus curuis Crupa pererrat aquis.

Colle ſuper pulchro properatæ mœnia Gnezne
Struxit, & à nidis nomen habere dedit.
Omine permotus: multas ibi namq́ videbat
Per vicinum aquilas nidificaſſe nemus.
Exule patre ſumus, ſed plurima Regna per Orbem
Principia exulibus dant ſua, Roma notho.

Lechus & Cechus fratres germani.

EX hac gente bellicoſa Slauonica, ſiue Sarmatica, cuius deductionem copioſè deſcripſimus, duo Illuſtres magnanimique Principes ortum duxerunt, quorum vnus Cechus, alter Lechus appellatur, fratres germani hi exanlatis ſuperatiſque multis & difficilimis laboribus, miſeriſque bellicis temporibus illis turbulentis, in Illyrico & Dalmatia, domeſticæ ſeditionis (quæ ex pace compoſitis bellis oriebatur) pertæſi, vegetiora nobilioraque nacti ingenia

genia, viuendi aliam rationem elegerunt, cum exercitibusque suis à castris suæ tribus Slauonicæ, ciuili bello dissidente, ex Croatia Illyrici regione sese subduxerunt. Occidentem versus in Germaniæ ditiones contendentes, Regiones sitas inter fluuios celeberrimos Albim & Veseram occupauerunt, ciuitatemque cum arce munitam in ripa Veseræ condiderunt, cui nomen Bremiæ indiderunt, vt significarent se in ea onus miseriæ deposuisse. Bremiæ enim Slauis, onus sonat, & hucusque hæc ciuitas Bremen à Germanis appellatur, illiq; multa & præclara bella cum Germanis de sedibus decertantes gesserunt, multæque ciuitates & arces terrore eorum perculsæ, libenter se illis dediderunt. Atque ita Cechus ad Danubiū & Albim fluuios In Boëmia antiqua Germanorum Colonia, quæ nunc Boemia dicitur, primum domicilium habuit, incolis regionis prioribus partim expulsis, partim inter suos connumeratis. Deinde Austriā, Lusatiam, Morauiam, Misnam ditioni suæ subegit. Lechus verò frater suus magnanimus Heros vlterius, cum suo exercitu, anno quo Diuina potestas humana in specie ad salutem nostram cœlitus sese demisit 550. processit, inuestigandi eligendiq; pro sui arbitrio causa sedes cultiores, primoque ab occidente in septentrionem plagam se cōferens, hos in campos, vbi nunc Polonia, peruenit, ad Vistulamque fluuium, vnde Vandali Sarmatica gens surrexerat, consedit: ibique cum suis requieuit. Deinde à Vistula ad Oderam vsque fluuium orientem & septentrionem versus, omnes has prouincias, vbi nunc est Sylesia, Marchionatus Brādeburgensis, Prussia, Mekelburga, Pomerania, Holsatia, Saxoniaq; armis imperio suo subegit, quibusdam incolis earū partim cæsis, partim expulsis, ceteris verò in gratiam susceptis. Cùm igitur imperiū suum strenuo Marte sic dilataret, Regulus quidam Germanorum Lechum ad duellum euocauit, vt secum de Imperio ferro decertaret, cui id fortuna obtulerit. In primoque cōgressu Lechus Germanum trucidauit, Regnumque illius cum omnibus maritimis regionibus, quæ nunc Pomeraniæ nomen retinent Marte concedente occupauit. Pacato itaque Imperio suo, deserta Poloniæ peragrans, loca munitiora ciuitatibus arcibusque erigēdis idonea circumlustrabat, forteque reperit locum inter lacus paludesque lutosas natura & oportunitate loci munitum, vbi primam omnium Poloniæ ciuitatem & arcem fundauit, quam Gneznam à nidificantium multitudine Aquilarum appellauit. Nidus enim auium Slauis *gniazdo* dicitur. Ariolorumque & Aruspicum consilio Aquilam albam cum expansis ad volandum alis pro insigni Stemmateque patrio sibi elegit, qua in vexillis cæterisq; signis bellicis vtebatur, & ab hoc tempore hoc celebre Stemma à regibus Poloniæ gestatur. Itaque à Lecho primo Duce anthoreque Polonorū Poloni, à Ruthenis cæterisq; Slauis Lechitæ, Bohemi verò à Czecho, Czechi appellantur. Hoc verò nomen quo Poloni vocantur, à Regionis planicie campisq; quos incolunt apertis retinent. Campus enim vt diximus pole significat. Multis itaq; præclaris gestis exactis, rebusque in Polonia omnibus rectè constitutis, extremum diem fœliciter clausit.

Lechus cū Cecho fratre in Germania ditionibus Bremen ædificant.

Cechus in Boemia cō sedit.

Lechus primus Polonorū Dux & author.

Quādo tēpore aduentus eorum acciderit.

Imperij Lechi q primo.

Lechus Regulum Germaniæ duello vicit.

Gnezna prima Poloniæ ciuitas.

Insigne Polonorū Regum Aquila alba.

Poloni vnde dicti.

Post mortem Lechij nihil certi de legitimis hæredibus successoribusq; eius reperitur, magnaq; hac de re Historiographorum Polonorum lis est, sed hic testamēto moriens legauerat, vt aliquem dignum virum ex sua gente de patria & rebus bellicis benè meritum, summæ rerum præficerent, cui in omnibus obtemperarent.

VISIMIRVS ex nepotibus Lechij, Princeps Polonorum cùm ad Danorum fines vsque imperium suum extenderat, & ob vicinitatem à rege eorum Syuardo varijs excursionibus infestaretur, vndecunque potuit auxilia coëgit, nauesq; adornauit, & armato milite compleuit, ex quibus vnam ingentem fabricâsse dicitur, cuius solo aspectu Dani perterriti fuêre. Nauali itaque prælio fortuna auspicante, Syuardum Regem cū ingenti classe Danorum occurrentē strenuè fudit fugauitq; & ad interiora terræ hostes persequens has insulas in Dania, Rugiam, Hemeriam, Feondiam, Salendiamq; occupauit, plurimasq; ciuitates & castra in eis Polonorum præsidijs munita extruxit, vbi ad hæc vsque tempora hæ omnes ciuitates nomina à Polonis Slauonico

Poloni Danos nauali prælio superant, insulasq; eorum occupant.

Ciuitates à Polonis fundatæ.

Idiomate indita retinent, vt pote Vuisimer, à Vvisimiro, Lubeca vrbs opulentissima & populosa, Danczik siue Gedanum ciuitas celeberrima ad mare Germanicum à Polonis contra Danorum excursiones arcendas imprimis condita. Prædictum itaque Danorum Regem filio eius in obsidem sumpto, Visimirus vectigalem sibi efficiens, & rebus in Dania rectè dispositis, multimodis spolijs onustus classem in Poloniam reduxit. Hocque primo nauali prælio Poloni quasi quodã tyrocinio instructi cum inimicis nauali prælio bella gerere animosiores effecti sunt. Tandem aliquot annis exactis, Syuardus Polonorum iugum ægrè ferens, conspiratione cum Holsatis, Svvetijs, Danisq; aduersus Polonos facta, exercitum numerosum contra eos eduxit, sed secundò maiori clade eum tota suorum manu in Scania à Polonis prostratus est. Ipse verò pernici fuga elapsus mærore & dolore ob amissum exercitum deploratumque rerum suarum casum consumptus, spiritum exhalauit. Visimirus verò magnam Daniæ partem imperio suo subegit. Postea multis præclaris gestis editis, finibusque Imperij Polonici prolatis absque posteritate decessit.

Dani iterũ à Polonis prosternuntur.

Syuardus moritur.

DVODECIM PALATINI.

CVM itaque tota domus Lechij decessit, Poloni libertatẽ strenuè asserentes, neminemq; extraneorum Principum sibi imperare patientes, duodecim Palatinos (vt dicitur) viros præcipuos ex sua gente solenni conuentu Gnesnæ celebrato, ad Rempublicam gubernandam subornant, quam viginti annis administrabant. Sed multis & diuersis imperãtibus discordiæ & ambitionis impulsu, bellis ciuilibus cladibusq; mutuis & intestinis sese afficiebant. Finitimæ verò gentes præcipuè Germani discordia Polonorum considerata rebellare cœperunt, iugoque excusso suas prouincias ab eis occupatas recuperauerunt. Hoc detrimentum & diminutionem imperij sui Poloni ex pluralitate gubernatorũ animaduertentes, Comitijs generalibus celebratis, ad Cracum quendam siue Crocum virum tunc temporis insignem de genere Cechij oriundum, sceptra deferunt.

Multorum imperium dãnosum.

CRACVS PRINCEPS POLONORVM.

Eluctata

ELuctata iugo multorum patria, CRACVM
Præfecit rebus læta lubensq; suis
Finibus hic pepulit Gallos, qui nostra ruebant
In rura, exustæ post mala Pannoniæ.
Inuitus regni tenuit quoque Sceptra Bohemi,
Et rexit geminum, carus vtriq; solum.

Tunc habitasse Draco fertur sub rupe Vaneli,
Dirus vicini depopulator agri.
Sulphure farcit ouē CRACVS, monstro obycit: illo
Interyt ingens bellua victa cibo.
Conditur à CRACO CRACOVIA: fabula Grachi
Friuola Romani iam mihi, quæso, tace.

CRacus nepos Cechij Boëmorum Principis, ad Imperij Polonici fasces cōmunibus omnium suffragijs euectus, finitimas gentes iam Polonis rebellantes, iugumq́ue excutientes coërcuit, finésque Regni ab omni insultu hostium tutauit. Gallorum copias prostrauit, quæ Hungaria deuastata in Poloniam excurrebant. Tandem pacato armis imperio, deserta loca solitudinesq; agricolis adornauit, ciuitatem celebrem cum arce in scopulo Vanel dicto ad Vistulam fluuium condidit, quam à suo nomine Cracouiam appellauit. In hoc autem scopulo Draco ingens tunc temporis delitescebat, qui sordido suo anhelitu cum esuriret, de antro prorepens multos velut peste quadam inficiebat, per ciuitatémque & loca circumiacentia grassando, omnia obuia deuorabat. Quam ob causam incolæ ciuitatis ordine tria iumenta per diem ei ad antrum offerre cogebantur. Cracus igitur Princeps suorum deploratum statum videns, cum iam omnibus iumentis expilarentur, pellem vituli excoriati, sulphure, nitro, pice infarcire iussit. Quod vbi hora cōsueta ad antrum Draconis opponeretur, bestia prorepens, famelica, iumentum putans, veneculum illud deglutijt. Cúmq; in eo illa materia igne sulphureo accedente accensa esset, de antro sese proripiens in Vistula aquam tamdiu sorbebat, quousque medio creparetur. Cracus tandem Princeps rebus imperij rectè dispositis, Cracóque & Lecho filijs, filiáque Vanda relictis è vita sublatus est.

Cracouia Poloniæ metropolis à Craco fundatur.

Draco in Cracouia.

Draco artificiosè peremptus.

IVstis Craco gentili ritu persolutis Poloni conuentu celebrato, Cracum secundum, natu maiorem Craci filium, in solium paternum substituunt, sed Lechus frater iunior ambitione tumens, inuidénsque illi imperium, inter venandum eum occidit, dixitq́ue falso lachrymas addens, eum equi lapsu, dum temerè persequitur feram, dilaniatum, strangulatúmque esse atq; hac arte callidus imperium assecutus est: sed paulò post dolo in lucem prodeunte Regno pulsus, fugatúsque est.

Lechus fratrem Cracum trucidat.

VANDA VIRAGO.

COnnuby ob crebram Virgo formosa repulsam
Teutonici bello VANDA petita Ducis.
Hosti congreditur: vincit. Magno ille pudore
Incumbit gladio, se peremitq; suo.
At victrix: mea virginitas sit victima vobis
O superi, per quos est mihi sospes, ait.
Rotogari effugi thalamos, sic fata, sub alti
Se fluuy rapidas præcipitauit aquas:
Bactra Semiramidem, Tomyrin Scytaq; ornet, vtriq;
Quàm meus anteferat laude POLONVS habet.
Aequentur Regnis, æquentur Marte, licebit,
Aequari VANDAE quæ, rogo, morte potest?

ANno à nato Christo 730. Vanda filia Craci in ordine Ducum Poloniæ quarta, vnica legitimáq; hæres Regni, omnium acclamatione ad Imperij fasces euehitur. Hæc summa prudentia, & rara fortitudine Rempublicam (virginalem cœlibémque vitam ducens) strenuè gubernabat, non aliter atque illa Pentesilea, Ortigiáque. Erat autem formosa & pulcherrima nimis, vt pulchritudine sua plurimos Principes ad se alliceret, & veluti hamo pisces caperet, vnde Vanda vel Venda quæ dictio Slauis Hamum quo pisces capiuntur sonat, appellata est. Ritagoras igitur Princeps Germanorum virtute illius, prudentia, atque pulchritudine commotus, Procos ad illam destinauit, solicitans vt sibi nuberet, illa verò obstinatè connubium repugnando Procos vacuos sæpius dimisit. Quapropter Ritagoras putans se ab ea contemptum, Poloniæ bellũ indixit, terroréq; & vi ad coniugiũ eã cogi sperabat. Illa è contra impauida celeriter vndecunque auxilijs coactis, eum in conflictu bis capitali & cruenta clade fudit: ipse autem pernici fuga elapsus, præ pudore quod virginis manu fusus fugatúsque fuerit, nolens testem sui dedecoris Solem amplius esse, gladio proprio sese interemit. Vanda verò memorabili victoria Polonis relicta, prout Dijs virginitatem deuouerat, volens voti compos esse de Ponte in Vistulam sese præcipitauit, sicque aquis obruta interijt. Cadauer illius repertum est in ostijs Dlubnæ vbi Vistulã influit, atque in scopulo vno miliari à Cracouia in Mogila gentili ritu sepulta est.

Vanda Ritagoram Germanorum Principẽ fudit

Vanda in Vistulã de Põte triũphans desilut.

Demum post Vandam nullo successore legitimo existente, iterum duodecim Palatinos, vt vnusquisque Prouinciæ suæ præesset, Poloni elegerunt, vndè magnum detrimentum diminutióq; Regni, velut & prius subsecuta sunt. Quæ enim in inimicos arma essent conuertenda, in se conuertebant: ambitionéque flagrantes, mutuis cladibus inter se dissidebant, qua de causa Marcomanni, Hunni, & Germani, Poloniam vndique angustabant.

Duodecim Palatini iterum

PREMISLAVS SIVE LESKO PRIMVS.

REstituit patria magna virtute ruinam
LESCO sua, miris vsus in hoste dolis.
Sub nemore hostis erat: Lesco sub nocte silenti
Appendi galeas per nemus omne iubet.
Sol oritur, galeas accendit: id obuius hostis
In nemus, instructi Militis arma putans.

Nil reperit: species quia Lesco remouerat illas,
Sic nostros Morauis terga dedisse putat,
Castra mero celebrat, belli securus: in antris.
Lesco venit tenebris. Castra sopita capit.
Aeternumq; hosti dat somnum: longa Polonis
Otia: finitimis fœdera, iura, metum.

GENEALOGIA REGVM POLONIAE

PIASTVS Cossisconis F. ciuis Crusuicensis mellificio vitam sustentans Polonorum Princeps eligitur post POPIELVM cum vxore & liberis à muribus absumptum circa Annum Christi 823 obijt Anno 861 Cui succedit natus ex Repicha vxore.

ZIEMOVITVS ob Gnesnæ circa Annum 892

LESCVS ob circa Annum 913.

ZIEMOMYSLVS ob circa Annum 964. Gnesnæ.

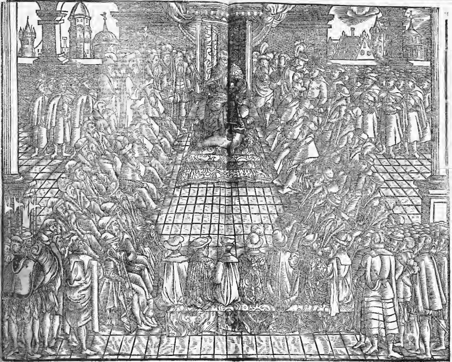
MIECISLAVS primus Christianus Polonorum Princeps, baptisatus Anno Christi 965 Vx. DAMBROVVCA Boleslai Boemorum Ducis filia, quæ ob An. 977. Ille vero Anno 999 sepultus Posnaniæ.

BOLESLAVS CHROBRY ab Ottone III Imp Rom Rex appellatus, & Gnesnæ coronatus Anno 1001 ob 1025 Vxor IVDITHA Geysæ Vngariæ Regis F.

MIECISLAVS Rex, ob Anno 1034 Posnaniæ, vxor RIXA Ernfridi Com Pal ad Rhenum F.

CAZIMIRVS I. Rex, ob Anno 1058 Posnaniæ Vxor DOBROGNEVA Iaroslai Russorum Principis soror, materno genere è Constantinop Impp.

- BOLESLAVS II Rex, occidit S. Stanislaum Episcop Cracouiensem Exul ob An 1081. Vxor Visseslaua Russa
  - MIESCO. ob sine liberis Reuocatus in patriam, & filij loco habitus à patruo.
- VLADISLAVS I. Princeps & hæres Regni Pol vocatus, ob. 1102 Vxor IVDITHA, Vratislai Boem Ducis F
  - BOLESLAVS CRIVOVSTVS, ex duabus vxorib Sbislaua Kiouiensis Ducis filia, & Adelheide Imp Henrici V sorore susceptis quinq, filijs ob An 1139
    - VLADISLAVS II Principatu pulsus cum vxore Christina, Henr V. Imp F & liberis, ob An 1159 Aldeburgi
      - BOLESLAVS Altus Dux Vratisla ob. 1201
        - Henricus Barbatus, ob 1238 vx Hedvvigis filia Bertholdi Ducis Meraniæ
          - Henricus Pius occubuit in bello Tartarico Anno 1243 vxor Anna
            - Henricus III Vratisluuien.
              - Henricus IIII dict Probus ob 1290 sine libe
            - Boleslaus Caluus Dux Lignicensis Ob 1279
              - Henricus V Vratisl. Ob 1297
                - Boleslaus Bregensis Dux
                  - Wencesla Legnicensis.
                    - Ruprtus obijt sine liberis. 1397
                  - Ludouic Bregensis
                    - Henricus Bregensis & Legnicensis.
                      - Henricus Lubensis
                        - Ludouicus.
                          - Ioannes. — Hedvvigis.
                            - Fridericus I Auus Georgij Bregensis, & Proauus Henrici Lignicensis
                      - Ludouicus Lignicensis & Bregen
                        - Hedvvigis.
                - Henric VI ob sine libe cuius ditio cessit Ioan Boem R.
              - Boleslaus Sudnicensis,
                - Bernardus.
                  - Henricus
                    - ANNA nupta Carolo IIII. Imp.
                      - Wenceslaus Impe Boem R.
            - Conradus Glogouiens. Ob 1293
              - Henricus III Glogouiens.
                - Henric IIII. vxor Mechtil
                  - Henricus V Ferreus
                    - Henric VI.
                    - Henric. VII
                    - Henric. VIII ob 1395
                      - Ioannes obijt 1439.
                        - Ioannes obijt circa An 1502. Ducatum Glogouiensem resignauit Mathiæ Regi Anno 1489
                        - Balthasar fame necatus à Ioan fratre.
                      - Henric IX
                      - Henric X obijt 1465
                        - Henric XI ob 1476
            - Vladislaus Archiepis Salsburg
      - MIECISLAVS Dux Ratiboriens & Oppoliens
        - Casimirus
          - Vladislaus.
            - Casimirus subijcit se Wenceslao Boem. Regi An 1289.
          - Miecislaus obijt sine liberis.
      - Conradus Lasconogus Glogouiens & Crosnens ob sine liber
    - BOLESLAVS Crispus, ob. An 1173 Cracouiæ
      - LESCVS Dux Cuiauiæ & Masouiæ ob An 1184 hærede relicto Casimiro patruo.
    - MIECISLAVS Senex, subinde pulsus. ob An 1202 recuperato principa
      - BOLESLAVS, ob viuo patre
      - OTTO
        - VLADISLAVS Spitator, maioris Poloniæ Dux ob. 1238 vxor Helena
          - PRAEMISLVS Posnaniensis & Calissiens. Dux.
            - PRAEMISLVS Rex Poloniæ creatus Anno 1295 In Bachanalibus oppress. à Marchionis Brandenburg vxor Rixa.
              - Rixa, Wenceslao Boemiæ Regi nupta, qui Rex Pol. creatur An 1300. obijt 1305
                - WENCESLAVS Boem Rex Olomunci interfectus. dum proficisceretur ad repetend Pol Regnu. An 1306
                - ELISABETA nupta Ioan Lucemburgensi Henri VII Imp F quis surpauit etiā Poloniæ Regis Titulum
          - Boleslaus Pius, obijt 1279
    - HENRICVS Dux Sendomiriensis ob An 1167 in bello cōt Prussos. cui successit frater Casimirus.
    - CASIMIRVS exors inter fratres post rerum dominus, vt vaticinatus fuerat pater Ob An 1194 vxor Helena Ducis Belsensis filia
      - VLADISLAVS Lascinogus, ob circa An 1232 Srodæ
      - LESCVS ALBVS occisus à Suentopelco Pomerano An 1227 GRIMISLAVA vxor.
        - BOLESLAVS Pudicus ob 1279 Vx Kinga Belæ Vng Reg F quæ ob. 1292.
      - CONRADVS Masouiæ & Cuiauiæ Dux, Teutonicos Crucigeros euocat cōtra Prussos. ob 1227. vxor Agathia Russa
        - BOLESLAVS, obijt mox post patrem sine libe
        - CASIMIRVS vxor Gertrud Henri Pij Ducis Vratisl F
          - Casimirus Dux Lenciciensis, occubuit in prælio cōt Vithonen Lituaniç D 1293
          - VLADISLAVS Lochiens Pol Rex. ob. 1333 vx. Hedvvigis. Boleslai Ducis Calissiensis filia
            - Elisabetha Carolo Vng Regi nupta. Ob 1381.
              - LVDOVICVS Vng & Pol Rex Ob 1382
                - HEDVVIGIS — IAGELLO — ANNA
                  - HEDVVIGIS ob 1399 sine liberis
                  - Vladislaus IAGELLO Pol Rex, M D Lituaniæ ob 1434.
                  - ANNA
                    - Hedvvigis ob 1431.
            - CASIMIRVS II cognomento Magnus Pol Rex ob 1370 vxor Anna Gedimini F
              - ANNA nupta Wilhelmo Ciliæ Co
            - SOPHIA Andreæ Ducis Kiouiensis filia genuit
              - Vladislaum Vng & Pol R. qui occubuit ad Varnam Anno 1444.
              - CASIMIRVM III Pol Reg. qui obijt 1492 Vx Elisabetha, Alberti II. Imp Fil
                - Vladislaus Vng. & Boem Rex.
                  - Ludouicus Vng. & Bo Rex, occisus à Turcis An 1527
                - Io ALBERTVS Polo Rex. ob 1501
                - ALEXANDER M D Lituaniç & Pol R ob. 1505.
                - SIGISMVNDVS Rex Polo Ob. 1548
                  - SIGISMVNDVS AVG. ob. 1572.
                  - Anna nupta Stephano Batori, nunc Regi Polo.
          - Ziemouitus Dux Dobrinē.
            - VLADISLAVS cedit Ducatu Vladislao Regi, patruo
          - LESCVS NIGER ob 1289
          - ZIEMOMYSLVS Vladislauiens D ob 1287.
            - CASIMIRVS
              - VLADISLAVS Albus. Diuione in Burg monachus, Polonos vexat post mortē Casimiri II
        - Ziemouitus à Suarno ne Russo occisus
          - Boleslaus Dux Plocens. ob. 1313.
            - Ziemouitus
              - Ziemouitus iutat in verba Casimiri Regis An 1355. ob 1381.
                - Ioan Dux Varsauiens obijt 1428.
                - ZIEMOVITVS Plocensis Vx. Alexandra Iagell. Soror.
                  - BOLESLAVS
                    - Ioannes ob 1495.
                    - Conradus ob 1503. vx Anna
                      - Ioannes ob 1526 sine liberis.
                      - Stanislaus ob 1526 sine libe
                  - Cimbarea mater Fride III Imp.
                  - Vladislaus Plocēsis
                    - Ziemouitus veneno perit Anno 1462
                    - Vladislaus veneno perit Anno 1462.
                  - Alexander Cardinalis Tridētini.
- MIESCO ob An 1066
- OTTO ob viuo patre pueradmodum.

ANno virginei partus 750. ex his bisenis Palatinis intestina bella mutuò mouentibus, vnus Premislaus Lesko, non sua, sed patriæ cõmoda quærebat. Cumq; Moraui Poloniam vastarent, ille pro tempore coacto instructóque exercitu, hostes iam spolijs & exuuijs onustos ad sua reuertẽtes, insecutus est: in quos ad mõtem, vt dicitur caluũ, vbi nunc templum sanctæ Crucis conditum est, sub altis nemoribus castrametatos impetum fecit: statimque se in abdita Syluarum cum suis subduxit. Hostes verò armis arreptis, in ea loca vbi Lesco esse apparuerat venientes neminẽ inuenerunt, perterritúmque exercitum Polonorũ fugere credentes ad sua castra reuersi sunt. Cùmq; iam tutissimè omnia agerent Bacho indulgentes, Premislaus nacta occasione ex abditis Syluarum cum suo exercitu, intempestiua nocte inopinatos, somnóq; oppressos Morauios, magna vi, à fronte, & à tergo inuasit: omnésq; ad vnum cruento prælio funditus trucidauit: & spolia captiuosq; recuperauit. Qua insigni victoria clarus, omnium suffragijs, spreta pluralitate gubernatorum, Regni habenis præficitur, multisque egregiè gestis editis, ruinisque patriæ magna virtute restauratis, absque posteris è viuis decessit.

Premislaus Morauos prostrauit.

LESCO SECVNDVS.

ATtulit huic Regnũ variorũ cursus equorum,
Et præter morem, Sors oculata suum,
Dignus erat Regno, quamuis patre natus agresti
Rusticus, & modici iustus arator agri.
Non bello quàm pace minor: mireris in illo
Hoc, qui nulla vnquam nouerat arma, viro.
Ante oculos voluit monumentum vile prioris
Fortunæ, sagulum, semper habere suos,
Et tamen illius non legerat ille Poëtæ,
Sarmatico dignum carmen in Orbe legi.
Fortunam reuerenter habe, qui unq; repente
Diues ab exili progrediêre loco.

ANno à Christo nobis cœlitus misso 7 8 0. Premislao Lescone absq; posteris decedente, de electione Monarchæ voces communes, & sententię Senatorũ discrepabant: communique omnium consensu, post multas litigationes, hunc modum eligendi Principis constituerunt. columnam ante Cracouiam statuerunt, desupérque Diadema & Sce-

Modus electionis certatæ equis.

ptrum Regale posuerũt, ac palam omnibus & singulis præconis proclamatione notũ fecerunt, vt quicunque à flumine Pradnik dicto, equi sui celeriori cursu ad columnam subordinatam cæteros anteuerteret, Monarcha designaretur. Quidam igitur iuuenis infimæ familiæ, sed astutus & callidus, re diligenter considerata, clauos ferreos in via qua currendum erat occultè infixit, terráq; occuluit, præsignita sibi ad currendum via. Inter currendum autem equi omnium ferro subordinato saucij substiterũt, nemóq; ad columnam ex illa multitudine, solummodò ille peruenit: & sic Principatũ dolo acquisito, potitus est. Sed occulta fraus illico innotuit. Paulò enim post duo iuuenes ex plebe ludentes Simbolo iacto, per illa loca cursu pedestri à fluuio Pradnik ad columnam prædictam decertabant, ambabusq; plantis effectis vnus leuius claudicans primus columnam attigit, socius verò suus clauos in terra considerans brauium ei denegabat: causamque ad Senatum detulit: vbi patefacta est peruersa astutia Lescij: qui dolo supradicto, ad Regni fasces euectus erat. Omnes igitur nobiles & magnates de iniuria coram senatu expostulantes, Lesconem solio deiectum tractu equorum membratim dilaniari, dilacerarique fecerunt. Ille verò qui ludendo pedester ad columnam venerat, Lesco secundus appellatus, communi omnium acclamatione Regno præponitur. Hic quamuis plebeius esset, attamen talem se præbuit, ac si Regali ortus esset prosapia idque totis diebus vitæ suæ diligenter obseruabat, quod ornamentis Regijs solenniter induturus, vestes quas olim ex vili lana gerebat, desuper induceret: pro monumento prioris vitæ id habens: vtque fortunam instabilem, quæ sursum eleuatos ad ima deijcit, eluderet. Quam consuetudinem multi Principes Polonorum solenniter obseruabant. Tandem Lesco plurimis Hæroicis gestis exactis, filióq; huius nominis tertio relicto, vitam cum morte commutauit.

Equorum cursu de Imperio decertatur.
Dolus Lescij.
Dolus aperitur.
Præmium fraudis.
Lesco plebeius ad Regnum euectus.
Mos Lescij.

LESCO TERTIVS.

Qvam fuerit belli cupidus, quã Martis amicus
Iste, vel hoc signo discere quisq; potest:
Cùm sub eo Patriæ pax arma quieta teneret,
Bellandi fieret nullaq; caussa domi:
Impatiens otij, Græcos contrà, atq; Latinos,
Pannonibus toties auxiliaris erat.
Viginti genitor varia de matre nothorum
Infamat quantum tanta libido virum?
Sæpè, licet magna, post multa trophæa legantur:
Et Cypriæ studijs incubuisse Diuos
Quod si defendi exemplo non posit Achillis
Lesco, & Alexãdri, Mars quoq; mœchus erat.

FVnebribus exequijs Lesconi gentiliter persolutis, Lesco filius eius, huius nominis tertius in ordine Principum Poloniæ septimus, Monarcha salutatur. Hic à moribus paternis minimè degenerauit, omnes finitimos hostes sedauit. Imperiique sui fines in pace & securitate eicurauit. Postea otij impatiens, Hungaris, Saxonibusque, aduersus Carolum Magnum Romanorum Imperatorem auxilia suppeditabat. Tandem Anno Domini 8 0 1. cum Boëmis, Pomeranis, Prutenisque à Carolo in Silesia cruento prælio ad Oderam fluuium prostratus est. Cui filius Popilius ex legitimo thoro natus (viginti enim illegitimos natos ex cõcubinis, Pomeraniæ Duces generat) successit.

POPELVS

POPELVS PRIMVS.

ANne tibi lectum tantum, lasciue, reliquit,
Non etiam clypeos, armaq́, dura pater?
Et Veneri tantùm iußit seruire? Gradiuo
Non etiam, ô noster Sardanapale, suo?
Quandoquidē in fratrū tam multa gente tuorū,
Legitima solus coniuge natus eras.
Succeßiße etiam patrijs te laudibus æquum
Non tantùm vitijs, imperioq́, fuit.
At genitore tuo fœlicior, ipse fuisti
Hac in tam rari parte POPELE *boni:*
Quòd tibi tu similem genuisti: quiq́, putares
A cuculo cuculum degenerare nefas.

POpelus huius nominis primus Lescij tertij filius, qui à Germanis Osserich dicebatur: patre decedente, Regni habenas regendas suscepit, Anno Domini 8 1 5. Hic à virtute paterna degenerauit: in vrbe Cracouiensi sede spreta, eam *Sedis trãslatio.* in Gnesnam, demum in Crusphiciam transtulit: ibique arcem in lacu Goplo condi- *Arx Gopli.* dit. Nil amplius de eo scribendum restat: cum nulla egregia gesta memoriæ digna ediderit, semper enim libidinibus delicijsque indulgebat. Hac verò execrandi particula *Mors execrandi ipsius Popeli.* sæpissimè vtebatur, dicens: O vtinam à muribus corroderer, quod quamuis non ipsi sed filio eius prout inferius dicetur, contigit.

POPELVS SECVNDVS.

DVm timet hic Regno pelli, vir inutilis, & cum
Coniuge consultat, quid malè tutus agat.
Vim morbi simulat: patruos accersit: & illis
(Viginti fuerant) toxica mista dedit.
Orta cadaueribus vis murum erupit: & illum,
Vxorem, natos, vndiq, dente petit:
Dilaniat, frustra medios fugiebat in ignes,
Frustra in Goplæas perfidus hospes aquas.
Discite iustitiam, qui propter lucra paratas
Fertis, & exertas ad scelus omne manus.
Est Deus, est scelerū vindicta, est pœna malorum,
Vnde putes minimè posse venire, venit.

ANno salutiferi virginis partus 8 3 0. Popelus secundus, patri in regno succedens, à moribus eius libidinosis minimè degenerauit: postpositisque negocijs Reipub. vanis otijs, choreisque, & delicijs domesticis indulsit. Insuper non ille sed vxor eius, quā insano amore prosequebatur, pro sui peruerso arbitrio imperabat. Quapropter Magnates & Equites regni, eum vt hominem nihili Sardanapalum Poloniæ appellantes spreuerunt. Popelus verò re considerata, veritus ne Poloni aliquem ex Patruis suis in locum suum substituerent: vxoris astuto consilio infirmitatem simulauit: Patruósque omnes qui viginti

Astute simulatio infirmitatis. numero erant, Principes Pomeraniæ accersiuit, & decumbens in lecto, obnixè ab eis rogauit, vt vnum filiũ suum ex duobus, Regno se decedente præficerent, quod libenter Patri se facturos spoponderunt, si magnates regni consenterent. Regina verò interea poculum cum veneno mixto adornâuit, & vnicuique bibendum pro sanitate

Grande eius peque facinus. Regis obtulit. Egressi illi à Rege, maxima corrosione ex veneno hausto excruciati, omnes pariter expirauerunt. Regina autem cum lætitia dixit: Deos in eos quod malum Regi Domino suo machinati fuerint, iustè animaduertisse. Ideò cadauera eorum in-

Mira iusta que vindicta diuina humata quasi perfidorum, in lacum Goplo reginę iussu, proiecta sunt. Statimq; Deus iustus vindex & vltor nefandi homicidij, murium vim numerosam, dictúque horrendam, ex illis cadaueribus mira quadam metamorphosi, excitauit, quæ Regem in arce

Ex cadaueribus mures. lautè conuiuantem, vxorémq; & filios eius cum terribili strepitu vndique inuaserũt: & neq; armis, neque igne, se arceri passæ sunt. Rex metu inauditi inusitatíque periculi perturbatus, in arcem quæ est huciúsque in lacu Goplo, iuxta Crusphiciam oppidũ, cum vxore & filijs profugit: mures verò adhuc plures terram & aquas operientes, cum horridis sibilis eum persequebantur: Nautæ præsens præ oculis exitium viden-

Popelus à muribus cũ vxore & liberis corroditur tes, timentes ne in medio lacus nauem corroderent, ad ripam otiùs appropinquantes, aufugerunt. Popilius quoque in turrim natura loci munitam, & aquis oportunè circumfluam cũ suis se recepit: vbi cum vxore & liberis à muribus corrosus, consumptúsque est, vt ne monumentum quidem eorum relictum fuerit.

PYASTVS CRVSPHICENSIS.

O Priscos hominum mores, ô nescia fastus
Simplicitas, ingens ô probitas, & amor.
Nõ puduit proceres hominu dare Sceptra Polonos
Qui modò cultor agri Crusphiciensis erat.
Ob solas virtutis opes, virtutis honorem,
Qua vir in exigua floruit ille casa.
Hoc orti de fonte Duces, Regesq; Poloni
Durauêre dies, ad Ludouice tuos.
Compita Crusphiciæ veterum, nostro estis in orbe
Euentu gemini nobilitata Ducis.
Regnum ruricolæ deferri à muri vorari
Regem. res æque prodigiosa fuit.

ANno incarnationis Diuinæ 842. Popilio secundo à muribus portentosè absumpto, multæ controuersiæ in Crusphiciensi conuentu de electione Principis exortæ sunt. Erat autem tunc temporis in Crusphicia Pijastus quidam vir simplex, virtute tamẽ & pietate præstans. Huic eodem conuentus tempore filius natus est, cui ad nomen solenniter gentili ritu imponendum, melis mulsati duo vasa præparauit, propter conuiuas tractandos, porcúmque mactauit. Interdum aiunt ad eum duos viros ignotos venisse peregrino habitu (quos Paulum & Ioannem Martyres Romanos ferunt esse:) Hi in palatium vbi electio celebrabatur non sunt admissi, à Pijasto verò humaniter hospitio excepti fuêre, infantêmque natum gentili more subraserunt, noménque ei Semouiti imposuerunt, & tandem discesserunt. Tunc temporis autem in Crusphicia ob magnum confluxum populi ad Comitia Electionis plurimi comeatus, pabulique penuria laborantes, ad Pijastum vt sibi aliquid pro victu venderet, veniebant, qui singulis gratis necessaria suppeditabat, quantum cuique opus fuerat, carnis autem Suillę & mellis, panísque copia, apud eum non deficiebat. nam incrementa omnium rerum

à Deo

à Deo copiosissimo largitore & remuneratore illi procedebãt. Omnes igitur manum Diuinam cum Pijasto esse videntes, communibus suffragijs & vocibus, Monarcham eum salutant, Regnúmque oblatum quamuis agresti familia natus, strennè cum summa fortitudine, & dexteritate viginti annis gubernauit. Postea 1 2 0. annis ætatis suæ exactis, relicto filio Semouito extremum diem clausit. Ex huius sanguine Duces Regésque Polonorum ad Ludouicum Hungarum vsque, genus duxerunt.

Hospitalitas largè remuneratur.

Piastus Rusticola regni fasces obtinet.

SEMOVITVS.

SIc & Alexander iuuenis vix illa suarum
Ingressus rerum limina magna, perijt:
Vt SEMOVITE peris, patriæq; relinquis acerbos
Mærores, iustam mortuus ante diem.
Ense tuo eiecti de nostro turpiter agro
Vltra Carpathium, Pannones vsq; iugum.
Tota tibi soluit Pomerania victa tributum.
Fluctibus & nostris accola quisquis erat.
Quatuor annorum sunt, hæc omnia, quid si
Non abrupta tibi tam citò vita foret?
Quamuis, quantumuis modica sub tẽpore vita
Maxima qui gessit, vixit abundè diu.

ANno humanæ redemptionis 895. Semouitus patri gentili ritu iustis persolutis ad regni fasces euehitur. Hic insigni prudentia, fortitudinéque, & prouidentia, populum sibi commissum regebat, omnésque hostes à finibus Imperij sui sæpissimè fugabat, Hũgaros, Boëmos, Cassubios, Pomeranósque ad tributum sibi pendendum compulit, multisque præclaris gestis editis, quatuor in regno duntaxat annis exactis. Patria in pace relicta, immatura morte peremptus est, relicto filio Lescone quarto.

Virtus Semouiti.

LESCO QVARTVS.

QVam Pater inuictis Semouitus fecerat armis
Pacem, Sauromatis attuleratq; suis:
Filius est illam miro complexus amore,
Et vitæ summam fouit ad vsq; diem:
Vir cuius mores nemo reprehendere possit,
Aut nisi quem pugnæ classica bella iuuant.

Sed cur bella geras, frueris qui pace? quid optes,
Contentus proprio qui potes esse, meum?
Gloria ad arma vocat multos, laudisq; cupido,
Spes prædæ multos diues ad arma vocat.
Vtraq; bellandi causa iniustissima: solum
Quæ pacem quærunt, prælia, iusta voca.

ANno virginei partus 9 0 2. Lesco quartus patri Semouito iuuenili ætate, in principatu successit, sub tutoribúsque ad annos competentes erat. Postea Imperium à patre pacificatum relictum, in pace à nemine lacessitus regebat, patrijs & auitis virtutibus correspondens, relictóque filio Semomislao immatura ætate è viuis decessit.

SEMOMISLAVS.

VLtimus iste fuit nostrorum ex ordine Regum,
Ignari falsos qui coluère Deos.
Hunc peperit Coniunx oculorum luce carentem
Hæredem sterilis cùm foret ante diu.

Mouerat infanti, vitæ vt compleuerat annum,
Ludere, quod vellet nomen habere pater.
Ergò dies venit simul illa, recepit ocellos,
Ostentum dubia plebe stupente, puer.

Res ea signabat, discussa nocte POLONOS
Visuros lucis lumina vera nouæ:
Visuros illo CHRISTVM sub rege negemus,
Quòd bona præstituat quæq; futura DEVS.

ANno à Christo nato 921. Semomislaus patre è viuis decedente regni habenis præficitur. Hic etiam exauitis moribus minimè degenerauit, filium vix in senectute & ipsum cæcum obtinuit, cúmque in Gnesnam Primates & Equites regni ad subradendũ noménque imponendum filio gentili ritu conuocaret, Miesconem eum appellârunt. Postea cõuiuio indulgentibus in primo mensæ accubitu, nunciatum est patri, filium cæcum visum recepisse, omnibúsq; conuiuis attonitis, cum claris apertísque oculis infans affertur. Cúmque Rex ab ariolis sciscitaretur quid hoc sibi vellet? responderunt, sicut hic infans gratia Deorum est illuminatus, sic per eum Polonia in breui illuminabitur, quod & factũ est. Tandem Semomislaus finibus Imperij in pace relictis vitam cum morte transmutauit.

Semomisli filius cæcus nascitur qui postea illuminatur signum illuminandæ Poloniæ per Euangeliũ præsagiens.

MIESCO PRIMVS.

CHriste, sub hoc ad nos venisti Principe, ab hoste
Possessas Stygio commiseratus oues.
Cesserunt idola tibi: Mars, Læda, Gemelli,
Cynthia, Pluto, Ceres, Iupiter, Aura, Venus.
Fœmina te nobis ostendit prima, Bohemo
Sanguine prima crucem nos docuitq; tuam.

Sic tu prima quidem nobis es caussa salutis,
Ipse DEVS, mulier, caussa secunda fuit.
Illa tuo tingi Mesconem fonte maritum
Fecit, terra suum est tota secuta Ducem.
Plurima tũc data sunt tibi tẽpla, nouæq; Cathedræ,
Et, quas sacrifici delapidamus, opes.

ANno Domini 962 Miesco qui erat cæcus natu, patri ex more funebribus exequijs peractis, communi omnium acclamatione in Monarcham Poloniæ eligitur. Hic concubinas septem habuit, nullam tamen ex illis fœcundauit, quamobrem maximo mœrore discruciabatur. Quapropter frequenter à quibusdam Christianis solicitabatur, vt Christo cum sua gente nomina daret, si velit charam sobolem à Deo obtinere. Christianorum itaq; persuasionibus adductus, Procos ad Regem Bohemiæ Boleslaum, qui fratrem germanũ diuum Venceslaum nephariè occiderat destinauit, matrimonium filiæ eius expetens, cui rei Boleslaus libenter annuit, hac conditione si sacrum Baptisma cum suis susciperet. Miesco itaq; cum vniuersa gente sua alacriter Baptisatus est Anno Domini 965. Miesconisque priori nomine immutato, Mieczslaus appellatus est, quasi gladio nomen acquirens clarum. Mandauitque cõfestim omnibus & singulis suo imperio subiacentibus, die septima Martij, idola omnia vanorum Deorum cõminuere, demolire, ignéque consumere. Nam antea quaslibet vanas creaturas Solem, Lunam, Amam, quam *Pogwisd* appellabant, cultu diuino prosequebantur. Præterea Iouem quem illi Iessam, Plutonem quem Lacton, siue Lactonem, Cererem quam Niam, cuius templum Gnesnæ celeberrimum erat, Venerẽ quam Marzanam, & Dianã quam Zieuoniam gentili lingua appellabant, Lelum quoque & Poletũ Romanis Castorem & Polucem appellatos, pro dijs colebant. Et adhuc in compotationibus illa gens nomine eorum vtitur. Lælum Poletum vociferantes. Solebãt autem viri, mulieres iuuenes, & senes horum Deorum suorum, diebus festis

Poloni fidem Christi amplectuntur.

Idola demoliuntur.

Ritus Religionis gentilis Polonorum.

ad

ad lusus & choreas pariter conuenire, maximè verò 25. die Maij, & 25. Iunij. Quam cōgregationem populi Stado, id est, agmen appellabant, quod adhuc apud Ruthenos & Lituanos passim in villis obseruari videtur. Post dominicam enim conductus Paschę ad Diui vsq; Ioannis Baptistæ festum mulieres & virgines diebus festis ad choreas turmatim conuenire solent. Ladonémque canentes, & Lado Lado frequentius ingeminatis, manibus complaudentes in gyrum choreas ducunt. In Silesia quoque confini Poloniæ 17. die Martij quo videlicet tempore hæc idola demolita sunt, pueri in villis & opidis ex more recepto simulachrum quoddam, ad similitudinem mulieris conficiunt, opidóque turmatim egressi quandam cantionem ingeminantes simulachrum illud de Ponte in flumen præcipitant. Expurgata itaque ab idolis Polonia Mieczslaus Princeps, ad euidentius signum Christianitatis instituit vt infra officium Missæ dum Euangelium prælegeretur, singuli virorum ad medium gladij è vaginis depromerēt, quo se testarentur propter Euangelium Christi ad mortem vsque decertare paratos esse. Multas Ecclesias, parecias & Episcopatus fundauit, copiosisq; prouentibus ditauit. Ex vxore Bohæma *Dambroŵka* dicta, filium Boleslaum Chabri suscepit, quæ post partū paulò post decessit, Gnesnę sepulta est, alteram verò Mieczslaus in matrimonium accepit, Iuditam filiam Iessæ Principis Hungarorum, quæ ei filium Mieczslaum genuit. Tandem multis Christianitatis monumentis in Polonia relictis è viuis fœliciter migrauit. Destinauerat quoq; legatos ad summum Pontificem Benedictum, Diadema Regium ab eo postulans, quod illi denegatum est, suspicabantur enim nondum eum perfectum Christianum esse.

Mos Polonorū antē quas infra lectionem Euangelij.

BOLESLAVS CHABRI, PRIMVS REX POLONIAE.

Vici, deuictos cepi cum Rege Bohemos,
Subieci Morauos, Saxoniosq; mihi.
Cassubios, populosq; freti cis littora nostri,
Et Prussos, dubia teq;, Ruthene, fide.
Imperij fines positis ex ære columnis
Signaui, Herculeum sic imitatus opus.

Nec mihi tēpla minus cura, quam castra, fuerunt:
Hac quoq; laude patri cedere nolo meo.
Regia ab egregio sortitus Stemmata Othone
Sum Gnezna (Gneznæ tunc meus hospes erat)
Quæ quicunq; facsis hoc dignus honore,
Quo tunc, magno iudice, dignus eram.

Diui Alberti corpus e Prussia in Gnesnā transfertur.

Otto Imperator ex voto diuo Alberto facto sanatur.

Otto Imperator in Poloniam venit.

Boleslaus Cæsari splēdidè & lautè honorē exhibet.

ANno à Christo nato 9 9 9. Boleslaus huius nominis primus ab Hæroicis gestis Chabri appellatus, Meczslai filius natu primus, cõmuni omnium acclamatione in fasces Regni euehitur. Corpus diui Alberti Episcopi Pragensis, ex Prussia in Gnesnam magno cum labore honorificè transtulit, quem gentiles Pruthæni, iuxta Sauum fluuium propè oppidum maritimum Feschaus, salutifera pabula animæ ferentem, crudeliter occiderũt, ad cuius busta Gnesnæ plurima miracula, virtute diuina edita sunt. Eodem tempore Otto tertius, Romanorum Imperator, acerba infirmitate præssus, iamque animam agens, audiens tanta miracula ad sepulchrum diui Alberti in Polonia fieri, voto vouit se busta illius, si de infirmitate leuaretur, accessurum, atque statim post votum promissum, sanitatem integram diuina benignitate recepit. Cumq; vota persoluturus religiosus Imperator ad Posnaniam vrbem maioris Poloniæ appropinquaret, Boleslaus splendido equitatu nobilium & magnatum Poloniæ cinctus, obuiam ei processit, honorémq; vt Cæsari hospiti exhibẽs, varij coloris pannos præciosos, sericeos quoque, & id genus alios in via per septem miliaria Polonica, à Posnania in Gnesnam vsque sternere fecit, & vltro citróq; data salute, illa insigniter strata via vterque manibus iunctis, multa inter se cõferentes, pedestri itinere ad Gnesnam vsque peruenerunt. Ingressus itaque deuotus Imperator limina templi, pronus prouolutus ad sepulchrum diui Alberti, ardẽti corde Deo omnipotenti, quod mirabilis sit in sanctis suis, gratias agit, votoq; persoluit. Tandem honorificentissimè sumptuosissiméque per aliquot dies, à Boleslao tractatus, multisque & splendidis muneribus ab eo donatus est, quibus hospitalitatis officijs Otto in se exibitis consideratis, Boleslaum eodē in templo Gnesnę Imperiali diademate solenniter coronauit, cumq; Regem Poloniæ declarauit, & in æternum authoritate Imperiali confirmauit, ab omnibúsque tributis & obsequijs Romanis Imperatoribus pendendis, posteros eius omnes in Regno sibi succedentes immunes fecit. Deinde in digressu quo euidentius vinculum societatis inter se conciperent, Otto Imperator Boleslao nouo Regi lanceam Sancti Mauricij, clauúmque de cruce Christi donauit. Boleslaus verò vicissim illi brachium Sancti Adalberti pro munere hospitalitatis dedit, quod Romæ in templo diui Bartholomei Imperator posuit. Insuper vinculo consanguinitatis sibi iuncti sunt. Otto enim neptam suam, filiã Palatini Rheni nomine Rischam, in matrimonium locauit. Tandem Imperatorem ad sua reuertentem Boleslaus cum insigni pompa, splendidóque equitum & magnatum Poloniæ agmine, ad terminos vsque Regni sui, honorificè deduxit.

Otto Boleslaũ Poloniæ Regē creat, suoque Diademate coronat.

Hic primus Rex Poloniæ omnia, summa cum prouidentia & fortitudine administrauit, supra modúmq; bellicosus extitit. Marte enim fœlici omnes finitimos hostes frequenter strauit. Regnáq; eorum sæpius, nullo repugnante, peruastauit, Bohemiæ Regem Boleslaum cum innumeroso exercitu fudit, Regnúmq; eius, nullo repugnante infestis armis vastauit, & ipsum captum execare fecit. Iaroslaum quoq; Ducem præcipuum Russiæ validissimo exercitu fretum insidiosè, contra se procedentem memorabili, cruentáq; clade, prostrauit, Kiouiam vrbem Russiæ Metropolim cæpit, indéq; thesauros ingentes asportauit, & omnes principes Russiæ tributarios sibi effecit. Prutenos, Saxones, Cassubiósque, & Pomeranos debellauit, cum Ruthenis ad fluuium vsque Tyram, & Boristenem fines suos posuit, cum Prutenis, Cassubijsque, & Saxonibus ad fluuium Albim, vsque ad mare Germanicum siue Balticum Imperij sui terminos constituit, Herculemque immitatus, ad perpetuã rei memoriam columnas æreas illic collocauit. Sicque Imperio suo amplissimè dilatato delicto Miescone filio è viuis decessit.

Boleslaus Bohemos, Russos, Prutenos & Pomeranos sternit.

Boleslaus fines Imperij sui prolatat.

MIESCO SECVNDVS.

DEgener, imbellis, gula, crapula, sordibus vxor
Vxoris totus fœmina, lurco nihil.

Hic erat: vxor erat, Rex, Princeps, omnia, nostrum
Asseritus quouis angue perosa genus,

Teutonibus

Teutonibus tantùm aqua suis: quam credis ab illa
Tractata est miseris terra Polona modus?
Tunc Boleslai nobis perière labores,
Ruperunt nostrum Regna subacta iugum.
Vt rapuit tantum mors fausta phrenitide Regem,
Pellitur è Regno, Rixa fugitq́; suo.
Dant pœnas scelerũ: furor hũc, dolor abstulit illã
At longo fato dignus vterq́; fuit.

ANno virginei partus 1025. Miesco secũdus, patre defuncto, ad Regni habenas moderandas euehitur. Hic ex moribus patrijs degenerat: postpositisque negotijs reipublicæ coniugis consilio vtebatur, & Imperium à patre amplissimum relictum, suis libidinibus diminuit, debilitauit, laborésque patrios perdidit. Tãdem ab omnibus spretus: infirmitate correptus, relicto Casimiro filio, è viuis decessit. *Miesco degeneratur*

Mortuo igitur Miescone, multæ controuersiæ circa electionem principis exortæ sunt. Quidam enim ad Casimirum filium eius sceptra deferenda volebant: cæteri verò timentes ne mores paternos peruersos sequeretur, huic sententiæ acerrimè repugnabant. Tandem Regina Miesconis Regis relicta, videns se à Polonis spretam, ad fratrem Cæsarem in Saxoniam accepto Casimiro filio Coronáque Regni & ingentibus thesauris Regalibus sublatis profecta est. Interim filium Casimirum studendi gratia Parisios misit: vbi tandem in Monasterium Cluniacense ingressus, Sacris iniciatus est. Poloni verò multis annis hærede legitimo orbati, cum sui & Reipublicæ ingenti detrimento, in Gallia eum quærere coacti sunt: qui eis multis de causis denegabatur ab Abbate Monasterij. Tandem vix magno cum labore impensisq́; Polonorum, per Benedictum nonum Pontificem à professione absolutus est, pœnitẽtia Polonis indicta, pro eo quod Dominum suum hæredémque legitimum expulerint, vt ab vna quaque persona quotannis obulum vnum Romano Pontifici penderent, quod vocatur debitum Sancti Petri. Item vt singuli viri crines supra aures tõderent. Deinde vt præcipuis festis diebus linteo albo pro cingulo vterentur. *Regina cũ filio Casimiro exulat.* *Debitum Petri Sancti tempore ...*

CAZIMIRVS PRIMVS.

INnocuus cum matre puer CASIMIRVS eodem
Exilio, matris crimine, pulsus erat.
Cluniacę placuit sibi vita monastica: seruus
Quàm cuiusquam hominis, maluit esse Dei:
Nos sumus interea sine Principe, subdita cunctis
Terra, dolor fuerit, qua numerare malis.
Reddimus eiecto Regnum, multa ille reuersus
Restituit melior vix patre, dignus auo.
Mastaum domuit ciuili Marte furentem,
In reliquos mansit pax sibi grata dies.
Quòd Deus innocuis adsit, quòd corruat insons,
Maiori vt surgat laude: videre potes.

ANno Domini 1041. CAZIMIRVS huius nominis primus, è Monasterio acceptus, Miesconis secundi filius, tertius Rex Polonię, Gnesnæ cõmuni omnium applausu sacro Diademate coronatur. Hìc primum in latrones deprædatorésq; qui tunc temporis in Regno passim latrocinabantur animaduertit. Demum Regiones tributarias à Regno deficientes ad iugum pristinum redegit. Maslaum Ducem Masouiæ bello furentem intestino, cum Prutenis & Piecingis cõspirantem, ad Vistulam fluuium cruento prælio prostrauit, iuxta Plocżko ciuitatem. Tandem Maslaus *Casimirus Maslaum cum Prutenis bello vicit.*

exercitum coëgit: sed iterum à Casimiro funditus fusus, desperatis suis rebus ad Prutenos profugit, vbi varijs tormentis examinatus laqueo vitam finiuit. Ab hoc Maslao Masouia appellata est. Postea Casimirus pacato vndiq; Regno, relictisque tribus filijs, Boleslao, Vladislao, Miescone, & filia Suuatochna, extremū diem fœliciter clausit. Monasterium in Tyniec eius Regulæ quam ipsæ olim profitebatur, regalibus, sumptuosissimisq; immunitatibus & bonis opimis fundatum dotauit.

Masouia denominatio.

BOLESLAVS AVDAX.

Qvàm bello magnus, quā magnis strenuus ausis
Boleslaus erat, tam truculentus erat.
Vastauit Morauos, Hunnos, te Russe, Bohemos,
Vastauit Patriæ nec minus arua suæ.
Cuncta libidinibus complebat, cuncta rapinis,
Cuncta ignominijs sanguine, cuncta metu.
Pontificem secuit frustratim recta monentem:
Vrbis Pontificem, maxime Crace, tuæ.

O scelus, ô portentum, ô nostri infamia Regni,
Non tibi sacrilegæ tunc cecidêre manus?
Vnde, & vbi perijt, ne iam dubitate Poloni,
Raptum sub Stygijs obruit orcus aquis.

ANno salutiferi virginei partus 1 0 6 8. Casimiro Boleslaus filius ab hæroico animo Audax appellatus, communibus omnium suffragijs, Rex declaratur. Huic statim Vratislaus Bohemiæ Rex bellum indixit: infestisque armis in Silesiam vastaturus excurrit. Boleslaus re comperta, armato milite cinctus, celeriter contra eum contendit: cuius aduentu Vratislaus perterritus, relictis castris terga pudenda dedit. Boleslaus verò eum in meditullium Bohemiæ persequens, eam vndique peruastauit: spolijsq́, multimodis onustus, ad sua nullo repugnante reuersus est.

Boleslaus Bohemiā vastat.

Postea Anno sequenti, Boleslaus validioribus copijs coactis, Moraniā, Bohemiāq; iterum infestis armis peruastauit: donec eum Vratislaus Bohemiæ Rex, maius periculū timens reconciliauit. Perdomitis igitur ab vna parte Bohemis, & Morauis, à Prutenis tandem & Pomeranis infestatur: quos Boleslaus ad fluuium Ossā vndique circumuentos, ad internecionem prostrauit, & deleuit: Pomeraniámq;, & plurimas munitiones Prussiæ: ditioni suæ subegit: & ipsos Prutenos sub iugum cōpulit, Anno Domini 1 0 5 9. Intercà Bela hæres Regni Hungariæ, ad Boleslaum exulans profugit: auxilium contra fratrem Andreā (à quo Regno pulsus erat) implorans. Boleslaus itaq; infestis armis in Hungariam cum Bela contendit: Henricíq; Imperatoris copias, Bohemósque & Teutones, partes Andreæ defendentes profligauit: vbi & ipse Andreas Rex interemptus est. Sicque Bela auxilio Boleslai ad Regnum peruenit. Boleslaus verò Rex in Poloniam reuersus, vnicam heredem Ducum Russiæ, Viseslauam nomine, in matrimonium accepit: iuréque dotis Ducatus quosdā Russiæ acquisiuit. Kiōniam quoque Metropolim Russiæ vi cepit, vbi hybernum tempus transegit, vniuersamque Russiam terrore suo compleuit, & concussit, adeò vt complures duces (parum se tutos in Russia putantes) fugam in Græciam adornauerint. ciuitates omnes oppidáque & munitiones plurimæ, vltrò se ei dediderunt. Postea Præmisliam ciuitatem celebrem, vnam ex Ducatibus Russiæ expugnauit, & exussit, sed arcem propter exundationem fluuiorū, capere non potuit: quæ ei postea certis sub cōditionibus dedita est. Tandem

Iterum Bohemiam infestat.
Prutenis cū Pomeranis victis vectigales Boleslao fiunt.
Boleslaus in Hungaria triumphat.
Russiā vastat Kiōniámque capit.
Præmislia dedita.

in

in Hungariam cum exercitu profectus, inimicitias inter Belæ hæredes, & Salomonem Hungariæ Regem composuit: exindè rectà in Russiam reuersus, Volodimiriā & Chelmiam ciuitates cum suis prouincijs occupauit: postea totum Ducatum Volhiniæ cepit. Inde rectà in Kiouiam exercitum duxit, vbi Suiatoslaum Principem Russiæ cum ingentibus copijs sibi insidiantem cruento prælio: profligauit, fugauitque, ac omnes vires Russorum prorsus debilitauit, multumque temporis in Kiouia transegit vbi in delicias libidinésque venereos, & cætera vitia prolapsus est. Postea septennio in castris exacto in Poloniam reuersus, Diuum Stanislaum Episcopum Cracouiensem occidit membratimque dissecare fecit: cuius postea corpus Diuina prouidentia insimul compactum coactúmque, & honorificè sepultum, multis miraculis claret, prout latius in Polonorum Chronicis patet. Conscius itaque Boleslaus perpetrati facinoris pœnitentia adactus, cū filio Mieczslao Regno relicto in ignotas regiones profectus est: vbi in habitu peregrino vitam clausit. Filius verò Mieczslaus postea in patriam reuersus est.

Hungariā petit.

Volniam expugnat.

Suiatoslaum fugat, fudítque.

Episcopum Cracouiē Diuū Stanislaum occidit.

Boleslaus exulat Voluntarie.

VLADISLAVS HERMANVS.

Plurima rescidit fratris decreta Tyranni
Hermanus Latio par pietate Numæ.
Hunc spurius vetitis vexauit filius armis,
Sed pius arma tulit pro pietate Deus.
Vincitur impietas Gopleæ ad stagna paludis,
Induit inq; feras debita vincla manus.
Dic, qui multa legis, quot dignos laude, prosq;
Legeris, historiæ per genus omne nothos?
Telogonus, qui p̄sce patrem obtruncauit Vlyssem,
De turpi Circes natus amore fuit.
Proditor Aeneas patriæ est, ne crede Maroni:
Romulus occisor fratris: vterq; nothus.

ANno à Christo nato 1082. Vladislaus Hermanus fratri Boleslao in Regno successit. Hic ex Iudita Vuratislai Regis Bohemorum filia, filium Boleslaum tertium suscepit, Krziuuousti ab ore recuruo appellatū. Ex secūda verò vxore, Henrici 4. Romanorum Imperatoris filia, tres filias produxit: multas Ecclesias Monasteriáque construxit & ditauit. Prussos, Pomeranósque rebelles cruento prælio penes fluuium Druuancza profligauit, ad deditionémque coēgit. Intereà Bratislaus, Bohemorum Princeps videns Regem bello in Prussia occupatū, magna damna Poloniæ intulit. Rex itaque Sieczïechum Palatinum Cracouiensem cum filio suo Boleslao nouem annos habente, contra hostes destinauit, quos vna cum principe Bratislao strenuè fuderunt & Morauiam vndique ferro & igne vastātes peragrarunt: spolijsque multis onusti, in pace ad Regem reuersi sunt. Tandem nunciatum est Hermano regi, Pomeranos fœdifragos Miedzirzecze arcem munitissimam in finibus Saxoniæ intercepisse. Boleslaus igitur duodecim annorum iuuenis patrem obnixè cum lachrymis solicitat, vt sibi copias propter recuperandam arcem committeret, cuius audaciæ, prouidentiæ, animositatique Rex admirans, legionem vnam cum certis rectoribus illi commisit. cætero exercitui Sieczïechum Palatinum Cracouiensem præfecit. Arcem itaque obsessam fortiter oppugnarunt: sed quia in loco natura munitissimo sita erat: ideò incassum laborabant. Qua de causa Dux exercitus obsidionem soluere suadebat: sed Boleslaus Regius filius à proposito eum retraxit, & militibus confirma-

Prussos Hermanus & Pomeranos domat.

Bohemia à Polonis vastatur.

Miedzyrzecz intercepta.

Astutia oppugnationis. tis domos & tuguriola circa arcem, hyemis tempore imminente, erigere iussit, vt videretur arcem se per hyemem oppugnare velle. Quare conspecta, Pomerani obsessi ad Boleslaum cum muneribus supplices veniunt, se & sua ei offerẽtes. Quos ille liberos dimittens, arcem recuperat: prudentiáque sua omnia damna à Pomeranis illata resarcijt: ad patrémque ingenti cùm præda, ouans reuertitur. Postea Hermanus senio confectus, multis fortibus, præclarisque gestis exactis, vitam cum morte fœliciter commutauit.

Miedzyrzecz à Pomeranis recuperatur prudentia Boleslai.

Vide signaturam fol. 11

BOLESLAVS KRZIVOVSTI.

Hic quinquaginta pugnauit prælia, signis
Collatis, casu non variante fidem.
Pugnauit quoties, toties & vicit: eorum
Nomina quos vicit, quod breue claudat opus?
Cæsaris Henrici magnas fudisse cohortes,
Sat sibi, si deessent cætera, laudis erat.
Merore interijt: quòd prorsus inermis ab hoste
Fœdifrago victus fraude, doloq́; semel.
I, modò Pompey numera mihi Roma, triumphos,
Nos Boleslai prælia: maior vter?
Pompeium Cæsar bello prostrauit aperto:
Fraus potuit nostrum vincere sola Ducem.

Anno Domini 1 1 0 3. Boleslaus Krzиuousti ab ore recuruo siue retorto (quod ex morbo contraxerat) appellatus, patre è viuis sublato, communi omnium applausu. Regni habenis præficitur. Hunc Zbigneuus Monachus, frater illegitimus sceptra sibi inuidens, in primis lacessiuit: Boriuoiúmque Bohemiæ Regem, & Suatopolkum Ducem Morauiæ, contrà eum commouit: quos Boleslaus egregiè per Zelislaum Ducem exercitus sui profligauit. Anno deinde sequenti validioribus copijs coactis, in Morauiam excurrit: quam nullo repugnante, ferro, & igne, peruastauit. Tertiò Boleslaus exercitum in Bohemiam & Morauiam duxit: dúmque agrum hostilem vndique armis & flamma peragraret, Bohemi ex insidijs in loco arctissimo in eũ impressionem fecerunt. Rex verò strenui militis & Imperatoris officium agẽs, vnum ex hostibus primus gladio interemit. Dersniak quoque Eques Polonus, secundum hasta transfixit. cæteri Poloni animosiores effecti, Bohemos fugientes insigni clade profligârunt. Tandem Boleslaus Pomeraniam armato milite aggressus, eam vndiq; peruastauit: plurimisq; oppidis & munitionibus occupatis, spolijs onustus, ad suos reuersus est. Accidit autem dùm, post hanc insignem victoriam, in festo dedicationis templi apud quendam nobilem conuiuium celebrâret, recreationis gratia, centum duntaxat equitibus cinctus, venatũ processit: vbi in tria milia Pomeranorũ insidiantium incidit, in quos ipse Rex veluti Leo rugiens, primam impressionem fecit: tribúsque interfectis, suos animosiores reddidit. Quidam verò Pomeranus in ipsum regem collimans, equum sub eo transfixit. attamen à persequendis hostibus equo altero nacto, haud destitit: donec multo cum labore à tanta obstinata audacia vix retractus fuerit: victorque ad suos cõuiuantes, profligatis hostibus redijt. Interea Boriuogius Rex Bohemiæ exulans ad eum venit, auxilium contra Suatopolgum nepotem suum implorans, quem Boleslaus in Regnum reduxit, Boemiámque peruastauit. Tandem in Pomeraniam expeditionem adornauit, qua vndique peruastata, Bielgradum arcem munitissimam cum ciuitate, & multitudine Pomeranorũ, expugnauit: cæteræ autem ciuitates & munitiones, vt potè Camenccia, Golimberg, Vielim, Czarnkouia, libenter sese ei dedidêrunt. Postea Boleslaus irritatus Bohemiam deuastauit: Zbigneuiúmq; & Gueuonirum Pomeraniæ Duces rebelles, & fœdifragos, fudit cepitque.

Zbigneuus Monachus.

Zelislaus Bohemos Morauosq; profligauit.

Boleslaus Morauum Bohemum que obtruncat.

Bohemi profligantur.

Pomerani superati à Boleslao.

Boleslaus strenue dimicat.

Bohemus auxilium impetrat.

Expeditio Boleslai in Pomeraniam.

Henricus 4 Romanorum Imperator, Boleslao ob damna Bohemis sæpissimè illata infensus, coniunctis viribus cum Suuatopolgo Rege Boemiæ, validissimas copias contrà eum in Silesiam duxit, Lubusáq; ciuitate expugnata, Glogouiam vrbem Glogouiensis Ducatus sedem, acertimè frustrà tamen oppugnauit: magna & crudeli strage in militibus accepta. Boleslaus quoque valida Polonorum manu stipatus, contrà Imperatorem & Bohemos processit: & in exercitu suo proclamari fecit, vt quicunque

Henricus 4 Cæsar in Boleslaum arma extollit.

Boleslaus repugnat.

se talem

se talem virum præbuerit, qui Suuatopolgum Bohemiæ Regem occiderit, ille dono insigni in sempiternum cum posteris suis remuneraretur. Vnus igitur Bohemus in Castris Polonicis militans conditionem datam accepit, exploratáque habens Castra Bohemorum ad tentorium vsque Regium peruenit, & horribiliter in vocem prorupit dicens, Fuge, fuge ô Rex. Multitudo enim Polonorum nos vndiq; inuasit, Regem itaque ex tentorio prosilientem lancea transfixit, & ad Polonos frustra insecutus aufugit, ac munera promissa Stemmáque Oxa dictum Securim videlicet accepit, & in magnam familiam Poloniæ excreuit. Henricus tamen Imperator magna damna Polonis in Silesia exercuit, quem cum Boleslaus ad amicitiam iustis conditionibus perducere non posset, armato Polonorum milite accintus, in aurora impetum in Cæsarianos fecit, distantia vnius miliaris à Vuratislauia vrbe Silesiæ, sicque ad vesperam vsque acriter decertabant. Boleslaus autem cum fortiori agmine Polonorum & Silesianorum in acies Cæsarianas à latere irruit, totúmque exercitum dispersit, fugauit & ad internitionem prostrauit, vt ipse Imperator fuga sibi cōsulens vno duntaxat seruo comitatus vix euaserit. Poloni verò spolijs exuuijsque occisorum ditati victoriæ palmam obtinuerunt, adhuc locus in quo conflictus erat Polonicè, Psie pole, id est, caninus campus appellatur: nam illic multitudo canum ad cadauera humana confluxerat, vt multo tempore vix prætereuntes tuti transire possint. Tandem anno sequenti Henricus Imperator expeditionem Romam versus obuiam summo Pontifici adornabat, timénsq; ne Boleslaus se absente prouincias suas vastaret, legatos ad eum destinauit, rogans eum sub certis conditionibus habita dignitate Imperatoria, vt ad se Bambergum veniret, promittens illum huius cōditionis nequaquam pœnituisse. Vbi Boleslaus veniens Imperatori omnia obsequia ad quæ præstanda attrahebatur, in perpetuum renunciauit, abdixitq; & consanguinitatis vinculo (vt fit inter pacificantes Principes) sibi iuncti sunt. Boleslaus enim sororem Imperatoris Adchleydam nomine, Vuladislaus verò filius eius Cristinam filiam eiusdem Imperatoris in matrimonium accepit, sicque pace composita captiuos vtrinque restituerunt.

Conditiones dantur à Boleslao, si quis Bohemiæ Regem occiderit.

Bohemiæ Rex occiditur.

Arma Oxa.

Acre & memorabile certamē Boleslai cū Henrico Cæsare.

Henricus Cæsar funditur & fugatur.

Psie pole.

Poloni triūphant.

Henricus cū Boleslao amicitiam init.

Anno deinde Christi 1113. Pomerani & Pruteni postposito iuramento inopinatè in Masoniæ Ducatum excurrerunt, Regionémque totam infestis armis peruastauerunt, sed eius oræ præfectus hostes cum spolijs reuertentes inopinatè aggressus, omnes trucidauit & spolia abegit. Hac perfidia Pomeranorum Boleslaus exacerbatus, instructis copijs contra eos processit, Naklóque arcem in qua erant 10000. Pomeranorum graui obsidione cinxit, sed obsessi ad quindecim dies inducias impetrauerūt, hac conditione vt si intra concessum tempus nullum auxilium à suis haberēt. Intereà verò nunciatur Boleslao, Pomeranorum & Prutenorum quinquaginta milia in subsidium obsessis clanculum per syluas aduentare. Quorum Castra Boleslaus explorata habens, à fronte & à tergo in eos impetum fecit, omnésque inopinatos funditus prostrauit, quorum 4000. cæsa sunt, cæteri capti & fugati. Naklocenses verò se & arcem cum cæteris ciuitatibus Regni vltro dediderunt. Postea Pomerani cum Prutenis vires magnas insimul coniunxerunt, omnes tamē à Boleslao velut à Leone fortissimo iugulati, Princepsque eorum perpetuis carceribus mancipatus est. Rex itaq; rebus in Pomerania & Prussia rectè constitutis, expeditionem in Daniam Regionem transmarinam nauali classe adornauit, Anno Domini 1124. vndè thesauros ingentes abstulit, regnum verò vltro oblatum respuit, & thesaurarium Regni Danici cum tota familia in Poloniam transtulit, cuius posteri huc usque in Polonia & Prussia celebres restant. Duninique à Dania vocantur. Boleslaum itaque è Dania in Poloniam reuertentem principes Russiæ seditiosi bello appetierunt, & quo magis eū irritarent, Principem Haliciensem cōsanguineum Regis expulerunt. Quos Boleslaus egregiè vltus est, Præmisliensemque Ducem cum ingenti exercitu prostrauit, vbi tres Duces Russiæ in conflictu occubuerunt. Postea Iaropolhi Ducis Kiouiæ consilio astuto omnes Principes Russiæ aduersus Boleslaum Regem conspirauerunt, vtque eum facilius sub prætextu amicitiæ obruere possent, Legatos ad eum destinauerunt, obstringentes se

Pruteni & Pomerani fœdifragi trucidātur.

Naklo obsidetur.

Pomerani vincūtur.

Iterum Pomerani sternūtur.

Boleslaus in Daniā nauigat.

Ruteni in Boleslaum concitātur.

Insidiæ Boleslao parantur. omnes tributarios, ac subditos Poloniæ Regno fore, vtque Ducem Haliciensem in locum pristinum reduceret optabant. Rex igitur nihil mali suspicans expeditionem in Russiam paruis copijs cinctus adornauit, cumq; ad Haliciam ciuitatem appropinquaret, ecce Principes Russiæ cum auxiliarijs copijs Hungarorum quasi congratulantes ei ex insidijs erruperunt, Regémque vndiquaque circundederunt. *Boleslaus circumuenitur.* Rex autem astutiam Ruthenorum considerans, milites suos qui pauci erant, ad resistendum hosti fœdifrago fœcunda oratione cõfirmauit. *Palatinus fugit conspectum.* Sed Palatinus Cracouiensis admonitione regia minimè motus cum præcipua ala equitum, cui præfectus erat, inter primum tumultum aufugit. *Boleslaus strenue se defendit.* Rex verò rem aliter non posse fieri videns, strenui militis & Imperatoris officium agens, primo cum suæ aulæ equitatu Hungaros aggressus est, quos strenuè repressit & prostrauit. Viribúsque resumptis cum validis Ruthenorum copijs manus acriter conseruit, iamque Ruthenorum acies inclinabantur, dum recentes legiones auxiliares validiores, Polonos vndique circundederunt, virésque eorũ perfregerunt, equus sub Rege ipso confossus vt intestina ex eo profluxerint, aliũ tamen Eques ei suppeditauit, sicque vix à suis ad fugiendum compulsus illesus euasit. Quapropter mœstus animo angebatur, non tam Ruthenorum fœdifragorum insidias, sed Palatini Cracouiensis perfidiam turpissimam execrans, *[illegible] Palatino [illegible] fugo à Boleslao dignum mittitur.* cui pelliceum Leporinum, & colũ instrumentum quo mulieres fuso fila ducunt, linique fasciculum, & cordam misit, indicans eum Lepori in fugiendo similem esse, & quod indignus sit vir, sed mulier haberi, eéque muliebres & non viriles potius tractare, suspendique dignum. Palatinus itaque ille, in desperatione adactus, in campanili oratorij sui fune campanæ sese suspendit, cuius nomen propter posterorum dedecorem in Chronicis reticetur, ab hócque tempore *Castellanus Palatino Cracouiensi dignior titulo.* Castellanus Cracouiensis, Palatinum autoritate dignitatéque antecellit. Boleslaus autem quotidiè aduersam fortunam execrando tristitia consumptus, sumptis Sacrosantis Sacramẽtis extremum diem clausit, annos ætatis suæ 54. Regno 36. annos præfuit, in Ecclesia Cathedrali Plocensi sepultus. Porrò nullus Rex Poloniæ ad hæc vsque tempora illo fœlicior bellicosiórque extitit. Omnes enim Reges & Monarchæ finitimi vndique in eum irruebant: ille verò eos strenuè casu nõ variante fidem propugnabat, & Regna eorum secundum arbitrium suum militis strenui & Imperatoris menia obiens peragrabat. Conflictus cum hostibus principales & memorabiles ac publicos 47. commisit, exceptis congressibus excursionibúsque paruis, qui sæpissimè eueniebant, *[illegible] Boleslaus [illegible]* excepto quoque hoc vltimo certamine, quod cum eo Rutheni astutè commiserint, ex quo ille non secus atque ille Hector Troianus, Hannibálque Carthaginensis suo Marte sese strenuè defendẽs, aciésque hostium instructas fortitudine, dispergens euasit. Adhuc vitæ superstes filijs suis Imperiũ disposuit, Vuladislao natu maiori Cracouiensem, Siradiensem, Silesiæque & Pomeraniæ Ducatus legauit. Boleslao Crispo Masouiam, Dobriniam, Cuiauiám q; Mieslao Gnesnensem, Posnaniensem, Calisiensemque. Henrico verò Lublinensem, Casimiriensémque tractum testamento ordinauit. Casimiro autem omnium iuniori quicquam reliquit. Admonentibúsque se de eius sorte Senatoribus, respondit: An ignoratis, inquit, quod in curru quatuor rotæ currentes necesse habent, vt aliquis eis insideret, quod & factũ est, vt inferius dicetur:

VLADISLAVS SECVNDVS.

Qvatuor in natos Regnum diuiserat æquis
Partibus, egregia cum ratione, Pater.
Lad slæ tibi cessit Cracouia natu
Maximè auaritia maximè, Marte nihil.
Fratribus eiectis, solus dum queris habere
Omnia, possessis pelleris ipse bonis,
Coniuge cumq; tua, quæ rem tibi suasit iniquam,
Victus in externam profugis exul humum.
Ignorata tibi fuit alea? discere in illa,
Contentus proprio viuere, quisq; potest.
Namq; aliena petens perdit sua lusor, & aurum
Dum cupit, amisso flens abit ære domum.

Anno

ANno Domini 1140. Vuladislaus secundus, Boleslao patri in Regno successit. Hic ex moribus patrijs degenerauit: vxorisque impulsu sorte sua non contentus, fratres suos Ducatibus exuendos proposuit, eósque bello appetijt, auxiliaribus copijs à principe *Rusiæ* acceptis. Henricus itaque, Boleslaus & Crispus, cũ Mieczlao in arcẽ Posnaniensem fratris metu sese receperunt: quos Vuladislaus oblitus fraternæ charitatis, grauiter obsedit. Iamque obsessi penuria victus coacti, deditionem moliebantur: sed veteranorũ militum persuasione cõfirmari, aleam belli tentare proposuerũt: nactaque occasione, cum hostes choreis temulenti indulgerẽt, intempesta nocte ex arce cum ingenti vociferatione vnusquisq; facem accensam manibus gestando erruperũt: castráq; hostium incenderunt: & ipsos hostes ferro protriuerunt. Vuladislaus vix turpi fuga ellapsus est: quem fratres victores Cracouiam vsque insequuti sunt. Sed postea in Germaniam ad cognatos vxoris suæ aufugit: quem postea vxor cum filijs secuta est. sicq; proprio viuere non contentus, alienis inhians, sua amisit.

14

Vladislaus degener.

Vladislaus fratres oppugnans ipse fugatur regnoq; exuitur

BOLESLAVS QVARTVS CRISPVS.

DVm cogit Prussos ad Christi dogma Polonos,
Amisso euertit milite Crispus opes.
Transfuga ducebat nostros malefidus, iniquum
Transgressos Ossam pertrahit inq; locum,
In conuestitum viridanti cespite cœnum,
(A tergo in Syluis abditus hostis erat)
Insilit. inclusos cœno suffocat in illo.
Vix pauci incolumes se eripuêre fuga.
Mens generosa dolo, quia nil agit, ipsa malignis
Oportuna dolis, insidijsq; capi est.
Et quia metitur proprijs virtutibus omnes,
Est in perniciem credula sæpè suam.

ANno Domini 1146. Boleslaus Crispus, à capilis contortis dictus, fratre Vladislao seditioso expulso, habenas regni suscepit. A Corado Imperatore frequẽter solicitabatur, vt aliquam regionem exulanti fratri concederet, quod ille strennè repugnabat. qua de causa Imperator in Silesiã exercitum duxit: sed pluribus damnis à Polonis affectus, re infecta discessit. Eadem de causa cum Friderico Barbarossa Imperatore Boleslaus bella gessit. Inimicitijsque vtrinq; compositis, Vladislaum fratrem ex Germania reuocatum, in gratiam accepit: qui postquam aduenit, in Ploczko ciuitate non sine veneni suspitione spiritum exhalauit. Tandem anno Domini 1164. Rex cum fratribus triplici exercitu instructus, in *Prusiam* descendit, quam ferro & igne latè peruastauit, ad Christianismum *Prutenos* solicitans,

Cum Conrado Imperatore & Friderico Barbarossa belligeratur.

Vladislaus in Poloniã reuertitur

Pruteni à Boleslao oppugnantur. donec se baptisari spoponderent: sed demum baptismo spreto, contra Polonos in Masouiam excurrerunt: contra quos denuò Boleslaus cum fratribus exercitum duxit. Interea verò, ad Polonos duo Pruteni, sub prætextu exulum astutè defecerunt, qui se totius *Profugi è Prussia fraudulēti.* Prussiæ situm exploratissimè nosse affirmabant: ideò eos Poloni, Duces belli sibi delegerunt: qui exercitum perfidè inter densissimas palustrosásque syluas induxerũt, *Profugis non credendum.* vbi in palude quadam cespite viridanti contecta, tanquam muscæ in pice hæserunt: vt nec vlterius progredi, nec retrogredi potuerint. Pruteni autem ex insidijs prorepentes: *Poloni funduntur.* Polonos ingẽti clade affecerũt, vbi Henricus Lublinensis, & Sendomiriẽsis Dux, frater Boleslai strenuè dimicando occubuit. Princeps verò Boleslaus in Poloniam reuersus est. Qui postea multis gestis extrenuè peractis, extremum diem clausit. Anno Domini 1171. ætatis suæ 29. in arcis Ecclesiæ templo Cracouiæ sepultus.

MIECZSLAVS SIVE MIESCO TERTIVS.

Saepe dies oritur nitida face, nec tamen illi
Credideris subitò nubilus esse potest:
Grandine messores lapidare: tonitribus Orbem
Concutere: & rapidis frangere fulminibus.
Ecce senex noster, Regni cũ cœpit habenas,
Vir bonus, & placidi fratris imago fuit.
Mox sobole ingenti, generis, affinibus, auro
Inflatus: cœptam destitit ire viam.
Nil illo peius, nil & crudelius illo,
(Audace excepto) Patria nostra tulit.
Sed tamen est pulsus. Nunq̃ impunita Tyrãnis
Sarmaticis feritas scilicet vlla fuit.

ANno Domini 1174. Mieczslaus senex, fratri Boleslao Crispo in Monarchia successit. Hic rapax, crudelis, seuerúsque in subditos extitit, & tyrannidem ingentem exercuit: quapropter ab omnibus diris execrationibus ma- *Mieczslaus Tyrannus Regno exuitur.* ledicebatur. Episcopus itaque Cracouiensis Gedeon nomine, cum cæteris Senatoribus consilium occultè inijt, de Casimiro in locum eius substituendo: & nacta occasione temporis, cum Mieczslaus Rex in maiorem Poloniam discessisset, ad Casimirum fratrem eius iuniorem, quamuis inuitum, sceptra detulerunt.

CASIMIRVS SECVNDVS IVSTVS COGNOMINATVS.

TRactus ad imperiũ precibus, lacrymisq́; suorũ,
Imperij fractas surgere fecit opes.
Percußit scelerum fratris iusto ense ministros,
Sacrificis patem, ruricolisq́; dedit.
Qui modò calcati sub direptore iacebant,
Inq́; suis rebus nil habuêre sui.

Intulit in patriam corpus, Roma vsq́; petitum,
Diui qui floris nobile nomen habet.
Mista dedit Domino scelerati acontamenistri,
Inter solennes perfida dextra dapes.
Trusit & in subitum, Patria plangente, sepulchrũ,
Delicias hominum, delictasq́; Deum.

ANno salutiferi virginei partus 1104. Casimirus Ingens fratris aboleuit: in comitijsque generalibus Lancitiæ celebratis, omnes qui erant causa intestinæ dissentionis dignis suplicijsque affecit. Fratrem postea Mieczslaum in gratiã accepit, Gnesnensémque tractum & Posnaniensem ei concessit. Tandem Pruteni & Pomerani Casi-

rani Casimiri regis clementia considerata, vltro se ei obtulerunt. Interea verò Litnaniæ ciuitas Brestia, à Polonis defecit. Eò itaque Rex cum exercitu profectus, ciuitatem cum arce cepit: eosq; qui erant causa defectionis, dignis suplicijs affecit. Inde rectà in Russiam profectus, Seuoldum & Volodimirum Duces rebelles, cruento prælio fudit. Rege autem in Russia militante, Micczslaus senex priorem dignitatem affectans, Cracouia potitus est, arcem tamen capere non potuit, ciuitate verò suis præsidijs firmata, ad comparandum maiorem exercitum, profectus est. Casimirus autem ex Russia exercitum reducens, Cracouiam libenter intromissus, de seditionis seminatoribus, dignas accepit pœnas. Posteà non oblitus cædis Henrici fratris cladisq; Polonorum, in Prussiam exercitum duxit: quam vndiq; armis peragrauit, Prutenosq; & Pomeranos tributarios sibi effecit: Cracouiamq; reuersus, anno Domini. 1194 extremum diem clausit: nō sine veneni suspicione. Eius cura & impensis, corpus sancti Floriani Roma Cracouiam allatum est: anno Domini 1184.

LESCO QVARTVS.

CVm sene beuaui patruo, sed an impius isto
Sit facto, iusti discutitote viri.
Esset vter rerum Dominus, certauimus at me
Id velle in patriam, nudus adegit amor.
Ne paterer regnare lupum, maiore petentem,
A quo pulsus erat, cum feritate gregem.
Dum labor: inuadit Pomeranus balnea, inermem,
Dat non sperata, meq; meosq; neci.
Quanto igitur rerum Dominus securius æuum
(Quod quidam scripsit) cernite pauper agit?
Tempora sunt, loca sunt quæuis metuenda potenti,
Quod viuit, totum est cura, pericla, metus.

IVstis Casimiro persolutis, Lesco filius eius à crinibus albus cognominatus, ab omnibus Rex salutatur: Anno Domini 1194. Mieczslaus tamē senex, patruus eius Monarchiam regebat: pro qua postea, vario Marte cum eo Lesco bella gessit. Tandem comitia Generalia in Zneyman ciuitate celebrauit, ad quæ plurimi Magnates, & Principes Poloniæ conuenerunt, vbi citatus est mādato Regio Suātopolus, Capitaneus Pomeraniæ, qui tributum 1000. marcarum argenti per aliquot annos iuxta pacta Regi nō pēdebat. qui occasione per exploratores nacta, armata manu ad ciuitatem prædictam inopinatè accelerauit, diuersoriáque obruens, qui se defendere volebant, interfecit. Regi statim tumultus causa qui in balneo tunc temporis erat, significatur. Ex balneo itaq; exiliēs, cum paucis famulis equū cōscensis, aufugit. Suantopolus verò eum insequutus, vt fœdifragus, & nequissimus, sine vlla dignitatis ratione trucidauit. Henricum quoque Vratislauiæ principem, lætali vulnere affecit, & plures alios trucidauit: Anno Domini 1227. Cadauer Lesconis per suos relatum, in Basilica Cracouiensi cum maximo luctu terræ mandatum est.

Lesco cum Mieslao patruo de Monarchia certat.

Lesco nefarie occiditur à Pomerano fœdifrago

BOLESLAVS QVINTVS PVDICVS.

Tartaricus furor, in cineres regnante Pudico,
Sarmatiæ totas penè redegit opes:
In flammas abijt Cracouia quicquid & agris,
Porrigitur ripas, Odera, ad vsq; tuas.
Fuerat ad Ingros Princeps, quia viribus impar
Ad confligendum cum subito hoste fuit:

Stanislae tuos cineres tellure leuauit:
Et sacrum in fastis fecit habere locum.
Coniuge consensit cum virgine, Virgo Maritus:
Addictus studijs, casta Diana, tuis.
Bochnenses reperit thesauros primus & inde
Sarcijt à diris damna recepta Getis.

ANno Domini 1243. Boleslaus Pudicus, patri crudeliter occiso, in regimine succedit. Eo regnante multa mala Poloniam præmebāt. id verò ob principū pluralitatem, qui tūc tēporis 24. erant. Quod malum tandem peius redintegratū est. Tartarorū enim 100000. in Poloniam Russiamq; populabūdi venientes, vtramq; regionem crudeliter vastabāt: ciuitatibus, villisq; succensis captiuos educebant. Rex igitur Boleslaus cum Henrico Duce maioris Poloniæ, cæterisque principibus cotrà Tartaros vnanimiter progressi, prælium cum eis acre commiserunt. Iamque Tartari inclinabantur: sed quidam Vexillifer Tartarorū, cū vexillo, in quo erat scripta litera Græca tali modo, X, processit superius verò in cuspide hastæ, erat caput quoddam terribile infixum, arte magica confectum, ore fumum vaporemque sordidum in Polonos euomens: quo velut peste quadam infecti, & incantationum vi fascinati, vires amiserunt. Sicq; funditus à Tartaris non secus, atque à grandinibus frumenta, prostrati sunt. Cupientesque Barbari numerum occisorum peruestigare, auriculam vnicuiq; dextram amputantes, nouē saccos magnos eis impleuerunt. vbi diminuta est multitudo principum Poloniæ, Silesiæ, atque Russiæ. Tunc temporis Tartari totam ferè Russiam, & Poloniam, Hungariæque & Germaniæ partem, flamma ferróque peruastauerunt, terroréque inaudito omnia compleuerunt.

Tartari in Poloniam crudeliter grassantur

Poloni cū Tartaris dimicant.

Incātationū vis.

Poloni à Tartaris funduntur.

Auricularū nouem sacci implentur.

Anno Do. 1269. visus est in cœlo exercitus equestris, inter se acerrimè confligens.

Eodem

Eodem anno mulier quædam Nobilis, in terra Cracouiensi triginta sex pueros vno partu edidit. *Miracula Monstraq; in Polonia*

Eodem anno in Calissia ciuitate vitulus duo capita, septémque pedes habens enixus est, cuius cadauer nec à canibus, nec auibus commestum, permansit.

Boleslaus postea Rex exactis in regno 37. annis, è viuis decessit absque prole: cælibē enim vitam (vnde Pudicus appellatus est) duxisse fertur.

LESCO SEXTVS NIGER.

Qvanta locustarū quo nos hæc scripsimus anno,
Appulit in nostros agmina, ventus, agros:
Agmina tanta ferunt in nos venisse Getarum
Sub Nigro, & primum congeminasse malum.
Iis cessit solis, alioqui semper in hoste
Cum quocunq; inijt prælia, victor erat.
Arma Ruthenorum, ductore superba Leone
Et magna, exigua contudit ille manu.
Obtriuit quoties Lituanum & Iazigas? (hoc iam
Interijt nostro funditus ense genus.)
Multa in Christicolas nil laudum habitura fuerūt
Bella: lacessitus sed quia vicit, habent.

ANno Domini 1 2 7 9. Lesco niger Dux Siradiensis, mortuo fratre Boleslao Pudico, habenis Regni præficitur. Quem statim pericula insecuta sunt. Tartari enim validis copijs Russiam, & Poloniam iterum crudeliter peruastauerunt. *Tartari Poloniam vastant.*

Tandē Anno Domini 1 2 8 0. Lesco Rex meliori fortuna vsus, Leonem principem Russiæ superbum, cum ingenti exercitu Tartarorum & Russorum cruenta clade prostrauit, Russiæque prouincias fugato hoste: infestis armis peruastauit, ex quibus multis trucidatis, sex millia captiuorum abduxit. *Lesco Niger Leonē Russiæ ducem prostrauit.*

Postea anno à Christo nato 1 2 8 2. Lithuani in terram Lublinensem valida manu excurrerunt: ingentémque captiuitatem hominum eduxerunt: quos Lesco collectis vndecunque pro tempore copijs persequutus, ad Nemen & Nareuu fluuios insecutos, clade cruenta prostrauit, captiuósque liberauit. Cæsa sunt tunc temporis 14000. Lithuanorum infidelium. *Lituanorū 14000. cæduntur.*

Demum anno Domini 1 2 8 5. Lithuani collectis maioribus copijs, per abdita syluarum in Lucouiensem tractum excurrerunt: quos Lesco similimodo assecutos fudit, & fugauit, spolijsque & captiuos ademit. Tandem multis gestis strenuè editis è viuis decessit: Cracouiæ terræ mandatus est. *Iterum Lithuani funduntur.*

HENRICVS PROBVS.

Teutonibus solis claues permiserat vrbis,
Quæ regni titulum possidet vna, Niger:
Hi Scelum furtim sub nocte silenti
Mœnibus accipiunt, cui studuêre, Ducem:
Nobilium contra, contra decreta Senatus,
Nam cui legitimè Scepta darentur, erat.
Perfida pars vicit: regnat Probus, exulat heres,
Sed res parta dolo non diuturna fuit.
Silesij Henricum dubio rapuêre veneno:
Quòd factus alter, nemine & alter erat.
Qui fraudem in vita coluit, rem fraude parauit,
Qua perijt dignus fraude perire fuit.

ANno à Christo nato 1 2 9 0. Henricus Probus Dux Vratislauiæ, Lesconi Nigro in regimine successit. Episcopus quoque Cracouiensis cum cæteris proceribus, Boleslaū, Masouię

Discordia principum Poloniæ de Monarchia. Ducem ad regnum vocauerant: sed ab Henrico eiectus est. Tandem Vladislaus Cubitalis (ad quem etiam Monarchia iure naturali competebat) Dux Siradiensis, adiunctis sibi in auxilium maioris Poloniæ equitibus, cum Henrico de regno acriter cōtendebat, exercitúmque eius cruenta clade in Silesia ad Sicuieram ciuitatem, prostrauit: vbi Ducis Glogouiēsis filium, & Sprotauiæ principem occidit. Vnusquisq; eodē tempore ex Silesijs insignem victoriam reportauit: & victor Cracouiam vltrò deditam occupauit. *Cracouia hic capitur.* Sed Henricus denuò ad expugnandam Cracouiam, exercitum duxit: quem Teutones ciues clandestino noctu in ciuitatem immiserunt: adeò vt Vladislaus vix cucula monastica indutus, effugerit. Et sic Henricus regno potitus est. Sed paulo post, anno in regimine non exacto, è viuis decessit: non sine veneni suspicione: Vratislauiæ terræ mandatus.

PREMISLAVS SECVNDVS.

Ob scelus Audacis, raptum Diadema Polonis,
Retulit istius gloria, luxq́, Viri.
Magnus erat, tantam peperit qui primus honorē
Nobis: Munus & hic qui reuocauit, erat.
Splendidus, antiquis certans Heroibus omni
Virtute, in summo quam decet esse viro.
Ceditur insidijs, celebrans solenne Lycē,
Inuidiam virtus dat sibi, & illa necem.
Et cautè, & timidè, Genio seruite potentes:
Exitio multis lux Genialis erat.
Hac Cyrus interijt: Macedo: interijtq́, Philippus,
Hac est Argolicis, Troia cremata rogis.

ANno Domini 1 2 9 5. Premislaus princeps maioris Poloniæ & Pomeraniæ, regni habenis præficitur. Hic omnibus principibus finitimis terrorem incusserat: ideò Marchiones Brandeburgenses, impulsu regis Bohemiæ Venceslai, nacta occasione, cum Rex ipse die S. Doroteæ cum suis conuiuaret, ex improuiso in eum irruerunt: multisq; vulneribus affectum (quamuis sese strenuè cum suis aulicis defenderet) occiderunt. *Premislaus Rex occiditur.* Septem tantum menses regno præfuit.

VENCESLAVS BOHEMIAE REX.

AD Venceslai vsque dies, Auguste, Bohemi,
Scortea Sauromatis tota Moneta fuit.
Nūmus erat pellis, detracta animantibus illis,
Quas Aspergillos patria nostra vocat.
Hoc ego dum cuidam narro, qui strangulat amplo
Arcas argento, semper egenus ait:
Ergò putrescebant tunc nummi? O dura priorum
Tempora: tunc nasci res miseranda fuit.
Gratia magna Deo, quòd homo sum natus in isto
Seculo: cum pelles non nisi sutor habet.
Quod si quando Deus mala vult secla illa reuerti,
Tunc ego tunc superi, mutus esse precor.

ANno virginei partus 1 3 0 0. Vladislaus Rex Bohemiæ ad regnum Poloniæ vocatur. Cum Vladislao Cubitali de regno acriter contendebat, omnésq; possessiones & arces eiademit, quibus non Polonos sed Bohemos pręfecit. *Peregrinatio Vladislai exulis.* Vladislaus verò omnibus spoliatus (ad quem Monarchia iustè competebat:) in Hungariam exulans perrexit, inde Romam petijt. Demùm Roma in Hungariam reuersus, sumptis ab Hungaris auxiliaribus copijs, varijs excursionibus Bohemos in Polonia infestabat. Postea Pelcen, Visliciam, & Lelouiam arces occupauit. Tandem post nebulam (vt dicitur) Phoebo illucescente, Venceslao Bohemo è viuis sublato, Vladislaus Cubitalis regno multis ab annis expectato potitur. *Vladislaus regno potitur.* Hic Venceslaus Bohemus, primus monetā argenteam, grossos videlicet Bohemicos, in Poloniam intulit: qui adhuc in vsu Cracouię passim habentur. *Argentea moneta in Polonia.* Primò verò frustulis quibusdam argenti, pellibusq; Aspreolorum, & cæterarum rerum transmutatione, necessaria comparabant. Eo quoque regnante, Cracouia muro cincta est.

VLADISLAVS CVBITALIS VVLGO LOKIETEK.

Corpore paruus eram, cubito vix altior vno:
Sed tamen in paruo corpore magnus eram.
Non ego Prussorumq́, Bohemorumq́, cruorem
Iactabo, cladem nec Gedimine tuam:
Fortunam vici, cum qua mihi bella fuerunt,
Vt niger è terris triste volârat iter.
Ter cecidi Regno per te Ramnusia semper,
Post lapsum erexi maius ad arma caput.
Corde viris opus est magno, non corpore: magnum
Qui strauit Goliam, nonnè pusillus erat?
Ingentem paruus Poliphœmum vicit Vlysses.
Sed tamen ille hominem, tam graue numen ego?

ANno Domini 1306. Vladislaus Cubitalis, post multa pericula perpessa, frequẽtibusq; repulsis exantlatis, Monarcham Poloniæ segerere cœpit. Hic eodem anno, collecto exercitu, contrà Henricum Ducem Glogouiæ, in Silesiam processit: quam flamma, ferroque nullo repugnãte peruastauit. Posteà anno Domini 1320. Vladislaus præfatus Dux, in verum Regem & Monarcham Poloniæ coronatur cum Hedingi consorte sua: ab eóque tempore Ecclesia Cracouiensis iure coronandi Poloniæ Reges primum dotata, & priuilegiata est. Primò enim in loco minimè tuto Gneznæ coronabantur. Demum anno Domini 1326 validioribus copijs ex Lituanis, Ruthenis, & Polonis cõscriptis, Rex Vladislaus, cædem fratris Præmislai vlturus, in prouincias Marchionum Brandeburgensium infestis armis excurrit: omniáque ab Odera fluuio & à Brandeburga, Francfordiam vsque in latitudinem & longitudinem igne, & gladio peruastauit: multisque spolijs onustus, cum sex millibus captiuorum, ad sua in pace reuersus est. Cùm Crucigeris Prussiensibus, plurima bella gessit. Posteà cum præfati Crucigeri iniustè in Polonia grassarentur: eorum iniuria Rex prouocatus, exercitum in Prussiam duxit. Cum validissimisque Teutonicis copijs, anno Domini 1331. Mense Septembri, ingenti armorum fragore acerrimè conflixit, ac primas acies Polono milite protriuit, fugauit & dispersit. Posteà viribus recentes phalanges Teutonicorum (quibus præerant. Cõmendatores Russer de Plauno Comes, & Otto magnus de Brunsdorff) contrà Polonos processerunt, belliq́ue redintegrauerunt: omnes tamen à Polonis prostrati sunt. Cæsa sunt in eo conflictu 4000. Crucigerorum Prussiensium, cum plurimis. Cõmendatoribus. Posteà Vladislaus. Cubitalis infirmitate correctus: extremum diem vitæ Cracouiæ clausit, anno Domini 1333.

Vladisl. in Silesiam vastat.

Cracouia pro Coronatione regũ delecta.

In Marchiã & fe bundus cõtendit.

Cum Crucigeris acerrimè certauit.

Crucigeri prosternuntur

CASIMIRVS MAGNVS.

NIl hoc splendidius, nil magnificentius vno est,
Quodcunque illius respiciatur opus.
Legibus armauit patriam, placidumq́ sub illo
Libertas ad nos protulit alma caput.
Oppida tot cinxit muris, quot pænè per omne
Hoc Regnum muris oppida cincta vides.

Tres simul hospitio excepit cum Cæsare Reges,
Cùm tibi dat neptem, Carole quarte, suam.
Rex ingens opibus, bello, pietate: quid illum,
Quid premis infamis Cypria sola nota?
Hunc dici Magnum, est iniuria magna Poloni,
Iure suum nomen, Maximus, esse potest.

ANno Domini 1333. Casimirus Magnus, patri iustis persolutis, Rex communi omnium acclamatione salutatur. Regnũ oblatum ex omni parte in primis pacificatur: in seditiososque, & passim latrocinãtes animaduertit. Posteà anno Domini 1339. Ludouicum nepotem ex sorore, Caroli regis Hungariæ filium, successorem post se in regno *Poloniæ* assignauit, & declarauit, constituitque. Tandem 1340. Casimirus armata manu in Russiam progressus Leopolim regionis Metropolim cepit: vnde thesauros ingentes asportauit. Deindè ad Volodumiriam cõtendit: qua expugnata, Cracouiam triumphans exercitum reduxit. Denuò in Russiam validioribus copijs cinctus descendit: hasq; prouincias, cum ciuitatibus ad deditionem compulit, *Premisliam*, Haliciam, Leopolim, Sanociam, Lucouiam,, Volodimiriam, Lubaczouiã, Treblouiam, Tustaniam, & complures alias, quæ hucusque à regno *Poloniæ* nõ separantur. Tertiò Casimirus anno Domini 1349. exercitum in Russiam duxit. arcésque quas nondũ possederat, suæ ditioni subegit.

Casimirus Leopolim cepit.

Volodimiriam expugnauit.

Casimirus Russiæ prouincias tributarias reddidit, subiugauitque.

Posteà anno Domini 1363 Casimirus Rex Carolo 4. Romanorum Imperatori, Neptim suam Elisabetam, Ducis Stolpẽsis filiam in matrimonium dedit: ad nuptiarúmque solennia ipse Carolus Imperator, Ludouicus quoque Hungariæ, *Petrus* Cypriæ, Sigismundus Daniæ Reges, Otto Bauariæ, Semouitus Masouiæ, Boleslaus Suidniciæ, Vladislaus Opoliæ Duces, satis splendido apparatu Cracouiam conuenerunt, absolutóque nuptiarum conuiuio, quidam ciuis Cracouiensis, Vierinok nomine, à Rheno oriũdus, Thesaurarius regius, hos omnes reges, & principes cum Imperatore, lautissimo conuiuio aliquot diebus excepit: muneráque insignia singulis obtulit.

Ad nuptiarum solennia tres reges Imperator, & multi Principes à Casimiro mutantur.

Anno tandem Domini 1370. Casimirus Rex, iuxta *Przedboriam* ciuitatem, inter venandum, ceruum insequens, equo succumbente pedem fregit: à quo vulnere spiritum exalauit Cracouiæ: ibidémq; sepultus. Hic omnes ferè ciuitates & arces, in *Polonia* muro cinxit: plurimásque arces & Basilicas condidit. Legibus quoq; tam Equestribus, quàm ciuilibus patriam locupletauit: quæ hucusque vigent: & omnes Reges antecessores suos, summa dexteritate in promouendis thesauris & prouentibus regni superauit: ideò Magnus iure appellatus est.

Casimirus à pede fracto moritur.

Casimirus bonus paterfamilias.

LVDOVICVS HVNGARVS.

NOn quia vir fuerit, nequaq̃ Ludouicus, & vltor
Crudelis nostras non benè rexit opes.
Sed quia Pannonia, dum plus amat arua paterna.
Linquebat sæuis istud ouile lupis.
Quis nouit quid agant famuli, si longius absit
(Præsertim fuerit qui minus asper) herus.

Hic uidet ærumnas, quas multa absentia veri
Pastoris nostrum tum cumulabat ouis.
Illo Rege quidem Leges creuêre, sed illo
Rege tamen, robur non habuêre suum.
Lex nisi tutores habeat, contra arma potentum
Est quod araneolus sub trabe nectit opus.

Anno

DEcedente Casimiro Magno absque hærede masculino legitimo, Ludouicus Rex Hungariæ nepos eius, anno Domini 1370. Sacrum diadema Polonicum suscepit. Eo in Polonia regnante nihil memoria dignum gerebatur: sed homicidia, latrociniáque passim exercebantur, propter absentiam illius. Qui verò de iniuria sibi illata in Hungariam ad Regem proficiscebantur. hi à rege ad reginam à regina verò ad factores regios, & à factoribus ad gubernatores in Poloniam cũ literis relegabantur, plurimisque iniurijs, & angustijs Polonia tunc tempori: premebatur.

Hungariæ Poloniæ Rex creatur.

Posteà anno Domini 1381 Ludouicus filiam suam Mariam, Sigismundo Marchioni Caroli quart. Romanorum Imperatoris regis Bohemiæ filio, desponsauit, regemq; Poloniæ post se futurum declarauit Qui in Poloniam armata manu veniens: quasdam rebelles puniuit: rectáque contrà Masouiæ Ducem exercitum duxit, qui etiam sceptra iure propinquitatis affectabat. Masouia itaque flamma & ferro peruastata Posnaniam Maioris Poloniæ Metropolim profectus, ab omnibus honorificè pro Monarcha agnoscitur. Interea verò Ludouicus Hungariæ & Poloniæ rex è viuis decedens: Albæ regiæ sepelitur, anno à Christo nato 1382. Regno Poloniæ 12. annis præfuit. Poloni itaque Ludouici regis morte audita: consilium clandestinũ inierunt, vt Sigismundo relicto pro hærede regni, Ludouici regis filiam ad se reciperent: eamq; in matrimonium tali Principi, qui Rempub. rectè gubernaret: ab hostibusque vindicaret locarent. Regina itaq; Hungariæ Ludouici coniunx, filiam Heduigim in Poloniam misit, quæ honorificentissimè à Polonis proceribus accepta, Sacro diademate solenniter Cracouiæ ex more coronata est.

Sigismundus Caroli f. sibi regnũ Poloniæ obtinere tentat.

Poloni Sigismundo spreto pro hærede regni filiam Ludouici accipiunt.

Anno igitur Domini 1385. Iagielo magnus Dux Lithuaniæ certior factus de Heduigis reginæ ex Hungaria in Poloniam aduentu pulchritudine, moribusque eius honestis commotus oratores ad eam fratres suos, Skiergielonem, & Borissum cum peramplis muneribus destinauit: coniugium regnúmque dotale expetens, promittens se cum vniuersa gente sua baptisaturum: omnésq; ciuitates & arces cum suis prouincijs, quas Lituani à regno abstraxerunt: & etiam captiuos liberaturum: insuper etiam Magnum ducatum Lituaniæ cum regno Poloniæ vniturũ, & incorporaturum, Silesiam, Prussiam Pomeraniam. armis recuperaturum, thesaurósque omnes in vsum regni Poloniæ conuersurum, omnia denique quæ ad amplitudinem Reipub. Poloniæ & ad incrementum totius Christianitatis spectarent, acturum curaturúmque. Hæc legatio Lithuanorum grata periucundáque Polonis erat: sed regina eam detractabat: à barbari enim matrimonio abhorrebat. Nam adhuc patre viuente, Vilhelmo Austriæ Duci desponsata erat: ideò illum priorem sponsum ardenti animo complectebatur. Qua de causa oratores Polonorum legationem Iagelonis Lithuani, ad reginam Hellsabetam in Hungariam detulerunt: quæ in omnibus se contentam esse respondit: quidcunque boni proceres regni constituerint. Legati igitur Polonorum in Lituaniam profecti, vt Iagielonem in Poloniam cũ promissis muneribus, Heduigi reginæ maritum,

Iagielo Lituanus, Heduigim Poloniæ hæredem cũ Regno sub cõditionibus petit.

Oratores in Lituaniam pro Iagelone.

Vilhelmus Austriacus Cracouiā venit.

adduxerunt. Interea verò Vilhelmus Austriæ Dux, certior rerū Polonicarum factus, Cracouiam splendido aulicorum equitatu stipatus cum ingentibus muneribus, ad præcipiendum matrimonium venit, à reginâque alacriter acceptus, multa conuiuia quotidiè alterutrum celebrabant, choreisque honestè tamen & modestè indulgebāt: qua de causa proceres Poloni Vilhelmum Austriacum apud reginam videntes acceptum, gratúmque hospitem, & propensam vtriusque erga se voluntatem animaduertentes, in arcem eum deducunt: cum regina desiderato matrimonio copulant. Sed Iagielonem aduenisse audientes Vilhelmum ex arce propellunt: portásque post eum obserant. Cuius expulsionē Regina animo egreferens, suis manibus seras portæ frāgere, & contundere cœpit: optatis cum eo nuptijs in ciuitate fruitura. Sed per Consiliarios longa disuasione à proposito retracta est. Vilhelmus verò videns sibi proceres Poloniæ apertè & obstinatè aduersari: deaduentúque Iagielonis audiens, è Cracouia cū suis (relictis thesauris) clandestinè discessit.

Vilhelmus Austriæ Dux, Cracouia eiicitur.

IAGIELO SIVE VLADISLAVS LITVANVS.

Hic gentilis erat Lituanus de stirpe Iagello,
Vir bonus, & tantas inter honestus opes
Mox est cœlesti Princeps Baptismate tinctus,
Quem subitò est Dominum gens imitata suum.
Hinc dotale capit pulcra cum coniuge Regnum,
Et tribuit Lituais signa Polona suis.

Rege sub hoc memorem suscepit Prussia cladem,
Sæpius & rigidus concidit ense Gethes.
Quàm multa in Regno struxit delubra Polone,
Monstrat Gymnasium sat puto Croca tuum.
Et linquens gnatos ex iusta coniuge natos,
Lucida fulgentis scandit astra prolis.

1. ANno à Christo nato 1386. Iagielo Magnus Dux Lituaniæ (cuius geneologia in Lituaniæ descriptione latius patet,) cū fratribus suis Borisso, Suidrigielone, & Vitoldo, Cracouiam satis splendidè 12. Februarij venit: vbi ab omnibus ingenti cum letitia acceptus & in arcem honorificè deductus est. Itaque 14. die Februarij, cum fratribus in fide Christiana instructus, sacro Baptismi fonte ablutus, & Vladislaus appellatur. Eadem die Baptismo absoluto matrimoniū cum Regina Heduigi cōtraxit, Magnumque Ducatum Lituaniç, Samogitiæ, Rusiç, sicut promiserat regno Poloniæ incorporauit, vniuit, diplomatibusque, & iureiurando cōfirmauit. Tandem hebdomada elapsa in Regem Poloniæ solenniter cōstituitur, & sacro Diadematæ coronatur. Posteà nuptiarum solennis peractis, Iagielo cum Regina in maiorem Poloniam sub Quadragesimæ tēpore profectus est, propter pacificandas seditiones, quæ per Domaratum Capitaneum Generalem maioris Poloniæ, & Vincentium Palatinum, excitabantur. Rebus itaque in Polonia maiori compositis, in Lituaniam expeditionem adornauit: nolens eam amplius cultui idolorum & dæmonum vacari: in Commitatu suo magnam Procerum, & Equitum Poloniæ catheruam habens. Archiepiscopus quoque Gnesnensis, plurimisq; Ecclesiasticorum, & Semouitus Masouiæ, Conradúsque Olensniciæ Duces eum secuti sunt. Vilnæque solenniter

Lituania in regnum Poloniæ accepta.

Lituania Poloniæ adiuncta.

Expeditio in Lituaniam Iagelonis.

solenniter conuentu indicto, sub initium Quadragesimæ, de vano idolorum cultu abolendo tractare cœperunt, sicque illa gens barbara Lituaniæ, & Samogitiæ sacro Baptismi fonte lauata est. Porrò turmatim stantes aqua lustrali (nomine vnicuiq; turmæ, Stanislai vel Petri, &c. imposito) aspergebantur, prout latius in descriptione Lituaniæ patet.

Lituania & Samogitia ad fidem Christi conuertitur.

Rebus in Lituania pius Rex rectè dispositis, Vitoldum patruelem summæ rerum præfecit, in Poloniamque reuersus recta in Silesiam exercitum duxit, arcésque & ciuitates sub Vladislao Duce Opoliēsi rebelli cœpit. Krzepice, Boboliczе, Olstin, Brzeznice, Ostreseuo, & Grabouo dictas, Boleslauiecz arx septem annis obsidebatur, quam postea Oska Ducissa vidua, penuria commeatus coacta Regi subdidit. Dux igitur Opoliensis reliquas arces quadraginta millibus florenorum, videns se eas nō posse defendere: Crucigeris Prussiensibus vendidit, quas illi suis præsidijs munierunt. sed Rex destinato exercitu cæteras arces ditioni suæ subegit.

Iagelo arces in Silesia recuperat.

Opoliensis Dux arces vendit.

Moritur anno Domini 1399. Heduigis Regina, de cuius vitæ sanctimonia testantur annales Polonorum. Posteà anno 1400. Regi, Ciliciensis Comitis de Hungaria filia Anna Cracouiam allata est.

Heduigis moritur.

Tandem anno Domini 1410. Rex armatis copijs cinctus contra Prussienses Crucigeros profectus, superato Vistula fluuio ad Ciernіensko oppidum castrametatus est, vbi etiam Vitoldus patruelis Regius cum suis Lituanis & Tartaris venit. Semouitus quoque & Ianusius Masouiæ Duces, suas cohortes adduxerunt, viribus itaq; coniunctis castra ad Tanebrigum & Grimoaldum oppida mouerunt. Intereà verò Rege officium missæ manè in tentorio audiente, duo nuncij alterutrum sese anteuertentes venerunt, nunciantes iam iam imminere sibi Prutenos. Attamen Rex pius à Diuino officio quam prius absolueretur discedere noluit: quo absoluto militem in acies celeriter instruxit, quinquagintaque vexilla Polonorum ordine suo distribuit. Vitoldus similiter copias suas contrà hostem rectè duxit, quadragintaque vexilla Lituanorum iusto ordine disposuit: quibus Tartarorū manum ingentem adiunxit. Interea verò Magister Crucigerorum Prussiensium, Vlricus Iungingen illudens Regi duos gladios euaginatos, totidémque clipeos ei dono misit, dicens: Quid remoraris prælium ô Rex, si tibi desunt gladij: en tibi vnum, fratrique tuo Vitoldo alterum mitto: si verò campum ad ordinandum exercitum arctum habes, ego tibi suo cedam. Rex igitur pius gladios oblatos humiliter accipiens ingemuit dicens: Quamuis armis omnigeneris abundo: attamē hoc munus per quod mihi signum victoriæ (Deo fauente) datur, libenti animo accipiam, his dictis, signa vtrinque canuntur, inde maximo clamore infestis signis concurritur, Tartari & Lituani arcubus & sagitis assueti, creberrimo telorum iactu ætera obumbrant, à Teutonibus tamen in primo conflictu fugati sunt, in quorum locum Poloni armis & viribus recentes, cum ingenti sonitu, armorumq; fragore successerunt, Pruthenasq; acies perfregerunt, & vndique circumdatas, ad internitionem funditus prostrauerunt In hoc cōflictu Magister Crucigerorum Prussiensium, Vlricus cum suis Comendatoribus (quos Siluius 500. recenset) occubuit: Duces quoque Stetinensis & Olesnіciensis capti, cum multis alijs præcipuis Germanis Equitibus. Cæsa sunt tunc temporis 50000. Prutenorum, Teutonicorum. Siluius verò 40000, testatur. Ingentes exuuias ex castris Prutenorum Poloni tulerunt victoriámque insignem obtinuerūt, & Vexilla hostium præcipua 50. ad perpetuam rei memoriam Cracouiæ in Basilica arcis posuerunt.

Expeditio cōtra Prussienses Crucigeros.

Iagelonis deuotio.

Superbia Crucigerorum.

Humilitas Iagelonis.

Certamen acreinitur.

Magister Crucigerorum cæsus omnesque exercitus suus profligatus.

Ordinis Commendatores erant quasi Palatini prouinciq; cōmendatu præsidentes.

Poloni triumphāt

Denuò Crucigeri auxiliares copias ex Saxonia, & à Sigismundo Romanorum Rege corraserunt, quibus Poloni pro temporis necessitate exercitu conscripto occurrerunt: manúque cum eis conseruerunt. Interea quidam Eques Polonus Ioannes Missai exercitum crucigerorum strenuè dimicando, ad vexillum vsque principale pertransiuit Vexilli feróque trucidato Vexillum arripuit, & post tergum sibi infixit, ad suósque acies diuerberans incolumis rediȷt. Crucigeri itaque Vexillo orbati, ordinibus solūtis, terga verterunt, quos Poloni insequentes per agros & syluas pallantes

Alius conflictus Polonorū cū Crucigeris Poloni palmam victoriæ è Crucigeris obtinent.

passim trucidabant, in quo conflictu 10000. Teutonicorum cæsa sunt.

Poloni Hungaros trucidant. *Poloni cũ Lituanis Prussiam diripiunt.* *Lituani in Gemmate Polonorum accipiunt.* *Iagielo moritur.*

Eodem anno Hungarorum copias duodecim vexilla habentes, in Poloniam excurrentes, Poloni fuderunt. Postea anno Domini 1414. Rex cum Vitoldo ingentem in Prussiam exercitum Polonorum & Lituanorum: (quod Crucigeri promissis non starent) duxit, plurimásque ciuitates & munitiones expugnauit. Militibus autem & Equitibus Lituanorum in bello benè meritis insignia Stemmatáque nobilitatis Poloniæ prodonarijs distribuit.

Tandem anno Domini 1432. Rex Iagielo senio confectus multis gestis strenuè editis, Vladislao & Casimiro hæredibus relictis vitam cum morte fœliciter commutauit. Cracouiæ in Basilica arcis sub marmoreo sacrophugo vbi sua imago expressa est, terræ mandatur.

VLADISLAVS QVINTVS.

Ladislae tibi Regale Polonia Sceptrum
Contulit, ob propry splendida facta Patris.
Hinc quoq; & Vngaricus defert Diadema Senatus,
Et quæ sunt lati iugera multa soli
Egregia verò tu præditus indole regnas.
Ac regis imperio subdita regna tuo.
Nec piguit Macedum fines vastare remotos,
Nominis vt ferret gloria nota tui.
Donec inire petit tecum trux fœdera Turca,
Quod facis: at latius frangere Papa iubet.
Cui tu dum pares: te ad Varnam Marte paludem
Fudit Amurates: & tua castra capit.

Polonus Hungariæ Rex coronatur.

IAgielone Vladislao è viuis decedente, Vladislaus filius eius, anno Domini 1434 habenas Regni moderandas suscepit. Tandem anno 1437. Sigismundo Imperatore Romanorum, Rege Hungariæ & Bohemiæ fatis concedente, Vladislaus, Hungariæ procerum assiduis præcibus, ad Regnum Hungariæ suscipiendum vocatus est, Itaque anno 1440. in eò profectus Budæ coronatur.

Vladislaus arces Rasciæ recuperat à Turcis. *Vladislaus Turcas profligat.*

Anno Domini 1443. Vladislaus expeditionem bellicam contra Turcas suscepit, arcesque in Rascia ab eis occupatis recuperauit. Audiens tandem Turcas contra se processisse Ioannem Huniadem Palatinum Transsilnaniæ, cum armatis copijs Polonorum & Hungarorum aduersus eos destinauit, qui absque rumore in Turcas irruẽs omnes funditus prostrauit & dispersit. 4000. captiuorum & nouem vexilla abduxit, omnésque Slauonicas prouincias Macedoniam vsque, Hungari cum Polonis peragrarunt. Turcarum verò Imperator exercitum propter Romaniam & Macedoniam defendendam in montibus collocauit. Bassa itaque Turcicus numeroso exercitu fretus, victoriam sperans cum Polonis & Hungaris conflixit, sed spe frustratus cum Turcarum viribus ingenti clade à Christianis prostratus est: adeò vt Turcarum Imperator Amurates ad Regem Vladislaum legatos pro pace impetranda mittere cogeretur, omnes possessiones, arces & ciuitates in Rascia occupatas restituendo, quibus restitutis ad decem annos fœdus vtrinque iecerunt, & iureiurando confirmârunt. Interea verò Iulianus Cardinalis, Legatus Apostolicus ad Regem venit: multisque & varijs persuasionibus hoc fœdus irritum fecit, Regemque summi pontificis potestate à iuramento, quo se Turcis obstrinxerat, absoluit: vtq; expeditionem aduersus Turcam Christiani nominis hostem cũm vniuersitate Christianorum susciperet, persuasit.

Turcæ profligantur. *Turca pacẽ petit.* *Papa fœdus frangere suadet.*

Vladislaus cõtra Turcas.

Anno igitur 1444. armatis copijs Rex contra Turcarum Imperatorem Amuratem processit. Amurates verò re comperta inconstantiæ, leuitatique Christianorum admirabatur: quod Dei sui nomen flocci penderent, exercitu itaque validissimo ex Asia conscripto, ad Varnam paludem iuxta littus ponti Euxini, prælium acrè cum Christianis commisit, quos vndique circundatos cruenta clade prostrauit, vbi & Rex inclitus strenui militis, & Imperatoris officium adimplens occubuit, cum multitudine Polonorum, quę clades ingentis mœroris plantúsque toto orbi Christiano causa extitit.

Hungari & Poloni cum Rege suo à Turcis ob fœdus fractũ profligati.

Præfuit Vladislaus *Poloniæ* Regno decem, Hungariæ verò quatuor annis. Anno

verò

verò ætatis suæ vigesimo primo, ad Varnam à Turcis occisus est, consilio summi Pontificis parens, qui cum ad frangendum fœdus barbaro hosti impulerat.

CASIMIRVS QVARTVS.

Post fratrē Casimirus adest, quē Turca peremit,
Sarmaticas iustus qui regit vltor opes.
Eripit & captas Marianus fratribus Vrbes,
Acterea terribili discutiente modo.
Hoc Duce Sacrificij magnas sensêre repulsas,
Hic vbi Castaliam Vistula voluit aquam.
Hinc repetit Mariæ non vi, sed munere Castrum,
Prußiaci quod tunc incoluêre Duces.
Hunc quoq; Choynitiū multis licet inde peremptis,
Sensit, & illius quæ ditionis erant.
Ducentem reliquæ fœlicia tempora vitæ,
Fata grauem nobis eripuêre Ducem.

AAno humanæ redemptionis 1447. Casimirus Magnus Dux Lituaniæ, fratri Vladislao Poloniæ & Hungariæ Regi, à Turcis perempto in regimine succedit.

Anno Domini 1448. Petrus Valachiæ Palatinus in verba Regis iurauit: tributúmque debitum & obedientiam se præstiturum obstrinxit, quem Bochdamus frater ex illegitimo toro natus dominatu propulsare nitebatur: sed ipse à Polonis cum exercitu pulsus, fugatúsque & trucidatus est. Tandē anno Domini 1454. legati à Nobilibus, ciuibúsque Prutenorum venientes, Regi sese in clientelam & patrocinium subijcientes venerant. Crucigeri enim intollerabili onore adinuenticijsq; eos exactionibus præmebant, vxores à viris, virginésque teneras vi tollebant, possessiones, iumenta colonis abstrahebant, vulgum in seruitutem redigentes, eorum opera vtuli iumentorum in arcibus, mænibúsque erigendis vtebantur, quos Rex certo tributo indicto in clientelam suscepit, & sicut pro temporis breuitate potuit, exercitu conscripto, in Prussiam contrà Ludouicum Cruciger orum Magistrum in festis armis contendit. Ludouicus quoque ingentem exercitum Teutonicum opposuit, prælium itaque ad ciuitatem Choynicze atrox oboritur. Primam alam Cruciger orum Poloni perfregerunt: funditúsque profligauerunt, & Baltazarem Ducem Zeganensem occiderunt, Bernardúmque Srumbarg Ducem exercitus ceperunt: vbi verò ad vnam cohortem Polonorum malè ordinatam peruentum est. Poloni Prutenorū vim sustinere non valentes, solutis ordinibus terga verterunt, quos Rex frustra tamen vt conuerterentur admonebat: parúmque abfuit quin ipse hostium manus effugerit, multi Poloni cæsi, 300. verò captiuorum abducti sunt.

Homagiū Palatini Valachiæ. Valachi fū duntur.

Prußi à Cruciger is ad Regem Poloniæ deficiunt.

Tyrannis Cruciger orum.

Expeditio in Prußiā.

Dux Zegā nensem occisus.

Clades Polonorum à Crucigeris

Rex tandem nouis copijs conscriptis Prussiā infestis armis aggreditur, plurimásq; munitiones & ciuitates expugnauit, & occupauit. Prussiæ autem Magister non habēs vnde stipendium suis militibus persolueret, Marienburgam arcem præstantissimam eis in potestatem dedit, quousque illis stipendium persolueretur. Qui arcem Casimiro Regi pro summa 476000. florenorum: anno Domini 1457. vendiderunt, eamq; cū omnibus tormentis, instrumentisque bellicis dediderunt. Postea Magister Prussiæ iniuriam à rege sibi illatam vlturus, quasdam munitiones Regis in Prussia expugnauit: qua de causa Rex armata manu egressus, Crucigeros cum validis copijs cruēta cladead internitionem prostrauit: ipse verò Ludouicus Magister vix elapsus est: sicque Poloni (quamuis magna cum difficultate) omnibus arcibus Crucigeros exuerunt.

Rex Prussiā vastat. Mariēburga Polonis venditure

Crucigeri funditus profligati.

Tandem anno Domini 1466. Casimirus Rex ciuitate arceq; Choynici vi expugnata, concordiam fœdúsq; perpetuum, suffragijs multorum Principum adductus, cum Magistro Prussiæ & ordine Teutonico inijt. Ab hocque tempore Pomeraniæ Ducatus, Michlouiensis quoque & Culmensis terra, Regno Poloniæ adiuncta est, pro quibus Poloni 180. annis, armis cum Crucigeris decertabant.

Pax cum Crucigeris

Pomerania recuperatur.

Tandem anno Domini 1490. Casimirus Rex multis egregijs gestis exactis, vitam cū morte fœliciter Grodnę in Lituania commutauit, filios sex Vladislaum, Casimirum, Albertum, Sigismundum, Fridericum, Alexandrum: filias verò septem, Heduigim,

Casimirus moritur.

Casimiri proles.

Zophiam, Annam, Barbaram, Helisabetam, &c. genuit. Vladislaus post mortem Matthiæ communibus Hungarorum suffragijs, in Regnum Hungariæ euehitur, qui etiam postea Regnum Bohemiæ in tutelam suscepit. Albertus verò patri in solio succesit, Alexander Magnum Ducatum Lituaniæ, Sigismundus Glogouiæ, sorte acceperunt. Fridericus Episcopatum Cracouiensem & Posnaniensem accepit, postea inter Romanos patres Cardinales scilicet connumeratus.

IOANNES ALBERTVS.

DVcis Ioannes Alberte binominis agmen
Sarmaticum matre id perfidente tua.
Instaurasq; nouo sed frustra Marte tumultum,
Et tu us Patrui funera mæsta fuit.
Nam Deus variat primo quod dixerat ore,
Te contra Turcam velle iuuare ferum.
Instruit horrendos te contra perfidus hostes,
Et fudit populos Marte iuuante tuos.
Vnde nemus nostris patulis memorabile fagi,
Dum sol sydereo tramite currit, erit.
Sic igitur multis non faustis obrutus actis,
Te rapuit iuuenem Parca seuera Ducem.

Legati Venetorum.

Oratores Turcarũ inducias petunt.

ANno à Christo nato 1 4 9 2. Casimiro Rege è viuis ad superos commigrante, Ioannes Albertus filius in locum eius substituitur: sacróque Diademate solenniter insignitur. Ad quem oratores Venetorum veneiunt: cuncta prospera, fortunámque contrà hostem Christianum propitiam illi exoptantes. Posteà Turcarum legati indutias petentes venerunt. cum quibus Rex fœdus ad certum tempus pepigit.

Conuentus Alberti regis cũ Vladislao Rege Hungariæ fratre contra Turcã.

Turcæ inducias petunt.

Expeditio Alberti cõtra Turcas in uno tempore infelix.

Tandem anno 1 4 9 4. Albertus Rex cum fratre Vladislao Bohemiæ & Hungariæ Rege, in Liuocza conuentum habuit: consultantes quomodo coniunctis viribus, cædem crudelissimam Vladislai patrui sui, vlciscere possint: propositúmque constitutum nemini reuelabant. Sed Turcarum Imperator omnium exploratissimus erat: qua de causa legatum magnum ad Regem Albertum propter confirmandum fœdus destinauit. Interea verò Stephanus Palatinus Valachiæ, vt feudalis, à Rege auxilium contrà Turcas implorauit: qua de causa Rex apertam occasionem vlciscendi barbari hostis nactus, ingentem validissimúmque exercitum ex Polonis, Lituanis, Masouitis, Ruthenis, Prussiæ usque & Silesijs conscripsit: expeditionémque in Moldauium cõtrà Turcas celeriter adornauit. Vbi statim signa aduersæ fortunæ apparuerunt. Equus enim generosus in quodam paruo torrente, iuxta Leopolim Russiæ sub Rege succubuit: pauculóque aquæ obrutus est. Leopoliæ etiam Eques quidam Polonus Sropski dictus: insane mentis clamabat dicens: Nostri in suum malum proficiscuntur. Fulmen quoque quendam Equitem in tentorio cum duodecim equis interemit. Palatinus autem Moldauiæ Regi cõmeatum pabulique necessaria & vniuerso exercitui, se suppeditaturum promisit. Rex itaque falsis eius promissis fidem adhibens, vbi in Valachiam exercitum induxit, ad Palatinum, vt promissis staret: contra Turcásque expeditionem secum adornaret, misit. Ille verò perfidus respondit: Caueat sibi Rex à Turcis vel ab alijs, quod ausus sit in ditiones meas, me inscio venire. Rex verò secundò & tertio eum admonuit, vt promissa persolueret: sed Palatinus hæc flocci pendebat: qua de causa Poloni iniustè exacerbati arma quæ in Turcas parauerant in suos conuerterunt. Soczauamque Valachiæ Metropolim obsederunt: quam grandioribus machinis bellicis admotis oppugnarunt. Sed Vladislaus Rex Hungariæ inter Regem fratrem suum, & Palatinum inimicitias per legatos composuit. Fœdere itaque alterutrum firmato: Rex infirmitate, partim ex aduersa fortuna: partim eximijs curis correptus, in Poloniam cum vniuerso exercitu reuertitur. Cumq; in meditulliũ syluæ amplissimæ (quæ Bukouia, à faginis arboribus dicitur,) penetrarent: vbi arbores succisæ erant, Stephanus Palatinus Valachiæ fœdifragus: contrà ius diuinum & humanum, à fronte & à tergo armata manu in Regis copias irruit, ingentique & cruenta clade Polonos inopinatos oppressit, captiuorúmque multitudinem abduxit. Inter quos Insigniores erant,

Signa aduersa.

Perfidia Palatini Valachiæ.

Arma in Turcas parata in Valachos conuertũtur.

Valachus Polonos fœdere fracto sternit.

Nicolaus

Nicolaus Palatinus Russiæ, Gabriel Comes à Tenczin, Ioannes Zbigneuius Capitanei Mariẽburgensis filius, & alij complures qui sanguine suo vitam Regis redimerũt. Vbi adhuc signa huius cladis infœlicis ossa videlicet albẽtia in hac sylua ipsemet vidi, cum Magnificus Dominus à Lasko Palatinus Siradiæ, Despotam Heraclidem in occupanda Valachia iuuaret, in cuius castris ego peditum præfectus fui · anno Domini 1562. Sed ad rem redeo.

Anno Domini 1493 Mense Ianuario, & Februario tantus calor, quod in illis regionibus mirum est, in Polonia extiterat, vt pomeria florerent, aues nidificarent: graminâque pulcherrimè virescerent. Postea mense Marcio tanta frigora subsequuta sunt, vt hæc omnia gelu arrefacta marcescerint. *Calor insuetus.*

Anno sequenti iuxta Cracouiam in villa Czarna dicta, mulier quædam puerum cũ Leporino collo, & auribus peperit: qui ore aperto hiabat. Non multũ post, altera mulier serpentem cum puero edidit: qui serpens puerum ad intestina vsque corrosit. *Monstra natain Polonia.* *Aliud mõstrum.*

Anno Domini 1499. Cracouiæ Iudea mulier vitulum bicipitem peperit, qui vnũ caput in cauda, aliud verò in principio habebat: cauda verò in tergo sita erat, pedes septem in dextro latere: in sinistro verò nullum habebat: multo tempore extra Cracouiam hoc monstrum, vt ab hominibus videretur expositum erat. *Tertium monstrum inter Iudæos natũ.*

Anno Domini 1501. Albertus Rex Cracouia in Prussiam profectus, Toruniæ apoplexia correptus extremum diem clausit. Aetatis suæ 41. anno, Regnauit octo annis totidémque Mensibus. *Ioannis Alberti regis mors.*

ALEXANDER.

MVlta laborati hoc recinunt de Rege libelli,
Quàm duri prõptus Martis ad arma fuit.
Nil illum morbi, nil frigora sæua mouebant,
Vt non inceptum perficeretur opus.
Sæpius insano compressit Iazigas arcu,
Et dedit horrendæ millia multa neci.
Indigna vlciscens sæui periuria Mosci,
Illius constans abstulit vltor opes.
Nec tantùm bello studuit sed legibus æquis,
Subiectam patiens est moderatus humum.
Illa ducis laus est certò verissima magni,
Qui sacra, qui Iustum cum pietate colit.

ANno à Christo nato 1501. Alexander Magnus Dux Lituaniæ, fratri Alberto in reginimæ successit. Postea anno Domini 1506 expeditionem in Valachiã adornauit, multásque arces ad Tyram fluuium sitas sub Valachis expugnauit. Eodem anno in Lituaniam profectus, Vilnæ infirmitate correptus est. *Perfidiã Valachorũ vlciscitur.* Interea verò Tartarorum 20000, populabundi in Lituaniam excurrerunt · cõtra quos Rex Stanislaus Kiskam Lituanum cum armata manu destinauit: ipseque sua persona semiuiuus ferè exercitum sequutus est, recensitisque copijs in Lida arce remansit. Lituani igitur inopinatè in Tartaros securos, ad Kleczo oppidum ingenti impetu irruerunt, quos ad vnum cruenta clade fuderunt, & spolia, captiuósq; abegerunt. *Tartarorũ à Lituanis fusa 20000.* Quæ victoria cum Regi iam iam animam agenti nunciaretur: ille quamuis beneficio linguæ priuatus, manus tamen in altum extollens, suspiránsque cum lachrimis Deo gratias egit, omnibúsque circumstantibus manum porrigens, ad superos commigrauit: anno ætatis suæ 45. Vilnæ vbi & sepultus quiescit: quatuor annis, & mensibus octo Poloniæ regni sceptra tenebat. Magno verò Ducatui Lituaniæ 14. annis præfuit. *Alexãder moritur.*

SIGISMVNDVS PRIMVS.

CVm iurârat atrox deuicto Glinscius hoste
Suspectam pulsa suspitione fidem.
Qui caperet Regni post mortem fratris habenas,
Tota Sigismundum terra Polona cupit.
Hoc, qui Magnatum tunc nemo tenatior æqui,
Maior consilijs, & pietate foret.
Dos Regum decorabat cum clementia, solus
Deq; Iagelonæ stirpe superstes erat.
Prostrauit fretum numeroso milite Moschum,
Millia quo bello bis cecidere decem.
Quãtus amor populóq; suo, externisq; Monarchis,
Tantus erat Turcis, & tibi Theuto tremor.

Moschouia depredatur.

ANno Domini 1 5 0 7. Curato sumptuosè funere Alexandri Regis, Sigismundus frater eius Dux Glogouiæ, & Opauiæ Capitaneus Generalis, Magnus Dux Lituaniæ regni gubernacula suscepit. Hic lapsam ferè Rempub. Polonam humeris suis erexit, qua rectè constituta, & vndique pacata aduersus Moschouiæ Principem Basilium armatas copias duxit, Tartaris Præcopēsibus in auxilium sibi acceptis: arcésque plurimas expugnauit, & suorum præsidijs muniuit.

Tartari profligati.

Eodem anno Tartari in prouincias Russiæ excurrerunt, cōtra quos Castellanus Leopoliensis, cum quingentis equitibus Polonorum profectus, gētem barbaram auspice Deo inopinatè oppressit, & profligauit, spoliáque abegit.

Valachus Poloniam infestat.

Poloni vlciscuntur, Valachos egregiè.

Anno 1 5 0 9. Palatinus Valachiæ fœdifragus in Russiā armata manu excurrit: Leopolimque spoliauit vnde thesauros plurimos abstulit, Rohatiniā arcē deditione cepit, de Polonorumq. contra se expeditione audiens in Valachiam aufugit: quem Poloni insequuti, damna in Valachia ferro & igne nullo obstante: (ipse enim Palatinus in abditis syluarum latitabat) maxima intulerunt. Hasque munitiones, Dorochiniam, Sczepanouice, Czarnouicze, Botusaniam, Chocimiam ceperunt, Soczauam Metropolim regionis grauiter oppugnarunt: sed re infecta multimodis spolijs onusti, vniuersa regione peruastata, ad sua reuertuntur.

Valachi caeduntur à Polonis.

Cumque Tyram siue Nestrum fluuium traijcerent, Valachij nacta occasione è syluis ad pugnādum instructi errumpunt, cum quibus equitatus aulæ Regie qui adhuc in hostili ripa remanserant manus acriter commiserunt, à tergóque hostium aliquot cohortibus Polonorum clandestino transmissis omnem exercitum Valachiorum fuderunt.

Tartari in Russia grassantur

Poloni triūphatur de Tartaris.

Postea anno Domini 1 5 1 2. Tartari Præcopenses stipendiarij Regis, in 24000. equitum in Russiam excurrerunt, ad Visinouiciumque in Podolia castrametati sunt, ad quorum vim reprimendam Poloni & Lituani expeditionem susceperunt: certamenq́ue acre cum eis commiserunt, & dum vna ala Polonorum ad castra hostium vbi captiui Polonorum Lituanorumque erant, penetrârunt: captiuos soluentes, ad arma excitarunt. Statim igitur captiui soluti à tergo, illi à fronte in Tartarorum ordines solutos irruerunt: quos paruo negocio fuderunt, & celebrem victoriam impari Marte obtinuerunt.

Expeditio Regis contra Moschorū Ducem.

Cōstātinus Ostrouski.

Andreae Celadin.

Anno 1 5 1 4. Sigismundus Rex audiens Smolensko arcem munitissimam in ditione Lituanorum à Moschouiæ Duce Basilio captam, exercitum ad vlciscendum hostem duxit. Moschus verò 8000. equitum contra Regem destinauit: Polonorum autem, & Lituanorum copiæ 35000. non excedebant. Constantinus itaque Ostrouski Dux, exercitus strato ponte pedites vltra Boriestenem iuxta Orsham oppidum transfert. Equitatus verò augustum vallum sub ipso castro Orshæ superat Mox vbi dimidia pars exercitus Boristenem transiret, nunciatur Ioanni Andreę Celadin cui summa rerum à Moscho commissa erat, vt hanc exercitus partem inuaderet At ille respondit: si partem hanc exercitus oppresserimus, quid postea faciemus: cùm cæteri metu perculsi terga vertent, expectemus tantisper dum totus exercitus transferatur: tantæ enim

sunt vires nostræ, vt circumuentos hostes Moschouiam vsq; velutiumenta agere possimus, tandem quod vnicum restat totam occupemus Lituaniam, signa itaque vtrinque canuntur, Moschouitæ primi in Lituanos impetum faciunt: illi haud timidi strenuè resistunt. Postremò maxima vi certatur, Lituani studio cedentes ad collē vbi tormenta collocata erant: ea in Moschos insequentes exonerant: extremamq; aciem eorum in subsidijs collocatam feriunt, turbant, dirimuntq;: hoc nouo belli genere Moschi perterriti terga vertunt, quos Lituani cum Polonis conuersi omnibus copijs effusis insequuntur, fugant, confodiunt, cæduntque, bellum sola nox dirremit. Est inter Orsham & Dubrounam, fluuius Cropiuna dictus: in cuius dubijs & altis rippis Moschi fugientes, tot submersi, vt cursus fluminis impediretur. Capti sunt in eo conflictu omnes militiæ Præfecti, & Consiliarij, qui ad Regem missi sunt. Ioannes verò Celadin supremus Dux exercitus cum duobus præcipuis viris, Vilnæ in compedibus ferreis detinebatur. Cæsa sunt tunc temporis Moschorum 42000. capti 2000. exceptis ijs qui in fuga aquis obruti sunt. Ex Polonis & Lituanis 300. dūtaxat occubuere, ab hoc tempore Moschouię Dux campestre prælium nō audet Regis Poloniæ opponere, Moscho uiæ Princeps accepta suorum clade, Smolensko continuò relinquens in Moschouiā fugit, Lituanicus verò exercitus Smolensko obsedit: sed eam capere non potuit, benè enim firmatam Moschus reliquerat: tribusque alijs castris citra Smolensko occupatis, quibusdam peruastatis præda onusti ad sua reuersi sunt.

Certamen acre cum Moschouitis. *Moschouia crudeliter profligantur.* *Numerus Moschorū occisorum.* *Moschus fugit.* *Smolenska obsidetur.*

Anno Domini 1515. Mense Iulio, Sigismundus Poloniæ, & Vladislaus Hungariæ Bohemiæque Reges, fratres germani, cum Maximiliano Imperatore Viennæ Austrię conuentum insigni splendidoque apparatu habuerunt.

Conuentus Regum Poloniæ & Hungariæ cum Imperatore.

Tandem anno Domini 1518. Bona Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolanensis filia. Sigismundo Regi, Cracouiam allata est: cui Episcopi, Magnates, Equitesque Polonorū, insigni ac splendido apparatu obuiam processerunt, Hæc anno Domini 1520. filium Sigismundum Augustum Cracouiæ in absentia Regis peperit.

Bona Ducis Mediolani filia Sigismūdo nupta.

Anno 1525. Albertus Marchio Brandenburgensis, Magister in Prussia ordinis Teutonici, post plurima bella & simultates cum Polonis susceptas, vidēs frustra contrà stimulum calcitrare, Regni Poloniæ Sigismundo iuramentū Cracouiæ solenniter præstitit, habitúque ordinis abiecto in Ducem sæcularem Prussiæ creatus est.

Magister Prussiæ ordinis Teutonici Regi iugum subit.

Postea anno Domini 1526. decedentibus immature ætate Stanislao & Ioanne Ducibus Masouiæ: Ducatus Masouiæ Regi Poloniæ cessit.

Masouia Polono regi cessit.

Anno Domini 1530. Sigismundus secundus Augustus patre viuente sacro Diademate solenniter Cracouiæ coronatur, decem duntaxat ætatis suæ annos habens.

Sigismundus Augustus coronatur.

Anno 1531 Petrilo Palatinus Valachiæ infestis armis in Pokuciam irruit, Sniatinq; & Coloniam cum adiacentibus pagis exussit. Rex itaque sex millibus militum pro stipendio conscriptis, Ioannem de Tarnouia Comitem eis præfecit, contra Valachiosq; destinauit. Poloni igitur ad Obertinam castra metati sunt, in loco munitissimo. Petrilo verò Palatinus Valachiæ cum quinquaginta millibus Valachiorum, & Turcarum atque Hungarorum in colle editiori sese apparuit: tormentáque bellica aliquot in Polonos direxit: nihil tamen effecit. Postea vtrinque tormenta exonerātur, plurimosq; Valachiorum Poloni globis glandibusque ferreis trucidant. Inde infestis armis maximo clamore vtrinque concurrunt, gladijs, lanceis, omnique telorum genere res geritur. Poloni fortitudine, Valachij multitudine superabant. Postea Poloni tormenta; bombardásque in Valachos exonerant: exercitumque eorum fudunt, dissipant, & vndique affligunt. Sicque Valachij ordinibus solutis terga vertunt, quos Poloni omnibus copijs effusis insequuntur, fugant, cædunt, turbant, trucidantque. Itaque omnis generis rerum copia ex castris eorum onusti, quinquaginta maioribus tormentis ablatis, milléque captiuis insignioribus abductis, ad Regem reuersi sunt cum insigni victoria.

Valachus Poloniam infestat. *Acer conflictus.* *Poloni Valachos profligant.*

Anno Domini 1532. in Morauia supra Olomunciam tres soles apparuerunt.

Tres soles.

Anno 1535. Ouczina tutor Gubernatorque moderni Ducis Moschouiæ, valida ma-

nus in Lituaniam excurrit, quam igne & ferro peruastauit, quindecim miliaribus à Vilna retensus est. Rex itaque Poloniæ milites stipendiarios, voluntariósque, quibus Ioānem de Tarnou præfecit, in Moschouiam destinauit, cum quibus Lituani vires suas coniunxerunt, finesque hostiles ingressi arcem Homel expugnarunt, suisque præsidijs munierunt. Inde recta ad Starodub arcem munitissimam, in qua Owczina, Suyski, & Koluczow cæterique Proceres Moschorum erant, contendunt: eamque grauiter tormentis bellicis adactis oppugnant. Moschouitæ quoque quorum numerosa multitudo in arce fuit strenuè sese defendunt. Arx ex roboribus ædificata terraque & lapidibus propugnacula, & parietes impletæ erant: ideò tormenta in cassum exonerabantur. Postea pulueribus, bumbardarijs suppositis, arcem intenderunt: thesaurósque ingentes quibusdā flamma absumptis asportauerunt. Owczina Gubernator totius Moschouiæ, Suijski, Koluczow, cæterique Magnates & proceres Moschouiæ capti sunt. Vulgi verò multitudo exercitum Regiū numero 60000. superabat: qua de causa Ioānes Comes de Tarnow, supremus Dux exercitus, omnes senes, plebeios, & parū idoneos decolari iussit, iuuenibus, nobilibusque & virginibus relictis.

Moschouita Lituaniā vastāt

Poloni in Moschouiā contendunt

Starobud c[apitur]

Anno Domini 1548. Sigismundus Rex multis gestis præclaris summa cum laude strenuè editis, imperioq; in pace relicto, & Reipub. rebus rectè dispositis, vitam cum morte fœliciter commutauit, ipso die solenni Paschæ ætatis suæ 81. annos, menses duos, & dies septē peregit, Cracouiæ in Basilica arcis honorificè 26. die Iulij sepultus.

Sigismundus moritur.

Martinus Bielski Polonus, qui annales Polonorum vulgari lingua conscripsit: facit mentionem, in principio imperij huius Sigismundi primi: Nobilem quendam Iacobum Melstinski, prætorem de Brezinij ciuitate, ex leuitate quadam animi, seu potius desperatione, nomen autoritatémque Christi sibi asciuisse, Petrumq; Zatorski ciuem Cracouiensem, ceterósque sibi similes latrones duodecim, secundum numerum Apostolorum elegisse. singulisque nomina Apostolorū imposuisse: se verò Iesum Christum appellasse. Qui per villas vbique ambulantes: prodigia, morionum, & præstigiatorum more exercebant: sicophantásque alios, & latrones velut mortuos subornantes suscitabant: pisces in paludes lutosas primo impositos, vbi nunquam eos nasci possibile erat, in nomine Christi sui manibus capiebant: panes in fornaces imponebant: in nomine Christi cum illic ante non essent, depromebant cum ingenti simplicis vulgi admiratione. Quodam tempore ad Cestochouiam Monasteriū diuæ virginis imagine celebre, prædictus Christus cū suis Apostolis vbi adhuc ignotus erat venit, cumque illic aliquot diebus morarentur, vnum ex suis quasi absessum à dæmone subornauerunt: cuius opera victum acquirebant, cum sua coquina carerēt: ille enim quasi dæmophoretus per hospitia, diuersoriáq; ambulās, carnes de coquinis rapiebat, in suosque proijciebat, qui cruce illas munientes carnes comedebāt. Illic autem ingens erat confluxus populi tunc temporis ad diuæ virginis imaginem, quæ ibi perinde, vt apud nos in Loreto miraculis celebris est. Prædicti itaque sicophātæ, illum obsessum suum, ad altare diuæ virginis ducunt: duplici veste ad id studiò præparata indutum, in cuius intercapedinem necessária imponere possit: lapillos verò intra indusium à corpore ei imposuerunt, cumque ad altare deduceretur, ille è manibus ducentium furibundus, sese proripiens, in altare oblationibus pecuniarijs onustum irruit, pecuniásque de altare rapiens in vestis duplicatæ intercapedinem eas imponebat. Monachus verò ab altari diuino officio intermisso aufugit: cæteri Monachi stupidi accurrentes cingulum illius resoluunt, putantes eum pecuniam intra indusium posuisse: sed lapilli duntaxat quos ante studio imposuerat. in terram exciderunt: pecunia verò in veste duplicata remansit. Monachi igitur mœsti pecuniam arte dæmonis in lapillos transformatam putantes, exorcismos, orationésque supra lapillos sine intermissione fundunt: vt deinde in pristinam formam transformarentur. sed cum lapilli immutati in sua forma perseuerarent, Monachus librum Agendam (vt dicitur) indignabundus in terram proiecit dicens: adhuc talem dæmonem nunquam experti sumus: abite cum eo ad omnes dæmones. Hoc latrocinio prædicti sicophantæ perpetrato, cum illa pecunia recta in Silesiam

Melstinski se Christū fore finxit

Latrocinium insigne

Exorcismi supra lapillos

ſiam vicinam Poloniæ pertrexerunt, ſimplicem vulgum ſuis præſtigiationibus ſeducentes, vbi ad quandam matronam nobilem, in quodam pago diuertentes, dicunt ad illam: Chriſtus te cum ſuis Apoſtolis viſitat ô mulier, ideò te offer illi, & ſaluabitur anima tua. Illa verò virum domi non adeſſe, in cuius abſentia id ſibi non licere, reſpondit. Cui Apoſtoli dixerunt. Habeſne mappas vel telam ad ſacrificandum: mulier verò ligaturam telæ illis obtulit. Qui dixerunt, hanc nobiſcum accipiemus, Chriſtuſque tibi benedicet, vt tibi linum abundantius creſcat, oſtende aliam ſi habes telam: quam cum ſimiliter accipere volebant, mulier dixit: non dabo vobis hanc: maritum enim timeo. Illi autem fruſtulum fomitis cum igne in telam inuoluentes mulieri reddiderunt: quam illa nihil ſuſpicans in ciſtam repoſuit. Itaque ciſta à tela, à ciſta verò domus accenſa in flammam abijt. Vir igitur illius vxoris reuerſus domum, conflagrantem inueniens: cauſam ſciſcitatur, cui vxor ſe malè Chriſtum cum ſuis Apoſtolis tractaſſe reſpondit: ideò hanc plagam iniuſtè in ſe permiſiſſe. Vir autem ira excandeſcens, latro hic inquit nequiſſimus, & non Chriſtus fuit. Ideò cum vicinis malefactores perſequitur, quos in quadam villa inſequuti ſunt. Ille itaque pſeudochriſtus re animaduerſa ad illum qui vocabatur Petrus dixit: Petre iam mea paſſio, calixque quem bibiturus ſum appropinquat. Cui Petrus: Et mihi vt video Domine imminet. Chriſtus verò dixit. Petre ego aliter non poſſum, niſi per feneſtram hinc euadere. Ad quem Petrus: Et ego te quoad viuam non derelinquam Domine, ſed quocunque tu fugieris, ſequar te. Sicq; iſte Chriſtus per feneſtram, Petro ſequente aufugit: cæteri quoque Apoſtoli qua potuerunt euaſerunt. Quos villani vna cum ſuo Chriſto inſecutos, & vndique circumuentos baculis, fuſtibuſque præuſtis cædunt, dicentes: Prophetiſa nobis Chriſte cum tuis Apoſtolis, qua in ſylua hij baculi creuerint. Sicque plagis emendati vitam ſuam pœnitentiam agentes, poſtea emendarunt, dicentes: Difficile eſt nobis Chriſti paſſionem, Apoſtolorumque tormenta ſubire.

Aliud latrocinium Pſeudochriſti.

Fuga Pſeudochriſti.

Pſeudochriſtus cu Apoſtolis baculatur.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS.

Anno ſalutiferi virginis partus 1548. iuſtis Sigiſmũdo primo honorificè ſumptuoſeque perſolutis, Sigiſmũdus Auguſtus, filius eius Magnus Dux Lituaniæ Regni habenas moderandas ſuſcepit, quas ſumma cum prudentia & fortitudine in pace gubernauit.

Sigiſmundus 2. Auguſtus.

Hic anno Domini 1543. Ferdinandi Romanorum Hungariæque & Bohemiæ Regis filiam Heliſabetam, matrimonio ſibi copulauit, quæ Cracouiam honorificè allata eſt. Poſtea immatura ætate & ſine prole anno Domini 1545. decimaquinta Iunij è viuis deceſſit.

Prima Vxor Auguſti.

Deinde Barbaram Lituanam ex domo Radiuilorum, quæ ante Gaſtoldo Lituano nupta fuerat, duxit. Inuita matre Regina Bona, Proceribúſque Poloniæ repugnantibus, hocque matrimonium indignè ferentibus, & parum abfuit quin rebellio eorum cœpta in perniciofam ſeditionem abijſſet. Hæc quoque non multo poſt è viuis ſublata eſt ſterilis: non ſine veneni ſuſpitione, quam Rex Cracouia, Vilnam vſque Metropolim Lituaniæ deduxit, ibidemque in Baſilica arcis diuo Staniſlao Sacrata, honorificè tumulauit.

Secunda Vxor.

Hac mortua ad redintegrandam cum Ferdinando amicitiam, & affinitatem cõuerſus, alteram filiam eius Catherinam, quam Franciſcus Dux Mantuæ viduam reliquerat, germanam ſororem Heliſabetæ duxit. Nuptiarum ſolennia celebrata ſunt Cracouiæ 31. Iulij anno Domini 1553. quam poſtea ſterilitate cauſata repudiauit: Maximilianoque fratri Romanorum Imperatori in Germaniam honorificè remiſit.

3. Vxor.

Tandem anno Domini 1557. iuſtiſſimum bellum aduerſus Guilhelmum Furſtemberk, Magiſtrum Liuoniæ ordinis Teutonici ſuſcepit: centeniſque millibus equitum & peditum electorum, tam Polonorum quam Lituanorum Rutenorúmque accinctus, in Liuoniam ſua perſona contendit, Sed Liuoniæ Magiſter difficilè contra ſtimu-

Auguſtus contra Liuones contendit.

lum calcitrare videns, supplex pacem efflagitat, præliumq; depræcatur, & se cum vniuerso ordine, & tota ditione in fidem & clientelam Regis submitit, prout latius in Liuoniæ discriptione patet.

Tandem Princeps Moschouiæ anno Do. 1558. hæreditarij cuiusdam iuris & denegati tributi prætextu numeroso cum exercitu in Derptensem Liuoniæ prouinciã excurrit, Derptamque ciuitatem *Bellum cũ Moschorũ Duce.* Episcopalem cum arce cepit, ac plures munitiones temporis successu expugnauit. Itaq; Sigismundus Augustus Rex, Liuones feudales & clientes suos strenuè propugnando bellum (pro dolore stimulãte) cum Moschouiæ Magno Duce suscepit, quod vario Marte tam in Liuonia quam in Russia alba, diu durauit, & in hũc diem fœdere intercedente perseuerat.

Anno Domini 1562. sub tẽpore Carnispriuij Februarij 23. die, *Dux Moschouiæ Poloczkam cepit.* Ioannes Basiliades, Magnus Dux Moschouię, trecentenis millibus armatorum coadunatis in sua persona Poloczkam dura oppugnatione cepit, vnde thesauros dictu incredibiles, captiuorúmque octuaginta millia quibusdam cæsis, In Moschouiam abduxit. Iudæos verò omnes baptismum abhorrentes, aquis Diuinæ fluuij submergere fecit. Solũmodò Polonos stipẽdiarios remuneratos, liberos dimisit.

Postea anno Domini 1564. Magnus Dux Moschouiæ, detentis oratoribus Lituanorum, diutius in Moschouia, exercitum celeriter conscripsit, quem absolutis oratoribus in Lituaniam populabundum destinauit. Hic exercitus in duas partes diuisus ynus à Smolensko Duce Srebrnij, alter à Poloczka Duce Soiski contendebat, qui in cãpis Czasniciensibus ad Vlam fluuium castrametatus est. Nicolaus verò Radziuil Palatinus Vilnensis, Dux exercitus Lituaniæ supremus, & Gregorius Chodkiewicz, Campiductor, rem certam ab exploratoribus de illis tenẽtes, parua manu hostes aggrediũ- *Moschouitæ funduntur.* tur, securósque & inopinatos cædunt, trucidant, confodiunt, fugantque: qui per syluas & agros paludes, partim à colonis cæsi, partim aquis submersi sunt, quorum triginta millia occisa esse compertum est. Ibidem Petrus Soiski supremus Dux exercitus *Soiski occiditur.* Moschouitici vulneratus fuga euadens, à Rustico securi (cum magno dolore Lituanorum, quod viuus nõ caperetur) occiditur, Vilnam delatus honorificè in Rutenorum Basilica sepelitur. Alius verò exercitus, qui à Smolensko ad Orsham cum Duce Srebrnij contendebat, audita suorum cruenta, infœlicique clade, metu perterriti, omni *Srebrny fugatur.* bellica ipsaque copiosissima suppellectili abiecta, in pedes sese coniecerunt: turpique fuga saluti suæ consuluerunt.

Anno Domini 1 5 6 4. ipso festo diuæ Margaretæ, Magnificus Dominus Stanislaus Pacz Archidapifer Sacræ Regiæ Maiestatis Magni Ducatus Lituaniæ, ac locum tenens

tunc

tunc temporis Palatinus Viteblienſis, collecto ex Viteblienſi Palatinatu exercitu, adiuncta curia ſua, & duobus centurionibus, aliisq; cohortibus, quibus præfecerat Duces, Iſidorum Signiferum Viteblienſem, & Ioannem Sniepòrod tenutarium Viteblienſem, hi in armatura leui duorum millium, contra hoſtem Moſchum, qui tūc temporis arcem Iczeriſcza tredecim millibus armatorum grauiter oppugnabat, proceſſerunt, manuſq; acriter conſeruerunt, & hoſtium perrupta acie tormēta obtinuerūt: vlteriorémque exercitum qui fugam cœperat, inſequuntur, trucidant, verberant, cōfodiunt, nonnullos captiuant: octóque millia Moſchorum cæſa, cæteri armis abiectis quoquo potuerunt fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt. Noſtri verò omnem ſuppellectilem bellicam, & vniuerſa hoſtium arma, tormentúmque magnū: tela ignea, vexilla, bombardas, & id genus alia abſtulerunt, & ipſi Dei benignitate ſani & incolumes ſpolijs onuſti paucis in conflictu deſideratis, ad Witepſkam redierunt. Georgium autē Tottmak Ducem exercitus hoſtilis vix euaſit, qui poſteà viribus reſumptis, eandem arcem Iezeriſcza acerrima oppugnatione, & igneis telis expugnauit. *Moſchouitæ ſternuntur.*

Poſteà aliquot annis vario Marte vtrinque certatum eſt, magnis & paruis congreſſibus, arces quoque alterutrum tentatæ & Dux Romanus Sanguſko Campiductor exercitus Lituanici vires Moſchorum debilitauit: paruāq; manu magnas copias hoſtiles ſæpius fudit. Suſſam & Vlam arces Moſchouiticas ſæpius tentauit. *Dux Romanus.*

Anno Domini 1567. 16. Septembris, noſtrates ex Witebska in Sitno lacu Moſchorum trecentos occiderunt, bombardas 120. puluer is, globorumque multitudinem, & ſpolia abſtulerunt. Eodem anno, pedites noſtri ex Vitebska 12. Decembris, ſub arce Wieliſs multos Moſchos proſtrauerūt, cæteri ex ijs fugientes in Duna fluuio ſub merſi ſunt. Duo nobiles Alexius Simiczow, & Bachdanus Hreori cum multis alijs captiui abducti. *Sitno lacus.* *Moſchouitæ cæſi.*

Tandem anno Domini 1568. Sigiſmundus Augustus Rex, conſcripto validiſſimo exercitu, ipſóque electiſſimo pluſquam centum millium cum tormentis, & omni ſuppellectili bellica ſufficienti ſumptuóſaque, in Moſchouiam ſua perſona tendere propoſuerat, ad Rodoskowiczeque à Wilna 24. miliaribus progreſſus, ibidem caſtrametatus, aliquot hebdomadis tranſactis, re infecta exercitus parte dimiſſa, ipſe Grodnam reuerſus eſt. Stipendiariorum militum, equitum, & peditum copias, cū tormētis magnis muralibus, ad Vlam arcem Moſchorum expugnandam deſtinauit; quibus Illuſtrem Dominum Ioannem Chotkiewicz, Capitaneum Generalem Samogitiæ, virum militiæ peritum, & in bellis de Carolo quinto optime meritum præfecit: ſed quamuis arcem grauiter ſtrenuéque oppugnarent, auxilio obſeſſis aduenientē, re infecta obſidionem ſoluere coacti ſunt, quam poſtea Dux Romanus Sangusko inopinata irruptione cœpit & exuſſit: anno Domini 1568. 28. die Septembris. Hoſtium maior pars cæſa, cæteri combuſti, quidam in Duna & Vla fluuijs, qui eā præterfluunt fugientes naufragio perierunt: pauci captiui abducti, ex noſtris aliqui vulnerati, ſpolia magna, exuuias, pecuniæ argenteæ multitudinem, & tormenta aliquot abſtulerunt, & cætera multa inſtrumenta bellica. Victus maior pars combuſta, arcem ipſam noſtri occupauerunt, quam & nunc ſuis præſidijs tenent, attamen longè à priori ſtructura, (vt eam Moſchouitæ firmauerant) differentem. Hanc nos anno Domini 1564 cum eam in primis Moſchouitæ ædificare cœperunt obſideramus, nihil tamē neſcio cuius cauſa (alteri iudicet) effecimus, quamuis in ſtrenua peditum oppugnatione quidquā defuerit. Ibi Nicolaus Venetianus Rotmagiſter peditum in Leplo, glandæ bumbardæ ictus ſtrenuè officium ſuum adimplens hebdomada elapſa in Vitebſca occubuit. Ego quoque cum peditibus Rotæ meæ tormenta defendens, vndique hoſtili manu ex arce erumpente circundatus, vim impetuoſam ſuſtinere non valens, vix de manibus fērè hoſtium, armata manu euaſi. *Expeditio in Rarkoz. ... Regia.* *Vla obſeſſa.* *Vla capta.* *Venetianus occiſus.*

Eodem anno 1568 Noſtri pedites Viteblieſes nocturna irruptione inopinata iuxta Vieliſam arcem Moſchouiticam ciuitatem exuſſerunt, hoſtiumque 300. occiderunt, & ſpolia magna abegerunt. Ianuarij 5. die. *Vieliſa cremata.*

Vsuiat direptum. Postea 17. Ianuarij, ijdem pedites nostri sub arce Moschouitica Vsuiat, ciuitatem septis penetratis, perfractisq; exusserunt, multis occisis bombardas & spolia exuuiasque multas abstulerunt, parum abfuit, quin arcem ipsam caperent.

Kozacy corsari, freibiteri. Eodem tempore Ianuarij 18. Birula cum suis peditibus (qui vulgo *Kozacy* dicuntur, id est, qui hostem furtiuè & inopinatè adoriri solent, Italice Corsari, Germanice Freibiteri dicuntur, qui in mari latrocinantur: sed Rutenis huiusmodi *Kozacy* dicũtur, qui vias hostium circumsidẽt, & furtiuè inopinatèque interdum decem *Kozacy* prædicti, ad centum Moschos ex insidijs irruunt, inopinatósq; trucidant, ex Moschouiæ terra à Ducatu Biela magnis spolijs onustus, cũ captiuorum multitudine Vitebskã redijt.

Tandem 28. Ianuarij nostrates pedites ex Vitebska & Surasa arcibus, cũ equitibus *Vielis oppugnata.* Domini Palatini Vitebliensis Paczi, Vielisam circumusserunt, erumpentes hostes ex arce cum Rotmagistro eorum Poluiato occiderunt. Aulicos quoq; Magni Ducis præcipuos triginta, cum trecentis equitibus ad præsidium arcis ferendum eadem nocte *Captiuus insignis.* venientes, inopinatos in ciuitate fuderunt, cæteris fuga dilapsis, nondum enim in arcem quod intempestiuè venerunt, intromissi erant, Ioannem Michaelis Holouinum insignem virum, Magni ducis Pincernam captiuum multis spolijs onusti Vitebskam adduxerunt.

Eodem anno 27. Maij die, in festo Ascensionis Domini, nostrates ex Moschouia cũ magnis spolijs & exuuijs venerunt. Rotmagistrum cum vxore & septem nobiles, cum multis alijs captiuos adduxerunt.

Eodem tempore 29 Augusti Vitebliensés nostri, ciuitatem sub arce Vsuiat exusse- *Vsuiat exusta.* runt, captiuisque & exuuijs onusti, Vitebskam redierunt. Huiusmodi autem excursiones innumeras nostri pedites Vitebliensés cum maximo damno hostili quotidiè, dies noctésque exercebant, propter suam vtilitatem, videlicet, spolia enim magna referebant. At eium reliquarum finitimarum excursiones taceo, nisi huius mentionem facio, cuius ipse præsidia egi.

Anno supradicto 1568. Septembris 29. die in festo Diui Michaelis Archangeli noctu diem veneris præcedente, Moschouitarum cum Tartaris Nahaicensis Hordę, sex mil- *Tartari Nahaicenses cum Moscouitis Vitebskam oppugnant.* lia numero, sub Vitebskã venerũt, quibus præerant tres Palatini præcipui, Seremiet, Basilius Butulin, & Hicori Szoborow, duobus diebus sub arce exactis, ciuitate in duobus locis succensa nocte tertia sequente discesserunt.

Postea per legatos, oratorésque generales, Magnus Dux Moschouiæ & Rex Poloniæ, fœdus ad tres annos vtrinque percusserunt. Legati nostri anno Domini 1571. Varsouiam ad Regem ex Moschouia fœdere cõfirmato redierunt, ex Polonia Palatinus Ino Wladisl. uuensis, ex Lituania Castellanus Samogitiæ.

In hoc fœdere anno Domini 1572 Serenissimus, Inuictissimúsque Rex Poloniæ Sigismundus Augustus, Magnus Dux Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, &c. Dominus & hæres, pacis in tota vita sua amantissimus, verèq; Christia- *Sigismundus Augustus Rex moritur.* nissimus appellandus obdormiuit in Christo, Iulij 18. die Knyssiniæ, in confinibus Lituaniæ, & Podlassiæ, Masouiæq;. Interregnum per integrum annum pacificum, & Diuina ferè protectione communitum, contra spem omnium, nullo finitimorum hostium nequidam mussitante durauit.

Inter regna Regni Poloniæ fuêre nouem à Lecho primo authore & propagatore gentis, ab anno Domini, vt quibusdam placet 550. vsque ad hunc annum currentem 1572. in quo naturæ debitum persoluit prædictus Inuictissimus Princeps Sigismundus Augustus.

Primum inter regnum post Lechij deficientem progeniem in Polonia extitit, cui postea incerto tempore Visimirus, secundum quosdam, Visimiro autem Cracus successit.

Secundum inter regnum post Vandam Craci filiam, quæ dijs virginitatem deuouens, victo tribus cruẽtis prælijs, Ritagora Duce Germanorum, in Vistulam sese præcipitauit, postquam duodecim Palatini prouincias distributas rexerunt.

Tertium

Tertium interregnum cum equorum cursu Præmislao sterili decedente, de Principatu decertarent, dum Lesconi infimæ familiæ iuueni Sceptrum obuenit.

Quartum interregnum post Popelum secundum, Crusphiciæ à muribus deuoratum, quando Piastus ille Crusphiciensis ciuis, & agricola simplex, sed probitate pollens, communi omnium consensu Monarcha designatus est.

Quintum interregnum post Mieczslaum siue Miesconem 2. quando Rixa vxor sua Senatus consensu, Imperium aliquod annis, cum detrimento Regni administrauit, quæ postea ob suam peruersitatem à Polonis iustè in Saxoniam ad fratrem Imperatorem Romanorum, cum Casimiro hærede innocuo exclusa est.

Sextum interregnum post Præmislaum occisum ab Othone Lango, & Marchionibus Brandemburgensibus, quando Venceslaum Bohemorum Regem, ad sceptra regenda vocauerunt.

Septimum interregnum post Casimirum Magnum Vladislai Lokietkonis filium, quando Ludouico Hungariæ Regi habenas Regni obtulerunt.

Octauum interregnum post Ludouicum Hungariæ & Poloniæ Regem, quando Iagelonem Lituanum, ad Reginæ Heduigis filiæ Ludouici connubium vocauerunt, cui & Regnum obtulerunt. Huius posteritas ad hocvsq; nonum modernum interregnū durauit. Sed ad rem vndè digressus sum redeo.

Anno eodem 1572. statim post mortem Regis multi conuentus particulares, nobilium & procerum Regni, Magniq́ue Ducatus Lituaniæ celebrati sunt, de pacificandis finibus tam Podoliæ à Tartaris, quàm Lituaniæ, Russieq; à Moschouitis, & de electione Regis tractantes. Subindè multi legati & oratores, tam à summo Pontifice Imperatoréque Romanorum Maximiliano, quàm à Rege Franciæ & fratre suo Henrico Andegauensium, & Borboniorum Duce, à Rege Suetiæ, alijsque Monarchis, Ducibus, & Principibus circumiacentibus adueniebant. Omnia tamen in pace Diuinā protegente clementia, contra spem omnium agebantur. *Conuentus de electione Regis.* *Varij in legationibus.*

Tandem anno Domini 1573. in Sabbato magno Paschæ præcedente Tartarorum mille octingenti, cum Ducibus Baca & Siecozi, in Podoliam sub Baram arcem excurrerunt, vicis[que] aliquod & prædijs circumiacentibus succensis, cum spolijs reuertentes ab aulicis & seruitoribus Buczacij Capitanei Camienecensis, inopinata irruptione trucidantur, confodiuntur, & spolijs abiectis cæteri in fugam conuertuntur. *Tartaro profligatio.*

Electio incepta est celebrari extra Vistulam orientem versus apud Varsouiam in tentorio magno 7. Aprilis die, vbi omnis Senatus Regni, & Magni Ducatus Lituaniæ de eligendo nouo rege consultabant. Intereà Machmet Bassa supremus Constantinopoli, litteras intercessorias per oratorem suum ad Senatum destinauit, intercedendo nomine Imperatoris sui pro Henrico Andegauensium, Borboniorum Duce, Regis Galliæ fratre, in Regem eligendo, multis cōditionibus vtilibus Regno proposuit. Hic legatus retentus erat à Buczacio Capitaneo Camienecensi, tandiu donec innotesceretur Senatui. Venit itaque Varsouiam 12. Maij, auditus 17. absolutus. 21. Postea ab ipso Imperatore Sultano Zelim orator Achmet Czaus venit, Imperatoris sui gratiā, amicitiam & beneuolentiam omnem Senatui denuncians, rogando sinceriterq; optando, quatenus aliquem ex suis dignum virum, in Regem eligere dignarētur, ex hijs præcipuos proposuit, Iacobum Vchanski Archipræsulem Gnesnensem, Primatem regni, Ioannem Fierlei de Dambrouicza Palatinum Cracouiensem, regni Marschalcū, Georgium Iazlouieczki Palatinum Russiæ, Nicolaum Mieleczki Palatinum Podoliæ, quod si id facere tenuerint, obnixè rogauit, vt huiusmodi Regē ab extraneis quærerent, qui fœdus & amicitiam cum Imperatoribus Turcarum & Tartarorum auxiliares copias, ad quemuis hostem eorum si oporteret reprimendum. Pro quo beneuolenti auxilio Senatores ei gratias egerunt: dicentes, sibi benignitate Diuina ad quēlibet hostem propulsandum vires proprias sufficere, huiusmodique auxilijs minimè egere. *Electio regis.* *Orator à Bassa Turcarum.* *Orator Imperatoris Turcarū.* *Legatio Turcica.*

Itaque post multas consultationes, Henricum Andegauensium, Borboniorúmq;

Ducem, eligendum censuerunt, aliquot Palatinatibus Cracouiæ videlicet, Sendomiriæ & Podoliæ non consentientibus, priusquam sententiæ de religione in suo statu concluderentur, & iura ac leges cum immunitatibus nobilium rectè cõstituerentur: sed in eundem Regem in quem cæteri consentiebant.

Archiepiscopus itaque Gnesnensis, Primas regni, Henricum prædictum Andegauensium Ducem, Regem electum esse denunciauit. Quamobrem commoti sunt Domini Matschalci, & cæteri ordines ad quos hoc officium pertinebat, multiq; re incontinuata, domos suas repetere proposuerãt. Postea diuina affulgente gratia, dissidijs vtrinque compositis, insimul conuenerunt: Maijque 13. & 14. diebus, pacta & conditiones ad libertatem, immunitates, leges & iura regni, Magniq; Ducatus Lituaniæ, cum Legatis Francicis Henrici Ducis statuerunt. quæ omnia iuramento solenniter (cuius formam Episcopus Cracouiensis tradebat:) prædicti legati confirmauerunt, & firmiter tenenda, administranda, augendaque semper à Duce suo, Rege futuro promiserũt. His solenniter peractis, omnes & singuli, tam Poloni quàm Lituani vnanimiter concordibus vocibus, & suffragijs electum & confirmatum Regem Poloniæ, Magnumq; Ducem Lituaniæ, &c. supranominatum Ducem Andegauensium Henricum Caroli Regis Galliæ fratrem, denunciauerunt, solenniterque cõfirmauerunt. Quem Ioannes Fierlei de Dãbrouicza Palatinus Cracouiensis, Marschalcus Regni Poloni, & Ioãnes Cbodkiewicz, Capitaneus Samogitiæ, Matschalcus Generalis Magni Ducatus Lituaniæ Lituanis, proclamauerunt. Sicq; rebus omnibus conclusis, Varschouiæ in Ecclesiam Diui Ioannis, tam Catolici quam Euangelici conuenerunt: concordibusque vocibus vnanimiter, Te Deum laudamus, & alia secundum ritum Ecclesiæ Romanæ decantauerunt: bombardas & tormenta grandia, ad lætitiã exprimendã explodentes.

Consilio nondum dimisso tabulæ electionis confectæ sunt. Ad eas in Galliam perferendas, & salutandum Regem Electum delecti tam à Senatu Poloniæ, & Lituaniæ, quàm ab Equestri ordine, tredecim oratores magno nati loco, & singularis prudentiæ viri. Legationis Principem locum obtinebat Adamus Conarski Episcopus Posnaniæ, eius collegæ Albertus à Lasko Palatinus Syradiensis: Ioannes Comes à Tenczin Castellanus Voinicien sis: Ioannes *Tomiczki* cum Nicolao filio, Gneznẽsis Castellanus, Andreas Comes à *Gorka*: Ioannes Herbortus Castellanus Sanocensis, Stanislaus *Criski* Castellanus Raciaznensis: Nicolaus Christophorus Dux in *Olika* & Niesvviez, Ioãnes *Zamoiski* Belsensis *Præfectus*: Ioannes *Zborowski* Odalanouiẽsis: Nicolaus Fierlei Casimiriensis: Alexander *Prunski* Palatinides Kiouiensis: qui petita quidem facultate nondum tamen impetrata per Germaniam transeundi accelerantes in Galliam salui peruenerunt, Parisijs 14. Calendas Septembris fœliciter appulerunt, nullo suorũ in itinere relicto, quorum præter legationis Principes & complures nobilissimos adolescentes, in comitatu erant amplius ducenti quinquaginta: omnesque à Rege Carolo & suis procuratoribus comiter qua cum decebat reuerentia suscepti, omnibus officijs blandè hopitalitatis tractabantur.

Legati in Galliam.

Conclusionibus autem & conditionibus vltro citróque alteruttùm absolutis & compositis, frequentibus cõuiuijs lautissimè apparatis interuenientibus, Rex electus Henricus omnibus rebus ad tantum iter comparatis, Parisijs valedixit. 4. Calen. Octobris. Abeuntem vniuersa Gallica nobilitas, ciuium omnium turmæ faustis omnibus sunt prosequuti.

Henrici regis Parisijs discessio.

Rex Carolus proposuerat cum vniuerso comitatu ad vltimos regni fines cum fratre amantissimo progredi, nec prius diuelli, quàm ad Germaniæ limites ventum esset: verùm in ipso itinere morbo coreptus propositum mutare coactus est: animo & corpore fratris discessum ægrè ferens. *R*ex electus, fratre Carolo amantissimo infirmo relicto, à Catalonorũ finibus Nansium peruenit: vbi à Duce Lotaringæ Sororio, cũ omni comitatu, lautissimo hospitalitatis apparatu exceptus est. Tunc temporis verò duplex gaudium accidit: nam Claudia cõiunx Ducis filiã recens enixa erat: cui in sacrosancto Baptismo, Posnaniensem Episcopũ, & collegas, Christiano ritu sponsores esse voluit.

Itinera Henrici Regis.

Postea

Postea valedictione Sotorio data, Henricus ad Imperium citato cursu pergens Blamontum peruenit, vbi cum Catarina charissima matre, & Fräcisco Duce Alenconiorum fratre dilectissimo, cum Margaritáq; sorore amantissima, & alijs proceribus Galliæ vltimo amplexus est. Eum in Poloniam vsque sedis Romanæ nuncius Episcopus Montisfregalis, & magna nobilitatis Gallicæ caterua, Duces & Comites magnoque in illis regionibus natali loco viri sexcenti ferè, cum suo comitatu Gallico, præter Polonos secuti sunt. Germaniæ Principes Blamontum vsque regi obuiam venerunt, vt potè Christophorus Friderici Comitis Palatini filius, Princeps Paruæpetræ cum Ludouico fratre, per quos velut itineris duces Rex Tabernas oppidum deducitur, vbi ab Episcopo Argentorati susceptus est incredibili hospitalitatis officio, cum vniuerso comitatu. A Tabernis per Nemetes & Vangiones ad Rhenum fluuium celeberrimum venit, quo superato ad Fridericum Comitē Heidelbergæ agētem diuertit, qui etiam Regem & insperatum hospitem, summa hospitalitate prosecutus est. Transito postea Rheno Vangiones reuertitur, & Moguntiam peruenit, à cuius vrbis Antistite cum sexcentis equitibus Germanis, honorificè exceptus est. Rhenoque fluuio tertiò superato, Francofordiam ad Menum sitam contendit, vbi etiam à ciuibus summa cum obseruantia tractatus fuit. Francfordia mouens Fuldam oppidum in vigilia Natalis Domini peruenit, vbi festis transactis, Vahicum appulit, vbi etiam à Philippo Lādgrauio cum tribus equitum Teutonicorum millibus occurrente, maximo hospitalitatis honore susceptus est. Postea superatis Visurgi & Albi fluuijs in Saxoniam intrauit, ibiq; à Casimiro Saxoniæ Principis genere, cum duobus millibus equitum, nobilitatis Saxonicæ armatorum salutatus est, & ad fines ipsos regionis honorificè perductus. Locis postea à Legato Maximiliani Imperatoris mille quingētis equitibus cinctō susceptus, & salutatus ad Marchiæ Brandeburgensis Principis Poloniæ Vassallis, fines perductus, à cuius quoque aulicis nullo officio hospitalitatis prætermisso honorificētissimè exceptus Francfordiam Oderæ fluuio qui Poloniæ fines cum Germanis dirimit contiguā perducitur. Poloni itaque fines suos vltra Oderam iam læti considerantes, Deo omnipotenti vota persoluebant. Rex etiam Henricus Imperatori omnibusq; Germaniæ Principibus, per quorum regiones iter habebat, pro fide publicè data, & sinceré conseruata gratias immensas per facundū oratorem, suoque ore proprio confirmatas egit. Tandem fœliciter Miedzirzece oppidum Polonicum peruenerunt, vbi maximo cum gaudio à Nobilitate gentis Poloniæ, proceribusque & magnatibus summo apparatu pompis copijsque instructissimis susceptus est. Post hoc in maioris Poloniæ Metropolim Posnaniam honorificentissimè deductus, magnificentissiméque acceptus plures dies in ea transegit, & Cracouiā contendens, ad sepulturam Sigismundi Augusti prædecessoris sui solenniter honestandam, Albertum Marschalcum Franciæ, Comitem Radesiũ præmisit. Quæ tunc temporis ante aduentum suū solito more peragebatur, ea nunc nobis breuiter describenda videntur: nam cum de Serenissimi & potentissimi Regis Diui Sigismundi Augusti vitæ curricula, rebusq; feliciter gestis, tum placida & beata ex hac mundi colluuie emigratione, inter regnique fœlicissima tranquillitate, multa superius commemorata sint, id vnum re humanissime Lector, desiderare amplius velle existimaui, qua is funeris pompa, & honore ad sepulturam latus, quoque splendore, & qua magnificentia, iusta ei facta essent, de qua re, quoniam ea quoque vt reliqua, honorificentissima ipsi meritò cōrigerunt, quàm potero paucis dicam.

Henrici in Germaniam ingressus.

In Saxoniam ingressus.

Ingressus in Marchiam.

Ingressus in Poloniam.

Cùm enim iam annos 50. exegisset, & arduis curis ijsque frequentibus regni debilitatus, & lenta morbi diuturni tabe confectus esset, integris planè vniuersis, & immotis animi sensibus, de ærumnosa hac vita, obitu sanè per quam tranquillo, & pio decessisset, Knyssinæ quo se Varsouia Lituaniam inuisurus contulerat. De Knyssinia postea Tikocinam arcem quam ipse ædificauerat munitissimam, duobus miliaribus distantem, funus deductum, tandem Varsouiam vno quasi anno exacto, Varsouia Cracouiam cum magna Senatorum pompa, Regina sorore sequēte, deducitur ad sepultu-

ram,cùm iam fœlix aduentus Regis electi Miedzirzeciam nunciaretur,ante Cracouiã aduectum,Pradnik Curia depositum,triduóque exacto,omnibus pro iustis persoluẽdis tanto Principe dignis præparatis,15.Februarij die omnes Senatores,& Episcopi,ac Equites qui ad id funus cohonestandum & expectationem futuri regis vndiquáq; cõfluxerant,lugubri vestiti habitu,ad Serenissimam Reginulam Annam Infantem, prudentissimam,pijssimamque & honoratissimam virginem,in arcem omnes sese conferunt. Similiter matronæ Illustres terris velamentis capita obuolutæ confluunt, quæ Principem mœstam,atque adeò exanimatam ferè largissimè confectam lachrimis,amanter & diligenter consolabātur. Hæc dũ fierent,interim æreæ campanæ,in ædibus sacris vrbis omnibus,& circumquaque in pagis vicinis parœcialibus,nusquã cessabant, quibus & vrbs ipsa,& omnis circumuicinia latè personuit:sic omnes Senatores Reginulam Pradnik vsq; proficiscuntur.Inde funus plumbeo loculo depositum serico vilofo nigro obductum,Stemmatibus & Insignis regni ornatum octo equis absolutè nigredinis deducitur,aulicis circumquaque serici vilosi tegumenta longè per terram erratia tenentibus.Sequebatur verò longè honestissimus Illustrium & ornatissimorum virorum comitatus,quibus omnibus vnus habitus atratus & lugubris erat.In his Nobilissimi,Grauissimique viri Legati externorum Principum, Archiepiscopusq; & Episcopi cum Abbatibus conspiciebantur.Infans mœstissima à Legato summi Pontificis & Venetorum oratore pedetentim deducebatur.

Hinc 32 feretra serico viloso,& pannis aureis, holosericóque preciose tecta præferuntur cum Insignijs Regijs.Equi 33.similiter omnis generis sericei coloris tecti velamine,vti unq; latus armis regni ornati deducitur. Demum singularum Prouinciarũ vexilliferi,vexilla terrestria,armati equites insidentes generosi præferunt.

Primo vexillum nigrum aulæ regiæ, aquila alba coronata cum expansis ad volandum alis in campo rubeo præferebatur: aquilam verò omnia insignia Prouinciarum regni cingebant.

Postea Magni Ducatus Lituaniæ vexillum rubeum equo currenti cum equite armato gladium supra caput tenenti, exalia parte quatuor columnis insigniebatur, in campo rubeo.Postea vexillum Gonczadictum cruce duplici in campo lasurino insignitum.

Cracouiensis terræ vexillum rubeum,aquila alba similiter insignitum.

Sendomiriensis terræ vexillum rubeum insigniter,clipeo siue scuto diuiso, in vna medietate lineas tres rubeas,& tres albas,in altera campum lasurini coloris cũ tribus ordinibus stellarum portante.

Kalisiensis terræ vexillum capite bisontis inter cornua coronam auream gestante, per nares que circulum aureum habente,in campo more scachorum distincto albo & rubro insignitur.

Posnaniensis terra aquilam albam simplicem in campo rubeo gestat.

Siradiensis terra leonis rubei & aquilæ nigræ medietate,corona insigniti.

Cuiauiensis leonis nigri, & aquilæ rubeæ coronatorum medietate.

Lanciciensis aquilæ albæ & leonis nigri coronatorum medietate.

Rauensis terræ vexillum aquila nigra R: in pectore aureum gestante insignitur. Similiter Plocensis littera P: in pectore ad differentiam ornata.

Belzensis Grifone albo in campo rubeo insignitur.

Lublinensis terra Ceruum in collo coronatum gestat in campo rubeo.

Podoliensis terræ vexillum, Sole radianti in campo albo.

Leopoliensis, Leone petram ascendente in campo lasurino.

Premisliensis aquila aurea bicipiti coronata in campo lasurino.

Chelmensis vrso inter tres arbores gradienti in campo glauco.

Dobrinensis capite humano coronato ex corona cornubus eminentibus.

Vielunensis agno Dei cum vexillo cruce insignito,& calice,in campo rubeo.

Sadecensis scuto diuiso, in cuius medietate, tres lineæ rubeæ & glaucæ, in altera

nouem

nouem stellas in campo rubeo gestat.

Liuensis aquilæ rubeæ & vrsi albi medietate coronati.

Drohicinensis Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ, ex alia parte aquila alba insignitur in campo rubeo.

Kiouiensis sancto Georgio draconem lancea feriente in campo lasutino, ex alia parte vrso albo in campo viridi ornatur.

Ducatus Prussiæ aquila nigra, ex alis manu armata cum gladio prominente, vexillum rubeum ornabatur.

Ducatus Silesiæ Grifone albo in campo rubeo vexillum insignitur.

Palatinatus Valachiæ vexillum capite bisontis inter cornua stella & latere dextro luna defectuosa ornatum, cum circulo per nares transducto, in campo cœlestino.

Zatoriensis Ducatus vexillum cœlestini coloris, aquila alba literam Z: in pectore ornata insignitum.

Osuiecimensis aquila nigra O: literam in pectore ornata in campo lazurino.

Masouiæ Ducatus aquila alba cum Ducali pileo in campo rubeo.

Slupcensis Ducatus Grifone rubeo in campo albo, vexillum insignitur. Similiter Pomeraniæ Ducatus iisdem armis vtitur.

Ante funus Regium Magnificus dominus N: Macziciowski integra armatura cū equo tam affabrè facta subtilissimèque, tum argento, tum coloribus distincta, vt omnium oculos in admirationem conuerteret armatus, in manu gladium auratum puncta ad latus conuersum gestabat. Hunc sequebatur armiger atra veste circundatus hasta cuspide in terram conuerso cum vexillo, scutoq; à leua cum insignijs Regijs armatus. Ensifer quoque Regni gladium punctura cōuersum ad latus præferebat. Tum pomum typum mundi repræsentans, sceptrum, corona aurea à Senatoribus, quibus id competebat, portabantur. Legati autem singularum prouinciarum antecedebant. Post Nobilitatem succedebat vrbis Senatus & populus longo ordine. Omnes quoque processiones omnium Ecclesiarum præibant, longo honoratissimoque & præcedentium & comitantium agmine. Ex ludis, deinde literarijs pueri de more antecedebant cum cantoribus lugubres cantiones decantantes, hos almæ vniuersitatis doctores, & magistri, omnisq; studiosorum ordo insequebatur. Hinc plusquam 4. millia obscuro, & tristi habitu vestiti vulgus, cum funalibus & candelis vndique collucentibus ibat. Vbi iam in arcem ventum est, in ædem cathedralem, quæ vndiquaque defixis cereis collucentibus ardebat, funus honorificentissimè deponitur. Regalibus supra impositis. Exinde finitis cantionibus vsitatis & solennibus, orationem funebrem habuit Abbas Magilensis, pietate & doctrina venerabilis, postea conuenientissimis decentissimisq; ceremonijs exequiarum absolutis, in tumulum maiorum suorum deponitur. Postera die in omnibus Ecclesijs Episcopi omnes sacra celebrabant, ad omnes sanctos, ad sanctum Franciscum, apud sanctam Annam, Stephanum, Marcum, apud sanctam & indiuiduam Trinitatem, & in arce apud Diuum Stanislaum. Vexilliferi quoque singuli cum suis vexillis, & turba vulgus cum cæteris eadem vt prius processione cum equis totidem & feretris prædictis vrbem lustrabant, eques quoque ad funeris feretrum eatafractus cassidem pro plumis cæreis ardentibus circumuolutus, equo delabitur, hasta contracta, & gladio proiecto, cumque cantaretur Agnus Dei, Cācellarius, & Viceecancellarius sigilla Regis mortui confregerunt: cæteri autem Senatores sua sceptra posuerunt in altari. Ciues quoque vrbis suas exequias funebres in Ecclesia parochiali apud sanctam Mariam celebrabant.

DE CELEBERRIMO INGRESSV CRACOVIAM, ET CORONATIONE præclarissima Henrici Valesij, Potentissimi & Inuictissimi Poloniæ Regis.

Anno quo Diuina potestas humana in specie salutis nostræ restaurādæ gratiā cœlitus sese demisit 1574. curato solenniter sumptuoso funere Diui Sigismūdi Au-

gusti, & depositis atris lugubribusque vestimentis, & pullis integumentis, omnes ordines regni, & Magni Ducatus Lituaniæ, Russiæ, Masouiæ, ac cæterarum regionū Sarmatiæ, in noui regis desideratissimum aspectum anhelantes, tædioque visendi illius expectatissimi vultus, non secus ac patres in lymbo ardentes, animos affectionatissimos ad honores illius adiecerunt, nullisq; sumptibus quamuis profusissimis ad cohonestandum tantum Principem pepercerunt. Longum esse hic referre incredibilem, inestimabilemque vestitum apparatū, quibus inter se cum pomposi Poloni, tum Magnifici & profusi Lituani, & vinci impatientes cum Masouitis Ruteni, magnificentissimis sumptibus concertabant, & quisque quibus potuit quam maximo sumptu comparatis, suum præ cæteris in Regem affectum ostentare nitebatur. Hij aureis, isti argēteis, illi holosericeis, alij polymitis, alij planis, alij villosis, tum infectis purpura, & tinctis murice & cocco, tum Attalica Semiramidaque textura, & Phrygio opere elaboratis, insertisque cum vnionibus variarum gemmarum lapillis, resplendebāt. Equi omnibus tales, quales Vergilius Turno fuisse describit, & Homerus ad Troiam narrat venisse Menonis, Euripidesque Rhesi Tracum Principis. Ea erat pomparum solennitas, cui nihil adijci ad gloriæ magnitudinem potuisset. Cracouia quoq; vrbs Regni caput & Metropolis nihil ad tanti Principis aduentum expectatissimum omisit, non sumptibus, non continuis laboribus quicquam pepercit, quid referam publicos, priuatosq; apparatus, quacunque ingressurus erat, Rex expurgatæ plateæ, frondibusque abiectis, ac pincarum semper virentium exornatæ, parietes perpetasmatibus auro purpuraq; distinctis, & hinc longè pendentibus, in arce vbiq; radiabant, affixa longis tractibus in palatijs aurea balthea, tum aurea & argentea vasa instar scalatum per gradus exposita, crebris repercussi Solis radijs fulgurabant, illa quoque olim pulueribus squalētia ob diuturnam Regis mortui absentiam inaurata pauimenta, aurea lacunaria optimè extersa, excussa, & expolita resplendebant. Plebs quoque passim portas, ac fenestras virētibus sertis coronabat, alij ad nocturna lumina funabula parabant, alij lignorū strues congerebant, tormenta bellica in vallo & propugnaculis arcis, & vrbis disponebātur, nullus aut ætate, aut valetudine tam imbecillis, qui otio detineretur, qui non aliquid ad publicum gaudiū pari lætitia, diligentiaq;, aut excogitaret, aut operaretur. Cumq; iam omnia apprimè & plusquam perfectè apparata optatam diem expectarent Rex electus ad Balicias sequimiliari à Cracouia distantem villā Palatini Cracouiensis hæreditariam aduenit, innumerata Gallorum, & Polonorum multitudine stipatus: ibi noctem insabili sua & omnium cū lætitia fœliciter transegit. Die verò illa optatissima, & niueo calculo signanda illucescente, quæ erat 18. Februarij. Cū discursu triumphali Nobilium turmæ plateas vrbis complent, tantaq; hilaritudine cuncta gaudebāt, & serena facie gestiebant, vt præter peculiarem morem, etiam equi & canes, & quæq; domestica hominibus animalia, iucundis gestibus, vocibusque exultare sentirentur, canoræque auiculæ suauissimos concentus, vltra consuetum adsonarēt, exultantiumq; vocibus ipsum cœlum reboaret, Phœbus pater, qui caput suum atris olim (ob Regem mortuum mœrorem exprimens) nubibus, occaluerat, obscura caligine pariter cū hominibus disiecta, igniuomis radijs corruscans, propriæque lucis candore resplendens gratissimus apparuit. Interque & post coronationem aliquot hebdomadis assiduè lætus permansit, vt nō bruma, sed ver ipsum appareret. Antequā se autem è Balicijs Rex mouisset, de repente vndarum violenter altis de montibus cadentium in speciem effusa Senatorum, equitū, populi, & totius vulgi, vtriusq; sexus inæstimabilis multitudo, in occursum eius, magnifico ornatu, spectabiles, Xerxisque exercitum referentes, omnes campos extra vrbem, omnes montes, colles, aggeres, omnes vias, ac villarum tecta & summa arborum oppleuerunt, densissimisque turbarum globis, principi suo quam longissimè obuiam procedere gestiebant. Primus autem Senatorum Archiepiscopus Gnesnensis Hungarico habitu ducentos hastatos equites fulgentes, holoserico auro intertexto, produxit, quos ipse insequitur rubea rheda, quam sex equi serico rūbeo ornati trahebant, vectus in qua cum eo Episcopi Posnaniensis, Adamus Conarski,

narſki,& Plocenſis,Petrus Miſcowſki ſedebant. Crux autem præferebatur. Hos Leopolienſis Archiepiſcopus Staniſtaus Slomowſki,cū Camenecēſi Epiſcopo,ſubſequūtur,qui etiem ſplendenti equitatu roboreq; militum magnum triumpho ſupplemētum addiderunt. Cracouienſis Epiſcopus Franciſcus Craſſinſki,proximus fuit,quem Italico ornatu ducenti equites,holoſerico veſtiti,marturibus ſubducto & argento affabrè depicto,aureis torquibus inſigniti,præcedebant Eius veſtigijs Cuiauienſis Staniſlaus Carncowſki cum Chelmenſi Epiſcopo, & Lancicienſi Palatino viris & equis illuſtres inſiſtebant. Caſtellanus Cracouienſis Hungarico ornatu, primus poſt Epiſcopos,ducentos haſtatos equites auro & argento conſpicuos,clipeiſq; & vexillis fulgentes produxit. Hinc Palatini ſumma grauitate inſignes procedunt, quorū primus Cracouienſis,cum fratre Sandomirienſi Capitaneo generali,trecentos viros,auro argento iuxta, ac equos Hungarico more,& Scytico ſupra modum exornatos producunt. Sandomirienſis quoque Palatinus,cum fratre Enſifero regni,ducentis quinquaginta equitibus tam ad pompam,quam ad pugnam perfectè inſtructis holoſerico auro & argento fulgenti Hungatico more pariter cum equis veſtitis commitati prodeunt. Hos Oſwiecimenſis,Breſinenſiſque Caſtellani ſubſequūtur,qui numero & apparatu hoc triumphale cumulabant agmen. Tandem Caliſtienſis Palatinus Hunnorum habitu inſtructam turmam clenodijs,monilibuſque corruſcantem,& equis auro ornatis ſuperbam ducebat. Hunc lumen patriæ,& firmum virtutum omnium propugnaculum Albertus à Laſko Palatinus Siradienſis viſendo apparatu,cum quadringentis equitibus Hungarico & centum Scytico more inſtructis procedit,qui omnium conſenſu facilè rulit,in hoc triumpho partes priores,tanta enim cura ſuas apparauerat turmas,vt neque virum alio equo, neque equum alio viro indigere diceres. Poſtea Podoliæ Palatinus huic triumphi agmini 150. equitibus armatis decora quaſi addidit corolaria. Denique Lituaniæ & Ruſſiæ proceres permiſcui,ſumptuoſè & profuſè pomposi, acies tā ad bellum quam ad triumphum inſtructas producunt, Quorū primus Nicolaus Georgius Radiuilus Dux,Palatinus Vilnenſis,decoris Patriæ,& Senatoris eruditi, ac ſolertis plenèque Diuini ingenij equitatus,Polonorum adæquat laudem. Hunc Caſtellanus Trocenſis decenter tam viris quàm equis inſtructus commitatur. Hinc Ioannes Chodkieuicius Samogitiæ Generalis Capitaneus,&c. bello ac pace clariſſimus, & ad res magnas gerendas natus procedit. Deinde eiuſdem Ducatus Theſaurarius ſupremus,& Minſcenſis Caſtellanus equis & viris auro corruſcantibus ſuperbi ſequuntur. Poſtea Nicolaus Chriſtophorus Radiuilus Dux, Curiæ Marſchalcus, Italico eoq; ſumptuoſiſſimo equitatu cinctus. Tandem exercitum Campiductor, Inciſor, Dapifer, Pocillator, hij Hungarico, illi Italico, iſti Scytico, Moſchouiticoque habitu & ornatu ſuperbè inſtructi inſequuntur,& alij innumeri quos recenſere longum eſſet. Dies me deficeret,ſi ordine perſequar ſingulos, qui viri, qui Heroes, qui Duces, ad illam celebritatem cohoneſtandam vndique confluxerunt. Apparebat Lituanorum equitatū tria millia ſuperare,holoſerico,gemmis,vnionibus,corruſcantē. Poſt Lituanos proceres Dux Conſtantinus, Kiouiæ Palatinus cum duobus filijs, vno Italico, altero Moſchouitico habitu ornato, præcedentibus trecentis equitibus ſuperbè auro & argento rigentibus ſtipatus occurrebat. Braſlauienſis quoque Palatinus Wolinios ſuos Scytico more pulcherrimè & ſumptuoſiſſimè veſtitos ducentos produxit, pharetris, & arcubus auro corruſcantibus. Tandem Culmenſis, Mariemburgenſis, & Pomeraniæ Palatini Germanico ritu ſuperbas producunt acies. Dulſcius quoque Pruthenus 36. equites loricis indutos & auro fulgentes adiunxit, eiſdem. Hinc Comites à Tecin, Ioānes W[illegible]nicenſis,& Andreas Belzenſis Caſtellani, familia antiqua,& rebus inſigniter geſtis illuſtres, 250. Hungarico more haſtatos equites, clipeis, vexilliſque ac veſtibus & equis auro micantibus, educunt. Eos Herbortones, ingenio & prudentia, libriſque à [illegible]tis clari, cum ducentis. Camenecenſis, Sanichwoſtenſiſque Caſtellani cum centum [illegible]quinquaginta equitibus cincti. Andreas Wapowſki cum centum, & Biecēſis ac Rad[illegible]enſis cum octuaginta benè armatis egrediuntur. Poſt hos Staniſlaus Comes

Tarnoѡ Castellanus Cechouienſis 200. equitibus, clipeis, haſtiſq;, & vexillis auro redimitis, marice tincta cocco & marturibus ſubducta veſtitis, cum tormentis duorum curuum affabrè inſtructis progreditur.

Caſtellani quoque cæteri quos ſigillatim numerare infiniti laboris eſſet, benè in acies inſtructi, & ad triumphum cohoneſtandum tanti Principis conuenientes, ſubſequuntur. Cancellarius quoq; cum Teſaurario Regni Hieronymo Buzinſki omni virtute & patriæ amore Senatores venerandi, ſuas copias inſigniter adornatas præſentât: Poſt hos Marſchalcus Curiæ, Andreas Opalinſki vndiquaq; virtutibus abſolutus vir, cum 75. equitibus Italico more egregiè exornatis. Deinde vltimum agmen claudebât Capitanei ciuitatumq; & officiorum regiorum præfecti, qui etiam ſuas in acies pompoſè inſtructi ingentem exercitum exprimebant, aliorumque aut adæquabant, aut ſuperabant laudem, & vereor ne tantorum illuſtrium virorum ſplendore captus obuias imprudens alios præteream, alios verò abſque diſcrimine ponam. Lublinenſis verò Palatinus Macieoѡſki cum filio, & nepotibus inſigni virtute præſtantibus 200. equitibus cum vulturinis alijs & clipeis ac vexillis Hungaricè terribilibus. Hos Dzialini, Scignieuiorum, Camieneciorum, Ocieſcij, Coſcielecij, Tomicij Caſtellani Gneſnenſis cum filio, Padnieuij, Barſi, Bonaronij, Miſcouij, Droieuij, Leſnioѡolij, Staſkouij, Nemſtæ, Reiorum cum Oloribus integris coronatis & lilijs in pectore ſuper clipeos ad ſimilitudinem candidarum aquilarum inſignitis, Noſcouij, Belzenſis præfecti Zamoiſcij, alijque innumerabiles & inæſtimabiles equitum exercitus, vt ita dicam, omnibus portis, & ſuburbiorum latebris ſeſe effundebant. Aulici quoque Regis mortui officia ſua minimè neglexerunt, equi quoque ſingulorum Senatorum, & equitū ductitij, magnam triumpho præbebât amplitudinem, Cubicularij etiam Regis mortui, hi Italica, illi Hungarica ſpecie auro & argento, veſteq; prætexta fulgidi, cæteros claudebant, quibus nihil neque dici, neque fingi ſpecioſius poteſt. Poſt Senatorum & equitum turmas, ciues cum plebe, ſubſequebantur, quorum equites Germanico habitu erant tum pedites 4000. adæquabant, omnes fulgidis armaturis ſplendidi, ac diſcolori veſtitu & vexillis ſecundum opificum contubernia, corruſcantes, ſimiliter Cleparianæ, Caſimirianæ, & Stradomianæ gentes. Exercitu omni per hunc modum diſpoſito, iuxta Lobzoѡium & Bronouice vicos ciuitatis. Rex ſuis Gallis, Guaſconibus, & magna noſtrorum turba ſtipatus aduenit, tormenta autem vbique horribiliter interdum explodun tur, & taratantara, taratantara acriter reſonant, ibi Epiſcopus Plocenſis Miſcouius facunda & Ciceroniana oratione, Regem omnium ordinum nomine ſalutauit. Bibracus poſtea Regio nomine affabiliter ad omnia reſpondit. Dehinc ciues Caſimirienſes, Cracouienſes, & Clepardienſes, cum ſalute humiliter impertiunt, qui etiam placida, & optimè ſpei plena reſponſa retulerũt. Abſolutis ſalutationibus, Rex ſingulos exercitus, agmina conſtricta, oculis perluſtrat auidè, quæ tanta erant hominum benè armata congeries, vt pleriquevſu rerum bellicarum periti, eandem etiam valido hoſti opponi potuiſſe affirmarent, tormentorum magiſtri & ſclopetarij tonitrua crebra iterant, reſonant, & concutitur ſonitu æter. Tandem Rex circiter primam noctis horam vrbem ardentibus facibus reſplendentem diui Floriani portâ ingreditur, albo equo & ſublimi altitudine illuſtri magnificentiſſimè epiphiato, phaleratoque auro vndique refulgente vectus, cui inſidens altior omnibus eminebat, vt à cunctis conſpiceretur. Conſules autem vrbis vmbellam auream vſque in arcem ſuper illum portauerunt, veſte nigra pellibus panterinis ſuffulta indutus erat, Vaſcones ſclopettarij 40 & Helueti cum alabardis 60. duobus cum tympano & fiſtulo præeuntibus latera eius muniebant, quibus holoſericæ virides veſtes, croceo colore diſtinctę erãt, in primo loco circa Regem Niuernenſis, & Dumeneius Duces, Marchio Elbenſis, Duca de Giuſa, alij primores Galli, & aulici Regij, ſinguli honoris cauſa inter binos Palarinos deducebantur, ſequebantur & antei bât tympaniſtarum, tibicinum, cornicum, multitudo. ſinguli ſuum taratantara reſonantes. Succedebant quoq; diuerſorũ principũ, & populorũ, oratores & legati, populus promiſcuus per varias turmas & cuneos

egrediens

egrediens Regẽ suũ videre gestiens, quo ille procedebat ferebatur, omnes sui ordinis & decoris obliti quem sors cuique locum obtulisset, occupabat. Conscendunt alij tecta, & summis pendent tegulis, alij trabibus insident, alij columnis implexi, alij muris hærent, omnes fenestræ, omnes rimulæ suis spectatoribus refertæ, perforati parietes, diruptæ maceries, quo oculos suos tam expectati Regis spectaculo populus expleret, nullus locus non occupatus, ne ijs quidem qui non nisi ruinosum & periculosum caperet vestigium. Cum ad forum fuisset peruentum, tandem omnium aures tubarum clangore, & sclopetariorum bombardariorumque tonitrubus obsurduerant: in ipso autem Castrensis portæ vestibulo, arcus affabrè extructus erat triumphalis, tapætis exornatus aureis, in quo tibicines officium suum strenuè adimplebant, in summitate verò turris aquila alba subtiliter & artificiosè facta lilijs in pectore insignita, in omnes partes quo Rex ibat circumuoluebatur, stridentibus alis, & capitis inflexione, ac quodam strepitu lætitiam quasi præseferens. Cumque Rex arcem ingrederetur, sclopetæ omnes, tum & maiores machinæ tanto strepitu, fulgoreq; exonerabantur, ac si Iupiter ipse quid quid vspiam, in tesauris suis fulminum, tonitruumq; conclusum habuerit, id totum pariter, simulq; nunc cœlo demisisset, tum verò genere, tympanorum, tybiarum, tubarumq; sonis nubes perstrepebant. Arcem ingressus vbi etiam supra, aquila affabrè facta alis applaudebat, in Ecclesia Diui Stanislai Catedrali, à Canonicis salutatur, & postquam Te Deum laudamus, suaui melodia decantaretur, ad Regiam Maiestatem recta deducitur, vbi vltro citroque data salute in palatium auro spleudidum cœnaturus, & acquieturus pergit. Postridiè verò Rex in Senatusconsultũ veniens per Bibracum Cancelarium priuatũ, omnibus ordinibus Regni gratias egit: quod sibi integrum atque floridum tantum Regnum Diuinitus administrandum præstiterint, Deumque Omnipotentem præcatur, vt is ipsis, atque adeò toti Reipub. Christianę sit salutaris, pollicetur que daturum se sedulè operam, vt conceptæ de se apud illos opinioni cumulatæ satisfaciat, & vt coronatio properaretur obsecrabat. Ad hæc sequenti die Sandiuoius Carncouius Refferendarius Regni Maiestatem Regiam à Nobilitate affabili oratione salutauit, in qua & Reipub. incolumitatem, & Regiam dignitatẽ sufficienter deduxit, explanauitque, vt omnibus satisfactum videretur. Regio quoq; nomine similiter responsum est, omnibus eum satisfacere, & salua omnia sibi concredita conseruare velle, & non tantummodo literis approbare, verum etiam sanguine obsignare paratum esse. Eadem die Solẽ Occidentẽ cum magna Episcoporum caterua, & Legato summi Pontificis in rupeculam Casimiriæ, Diui Stanislai (vbi occisus fuit,) ædem, Polonorũ patroni, deducitur, vbi Deo deuotissimè supplicauit, & sacris demo re exosculatis in arcem redijt. Quam visitationem sancti Stanislai in Rupella omnes Reges ante Coronationem obire debiti sunt, ex more recepto.

ORDO QVALITER SERENISSIMVS REX POLONIAE IVXTA VETEREM CONSVETVDINEM CORONATVR,

& quæ solennitas & cæremoniæ circa id seruari sint solitæ.

IMprimis congregantur Episcopi & consiliarij Regni, alijq; Officiales, item Abbates infulati, ad minus ex Diocesi Cracouiensi, qui omnes conuenire tenentur, pro die statuto coronationis.

Rex itaque electus parabit se vt dignè accedat mensam Diuinam Corpus Christi sumpturus in die coronationis, vnde ieiunio, elemosina, & confessione expiabit peccata sua. Sequenti autem die quæ erit Dominica, qua Rex est benedicendus. Archiepiscopus & suffraganei, Abbates infulati, alijq; Prælati omnes conueniunt mane in Catedralem Ecclesiam, omnes amicti stolis, piuialibus, mitris, infulis, superpelicijs, & id genere sacerdotalium, Senatores

quoq; omnes, & equestris ordo congregatur, quibus sic peractis, processione ordinata per magistrũ cæremoniarum, cum turribulo & aqua benedicta alijsq; episcopalibus de Ecclesia in palatiũ eunt, schola cum sacerdotibus, & Abbatibus ad scalas palatij remanentibus, soli Episcopi cum Archiepiscopo palatium ascendunt, ad deducendum Principem in Ecclesiam Catedralem, qui antea induitur per supremum Regni Marschalcum, vel per Magistrum cæremoniarum sandalijs, tunica, chirotecis, alba, dalmetica & pallio siue capa, quem sic ornatum & inter Barones primoresq; regni stantem, Archiepiscopus aqua benedicta aspergit, post hoc collectam dicit:

Deus humilium institutor, qui nos Sancti Spiritus illustratione consolaris, prætende super hunc famulum tuum Henricum Gratiam tuam, vt per eum tuum in nobis adesse sentiamus aduentum.

Hinc Rex in Ecclesiam per Cracouiensem, & Cuiaviensem Episcopos deducitur, à dextra leuaq; apprehensa, præferentibus Castellano Cracouiensi coronã, Palatino sceptrum, Vilnensi item Palatino pomum aureum, & Andrea à Zborow gladium euaginatum, Episcopi cũ Archiepiscopo cruce præcedente, Abbates infulati, & cæteri principes suo ordine quilibet succedebant, similiter Duces Franciæ, & externorum Principum legati. Regalia supradicta à Senatoribus qui ea portabant accepta in altare deposita sunt, Rex in solio sistitur, ante quem Archiepiscopus certas orationes pronunciat.

Antequam autem Rex coronaretur, orta est magna controuersia, ratione Confederationis, inter quosdam Catolicorum, & Euangelicos sub interregno facta, Episcopis eandem, vti diuinis pariter, ac Ecclesiasticis contrariam legibus, ipsisq; inuitis, & reclamantibus factam, improbantibus, Euangelicis contra, propter rerum suarum securitatem, omnino firmam haberi contendentibus, sed postea omnis illa contentio, inuento medio Deo volente sedata fuit, & pace facta vnus Episcoporum dicit subsequentem Orationem.

OMnipotens sempiterne Deus, cœlestium ac terrestriũ moderator, qui famulum tuum ad Regni fastigium, dignitatemq́ue dignatus es prouehere, concede quæsumus vt à cunctis aduersitatibus liberatus, & Ecclesiasticæ pacis dono muniatur, & ad æternæ pacis gaudium, te donante peruenire mereatur, per Christum Dominum nostrum, Amen.

Finita oratione admonet diligenter Regem, de fide, de pietate in Deum, & de alijs virtutibus Regijs dicens:

Cùm hodie per manus nostras optimè Princeps, qui Christi Saluatoris nostri vices in hac re fungimur, quamuis indigni sacram vnctionem, & Regni insignia sis suscepturus, bene est, vt te prius de onere, ad quod destinaris aliquantulum moneamus. Regiam hodie suscipis dignitatem, & regendi fideles populos tibi commissos curã sumis: præclarum sanè inter mortales locum, sed discriminis, laboris, atque anxietatis plenum, verum si consideraueris, quod omnis potestas a Domino Deo est, per quem regnant Reges, & legum conditores iusta decernunt, quodq́ue de grege tibi commisso, ipsi Deo rationem redditurus, primum pietatem seruabis, Dominum Deum tuũ tota mente ac puro corde coles, Christianam Religionem ac fidem Catholicam, quã ab incunnabulis professus es, ad finem vsque inuiolatam retinebis, eamq́ue contra omnes aduersantes, pro viribus defendes. Ecclesiarum Prælatis ac reliquis sacerdotibus, condignam reuerentiam exhibebis, Ecclesiasticam libertatem non conculcabis, iusticiam sine qua nulla societas diu consistere potest, erga omnes inconcussè administabis, bonis præmia noxijs debitas pœnas imponendo, viduas, pupillos, pauperes, ac debiles, ab omni oppressione defendens, omnibus te adeuntibus benignum, mansuetum, atque affabilem pro Regia tua dignitate præbebis, & ita te geres, vt non ad tuam, sed ad totius populi vtilitatem regnare, præmiumq́ue benefactorum tuorum, non in terris, sed in cœlo expectare videaris, quod ipse tibi præstare dignetur, qui viuit & regnat Deus, in sæcula sæculorum.

Absoluta oratione interrogat illum Episcopus hijs verbis:

Vis fidem sanctam, à Catolicis viris traditam tenere, & operibus iustis seruire. ℞: *Volo.*

Vis

Vis Ecclesijs Ecclesiarumq; Ministris tutor & defensor esse. *R. Volo.*

Vis Regnum à Deo tibi commissum, secundùm iustitiam Patrum tenere, regere, & defendere. R. Volo. Et inquantùm Diuino fultus suffragio, ac solatio omnium fidelium suorum valuero, ita me fideliter per omnia acturum esse promitto.

Finita interrogatione, Rex coram Archiepiscopo genuflexus capite adaperto, dicit in hac uerba: Ego Henricus, Deo annuente futurus Rex Polonorum, profiteor & promitto coram Deo, & Angelis eius, deinceps legē & iustitiam, & pacē Ecclesiæ Dei, populoq; mihi subiecto, pro posse & nosse, facere atq; seruare, saluo condigno misericordiæ Dei respectu, sicut in consilio fidelium meorum, melius potero inuenire Pontificibus quoq; ecclesiarum Dei, condignum & canonicum honorem exhibere, atq; ea quæ ab Imperatoribus & Regibus Ecclesiæ collata, & reddita sunt, inuiolabiter obseruare. Abbatibus, Comitibus, & Vasallis meis congruum honorem, secundum consilium fidelium meorum præstare.

Post hoc, vtramq; manum ponit supra Euangelia dicens: Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Euangelia.

Postea dicit Archiepiscopus Collectam.

OMnipotens sempiterne Deus Creator omnium, Imperator Angelorum, Rex regum, & Dominus Dominantium, qui Abraham fidelem seruum tuum de hostibus triumphare fecisti, Moisi & Iosue populo tuo prælatis, victoriam multiplicē tribuisti, humilemque Dauid seruum tuum Regni fastigio sublimasti, & Salomonem sapientiæ pacisque ineffabili munere ditasti, respice quæsumus Domine, ad præces humilitatis nostræ: & super hunc famulum tuum Henricum, quem supplici deuotione veneramur, & in regem eligimus, Benedictionum tuarum dona multiplica, eumque dextera potentiæ tuæ, semper hîc & vbique circunda: quatenus prædicti Abrahæ fidelitate, Moisi mansuetudine fretus, Iosue fortitudine fultus, Dauid humilitate exaltatus, Salomonis sapientia decoratus, tibi in omnibus complaceat, & per tramitem iustitiæ inoffenso gressu semper incedat. Tuæ quoque protectionis galea munitus, & scuto insuperabili iugiter protectus armisque cœlestibus circundatus, optabilem de hostibus crucis Christi victoriam fideliter obtineat, & triumphum fœliciter capiat, terroremque suæ potentiæ illis inferat, & pacem sibi militantibus lætanter reportet, per Christum Dominum nostrum, qui virtute crucis tartara destruxit, Regnoq; Diaboli superato, ad cœlos victor ascendit: in quo potestas omnis Regnique consistit victoria: qui est gloria humilium, & vita salusque populorum: qui tecum viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

ALIA ORATIO.

TE inuocamus Domine, Sancte Pater Omnipotens sempiterne Deus, vt hunc famulum tuum Henricum, quem tuæ Diuinæ dispensationis prouidentia in primordio plasmatum, vsque ad hunc præsentem diem iuuenili flore lætantem crescere concessisti: cum tuæ pietatis dono ditatum, plenumque gratia & veritate, de die in diem coram Deo & hominibus ad meliora semper proficere facias: vt summi regiminis solium gratia supernæ largitatis gaudens suscipiat, & misericordiæ tuæ muro, ab hostium aduersitate vndique munitus plebem sibi commissam cum pace propiciationis, & virtute victoriæ fœliciter regere mereatur, per Christum Dominum nostrum, Amen.

Post hæc Archiepiscopus genua flectit, & Rex in faciem prouoluitur: Cantores autem canunt, choro correspondente, & cum cantant hunc versum. Et obsequium seruitutis nostræ tibi rationabile facias. R. Te rogamus audi nos. Archiepiscopus stans ad Regem prouolutum, cum cruce dicit: Et hunc electum in Regem: Coronandum, benedicere digneris. R. Te rogamus audi nos.

Iterum canit: Et hunc electum in Regem Coronandum benedicere & consecrare digneris. R. Te rogamus audi nos.

Post hoc Episcopi omnes cum Abbatibus genua flectentes, letaniam prosequuntur supra Regem prouolutum, quam cum finierint, Archiepiscopus Orationem Dominicam exorditur: Pater noster, &c. Et ne nos inducas in tentationem. R. Sed libera nos à malo. V. Saluum fac seruum tuum Domine. R. Deus meus sperantem in te. V. Esto ei Domine turris fortitudinis. R. A facie inimici. V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus vobiscum. R. Et cum Spiritu tuo.

OREMVS.

DEus qui populis tuis virtute consulis, & amore dominaris, da famulo tuo Henrico sapientiæ spiritum, cum regimine disciplinæ, vt tibi toto corde deuotus, in Regni regimine maneat semper idoneus, tuoque munere ipsius temporibus, securitas Ecclesiæ dirigatur, & in tranquillitate deuotio Christiana permaneat, vt in operibus suis bonis perseuerans, ad æternum Regnū te duce peruenire valeat, per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.

Benedic Domine hūc Regem Henricum, qui Regna omnia moderaris à sęculo, & tali eum benedictione glorifica, vt Dauidicę teneat benedictionis & sublimitatis Sceptrum, & glorificatus in eius protinus rapiatur merita, da ei tuo spiramine cum mansuetudine, ita regere populum tuum, sicut fecisti Salomonem tuū continere regnum pacificum, sit tibi semper cum timore subditus, tibique militet cum quiete, sit tuo clipeo protectus, cum proceribus, & vbique tua gratia victor existat, honorifica eum prę cunctis Regibus gentium, vt fœliciter populis tuis dominetur, & fœliciter eū nationes adoret, viuat inter gentium cateruas magnificus, sit in iudicijs æquitatis singularis, locupletet eum tua perdiues dextera, frugiferam obtineat Patriam, & eius liberis tribuas pro futuram, Protella ei prolixitatem vitæ, & in diebus eius oriatur iusticia, à te robustum teneat regiminis solium, & cum iucunditate & iusticia, æterno glorietur in regno, per Christum Dominum nostrum, Amen.

Postea Archiepiscopus sedet, Rex verò genua ante eum prouolutus Dalmatica & piuiali exuitur. Archiepiscopus autem intincto police dextro in oleo sacro vngit illi dextram à palma, ad cubitum, & inter scatulas, & in brachio dextro, dicens:

Vngo te in Regem ex oleo sanctificato in Nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, Amen.

Pax tecum. R. Et cum Spiritu tuo.

ORATIO.

VNgo te in Regem ex oleo sanctificato Spiritus Sancti gratia humilitatis nostræ officio in te copiosa descendat, vt sicut manibus nostris indignis, oleo materiali pinguescis exterius ablutus, ita eius inuisibili vnctione delibutus, impinguari merearis interius, eius quoque perfectissima spirituali vnctione semper imbutus, & illicita declinare tota mente discas seu valeas, & vtilia animæ tuæ, iugiter cogitare, optare, atque operari queas, auxiliante Domino Iesu Christo, qui tecum viuit & regnat, Deus Dei filius Iesus Christus Dominus noster, qui à Patre oleo exultationis vnctus est, præ participibus suis, ipse per præsentem sanctæ vnctionis infusionem Spiritus Paraclyti, super te Benedictionem infundat, eandemq; vsque ad interiora cordis tui penetrare faciat. Quatenus hoc visibili & tractabili oleo dona inuisibilia percipere, & temporali Regno, iustis moderationibus executo, æternaliter corregnare ei merearis, qui solus sine peccato Rex Regum, viuit & gloriatur, cum Deo Patre in vnitate Spiritus Sancti, Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, qui Azachiel super Siriam & Iehu super Israel per Heliam, Dauidē quoq; & Saulem per Samuelem Prophetā in Reges inungi fecisti, tribue quæsumus, manibus nostris opem tuæ benedictionis, & huic famulo tuo Henrico, quem hodie licet indignis in sacro vnguine delinguimus, dignā delibutionis huius efficatiam, & virtutem concede, Constitue Domine principatum super humerum eius, vt sit fortis, iustus, prouidus, & indefessus Regni huius, & populi tui gubernator, infidelium expurgnator, iustitiæ cultor, meritorum remunerator, Ecclesiæ tuæ sanctæ, & fidei Christianæ defensor ad decus, & laudē tui nominis gloriosi, per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecū viuit & regnat in vnitate Spiritus Sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Christe perunge hunc Regem in regimen, qui vnxisti Sacerdotes, & Prophetas, Reges, & Martyres, qui per fidem vicerunt Regna, operati sunt iusticiam, atq; adepti sunt repromissiones, tua sanctissima vnctio super caput eius destuat, atq; ad interiora descendat, & cordis illius intima penetret, & promissionibus, quas adepti sunt victoriosissimi Reges, gratia tua, dignus efficiatur, quatenus in præsenti sæculo fœliciter regnet, & ad eorum consortium in cœlesti regno perueniat, per Dominum nostrum Iesum Christum, qui tecum viuit & regnat &c. Vnctus est oleo lætitiæ præ consortibus suis & virtute sanctæ crucis potestates aereas debellauit, tartara destruxit, Regnum Diaboli superauit, & ad cœlos victor ascendit, in cuius manu victoria virtus & potestas consistunt, & tecum viuit & regnat per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Deus qui es iustorum gloria, & misericordia peccatorum, qui misisti filium tuum pretiosissimo sanguine suo genus humanum redimeret, qui conteris bella, & es propugnator in te sperantium, & sub cuius arbitrio, omnium Regnorum continetur potestas, te humiliter deprecamur, vt præsentem famulum tuum Henricum in tua misericordia confidentem, in præsenti regali sede benedicas, eiq; protinus adesse digneris, & qui tua expetit protectione defendi, omnibus sit hostibus fortior, fac eum Domine beatum, & victorem de inimicis suis, Corona eum corona iustitiæ & pietatis, vt ex toto corde, & tota mente in te credens, tibi deseruiat, sanctam tuam Ecclesiam defendat & sublimet, populumq; à te commissum iuste regat, nullum ius insidiatoribus malis iniustitiam vertat. Accende Domine cor eius, ad amorem gratiæ tuæ, per hoc vnctionis oleum, vnde vnxisti Reges & Prophetas, quatenus iustitiam diligens, per tramitem instar iæ familiariter populum ducens, post peracta & disposita in regalia excelentia annorum curricula, ad te peruenire mereatur, per Dominum nostrum Iesum Christum & cet.

Prospice Omnipotens Deus serenis optatibus hunc gloriosum Regem Henricum, & sicut benedixisti Abraham, Isaac, & Iacob, sic illum larga benedictionis spiritualis gratia, cum omni plenitudine potentiæ irrigare, atq; perfundere dignare, tribue ei de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini, & olei, & omnium frugum opulentiam, ex largitate diuini muneris, longa per tempora, vt illo regnante sit sanitas corporū in Patria, & pax inuiolata in Regno, & dignitas gloriosa Regalis Palatij, maximo splendore Regiæ potestatis omnium oculis fulgeat, luce clarissima clarescat, atq; splendore, quasi splendidissimo fulgore maximo perfusus lumine videatur, Tribue ei Omnipotens Deus, vt sit fortissimus protector Patriæ, & consolator Ecclesiarum, atq; cœnobiorum sanctorū, maxima cum pietate munificenciæ, atq; sit fortissimus Regū, triūphator hostiū, ad opprimendos rebelles & paganos nationes, sitq; suis inimicis, satis terribilis, præ maxima fortitudine regalis potentiæ. Optimatibus quoq; & præcelsis proceribus, ac fidelibus sui regni sit magnificus, & amabilis ac pius, vt ab omnibus timeatur & diligatur. Reges quoq; de lumbis eius per successiones temporum, futurorum egrediantur, qui Regnum hoc valeant regere totum, & post gloriosa tempora, atq; fœlitia præsentis vitæ gaudia æterna in perpetua benedict-

G ione

ione habere mereantur. Quod ipse præstare dignetur qui viuit & regnat in sęcula sæculorum, Amen.

Postea episcopus aliquis, cetum manu gestans, inuncta loca detergit, dicens:

Deus Rex Regum, & Dominus Dominantium, per quem Reges regnant, & legum conditores iura decernunt, dignare propitius Benedicere hoc Regale ornamentum, & præsta vt famulus tuus Rex noster Henricus, qui illud portaturus est, ornamento bonorum morum, & sanctorum actionum, in conspectu tuo fulgeat & post temporalem vitam, æternam gloriam quæ temporis non habeat finem, sine fine possideat, per Dominum &c.

Demum induit Regem pluuiali, & Dalmatica, dicens:

Accipe pallium, quatuor initijs formatum, per quod intelligas, quatuor mundi partes, diuinæ potestati esse subiectas, nec quenquam posse fœliciter regere in terris nisi sibi potestas fuerit collata de cœlis.

His absolutis Archiepiscopus manus abluit, & deposita infula dicit Confessionem. Rex verò deductus in solium orat, & post alleluia in Missa, orationes pro Rege aliquis Episcorum dicit. Postea Rege genu flexo, Archiepiscopus gladium porrigit, dicens:

Accipe gladiū desuper Altari sumptum per nostras manus licet indignas, vice tamen, & auctoritate sanctorum Apostolorum consecratum, regaliter tibi concessum, nostroq; benedictionis officio, in defensionem sanctæ Dei Ecclesiæ, diuinitus ordinatum, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, & memor esto eius, de quo Psalmista prophetauit dicens: Accingere gladio tuo, super femur tuum potentissime, vt in hoc per eādem vim æquitatis exerceas, molemq; iniquitatis, potenter destruas. Et sanctam Dei Ecclesiam, eiusq; fideles propugnes, atq; protegas, neq; minus subfide falsos, quam Christiani nominis hostes execres, ac disperdas, viduas atq; pupillos, clementer adiuues, & defendas, desolata restaures, restaurata cōserues, vlciscaris iniusta, cōfirmes bene disposita. Quatenus in hoc agendo virtutum triumpho, gloriosus iustitiæq; cultor egregius, cum mundi Saluatore, cuius typum geris, in nomine eius, sine fine regnare merearis, qui cum Deo Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Ibidem vlterius in Missa proceditur, & accingens illi gladium Archiepiscopus, dicit:

Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, & attende, quod sancti, non in gladio, sed per fidem vicerunt Regna.

Postea et Diadema imponens dicit:

Accipe Coronam Regni, quæ licet ab indignis, Episcoporum tamen manibus capiti tuo imponitur, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, quam sanctitatis gloriam & honorem, & opus fortitudinis intelligas significare, & per hanc te participem ministerij nostri, non ignores ita vt sicut nos in interioribus, pastores rectoresq; animarum intelligimur, ita & tu contra omnes aduersitates Ecclesiæ Christi defensor assistas, Regniq; tibi à Deo dati, & per officium nostræ benedictionis in vice Apostolorum, omniumq; sanctorum regimini tuo commissi, vtilis executor, perspicuusq; regnator semper appareas, vt inter gloriosos atletas virtutū gemmis ornatus, & præmio sempiternæ fœlicitatis coronatus, cū redemptore & saluatore nostro Iesu Christo, cuius nomen vicemque gestare crederis, sine fine glorieris. Qui viuit & imperat Deus cum Patre & Spiritu Sancto in sæcula sæculorum.

Demum pomum typum mundi refferens in sinistram & sceptrum in dextram ei dedit, dicens:

Accipe virgam virtutis atque veritatis, qua intelligas te obnoxium mulcere pios, terrere reprobos, errantes viam docere, lapsis manū porrigere, disperdere superbos, & releuare humiles, & aperiat tibi ostium Iesus Christus Dominus noster, qui de semetipso ait Ego sum ostiū, per me si quis introierit saluabitur, qui est clauis Dauid, & Sceptrum Domus Israel, qui aperit, & nemo claudit: claudit & nemo aperit, sitq; tibi auctor qui eduxit vinctum de domo carceris, sedētem in tenebris, & vmbra mortis, vt in omnibus sequi eū merearis, de quo Dauid Propheta cecinit: Sedes tua Deus in sæculum sæculi, virga æquitatis, virga regni tui, & imitādo ipsum diligas iustitiam, & odio habeas iniquitatem, qui propterea vnxit te Deus Deus tuus ad exemplum illius, quem ante sæcula vnxerat, oleo exultationis, præ participibus suis, Iesum Christum Dominum nostrum, qui cum eo viuit, & regnat Deus in sæcula sæculorum.

Inter offertorium, Rex panem & vinum in altare offert, Pacemq; (vt dicitur) exosculat, & sacrosanctum corpus diuinum accipit. Post hoc gladius ei discinditur. Absoluto sacro in tronum medio templo ornatum deducitur, vbi ab Archiepiscopo intronizatur & gubernaculis regni præficitur dicente:

Sede & retine à modo locum tibi à Deo delegatum, per auctoritatem Omnipotētis Dei, & per præsentem traditionem nostram omnium, scilicet Episcoporum, cæterorumq; Dei seruorum, & quanto clerum sacris altaribus propinquiorem aspicis, tanto ei potentiorem in locis congruis honorem, impendere memineris, quatenus Mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis, in hoc Regni Solio confirmet, & in Regno æterno, secum regnare faciat, Iesus Christus Dominus noster, Rex regum & Dominus dominantium, qui cum Patre & Spiritu sancto, viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum.

Tandem Archiepiscopus exorditur, Te Deum laudamus, quo absoluto, stans à dextris Regis dicit: Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. R. Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ. V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus vobiscum. R. Et cum Spiritu tuo.

OREMVS.

DEus qui victrices Moisi manus, in oratione firmasti, qui quamuis ætate langescere tinfatigabili, sanctitate pugnabat, vt dum Amalech iniquus vincitur, dū prophanus nationum populus subiugatur, exterminatis alienigenis, hæreditati tuæ possessio copiosa seruiret, opus manuum tuarum à nostræ orationis exauditione confirma: habemus & nos apud te Sancte Pater Dominū Saluatorem, qui pro nobis manus suas extendit in cruce, per quem etiam præcamur altissime, vt tua potentia suffragante, vniuersorum hostium, frangatur impietas, populusq; tuus cessanti formidine, te solum timere condiscat, per eundem Christum Dominum nostrum. R. Amen.

OREMVS.

DEus inenarrabilis auctor mundi, conditor generis humani, confirmator Regni, qui ex lumbis fidelis amici tui, Patriarchæ nostri, Abrahę præelegisti Regem sæculis profuturum, tu præsentem insignem Regem hunc, cum exercitu suo, per intercessionem omnium sanctorum vberi benedictione locupleta, & in Solium Regni firma, stabilitate connecte, visita eum per interuentum omnium sanctorum, sicut visitasti Moisem in rubo, Iosue in castris, Gedeonem in agro, Samuelem crinitum in tēplo, & illa eū promissione, & syderea benedictione, ac sapientiæ tuæ rore perfundere digneris, quàm Dauid in Psalterio, Salomon filius eius te remunerante percepit de cœlo. Sis ei cōtra acies inimicorum lorica in aduersis, galea in prosperis, sapientia in protectione, clypeus sempiternus, & præsta vt gentes illi teneant fidem. Proceres atque optimates

sui habeam pacem, diligant charitatem, abstineant à cupiditate, loquantur iustitiam, custodiant veritatem, & ita populus iste pullulet, coalitus benedictione Trinitatis, vt semper maneant tripudiantes, aimis gaudentes & in pace victores, per Christum Dominum nostrum, Amen.

Tunc Rex accepto in manus sacro gladio, aliquos tum nobiles, tum consiliares viros, habita ceremonia dignitate. ad equestris ordinis dignitatẽ præcinctos prouexit. His peractis Rex in palatium deducitur, cibum capessurus vbi instructis mensis, accumbebat summũ tronum ipse, ac deinde per ordinem cæteri principes suas mensas accumbunt, tunc primores Barones & Senatores loca sua occupant, Marschalcis cæterisq́ officiarijs munia Regalia obeuntibus, Dapiferis Architriclynisq́, præeuntibus cũ suis scipionibus, argenteis canistris panem, & auratis patinis varia tuceta, leucophaga frictellas, tortas, & quicquid præclarum ars apetitia exquisitissimas sumptuosissimasq́ per ordinem epulas copiosè apponunt, assa, ellixa, iusculenta. frixa, pastillia, promulsidaria, pultarii, crustulenta, aliaq́ lautissimorum eduliorum genera sapidissimis succorum, multiugis cõdimentis suffusa, quæ L. Luculli Romani mensas superabant. Tandem die Lunæ sequenti iisdem quibus antea insignia præferentibus, in forum summa cum celeritate deducta, à ciuibus in edito solio ad ad pulcherrimè iuxta prætorium facto, iusiur adũ & argenti ingentia peramplaq́ munera accepit. Ibi etiam assumens in manum aureum pomum, tum euaginatum gladium eliquod strenuos & benemeritos viros equestri ordini asciuit, ac aurata militia condonauit. His peractis ad Andreæ Zborouij nuptias pedes, omnibus plateis & tectorum summitatibus, multitudine oppletis, iuit. Peracto prandio hastiludia Rege inspiciente exercebantur extra muros, ibidem & postera die Sacra Regia Maiestas liberalissimè tractabatur. Samuel autem Zborowski qui ad coronationem neglexerat venire, centum viginti equites sumptuosissimo ornatu Hungarico ei ostenderat. Plurimi postea dies in audiendis gratulantium Principum externorum legationibus & in quibusdam causis decidendis transacti sunt. Atq́ hãc veram Coronationis augustissimi Poloniæ Principis descriptionem, Lector candide, boni consule. Vale. & nos redama.

REGNI POLONICI CVM SVIS PALATINATIBVS DISTRICTIBVSQVE SIVE PROVINCIIS, CIVITATIBVSQ́ & *Arcibus principalibus compendiosa descriptio.*

* *
*

Fines regni Poloniæ. REGNVM Poloniæ in Sarmatia Europea amplissimum & nobilissimũ, ab oriente nonnihil in Septẽtrionem reflectendo, Masouiæ Lithuaniæq́; contiguum est. A Septentrione Prussie, mariq́; Germanico siue Venedico adhæret, A meridie et oriente simul Russia, Podolia, Valachiaq́;, & montibus Hungariæ, Beskid dictis terminatur, ab occidente Silesia, Saxoniaque & Albi fluuio fines suos terminat.

Polonia duplex. Porrò Polonia bipartita est, maior & minor. Maior ideo dicitur, quod in ea Lechus autor Polonorum imprimis consederit, ibidemque Gnesnam ciuitatem Regni sedem, fundauerit. Sed postea sedes Regia Cracouiam minoris Poloniæ Metropolim translata est, vbi in hunc vsque diem perseuerat, atque hanc ob causam minor Polonia maiori anteponitur, quam imprimis describendam aggredimur.

Craco-

CRACOVIENSIS TERRA.

CRacouia vrbs celeberrima minoris Poloniæ metropolis, in planiciæ inſigniter ad Viſtulam fluuium nauigabilem quo merces omnis generis Gedanum emporium Pruſſiæ, deportantur, condita, muro duplici valloque inexcuſſo, & foſſa muro præcincta cingitur. Arx verò in Scopulo eminenti Vauel dicto ad eundem fluuium ſita, ſede Regum Poloniæ vbi coronãtur & ſepelliuntur celebris, Gymnaſioq; & vniuerſitate clara. Eidem aliæ tres ciuitates Clepardia, Stradomia, Caſimiria contiguè adhærent, hanc Rudawka amnis, illas verò Viſtula fluuius interfluit. Porrò Cracouienſes Aduocato ſupremo carent, ea de cauſa, quod anno Domini 1312. Regnante Wladiſlao cubitali, quidã aduocatus Cracouienſis Germanus authorem ſe perfidiæ in deditione vrbis Boleſlao Duci Opoliẽſi præbuerit, qui poſtea perfidiæ dignas pœnas, cum ſuis complicibus dedit. Ab hoc tempore Rex ipſe Prætura Cracouienſi potitur. Caſtellanus quoque Cracouienſis Palatinum in Senatus conſenſu accubitu, locoque ſuperat: nam cum Boleſlaus Kriuouſti, Rex Poloniæ (de quo ſupra) bellicoſiſſimus à Rutenis dolo circumuentus eſſet. Palatinus honore poſtpoſito, cum maiori parte exercitus aufugit, Rege in medio hoſtiũ relicto. Ab hocque tempore Caſtellanus primas obtinet, in cæteris verò illius Regni Prouincijs, Palatinus Caſtellanum dignitateantecellit.

Aduocatus Cracouia.

Palatinus & Caſtellanus.

CIVITATES DISTRICTVALES IN TERRA Cracouienſi.

HAs ciuitates diſtrictuales præcipuas vbi iudicia, cauſæque nobilium diſceptantur, continet: Palatinatus Cracouienſis, quibus Capitanei iudices & alij Regia munia obeuntes præſuut.

BIECZ ciuitas muro circundata, in planicie ſita, eã Rapa fluuius præterfluir, in quo ſpumæ, ex quibus ſulfur conficitur, colliguntur, à Cracouia quindecim miliaribus abeſt.

WOYNICZ Ciuitas lignea ad Dunaiecz fluuium ſita, à Cracouia 9. mil. diſtat.

SANDECZ Ciuitas murata in planicie condita: quam Dunaiecz fluuius præterlabitur, à Cracouia 11. mil. diſtat.

LELOVIA Ciuitas murata, in colle ſita, arcem inferius conditam habet, quã Biala fluuius aluit, à Cracoria 11. mil. abeſt.

KZYAZ Ciuitas lignea, à Cracouia mil. 7. diſtat.

PROSZOVICE ciuitas lignea in planicie ſita, in qua curia Regia ad Sozeniaua fluuiũ condita eſt, à Cracouia 4. mil. diſtat, in qua conuentiones terreſtres nobilium celebrari ſolent.

Sunt etiam aliæ multæ ciuitates & oppida nobilium & magnatum in terra Cracouienſi: ſed hic niſi eorum in quibus terreſtria officia celebrantur, mentionẽ facimus.

In eadem terra Cracouienſi træs ſunt fodinæ inſignes, quæ magnis prouentibus theſaurum Regium adaugent. Prima in Olkuſſia 5. mil. à Cracouia, vbi plũbi copia, argentumque effoditur. Secunda in Bochnia ciuitate, quæ 5. mil. à Cracouia diſtat, vbi ſal glaciei ſimile perſpicuum grandibus maſſis effoditur. Tertia in Wieliczka 2. milia. à Cracouia, vbi etiam ſal glaciale, ſed vilius Bochnenſi copioſè effoditur.

SENATVS PRINCIPALIS TERRAE CRACOVIENSIS:

Epiſcopus
Caſtellanus
Palatinus
} Cracouienſis.

Caſtellanus {
Sandecenſis.
Woynicenſis.
Byecenſis.
Oſwiecimenſis.

POLONIAE
VEXILLVM TERRESTRE BELLICVM AQVILA
alba coronata in campo rubeo, per alas linea aurea protensa, insignitur.

Districtus Sandecensis vexillũ peculiare habet, clipeo diuiso bicolori insignitum.

In eadẽ terra Cracouiensi duo Ducatus continentur, qui iure naturali in ditionem Regni cesserunt, Zatoriensis & Oświecimensis.

OSWIECIM ciuitas principalis prædicti Ducatus lignea, in planicie sita, arcẽ quoque ligneam argila circumlinitam habet, quam fluuius quidam præterlabitur, 7. mil. à Cracouia. Vexillum aquila nigra, O, in pectore habente, insignitur.

ZATOR ciuitas lignea cum arce, à Cracouia 5. mil. in planicie Vistulam fluuium sita, quæ Ducatus caput erat, cuius vexillum aquila lasurini coloris, Z, in pectore gestante insignitur.

Huius Ducatus Zatoriensis Princeps à Spitkowe Myskowski equite Polono, dolosè, occisus est, ab hoc tempore in Regis Poloniæ ditionem cessit.

SANDOMIRIENSIS TERRA.

SANDOMIRIA ciuitas principalis, muro circumdata, in colle ad Vistulã fluuium condita, à Cracouia 22. mil. distat. Arcem muratam à meridie Vistula, præterfluam habet. Hæ ciuitates districtuales præcipuè ad eam pertinent.

CHECINY ciuitas in loco plano sita, arx verò murata in eminenti scopulo condita est, à Craconia 13. miliaribus abest. Fodinis lasuli clara, vbi & argentum reperitur.

Korcain

KORCZIN ciuitas noua lignea, arcem muratam ad Vislok fluuium sitam, habet, quam vndique paludes circundederunt.

VVISLICIA ciuitas lignea, quam Nida fluuius circumfluit, muroque circundata inter lutosas paludes in scopulo sita, in quibus ingens colluuies reptilium omnigenerorum grassatur.

PILZNO ciuitas lignea ad Vislok fluuium sita.

OPOZNO ciuitas murata in planicie, quam Pilcaa fluuius præterlabitur.

RADOMIA ciuitas muro valloque circumsepta in planicie sita.

POLOVIEC ciuitas lignea inter colles constructa.

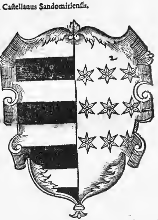
ZAWICHOST ciuitas lignea ad Vistulā fluuium sita, arcem muratam in vlteriori Vistulæ ripa habet.

ZARNOW oppidum ligneum.

MALOGOST ciuitas lignea.

SENATORES TERRAE SANDOMIRIENSIS.

Palatinus & Castellanus Sandomiriensis.

Castellanus:
- Visl'censis.
- Radomiensis.
- Zawichostensis.
- Zarnouiensis.
- Malogostensis.
- Polanecensis.

Vexillū terrestræ gestat pro stemmate, clipeum diuisum, in vna medietate lineas tres rubeas, & tres albas: in altera campum lasurini colores, tribus ordinibus stellarum insignitur.

LVBLINENSIS Terra.

LVBLIN ciuitas murata fossa stagnisq; ingentibus circundata Arx in colle eminentiori ad stagnum amplum condita, muro validissimo fossaque profunda cingitur. In hac ciuitate triplices per annum nundinæ, quatuor hebdomads durantes, celebrantur. Primò pro festo Pentecostes. Secundò pro ferijs Apostolorum, Simonis & Iudæ. Tertiò pro festo purificationis Mariæ. Ad eas ex remotissimis regionibus negotiatores, Turcæ, Armeni, Græci, Germani, Moschouitæ, Lituani, & cæteri ex circumiacentibus regionibus, conuenire solent. Iudæi maximam suburbiorum partem occupant, ibiq; Synagogam habent præcipuam Arcem Bystrzica fluuius alluit. Distat autem Lublina à Sandomiria 14. mil. à Cracouia 36. à wilna 70. à warsouia 24. Has ciuitates districtuales terra Lublinensis complectitur.

VRZENDOW ciuitas lignea ampla ad stagnum sita, à Lublina 7. mil. abest.

Lvlow ciuitas lignea in planicie sita, ex vna parte palude lutuosa, ex alia vallo munitur, à Lublinia 14. mil. abest, districtum satis amplum complectitur.

Parcow ciuitas lignea, in planicie ad stagnum ingens sita, à Lublina 9. miliarib. abest.

Casimiria ciuitas lignea, inter scopulos ad Vistulam condita, quæ tempore exundationis Vistulæ media ferè aquis obruitur, à Lublin 7. mil. distat.

Senatores duos præcipuos terra Lublinensis habet, Palatinum videlicet & Castellanum.

Vexillum terrestræ Ceruo albo in collo coronam gestante in campo rubeo insignitur, hoc vt sequitur modo.

DE TERRIS DISTRICTIBVSQVE MAIORIS Poloniæ.

Posnania ciuitas insignis maioris Poloniæ metropolis, ad Varthã fluuiũ nauigabilem, & Prosna amnem, inter colles condita, muro duplici, fossaque profunda cingitur, ædes in ea pulcherrimæ insigniterq; ex lapidibus sectis constructæ. Arx murata in eminentiori colle, inter Vartham & Prosnam fluuios sita. In vlteriori ripa Varthæ suburbia sunt amplissima, stagno ingenti paludibusque circundata, quæ frequenter cum circumadiacentibus pagis exundatione Varthæ, obruuntur, adeò vt aliquando solummodo summitates ædificiorum

ruo
m

rum ex aquis appareant: ipsaque ciuitas in muro aliquando inundatur, vt in foro plateisque passim nauigetur, sed tamē hæ exundationes duodus tribusue interdum diebus grassantur. Nundinæ in Posnania celeberrimæ ter in anno exercentur. Primæ in principio Quadragesimæ, quæ quatuor hæbdomadis durant. Secundæ pro festo diui Ioannis Baptistæ, quinque hæbdomadis durantes. Tertiæ pro festo sancti Michaelis, quæ quinque integris hæbdomadis celebrantur.

CIVITATES DISTRICTVALES IN TERRA Posnaniensi.

KOSCIEN ciuitas in planitiæ inter paludes lutuosas sita, duplici muro valloque & fossa munitur, à Posnania 7. mil. distat.

MIEDZYRZECZE ciuitas lignea in planicie inter flumina paludesque lutuosas (vndè & nomen habet) sita, finitima Silesiæ, Pomeraniæ, arcem muratam natura & opportunitate loci munitissimam, muro valloque in excusso & fossis profundis circumsepta, nullo modò expugnari sese, nisi fame patitur. Eam Duces Germaniæ aliquot annis graui obsidione præmebant: attamen re infecta cū dedecore discedere coacti sunt, à Posnania 15. mil. distat.

OSTRESOW ciuitas lignea finitima Silesiæ, in planicie latissima sita, quam syluæ vndique circundederunt.

WSCHOW ciuitas murata, in planicie sita, à Posnonia 11. mil. abest.

SREMSK Præmecz, Rogozno, ciuitates ligneæ, ad officium Posnaniense pertinentes, in quibus iudicia terrestria celebrantur.

SENATORES TERRAE POSNANIENSIS.

Episcopus
Palatinus } Posnaniensis.
Castellanus

Sremscensis
Miedzirzecensis } Castellanus.
Præmecensis
Rogosicnsis

Vexillum terræ Posnaniensis aquila alba cum expansis ad volandum alis insignitur hoc modo.

CALISIENCIS TERRA.

CALIS ciuitas muro circundata inter paludes sita, quam Prosna fluuius præterlabitur. Arcis muratæ ruinæ restant, per Crucigeros Prussienses desolatæ.

Hasce ciuitates districtuales hæc terra complectitur.

GNESNA ciuitas muro circundata in planitie inter lacus collesque sita, Archiepiscopali sede clara. Hæc prima omnium ciuitas in Polonia à Lecho autore Polonorum, condita, vbi imprimis sedes Regia habebatur. Ibiq; Princeps Poloniæ Boleslaus Cha-

bri ab Othone Romanorum Imperatore Regium Diadema accepit, quo hucusq; Reges Poloniæ vtuntur. In hac ciuitate est Ecclesia Cathedralis Metropolitana, in qua corpus Diui Adalberti Episcopi Pragensis depositum est. Distat autem à Calis 14. mil. à Posnania 7. In ea nundinæ insignes, præcipuè verò pro festo sancti Adelberti celebrantur.

Pyzdry ciuitas murata in planitie ad fluuium Varta inter syluas sita, à Calis 9. mil. distat.

Wartha ciuitas ampla ad eiusdem nominis fluuium sita.

Naklo ciuitas lignea ad fluuium Notesiam ex Goplo lacu emergentem, Arx murata inter lutosas paludes sita.

Land ciuitas ad Wartham fluuium, à Guesna 4. mil. abest.

Konin ciuitas murata, Warthaq; fluuio vna cum arce in gyrum circumducta, & nisi pontibus ad eam peruenitur 8. mil. à Calisia abest.

Slupcza ciuitas muro fortissimo propugnaculisq; munita, ad Wartham fluuiũ.

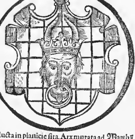
Kolo ciuitas lignea circumsepta, Warthaq; fluuio in gyrum vna cũ arce aliquoties circumluitur 8. mil. à Calisia distat.

Land & Camenecia ciuitates in Pomeraniæ finibus.

SENATORES PRAECIPVI TERRAE CALISIENSIS.

Archiepiscopus Gnesnensis.
Palatinus Calisiensis.
Castellanus Calisiensis.

Gnesnensis, Nakyelcensis, Camenensis, Landensis } Castellanus.

Vexillum terrestre capite Bisontis inter cornua coronã auream gestante, per naresq; circulum aureũ habente in cãpo in modum latrunculariorum siue scachorum albo & rubro insignitur hoc modo.

SIRADIENSIS TERRA.

Siradia ciuitas lignea muro circumducta in planicie sita. Arx murata ad Warthã fluuium condita. Hæc prouincia olim pro Ducatu amplissimo computabatur, secundoque genitis Regum Poloniæ attributa erat, Has ciuitates districtuales complectitur.

Vielvnia ciuitas muro forti propugnaculisque & fossa profunda circumsepta, eam vna cum arce Prosna fluuius præterlabitur.

Sadek ciuitas lignea in planicie ad stagnum sita, à Siradia 5. miliaribus abest.

Petricovia ciuitas murata inter loca palustrosa condita, vbi Comitia generalia communi approbatione omnium Regum Senatorumque Poloniæ celebrari constitutum est In suburbio curia Regia & turris, in qua causæ iudiciales celebrãtur sita est, quam fossa profunda ambit. Curiæ quoque Episcoporum, Magnatumq; Poloniæ frequentes ibidem extructæ sunt. Deinde extra ciuitatem curia ingenti sumptu ex lignis lenigatis insigniter sub nemore amenisimo extructa est, quam Rex cum omni comitatu suo tempore Comitiorum propter salubriorem auram incolit, Bugey appellata.

Rosperza

Rosprza ciuitas lignea in planicie paludibus circumflua.
Spicimiria ciuitas lignea.
In hac Siradienſi terra, Nobiles id regum priuilegijs conceſſum habent, cæra rubea in obſignandis literis vti, cùm id in illis prouincijs nemini nobilium ſolùmodo magnatibus, & in officio Regio, ſiue terreſtri præfectis concedatur. Id verò indè promouerunt, cum Pruthæni, cum Polonis in acie acriter confligerent, Lanciciẽſes à Pruthenis, Crucigeribus ſuperati, vexillum ſui Palatinatus amiſerunt, quibus Siradienſes in auxilium venientes, vexillum ab hoſtibus recuperauerunt.

SENATORES SIRADIENSIS TERRAE.

Palatinus, Caſtellanus } Siradienſis.

Roſpirienſis, Spicimiriẽſis, Vielunenſis } Caſtellanus.

Vexillum terreſtre medietate Leonis rubei, & medietate Aquilæ nigræ in campo Laſurino inſignitur, hoc vt ſequitur modo.

Wielunenſis quoque diſtrictus ſuum vexillum proprium habet, Agnum Dei cum vexillo cruce inſignito, in campo rubeo.

LANCICIENSIS TERRA.

Lancicia ciuitas muro foſſaque obducta in planicie vndique paludibus lutoſis circumdata. Arx murata in ſcopulo, foſſaque profunda obſtructa, eam Bſura fluuius præterlabitur. Ibidem in villa Koſciol dicta, Eccleſia Cathedralis ex lapidibus ſectis conſtructa eſt, ſatiſque ſumptuoſè prouiſa.

Orlovia ciuitas lignea, ex vna partium fluuio lutuoſo, & peramplo, ex altera lacunis paluſtroſis munitur, 4. mil. à Lancicia diſtat. In eodem diſtrictu ciuitas Piatek inter lutoſas paludes Bſuram fluuium ſita, ceruiſia boni ſaporis, quæ in ea coquitur, per totam Poloniam celebris habetur.

Bresinia ciuitas lignea ſatis ampla inter ſtagna ſita, à Lancicia 7. mil. abeſt.

Kowalzew, Inowlodz, Biechow, & aliæ multæ pluriméq; ciuitates & oppida lignea ad Lancicienſem iuriſdictionem pertinent.

SENATORES TERRAE LANCICIENSIS.

Palatinus, Caſtellanus } Lancicienſis.

Breſinienſis, Konarienſis, Inowlodienſis, Biechouienſis } Caſtellanus.

Vexillum terrestre medietate Aquilæ albæ & Leonis nigri aurea corona insigniti exornatur, in campo rubeo, hoc modo vt vides

CVIAVIAE SIVE VLADISLAVIAE TERRA.

VLadislauia ciuitas ampla sede Episcopali clara, inter stagna ad Vistulam fluuium condita. Regio hæc magna ex parte palustrosa est, syluæque in ea rarissimæ, ideò incolæ inopiam lignorum patiuntur.

BIDGOSTIA ciuitas murata in planitie sita, eam Barda fluuius nauigabilis quo merces ex maiori Polonia in Vistulam fluuium deportantur, alluit, à Vladislauia 6. mil. distat.

Senatores tres præcipuos, terra Vladislauiensis habet,
Palatinum & Castellanum,
Bydgostiæque Castellanum.

BRESTIENSIS TERRA.

BRESTIA ciuitas murata, propugnaculis vallo, fossaque munitæ in planiciæ inter lutuosos paludes condita.

Hos districtus complectitur.

RADZIBIOW ciuitas lignea, in campo aprico ad lacum ingentem sita.

CRVSPHICIA ciuitas lignea antiquitus condita, & prima post Gneznam, arx murata ad Lacum ingentem, Gopla dictum, sita, ex quo lacu mures olim prodierant qui Popelum Principem Poloniæ ibidem in arce deuorauerant, prout latius in gestis Regum Poloniæ diximus. In hac ciuitate sedes Regia olim habebatur, sed postea Cracouiam translata est.

KOWALOW opidum ligneum in locis palustrosis conditum.

SENATORES TERRAE BRESTIENSIS

Palatinus Castellanus	Bresticusis.	Crusphiciensis Coualouiensis	Castellanus.

Cuiauiensis terræ vexillum, quo Vladislauiensis & Brestensis Palatinatus insimul vtitur, Aquilæ rubeæ Leonisq; nigri medietate, in campo aureo, hoc modo: excepto quod non habet coronam auream.

RAVENSIS TERRA.

RAVA ciuitas lignea in planicie sita, Arcem muratam in scopulo ad Rauā fluuium habet.

SOCHACZOVIA ciuitas lignea, septis ex vna partium circumdata, arx verò in scopulo eminenti murata, quam fluuius Bsura præterlabitur.

Gostinin

Gostinin ciuitas lignea in planicie inter paludes lutuosas, arx in scopulo murata fossaque paludibus obducta.

Gambin ciuitas lignea ampla, in planicie sita. Senatores tres principales habet terra Rauensis, Palatinum, & Castellanum Rauensem, Sochaczouiensem, & Gostinensem.

Vexillum terrestre aquila nigra in campo rubeo, literam, R, in pectore insignitur.

PLOCENSIS TERRA.

PLoczko ciuitas murata, ad Vistulam fluuium condita, sede Episcopali clara, arcem quoque muratam in colle eminenti sitam habet.

Bielsko ciuitas lignea in planicie sita, à Ploczko 2. mil. abest.

Raczyatas ciuitas lignea, inter lutuosas paludes, à Ploczko 8. mil. distat.

Sieprcz ciuitas lignea, in collo eminent, inter paludes, à Ploczko mil. 5. distat.

Srensko ciuitas lignea in planicie sita, arx murata inter stagna paludesque ingentes, à Ploczko mil. 10.

Mlawa ciuitas lignea Prussiæ finitima, eam eiusdem nominis fluuius præterlabitur, à Ploczko 11. mil. distat.

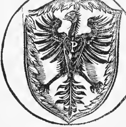
Plonsko oppidum ligneum à Ploczko 7. mil.

Radzanow ciuitas lignea ad Vkra fluuium sita, arx murata in scopulo inter lacunas palustrosas, à Ploczko 8. mil. distat.

SENATORES TERRAE PLOCENSIS.

Episcopus
Palatinus } Plocensis.
Castellanus

Raczyasensis } Castellanus.
Syeproensis

Vexillum terræ Plocensis,Rauensi simile, nisi quod aquila ,P, litera in pectore insignitur hoc modo.

DOBRINENSIS TERRA.

DOBRINIA ciuitas lignea septis circumdata, in scopulo ad Vistulam sita, arx à Crucigeris demolita.

SLONSK ciuitas lignea,in planicie ad Vistulam,à Dobrinia duobus miliaribus abest.

RIPIN oppidum ligneum,in planicie ad Odickam fluuium conditum, à Dobrinia 5.mil abest.

GORZNO ciuitas lignea,inter syluas in colle, vallo, fossáq; aquis repleta obducta,à Dobrinia 6 mil.

Pro hac prouincia Poloni cum Crucigeris, Prussiensibus frequenter digladiabatur. Tres Senatores præcipuos terra Dobrinensis habet:Castellanum Dobrinensem,Ripinensem,& Slonscensem.

Vexillum terræ Dobrinensis caput humanum cornutum duabus coronis redimitum fronte & collo in campo rubeo gestat hoc modo.

DVCATVS MASOVIAE.

MAsouia Regio , amplissima Poloniæ coniuncta, Prussiā à Septentrione, Lituaniam ab oriente & Russiam nonnihil in meridiem reflectendo in vicinia habet. Quondā sui iuris Principes habebat, secūdoq; genitis Regum Poloniæ attributa erat, sed anno Domini 1526.decedentibus immatura ætate, Ioanne & Stanislao Ducibus ,vnicis Regionibus hæredibus,Ducatus Masouiæ in ius Regis Poloniæ cessit. Incolæ eodē idiomate nisi sibilis quibusdā differenti habituq;, moribus & religione cū Polonis vtuntur. Viri sunt strenui & bellicosi,in Martemq; cruentum proni:

Has præcipuas ciuitates Masouia complectitur.

Varschouiæ

VARSCHOVIAE DISTRICTVS.

VARSCHOVIA ciuitas insignis murata totius Masouiæ Metropolis, duplici muro, fossaque obducta, in planicie ad Vistulam condita, arx quoque murata ciuitati contigua Vistulæ impendet. Pons ibi amplissimus ligneus ingenti sumptu in Vistula fabricatur. Has ciuitates districtuales præcipuas habet.

CZERSKO ciuitas lignea in planicie, ad Vistulã fluuium sita, arcem muratã in scopulo eminentibus altis conspicuam habet, à Varschouia 5. mil. abest.

WYSSEGROD ciuitas lignea, in planicie ad Vistulam, arx in colle murata, Varschouia 12. mil.

ZAKROCZIM ciuitas lignea ad Vistulam fluuium, arx in colle murata. 8. mil. à Varschouia abest.

CZIECHANOW ciuitas in planicie sita, valloq; circumsepta, arx inter lutosas paludes, fossa profunda munitur, à Varschouia 12. mil.

CZERNIENSK ciuitas lignea ampla, arcem & monasterium Augustinorum adiunctum habet.

PVLTOWSKO ciuitas murata, ad Narew fluuium vnà cum arce sita.

ROSAN ciuitas in planiciæ, arx verò in scopulo ad fluuium Narew condita.

VARKA ciuitas ampla lignea, in planicie ad Pilczam fluuium sita, à Varsch. 8. mil.

BLONYE ciuitas lignea ampla, à Varsouia 4. mil.

TARCIN ciuitas lignea, à Varschouia 5. mil. abest.

GRODZYEC ciuitas lignea, à Varschouia mil. 7. à Tarcin 2. distat.

Prasnis ciuitas ampla lapideis ædificis ornata.

Lomza ciuitas ampla ad Narew fluuium nauigabilem sita, in ea ædificia pulcherimæ murata à Varschouia 20. mil. distat.

SENATORES PRIMARII DVCATVS MASOVIAE.

Palatinus Masouiæ Generalis.

Varschouiensis, Cersensis, Vysegrodiensis, Zakrocimiensis, Cziechanoniensis } Castellanus.

Vexillum Masouiæ Aquila alba cum expãsis ad volandum alis in campo rubeo insignitur, hoc modo vt vides.

LIVENSIS TERRA.

LIWO ciuitas lignea, arx murata ad Liwijecz fluuium condita.

WEGROW oppidum ligneum à Liwo medio miliari distans.

WIZNA ciuitas in planicie ad Narew fluuium sita, arx in colle fossa circumdicta.

NVR ciuitas lig[illegible] ampla, ad fluuium eiusdem nominis sita.

CAMENYEC ciuitas lignea in planicie ad Bug fluuium à Liwo 8. mil. sita.

Senatores hos duos præcipuos terra Liuensis habet, Liwensem & Wiznensem Castellanos.

Vexillum terrestre Aquilæ medietate rubeæ & Visi albi coronati insignitur, hoc modo vt vides.

PODLASSIAE TERRA.

PODLASSIA regio ampla, Masouiæ ab occidente, Lituaniæ ab oriente contigua, olim sub potestate & imperio Lituanorũ erat, sed nunc anno Domini 1569. per Sigismundum Augustum Regem Poloniæ, & Magnũ Ducem Lituaniæ, Regno Poloniæ adiuncta & appropriata est. Incolæ eius Masouitæ Ruthæni, atque Poloni. has ciuitates districtuales præcipuas complectitur.

BYELSKO ciuitas lignea amplissima Podlassiæ principalis, ad Byala fluuium sita, Lituaniæ conterminia. Arx lignea fulminis ictu in præsentia Regis incensa penitusque exusta est, à Narew 4. mil.

BRANSKO ciuitas lignea ad Nur fluuium à Byelsko 3. mil. sita, in ea Curia Regia iudicialis, in qua causæ nobilium disceptantur.

SVRAS ciuitas lignea inter colles ad Narew fluuium sita, arx in colle fossa circumducta, à Byelsko 3. mil.

TYKOCZIN ciuitas lignea in planicie ad Narew fluuium sita. Arx natura & opportunitate loci muniutissima, propugnaculis valloq; forti proportionaliter circumsepta Narewq; fluuio & paludibus circumdata, vt ad eam nusquã aditus pateat, machinis tormentisque bellicis bene prouisa Thesaurus enim Regius in ea asseruatur. Rex Sigismundus Augustus eam magnis impensis restaurari fecit, monetaque ibidem cudi. tur, à Byelsko 10. mil distat, à Wilna 42.

KNYSSYN ciuitas lignea à Tikoczin 2. mil. in planicie inter stagna, syluas, paludesq; lutosas sita, ibidem Curia Regia extructa est. Hortus quoq; Regius amplissimus, vario genere animalium piscinisque diuersis refertus. Venationes enim illic omnium ferarum copiosè exercentur 12. mil. à Byelsko distat.

NAREW ciuitas lignea inter syluas ad fluuiũ eiusdẽ nominis à Bielsko 4. mil cõdita.

WASILKOW oppidũ ligneũ ad Narew fluuiũ, in quo Capitaneus regius resider.

AVGVSTOW ciuitas noua amplissima à Rege Sigismundo Augusto, à quo & nomẽ habet fundata, 20. mil. à Bielsko distat.

DROHICINENSIS DISTRICTVS.

DROHICIN ciuitas lignea ad Bug fluuium condita in colle curiam Regiam, in qua causæ nobilium disceptantur habet, à Byelsko ciuitate 10. mil. à Warschouia 30. distat.

MYELNIK oppidum ligneum ad Bug fluuium conditum, arx verò in colle eminenti, à Drohicin 5, mil.

LOSICZE ciuitas lignea ad stagnum amplissimum sita, à Drohicin 3. mil.

MORDI oppidum ligneum in planicie ad stagnum situm, à Drohicin 5. mil.

Ex his

Ex his duobus districtibus Podlassiæ Bielscensi & Drohicinensi, pro expeditione bellica 20000. nobilium statuuntur.

Huius terræ duo sunt præcipui Senatores, Palatinus & Castellanus.

Vexillum terrestre Podlassiæ bicorne crocei coloris Stemmate, Magni Ducatus Lituaniæ, in campo albo insignitur, viro videlicet armato, gladium tenente equo insidente, ex alia verò parte, aquilam albam in campo rubeo gestat, postquam Regno Poloniæ est incorporata. Similiter Bielscensis, & Drohiciensis districtuum vexilla vnicornia insignitur.

DE TERRIS ET DISTRICTIBVS RVSSIAE *Regno Poloniæ incorporatis.*

DE gentis Roxolanorum siue Ruthenorum vel Russorum origine varij varia sentiunt, quos Sauromatas, Slauonesque ex posteritate Iapheti (prout latius in deductione Sarmatarum Polonorumque diximus) constat esse. Quidam eos à fusco gentis colore Russos dici autumant, alij à disseminatione, siue dispersione, Rozsieia enim Slauis disseminationem significat, quod melius ad veritatem quadrat, cum totam Sarmatiam Europeam, & Asiaticę partem occuparent, ab Oceanoque glaciali ad Mediterraneum vsque mare & sinum Adriaticum, à Pontoque, Euxino ad Balticum Oceanum vsque eorum coloniæ extenduntur, vnde & Græcis Sporij, id est, dispersi dicuntur.

Qui imprimis Rutenis imperauerint incertum est, cum literarum prorsus ignari essent, donec anno Domini 796 Michaël Curopalatus Imperator Cõstantinopolitanus characteres ad scribendum Bulgaris misisset, quos etiam Ruthæni omnes susce-

pertint,& ab hoc tempore illa quæ poterant ante & post gesta recordari litteris mandabant. Regionibus Russiæ duo præcipui Principes præsunt, vtpotè Magnus Dux Moschouiæ,qui se Imperator totius Russiæ appellat, plures enim in ea, Ducatus possidet.Secundus Rex Poloniæ,qui etiam Magno Ducatui Lituaniæ præest, Russiæ Ducatus Lituaniæ incorporatos,vtpote Vitebscēsem,Kiouiensem,Mscizlauiensem,&c. possidet,quos vna cum Lituania describimus.

Nunc cæteras Regiones Russiæ, Poloniæ adhærentes, cum præcipuis ciuitatibus describemus,in quibus magna ex parte Poloni colonias suas habent, Proceresq; & Equites fere omnes Poloni sunt,ac maior pars religionem Romani ritus amplectitur, vt potè ciues & nobiles,exceptis colonis & agrestibus qui Græcorum dogmata in religione sequūtur,de quorū religione & ritibus latius in Moschouiæ descriptione patet.

LEOPOLIENSIS ET HALICIENSIS TERRA.

LEOPOLIS ciuitas insignis Russiæ Polono Regi subiecta, Metropolis, à Leone Russorum Principe condita, duplici muro propugnaculisq; fortissimis vallo & fossa profunda, tormentisque & suppellectili bellica expeditissime prouisa. Arx vna in ciuitate, alia verò in eminentissimo scopulo ciuitati impendente munitissimè condita est,cuius aspectus 10.mil.patet. Emporio,sedeque Archiepiscopali clara, Metropolitanus quoque Russiæ ibidem sedem suam retinet. Ecclesiæ in ea Romanæ & Græcorū obedientiæ plurimæ. Armeni quoque ibidem Basilicam suæ religionis antistitemq; & sacerdotes habent.

HALICIA ciuitas lignea amplissima antiquitus condita, vna ex Ducatibus Russiæ: Eam à Moldauia Prud fluuius, ex alia parte Tyras, Nester vulgo dictus præterlabitur. Arcem ligneam in colle eminenti adiunctam habet.

Has ciuitates præcipuas districtuales,Leopoliensis & Haliciensis terra cōplectitur:

ZIDACOW in Pokutia, ciuitas lignea, in planicie ad Stryi fluuium sita, Arx in colle eminenti vallo circumsepta.

GRODEK ciuitas circumsepta, vna cum arce in planicie stagnis circumuallata, à Leopoli 4.miliar.

BUSKO ciuitas inter lutosas paludes ex quibus Bug fluuius oritur sita, quo merces variæ ex Volhynia in Vistulam deportantur, à Leopoli 5.mil.distat.

STRIY ciuitas lignea, ad fluuium eiusdem nominis condita.

WIZNA ciuitas in planicie inter paludes ad fluuium sui nominis extructa.

SNIATIN ciuitas lignea septis circumdata, confinis Moldauiæ, cum Prud fluuius præterlabitur, à Leopoli 12.mil.distat.

COLOMIA ciuitas lignea sub monte ad Prud fluuium sita, ibidem sal decoquitur.

ROHATIN ciuitas lignea septis circumdata in planicie, eam Rohatinka fluuius præterlabitur. Arcem inter stagna & paludes in colle sitam habet, à Leopoli 10.mil.distat.

DOLINIA oppidum ligneum inter colles situm.

LUBACZOW ciuitas lignea in planicie sita, castrum inter paludes stagnantes conditum.

SENATORES PRAECIPVI HARVM TERRARVM.

Archiepiscopus Leopoliensis.	Leopoliensis, Haliciensis, Lubacouiensis } Castellanus.
Palatinus Russiæ Generalis	

Vexillum Leopoliensis terræ, Leonem fuluum coronatum petram ascendentem in campo lasurino gestat, hoc vt sequitur modo.

Haliciense

Haliciense verò vexillum Monedulam coronatam cum expansis alis in campo rubeo pro Stemmate gestat, hoc vt vides.

BELZENSIS TERRA.

BELZ ciuitas lignea, ampla in planicie sita. Arcem ligneam lutosis paludibus latè inundantibus circumductam habet, quam nequaquam Tartarica sagitta attingit. SOKAL ciuitas circumsepta in planicie ad Bug fluuium sita. Arcem in colle eminenti ligneam.

HRUBIESZOW oppidum cum castro in colle situm.

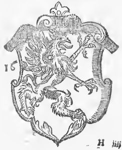
HRODLO ciuitas stipitibus præacutis circumsepta, arcem in colle Bugo præterfluũ habet.

GRABOWYEC ciuitas lignea in planicie sita, arx in colle eminentissimo natura & oportunitate loci munitissima accessuq; ardua.

TYSSOWICE ciuitas lignea, arcem in colle habet.

Senatores præcipuos duos terra Belzensis habet, Palatinũ videlicet & Castellanũ.

Vexillum terrestre Griphonem album coronatum, in campo rubeo pro Stẽmate gestat hoc modo.

CHELMENSIS TERRA.

CHELM ciuitas septis circumdata, sede Episcopali clara, arx in eminentiori colle sita, lignea, argila oblinita 4. mil. aspectus illius patet.

CRASNISTAW ciuitas murata ad stagnum amplissimum sita, arx in planicie murata, quam Viepr fluuius nauigabilis præterlabitur, à Lublina 7. mil. In ea Capitaneus generalis regius residet.

Ratno ciuitas lignea ampla inter paludes latissimè stagnantes sita, à Chelmiaq; 24. ferè mil. pontibus stratis ad eam peruenitur. Arx in colle eminenti ad Perepetũ fluuium nauigabilem condita. quam Tur fluuius alia ex parte paludesq; lutosæ muniũt, accessusq; omni ex parte difficilis.

Lyvbowlya ciuitas ad Bug fluuium sita, arcem in colle eminenti habet.

Senatores duos principales Episcopum videlicet & Castellanum, terra Chelmensis habet.

Vexillum terrestre Vrso albo inter tres arbores in campo aureo gradiante insignitur hoc modo.

PREMISLIENSIS TERRA.

Premislia ciuitas murata ad San fluuium nauigabilem sita, sede Episcopali clara. Arx in colle in vlteriori rippa eiusdem fluuij cõdita propugnaculisque apprimè munitissima. Ibidem hortus ingens regius omni genere ferarum refertus.

Sambor ciuitas septis circumdata ad Tyrã fluuium, vnà cum arce sita Hungariæ finitima.

Drohobycz ciuitas stipitibus præacutis in planicie munita, Salis fodinis clara.

Sanok ciuitas lignea inter colles ad San fluuium extructa, arx in colle murata.

Przeworsk ciuitas in colle muro circumdata, ad Mleczka fluuium sita.

Krosno ciuitas murata Iasiolda fluuio circumdata. Vislok verò fluuius eam mediam interfluit. Ibidem medio miliari Camyeniecz arx in eminenti scopulo mutata, natura & oportunitate loci & propugnaculis munita.

SENATORES TRES PRAECIPVOS TERRA PRAEMISliensis habet.

Episcopus } Premisliensis. Castellanus } Premisliensis. Castellanus } Sanocensis.

Vexillum terrestre aquilam auream bicipitem coronatam in campo lasurino pro Stemmate gestat.

PODOLIAE REGIO.

Podolia Regio amplissima Moldauiæ & Valachiæ à meridie finitima est, ab oriente verò vastissima campestria desolata, ad Tanaim fluuium paludesque Meotidis, & Pontum Euxinum vsque, Tartarosque Præcopenses habet. Omnium rerum ex terra nascentium fertilissima, adeò vt colonus, quamuis quomodocunque in agrum semen iniecerit, centuplum fructuũ referat. Prata quoque mirum immodum luxuriantia, adeò vt bouis cornua vix è gramine appareant: terra tamen dura & petrosa nimis, adeò vt bissenos boues coloni aratro iungere cogãtur. Attamen intollerabile pondus boues anhelantes testantur.

Podolia omniũ feracissima.

tur. Mellis sylvæ passim abundantissimæ, stipitibus enim cauatis vbique mella roscida depromuntur. Armentis gregibusq; , & feris omnigeneris redundans. Eam antiquitus Allani, Goti, Getæ, Cumani, Polowcij, & Roxolani incolebant. Circassorum reliquiæ adhuc extant ad Boristenem fluuium.

Has præcipuas ciuitates, arcesq; hæc Regio complectitur.

CAMYENIEC ciuitas Moldauiæ finitima, Diuinaq; ferè manu inter arduas cliuosasque rupes condita, portas solummodo duas habet. Arx quoq; natura & oportunitate loci rupe petrosa, vndique cincta, quam vnà cum ciuitate Smotricz fluuius prçterlabitur, fossaque profundissima naturali cingitur. Arx ipsa muro propugnaculisque munita. Ciuitatem verò rupes altissima, saxosa, accessuque ardua inexpugnabilem facit, quàm ita suo ambitu includit, vt minimè ædium quamuis eminentiorum tecta apparent. Sæpius ab ea Tartari, Valachijq; & Turcæ cum ingenti strage & dedecore repulsi & fugati sunt. A chocimia Moldauiæ arce duobus mil. distat.

BAR ciuitas septis circumdata in planicie à Bona Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolani filia, Sigismundi Regis Poloniæ condita, quam à Baro patria appellauit. Arx in colle murata, paludibus latè stagnantibus circundata.

MYEDZIBOSZ ciuitas & arx ampla lignea, inter paludes latissimè stagnantes sita, ad quam nisi pontibus peruenitur, à Tartaris sæpissimè infestatur.

BREZANIA oppidum ligneum, arcem in colle muratam habet.

TREBOWLA ciuitas sub monte altissimo sita, arcem in colle eminenti habet.

CHMIELNIK ciuitas lignea stipitibus circummunita, arx lignea in planicie ad Bog fluuium (Hærodoto, Hypanis, dictum) sita, à Camyeniec 20. mil.

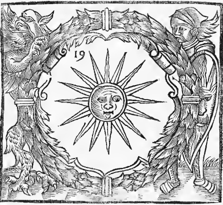
BRASLAW ciuitas & arx lignea vallo fossaq; circummunita, eam Bog fluuius præterlabitur.

VINNICZA ciuitas lignea vnà cum arce vallo circumsepta, ad Bog fluuium sita. Hæ duæ arces præter cæteras à Tartaris Præcopensibus sæpissimè infestantur, districtusque amplissimos qui pro Palatinatibus computantur, & vexillum peculiare bellicum cinerici coloris, stemmate Magni Ducatus Lituaniæ insignitum habent.

SVINIGROD arx cum ciuitate lignea in campestribus sita, ibidem munitiones sunt plurimæ in campestribus desolatis sitæ, contra Tartaros latrocinantes arcendos. Tandem vltra Bog fluuium (qui Hærodoto Hypanis dicitur) Circassorum & Canowciorum reliquiæ, longo tracto ad Boristenem extant in campestribus desolatis, quæ 200. miliaribus Polonicis nullis Syluis collibusue & munitionibus conspicua, ad Tanaim paludesque Meotidis, & Pontum Euxinum Tartarosque Præcopenses, & Crimscenses vsque extenduntur. *Circass. Canowcij.*

Senatores Podolia præcipuos tres duntaxat habet, Episcopum Camenecensem, Palatinum Podoliæ generalem, & Castellanum Camenecensem.

Vexillum terrestre Solem stellis duodecenis, in campo albo circumdatum pro Stemmate gestat.

LECTORI.

NE te tua opinio fallat Lector candide, me hic vniuersum Regnum Poloniæ absolutè descripsisse. Ego enim hic Prouincias principales, quæ olim pro Ducatibus habebantur, nunc verò in Palatinatus redactę sunt, descripsi, ciuitatesque & arces præcipuas Regias, in quibus causæ iudiciales nobilium celebrantur enumeraui. Hæ verò prouinciæ plurimas frequentissimasque ciuitates, arçes, & oppida, tam Regis quàm Nobilium, Magnatum, Episcoporumque complectuntur. In singulis autem terris & ciuitatibus districtualibus superius enumeratis administratores causarum iudicialium, à Rege substituuntur vtpotè Capitanei Generales, qui vices Regias supplent. Iudex & Subiudex, Notarius, Subcamerarius, Camerarius terrestris. Hij omnes causas nobilium absoluunt, exceptis capitibus criminalibúsue causis, quæ ad Regis edictum in Comitia Generalia relegantur. Sunt quoque plures alij terrestria Regiaque munia obeuntes, quos hic recensere longum esset. Sunt quoque in Poloniæ Regno Comitatus plurimi, vtpote Comitatus in Tarnow, in Gorka, in Tenczin, in Melstin, in Sidlowiecz, & id genus alij.

Regni

REGNI POLONIAE, MAGNIQVE DVCATVS LITVANIAE, REGIS CVM SENATORIBVS SVIS, IN SENATV, ORDO.

POLONIAE Regnum in Sarmatia Europæa vt diximus amplissimum, potentissimumq́;, cum alijs multis præclaris rebus, tum modo gubernationis à cæteris omibus Regnis differt, in quibus Reges sine Senatus consilio & equitum cõsensu, ex voto priuaro legem omnibus ferunt, & nisi virtute innata regantur, in tyrannidem facilè prolabuntur. In Polonia autem vt Reges non nascuntur, sed communibus Senatus & equitum suffragijs eliguntur, ita etiam sine auctoritate eorundem nihil decernere possunt, quamuis sint potentissimi, & militibus voluntarijs superbissimos quosq́; Reges superantes. Soli enim Poloniæ Principes inuictissimi reperiuntur, ex solis voluntarijs Nobilibus ducentorum millium quotiescunq́; opus fuerit, exercitum fortissimum & omni genere armorum prõptissimum sine vllis stipendijs contra hostem educere possunt. Nobilitas namq́; vniuersa omnibus soluta vectigalibus, bellica tantummodò munera obire pro aris & focis tenentur, quodsi volunrarij milites non sufficerent, de suis proprijs gentibus trecenta millia mercenariorum conscribere possunt. Ita cum sit potentissimus Rex Poloniæ, tamen secundum legum, & Senatus præscripta viuere tenetur, sicq́; Regnum amplissimum, Regio imperio, Regia verò Maiestas & Potestas vicissim Senatus & Nobilium libertate temperatur, intra æquitatisq́; terminos omnes ordines Regni cum ipso Rege continentur, quodsi Rex quandoq́; ab officio suo deflecteret, & publicas libertates suorum opprimere aspiraret, autoritate Senatoria, qui ad hoc attentandum iuramento sunt obligati, prohibetur, & ita Rex Poloniæ grauissimis Senatorum cõsilijs nititur. Senatores verò ipsi, & vniuersi Equites vicissim Regiam Maiestatem reuerentur, amant, honorant, & vitam ac possessiones priuatas vniuersas funditus pro sanitate & bono illius effundere parati sunt. Senatores autem voto Regis (penes quem est summa & maxima iuris dicendi autoritas) ex præcipua & illustri totius Regni Nobilitate, generis & virtutum commendatione delecti, exacto fidei sacramento, in Senatum eliguntur. Principes autem & præcipui Regni Senatores, sunt Archiepiscopi, & Episcopi, propter venerandam Ecclisiastici ordinis Maiestatem autoritatemq́;, & opes quibus affluunt, præstãtissimas, Hij in Senatu in vtrumq́; Regis latus circumsidẽt, Archiepiscopi autem duo sunt in vniuerso Regis Poloniæ imperio, Gnesnẽsis Regni Primas, & Legatus natus Romani Pontificis in Sarmatia vicem renens, qui ad vetusta superiorum temporum memoria, coronandi Regis ius habet. In Russia verò nigra, secundus Archiepiscopus est Leopoliensis, vbi sedes Metropolitana Cracouia translata est, anno Domini 1075. in curia Lamperti Znlæ Sancti Stanislai prædecessoris. Episcopi tredecim non secus ac Principes maximi, omni rerum copia excellentes, in tota Poloniæ Monarchia reperiuntur, Cracouiensis minoris, Posnaniensis maioris Poloniarũ, Wladislauiẽsis qui & Cuiauiæ, Pomeraniæq́;, Vilnensis Lituaniæ, Plocensis Masouiæ Warmiensis. Culmensis, Prussiæ, Præmisliensis, Lucæoriensis, Chelmensis, Kiouiensis Russiæ, Samogitiæ, vltimus Camenecensis. Hij ordine omnes Regi assident, nisi quod Posnaniensis, cum Wladislauiensi, antiquam dignitatis litẽ teneant, ideò alternatim locum mutant. Episcopos ex veteri Priuilegio Castellanus Cracouiensis subsequitur, militarium procerum Princeps, deinde Palatini quorum maior Cracouiensis & Vilnensis, palatinos verò quidam Castellani præcipui intermixti. Tunc demum alij Castellani maiores & minores quos recensere longum esset ordine loca sua occupant-

qui non castris vt ipsa vocis Etymologia sonat, sed minoribus prouincijs Senatorio iure & nomine Regio præsunt, extraq; ipsam autoritatem dignitatemq; (quæ est prima post Palatinos) paruum sui officij quæstum reportant, quamuis illius cui præsunt prouinciæ Domini appellantur, nihil enim præter Reipublicæ (quod verè Senatorum est) commoda quærunt. Castellanos Archimarschalci Marschalciq; supremi totius Regni officiarij sequuntur, qui sunt Poloniæ & Lituaniæ de vtroq; imperio bini, terrestres videlicet & Curiales. Marschalcorum officium est, curare totius aulæ & omnium conuentionis tranquillitatem, inter proceres & aulicos Regios partiri ædes vrbium, Regi quocunq; eunti, baculos erectos singuli præferunt, & vt quisq; officio suo apud Regem fungatur prouident. In Senatus consessu omnia animaduertunt. quod si supremi Marschalci abfuerint, Curiales eorum officium adimplent. Cancellarij & Vicecancellarij Marschalcos ordine sequuntur, vtriusq; gentis qui sunt similiter bini & bina sigilla, horum officium est Priuilegia, immunitates, prærogatiuas à Rege alicui datas, litteras similiter Regias conscribere, scriptas Regi oblatas pronunciant, quibus à Rege subscriptis illi sigillum affigũt. Omnes autem litteræ ac priuilegia in Magni Lituaniæ Ducatus Cãcellaria, Rutenicis characteribus absoluũtur, apud Polonos verò Latinè (cuius linguæ sunt peritissimi) omnes causæ describuntur. Præcipua quoq; est dignitas in Senatu summorum generaliumq; militiæ Ducum, quorum in Polonia vnus, in Lituaniæ Magno Ducatu secundus, rerum potiuntur, penes hos summa omnium exercituum imperij sita est, in qua autoritate Regia plenipotenter vtũtur. Hos demum Campiductores de vtroq; imperio singuli, qui sunt campestris militiæ Duces. Est etiã summus maioris Poloniæ præfectus siue Generalis, similiter Samogitiæ, & terrarum Russiæ præfecti, quo honorum gradu non nisi Principes viri, & de Patria optimè meriti à Rege donantur. Cooptantur quoq; in Senatus classem prouinciarum de vtroq; imperio Officiarij, vtpotè Iudices qui causas nobilium munere Regio dijudicãt, Pincernæ, Succamérarij, Dapiferi, Secretarij, Vexilliferi, Scribæ, Tribuni militum, Exactores, Thesaurarij, & cæteri qui singuli singula officia in prouincijs assignatis exequũtur, & pariter cum iudicibus prouincialibus particularia, certis temporibus anni, assignata iudicia, qui termini siue Roki vulgo dicuntur, exercent. Ensifer quoq; Regni, & Vexillifer Curiæ Regiæ, qui Curiale vexillum in bello defert, non postrema dignitate fungũtur. Non etiã autoritatis splendore ipsi Secretarij, Scribæq; siue Protonotarij Regij. Insuper Cubiculi, Stabuli, Culinæq; Magistri, suis dignitatibus in Senatus consultu gaudẽt. Ciuitatum, Oppidorum, Arcium Regiarum, Prouinciarumq; præfecti, Referendarij supplices libellos & subditorum querelas ad Regem & Senatum deferentes, summusq; Regis Secretarius & Refferendarius, salinarum fodinarum & metallorum Præfecti non ignobili certe dignitate potiuntur. Legati quoq; prouinciarum & ciuitatum præcipuarum, ab vniuersis ordinibus de singulis prouincijs nomine totius Nobilitatis electi, suas in Senatu partes occupant. Equites quoq; & Patricij viri iuuenes virtutibus & genere præstantes aulici, qui in aula Regia seruientes in præstandis quotidianis officijs Regi operam nauant, stipendiaq; merentur. Insuper Cubicularij siue Veredarij, qui cum Epistolis Regijs per omnes prouincias, à mandati velocissimè discurrunt. Demum stipendiarij, & satellites siue collaterones Regiæ vitæ custodes, postremum autoritatis locum obtinent. Omnibus autem Senatoribus sub fidei iuramento, & amore patriæ eadem est perpetua & constans tuendæ publicæ libertatis, & propagandi imperij, volũtas. In Senatu cum de Republica deliberant liberè, & sæpiùs accerrimè sententias dicunt, Regem imprudentius regnantem obiurgant, atq; vno consensu sanctissima maiorum instituta, & communis Patriæ charissimas leges ad extremum vitæ defendunt.

CAPITANEI Generales in minori Polonia 40. in maiori 30. in Ducatu Masoniæ 12. quæ officia nulla successione, sed ex Regis gratia in benemeritos de Repub. cõferuntur, hy enim prouincijs præsunt, & nobilitatem, Regia authoritate, pro tribunali iudicant, omnesq; prouentus Regios exigunt, & in thesaurum referunt.

REGNO Poloniæ ſaluberrima aura fauet, omniumq; rerum ex terra naſcentium fertiliſſima eſt, cuius vbertatem cæteræ regiones transmarinæ affatim perſentiunt, ad quas frumentum grandi copia, de Polonia nauibus aduehitur. Pecoribus quoq; omnigeneris, venationibuſq; abundat, ita vt Saxonia, cæteræq; gentes Germanorum, Polonicis Bouibus victitent. Incolæ habitum variarum diuerſarumq; nationum more geſtant, præcipuè verò, Italicum, Hiſpanicum, & Hungaricum, qui illis peculiaris eſt. Alij Germanico, Turcico, Moſchouitico, Bohæmicoq; more veſtiūtur, diuerſas enim & repoſitiſſimas prouincias peragrāt, vndè varios mores in patriam inferunt. Viri ſunt excellentiſſima induſtria præditi, variarumque gentium idiomata callent: imprimis verò linguæ Latinæ peritiſſimi, qua vt vulgari maiori ex parte in ciuitatibus & pagis paſſim vtuntur, idq; omnibus diuitibus, ac pauperibus peculiare eſt, quod imprimis pueros litteris imbuendos apprimèq; ad conſumptionem, ſedecim pluſue annorum in pulueribus ſcholaſticis committunt, ſumptibus pro Magiſtris minimè indulgēdo, vnde linguam Latinam omnes ferè congruè callēt, idq; ea de re maximè obſeruatum crediderim, quod vulgaribus litteris vel ſcripturis, in ſacris ac prophanis rebus nunquam vtantur, omneſq; leges tam ciuiles, quàm nobilium, ac villanorum, & ipſa Cancelaria Regni ac Caſtrenſis, Latinis litteris omnia expedit, atq; ideò factum eſt, vt paſſim docti omnes euaderent. Habent præterea Poloni, & Lituani lingæ Latinæ inflectionē propriam & perfectiſſmam, vt Latinarum dictionum ſonum propriè ad iuſtum accētum expreſſionemq; ſecundum litteras ipſas, quadam cum gratia & dulcedine, inflectere, ac proferre queant. Qua de re Polonia omnium ferè gentium ſtudia viciſſe videtur, quod rarus eſſet, qui Latinas litteras nō calleret, deinde Germanicum, Hungericū, ac paſſim Italicum & magna ex parte Gallicum, Hiſpanicumq; extra vulgare ſuum Sarmaticum idiomata neſciret. Equites in ornamentis equorum, armorum, veſtibuſq; præſumptuoſis plurimum delectantur; Campeſtri prælio alacrius hoſtem quemlibet paruis & magnis copijs adoriuntur. Caſtra etiam artificioſè collocant curribus in gyrum arctè diſpoſitis, adeò vt in illis tuti non aliter atq; in arce firmiſſima includuntur. Viri ſunt bellicoſi, ſtrenui, hoſtiſque quamuis validiſſimi impauidi. Armatura maiori ex parte Hungarorum more vtuntur, clipeoſq;, qui totum hominem equo inſidentem tegunt, & haſtas oblongas geſtant, pluresq; inter eos tantæ animoſitatis reperiuntur, vt vnus alium quamuis toto exercitu ſuorum profligato, ad mortem vſq; non deſeruerit, ſed vterque ſtrenuè dimicando honeſtè occumbere, quā turpiter fugere mauult. Prout in Moldauia duobus fratribus germanis, Struſouiczij dictis, Polonis Equitibus euenit, qui ab exercitu ſuorum aberrantibus cum quinquaginta commilitonibus, inſcij in multitudinem Valachiorum inciderunt, à quibus vndique circumuenti, in primo congreſſu vnus occubuit: alter verò ſtrenuè dimicando euaſit: ſed cædis fratris germani recordatus, in exercitum Valachiorum conuerſus, acies eorum fortiter diſuerberabat, & quamuis euadendi facultas iterum ei pateret: tamē honeſtius cū fratre occumbere, quam euadere maluit. Melſtinius quoque, cum Vitoldus Dux Lituaniæ multitudine Tartarorum fugaretur, ex fuga audacter conuerſus in confertiſſimas hoſtium acies ſeſe coniecit, multiſque hoſtium trucidatis, tandiu ſtrenuè dimicauit, donec prorſus telis confoderetur, equoq; deiiceretur, 1 3 9 7. vt latius patet in Lituaniæ Ducum deſcriptione His etiam multi ſimiles in geſtis Polonorū reperiuntur, quos ſigillatim recenſere infiniti laboris eſſet. Id verò illic maximè non ſolum inter fratres, ſed inter ſocios fideles reperitur, prout nuper Vilnæ in Lituania me præſente euenit, duobus adoleſcentibus, per plateam ciuitatis pergētibus intempeſta nocte, duo alij armata manu occurrerunt, vbi inter defendendū vnus aduerſarium ſuum interemit, aufugitque Socius verò illius captus cædiſq; damnatus, in locum decolandi poſtridiè ducitur, cumque iam carnifex gladio euaginato ſtaret, ille reus cædis, qui profugerat, accurrens dixit: ſinite hunc innocentem abire, ego enim hanc cædem perpetraui, itaq; ille genua flectens à Spiculatore decolatus eſt, innocens verò liberatus.

Poloni ſtudiorū amātiſſimi.

Nobiles humilioris fortunæ, iniurias à Magnatibus illatas non patiuntur, nam

quamuis paupertimus nobilis extiterit, amicis cognatisque suis collectis, quam maximum magnatem debellare potest: nō solum enim possessiones pro necessitate amici exponunt: sed etiam vitam suam pro eo morti varisque periculis objiciunt, quade re magnates in Polonia, non parui, sibi pauperem vulgum Nobilium ducūt, in Lituania, è contra, Nobiles humilis fortunæ magnatum sunt serui. Accidit in Polonia me præsente, quod quidam magnæ autoritatis vir, Dominus Ioannes Luthomirski, Thesaurarius Regius supremus, Capitaneus Lanciciensis, & Radomiensis, Castellanusq; Siradiensis, quosdā pauperes Nobiles, Mikolaievvsczi dictos iniuria affecerat, qui collecta manu consanguineorum, cum magno comitatu proficiscentem occiderunt, infrustaq; dissecarunt. Cumque hic Nobilis aut honore priuandus, aut capite plectendus pro prædicto facinore esset, honorem vitæ præferens citatus ad Comitia Lublini celebrata, alacriter comparuit, ibique honore integro ex sententia Regis, decolatus est. Quod si huic genti nimiæ comessationes, & diuitiarum plusquam liberales prodigæ profusiones, inebriationes non obfuerint, omnes ferè gētes virtute innata & ingenijs Hæroicis superarent, sed vnus pro sanitate alterius (prout illis mos est) bibens, poculū magnum funditus exsicat, quamuis natura interdum repugnante, sicque hæc eorum mutua charitas, quam illi maximè in conuiuijs celebrant, eos multoties sanitate priuat, multisque ex nimia inebriatione infirmitatibus corripiuntur. Cum enim vnus alteri pro sanitate præbibit, non solum poculum vitreum, sed ligneum, vel figulinum, capiti illidit, tandem postridiè surgens infirmitate correptus, vinum incusat, amphoræ oblitus, quam ad caput colliserat. Multi quoque inter eos præcipuè in Ducatu Masouiæ reperiuntur, qui sese alterutrum bibere vi complectant, dicentes, aut mihi præbibe, aut mecum armis decertato, interim verò alius arma quam poculum quem natura recusat alacrius eligit.

Aulicorum ministrorum, seruitorumq; tantas vniuersi Sarmatæ præsertim Poloni, Masouitæ, Lituani & Ruteni, fouent turmas, vt nūquam sperares eos educari posse, qui nullum aliud officium agunt, nisi Dominum aliquò migrantem, comitari, vel aliquò amandati munus iniunctum obire, à cæteris seruitijs prorsus liberi immunesque. Mechanicum opus nobilis seruitori ingenuo, quamuis paupertimo obire nō patitur, nec demandat, quod si aliquis minus discretus seruitori negotium minus honestum mechanicumuè iniunxerit, rusticum sibi ad id muneris inueniendum oportere, se verò honesto seruitio minimè abdicaturum, respondit. Et ideò Nobiles Nobilibus, paresque genere ac virtutibus, paribus plerumque inseruiunt, cum honesta, & nobilia seruitia obeunt, contra occidentalium gentium consuetudines, apud quas nobiles nobilibus turpè inseruiri putant, quòd mechanica seruitia, quicquid Dominus demandauerit obire cogantur. Apud Sarmatas verò qui melius bibit pro sanitate Domini ille melior censetur minister, & postquam Dominus mensæ accubuerit, & seruitores statim ordine seruato accumbunt, aliquandoque, tres, quatuornè mensas occupabunt, quibus liberaliter fercula opiparia apponuntur, vt quilibet aulicorum tres seruitores sua portione educare possit, quam ipse saturatus puero à tergo stanti, in quadra lautè porrigit. Aulicus enim quilibet seruitores aliquot, & pueros habere solet, & illi seruitores, alios seruitores, pueri, pueros, ad quartum vsque ordinem, ad mensam ejusdem Domini omnes cibaria sumentes, & salaria recipientes, & plerumque maiori ex parte, nisi ad mensam inseruiunt, peracto prandio, vel cœna, saturati inclinatis de more gentis coram Domino genubus, capitibusque adapertis, quo volunt discurrūt, & quandoque triduò, quatriduouè, vel integra hebdomada Dominus seruum in tabernis, vel in comitiua occupatum non videbit, rarò tamen vbi fuerit interrogatur, & si interrogatur, respondit, se pro sanitate Domini hilariter bibisse, ad quē Dominus subridens gratias agit, & plerumque liberaliter huiusmodi remuneratur. Quodam tempore accidit, dum quidam Episcopus per thesaurarium suum aulicis & seruitoribus salaria, siue stipendia secundum consuetudinem ad vnamquamque partem anni, persolueret, astantibusque omnibus ordine suo, quidam latrunculus (qui eadem in

aula

aula nemini seruiens versabatur, bibens & comedens quotidiè ad mensam Episcopi.) cæteris seruitoribus salaria expetentibus se intermiscuit, quibus aduersus eum murmurantibus, q̃ nemini seruiens stipendium expectaret, Episcopus illum interrogat, cuinam inseruiret, & quid negotij obiret? Qui respondit tibi Reuerendissime Domine inseruio, & id q̃ alij strenuus adimpleo. Quale nam sit seruitium Episcopo interrogante dixit: quotidiè bis in die lautè ad mensam tuam comedo & bibo. Cui Episcopus subridens stipendium persoluit.

Nobiles legibus Castrensibus, & terrestribus à Regibus suis constitutis, vtuntur, ad ciuitatesq́ue prouinciales & districtuales, quas superius enumerauimus citantur, nomine Capitanei illius Regia munia obeuntis, qui arci prouinciæq́; præest, hosq́; terminos Castrenses appellant. Ad terrestres verò terminos qui rarius celebrantur, in anno sex inter quatuor vicibus, nomine Regis in eandem arcem citantur, vbi à iudice terrestri vices Regias adimplente iudicantur. Ciues verò in ciuitatibus Imperatorijs legibus, quas Magdeburgenses, appellant vtuntur.

Atque hæc nobis de regno Poloniæ breuiter dicta sufficiant: quod multis de causis toti Reipub Christianæ vtilissimum est, à gentibusque varijs crudelissimis Tartaris, & Turcis videlicet, munitissimum propugnaculũ Germaniæ præsertim regionibus. *Conclusio*

MAGNI DVCATVS LITVANIAE CVM SVIS DVCIBVS, PROVINCIIS, PALATINATIBVS, CIVITATIBVS,

& Castris præcipuis, Morumq́; gentis, Originis, Religionis antiquæ compendiosa descriptio.

ARMA MAGNI DVCATVS LITVANIAE.

I ij

DEDVCTIO ET ORIGO CELEBERRIMAE GENTIS LITVANORVM, PROBABILIS.

hactenus à nemine Hystoricorum Latinorum explanata.

***

PTOLOMEVS ille vniuersi orbis Geographus curiosissimus, hijs in regionibus quæ hodie à Lituanis colũtur, & quæ eorum ditioni vtpote Russia, Podolia, Volhinia, Podlassia, Samogitiaq; subsunt, hos populos colonias suas, (quorum hodie ne vestigiũ quidem apparet) antiquitus habuere recenset,

Lituania populi.

Galindos, Bodinos, Geninos, Sudinos, Cariones, Amaxobios, Stabanos, Sturnos, Nascios, Asubios, Wibiones, Ombrones, inter Lublinã & Brestiam, Sargatiosque. Quos omnes ex Cymbris, Gotisque, & Sarmatis ortum sumpsisse idem Ptolomeus asserit. Sarmatorum autem deductio cum latius à nobis descripta pateat, Cymbrorum nomen, & successiones mihi explanandæ videntur.

Cymbri vnde progenati.

Cymbros itaque à Gomero nepote Nohæ ex maximo natu filio Iapheto ortos esse, nomenque ab eo per tot sęcula paululum immutatum trahere consentiens omnium hystoricorum opinio est. Hæc posteritas Iapheti, cum maiorem orbis terrarum partem, in Europa, Asiaque minori occupauerit, quod ipsi cum Etymon nominis dilationem significantis, tum fausta Nohæ parentis imprecatio portendebant, pars eorũ à Gomero orti, ad Bosphorum Cimerum Mæothidis paludibus proximum, (qui de illis Cymmerius est appellatus)

Tanais fluuius.

vltra fontes Tanais fluuij, vbi in Ducatu Rhesanensi Moschouiæ Principi subiecto oritur, sedes suas habuerunt. Postea successu tẽporis, quod haud difficilè illis fuit, per regiones propinquas, Russiam, Lituaniam, Liuoniam, & Borussiam nunc Prussiam appellatam, & Cymbricam Chersonensum vbi Sweci, Dani, Golandi progressi,

Cymbrorũ patria.

toto eo littore se passim diffundentes latè dominati sunt, & castrato paululum nomine, litteraq; interiecta Cymbri nuncupati. Quando verò & qua occasione hæc migratio contigerit: quoniam nulla gentis ab eo tempore monumenta extant, ex quibus id constare possit, ignorum est. Cæterum fuerũt semper Cymbri gens bellicosa, strenua, manu prompta, id enim res ab ipsis fortissimè audacissimeq; gestæ testantur. Hijs nãq; colonijs Septentrionalibus relictis in numero trecentorum millium, per Germanorum regiones in Heluetiam, Galliamque imprimis penetrarunt.

Cymbri Galliã & Hispaniã ingressi.

Deinde Hispanias populabundi vastauerunt. Inde annum circiter centesimum decimum, ante natũ Christum in Italiam excurrerunt, quam vastabundi passim depredarunt, Romanorumq; Consulem Papyrium Carbonem, cum vniuerso exercitu fuderunt. Postea ab eisdem

Cymbrorũ in Italia bella.

M. Iunius Syluanus, & ipse Consul contracta infœlicitet pugna, superatur. Aurelius deinde Scaurus Consulis legatus amissis copijs Romanis, in manus eorum viuus perueniens, à Bolo Rege Cymbrorum occiditur. Id Tacito affiirmante actum est, anno sexcentesimo quadragesimo post vrbem conditam. Tandem Romani maioribus copijs collectis in aditu Alpium contra Cymbros exercitum opponunt, fusi tamen & ad internitionem prostrati, vbi C. Manlius in pugna interfectus occubuit.

Infelix cũ Cimbris Romanorum conflictus, eorum strages.

Octuaginta verò millia Romanorum militum cæsa. Q. Seruilius Cœpio Imperator exercitus, ex conflictu funesto vix cum denis elapsus, Romam tantę cladis nuncius perueniens, bonis omnibus publicatis, ex decreto Senatus, quod temeritate sua exercitum perdiderit, iugulatur. Aiunt Romanos vno in prælio maiori clade & detrimento vnquam affectos esse, quamobrem suspensis metu animis, de exitu imperij sui magnopere solliciti, præsentique rerum suarum periculo vehementer conturbati, cum hostes exitium, vbi minitantes propediem aduentare nunciarẽtur. Caium Marium ex Lybia vbi Iurgutam deuicerat, Ducem bellicosissimũ, & fortunatum vocauerunt, duobusque annis ab illa clade Romanorũ elapsis.

Marius Cymbros fudit.

Marius, Cymbrorũ & Teutonũ, ad aquas Sextias cruento prælio ducenta millia fudit, tantaque fertur cæsorum multitudo, vt Massilienses congestis defunctorum ossibus, vineas eisdem obsepserint, sanguineque humano

mano

mano agri quasi stercore multo pinguescentes vberrimi, feracissimique redditi sint. Itaque Cymbri attenuati numero & viribus, sed animo minimè fracti, in vnum conglobati, Q. Catuli Proconsulis exercitum in fugam verterunt, ad fluuiumq; Atesin castrametati sunt. Quò Marius summa celeritate aduolans, cõiunctis copijs suis, cum exercitu Catuli, inito prælio 29. die Iulij centum quadraginta millia Cymbrorum occidit. Qua clade ad extrema redacti Italia egressi, patrias oras vtpote Daniam, Prussiam, Sueciam, Liuoniam, Lituaniamq; petierunt, ex quibus illi qui Lituaniam occupauerant Gepidæ nuncupati fuere.

Cymbri ex Italia.

Hac verò in Regione vbi Samogitia, Aeneas Syluius Massagetas, gentem Plinio, celebrem consedisse testatur. Lituanorũ verò gentem, qui antiquitus Gepidi vocabantur ex Gotis oriundam, Erasmus Stella pulchris rationibus affirmat cũ Duce Litalano, siue Litwone Vedenuti Prussiæ Regis filio, anno Domini 573. in has regiones vicinas patris imperio quas olim Alani incolebant, venisse. Lituaniæque nomen à sui denominatione eiusdem indidisse.

Lituani à Cymbris orti.

Samogitiam verò à fratre eiusdem Lituonis Saimone principe appellatã, idem Erasmus Stella in Prussia historia testatur, quæ tunc temporis longè in Prussiam, & Liuoniam vsque extendebatur. Similiter Lotialos, siue Lotwonos, qui nunc Liuones post Germanorum ingressum Latinis dicuntur, ab eodem Litwone cum Litwania pariter nomen traxisse.

Lituaniæ, Samogitiæ & Liuoniæ denominatio.

Hæ autem gentes, vtpote Pruteni, Polowci, Samogitæ, Gepidæ, Lituani, Liuones, Curlandi, Iatwingi siue Iaziges & Iaczwingi appellati, vt vnum idioma, ita eosdem mores, consuetudines, legesque & bellorũ expeditiones in Christianos concordi Marte, semper habebant, nisi singulæ singulis principibus finibusq; certis dirimebãtur. Iaczwingi autem fuerunt populi crudelissimi, in finibus Lituaniæ iuxta Masouiã, vbi hodiè Podlassia colonias suas habebant, qui in bello non referebant pedem, quin vincerent, aut vincerentur: ideò bellis assiduis interierunt, reliqui eorum in Lituanos Russos, & Masouitas ob vicinitatem abierunt.

Iaczwingi siue Iasiges gens crudelis.

Opinantur alij Lituanos, à Lituo quod cornu venatorium significat, dictos esse, quorum opinio, vt inutilis & stulta iure ab omnibus irridetur.

Lituani à Lituo.

Mathias autem Miechouiensis, & Dlugosus Polonicæ historiæ indagatores, ac annales Rutenorum testantur. Italos Duce Palemone, vel ob tyrãnidem Neronis, vel promeritum exilium, aut ab Attila Hunnorũ Reges crudelissimas Patriæ vastationes fugientes, has regiones, longa nauigatione superata, ex sinu maris Baltici, quod Prussiam, Samogitiam, Liuoniamq; alluit, per Nemnam fluuium Crononem Ptolomeo dictũ, classe ingressos fuisse, q̃ & ipsa gens Lituanica strenuè asserit.

Itali Lituanæ gentis propagatores.

Quamplures enim dictiones Latinæ, & Italicæ idiomati eorum intermixtæ habentur. Aiuntque hunc Palemonem (quem ipsum nomen Latinum, Italumque esse prodit) cum certa comitiua ex nobilibus propinquitate iunctis collecta, quorum præcipuos, Vrsinos, Columnas, Iulianos, Cæsarianos, Gastaldos recensent, Lituaniæ nobilibus familijs & Stemmatibus principia deduisse, vulgum verò Lituanorum vtpote colonos, & agrestes ex Gotis natos asserunt, in hancq; sententiam plurimi Polonicæ & Germanicæ, ac Russorum historiæ scriptores astipulantur, quorũ iudicio & autoritati, nos quoq; acquiescentes cum eiusdem sentire volumus.

Vulgus Lituanorum ex Gotis nobiles ex Italia orti.

Hic itaque Polemon ob innatam industriam, à gente barbara Princeps salutatus, eã coram nomine Patriæ suæ Italiæ (præposito articulo Italis in fæminini generis nominibus efferendis consueto) *La Italia appellasse* creditur, quæ postea longo temporis successu Italicis moribus, idiomateque in barbariem populi commutatis, Lituania dicta est.

Polemon Italus primus Dux Lituanorũ.

Lituania ab Italia cognominata.

Quidam etiam eosdem Italos à littore maris Baltici, quod Prussiam, Liuoniam, ac Lituaniæ, Samogitiæ extrema alluit, eo quod ibi prius consederint, Lituaniam connominasse putant.

Lituania à Littore.

Succedente postea Palemoni quodam ex eadem gente Principe, Itali recens Latinorum nomen non modo deposuerunt: sed ignatam quoque & peregrinam eorum incolarum linguarum, apud quos principatum arripuerant addiscentes, in suam cooptarunt, viuendique normam & modum cum eiusdem barbaribus susceperunt. Cæterum hæc gens Lituana longo tempore à sui imperij primordiis, obscura fuit, Rutenorumque iugo subiecta, vt Princeps Kiouiensis Russiæ quondam

Lituani vilem ob cu-re, Russis tributarij.

Monatcha, ab eis periomata, suberaq; ob ægestatem & soli sterilitatem, in signum tantummodo subiectionis exigetet: Donec Mendolphus siue Mendog, & Witenen, Gediminusq; Duces Illustres Hæroica Magnanimitate illa innata, dudumq; segnitia rei militaris oppressa excitata, rebellionem contra Rutenos, ab antecessoribus suis inseptam continuentes, vnus post alium in Lituaniæ imperio succedentes, Russiæ Principibus partim strenuo marte, partim astu frequentius aggressis, & quasi debellatis, sensim adeò viribus creuerũt, vt iugo Rutenis omnibus iniecto, etiam ad tributa sibi pẽdenda eos compellerent, quæ pluribus ab annis Rutenis ipsi pendebant, ac pro periomatibus & subere aurum, argentumq; exigunt. Nunc Lituanorum successus & seriem à primis principatus, incrementis, secundum Rutenorum opiniones aggrediar, à tribus fatribus Palemonis nepotibus, initio sumpto.

Lituani iugũ Rutenorum excutiũt.

ORDO GENEALOGIAQVE DVCVM LITVANIAE.

Palemonis Nepotes.

PAlemoni ex romanis Pattitijs genus suum dicenti, fatisque in Lituania multis, periculis exantlatis commigranti, tres nepotes (quos Ruteni filios eiusdem contra veritatæm Historiæ legitimos scribunt) in imperio Lituanico successerunt, Borcus, Cunossius, & Sperα nominati.

Borkus. Kunos. Spera.

BOrcusque arce ad Iuiam fluuium vbi in Crononem siue Nemnam exoneratur, in Samogitia erecta, à sui nominis & fluuij composita denominatione, eam Iurborg quæ hucusque durat, appellauit, imperiumque in Samogitas exercuit.

Kunossow Arx.

CVnos, verò vlterius procedens eadem in Regione castrum Kunossow fundauit à suo nomine appellatum, ad quod regio subiacens pertineret.

Kiernus. Gibut.

Kiernow arx, & Sedes Magni Ducatus Lituaniæ.

Lituania à Litui tuba.

SPeraquoque Vilkomiratce ad fluenta Swentæ ædificata, ibidem dominari cæpit. Tandem Borco & Spera fatis concedentibus, Cunos in vtriusq; partes successit, duosque filios Kiernum & Gybutum procreauit. Mortuo Kunosso, Kiernus filius in Lituania principatu ex vtraque rippa Wiliæ fluuij arrepto, Kiernow arcem Ducatus sedem erexit. Hunc Lituaniam à littore & tuba siue lituo cornu venatorio, appellasse Ruteni & ipsa gens Lituanica nulla certa probabilique ratione fulti autumant. Gybutus etiam Kiernowij germanus Samogitiæ habenis præfuit, manuque coniuncta cum Kierno Rusiam apud Braslaw & Poloczko longè lateq; vastauerunt. Cumq; exuuijs onusti reuerterentur, Samogitiam à Liuonibus vicinis spoliatam inuenerunt, quam vlciscentes Liuoniam vicissim igne, & armis, vastatam diripuerunt.

Ziuibũdus Dux Lituaniæ. Muntwil Samogitiæ Dux.

KIerno è viuis decedente. Ziuibundus filius in Lituania succedit, Gybuto verò in Samogitia Muntwil, hij quoque fraterna synceritate sese prosequentes, pacificè gentium suarum habenis præfuerunt. Rusiæ principibus tributa persoluentes, periomata

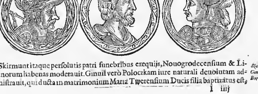
videlicet

videlicet ad balnea & conturnos desubere more gentis contextos. Muntwilo deinde parcis vocantibus, nō diu regnanti, Vikint filius in Samogitiæ principatū, cuectus est. *Vikint.*

Interea verò cum Batti Tartarorum imperator, Rusiam magna ex parte deuastasset, potentiamq; Ducum eius diminuisset, & debilitasset, Ziuibundus Lituaniæ Dux nacta occasione ad iugum Rutenorum excutiendum, & libertatem vindicandam, fratris Wikinti Erdziwilum filium in Rusiam infestandam armata manu destinauit. Itaque Erdziwil tranato Vilia fluuio, Nowogrodek arcem & ciuitatem Rutenorum occupauit, ibidemque sedem Ducatus sui posuit. Vlterius que castra mouendo ad Nemnam fluuiū, scopulo, natura loci munitissimo reperto, castrum quod Grodno appellatur ibidem erexit. Tandem in Podlasiam cum exercitu penetrans Brzestiam, Mielnicum, Drohicinum per Batti Tartarorū desolatas arces Rutenorum occupauit, muniuitque, & omnem eam oram suam in ditionem paruo negotio redegit. In Lituania verò benè meritis exercitus ductoribus prouincias, vnicuiq; pro sua dignitate, distribuit. Eixio ex quo Dowoinorum familia creuit, Regionem hāc vbi ab eo nunc Eixiski oppidum nuncupatur. Granso vbi Gransiski. Campæ vero ex quo Gastaldorum nomē in Lituania Osmianam dedit. *Batti Rusām vastauit. Grodnō ædificata. Podlasiā ab Erdziwilo occupata. Eixus. Gransis. Campa. Lituaniæ proceres.*

Erdziuil igitur viribus in Rusia & Lituania auctis, Tartarorum Zawolhensium Regem Kurdassum nomine cum suis copijs Rutenorum regiones ex consuetudine depredantem apud Mozeram oppidum, in fluuio Okuniowka dicto prostrauit, fugauit, que. Multis gestis Hæroicis exactis factis concessit. Mingailum verò & Algimuntum filios imperij successores reliquit. Algimuntus Samogitiæ præfuit: Mingailo verò Polocensibus Rutenis liberè absque iugo cuiusquam viuentibus bellum intulit, quibus apud Grodzecz arcem eorundem quam exusit debellatis, Poloczkam cępit, imperiūque in Polocenses, ac Nouogrodenses latissimè exercuit Ginuilo, & Skirmunto filijs; patri e dominis relictis, è viuis decessit. *Erdziuilus Tartaros sternit. Mingalus Dux Lituaniæ.*

Skirmunt itaque persolutis patri funebribus exequijs, Nouogrodecensium & Lituanorum habenas moderauit. Ginuil verò Poloczkam iure naturali deuolutam administrauit, qui ducta in matrimonium Maria Twerensium Ducis filia baptizatus est, *Skirmunt. Ginuil. Boris.*

Boris. atque Georgius cognominatus, cum Pskouiensibus, & Smolenscijs acerrimum bellum pro patria gessit, Borisso filio in Polocensi Ducatu relicto, spiritum exhalauit.

Boris. Boris ex more patri iustis persolutis, Poloczkam summa cum dexteritate moderauit, Basilicam sub titulo Sanctæ Sophiæ in arce de lateribus coctis pulcherrimè sumptuoséque erexit. Item aliam Saluatoris Iesu Christi, qui Spes Rutenis dicitur, & monasterium virginum medium miliari à Poloczka, (vbi modernus Dux Moschouiæ in oppugnatione Poloscæ, domicilium suum habuit) Borisśique & Hlebi duorum Rutenici ritus Ecclesias instaurauit ac dotauit. *Borissow fundata.* Borissowo arcem & oppidum ad Beresinā fluuium, à sui nomine appellatam fundauit, ad quam vsque Magnus Dux Moschouiæ fines suos pertinere contendit. *Basilius Rechwold.* Borisso decedenti Basilius Rechwold filius in Polocensi principatu successit, qui ætatis plenus ad superos migrauit, relicta filia Poroskauia & Hlebo filio. Hlebus paucis annis in Poloczka exactis fatis concessit. *Poroskauia Polo. Ducissa.* Poroskauia verò soror sua cælibem virginalémque vitam ducens, in monasterio Rutenici ritus vixit, postea deuotionis causa cum quibusdam monachis Gręcis, Romam petijt, ibidemq; mortua, ob vitæ sanctimoniam canonisata & Catalogo sanctorum scripta Paraxidisq; latinis secundum Rutenorum opinionem appellata. Nunc à Polocensibus Ducibus, ad Lituaniæ principes redeo.

Skiermunt filius Mingaili & frater Giuuili Lituaniæ habenas viriliter moderans, *Skiermūt Rutenos prostrauit* Mscislaum Ducem Lucensium cum copijs Russorum sibi occurrentem prostrauit, arcesque Pinskam, & Turowiam eisdem eripuit. Postea Balaklaium Tartarorum Zawolhensium Regem apud Keidanow Russiam vastantem cum vniuerso exercitu fudit, fugauitque.

Tandem Russiæ principibus bellum intulit, eo quod illum Lituania pellere niterentur. Mortisque successu copijs Russorum debellatis, Mozeram, Cernihouiam, Karasouiam arces cum suis prouincijs expugnauit, imperioque suo subiugauit, ac tribus filijs, Stroinato, Lauborto, & Pisimonto in hæreditatem concessit.

Kukouoitus patruus Skiermōtii in Lituaniæ & Samogitiæ principatu multis annis exactis, naturæ debitum soluit. *Giedrus.* Giedrusso verò genero, qui filiam suam Poiatam matrimonio copulauerat, principatum commisit, qui Lituaniæ & Samogitiæ habenis summa cum dexteritate administrans moritur, Ringolto filio relicto.

Ringolt patri funebribus exequijs more gentili persolutis, Lituaniæ & Samogitiæ præficitur. In hūc principes Russiæ inuidia ducti, ob tributa nō persoluta exacerbati conspirauerunt, quatenus Ducatu paterno exueretur. Itaque exercitibus conscriptis, in Lituaniam valida manu cum Tartarorum auxiliaribus copijs excurrunt, *Ringolt Principes Russiæ sterni* quibus Ringolt viribus Lituanicis & Samogitiæ accinctus occurrit, acriq; commisso prælio ad Nemnam fluuium iuxta Mohilnam, Tartarorum sex millia *R*utenorumq; ingentes Copias prostrauit. In quo conflictu ex Ducibus Russiæ, Demetrius Druccensis. Swetoslaus Kiouiensis, Leoque Wolodimerensis occubuerunt. *R*ingoltus hac victoria & alijs multis clarus humanis excessit, cui Mindog filius in Principatu successit, anno Domini 1340.

MEndog siue Mindog Dux Lituaniæ Samogitiæque communibus suorum acclamationibus creatus, cum Prussiensibus Crucigeris & Liuoniensibus multa præclara bella gessit, Smolenskam & Wolhiniæ Duces imperio suo post varios conflictus subiecit. Boleslaum Pudicum Regem Poloniæ 1243. anno à Christo nato, Danielemq; Russiæ Monarcham & Regem coronatum 1246. sepius excursorijs pugnis, cruenta cum clade Christianorum molestauit.

Masouiam

Masouiam, Dobriniam, Kuiauiam, igne ferroq; multis spolijs onustus frequenter peragrauit. Postea anno Domini 1252. à Cruciferis Prussiæ, Liuoniæq; inductus, fidem Christianam cum nonnullis Lituanis & Prutenis suscepit, deditque litteras Cruciferis Prussiæ (Magistro Henrico de Zalcza in ordine tunc temporis quarto præsidente) quibus astruit, & recognoscit, se ab illis multipliciter honoratum & adiutum, & ideò terras suæ ditionis, videlicet Samogitarum, Iaczwingorum, Curowiensium, Weizensium, & totam terram Lituaniæ perpetua & irreuocabili donatione ipsis donasse & inscripsisse. Consilioq; fratrum Cruciferorum Prussiæ nuncios suos, nuncijs Magistri & cruciferorum adiunctos, ad innocentium Papam quartum misit, profitens se puritatem Christianam suscepisse, & Coronam super Lituanos regnandi petens. In cuius fauorem Innocentius Papa fratrem Heindenricum olim prouincialem Poloniæ, & Episcopum Armacanum, cum alijs Episcopis de Riga Liuoniæ misit, qui Mendognem in Regem Lituaniæ inunxerũt, sub eodem tamen anno, cum omnibus baptisatis ad pristinos idolatriæ feces, prioribus peiores redijt, siuè dolore & pœnitentia amissarum terrarum, quas Cruciferis inscripserat, siuè alia causa commotus. Postea anno Domini 1260. Mendog, siuè Mendolphus Princeps Lituaniæ ordinatione Crucigerorum Regem segerens ex Lituanis Prutenis, Iaczwingis, Samogitijsque triginta milliũ exercitu coaduuato, Masouiæ oram crudelissimè depopulatus est, castrũ Ploczko cum ciuitate exussit, deinde Prussiam inuadens, Cruciferis tantummodò castra tuentibus, ciuitates quas Cruciferi extruxerant flamma, & excisione deleuit, omnesq; Christianos illic repertos trucidauit, opimisque spolijs onustus in Lituaniam redijt. Item eodem anno Magistro & Cruciferis Prussiæ, erigentibus castrum Carsowin, in monte sancti Georgij, à Lituanis, & Prutenis barbaris prostrati sunt, vbi Hẽricus de Horshu-

Mendog Coronatur Baptisatur.

Mendog Christianam fidẽ spernit.

Masouia vastata.

Prussia à Mendog vastatur.

sen Magister Liuoniæ, & Henricus Marschalcus Prussiæ cum multis alijs occubuerũt. Lituani autem castrum Carsowin & Heizburg, maceratis fame defensoribus conquisiuerunt. Ad castrũ deinde Konigsberg obsidione promota à Crucigeris repulsi sunt.

Masoniæ clades, & Semouitus obtruncatur.

Tandem Mendog valido collecto exercitu cum Swarnone Prussiæ principe, anno 1262. in Masoniam irrupit, vbi in vigilia Sancti Ioannis Baptistæ Semouitum Ducem Masoniæ incautum in curia Iasdow cum filio Conrado, & alijs militibus, occupauerunt. Swarno Dux Russiæ Semouitum ipsum crudeliter decolauit. Conradum verò filium ipsius, Mendog, & Lituani conseruauerunt, & eodem anno ab eis redemptus est. Lituani itaque & Ruteni, vniuersa Masouiæ ora & Cuiauiæ parte peruastata, cum immensa præda hominum & pecorum, succensis opidis & villis in suas terras redierunt. Sequente deinde anno, Lituani & Ruteni non contenti prima deuastatione in Masoniam iterum remearunt, & in ea propter desolationem nihil reperientes, Castellaniam Louiciensem ad Archiepiscopum Gnesnensem pertinentem, igne & multiplicibus prædis consumpserunt: nemine'que defensionem opponente, in terras suas superbiendo discesserunt.

Louicz exusta.

Tandem Deus misericors Polonis, Masouitisq́ue Christianis propiciaturus, dissensiones ciuiles, inter Rutenos & Lituanos immisit. Nam Mendolphum, alias Mendog Regem Lituanorum, nepos eius Stroinat cum Dowmanto genero eiusdem, Principatum Lituanicum ambiens, quiescentem obtruncat, & duos filios eius, Ruklam, & Rzepikassam, sicque principatum arripuit, anno 1263. in quo & fratrem Towcinilum Polocensium Ducem ambitione commotus trucidauit. Woisalk autem Monachus tonsus Rutenicum ritum primo professus, filius Mendolphi, patri occiso parentando Stroinatum exprobando illi, nephariam cædem, anno Domini 1264. occidit. Itaque Woisalk monachus Ducem Lituanorum se gerere cœpit, Poloniamq́ue, & Masouiã, ac Cruciferos crebris irruptionibus infestauit.

Mendog cũ filijs occisus à Stroinate.

Towcinus dux trucidatur.

Stroinat obtruncatur.

Anno autem Domini 1267. præditus Voisalk propter simultates & odia pro terris Russiæ, quas sibi appropriare nitebatur, in Wrowsko monasterio Rutenorum Sancti Michaelis circumuētus à Leone Duce Russiæ, qui & Leopolim fundauit, filio Danielis olim regis Russiæ, occisus est.

Voiselk iugulatur.

Sublatis p huiusmodi seditiones Ducibus Lituaniæ, Vtenus siue Vcienus ex principum Lituaniæ prosapia familia Kitauiorum communi omnium acclamatione in Magnum Lituaniæ Samogitiæq; Ducem substituitur, qui pluribus bellis cum Rutenis, Cruciferisq́ue Prussiæ exantlatis Swintoroho filio relicto è viuis decessit.

Vitenus.

Swintorohus paucis annis in Imperio exactis, Reipublicæ tamen negotijs optimè communitis, constitutisq́ue, ex hac luce cõmigrauit, cui Germontus filius succedens, & ipse non multo tempore imperans, relictis Trabuso & Aligino filijs, in fata concessit. Trahus Magni Ducatus Lituaniæ, Samogitiæ, & quibusdam regionibus Russiæ iure hæreditario ad se deuolutis imperãs, bello & pace clarus oppidũ à suo nomine cum castro hucusq; Trahy appellatum condidit, & quinq; filios legitimos Narimundum, Dowmantum, Holsanum, Giedrutum, Troidenum, procreauit, pluribusq; egregijs gestis exactis, fatis interceptus est.

Swintorohus. Germontus. Trabus.

Persolutis

Persolutis gentilitet patri funebribus exequijs, eiusdem in magno Ducatu Narimuntus natu maior filius successit, sedemque suam de Nonogrodek Kiernouā transtulit. Dowmant verò Vcianam castrum cum suo districtu tenuit. Giedrotus siue Giedrus, arcem ad lacum quendam à suo nomine Giedrote appellatam, condidit, in qua sedem sui principatus habuit, ex eo ad hæc vsque tempora innumerabilis progenies extat propagata, Ducum Giedrocensium titulo gaudentes, ac pro Ducibus sese gerentes, & à Wilna Lituaniæ Metropoli, quatuor miliaribus incipiendo, in Lituaniam vsque diriones eorum extenduntur per 26 miliaria Polonica, plurimique eorum pauperrimi vix colonorum conditionem adæquantes, cæteris Dominis inseruientes nihilominus tamen titulo Ducum sese priuari permittunt, atque aliter appellati ægrè ferunt: verè enim ex Ducum Lituaniæ prosapia, genus suum ducunt, & armis Ducatus Lituaniæ antiquis, quas à Romanis importatas, ferunt, Kijtauro, videlicet secundum illorum opinionem vtuntur. Sed ad rem redeo. Holsam quartus Trabussi filius vltra flumium Viliam versus orientem procedendo, & Korablam amnem arcem sui Ducatus sedem, à sui denominatione Holsany appellatam condidit. Horum Ducum Holsanensium Paulus Episcopus Vilnensis modernus, verè Reuerendissimi, Domini Valeriani Episcopi antecessor familiam terminauit. Ducatus verò ipse in ditionem regis cessit. Quintus Troidenus Iatwingorum, vbi nunc Podlassia, & Doinowiorū principatum vltro sibi oblatum accepit, vbi Rayrodam, arcem hucusque manentem condidit, ad Biebram fluuium.

Sedes de Nonogrodek in Kiernouā trāslata.

Duces Giedrocenses.

Hijs quatuor frattibus, Narimuntus secundum prærogatiuam natiuitatis, in Magno Ducatu præpositus, coniunctis eorum viribus Poloniam, Russiam, Masouiamque & Prussiam infestabant, Crucigeros quoque sæpius, tam Liuonienses, quam Prussienses oppugnabant. Postea Narimuntus cum Dowmanto fratre bellum ciuile, quod sibi vxorem rapuerat mouit. Vczianaque quo se Dowmantus receperat obsessa, vxorem recuperauit, & arcem conquisiuit. Dowmantum verò Ducatu exuit, fugauitque, qui Pskouam fugiens in principatum à Pskouiensibus promotus est, quorum armis Polocenses Rutenos Poloczka conquisita, suam in ditionem subiugauit.

Porrò Rutenorum annales Narimuntum Magnum Ducem Lituaniæ primum autorem Stemmatis siuè insignij Lituanici, viri videlicet armatie quo insidentis albo, gladium extensum super caput tenentis, in modum persequentis fugientes, vnde vulgariter Pogonia dicitur. Fatis tandem obtemperante Narimunto, Troidenus frater in Magno Ducatu Lituaniæ & Samogitiæ successit, qui rebus omnibus imperij bene compositis, finibusque ab incursu Rutenorum & Crucigerorum vndiq; tutatis summo cum terrore finitimis gentibus principatum gubernauit, filius verò suus Rimuntus, quem ex Masoniæ Ducis filia susceperat baptisatus, Monasticam vitam ex præscripto Rutenorum professus est.

Insignia Lituanica.

Troidenus Lituaniæ Princeps.

Posteaanno Domini 1278. Troidenus coadunatis Lituanorum, & Prutenorum barbarorum copijs, quæ 30. millia pugnatorum excedebant, eas trifariam diuisit, vnam partem in Masouiam, duas verò in terram Culmensem cōtra Crucigeros destinauit, maximaq; parte Prussiæ ditionis Crucigerorum peruastata, castris Burgelaw, Lubaw, Chelm, expugnatis maximam captiuitatem hominum & iumentorum in Lituaniam abduxit. Eodem anno terra Culmensis circa oppidum Kowale, & Lāciciensis ciuitas à Lituanis, subita incursione spoliata est. Postea Dowmantus Pskouiensium. & Polocensium Princeps, Troidenum natu minorem fratrem, Magno Ducatui Lituanico dominari ægrè ferens, tres rusticos subordinauit, prætio corruptos, qui eum de balneo euntē incautum obtruncarunt. Dowmantus itaque copijs cōscriptis validis [illegible] cum exercitu, ad Lituaniam occupādam progressus, à Rimunto filio Troideni ex monacho principe facto, viribus Lituanicis profligatur, trucidaturque, qui

Prussiam Troidenus vastat.

Troidenus trucidatur.

eius sanguine parenti victoriosè parentauit. Facta in Kiernowa cõuentione omne ius hæreditarium in Magno Ducatu abdicauit, sæculatique principatu spreto, vitam monasticam continuare delegit. Vitenen verò Samogitam de familia Kitautorum ex Romanis Principibus oriundum, virum strenuum & magnanimum, in Magnum Ducem Lituaniæ cõstituit: quamuis enim superessent Patrueles sui duo, Giedrocensis, & Holsanensis Duces, ad quos magnus Ducatus iure hæreditario pertineret, sed quod erant puerili ætate, ad imperium minus habili, ideò principatum ad eos deferri dissuasit, dicens: patruum suum Natimuntum fœlicis memoriæ, arma siue insigne Magni Ducatus sibi fabricasse, virum armatum cũ gladio equo insidentem, ideò oportere, vt princeps, armis bellicosis, strenuè corespondetet.

VITENES PRINCEPS LITVANIAE.

ANno quo verbum Diuinum salutiferum, humana in carne, mundo cœlitus apparuit 1279. Vithenes communi omnium sufragio, Princeps salutatus in Lituania, & magnæ parti Russiæ latè imperauit, frequenterque bella cum Polonis finitimis, Russiæque Ducibus gessit.

Lituani profligantur. Annoq; Domini 1 2 8 2. cum Lituanis & Iaczwingis 24. die Septembris in terram Lublinensem deuenit, & 15. diebus eam vastando, magnam prædam in Lituaniam referebat. Lesko autem niger Rex Poloniæ, Lublini ex visione angelica cõsolatus, ad persequendosque barbaros animatus est, quos cum parua manu Polonorum militum inter Narew, & Nemen consequutos, securè agentes, facilè prostrauit, ad decemq; millia barbarorum trucidauit, & spolia abegit, ac in signum victoriæ Lublini

blini Ecclesiam parrochialem sub titulo sancti Michaelis Archangeli fundauit.

Anno Domini 1286. Pelusa vnus ex Ducibus Lituaniæ suas iniurias in Lituanos vlturus, ad Albertum de Missen, Commendatorem in Konigsberg, secretò confugiens, viginti viros militares Tewtonicos armatos sibi dari petijt, quorum principales erãt Martinus de Golin, & Conradus Tuill Crucigeri, cum his ad locum vbi principes Lituaniæ conuiuabant perueniens, nocte incautos oppressit, 70. principales Lituanos dormientes, plurimamque multitudinem vtriusq; sexus trucidauit, sponsum & sponsam, cũ matronis & virginibus, spolijs, clenodijs, vnionibusq; onustus in Konigsberg deduxit. *Lituani in nuptijs trucidantur.*

Anno Domini 1287. Lituani, Pruteni, & Samogitæ, furtiuo & silenti agmine, in terram Dobrzinensem venientes, principalem ciuitatem Dobizin, die Dominico, ciuibus sacris occupatis compræhenderunt, & trucidatis senibus atq; lactantibus cæteros, spoliatis villis & oppidis, in miseram seruitutem abduxerunt. *Dobrzinensis terra vastatur.*

Anno Domini 1289. Exercitus Lituanorum, in numero octo millium armatorum, in terram Sambiensem Prussiæ, descendens, flammis, cædibus, & spolijs eam vastauit, & exuuis onustus in propria redijt, Cruciferi decernere cum hostibus non audentes, 50. duntaxat Lituanos interceperunt. *Prussia vastatur.*

Anno Domini 1291 Lituaniam Cruciferi Prussienses, vastauerunt, multisque occisis septingentos captiuos abduxerũt. Postea & Mederabe castrum Lituanicum, Cõmendator de Konigsberg conquisiuit. Magister quoque Prussiæ Memer, cum forti exercitu Lituaniã aggressus, duos districtus, Pastonow, & Gerssow, in cinerem redegit, & cum multa præda captiuorum reuersus est. Paucis post diebus Witenes Lituanorum Dux terram Cuiauiæ hostiliter ingressus, cædibus & spolijs, circa ciuitatem Bizescie patratis, hominum & rerum prædam ingentem secũ abduxit, & licet Wladislaus Loktek & Casimirus, Cuiauiæ, & Lanciciæ Duces, cũ militibus suis, Magister quoq; Prussiæ Menhardus tempestiuè eos fuissent insequuti, re tamen nulla memorabili edita, omnes abiere retrorsum. *Lituania vastatur.* *Cuiauia vastatur.*

Anno Domini 1293. Conradus Stange Commendator de Ragheta circa festum S. Iacobi castrum Mindege in Lituania expugnauit, & magnam multitudinem Lituanorum, pluribus cæsis in Prussiam abduxit. Witenes autem cum multitudine Lituanorum, & Rutenorum, Prussiam 86. diebus vastauit. *Lituania vastatur.* *Prussia vastatur.*

Postea anno Domini 1294. cum mille octingentis equitibus, per syluas & nemora, silenti agmine Witenen, in terram Lanciciensem post festum Pentecostes ingressus, primum in Ecclesiam collegiatam Lanciciensem impetum fecit, & frequentiam populi, quæ illuc confluxerat trucidauit, alios verò captiuauit, prælatos, canonicos, & sacerdotes in seruitutem accepit, vestes sacras, & vasa dirripuit, & qui supra Ecclesiã cõfugerant, domibus Ecclesiam circumstantibus accensis suffocauit. Ad rura deinde & vicos discurrendo, magnam prædam abigebat, redeuntemque Casimirus Dux Lanciciensis, cum militibus suis prope Sohaczow, ciuitatem, in villa Troianow consequutum, impari marte prælium cum eo commisit, vbi à multitudine Lituanorum confossus, strenuè dimicãdo occubuit. Peracto prælio cuilibet Lituano 20 Christiani Poloni in sortem cesserunt. *Casimirus à Lituanis occisus.*

Anno Domini 1294. Meinhardus Prussiæ Magister, binos districtus Lituanorũ Pastow & Gierschow vastauit. Eodem quoque tempore Commendator de Rugneta Lituanorum castrum Kijmel conquisiuit, & succendit. *Lituania vastatur.*

Anno Domini 1296. Witenen, ingressus terram Culmensem, & districtum Colubiensem spolijs, & cædibus eas afflixit, deinde in Liuoniam vastatrices, suas copias duxit, eamque igne & ferro protriuit. *Prussia vastatur.*

Anno Domini 1298. Lituani oppidum Strasburg in Culmensi terra vastauerunt, quos Cruciferi assequentes, partem prædæ abegerunt.

Postea anno Do. 1299. sexcenti Lituani Prusiã igne & ferro protriuerũt. Natangiãq; districtum deprædati 300. captiuauerunt Tewtones, plurimos verò occiderunt.

Vitenes à Gedimino obtruncatur.

Hic Vitenes habuit magistrum stabuli, Gediminum nomine, virum ambitiosum & excelsi animi, qui imperium ambigens prædictum Vithenem Dominum suum nacta occasione temporis obtruncauit, statimque magno Ducatu, & vxore Domini occisi (quæ etiam in necem mariti consenserat) potitus est, atque hunc exitum Vitenes habuit. Chronica verò Rutenorum hunc Gediminum legitimum filium Vitenis testantur, & legitimè eundem patri successisse, sed cæteri historici probabiliores ab eorum sententia discrepant.

GEDIMINVS MAGNVS DVX LITVANIAE.

Samogitia à Crucigeris occupatur.

ANno à Christo nato 1300. Gediminus imperio industriosè inter suos arrepto, latè illud propagauit, nonnulla parte Russiæ partim vi & armis, partim pactis occupata. Dum autem *Lituaniæ* habenas strenuè Gediminus gubernaret, à Rutenisq; & Polonis fines suos fœlici marte pacaret, Crucigeri, Prussienses, & *Liuonienses* armata manu, & conscriptis ex Germania validis copijs, Samogitiam hostiliter ingressi, quæq; obuia vastauerunt, Kunossow arcem obsederunt, machinis eam quatientes, quam violenti irruptione cœperunt, & Gastaldum Campiductorem *Lituaniæ* in ea captiuauerunt, vniuersamque terram Samogitiæ occupauerunt. Sequente anno Gediminus ad vlciscendas iniurias sibi illatas, in inuasa & violenter occupata Samogitia, *Lituanorum* copijs conscriptis, & Russiæ principũ auxilijs, ac Tartarorum accintus, contra Prussienses, Crucigeros & *Lituaniẽses* expeditionem egit, & ordinatis vtrinq; aciebus à mane vsque ad meridiem durissimo Marte, ad Okmienam fluuium pugnauerunt, donec Samagitarum exercitus, in ipso furore belli a Crucigeris

cigeris

cigeris ad Lituanos deficiens, Gedimini vires augerent, qui fortiter ordinem Teutonicorum durupit, copiasque eorum in fugam vertit, pleriq; ergo Almanorum, cũ suis commẽdatoribus interfecti, alij in fuga capti, Gedimino pręsentati sunt, quam victoriam prosperè nactam persequens, in Prussiam contendit, duobusque castris Ragneta & Cilza conquisitis, ciuitatibus & villis circumquaq; ferro, & igne deuastatis, magna spolia in Lituaniam triumphator abduxit, & Samogitiam totam recuperauit, præsidijs & incastellationibus Crucigerorum erradicatis. Hoc bello fœliciter continuato, anno Domini 1304 in Russiæ Principes expeditionem parabat, Volodimirum Ducẽ Volhiniæ, cum exercitu Russorum trucidauit, Volodimiriamque cæpit. Postea cõtra Leonem Lucensem Ducem armata manu contendit, quo fugato Luczkum occupauit, & totam Volhiniam in suam ditionem redegit, Brestiam exercitum reducens ibidem hibernauit. Tandem otij pertæsus maioribus copijs conscriptis, contra Kiouiæ Principem Stanislawlum processit, Wrnczaiumq;, & Zitomiram, castra expugnauit, ipsum Stanislawlum Kiouiæ, & cæteros Principes Russiæ, Leonem Lucẽsem, Romanum Branscensem. Olham Præslauiensem, coniunctis viribus sibi occurrentes, fœlici Marte profligauit, vbi Leo Lucensis, & Olha Præslauiensis occubuerũt, Stanislawlus verò Kiouiensis cum Romano Branscensi, fuga saluti cõsulentes Branskam fugerunt. Gediminus autem victoria hac elatus, Bialygrodek, postea Kiouiam ipsam tunc temporis Russiæ Metropolim, Cerkassos, Kaniowiam, Putwilam sexaginta milliaria vltra Kiouiam, Slepowrotum, Branskum, Pereslauiam. fauẽte Marte, partim vi, partim deditione expugnauit, & totius ferè Russiæ, Seueriæ, & Volhiniæ Princeps facili negotio factus, in Lituaniam triumphantia castra reduxit.

Crucigerorum strages. — *Victoria Gedimini.* — *Gediminus Principes Russiæ profligat.* — *Kiouiæ Principatum cum suis adhærentiis occupat.*

Postea Gediminus de Kiernowa ad venãdas feras causa solatij, quinque miliaribus vltra Viliam fluuium emensis, nacto loco natura & oportunitate apprimè munito, arcem ibidem erexit in lacu ciuitatemq; eidem adiecit, quam vocauit Troki, in eam Sedem Magni Ducatus de Kiernowa transtulit. Postea anno Domini 1305. orientem versus causa venationis exercendæ progressus, in quatuor miliaribus, vbi Vilna Viliæ fluuio commiscetur, plurimas feras nactus est, ibidemque in monte Krzywagora tunc temporis dicto, qui modo Turzagoria, vel Lissa, id est, calua vocatur, Vrum feram grãdem, sua manu trucidauit, venationeque lassatus, vespera imminente in eo mõte pernoctauit, dormiensque per somnium vidit, lupum ferreum rugientem, in cuius ventre alij centum lupi rugiebant, experrefactus somnium aulicis & stipatoribus exponit, quod varijs variè exponentibus, Lezdzieiko, sacerdos suus gentilis (quem dicũt in nido Aquilæ repertum) qui etiam inguria, & futura præsagire solebat, huius somnij arcana exposuit, Lupum ferreum rugientem, vrbem fortem, insignem, & celebrem significare, lupos vero in eo rugientes, multitudinem populorum portendere. Qua de causa Gedimino Principi suasit ciuitatem & arcem ibidem erigendam, & ideò Lezdzieko sacerdos plurimis beneficijs, ob singularem virtutum excellentiam auctus Radiwil, quasi consiliarius Vilnææ dificandæ, vocatus est, de cuius familia præstantissimi Heroes semper fluunt, qui belli pacisque munia, maxima animi ingenijque vi præclare in Reipublicæ Christianæ emolumentum obeunt. Itaque Gediminus persuasione Lezdziekonis ductus, illico arces duas, vnam in mõte excelso, alteram in planicie inferiorem erigere muniréq; fecit, ciuitatem etiã populosam ædificare iuxta mandauit, quã Vilnam à Vilna fluuio præterlabente appellauit, & sedem suam de Troki in eam trãstulit, ac fœliciter principatus finibus prolatatis imperauit.

Sedes Troki erecta & Sedem Ducis Lituaniae. — *Causa* [illegible] *munis.* — *Somnium Gedimini de Lupo ferreo. Vilna condita.* — *Lezdzeiko ex quo Radiwili dicti.* — *Vilna condita.*

Anno à Christo nato 1306. audientes Lituani, dissidia in regno Poloniæ, per nemora, & inuia, in terras maioris Poloniæ, irripuerunt, & oppida Kalis & Stauissino, villasque in vicinijs eorum exusserunt, depredarunt, senes, & impuberes trucidarunt, pluraque millia promiscui sexus, in Lituaniam abduxerunt. Eodem anno Henricus de Pleczko Saxo, Magister Prussiæ, castrum Gartin in Samogitia præsidio Lituanorum munitam, sub tempore nebulæ apertum, cum Teutonicis inopinatè cœpit, & omnes Lituanos trucidauit. Multis demũ peregrinis, ex Germania in Prussiam aduenĩetibus

Polonia maior à Lituanis vastatur.

aliud bellum Lituanis illatum est, & districtu Karssowin spoliato, in Prussiam cum capriuis redierunt.

Syradia à Lituanis vastata.

Anno Domini 1307. Lituani in die S. Galli, terras Syradiæ & Kalissiensem subito irupentes, plurimam rapientes prædam, cædeque & igne plurima loca vastantes, concito gressu in Lituaniam redierunt.

Anno Domini 1308. Olgerdus filius Gedimini cum Lituanis Prussiam ingressus eā ferro, & igne protriuit, prædamq; ingentem abduxit. Hanc autem sibi Lituani, & Pruteni, Crucigeri vicissitudinem sæpissimè alterutrum reddebant.

Lituani Prussiam, Crucigeri Lituaniā vastant.

Anno quoq; 1311. idem Olgerdus cum omnibus suis copijs, terras Prussiæ sub carnis priuio ingressus, per cædes & flammas magnam partem terræ in fauillam, & desolationem redegit, in Lituaniam cum quingentis captiuis reuersus, dijs suis libamina obtulit, quam cladem Cruciferi vlciscentes, vicissim terram Samogitiç vastauerūt. Lituani quoq; similiter eorum Regiones deprædauerunt.

Prussia vastatur.

Anno Domini 1315. Samagitæ numeroso exercitu, Ragnetam cinxerant, & cūm longum tempus in obsidendo castro non expugnato consumpserant, conculcatis segetibus & omnibus in circuitu vastatis, in Samagitiam redierunt. Olgerdus autem Samagitarum cœptum continuans cum frequenti exercitu, castrum Tristinemel obsidione vallauit, proiectioneque machinarum 17. diebus, expugnabat. Ducentos milites ab Henrico Magistro Prussiæ missos, ad obsessos ingredi contendentes, ad vnum omnes profligauit. Anno Domini 1320 Henricus Marschalcus Prussiæ, cum benè instructo exercitu Lituaniam vastauit, circa Vorniamj, interim verò Lituani, & Samagitæ, nihil ea vastatione deterriti, angustias vnius saltus, quem Crucigeri in redeundo transituri erant, occupant, & arboribus magnis succisis vias obstruunt, insidias parandas, dumq; Marschalcus eum exercitu ignarus insidiarum, syluam ingrederetur, à Lituanis & ipse, & exercitus vniuersus omnes ad vnum trucidantur.

Lituania vastatur. Crucigeri profligantur.

Dobrzyn vastata.

Eodem anno Lituani terram Dobrzinensem inopinatè excursione vastauerunt, & Dobrzin ciuitate exusta cum præda, ad sua reuersi sunt.

Liuonia vastata. Prussiæ castra expugnantur.

Anno Domini 1322. Lituani Derptensem Episcopatum in Liuonia vastauerunt, & quinq; millia captiuorum abduxerunt. Eodem anno hyemis tempore Dauid Capitaneus de Gartin Lituanus, frigore non torpens, ad Raualiam vsq; Linoniam vastauit, Ecclesias incendit, & sacra vasa recepit, & sex millia captiuorum cum ingentibus spolijs de Germanis, in Lituaniam abduxit.

Henricus de Capton profligatur. Masouia vastatur.

Deinde sub eodem hyeme Lituani & Samagitæ ciuitatem Memel, & tria Castra in eius vicinio expugnauerūt, post hæc, districtum Vilow in Prussia adeuntes, strage magna edita, Commendatorem de Capton, cum exercitu Teutonicorum occurentem, occiderunt. Masouiam quoque Dauid de Gartin, multis villis & oppidis succensis, vastauit.

Anno Domini 1323. Lituani clandestinis itineribus, in Dobrzinensem terram Poloniæ, subito irrumpentes, ipsam ciuitatem exusserunt, & captiuorum nouem millia eduxerunt.

Polowsko exusta.

Dauid Capitaneus de Gartin, anno Domini 1324. Masouiam circa Polowsko, iussu Gedimini, deuastauit, & centum triginta villis exustis, trigintaque Ecclesijs parochialibus deuastatis, quatuor millia captiuorum in Lituaniam deduxit. Alius quoque exercitus Lituanorum in Liuoniam descendens, eam pluribus in locis deuastauit. Sequenti autem anno 1325. Anna filia Gedimini Principis Lituanorum, in coniugem Duci Casimiro, filio Wladislai Regis Poloniæ, cum omnium captiuorum ex regionibus Polonorum, per Lituanos receptorum redditione, pro dotalibus data, & pax Polonis charissima & desiderabilis, per hanc affinitatem à Lituanis data est.

Liuonia vastatur. Filia Gedimini Casimiro filio Regis Polonia nupta. Pax Polonorum cū Lituanis.

Gediminus occiditur.

Gediminus postea in oppugnatione castri Fridburg, quod Crucigeri in Samogitia erexerant, à quodam Crucifero sagitandi perito, sagita ignea perdorsum transfixus est, à quo vulnere spiritum exhalauit.

Gedimini proles.

Hic Princeps septem filios ex vxore Vithenenis, domini sui occisi, suscepit, Monti-

udum

tidum, siue Moniuidum, Narimundum, Olgerdum, Iauunutum, Keijstutum, Koriatum, & Lubartum, filias item aliquot, ex quibus vnam Casimiro Regi Poloniæ datam diximus. Imperium viuens inter filios diuisit, vt Muniuido natu maiori Kiernouia & Slonimum, ciuitates cum suis prouincijs. Narimundo Pinskum cū suo tractu de Russis, vel bello partum, vel pactis quibusdam acquisitū. Olgerdo Krewo, Keijstuto Troki, Koriato Nouogrodek ciuitas cum suo territorio. Iauunuto verò (quem pater impensius diligebat) Vilna Metropolis Lituaniæ, & summa rerum obuenit. Lubartus Wolodimiriensem Ducatum Russiæ obtinuit. Nam cum Russam vxorem Wolodimiriensium Ducis filiam duxisset, ac socero hæres factus esset, nullam inter fratres sortem accepit. Ex his Olgerdus & Keijstutus coniunctissimè inter se vixere, & vegetiora nacti ingenia molestè tulerunt penes Iauunutum nihili hominem principatum esse. Itaque hi duo decedente è viuis patre Gedimino, Iauunuti de Vilna eijciendi, & principatu exuendi, consilium inierunt, diemque certa[illegible]onatus perficiendi inter se cōstituerunt. Habebat etiam Olgerdus in Russia Vitepscensem Ducatum cum vnicam eius oræ principis filiam vxorem duxisset. Itaque cum eò profectus esset, non venit ad cōstitutam cum Keistuto diem. Keistutus verò vt voti compos foret, cum armatis copijs inopinatè Vilnam adueniēs, arcem vtramque occupauit, Iauunutus autem inter primum tumultum elapsus in sylua à Keijstutanis perquisitus, captus & Vilnam adductus, in vinculaq; à fratre coniectus est, paulo post Olgerdus ex Russia aduenit. Ibi præclarum inter coniunctissimos fratres de Magno Ducatu suscipiendo, certamē extitit, Keijstutus enim Olgerdo velut natu maiori illud cōcedebat, Olgerdus vicissim Keijstutum sibi eum habere iubebat, quem ei fortuna, virtusque obtulisset. Tādem sic inter eos euenit, vt Iauunuti portionem æqua lance diuiderent. Vilna tamen cum principatu penes Olgerdum maneret, neuter alterius ditionem inuaderet, sed vterque alterius bona perinde ac sua curaret, si quid vel bello, vel quauis alia ratione deinceps vterius acquisiuisset, ex æquo vt inter se partirentur. Atque his cōditionibus fœdus inter se iecerunt, & iureiurando vtrinq; cōfirmarunt. Iauunuto verò Zaslauiensem Ducatum in Russia, fraterna misericordia concesserunt.

Sortes eā diuisa Ducum Lituaniæ.

Iauunutus Gedimino patri in Magno Ducatu successit.

Vilna capitur à Keijstuto.

OLGERDVS PRINCEPS LITVANIAE:

Olgerdus Principatu sub Iauunuto, per Keijstutū potitus, plurima bella cum Liuoniēsibus & Prussiensibus Cruciferis finitimis, vario Marte gessit.

Anno à Christo nato 1327. Olgerdus Lituanorum. Rutenorumque copijs conscriptis Prussiā hostiliter ingressus eam crudeliter vastauit, Cruciegeris decernere cū eo, non audientibus, pluribusq; munitionibus expugnatis, exercitum præda onustum in Lituaniam reduxit, de Tewtonibus captiuis trucidatis Gedimino patri nuper occiso à Crucigeris parentauit

Olgerdus patrem in Crucigeros vlciscitur.

Marchia vaſtatur. Marchiam quoque nouam, eodem anno ſilenti agmine, adortus Francofordiā vſq; & omnem oram circa Odram fluuium, depopulatus eſt.

Tartari ex Podolia eiecti. Tartarorum Regulos fratres Germanos Kutlubachum, Kaczbeium, & Dmeitrum profligauit, Podoliaq; eiecit.

Poſtea Dux Moſchouiæ Demetrius Iwanowicz potentia ſua elatus, promiſit ſe armata manu, vno menſe elapſo ditiones illius vaſtaturum, & Olgerdum in Vilna, cum gladio & igne ſub Paſchalis tempore viſitaturum. Olgerdus autem tunc temporis Vitebſkę agens fomitem accenſum, illi miſit. *Olgerdus in Moſchouia triumphat.* Moſchouiæ antequam extinguatur adfuturus, arciq́ue eius haſtam illiſurus. Confeſtim ergo collecto exercitu in Moſchouiam breui itinere contendit, qua obſeſſa inopinatè tyrannum compulit, ad ſe exire, ibi pacis conditionibus ex voto firmatis, haſtam ipſemet quemadmodum promiſerat, ad arcem fregit, finibuſq́ue Lituaniæ vltra Mozaiſkum ſex milliaribus ex vna parte promotis à Moſchouia vrbe duodecim milliaribus, ex alia ad Vhram fluuium, in Lituaniam triumphator rediјt. Vniuerſam ferè Ruſsiam ditioni ſuæ ſubiugauit, cuius Principibus olim Litnani tributa ſoluere cogebantur.

Filij Olgerdi. Suſcepit autem ex Maria vxore Thwerenſium Ducis filia, duodecim filios, Iagielonem, (qui poſtea ad Regnum Poloniæ vocatus erat) Skiergelonem, Boriſum, Coributum, Vigundum, Kongelonem, Narimundum, Lāgninum, Lubartum, Andream, & Butauum. Ex his omnibus Iagielonem natu maiorem dilexit pater, quod is & effigie, & virtutibus, vigoreq́ue animi expræſsius, patrem referebat, huncq́ue ſucceſſorem ſibi in magno Ducatu annuente fratre Keijſtuto deſignauit. *Keiſtuti filij.* Keijſtutus quoq; ſex filios habuit, Vitoldum, Patricium, Totiuilum, Sigiſmundum, Voijdatum, atque Dowgotum. Vitoldum verò præ cæteris impenſius diligebat, ingenio enim animoq; excelſo pollebat, eumq; ſucceſſorem ſibi deſignauit. Inter hos duos Iagielonem ſcilicet & Vitoldum patrueles ſumma erat animorum, & voluntatum coniunctio.

IAGIELO PRINCEPS LITVANORVM.

ANno Domini 1381. Olgerdo è viuis decedēte, Iagielo paterno principatu ſancte Keijſtuto patruo potitus eſt. *Multa bella* vario euentu cum Ruthenis, Poloniſq́ue & Crucigeris Liuonienſibus, ac Pruſsienſibus geſsit. Erat apud eum Voijdilo quidam ruſticanæ & obſcuræ familiæ homo, callidus & vafricia polens, qui cum primum piſtrinam *Voidilo ex ruſtico Principis gener.* apud Olgerdum exercuiſſet, & induſtriam ſuam Principi probaſſet, cubicularius, ac deinde pocilator fauēte fortuna ei factus eſt, fuitq́ue poſtea intimus ſecretarius Olgerdi quoaduixit, neque Iagielo quicquam de paterna beneuolentia in eum diminuit, quin ſororem ei ſuam in matrimonium collocauit, quæ res non leuiter Keijſtutum patruum Iagielonis offendit. Id vbi animaduertit Voijdilo veritus ne ei authoritate honoris & gratiæ periculum adiret, apud Iagielonem, Keijſtutum, per contumeliam criminari cœpit, eoq; conſilijs ſuis iuuenem principem adduxit, vt is clam fœdus cūm Crucigeris Pruſsiēſibus, aduerſus patruū iniret. *Peruerſū Voidelonis conſilium.*

De eo

De eo fœdere Keijstutus Hosterodensis Commendatoris Crucigeri (qui filiam eius Ioanni Masouiæ Duci nuptam baptisarat) proditione certior factus est, tamen Vitoldo filio Iagielonis patruelis causam diluente quieuit, donec Iagielo bellum cõtra Polocenses Rutenos, quibus Keistuti filius Andreas Harbati præfuit, suscepit, quo ei etiã Magister Liuonientium auxilia ferebat. Interea verò Keisturus sublata omni dubitatione, armata manu Vilnam inuasit, eamq; in potestatem suam redegit, filioque Vitoldo accersito: (nam ille arma contra patruelem charum non sumpserat) deprehensa fœderum cum Prussiensibus Iagielonis munimenta ei ostendit, sed ab eo tamẽ exoratus Vilnam solummodò ademit Iagieloni. Kreuam verò paternam & Vitepskam maternam sortem retinere eum passus est. Woidilonem autem perfidiosè inter se inimicitias seminãtem, laqueo vitam finire fecit. Paulo post, dum Keistutus Nonogrodiam Seueriensem in Russia opugnat, Coributum rebellem perdomando. Iagielo non modo Vilna per proditionem potitus est, verum etiam Troki arcem oppugnatam deditione occupauit, deinde contra se vterque comparauerunt exercitus, Keistutus è Samogitis & Rutenis, Iagielo verò è Prussis & Liuonibus Crucigeris, ille vt recuperaret Trokos, hic vt defenderet. Sed cùm in conspectum venissent antequam infestis signis concurrerent, Iagielo per fratrem Skergelonem, Keistutum, & Vitoldum filium eius sub specie colloquij ad se vocatos, cœpit, Keistutumq; cathenis vinctũ, Kreuam missum in carcere suffocare ordinauit. Vitoldum verò Patruelem Vilnæ in custodia diutius detinuit, neque Lituanorum procerum, neque Magistri Prussiensium, Crucigerorum, neque fratrum & patruum deprecationibus, liberari potuit. Posteà Creuam missus & morti destinatus, nocte quadam vxoris misericordia, doloque liberatus est: nam ea cum liberam habuerit adeundi ad eum potestatem, commutato cum vna de duabus pedisequis habitu, veste muliebri indutum eduxit: imberbis enim erat, emissus ille in Masouiam ad Ioannem Ducem affinem suum, atq; inde in Prussiam ad Crucigeros confugit, à quibus obiurgatus, primum quod aduerso demum tempore suo societatem ipsorũ expeteret, deinde benigne receptus & bene sperare iussus est. Statimque Crucigeri cum Samogitis, qui Vitoldo immensè fauebãt, impetum in Lituaniam fecerunt, Trokique arcem expugnauerunt, & præsidijs impositis munierũt: sed eos posteà illinc, reuersus ex Russia eiecit. Tandem Iagielo Vitoldum ex Prussia per internuncios reuocauit, Grodnẽsemque tractum, Brestiam, Drohicinum, Mielnikũ, Bielsko, Surasum. Camenetiam & Wolkowisko oppida, cum suis territorijs concessit, fidemque & obsequium eius sibi conciliauit, ita, vt is ne legatos quidem quoquam se inscio mitteret. Lituanorum annales, etiam Voliniam, & Podoliam Ducatus Russiç, Vitoldo tunc datam à Iagielone esse testantur. Paulo post hęrede legitimo Polonorum Regnum post Ludouicum Hungarorũ, deficiente, Iagielo ex Magno Ducatu Lituaniæ, à Polonis ad regnum certis sub conditionibus (prout latius in descriptione regum Poloniæ patet,) vocatus est: cum fratribusq; & patruelibus Cracouiæ (quæ est Poloniæ Metropolis.)

Keistutus Magnus Dux Lituaniæ.
Vilna capitur à Keistuto.
Vodilo suspenditur.
Vilna recuperatur à Iagielone.
Troki capta
Bellum Iagielonis cũ Keistuto.
Keistutus in vinculis trucidatur
Vitoldus incarceratus.
Vitoldus è vinculis aufugit
Vitold. cũ Crucigeris Lituaniã vastat.
Vitoldus ex Prussia reuocatur.
Iagielo ad Regnum Poloniæ vocatur.

Anno Domini 1386. decimaquarta Februarij sacro fonte ablutus, & fidei Christianæ præceptis incitatus est, eademque die solenni ritu cum Hedvigi vnica regni hærede Hungariæ Regis Ludouici, & Poloniæ filia, matrimonium contraxit. Indultumq; est conuiuijs choreis, & lusibus Cracouiæ complures dies, per quos dies Magister Crucigerorum, Prussiensium, Conradus Zelner, Lituanorum Ducibus vacuam videns, (omnes enim in Polouiam cum Iagielone discesserant,) hostiliter eam duplici agmine, coniunctis viribus cum Magistro Liuoniæ aggressus est. quam longè, lateq; ferro, & igne depopulauit, Lucomliam arcem in Russia vi cœpit, & Andream Iagielonis fratrem apud Russos religionem Christianam professum, (quo authore expeditio illa suscepta erat,) cum præsidio in ea reliquit, cui se quoque Polocenses, Rutheni dediderunt. Sub idem tempus Swetoslaus, Smolensciorum Dux in Russia circum Vitepskũ, & Orsha, arces depopulauit, & Mscislauiam vi cœpit. Iagielo in Polonia re audita, confestim Skiergelonem, & Vitoldum cum Polonis voluntarijs, & Lituanis, in Lituaniã

Iagielo Baptisatus & Coronatus
Zelner Magister Prussiæ Lituaniam vastat.
Suetoslaus Russiam vastat.

Polocia arx recuperatur. *Swatoslaus occiditur* *Andreas incarceratur.*

misit, qui festinantes cum Crucigerorum exercitum Lituania discessisse compererent, Lucomliam arcem receperunt, inde Msciflaum profecti, paruo negocio omnem eam oram, in potestatem suam redegerunt, Swatoslaumque qui eam occupatat, occiderunt. Poloczam etiam recuperauerunt, de authoribusque defectionis, pœnas sumpserunt. Andreas autem Dux Regis frater, cuius authoritate hęc agebãtur captus, integro triennio in arce Dheczincensi Poloniæ squalido carcere detentus, postea suffragijs Vitoldi patruelis, & cæterorum fratrũ, liberatus est. Nũc quomodo fidei Christianæ præceptis gens Lituanica cum suis Ducibus initiata & sacro Baptismo fonte lauata fuerit, pauca quæ ad rem pertinent nobis dicenda restant.

DE PRISCA RELIGIONE LITVANORVM.

Ignis Lituanorum idolum.

AD Iagielonis Wladislai Regis Poloniæ ex Ducibus Lituaniæ tempora, de quo in Polonorum Regum descriptione copiosius diximus, tota gens Lituanica, & Samagitica priscæ multorum Deorum, seu potius Dæmonum superstitioni dedita erat. Imprimisque ignem, (quem sua lingua Znicz, vt rem sacram appellabant:) cultu diuino prosequebantur, cumque in celebrioribus locis, atque oppidis perpetuum obseruabãt, & sacerdotes cum ministris ad hoc munus obeundum adhibebant, quod si in cura ministrorum ignis extingueretur capite plectebantur. Huiusque modi ignis Vilnæ Metropoli Lituaniæ in arcis medio (vbi nunc Basilica diuo Stanislao dicata, erecta est,) perpetuo asseruabatur. Fulmen quoque quod Perunum Slauonica lingua appellabant, pro Deo colebant. Lucos præterea & eximias procerasque arbores, in syluis singuli sacrosanctas habebant, easq; cultu latriæ venerabantur, ita vt violare eas ferro iniuriaue aliqua nephas esset, quod si Lituanus eiusdem fidei perpetraret, vt videlicet aliquam arborem, vel ignem quolibet modo dehonestaret, statim vel Dæmonum violentia interibant, vel membro aliquo arrepti priuabantur. Solem fortè nubibus obscuratum credebant sibi succenseri, ideò sese illi quò placaretur, deuouebant. Viperas item atq; serpentes Deos esse credebãt, eisque cultum præcipuum exhibebant, & singuli patresfamilias, ciues, coloni, & nobiles singulos, serpentes domi asseruare solebant, quos pro Pænatibus, & laribus familiaribus adorabant, lacque & gallos gallinaceos, eis immolabant, eratq; inauspicatum & euitabile toti familiæ, quempiam ex eis violasse dehonorasseue, aut domi nõ fouisse, tales enim, vel bonis omnibus priuabantur, vel crudeliter lacerati interibant. Erat autem apud eos quottannis solẽne sacrificium, sub initium mensis Octobris post collectas fruges, ad quod frequentes, cum vxoribus & liberis seruisque, conueniebant ac toto triduo opiparè epulabantur, de hijs quæ Dijs ad offerendum mactarant. Quod & nunc in Samagitia, Lituania & quibusdam locis Russiæ, ab agrestibus obseruatur, prout inferius suo loco dicetur. Ex bellis reuertentes manubias & virum aliquem de captiuis præcipuum, & insignem virũ victimæ loco igni consecrabant. Corpora mortuorum cum pretiosissima suppellectili, qua viui maximè vtebãtur, cum equis, armis, & duobus venatorijs canibus, falconeque cremabant, seruum etiam fideliorem viuũ cum domino mortuo, præcipuè verò magno viro, cremare solebant, amicosq; serui, & consanguineos, pro hac re maximè donabant. Ad busta propinquorum lacte melle mulsato, & ceruisia pãtentabant, choreasque ibidem ducere solebant, tubas inflantes, & tympanas percutientes. Hic mos adhuc hodie in partibus Samagitiæ confinibus Curlãdiæ ab agrestibus quibusdam obseruatur. Quos omnes errores & vanas superstitiones Iagielo postquam cum Hedwigi hærede Regni Poloniæ, vnica vt supra in seriæ Regnum Poloniæ patet, matrimonium contraxit, abstulit, sedauit, & Christianum nomen Lituanis Baptismi lauacro ablatis, indidit. Rebus enim in Polonia rectè constitutis, volens ne Lituania patria sua vlterius Dæmonum cultui vacaret, Comitia generalia Vilnæ Lituaniæ Metropoli, anno Domini 1387. ad initium quadragenarij ieiunij indixit, ad quas ingenti procerum & equitum Polonorum caterua stipatus, vna cũ

Fulmē idolum.

Arbores colebantur.

Sol colebatur.

Serpentũ cultus.

Solennes epulæ.

Victimæ.

Sepultura

Serui cremabantur

Regina

Regina in Lituaniam se cõtulit, Archiepiscopum Gnesnensem, & multos sacerdotes, ac pios homines, secum duxit. Semouitus quoq; & Ioannes Masouiæ, Cõradusq; Olesniciæ, Duces, eum commitati sunt. Conuenerunt quoq; Vilnam, Skergelo Trocensium, Vitoldus Grodnensium, Volodimirus Kiouiensium, & Koributus Nouogrodensium Duces, fratres Principis, & infinita equitum plebisq; multitudo. Ibi de religione Christiana populariter suscipienda, ac de exterminando cultu falsorum Deorũ, & omni superstitione diligenter actum, ipso Rege, maximam ei rei operam nauante, non solum hortando, & præmijs alliciendo, sed etiam docendo, cum Polonici sacerdotes linguæ gentilis ignari essent. Porro gens barbara maiorum suorum, religiones ægrè relinquebat, sed cum mandato Regis ignis sacer extinctus, templum araque eius vnde oracula à sacerdote edebantur, euersum esset Vilnæ, vbi nunc diui Stanislai templum, necatique serpentes, & succisi luci, arboresq; sacræ, absque cuiusquam læsione, Lituani admirantes stupidique dicebant, quomodo Dij nostri istis peruersis Polonis Christianis, hanc iniuriam dissimulant, seque lædi scelestis manibus sinũt, quod si hoc aliquis nostrum perpetraret, confestim ira Deorum interiret. Sed cum Poloni præter opinionem barbarorum, Idola euerterent, tum verò Lituani vanitate sua agnita, alacriores, ad Principum suorum religionem facti sunt, plurimam ex his multitudinem Rex aduectis ex Polonia pannis laneis albis, ad Baptismum perduxit. Porrò cũ immensi laboris esset, singulos sacro fonte tingere, nobilioribus tantum hic honor tributus est: reliquum verò vulgus turmatim distributum, aqua sacta à sacerdotibus aspergebatur, vnumque nomen singulis turmis, tam virorum quàm mulierum, in nomine Patris & Filij & Spiritusancti, inditum erat, atque vna die triginta millia barbarorum baptisati sunt, exceptis nobilioribus, & illis qui ante sacro fonte, in Polonia lauati erãt; atque ab eo tempore Lituani in fide Christi permanent.

Iagielonis in Lituaniã ad Baptisandam gentem expeditio.

Idola Lituanorum demolita.

Lituani Baptisantur.

SKERGELO PRINCEPS LITVANIAE.

IAgielo rex Poloniæ post baptisatam gentem patriã, in Poloniam reuersus, Skergelonem fratrem pro se, Magno Ducatu Lituaniæ inuestiuit. Vitoldus verò excelsi animi vir, indignum ducebat deteriori, & nihili viro subesse, ideò Grodna, & Brzeste arcibus suis, valido præsidio firmatis, in Masouiam ad Ioannem Ducem generum suum, cum vxore Anna, profugit, indeq; in Prussiam ad Crucigeros contendit, à quibus humaniter acceptus est, quod ij per eum facilè se Lituania, & Samogitia potituros esse sperarent. Itaque Vitoldus Prussiensium, & Liuoniẽsium Crucigerorum a[r]mis Lituaniam vexauit, sed cum sibi fidem suspectam

Vitoldus in Masouiã fugit postea ad Crucigeros.

Crucigerorum videret, fratrem Iagielonem Regem Poloniæ, per inter nuntios recō-
ciliauit,& accepta ab eo spe adipiscendi Magni Ducatus Lituanici, insciētibus Cruci-
geris in Lithuaniam, vestitus habitu Crucigerorum profugit, et vt aliquo cū munere
ab hostibus reuerteretur, tres arces Crucigerorum Samogitis confines, Iurgenburgū,
Vitoldus à Crucigeris fugit. Mergēburgum,& Neginhasun, forte cum velut socius & amicus intromitteretur, ex-
pit,& exusit, præfectosq; cum presidiarijs militibus Crucigerorum partim trucidauit,
partim in seruitutem abduxit. Cum autem spem sibi à rege datam de Magno Duca-
tu diutius differri videret, cōsilium cepit Vilnæ, per proditionem capiendę, hoc mo-
Vitoldus astu Vilnā capere tentat. do: rumores sparsit quasi sorori nuptiarū solennia Vilnæ facturus esset, currusq; cen-
tum ingentes præparauit, quos armato & delecto milite cōpleuit,& desuper stramine
texit, eosq; quasi carnes,& cōuiuij necessaria, in arcem Vilnensem duxit, verum fraude
intempestiuè detecta, ad arcem non est admissus. Sicq; spe frustratus, in Prussiam recō-
Vitoldus ad Prussiā fugit. siliatis sibi deinde per internūcios Crucigeris profugit, indeq; biennio cū auxilijs eo-
rum Lithuaniam infestauit. Postea anno Domini 1390. Iagielo Rex è Polonia ad re-
primēdas incursiones Vitoldi in Lituaniam, armata manu venit, Cameneciam cępit.
Iagielo Vitoldo obstat Grodnoq; arcem ad Nemmem fluuium sitam Vitoldi pręsidijs munitam, post quin-
quagesimū diem obsidionis cæpit, Vitoldo suis varijs technis, frustra tamē, cū Cruci-
geris auxilia ferente. Eodem anno maturescentibus segetibus, triplici agmine Cruci-
geri in Lituaniā descenderunt, Vitoldi vindicādi restituendiq; prætextu: re vera autē
Crucigeri in Lituaniam tēdūt. vt Lituaniā sibi subiugarent, vnū agmen Vitoldus ducebat, alterū Magister Liuonē-
siū Crucigerorū, tertiū ipse Dux belli Magister Prussiensiū Conradus Valerodus, hos-
tiliterq; regionem vastabant, Troxi oppidū igni cremarunt, hinc Vilnā, castra mota,
Lituania vastatur. arx verò Vilnensis inferior, vix obsessa, à proditoribus Russis & Lituanis succensa est, è
quo incēdio cū sese Corigelo frater Regis & patruelis Vitoldi subduceret, ab hostibus
captus & capite plexus est, cætera mulitudo in ea arce, partim igne partim ferro hostili
Vilna obsidetur capiturq;. cæsa est, quatuordecimq; millia hominū ibi periere aiūt. Superiorē arcem Poloni cū
Nicolao Moscoronio præfecto tenebant, nec aut clade suorū,& conflagratione arcis
inferioris, aut minis hostiū,& ostentatione capitis Corigelonis, ac ne acerrima quidē
Polonorū strenua repugnatio. oppugnatione, quāuis pars muri maior deiecta erat, ad deditionem cōpelli poterant,
loca deiecti muri ad extremum corigijs pecudū,(fimo terraq; deficiente) laxè prætēde-
bāt,& sic tormentorū ictus illudebāt, deniq; corporibus suis aditu hostibus irrūpere
conantibus obstruebant. Skergelo quoq; Regius frater cū suis Lituanis & Russis errū-
pens magnis cladibus hostes debilitabat. Demū octobus diebus Prussiēses Crucigeri
cū Vitoldo ingenti strage in Lituania ædita ab obsidione discesserūt, Aestate sequēti
rursus Vitoldus cū Crucigeris exercitum ad Vilnam duxit, quam frustra resistentibus
Crucigerorum Lituaniam inuadunt. strenuè Polonis aliquot diebus obsidens, re infecta reliquit. Et ne quicq̄ agere viderē-
tur Crucigeri, reuertentes Vilcomeriam & Nouogrodū castra vi ceperunt, interfectis-
q; præsidijs Skergelonis exusserunt. Deinde alij duabus excursionibus Crucigeri eadē
æstate Lituaniā depopulati sunt, apud Cownāq; tres munitiones extruxerūt Menuer-
Lituania iterum vastatur. derū, Metenburgū,& Riteuerderum, vnāq; Vitoldo concesserunt, reliquas verò duas
suis præsidijs munierūt, ex quibus circumiacentē Regionem infestabāt. Tandē Iagielo
Rex Poloniæ Lituanorum calamitatis pertæsus, Henricum Semouiti Masouiæ Ducis
filium, ad Vitoldum in Prussiam, vt cum eo clandestino de pace ageret,& in Lituaniæ
Magnum Ducatum reuocaret, destinauit, Hocq; modo inter Regem & Vitoldum de
pace cōuenit, cum Rex ei Magnum Ducatum Lituaniæ, postabitis fratribus germanis
superstitibus, pollicitus esset. Vitoldus itaq; rebus suis cū Iagielone patruele, ex animi
sententia cōpositis, Crucigeros atq; Germanos mercatores Riteuerdero castro secum
Vitoldus à Crucigeris fugit, dato commorantes inopinatos compræhendit, incensaq; arce, vinctos in Lituaniam abdu-
nostillato xit, abeuntē, Crucigeri relictis duobus castris, persequuti, sed paruo negocio fusi pros-
tratiq; sunt,& castella à Vitoldo vi capta & exusta. Veniens autem Vilnam Vitoldus
cum captiuis & ingenti præda parta de Crucigeris, honorificè à Iagielone Rege clemē-
terque susceptus est,

Vitoldus

VITOLDVS MAGNVS DVX LITVANIAE.

Vitoldus reuocatus ex Prussia, anno Domini 1392. à Iagielone patruele Rege Poloniæ, apud Lituanos atque Ruthenos, summæ rerum præfectus & Magno Ducatu solenniter inuestitus est, iurerandoq; & litteris consignatis, se in fide Regi Poloniæ semper futurũ spopondit.

Postea Swidrigelo & Skergelo indignè tulerunt, quod Germani fratres Vitoldo patrueli à Rege posthabiti essent, bellaq; intestina aduersus Vitoldum commouerunt. Sed Swidrigelo cum minus animi & virium haberet, ad Crucigeros in Prussiã profugit, & Lituaniam cum eis vltro in Vitoldum incitatis, crebris populationibus diuexauit, Surasumque, Gartenam, & Stramelam arces Crucigeri in Lituania ceperunt. Skiergelo verò maiore animo & opibus præditus, armatis copijs ex suis corrasis, collectisque cum Vitoldo ad inimicitias deuenit. Quorum malorum sedandorum causa, Rex Iagielo rursus in Lituaniam venit, Skergelonemque adiecto ei Cremenensi, Starodubensi, & Trocensi tractu placauit. Postea Coributus Vitoldo fratri rebellans ab eodem in conflictu victus est. Tandem Vitoldus Orshan arcem Russiæ, iussu Regis expugnauit, Vitebskũq; per deditionẽ sub Swidrigelone recepit, deinde Duces Odrucenses, & Princeps Smolenscensis Russi ad Vitoldum in Vitebskum supplices venerunt, & omnes se in potestate eius semper fore spoponderunt. Postea Vitoldus Zithomiriam, & Kiouiam Metropolim Russiæ in potestatem suã redegit, expulsoq; Volodimiro Duce Russo Skiergeloni fratri eam sicuti promisit, tradidit. Skiergelo tandem vltra Kiouiam Circassos, & Swinigrodum arces ad Boristenem sitas cepit, nec multo post ipse Skiergelo ad venationem profectus à Monacho quodam Russo, Humeno Metropolitæ vicario ad villam inuitatus, venenato poculo intoxicatus de medio sublatus est. Kiouiæque in Cauernis subterraneis quæ Petzari dicuntur sepultus. Sunt autem Petzari specus vastissimus, apud Kioniam, Illustrium Ducum Russiæ sepultura clarus. Deinde Vitoldus Kiouiensibus præfecit Ducem quendam Olgemundi filium. Rhesanensem autẽ Ducatum Russiæ per Simonem Ducem quendam, magna ex parte vastauit. Smolenskum deinde ipse cõtendit, & Glebum Ducem eius oræ iugum excutientẽ expulit, & alium Smolenscijs præfecit, eoque ad Vitoldum Basilius Dux Moschouiæ, inuitatus venit, postea honorificè, & liberaliter dimissus. Tandem Vitoldus per legatum suum Algerdum, Ducem exercitus, Tartaros profligauit, tresque eorum Duces trucidauit.

Deinde Coriati filium Podoliæ Ducem rebellantem, Theodorum nomine Vitoldus fudit ipsumque cepit, & Bratislauiam, Cameneciam, Smotriciam, Scalam, Cer-

Swidrigelo fugit ad Crucigeros

Lituania vastatur.

Skiergelo contra Vitoldum bellum mouit.

Vitoldus Coributum vicit.

Vitoldus Vitoskam, Orsham, & Kiouiã capit.

Skiergelo veneno moritur.

Resanensium Ducatũ Vitoldus expugnat.

Vitoldus Tartaros fudit.

Vitol. Podoliæ Ducem sternit.

nonigrodum, & omnem Podoliam in potestatem suam redegit, quàm postea Regi Polonia Iagieloni concessit. Intereà verò Crucigeri Prussienses, incitante Swidriglone, qui ad eos profugerat, Lituaniam crebris incursionibus longè lateque vexarunt. Castella quædam expugnarunt, Vilnamque caput gentis tentauerunt, à qua re infecta discesserunt. Litvani verò cum Polonis similiter in Prussiam excurrerunt, damnaque Crucigeris, tanta quanta illi in Lituania intulerunt.

Crucigeri Lituaniā vastant.

Postea Vitoldus, anno Domini 1396. expeditionem in Tartaros adornauit, ac tribum vnam, quàm illi Hordam vocant, cum liberis abegit, exercitu eorum profligato, partemque captiuorum Regi, & proceribus Polonis dono misit, reliquos in medio Lituaniæ supra Vaccam amnem, duobus milliaribus à Vilna, agris attributis, collocauit, qui illic manet vsque in hodiernum diem, boni ac diligentes patresfamilias & virtutis priscæ, armorumque nō immemores, ritus patrios Machometicæ superstitiones seruant, & liberi legibus suis viuētes, & ex quo cum Lituanis, Regis Poloniç, Magni Ducis Lituaniæ, imperium cognoscūt, vexillumq; proprium, Arabicis litteris inscriptū, quo in bello vtuntur habent.

Vitoldus Tartaros profligat, & in Lituaniam eosdem collocat.

In sequenti deinde anno Vitoldus frustra dissuadētibus Iagielone Rege, & Regina, alteram expeditionem maioribus copijs, in Tartaros fecit, ad quam permulti Illustres de Polonica, & Germanica Nobilitate viri gloriæ cupidi, pfecti sunt. Fuerūt autē in ea expeditione de Polonis maximè insignes & Principes viri. Recensitis itaq; apud Kioniam Vitoldus copijs, bonæ spei plenus lōgo itinere, Tartarorum campestria innasit, tunc temporis apud Tartaros, Tamerlane in Scytia magna regnante, humili quidem loco nato, verum scientia rei militaris, fortunæ beneficio, eo potentiæ pronectus erat, vt duodecies centena millia hominum haberet in exercitu, ac Turcis profligatis Imperatorem eorum Baiazetum, (qui tunc temporis Constantinapolim obsidebat,) captum in ferrea cauea, aureis cathenis vinctum per totam Asiam circumuehebant, cæsa sunt tunc temporis Turcarum 200. millia. Anno Domini 1397. Hiberiam denique hic Tamerlanes, Albaniam, Armeniam, Persiam, Mesopotamiam, Asiam, & Aegiptū, incredibili celeritate vastaui, t& occupauit, orbemque terrarum sui nominis, terrore impleuerat. Iamque transmissis Sula, & Psiola fluminibus ad Campestria Tartariæ, Vitoldus cum suis, nullo repugnante, peruenerat, cum Aedigam vnum ex Ducibus Tartarorum potentissimum, Tamerlanis legatum cum innumerabilibus copijs, obuiam habuit. Vbi ad conflictum venit, Tartari vicerunt, nonincruenta tamen victoria, quod nisi multitudine abundassent, virtute Vitoldianorum superati fuissent, ceciderc ibi insignes viri, ex his fuere Iagielonis Regis fratres, Andreas, & Demetrius, Coributus, & alij nouem Duces Lituani, & Russi pauci viui capti. Vitoldus cum Swidrigelone patruele, Ostrorogoque, & Samouilo Polonis, pernici fuga euaserūt, Melstinus Polonus: cum fuga saluus esse posset, inter confertissimos hostes sese conieceit, strenueq; dimicando, honestissimè occumbere maluit.

Vitoldus expeditio in Tartaros.

Vitoldiani profligantur.

Tādem anno Domini 1403. Vitoldus Magnus Dux Lituaniæ, cum Smolenscijs rursus rebellibus, bellum gessit, fretusque Polonorum auxilijs arcem Smolenskā, in quā ciues, & nobiliores vxores, liberos opesque suas contulerant, post diutinam oppugnationem, vi cœpit: magnasq; opes in ca repertas partim Iagieloni Regi in Poloniā trāsmisit, partim militibus, vt quisque meritus erat distribuit, cæteras arces deditione accepit, & principatum in prouinciæ formam redegit.

Vitoldus Smolenscū capit.

Deinde Crucigeri Liuonienses, in Lituaniam excurrerunt, quos Vitoldus cum præda reuertentes, vestigijs clam insecutus, cum ij domos diuersè abijssent, Regionē illorum vicissim longè lateque vastauit, pagos & vicos incendit, oppidum cum arce munitum à Germanis Dunemburgum appellatum, ad Dwinam fluuium conditum, vi cepit, quibus incensis in Lituaniam, secum ingenti præda recepit. Nec multo post rursus Lituania hinc à Prussiensibus, illinc à Liuoniensibus Crucigeris, Swidrigelonis profugi, opera peruastata est. Tandem Iagielo Rex, & Vitoldus, patriæ afflictæ vicem miserati, Swidrigelonem fratrem exulem è Prussia euocauerunt, Podoliæque Ducatum

Vitoldus Liuones vlciscitur.

Lituania à Crucigeris vastatur.

tum in possessionem ei concesserunt. Postea Swidrigelo hac liberalitate Regia munitè fanatus, homo ambitiosus & peruersus, non habens receptaculum apud Prussienses Crucigeros: (nam certis sub conditionibus, propinquos Regis exules, ex Lituania suscipere, nequaquam Prussienses sese obstrinxerant,) ad Mosconiæ Ducem Basilium profugit, arcibus quas in Russia tenebat succensis. Eodem anno 1406. Vitoldus pace nacta cum Crucigeris, transmisso Hugra flumine, primam expeditionem in Moschos adornauit, à genero Duce gentis iniuria prouocatus, peruastataque longè lateq; Moschouitica regione, præda onustus, in Lituaniam redijt. Postea maiori vi in id bellum, anno vno intermisso sese expediuit, fretus maioribus auxilijs Polonorum, & Crucigerorum, & vsque ad Occam fluuium permagnum, Moschouia deuastata, populabundus peruenit, quominus autem fluuium transmitteret, Swidrigelonis patruelis nuper profugi, (qui Moschouitis operam suam nauabat,) armis prohibitus est: Impetrauit tandem à Vitoldo, Basilius Moschouiæ Dux pacem, æquis sub conditionibus.

Swidrigelo ad Moschouiam fugit.

Vitoldus Moschouiã vastat.

Dum hæc aguntur Sigismundus Coributus Vitoldi frater, nihil de inducijs cum Crucigeris Prussiensibus compertum habẽs, absente Vitoldo cum Lituanis in Prussiam excursionem fecit, & tribus oppidis, plurimisque pagis direptis, & succensis ingentem prædam asportauit. Quos vt Crucigeri vlciscerentur, nullam excusationem ignorantiæ admittentes, simili modo in Lituaniam per auias solitudines excurrerũt, in Wolkouisko oppidum improuisè impetum fecerunt, quo succenso multitudinẽ hominum, qui ad rem diuinam, festo die conuenerant, captiuam abduxerunt. Vitoldus verò cum septem miliaribus ab eo loco abesset, raptim in interiores syluas cum vxore sese abdidit, donec hostes discessisse cognouit, nunquam enim hostibus regiones suas vastantibus, occurere ausus erat, sed illis discedentibus vicissim regiones eorum vastabat.

Vitoldus Prussiam vastat.

Crucigeri Lituaniã vastant.

Vitoldus latet.

Deinde Vitoldus, anno Domini 1415. conducto ingenti exercitu de Polonia, contra Pskouienses Russos expeditionem fecit, qui pacem magna vi, auri, & argenti redemerunt.

Postea Nouogrodensibus Russis liberè viuentibus, Pskouiensium vicinis bellum intulit, quibus etiam supplicibus, & ingentia dona afferentibus pacem dedit.

Vitoldus Nouogrodẽses capit.

Tandem Sigismundus Romanorum Rex, inimicitias inter Iagielonem Regem Poloniæ, & Vitoldum disseminaturus, societatem cum Vitoldo secreto inijt. Diademaque Regium, in iniuriam Polonorum ei dare pollicitus est, cupiebat id Vitoldus homo ambitiosus, & ingentis animi, sed ei obnixè Iagielo frater cum Polonis, ne voti cõpos foret obluctabatur, denegabatque, vndè variæ controuersiæ vtrinq; intercesserũt. Postea à Sigismundo Rege Romanorum Draco aureus affabrè factus, pignus societatis, per legatos ei allatus est, expetitumque ab eo iusiurandum de societate vtrinq; seruanda Sed Vitoldus Dracone pro hospitali munere accepto, iusiurãdum nullum dedit, nec tamen à cepto de ambitione Diadematis Regij destitit, legatiq; Regis Romanorum de eo afferendo, certum tempus præscripserunt, ad decimum sextum Calendas Septembris. Hoc vbi Rex Poloniæ, Iagielo rescijt Ioanni Czarnkouio Subcamerario Posnaniensi, viro impigro, negotium dedit, vt ad confinia Poloniæ, & Saxoniæ, legatos Romanorum Regis, & Vitoldi, vltro citroq; comeantes obseruaret, interciperetque. Statimq; Baptistam Cigalam Italum iurisconsultum Genuensem, & Sigismundum Rotum Germanum à Cæsare ad Vitoldum proficiscentes intercepit, excussosq; inconsultè dimisit. Litteras verò ab eis ablatas ad Regem attulit. Missi autem hij erãt, vt Vitoldo dubitationem omnem eximerent, Diademaque ad tempus allatum iri, ab alijs legatis promitterent. Præterea vt confœderationes & societatem Prussiensium, atque Liuoniensium Crucigerorum, Hungarorumque, & Germanorum, cum Lituanis aduersus Polonos confirmarent.

Sigismundus Imper. cũ Vitoldo gratiã inijt, & Diadema ei pollicetur.

Legati Cæsaris intercipiuntur.

His cognitis Poloni nemine iubente, quasi sublatis signis, armata manu apud Turgoriam insederunt, pro Patriæ trãquillitate & honore ad extremum Ocæanum Germanicum, decernere parati. Iam legati cum Diademate, Prussiæ appropinquabant per

quam profectum erant, cum didicerunt à Polonis vias obſideri, & non auſi periculo ſeſe committere, cum duos Menſes fruſtra expectaſſent, ad Cæſarem in Hungariam reuerſi ſunt. Nec multo poſt Vitoldus voto fruſtratus ex angore animi, Anno Domini

Vitoldus moritur. 1 4 3 0. Menſe Septembri in Troki ciuitate ſpiritum exhalauit, cum octuageſimum annum exceſſiſſet. Princeps impiger & vegeto ingenio, abſtemius in omni vita nihil

Vitoldi mores. præter aquam bibere ſolitus, in victu temperans, temporis perparcus, ita vt ſupra menſam iudicaret, & reſponſa legatis daret. Cæterum in Venerem proclinior, confecto enim fœliciſſimè bello ſemper ſolebat relictis copijs in hoſtico, domum tranſmutatis equis, ad vxorem otius præcurrere. In externos liberalis erat, ſuos verò metu magis quam beneficio, in officio continebat. Statura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam & genas ſolitus.

SWIDRIGELO PRINCEPS LITVANIAE.

Poloni magnam Podoliæ partē occupant

IVſtis Vitoldo, Vilnæ in arce perſolutis, Iagielo Rex Poloniæ, Swidrigelonem fratrem germanum, patruelem Vitoldi, hominem nihili, & ebrioſum, ſummæ rerum apud Lituanos præfecit. Poloni verò primores, patriæ vtilitati cōſulentes, re animaduerſa Daugertum Palatinum Vilnenſem, qui Podoliam Vitoldi nomine adminiſtrabat, rerum omnium adhuc ignarum, euocatum ad colloquium ceperunt, arcemque Kameneciam, Smotriciam, Skalam, & Ceruonigrodum occuparunt, & magnam partem Podoliæ facilè in poteſtatem ſuam redegerunt, ne in ditione Lituanorum deinceps eſſet. Vbi factum hoc reſciuit Swidrigelo, homo violentus & in iracundiam præceps, beneficiorum Re-

gis

gis fratris oblitus, in eum (tunc temporis exequias funebres Vitoldi celebrantem Vilnæ) fremere, maledictisque lacessere, palamque vincula & necem Regi, Polonisque cum eo aderant minitare, cœpit: itavt Poloni, die noctuque circa Regem excubare eo gerentur. Rex verò siuè quod sibi metuebat, siuè quod Swidrigelonis incrementis impensius fauebat, Podoliam ei restituere assensus est, eaque de re Tarlonem in Podolia cum litteris & mandatis misit, qui eam Michaëli Babæ Russo, Swidrigelonis nomine recipiendam & obtinendam traderet. Andreas verò Tencinius, & Nicolaus Dreuicius iuuenes ex Nobilitate Polonica, qui annulum Signatorium habebant, amore Patriæ ducti, litteras ad Michaëlem Buczacium, qui Camenecium Podoliæ obtinebat, scripserunt, Regem extrema necessitate adactum, Podolia Swidrigeloni cedere, nunciantes, sed vt non modo, non pareret mandatis Regijs, verum Tarlonem & Babam pariter comprehenderet. Eas litteras quoniam palam ferri nequibant. (Swidrigelo enim omnes iter in Poloniam capescentes excutiebat) cæra obuoluerunt, & contexerunt, vt speciem & similitudinemque cerei præ se ferrent, Tarlonique legato dederant, vt is cùm primum Camenecium venisset, cæreum illum Buczacio redderet, atque hæc verba adderet, vt si erraret ille nolit, ex eo cæreo vna cū Magistratu vrbano, lumen quæreret. Quæ omnia Tarlo inuenis omnium rerum ignarus, bona fide perfecit, Buczacius præfectus cæreum acceptum refringit, litterasque inuenit. Tarlonem legatum & Babam comprehendit, in arcesque Podoliæ intromissionem nō admisit. Poloni quoque casum Regis sui animaduertentes, exercitum sine mora conscripserunt. Swidrigelo autem Polonos, arma parare ad vindicandum Regem audiens, confestim eum sibi reconciliatum, auroque & argento liberaliter donatum liberum dimisit. Tādem Swidrigelo exercitum in Podoliam duxit, cui Iagielo Rex cum armatis copijs Polonorū, anno Domini 1431 ad diem S. Margaretæ apud Luczkum ciuitatem occurrit, excursionijs pugnis vtrinque collatis, fœdus, ad purificationis diuæ Mariæ festum inierunt. Interea verò Palatinus Valachiæ tibutarius Polonorum, infestis armis in Poloniā descendit, cuius exercitum Polonī & Podoliani dissipatum, & per agros, syluasque pallātem, cruenta clade prostrauerunt. Postea Rex Iagielo in Swidrigelonem fratrem seditiosum, & ad sanam mentem redire nolentem, Lituanos concitauit, Sigismundumque patruelem, Vitoldi fratrem Germanum, Starodubensem Ducem, ad inuadendū principatum Lituaniæ animauit. Sed cumque proceres Lituaniæ cognita voluntate Regis, cum Sigismundo aduersus Swidrigelonem Ducem suum, ob nimiam crudelitatem conspirauerunt, in eumque apud Osmianam, tunc temporis agentem, impetum fecerunt, qui de insidijs à Ioanne Niminido præmonitus, pernici fuga in Russiam euasit, ideoque postea adiunctis sibi Lyuoniensibus Cruciferis, Lituaniam vexauit.

Iagielo rex cū Polonis in periculo.

Lumen ex cæreo quæritur.

Valachi funduntur.

SIGISMVNDVS PRINCEPS LITVANIAE.

ANno Domini 143 Sigismundus Keystuti principis Lituaniæ filius, Dux Starodubensis, in Russia, Regis Iagielonis patruelis, beneficentia & fauore Lituaniæ procerum, expulso iusta de causa Swidrigelone seditioso, rerum in Lituania potitur, & Magno Ducatu solenniter in verba Regis Iagielonis & procerum Poloniæ, Lituaniæque iurans inuestitur. Ideò tertio Magni Ducatus Lituaniæ cum Regno Poloniæ vnio, incorporatioque celebrata est.

Eodem anno Rex Poloniæ Iagielo, vltima mensis Maij vitam cum morte fœliciter commutauit, cui Vladislaus in Regno, anno Domini 1434. successit, qui postea Rex Hungariæ creatus est, qò ex Polonia in Hungariam, anno Domini 1440. ad suscipiendum Regnum discedēte, Czartoriensis Dux Russus, Sigismundum Magnum Ducem Lituaniæ, dolosè, perfidioseque necauit Troki. Atque post hunc Magnus Ducatus Lituaniæ ad secundo gentos Regnum Poloniæ translatus est. Quapropter proceres Poloniæ cum ducibus Masouiæ Casimirum hæredem Regni Poloniæ, cum Du-

Iagielo rex moritur.

Sigismundus Dux necatur.

Casimirus Magnus Dux Lituaniæ.

cibus Masouiæ Casimirum hæredem regni Poloniæ, Iagielonis Regis filium, in Magnum Ducatum Lituaniæ duxerunt, quem Lituani cum ingenti lætitia, susceptum, communibus suffragijs, summæ rerum apud se præfecerunt. Qui postea Wladislao fratri, anno Domini 1447. in regno successit. Magno verò Ducatu Lituaniæ Alexāder filius eius ardentibus suffragijs Lituanorum, præpositus est.

ALEXANDER PRINCEPS LITVANIAE.

Alexander Iagielonis nepos, Casimiri Regis Poloniæ filius, Magno Ducatu Lituaniæ potitus, apud Ioannem Magnum Ducem Moschouiæ, filiam Helenam, in matrimonium accepit, in sponsalibusq; conclusum erat, vt templum Ruthenico ritu, in castro Vilnensi destinato loco, exædificaretur, eique certæ matronæ, ac virgines eiusdem ritus iungerentur. Quæ cum aliquanto tempore negligerentur, sumit socer causam belli contra Alexandrum, & triplici exercitu instructo, contra eum progreditur, primum, versus prouinciam Sceram, in meridiem, secundum verò, in occidentem contra Toropiec & Biela instituit, tertium in medio, versus Drohobus & Smolēsko collocat, ab ijs exercitum in subsidijs retinet, quo ei maximè, contra quem Lituanos pugnaturos animaduerteret, succurrere posset. Postquam autem ad flumium quendam Vuedrasch, vterque exercitus conuenisset, Lituani Duce Constantino Ostroski, maxima procerum & nobilium frequentia septo, ex quibusdā captiuis, numerum hostium ac Ducum quoque cum cognouissent, magnā spem profligandi hostem concipiunt, porrò cum fluuiolus conflictum impediret, ab vtrisque

Moschus in Alexādrū Lituaniæ Ducem insurgit.

transitus

trāsitus seu vadum quæritur. Primi autem Moschi aliquot, superata ripa, Lituanos ad pugnam lacessunt, atque illi haud timidi resistunt, eosque insequuntur, fugant, vltraque fluuiolum pellunt, mox vtrinque acies committuntur, præliumq; atrox oritur. Interea dum vtrinque eodem ardore animorum, acriter certarent, exercitus Moschorū in insidijs collocatus, eo latere in medios hostes inducitur, Lituani metu perculsi dilabuntur. Imperator exercitus, vnà cum plerisque capitur, reliqui perterriti, castra hosti concedunt, se & arces Drohobus, Toropiec, & Biela pariter sese dederunt, exercitus verò qui meridiem versus processerat, cui præerat Machmetemin Tartarus Rex Cazanensis, forte Bransko, ciuitatis præfectum comprehendit, Branskoq; ciuitate potitur. Paulopòst duo Germani fratres, Seueriæ Principes, Semeteici dicti alioqui Ducibus Lituaniæ obedientes, imperio Moschorum Principis se tradunt, sic vnico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moschus, quæ Vitoldus Magnus Dux Lituaniæ, multis annis, maximisque laboribus, obtinuerat. Porrò Moschorum Dux cum hisce captiuis Lituanis crudelius egit, Constantinumque Ducem exercitus præfectum, crudelissimis vinculis, pollicitationibusque solicitabat, vt relicto Domino naturali, sibi seruiret, qui cum aliam spem elabendi non haberet, conditionem oblatam accepit, in verbaque Moschorum Principis iurauit. Et quamuis prædia, possessionesque amplissimas, pro status sui conditione habebat attributas, à Principeque summo amore prosequeretur, tamē aliquot ibi annis exactis, nacta occasione, per inuias syluas, in Lituaniam cum ingentibus thesauris profugit. Qui postea, anno Domini 1514. cum exercitu Polonorum & Lituanorum strenui militis, & imperatoris officium adimplens, sub Sigismundo Rege Poloniæ, octuaginta millia Moschorum strauit, prout superius, in gestis Sigismundi Regis Poloniæ patet. Sed ad rem redeo.

Lituani funduntur.

Arces à Moschis occupantur.

Duces Seueriæ Moschis dedunt.

Octuaginta millia Moschorū cæsa.

Alexander magnus Dux Lituaniæ, postea decedente Ioanne Alberto fratre, Poloniæ Rex creatus, liberatione captiuorum, contentus cum socero Moschorum Principe Ioanne, ad sex annos fœdus iniit, anno Domini 1503. Postea anno Domini 1506 Vilnæ mortuus est, ibidemque sepultus ætatis suæ 45. annos habens. Præfuit Magno Ducatu Lituaniæ 14. annis, Regnum Poloniæ 4. annis & 8. mensibus administrabat, huic in Magno Ducatu Lituaniæ, & Regno Poloniæ Sigismundus frater Germanus, huius nominis primus successit.

Alexāder moritur.

PROVINCIARVM SEV PALATINATVVM LITVAniæ Ciuitatumq; præcipuarum descriptio.

* *
*

Lituania ab Oriente Russiæ, Moschouiæ Duci subiectæ, contermina est, ab Occidente Podlassiæ, Masouiæ, Poloniæq;, & Prussiæ nōnihil in Septentrionem reflectendo adhæret, à Septentrione Liuoniæ, Samogitiæque, à Meridie Podoliæ, Woliniæque Russiæ regionibus adiacet. Porrò Lituania regio est amplissima, plurimos Ducatus regionesque & prouincias diuersis nominibus appellatas, suo nomine complectens, & Vitoldi Magni Ducis, temporibus à Ponto Euxino, Tauricaque Chersoneso ad sinum vsque maris Baltici, pelagumque Curlandiæ, Liuones, & Prutenos versus fines suos longo tractu extendebat. Omnis autem Magnus Ducatus Lituaniæ in Palatinatus & districtus certos, siue prouincias, vbi iudicia particularia, & terrestria, pro nobilibus exercentur, non secus, ac Polonia diuisus est. Hij verò districtus & Palatinatus pro Ducatibus, (vt quondā temporibus plurimorum Ducum erant) computari possunt, & vnusquisque Palatinatus suum vexillum, quo in bello vtitur, habet. Eundem quoq; colorem & signum omnes districtus, siuè prouinciæ, qui in eodem Palatinatu continentur, in vexillis suis repræsentant, nisi quod Palatinatus vexillum maius est, cum duobus cornibus, districtuale verò minus simpliciter protensum cum vno cornu.

Amplitudo Lituaniæ.

Lituania in Palatinatus diuiditur.

Vexillum Ducatus Lituaniæ. Primò itaque vexillum Magni Ducatus Lituaniæ peculiare & quadriangulare, ad differentiam cæterorum, sexaginta vlnas sericeæ telæ rubeæ cōtinet, in medio insigne proprium, hominem videlicet armatum, equo albo velociter currenti, insidentem, gladiumque super caput manu extensa tenentē gestat, desuper Stemmatis pileus Ducalis, ex altera verò parte vexilli pro insigni, imaginem Diuæ virginis Mariæ in sole cū puero, habet.

Vexillum supremi Ducis exercitus eiusdem amplitudinis, quadriangulare quoq;, coloris lasurini eodem Stemmate Magni Ducatus, ex vna partium in campo rubeo, (cāpus hic locus Stemmatis intelligitur, ex altera Diui Stanislai Episcopi Cracouiensis imaginem gestat.

PALATINVS VILNENSIS.

Vilna descriptio. Vilna vrbs, caput & Metropolis totius Lituaniæ in tra colles ad confluxum Vilnæ, (à quo nomen habet,) & Viliæ fluuiorum sita, muroq; circumducta, ipsa quoque murata. Arces duas insigniter muratas adiunctas sibi habet, quarum vna inferior, (hæcque ampla & sumptuosissimè extructa,) altera superior, in colle eminentissimo condita, eas enim ex vna parte *Vilna flu-[uius].* Vilna, ex oriente fluens, ex altera Vilia fluuij ibidem concurrentes, præterlabuntur. Porrò Vilna, quæ nomen vrbi indidit minor est, Wilia verò est amplior & nauigabilis *Vilia fluuius.* quo merces ex Vilna nauibus, Gedanum Prussiæ emporium celeberrimum, deportātur. In hac vrbe plurima templa Romanæ obedientiæ, & Rutenorū ritus magnis sumptibus extructa. Episcopalis sedes in Basilica arcis catedrali diuo Stanislao dicata. Metropolitanus quoq; Russiæ ibidem sedem suam in Basilica Rutenici ritus præcipua, titulo diuæ virginis Mariæ insignita retinet. Porrò in toto Lituaniæ Magno Ducatu, *Episcopi Lituaniæ Roman.* quinq; sunt Romanæ obedientiæ Episcopatus, vtpote Vilnensis, Samogitiensis, Kiouiensis, Lucensis, & Ianouiensis Septem præterea præpositturæ siue Parociæ insigniores, à Vladislao Iagielone, (qui primus Lituanos Baptisauit) fundatæ & dotatæ, vtpote Wilkomeriensis, Misogoliensis, Nemenciensis, Mednicensis, Kreuensis, Obolcensis, & Haynensis. Archiepiscopus, qui supradictis Episcopis Lituaniæ præest, Leopoli in vrbe Russiæ sedem suā habet Ruthenici verò ritus in Lituania & Russia, Polono Regi subiecta, septem sunt. Metropolitanus, siue Archiepiscopus Vilnæ, sedem suam ha*[Ep]iscopi [Ruth]enici* bet Episcopi verò, quos Wladicas Rutheni appellant, hi sunt Polocensis, Volodimiriensis, Lucensis, Pinscensis, Kiouiensis, Præmisliensisque, & Leopoliensis, qui etiam Metropolitæ titulo vtitur, horum mores, habitum, Religionem in Moschouiæ descriptione de Religione Russiæ videbis.

Vilnensis Palatinatus vexillum rubeum est, & bicorne. 35. vlnas telæ sericeæ continens, ex vna parte in campo albo Magni Ducatus insigne gestat, ex altera Columnarū, antiquo gentis Stemmate insignitur.

In hoc Palatinatu, tres sunt ingentes districtus, sinè prouinciæ, Osmianensis, Bratislauiensis, & Vilcomeriensis, horum quilibet proprium vexillum, (quo nobilitas districtualis in bello vtitur,) habet.

Osmiana oppidum ligneum à Vilna 7. mil. abest, territorium ad se pertinens satis amplum habet, in quo sunt complura oppida Regia & Nobilium. Vexillū rubeum simile Vilnensi, sed cum vno cornu, Stemmate Magni Ducatus in campo albo insignitum gestat.

Vilkomiria oppidum ligneum ad Swienta fluuium situm, Curia est in ea iudicialis, in qua causæ nobilium disceptantur. Arx per Crucigeros Prussienses exusta nūc in scopulo vestigia eius apparent. Prouinciam amplissimam, ad 25. mil. patentem habet, in qua sunt oppida complura Regia, Nobilium, Spiritualiumque. Vexillum quoque rubeum, Stemmate Magni Ducis ex vna parte ornatum, ex altera diui Michaëlis imagine insignitum deffert.

Bratislavia ciuitas lignea, arcem sibi adiunctam in scopulo ad lacum amplissimum conditam habet. Vexillo rubeo, Nobilitas districtus Braslauiensis, cum Stemmate Magni Ducatus in bello vtitur. A Vilna 20. mil. distat. Ikaznia arx murata, & ciuitas lignea ad fluuium eiusdem nominis, à Braslauia 2. mil. distat. Drissiat arx ad lacum amplissimum eiusdem nominis sita, à Braslauia 5. mil. abest.

PALATINATVS TROCENSIS.

Troki ciuitas lignea, muro, cuius adhuc ruinæ apparent, quondam circumdata, sed à Crucigeris Prussiensibus cum munitione deuastata. A Vilna sex milliaribus distat, arcem habet in lacu satis aportunitate naturaloci munitam, ad quam nisi nauibus peruenitur. In ea olim sedes Ducum Lithuaniæ erat, postea in Vilnam translata. Est quoq; aliud oppidum eiusdem nominis quatuor à Vilna miliaribus, ad Vacam fluuium, quod ad differentiam huius, nouæ Troki dicitur. In hoc Palatinatu quatuor sunt ingentes districtus, Grodnensis, Cownensis, Lidensis, & Vpitiensis.

Grodno ciuitas lignea, arcem muratam in scopulo sitam habet, quàm Nemen, siuè Cronon fluuius celebris & nauigabilis præterfluit, vnà cum ciuitate. Eò merces Gedanum ex regionibus Lituaniæ, nauibus deferuntur. Territorium Grodnense satis amplum est, quod pro Ducatu olim habebatur. Vexillo lasurini coloris vnicorni corespondens Palatinali, Stemmate Magni Ducatus insignito vtitur. Districtus Trocensis.

Cowno ciuitas lignea insignis, plures tamen in ea domus reperiuntur lapideæ, ad confluxum Nemenis & Viliæ fluuiorum nauigabilium sita, arcem muratam antiquitus in scopulo conditam habet. Vexillum quoque lasurini coloris in bello Nobilitas districtualis gestat.

Lida oppidum ligneum districtuale, arcem muratam, in qua indicia nobilium celebrantur, habet, districtus Lidensis Vexillum quoque lasurini coloris in bello gestat.

Vpita ciuitas lignea prouincialis, districtum amplissimum cum multis oppidis complectitur. Vexillo cæteris sui Palatinatus districtibus simili in bello vtitur.

Vexillum Palatinatus Trocensis bicorne, 35 vlnas telæ sericeæ lasurini coloris continet, Stemmate Magni Ducatus in campo rubeo insignitur.

PALATINATVS MINSCENSIS.

Minsko Ciuitas lignea amplissima, arx ex roboribus, extructa natura & oportunitate loci munitissima, fossa profunda circumducta, eam fluuius quidam molendinis frequens præterlabitur. Vexillum huius Palatinatus purpurei coloris bicorne, Stemmate Magni Ducatus in campo albo insignitur. Districtus quoq; eius Recicensis quem vnum complectitur, simile vexillum, sed vnicorne gestat.

Keidanow arx cum oppido à Vilna 25. miliaribus.

Radoskowicecastrum cum ciuitate. Hic Rex Poloniæ Sigismundus augustus copias armatas numerosas centum millia superantes recensuit. Anno Domini 1568.

Borissow Ciuitas lignea, arx ex roboribus extructa, munitissimeq; propugnaculis, parietibus quaternis intrinsecus terra lapidibusq; impletis firmata, fluuio Beresina opportunè circumducta. A Vilna 40. miliaribus distat. Vexillo prouinciali caret, sed in ea milites præsidiarij, contra incursum Moschorū continuò afferuntur, ad eam enim Moschus fines suos pertinere contendit.

Lohoisko ciuitas cum arce lignea, à Borissow 8. mil. distat.

Swisłocz castrum cum oppido ad fluuium eiusdem nominis.

Bobroisko arx cum ciuitate, ad Beresinam fluuium.

ODRVCZKO Arx in colle eminenti lignea, olim pro Ducatu computabatur, nuncq; plures nobiles Russi titulo huius Ducatus vtuntur.

NOVOGRODENSIS PALATINATVS.

NOuogrodek Ciuitas ampla lignea, quondam secundis genitis Principum Lithwaniæ attributa erat, nunc in Palatinatum redacta est. Vexillum bicorne rubei coloris Stemmate Magni Ducatus, in campo albo insignitum in bello gestat. Districtus duos Slonimensem, & Wolkouiscensem complectitur.

SLONIM ciuitas & munitio lignea, olim secundo genitorum Magnorum Ducum Lithwaniæ erat, & pro Ducatu cum suo territorio computabatur, postea in prouinciam redacta est. Vexillo rubeo vnicorni Stemmate Magni ducatus insignito prouincialis nobilitas vtitur.

WOLKOVISKO Ciuitas ampla, curia in ea iudicialis vbi causæ nobilium disceptantur. Vexillum quoq; rubeum Slonimensi simile habet.

MSCZIBOW Opidum & arx lignea in stagno natura loci munita, planicie circumdante, à Wolkowisko 2. mil.

Oppida plurima hic Nouogrodensis tam Regia, quàm nobilium cum suis districtibus prædictis complectitur.

PALATINATVS BRESTIENSIS.

BRestia ciuitas ampla lignea, in finibus Lituaniæ sita contermina Podlassiæ. Arcem ligneam amplam sibi adiunctam habet, natura oportunitateque loci munitam, & duobus fluuijs, quorũ vnus Muchawiecz, alter verò Bug vocatur, oportunè circundatam.

Vexillum bicorne lasurini coloris, in campo rubeo, Stemma Magni Ducatus insignitum gestat, vnum duntaxat amplissimum, tamen districtum Pinscensem videlicet complectitur.

PINSCO ciuitas lignea satis ampla ad fluuium Perepetum sita, qui multis oppidis Russiæ præterlapsis, in Boristenem fluuium amplissimum defertur.

Hæc ciuitas cum suo territorio quondam inter principatus Russiæ computabatur, à Gediminoq; Magno Lituaniæ Duce subacta, secundo genitorum Principum Lituaniæ erat, nunc in prouinciam est redacta. Nobilitas prouincialis vexillo lasurini coloris Stemmate, Magni Ducatus insignito vtitur.

Præpetus arx & ciuitas ad fluuium eiusdem nominis sita:

VOLINIA REGIO.

VOlinia inter cæteros Russiæ Principatus, gentem bellicosiorem habet. Est autem Regio amplissima, frugum omnigenarum abundans, syluis ferigenis, stagnisque piscosis referta, ad Magnum Ducatum Lituaniæ pertinebat, sed nunc Regno Poloniæ adiuncta est. Hij verò populi à Walga fluuio amplissimo, qui Moschouitas à Tartaris disterminat, (prout in deductione Polonorum latius dictum est,) in hanc regionem venerunt, quam à suo nomine, (Volgari enim à Volga dicebantur,) Valgariam, postea successu temporis, Voliniã nuncupauerunt. Viri sunt strenui & bellicosi, Ruthenico Idiomate, moribusq; & religione vtuntur. In tres districtus, siuè prouincias hæc regio diuiditur, Lucensem, Volodimiriensem, & Cremenecensem. Vexillum huius regionis bellicum principale bicorne est, purpurei coloris in campo albo Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ insignitum. Prouincialia quoque vexilla eundem colorem & Stemma referunt, nisi

Volinia denominatio.

quod

quod vnicornia sunt simpliciter protensa.

Luczko ciuitas prouincialis lignea, sede Episcopali Ruthenorum, & Romanæ obedientiæ clara, arces muratas duas in colle eminenti habet.

Wolodimiria oppidum ligneum munitionem quoque ligneam, ad paludes sitam habet, quondam pro ducatu habebatur.

Krzemenec ciuitas ampla lignea, castrum quoque ligneum, argila circumlinitum habet.

Hæ autem ciuitates prouinciales, complura oppida, & munitiones ad se pertinentes complectuntur.

Chabno arx & oppidum ad Vssam fluuium situm.

Owrvczi castrum & ciuitas ampla in colle.

Olewsko arx & ciuitas ad Huberczia fluuium.

Zithomir arx lignea in colle condita.

Korec arx & ciuitas lignea, pro Ducatu olim cum suo territorio computabatur.

Kamieniec munitio, in colle sita.

Zbarasz arx & ciuitas olim sui iuris erat, cum suo territorio, & pro Ducatu nunc etiam computatur, pluresque Nobiles, & Domini huius Regionis Ducum titulo à suis ciuitatibus vtuntur.

PALATINATVS KIOVIENSIS.

Kiouia vetustissima, amplissimaque vrbs ligneis septis circundata, olim totius Russiæ Metropolis, ad fluuium celeberrimum Boristenem sita, á Vilna centum viginti miliaribus Polonicis distat. Eam quondam magnificam, & planè Regiam fuisse, ipsæ ciuitatis ruinæ, & monumenta, quæ sex miliaribus patent, indicant. Apparent adhuc hodie in vicinis montibus & collibus Ecclesiarum, monasteriorumque, & ædificiorum desolatorum vestigia. Præterea Cauernæ quædam subterraneæ vastissimæ, longo tractu subtus terras extensæ, quas quidem octuaginta miliaribus protendi dicunt, in his plurima antiqua sepulchra, corporaque Illustrium quorundam Russiæ virorum, (quamuis antiquitus posita,) carie tantum consumpta, integra tamen apparent, præcipuè verò duorum quorundã Principum cadauera, in vestibus gentili more, prout viui ambulabant, integra veluti recẽs, posita apparent. Sicque insepulta in specu iacent, quæ peregrinis & aduenis à monachis Ruthenici ritus ostenduntur. Iuxta hanc vrbem, arx satis munita, ex roboribus, & lapidibus, terraque ad Boristenem cõstructa est. Porrò Kiouiẽsis tractus amplissimus est, quinquaginta miliaribus Polonicis, plusue patens, olim sui iuris Principem habebat, nunc in Palatinatus formam redacta est. A Kiouia in meridiem reflectendo, Circass ciuitas lignea ad Boristenem sita occurrit, eius incolæ Circassi dicuntur, longoque tractu, iuxta Boristenem degunt Rutheni sunt, (alij tamen ab his, qui ad Pontum Euxinum in montibus habitant.) viri bellicosi & strenui, cum Tartaris Præcopensibus, sibi in vicinio adhærentibus, frequenter belligerant, in prouinciasque eorum excurrũt, & prædas iumenta videlicet abigunt distat autẽ ciuitas Circass à Kiouia, vigintiquinque miliaribus Polonicis. Supra Circassos septem miliaribus per Boristenem ascendendo, Kaniow oppidum viris bellicosis circumquaque, habitãtibus clarum occurrit, 17 miliaribus à Kiouia abest. Infra Circassos & Kanionienses nullæ habitationes Christianorũ sunt. Campestria enim desolata colonis vacua, ipsis solummodò feris domicilium præbentia, quadraginta miliaribus ad Oczakow vsque; castrum & ciuitatem in ostijs Boristenis sitam, patent. In Oczakow autem ciuitate & circumquaque; in campestribus Tartari præcopenses degunt, ipsa verò ciuitas cum arce Turcicis præsidijs (quamuis Tartari eam incolant) tenetur, & hucusque; Lituanorum colonia, Vitoldi temporibus erat, sed ad rem vnde digressus sum redeo.

Circassi bellicosi Russi.

Kaniow.

Kiouiensis Palatinatus Vexillum bellicum viride bicorne Stemmate Magni Ducatus in campo

tus in campo

tus in campo rubeo, ex alia verò parte vrso in campo albo insignitum gestat. Districtũ vnum duntaxat Moscrensem amplissimum tamen, habet.

Moser Ciuitas prouincialis, ampla lignea, ad fluuium Perepetũ condita, qui duodecim miliaribus supra Kiouiam hausto fluuio piscoso, Tur dicto, Boristenem influit. A Kiouia triginta miliaribus Polonicis distat, à Bobransko totidem, à Mohilow viginti, ab Orsha vigintisex. Vexillo Mozerensis districtus viridi prout suus Palatinatus vtitur.

MSCZISLAVIENSIS PALATINATVS.

MSczislauia ciuitas lignea, ad fluuium Sosam dictũ sita, arcem quoq; ex roboribus apprimè munitam habet. In ipsis finibus Moschoniæ iacet, ideò præsidiarij milites in ea continuò asseruantur. Vexillum huius Palatinatus crocei coloris est, Magni Ducatus Stemmate in campo rubeo insignitum, districtualibus ciuitatibus caret, plurima tamen opida & arces complectitur, quondam sui iuris Principem habebat, sed nunc in prouinciæ formam redacta est.

Nunc Castra ad Boristenem sita breuiter recensebimus.

Dambrowna Prima arx a Moschouiæ finibus ad Boristenem cum, oppido sita, à Smolensko decemquatuor miliaribus abest, ab Horsha quatuor.

Orsham in Witebliensi Palatinatu describemus.

Kopysz castrum cum oppido ad Boristenem, ab Otsha quatuor miliaribus distat.

Sklow Arx cum ciuitate ad Boristenem, à Kopisz duobus miliaribus distat, pro Comitatu computatur. Vnde se Illustris ac Magnificus Dominus, Ioannes Chodkiewic Comitem scribit.

Mohilow Arx cum ciuitate ad Boristenem sita, sex miliaribus à Sklow.

Bychow castrum cum oppido ad Boristenem situm, à Mohilow duodecim miliaribus.

Reczycza Arx cum oppido ad Boristenem sita.

Sirissin Arx cum ciuitate ad Boristenem.

Lubltz Arx ad Boristenem sita.

Viszehorod Arx ad Boristenem, à Kiouia tribus miliaribus abest.

VITEBSCIENSIS SIVE VITEBLIENSIS PALATINATVS.

VItebsk ciuitas satis ampla lignea, ad Dwinam fluuium insignem & nauigabilem, quo merces omnigenæ Rigam Liuoniæ Metropolim deportantur, sita. Arces duas amplissimas natura, & opportunitate loci munitissimas habet, quarum vna inferior in planitie sita, ciuitatis formam amplitudine referẽs dicitur. Altera superior in colle eminentiori condita, vtraq; propugnaculis, & parietibus ex roboribus extructis, terraq; & lapidibus impletis, suppellectiliq; bellica tormentis & bumbardis apprimè munita. Eas vna cum ciuitate ab Oriente fluuius Dwina oportunè præterlabitur, in quã sub ipsa arce ex altera parte Viczba fluuius exoneratur. Hæc arx omnium arcium finitimarum, totiusq; Lituaniæ, est fortissimum propugnaculum contra incursum Moschorum, in ipsis enim finibus hostium iacet. Sæpius ab ea Moschouitæ cum suo ingenti dãno fugati repulsiq; fuut. Quatuor in ea præfecti siue ductores militum pedestrium asseruantur, in quorum ego numero cum patre meo Ambrosio Gwagnino, quincentenariæ cohortis decem annis præfectus eram. A Vilna octuaginta miliaribus distat, quondam sui iuris Principem habebat & pro Ducatu computabatur, nunc in Palatinatum redacta est. Vexillum viridis coloris bicorne, Stemmate Magni Ducatus in campo albo insignitum gestat. Districtum siuè prouinciam vnam dumtaxat complectitur Orshensem videlicet.

Orsha

Orsha ciuitas lignea ampla, ex vna parte Stipitibus præacutis munita, ex altera Boristene fluuio alluitur, arcem munitam muratam sibi adiunctam habet, quam ab vna parte Boristenes, ab altera Orshicza fluuius (qui nomē ciuitati indidit) præterfluit, à Witebska 18. miliaribus abest. Vexillo viridi prout suus Palatinatus in bello vtitur.

Svras castrum inter Dunam, Casplam, & Surascam situm, à Vitebska octo miliaribus superius orientem, ad Moschouiam versus procedendo, Tandem occidentē versus à Witebska 14. miliaribus occurrit.

Vla arx in conflictu Vlæ (à qua nomen habet) & Dunæ fluuiornm, à Moschouitis olim fundata possessaq́;, & à nostris sæpius frustra tamen tentata. postea à Duce Romano Sangußkowicz inopinata irruptione capta, exustaq́;, & à nostris restaurata.

Tvrowla Castrum Moschorum ad fluuium eiusdem nominis, & Dunam munitissimè sita. A Poloczka tribus miliaribus abest.

Svsza Arx Moschorum ad lacum eiusdem nominis, Moschouitis Copia dicitur.

Czasniki castrum & oppidū ligneum, ad Vlam fluuium situm, à Susza quatuor milliaribus abest.

Sienno Arx cum oppido à Czasniki sex miliaribus distat.

Leplo Arx & ciuitas bene munita, in lacu quasi peninsula condita, à Czasniki septem miliaribus abest.

Ciotcza munitio ad lacum eiusdem nominis.

Crassne Arx Moschouitica à Ciotcza vno miliari sita.

Woroniec castrum cum oppido ad Vsaczam fluuium situm, à Poloczka tribus miliaribus.

Strzyzow munitio ad lacum ingentem sita.

PALATINATVS POLOCENSIS.

Poloczko olim ciuitas lignea amplissima, Stipitibus septisq́; ligneis circundata, ad Dwinam fluuium condita, arcem ligneam natura & oportunitate loci munitissimam, turribus & propugnaculis firmatam habet, quā ab vna parte Dwina, ab altera Polota, à qua ciuitas nomen sortitur, præterfluit. Milites in ea præsidiarij à Rege Poloniæ frequenter asseruabantur, ciues & mercatores in ea ditissimi erāt, sed Anno Domini 1562. Ioannes Basiliades Magnus Dux Moschouiæ, eam vi tormentis bellicis admotis, strenua oppugnatione, obsidiumà verò indiligenti & oscitanti defensione, in ditionem suā redegit, Polonisq́; præsidiarijs liberè dimissis, Lituanos & Ruthenos ciuitatis incolas, cæterosq́; qui illuc velut ad asylum cōfugerant, in Moschouiam vinctos abduxit, prædamq́; dictu incredibilem auri & argenti illinc asportauit, hæc ciuitas cum arce & suo territorio, in Moschouiæ Principis ditione permanet, vsq; ad an. 1579. mense Aug. quo tēpore Step. Bator Rex Pol. strenuè (vt postea dicetur,) cū toto territorio recuperauit. Habebat olim sui iuris principē & pro Ducatu amplissimo computabatur, purperei coloris Stemmate Magni Ducatus insignitum in campo albo nobilitas prouincialis, quæ Regi Poloniæ Magno Duci Lithwaniæ subest, in bello gestat,

Vsacza munitio ad fluuium eiusdem nominis, & Dunam sita, à Poloczka tribus miliaribus distat.

Disna arx ampla, vallo forti & inexcusso circundata, rebusq́; bellicis apprimè munita. Disna, & Duna fluuio oportunè circumluitur, Ciuitas quoq́; inter eosdem fluuios vallo stipitibusq́; præacutis & propugnaculis munita, à Poloczka sex, à Vilna quadraginta miliaribus distat.

Drissa arx cum oppido circumsepto, ad fluuium eiusdem nominis & Dunam, sex miliaribus à Disna sita.

Drvia munitio cum oppido, ad eiusdem nominis fluuium, & Dunam à Drissa sex miliaribus abest.

Ab hac arce Liuoniæ fines, & arces ad Dunam sitæ, incipiuntur, quas suo loco des-

cripſimus. Litnaniæ quoq; & Samogitiæ ditio in Occidentali ripa Dunæ iacet. Samogitiam itaq; deſcribendam ordiemur, que moribus, vitæq; conſuetudine, & idiomate Litnaniæ ſimilis eſt, eiuſdemq; Principatus.

DVCATVS SAMOGITIAE.

SAmogitia Regio ſatis ampla proxima Lithwaniæ, à Septentrione Liuoniæ contermina eſt, mariq; Baltæo ſiue Germanico ab occidente, nonnihil in Septentrionem reflectenbo adiacet: Pruſſiam quoq; in vicinia habet. Nullo caſtro munito inſignis eſt, ciuitates tamen in ea cum pagis, tam Regiæ, quam nobilium cõplures ſunt. Huic Regioni præfectus ſiue Capitaneus ſupremus, à Rege Poloniæ magno Duce Litnaniæ præponitur, neq; temerè is niſi grauiſſimas ob cauſas officio mouetur, ſed quoad viuit perpetuo manet. Epiſcopum habet Romanæ obedientiæ. Agreſtis turba in humilibus caſis, iiſq; oblongioribus vitam ducit, in quibus ignis in medio accenſus ardet, ad ignem verò pater familias cum domeſticis, ſeruiſq; ſedit, iumentaq; & totam ſuppelectilem domeſticam cernit. Solent enim ſub eodem quo ipſi habitant tecto, ſine vllo interſtitio peccota habere. Maiores eorundem cornibus animalium vrorum videlicet, pro poculis vtũtur. Audaces ſunt & ſtrenui homines & ad bellum prompti, loricis aliiſq; plurimis armis præcipuè autẽ cuſpide venatorum vtuntur, equos adeò paruos habent, vt vix credibile ſit ad tantos labores eos poſſe ſufficere, quibus foris in bello, domiq; in colendis agris vtuntur. Terram non ferro ſed ligno procindunt, quod eo magis mirandum, cum terra eorũ tenax & non arenoſa ſit. Araturi ligna complura quibus vomeris loco vtuntur ſecum portare ſolent, ſcilicet vt vno fracto, aliud atq; aliud ne quid in mora ſit in prõptu habeãt. Quidam ex prouinciæ præfectis quo prouinciales grauiore labore leuaret, multos ferreos vomeres fabricare fecerat, cum autem eo, ſequentibuſq; aliquot annis ſegetes quadam cæli intemperie expectationi agricolarum non reſponderent, vulgus agrorum ſuorum ſterilitatem ferreo vomeri pertinaciter adſcribebat, nec aliud quicq̃ in cauſa eſſe putabat. Præfectus eorum vulgi ſeditionem timens amoto ferro ſuo, eos more agros colere permiſit.

Habitationes Samogitarum.

Mos arandi agros.

Prouincia hæc nemoribus, ſyluiſq; abundat, in quibus horrendæ quandoq; viſiones fieri dicuntur. Mel nuſq; melius nobiliuſuè, quodq; minus ceræ habeat, albumq; ſit quam in Samogitia reperitur. Syluæq; illic ſummas diuitias ferũt, ſtipitibus enim cauatis mela paſſim promuntur. Sunt etiam nunc illic inter agreſtes, idolatræ complures, qui ſerpẽtes quoſdam quatuor breuibus lacertarum inſtar pedibus, nigro obeſoq; corpore Giuoijtos patria lingua dictos, tanquam penates domi ſuę nutriunt, eoſq; domo luſtrata certis diebus ad appoſitum cibum prorepentes, cum tota familia quoad ſaturati in locum ſuum reuertantur, timore quodam circumſtantes venerantur. Quod ſi aduerſi illis quid acciderit, ſerpentem deum domeſticum male acceptum ac ſaturatum eſſe credunt.

Samogitia ſyluoſa.

Samogitæ idolatræ.

Accidit hoc nuper in Lithwania ſex à Vilna miliaribus in pago quodam iuxta ciuitatem Troki, quod quidã Chriſtianus ab eiuſmodi ſerpentis cultore, aliquot aluearia apum emit, quem cum ad verum Chriſti cultum multo labore adduxiſſet, vtq; ſerpẽtem quem colebat occidere perſuaſiſſet, aliquanto poſt, cum ad viſendas apes ſuas eo reuerſus fuiſſet, hominem facie deformatum, ore aures tenus, miſerabilẽ in modum diducto offendit, tanti mali cauſam interrogatus, reſpondit ſe quod ſerpenti deo ſuo domeſtico manus nepharias inieciſſet ad piaculum expiandum hac calamitate puniri, multoq; grauiora ſi ad priores ritus ſuos nõ rediret eum pati oportere. Eſt etiam quatuor à Vilna miliaribus Lauariſki villa Regia, in qua à multis adhuc ſerpentes colũtur. Hæc quamuis non in Samogitia ſed in Lithwania geſta ſunt, pro exemplo tamen adduxi.

Miraculũ.

Agreſtis turba in Samogitia Sacrificium quoddã, ſolenneſq; epulas gentili more ſub

finem

finem Mensis Octobris collectis frugibus, quotannis celebrant hoc modo. Ad locum conuiuio, æpulisq; sacris delectum, omnes cum vxoribus, liberis, & seruis conueniũt, mensam feno supersternũt, desuper panes apponunt, & ex vtraq; panis parte duo ceruisiæ vasa statuunt. Postea adducunt vitulum, porcum & porcam, gallum & gallinam, & cætera domestica iumenta, ex ordine mares & femellas. Hæc mactant gentili more ad sacrificandum hoc modo, in primis augur siue incantator quispiam, verba quædã proferens animal verberare baculo orditur, deinde omnes qui adsunt iumentum per caput pedesq;, baculis verbarant, postea tergum, ventrem, & cætera membra concutiunt dicentes. Hæc tibi ô Ziemiennik deus, (sic enim illum dæmonem agrestis turba appellat, (offerimus, gratiasq; tibi agimus, quod nos hoc ãno incolumes, & omnibus abundantes cõseruare dignatus es, nunc verò te rogamus, vt nos quoq; hoc anno præsenti fauere, tueri ab igne, ferro, peste, & inimicis quibuslibet, defendere digneris. Posteà carnes iumentorum ad sacrificium mactatorum comedunt, & ab vno quoq; ferculo antequã comedant, portiunculam amputant, & in terram omnesq; angulos domus projciunt dicentes: hæc tibi ô Ziemiennik nostra holocausta suscipe & comede benignus. Omnesq; tũc temporis lautissimè solenniter & opiparè æpulantur. Hic verò ritus gentilis & in Lituania, Russiaque ab agrestibus, quibusdam in locis obseruatur. Mare quod Samogitiam alluit Baltæum, à quibusdam Germanicum, ab alijs Prutenicum dicitur, sinus balticus propriè nuncupatur. Interluit enim Cimbricã Chersonesum, quæ Germanis *Iutland*, Latinis *Iutia* vocatur. Alluit quoque Germaniam, & omnem Pomeraniæ Regionem, atque longo tractu Liuoniam, Curlandiam, Regionesque quasdam Moschorum Principis, Suetiam, Philandiã, Daniamque circumluit. Huius Regionis Samogitiç, Rex Polonus, magnus Dux Lituaniæ titulo vtitur, vexillum album bicorne Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ, in cãpo rubeo insignitũ, Samogitia in bello gestat. Incolæ Regionis, omnibus ferè cum Lituanis vestiuntur habitu cinericio, moribus, regione, idiomate paucula differentia intericcta, vtuntur. Ideò nunc ad describendos mores Lituanorum orationem dirigemus.

Ritus gentilis Samogitarum.

Mare Samogiticũ.

Lituania admodum syluosa est prout & Samogitia, paludes lacusq; ingentes, & amplissimos in quibusdam locis maris, formam referentes, habet. Præterea multos fluuios nauigabiles, quorum alij orientem versus vtpote Bog (Herodoto Hipanis dictus) Perepetus, Tur, Swislocz(& Beresina, in Boristenem vulgo Dnepr, dictum exonerantur. Boristenes verò pluribus fluuijs haustis in oriente, tandem in meridiem decurrens, in Pontum Euxinum illabitur. Alij verò Cronon vulgo Niemen dictus, Vilia, Karew, Bug, in occidentem non nihil in Septentrionem reflectendo decurrunt, in mareq; Germanicum iuxta Gedanum celeberrimum emporium Prussiç exonerãtur, Dzwina autem Ptolomeo Rubon ex Moschouia ortus, à Riga duobus miliarib. eidem mari commiscetur.

Fluuij Lituaniæ.

Animalia in Lituania omnis generis parua sunt, Gens misera maximè in villis & pagis graui seruitute oppressa, nam vt quisq; famulorũ caterua stipatus, domum coloni alicuius ingressus, impunè quiduis facere, res ad vitæ vsum necesserias capere, ab sumere, crudeliter etiam colonum verberare potest. Colonis quauis de causa, ad dominos suos absq; muneribus, aditus nõ patet, quod si etiam admittantur, ad præfectos & officiales relegantur, qui nisi munera accipiant, nihil boni decernunt, & vnumquodq; verbum iudicis in Lituania, aurum est. Coloni quinq; dies, aliquando sex, dominis suis laborant, dies verò lunæ priuato labori conceditur, atq; vt plurimum diebus dominicis (nulla enim Diuorum festa agrestes obseruant) quoduis opus absoluũt. agriculturam exercent, segetes prataq; metunt, triturant & id genus alia. Hoc verò & in Russia peculiare est, quod si interrogaueris, quare Dominico die laboras? respondere solent, nonne & die Dominico comedere oportet? Imperatam pecuniam quotannis ter quaterq; pro defendendis Regni finibus pendunt, à dominis quoq; tributis adinuẽtioijs grauiter onerãtur, pane atro & vilissimo, siligine vna cũ spicis cõmolita, vtuntur molendina siue pistrina manualia agrestes in pagis trina quinauè domi habent,

Tributis Lituani onerãtur.

Molendina Lituanorum.

eisque ad commoliendas fruges vtuntur, dumque hæc molendina manibus vertunt, patrio more, agrestem quendam cõcentum edere solent, dicentes, melior, hocq; verbum frequentius ad cantilenæ similitudinem repetunt, id verò est, tam viris quã mulieribus peculiare, quod de illare, quàm tunc in opere habent, cantilenas agrestes canant. Tubas quoque ligneas oblongas habent, quas inflantes, mirum quendam & dissonum cõcentum edunt, aliquandoque vnus duas insimul tubas, harmonia quadam corespondente inflat.

Omnes ferè Lituani, & Samogitæ, Liuonesque vestitu vili cinericio, communiter vtuntur, vt cum turmatim vulgum stantem in foro conspexeris, neminem nisi cinericia veste, indutum videbis, cotunosq; ex tiliæ libro, vel ex pellibus iumentorum, vna cum setis detractis conficiunt. Currus leues absque vllo ferri ministerio cõficiunt, & omnia compangunt, arboreis gomphis & ligna coacta vicem ferri complent. Rotasq; ex vno ligno, in gyros aptas contorquent. Pinguedine vel pice vnquam linunt currus, & quando multi insimul vehuntur, mirus quidam concentus quærulorum axium longè auditur, Versus.

Neq; linunt Rutheni quærulos pinguedine currus,
Haud picis auxilium stridulus axis habet.
Auditur veniens longè crepitare Colassa,
Sic fragiles currus, Russe vocare soles.
Nam faciunt habiles, vno vectore quadrigas
Inuectas Rutheni, quas equus vnus agit.
Nec facilè inuenies ferrato hærentia clauo
Palustra, facit ligni cuncta ministerium,
Et sine ferri iussu pangunt sua plaustra terebris,
Et lignum ligno consolidare solent.

Frumenta omnis generis, primo in calidissima cassa, fumo exsicant, & postea in horreo coram extructo excutiunt.

ARANDI SEMINANDIQVE MODVS IN RVSSIA
alba Moschoniæ confini, & in Magno ducatu Litvaniæ.

IMmprimis agros hoc modo præparant, circa festum Diuorũ Petri & Pauli in æstate, ad festum vsque assumptionis Mariæ. nemora, myricesque excindere solent, quàm excisionem arbustorum vulgariter *Lada*, appellant, eam si nemus densum fuerit, stramine supersternunt, per hyememque sic durare patiuntur. Vere autem postea redeunte post Paschatis festum sole torrido aliquot diebus ingruente, illam prostrationem prædictam arbustorum, stramine supposito, superstratoque succendunt, & in cinerem comburunt, vbi verò terra non combureretur, illic nihil ferè nasceretur, ideò ligna incombusta congerunt, instruémque composita, denuò succendunt, sicq; in illa terra combusta, & inculta collectis, duntaxat carbonibus, & titionibus superfluis, triticum seminãt primò, & supra sementem, vno equo iuncto aratro, arant & occant, in Russia videlicet. Lituani enim bobus cornibus aratrum trahentibus arare solent, tantaque ibi fecũditas dictu incredibilis subsequitur, vt Cererem in illis regionibus natam affirmares. Eodem modò & hordeum seminatur, metitur, & colligitur, nisi quod crassiora nemora pro hordeo excinduntur, & pinguiorem terram magisque, triticum exigit. In huiusmodi autẽ agris, per annos sex vel octo fimo stercoreque, non superposito seminare solent.

Quod si arbores nimis altæ, & crassæ in ea sylua, vbi seminaturi sint, essent: vtpotè pinus, fraxini, robora, & id genus aliæ, eas non succindunt, nisi frondes, ramosque circumsecant,

cumſecant, ne Solem agro præripereut. Rusticus verò vnus, omnes arbores vna ſemel aſcenſa circumſecabit non deſcendendo, instrumentum enim ad id factum, quaſi ſedile, ad ſtapedæ ſimilitudinem ſecundum proportionem hominis ſedētis factum, arbori fune longo appendit, ſicq; ſedens à puero, fune alio ab arbore ad arborem, facile transfertur, habetq; ad latus alligatum lignum curuum, ad id ſtudio præparatum, quo arbori appropincatus, firmiter eam apprehendit, quam à vertice ad radicem vſq; circumſecat, & frondes illas eodem modo ſuptadicto æſtate redeunte, ſuccendit, & ſeminat.

Siliginem poſtea ſeminant Hyemalem, ſuper hæc culta nonalia, tritico vel hordeo collecto, ſed duobus vicibus ad ſiliginem arare coguntur, quam ſeminare incipiunt circa feſtū aſſumptionis Mariæ 15 Augusti, quod ſi ſegnis agricola non abſoluetit ſeminationem ad aliud feſtum natiuitatis Mariæ, in quatuor hebdomadis ſequente, 8. Septembris, die, tunc fructifero prouentu conſueto fruſtratur. Hanc ſeminationem ſiliginis Hyemalem appellant, Vere enim redeunte, aliam Aeſtiualem vocatam, ſeminant.

Eſt quoq; alius ſeminandi mos nuper adinuentus, in prædicta proſtratione, ſuccisioneq; nemorum ſuperius deſcriptorum, hoc modo: Duabus partibus hordei, tertiam ſiliginis intermiſcere ſolent, quam commixtionem Vere inſtante, tempore conſueto ſeminant, eadem æſtate hordeum ſolummodo demetunt, ſiliginem verò ſub ter hordeum ad modum graminis paulatim denſiſſimè creſcentem per hyemem durare ſinunt, quæ ſequente æſtate, adeò fecundiſſimè, denſiſſimèq; excreſcit, vt equo vix eam denſitatem penetrare poſſis, & ex vno grano treginta pluſve ſpicæ pullulare in tantam altitudinē ſolent, vt vir equo inſidens, vix ex ea appareat. Omnes verò agros Rutheni vno equo iuncto aratro, proſcindere ſolent, terra enim per ſe nimis facilis eſt. *Nouus ſeminandi modus.*

Hic autem ordo in ſeminandis frumentarijs, in tota ferè Sarmatia obſeruatur, primo poſt feſtum Paſchæ triticum ſeminant, poſtea ſiliginem æſtiualem dictam, ab æſtiuali ſeminatione vulgariter Iarzycza appellatur, ad differētiam hyemalis ſiliginis, quę vt diximus pro feſto aſſumptionis Mariæ ſeminatur ad hyemem futuram, vnde vulgariter Ozimina dicitur. Ex hac ſi æſtate ſeminaretur nihil prorſus naſceretur, & è contra ſi æſtiualis ad hyemem pro hyemali ſeminaretur (quamuis ſibi grano ſimiles eſſent, & eiuſdem quaſi naturæ viderentur) nulli vſui eſſet, ſed in gramen inutile verteretur.

Hanc itaq; æſtiualem circa feſtum Paſchæ ſeminant, ſecundum agri poſſibilitatem præparationemq; Poloni, Lituani & Ruteni nigri, cum Maſouitis & Prutenis, propter ſoliſq; beneficium, & regiones temperatiores priori ſeminatione, longè antecedunt, Rutenos albos, & Moſchouitas in Septentrionem degētes, qui ob intemperiem aëris poſt æius hijs omnibus ſeminare coguntur, at tamen interdum eodem tempore agros demetunt. Hoc autem mirum eſt, quod ſiliginē ſeminantes æſtiualem, poſt Paſchatis feſtum interdum, aliquot elapſis hebdomadis, tamen eadem ęſtate, vt decet maturam quaſi per octo duntaxat hebdomadas demetunt, colligunt & recondunt.

Piſa circa ferias diui Adalberti ſeminant, vulgariter Groch dicta, quam ad longum vſum exſicata reſeruant.

Auenam & Hordeum poſt Pentecoſtes feſtum ſeminant, quæ vulgariter Owies dicitur. Hordeum Ieczmien appellant.

Cicer vndecim poſt Paſcha hebdomadis elapſis ante Diui Petri feſtum ſeminatur. Tatarka Polonis, Grecicha Ruthenis & Lituanis dicitur.

Rapæ circa Diui Ioannis Baptiſtæ ferias ſeminantur. Et omnia eadem ęſtate, ſeminata colliguntur, triturantur, trituratāq; in domibus reconduntur, ita vt granum ex penu ad ſeminandum depromptum, in decem aliquando, in octo hebdomadis ſecundū Solis clementiam ad penu vnde exiuit reuertitur, agricolæ ſuo centuplum fructum reſſerens.

Poloni omnes, Rutheni nigri, (quorum Metropolis Leopolis eſt) Maſouitę, Syleſij

Recondēdi frumenti Polonorū mos. Pruteni & Lituani quidam in horrea & aceruos magnos recondunt frumenta, & aliquando apud bonum patremfamilias quadringentos, sexcentosuè aceruos quasi turres quadriangulares eminentes reperies, ad quindecim plusuè interdum annos recōditi frumenti plenos.

Sed Rutheni albi Moschouitæq; omnes, & Lituani statim de agro in penu frumenta desalcata & triturata congerunt. & recondunt, quidā in cauernis subterraneis, in abditis syluarum studio ad id effossis, & intus bene cum corticibus arborum adaptatis, frumenta, in super omnia victualia, carnes porcinas salsas, & id genus leguminum ad victum pertinentium, vestesq;, & præcipuam suppelectilem recondere solent, præsertim belli tempore, vbi miseri coloni securi sint, ab incursu hostili frequenti, & rapinis suorum militum. *Lituani & Moschouitæ quomodo recōdūt frumenta.*

Sublicij suspendij modus. Hoc autē apud eos in vilis præcipuè obseruatur, si quis forte capite damnatus fuerit, de seipso iubente Domino. supplicium sumere suisq; manibus se suspendere, etiam si recusauerit minis verberibusq; exagitatus cogitur. Atq; hæc nobis de Lituanis sufficiant. Hic tibi Lector candide sciendum restat, quod in hoc magno Ducatu, qui Polono Regi cum vniuersis suis prouincijs subest, plurima sunt oppida & castra tam Regia quam Nobilium, Ecclesiasticorumq;, quæ hic non sunt posita. Hic enim nos solummodo prouinciales insignioresq; ciuitates, & arces quæ olim pro Ducatibus cum suis territorijs habebantur, descripsimus. Sunt præterea complures duces particulares in Lituania, Comitatusq; ex quibus Slucensis Ducatus celeberrior est, Princeps enim illius, quamuis Regi Polono Magno Lituaniæ Duci subsit, & ad quæuis mandata Regis exequenda paratus fuerit, rerum tamen in suo Ducatu qui 30. miliaribus Polonicis in longitudinem & latitudinem patet, integrè potitur, & thesauro priuato cum Italiæ, Germaniæq; quibusuis Principibus magnis, facilè edæquari potest. Sunt quoq; Duces alij plurimi insignes, quorum respectu Magnus Ducatus Lituaniæ dicitur, ex hijs primas obtinent, Illustres & Magnifici Domini Radiuilones, Dominus Nicolaus Radiuilus, in Bierze & Dubingij Dux, lumen Patriæ & alter Cicero, Hectorq; Lituaniæ, Palatinus Vilnensis, & Illustris Hæros Nicolaus Cristopherus Radiuilus, Dux in Olika & Neswiez, Comes in Schidlowiec, Marschalcus Curiæ dignissimus, fraterq; suus idem Dux, Dei Gratia Episcopus Vilnensis designatus, Georgij nomine gaudens. Ille quoq; ne alter Scipio Illustris Hæros Dominus Ioannes Chodkiewicus, comes in Sklow & Mes, Castellanus Vilnensis, Archimaschalcus magni Ducatus Lithuaniæ, Exercituumq; imperator & gubernator Liuoniæ, ac Capitaneus Samogitiæ generalis virtutum speculum insigne, Martisq; & mineruæ alumnus. In super multos alios Hæroum antiquorum, quorumuis dignitatem adæquātes Duces, & viros Insignes Lituaniæ celeberrimus Principatus fouet, quos sigillatim recensere vt difficilè ac longum, ita minus necessarium nobis videtur. *Sluczko in Russia comes & Ducatus.*

ARTICVLI CONSTITVTIONVM BELLICARVM MAGNI Ducatus Lituaniæ, in Comitijs Generalibus constituti, à Supremoq; & Generali Copiarum Imperatore fortissimo, & Heroe perpetua memoria dignissimo, Illustri Domino Gregorio Chodkiewicio, Castellano Vilnensi confirmatæ, & militibus imperatæ.

Beneuolo Lectori S. D. P.

Hic quoque Lector Candide, leges militares in Comitijs generalibus Magni Ducatus Lituaniæ solenniter constitutas, tibi vt potuimus summa cum diligentia descriptas, breuiter, dedicamus. Tu verò hos nostros sudores boni consule, maiora accepturus.

* * *

Omnis

Omnis qui se obligauerit seruitio Sacræ Regiæ Maiestatis, debet in eo ad tẽpus præ- Articulus primus.
scriptum perseuerare. Si verò longius seruitium Militare indictum protractumq́;
fuerit. Miles autem seruire amplius nolens in primo quartuali non indicauerit,
tunc in dictum seruitium sequentis quartualis adimplere tenebitur.

In alterius armis nemo audeat seruire, sub pœna amißionis honoris. 2

Si quis è Castris discesserit, seruitio non finito nobilis ille si fuerit, honoris, plebeius verò capi- 3
tis pœna puniatur. Ille autem qui eiusmodi hominem occiderit, præsertim non habentem litte-
ras à Campiductore, siuè Rotmagistro suo, iustè ab eo factum censebitur.

Lites, discordiasq́; milites alterutrum seminare non audeant, sub graui pœna. 4

Quod si aliquis ex militibus, præcipuè verò pedestribus, arma sua stipendiaria quibus hostilis 5
impetus arcetur, lusu alearum amiserit, vel si eques equum militia destinatum perluserit, tam lu-
crator, quàm amissor vterq́; suspensionis pœna puniatur.

Quicunq́; in Campiductorem, siue Rotmagistrum suum, Decurionemuè, vel etiam seruus in 6
Dominum suum, manu aut verbis inhonestiis sese commouerit, capitis pœna plectatur.

Si quis in custodes Castrorum impetum fecerit, vel custodiam demandatam obire renuerit, aut 7
ad custodiam sine voluntate Campiductoris abierit, capite puniatur, excepto si excubiæ ordinariæ
illum præuenerint.

Quicunq́; vulnerauerit aliquem in ductu legionum sub extensione vexilli, pœna honoris & ca- 8
pitis puniatur.

Quicunque pedester in custodia locum suum non tenuerit, aut causa alicuius suæ necessitatis in- 9
de discesserit, vel si in ordinatione aciei excubijs suè obdormierit, vel officium iniunctum indiligẽ-
ter oscitanterq́; obierit, circumspectori excubiarum liberum erit talem interficere. Si autem Cam-
piductori oblatus fuerit, capitis pœna puniatur, honoreq́; priuetur.

Si quis in custodiam campestrem destinatus siue ex muro cum hoste collocutus fuerit, sine vo- 10
luntate Campiductoris, conuictus testimonio, pro eiusmodi facinore capitis pœna puniatur.

Si aliquis miles ex thesauro Sacræ Regiæ Maiestatis de tormentis puluerem globosuè, quàm de 11
alijs bonis Sacræ Regiæ Maiestatis aliquid in vsum suum conuertere ausus fuerit sine quouis mi-
sericordia turpi, & vituperoso mortis genere puniatur.

Si quis speculatorem ab hostibus missum, in domo sua souerit, vel de illo notitiam habuerit, ta- 12
lis omni misericordia semota in quatuor partes dilaniatur.

Quicunq́; tempore necessitatis siuè conflictus à vexillo in fugam sese dederit, aut verbo aliquo 13
fugiendi causam alicui præbuerit, caput & honorem amittit, similiter qui tempore periculi, non
conseruerit manus cum hoste puniatur.

Si aliquis temerariè in terram hostilem irruerit, vel occasionem hostibus dederit, sine volun- 14
tate Campiductoris, caput amittit.

Tempore nominis dati, quod Polonicè Hasło dicitur,) vnusquisque miles in ordine suo pacificè 15
permaneat. Quod si post hoc extra ordinem comprehensus fuerit, vel si nomen indictum interro-
ganti proferre nescierit, capitis pœna puniatur.

Dato signo requiei per vocem tubæ, nullos clamores, & strepitus in Castris aliquis facere audeat 16
sub graui Pœna.

Si quis litem aliquam tempore distributionis nominum excitauerit, vel bumbardã in hostem 17
exonerauerit, capite plectatur.

Tabernæ & nocturnæ comessationes prohibitæ & vetitæ tunc temporis sint sub graui pœna. 18

Nemo militum audeat aliquid violenter alicui eripere, sub pœna suspensionis. quod si aliquid 19
acceperit præter victum, quod vnius grossi pretio constaret, sinè quauis misericordia iuguletur.

Nemo militum victus acquirendi causa absque seruo Campiductoris in villas audeat discur- 20
rere, neue alicui iniuria inferatur, sub pœna graui.

Hominem alienigenam, aduenam & ignotum nemo in seruitium militare suscipere audeat si- 21
ne licentia Campiductoris, sub graui pœna.

Seruitorem alterius commilitonis siuè Decurionis, nullus ad se persuasionibus & promissis al- 22
licere audeat, sub graui pœna.

Nemo militum equos stipendiarios currui iungat, neq́; causa necessitatis priuatæ quamuis 23

oportuna illis vti, vel alicui in vsum dare audeat, sine licentia Campiductoris.

24 Aduehentibus victum in castra si aliquid per vim raperetur, suspensione pœna esto.

25 Si quis in viam publicam mercandi, præripiendiq́ue victus causa extra Castra abierit, turpe ob lucrum grauiter puniatur.

26 De emptione & venditione cibi, & potus, Campiductor æstimationem faciat.

27 Quicunq́ue ante æstimationem aliquid emerit, emptor pecunijs, venditor mercibus priuetur, similiter & de eo intelligendum est, qui cariori pretio quàm Cāpiductor constituerit, aliquid vendere ausus fuerit.

28 Satellites à Campiductore missos, ad comprehendendum malefactorem, nemo verbis inhonestis proscindere audeat, sub graui pœna. Similiter administratori iusticiæ Carnifici, nemo illudere audeat sub pœna honoris.

29 Militum præfecti sub pœna honoris tenetur indicare, quot milites in legione sua desiderarentur. Arcis verò siuè ciuitatis cuius præsidia agit, incolam aut ciuem ad militiam nemo suscipere audeat sine licentia Campiductoris, sub graui pœna.

30 Vnusquisq́ue militum præfectus diligenter animaduertat, ne arcem fidei suæ concreditam ad vltimum vsq́ue periculum vitæ tradere præsumat sub honoris & capitis pœna.

31 Decuriones, Commilitonesq́ue, si Rotmagister, (quod absit,) per signa aliqua castrum hostibus tradere intuerit, illum captum Campiductori præsentare tenentur.

32 Rotmagister, siue militum præfectus, ad reserationem, & occlusionem portarum castri, quotidiè præsens tenetur adesse, neminiq́ue castrum tempore incongruo apperire audeat. Noctu verò omnes milites congregatos habere in arce tenetur

33 Nemo in Castrum intromittatur, nisi certa noticia de illo haberetur, cuias sit, vel ob quam causam venerit, & si iustam causam dixerit, solus in castrum absque famulis intromittatur, qui absq́ue Campiductoris licentia intromitti non possunt.

34 Quicunq́ue militum maximè autem pedestrium deprædationis causa in terram hostilem friuolus abierit, talis pœna capitis puniatur.

35 Si alicui custodia ordinaria venerit, ille autem præsens custodi non adfuerit, capitis pœna esto.

36 Si quis custodiæ munus obiens sequentis custodiæ adeuntem non expectando abierit, temerariè, caput amittit.

37 Cui ex ordine custodiam obire contigerit, idq́ue muneris temerariè per ebrietatem, alearumq́ue lusum neglexerit, caput & honorem amittit.

38 Nemo Rotmagistrum, Commilitonumuè extra arcem discedant, militesq́ue suos ad quamuis legationem negotiorum suorum destinare non audeant, sine licentia Campiductoris, maximè verò Campiductore ibidem præsente sub graui pœna.

39 Rem fortè inuentam nemo apud se pernoctare sinat, sed Rotmagistro, siuè Campiductori eam indicet, sub pœna patibuli.

40 Quicunque militum absq́ue armis ad quæ stipendia accepit, ambulauerit, vinculis corrigatur.

41 Nemo rixas, motusq́ue aliquos in arce exercere audeat, sub pœna atroci, quod si quis aliquem vulnerauerit caput, & pro friuola gladij extractione manum amittit.

42 Ad quamuis iustam emendationem arcis, maximè obsidionis tempore, nemo militum eorum, qui in ea præsidia agentes manent, propter seipsos laborare detractent.

43 Rotmagistri & Decuriones, singuli suos milites semper instruant, doceantq́ue, quomodo vnusquisq́ue in acie, legitimè, ordinateq́ue stare, & armis suis competentibus commodè vti possit, quod si ex ordine aliquis foras excesserit, caput amittit.

44 Commilitones, siue Decuriones honeste sese obseruent erga Rotmagistrum suum, non solummodo manu, verum etiam verbis, similiter & Rotmagister erga eosdem, neminē dehonestando, verberandouè, sed si quid aliquis peccauerit, in corona omnium Decurionum, sociorumq́ue eum iudicet & puniat, rebellem verò Campiductori indicet.

45 Quod si aliquis commilitonum sociorumuè, siue ipse vices gerens, Articulos supra scriptos, honoris & capitis pœna præmunitos iustè & legitimè non obseruauerit, eum Rotmagister suus, Campiductori sub fide iussione, & nobilitatis honore, ordinatè transmittat.

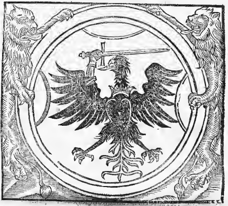
Articulorum militarium magni Ducatus Lituaniæ finis esto.

Prussiæ

PRVSSIAE CVM SVIS PROVINCIIS, CIVITATIBVS, omniumq́ue Magistrorum Crucigerorum Theutonicí ordinis, iuxta seriem compendiosa descriptio.

* *
*

ARMA DVCATVS PRVSSIAE.

DE PRVSSIAE DEDVCTIONE DOCTORVM Opiniones.

* *
*

PRæclarus ille Germanorũ legatus, & orator apud multos extraneos Principes celeberrimus, Aeneas Syluius, qui in Prussia legationem frequenter obibat, scribit in suis Chronicis, quod Prussia rectius & conuenientius, Vlmigauia appellanda sit, & hoc non sine causa: nã populus qui hanc Regionem primo incolebat, Vlmigauus nuncupabatur. Ioannes autem Boëmus scribit ab Ortu solis in hanc Regionem populos Amaxobios, Alanos, & Gotos, Venedosq́ue, siue Vandalitas commigrasse. Mathias verò Miechouiensis, Polonorum Chronographiæ scriptor Lib. 2. Cap. 8. refert, Regem Bitiniæ Prussam nomine ab Hannibale Cartaginensi admonitum, vt Romanis bellum inferret, quod cum ille suscepisset, malè ei cessit. Longè enim plus Romani totius orbis Domini quam Prussa Rex Bitiniæ copijs valebant, quocirca ab illis adeò cum vniuerso exercitu profligatus est, vt Bitiniam Regionem propriam relinquere cogeretur, & in Vlmigauiam longa peregrinatione venire, quàm à suo nomine Prussiam appellauit. Commemorat, & in alio loco eorundem Chronicorum idem Miechouiensis, multos Romanos in terram istam propter atrocia bella, Romæ exorta migrasse, seq́ue partim in Prussiam, partim

Syluij de Prussia appellatione opinio.

Vlmigaui.

Ioannis Boemi opi. de Prussia.

Miechouitæ opinio de Prussia.

Prussia à Prussa Rege Bitiniæ.

Romani in Prussia.

Erasmi Stellæ opinio. *Sebastianus Brand opi.*

Lituaniam, Liuoniámque & Samogitiã diffudisse, Erasmus verò Stella asserit in hanc regionem gentiles quosdam populos Sagatianos, Gelidanos, Alanos, Venedosque venisse, qui omnes in Vlmigauia, non diu tamen domicilium habuerunt. Sebestianus autem Brand Germanorum Chronographiarum scriptor, sic de Prutenis eorumque sedibus inquit: Pruteni proximi sunt Vistulæ, siue Vandalo fluuio, qui Poloniã à Germania disterminat, hic fluit ex Silesia, Poloniáque minori & Masouia præterlapsa per Prussiam Gedanum vsque decurrit ibique in salsum mare exoneratur.

Fines Prussiæ.

Ab æquinoctio itaque Prussiam Saxouia attingit, ab occidente Pomerania, & mare Balticum siue Germanicum, ab ortu solis Lituaniæ, à meridie Poloniæ regno, & Masouiæ Ducatu conterminа est, à Septentrione Curlandia, Liuoniáque terminatur. Regio est fertilissima frugum pecorisque abundans, incoluerunt illam, (maximè autem iuxta Vistulam fluuium) Vlmigaui, Alani, Amaxobij, Gotiq;, vt testis est locupletissimus Ptolomeus. Hæ gentes, inprimis immundos spiritus, & prophanas creaturas adorauerunt, vsq; ad tempora Friderici Cæsaris huius nominis secundi, cuius consensu & approbatione à Tevvtonici ordinis Crucigeris, qui primo Mariani vel Paupertani nuncupabantur perdomiti sunt, & ad fidem Christianam conuersi, Anno Domini 1216. de his fusius Chronica Pontificum de ordine fratrum Tevvtonicorũ eorumq; origine legi possunt, Poterit insuper Sæbestianus Francus in secunda parte Chronographiæ suæ videri.

Prussiæ gentiles

PRISCA ANTIQVORVM PRVTENORVM RELIGIO.

Ab eodem Bruteno Prussiã appellatã quidam autumant. *Kirie Kirieito nomina Græcorum ex Romana diademã personant.* *Processio religiosa Prussorum*

ANno Domini 503 Gentilibus Prutenis, siue Vlmigauis Rex quidam Bruteno dictus imperauit, qui cũ iustos annos ætatis consecutus esset, Regium sceptrum diutius tenere resignauit, quietam vitam ducere instituens, quocirca fratrẽ Veijdenutũ successorẽ sibi in Regno elegit, traditóq; fratri sceptro, ipse Bruteno summus sacerdos gẽtili ritu effectus est, noménq; ei dignitatis inditum fuit, Kirie Kirieijto, quasi dicas proximus noster Dominus. Huic Pontifici suo Pruteni & idolis, præclaram sanè & cum maximo sumptu habitationem, sub quercu quadam erexerant, locoq; Romanæ à Roma nomen indiderunt. Circa hãc quercum octo vlnarũm in latitudinem, & altitudinem tela optima fericea extensa fuit, in quam habitationem nemo præter Patriarcham eorum, Kirie Kirieijto dictum, & præcipuos ministros idolorum munia obeũtes intrare poterat. Si autem aliquis inuisendi, honorandi, adorandi vel offerendi gratia ad Idola venisset, tunc cõstituti Deorum ministri telam, vt idola viderentur, à quercu semouebãt. Quercus hæc tripartita fuit inter cæteras syluas quercinas delectissima in loco, (vbi nunc oppidum Heyligenbeil, id est, sancta securis constructum est,) sita erat, ex vna parte Prutenorum Deum qui Petuno, id est, fulmen dicebatur, habebant: in huius laudem & honorem ignis ex quercubus cõstruebatur, qui die noctéq; perpetuo ardebat & nunq̃ extinguebatur, ꝙ si negligentia ministrorum ad hoc officium præstandum deputatorum ignẽ extingui cõtingeret, capitali supplicio afficiebantur. Ex altera parte collocatum erat Patrimpo idolũ cuius cultus erat in serpente viuo retinendo, qui lacte vt eò commodius viueret alebatur. Tertia ex parte Demoniacum idolum Patelo nomine, situm fuit, huius honor in retinendo alicuius mortui hominis capite consistebat. Habuerunt præterea alios multos Deos quos adorabant, cultúque Diuino prosequebantur, semper tamen inter querceta holocausta eis offerre solebant, & quod ferè res habebant, tot præsides & deos constituebant. Fuit igitur Deus singularis Vurschayto gentiliter dictus, quem magno honore venerabantur, & pro Lare siue deo domestico super omnia mobilia, iumentaq; vtpotè, equos, boues, oues, capras, sues, &c. eũ præponebãt. Alter Deus fuit Shneybrato dictus, hunc super anseres, gallinas, anates, colũbos, pauones, &c. cõstituebant. Tertium Deum domesticum, Gurcho dictum habebant, is omnibus esculentis cibarijsque præponebatur.

Perun idolum. *Patrimo idolum.* *Tertium idolum Patelo.* *Vurschayto idolum.* *Sneybrato idolum.* *Gurcho idolum.*

Præterea

Præterea tonitruis, lunæ, stellis, serpẽtibus, bubonibus, & omnibus penè creaturis, diuinum honorem deferebant. Fuit hic populus quondam barbarus & incultus, nec vllam scripturam nonerat, propterea nec fidem adhibebãt, si quispiam diceret hominem, homini per litteras animum & voluntatem aperire posse. Potus illorum aqua melli commixta, & lac equinum erat, liberales valdè & hospitales aduenis se exhibebant.

DIVISIO PRVSSIAE IN DVODECIM DVCATVS.

ANno Diuinæ incarnationis 373. Vedenuto Princeps Prussiæ, (qui Bruteno fratri voluntariè sceptra deponẽti successit.) duodecim filios procreauit, quorum hæc nomina fuere, Saymo, Neydro, Sudo, Slauo, Natango, Barto, Galindo, Varmo, Oggo, Pomedzo, Colmo, & Lituo, Cumque iam Vedenuto Princeps, centesimum decimumsextum annum attigisset, regiones Prussiæ inter filios diuisit, Saymonemque natu maiorem summæ rerum præfecit. Atque ita Prussia in duodecim Ducatus, secundum filiorum Principis Vedenuti, numerum diuisa est, & vnusquisque à suo Principe nomen accepit. Quos hic secundum ordinem cum sua dispositione, castrisque & ciuitatibus, annorumque numero, quando videlicet à Crucigeris potissimum erectæ sint, describemus.

Nomina filiorum Vedenuti.

Prussia in duodecim Ducatus diuisa.

SVDAVIA. DVCATVS I.

PRimus & præcipuus Prussiæ Ducatus Sudauia olim erat, qui à Sudauo Vedenuti filio Principe, suo nomen sortitus est. Hic Ducatus omnes alios & præstantia, & fertilitate antecellebat: nam quocunque tempore necessitatis, sex millia equitum, & octo millia peditum præstare valebat. In hac regione præcipui nobiles & proceres totius Prussiæ priscorum tempore sedes suas habebant, nunc autem paludibus & Syluis maximis obsitus scatet, nec vllum vestigium tam insignis & nobilis regionis remanet, præter septem pagos, quos coloni possident, in Luptauensi territorio, tota enim est deuastata à Crucigeris ordinis Teutonici, non aliam ob causam, quam propter inobedientiã & infidelitatem. Distinguit Sudauiam à Sambia Regione palus quidem, à Ducatu verò Nadrauiẽsi fluuius Lano appellatus.

SAMBIA DVCATVS.

SAmbia nunc Szamland appellata, Regio Prussiæ à Principe Saymo nomẽ accepit. Hæc priori cum potentia, tum fertilitate non multum cedere videtur, poterat enim ex illa 4000. equitum & 4000. peditum congregari. A Natangia regione fluuio Prægel dicto disterminatur.

Sequuntur Castra & Ciuitates ad Sambiensem Ducatum pertinentes.

Lebenicht	vna quæque earum condita anno Domini	1256.
Kneypach		1380.
Regiomontum cum castro & antiqua, (vt illi appellãt) ciuitate.		1260.
Fischusia		1269.
Lechstet		1289.
Mulmelburgia		1279.

Girmania, Bobetia, Tyremburgia,

Rudauia,	Lubtauia,	Bonundia,
Neuhusia,	Schaccia,	Rositta,
Wargia,	Chremetia,	Caymen.
Cailgarbia,	Waldouia.	

His nominibus arces in Sambia olim appellabantur cum suis ciuitatibus, quæ omnes à Crucigeris benè muratæ & fossis cinctæ extiterunt, nunc quædam arces in curias iudiciales redactæ sunt, quarumdam etiam magna pars, humi prostrata iacet.

NATANGIA DVCATVS. 3.

Natangia Regio à Principe Natango nomen ducit, quæ à Bartia Regione flumine, Alla nominato, secernitur, à Pomesania Passaria fluuio, discriminatur. Regio est optima, arces & ciuitates plurimas, prout inferius ordine descriptæ sunt, habet.

Valdouia ciuitas	conditæ sunt Anno Domini	1 2 5 6.
Girdauia ciuitas		1 3 2 6.
Cintia oppidum		1 3 1 3.
Crenebnrga ciuitas cũ arce		1 2 5 3.
Heiligenbeil oppidum		1 3 0 1.
Fridlandia ciuitas		1 3 1 2.
Schippenbeilia ciuitas		1 3 1 9.
Brãdēburga oppidũ cũ arce		1 3 6 2.
Balga Arx		1 2 3 9.
Damnouia Ciuitas		1 4 0 0.

NADROVIA PROVINCIA 4.

Regio Nadrouia à Principe Nadro denominata est, eam à Natangia fluuius Pregiel disterminat, à Slauonia Nara amne distinguitur. Hæc maiori ex parte à fratribus ordinis Teutonici, propter infidelitatem incolarum demastata est, reliquiæ eius & vestigia reperiuntur, casæ & tuguria in quibus piscatores habitant.

SLAVONIA DVCATVS 5.

Slauonia regio quondam Priscorum Prutenorum temporibus, pro Ducatu computabatur, à Principe Slauo nomine denominationem accepit, ex maiore parte à Lituanis, Crucigerisq; depopulata est, eam à Lituania Memula fluuius disterminat. Has infrascriptas munitiones & arces complectitur cum ciuitatibus & oppidis.

Ragneta	His annis incarnationis Diuinę, à Crucigeris fratribus constructæ sunt	1 2 5 3.
Tilsa		1 2 8 9.
Renum		1 2 7 6.
Liecouia		1 2 7 3.
Salauia		1 3 8 5.
Labia		1 2 5 8.
Tapia		1 2 5 5.
Vintburgia		1 4 0 9.
Christouerder		1 2 5 3.

Baytia

Boytia	1338.
Cestia	1185.
Norbeitia	1381.
Vonsdorfa	1391.
Angerburgia	1412.
Dringofortia	1403.

BARTONIA DVCATVS 6.

BArtonia à Barto Principe nominis etimologiam ducit, cum Lituanis, & Moschouitis terminis disceptat, à Lituania 70. stagnis & solitudine, à Galindia verò flumine quodam finitur, nunc magna ex parte à Lituanis & Crucigeris peruastata est. Arces has cũ oppidis, à Crucigeris correctas complectitur:

Nordemburga	His annis hæ munitiones, à Crucigeris erectæ sunt.	1505.
Iohansburga		1268.
Gurgburga		1259.
Insterburga		1342.
Rihteuerder		1396.
Bartouia		1365.
Rhenum		1375.

CALINDIA RECIO 7.

HAec regio à Galindo Principe Gaulindia nuncupata est, cuius Masoniæ sylua ingens à Meridie fines excipit, quondam tam populosa fuit, vt successu temporis, populus in ea progenitus, locum non haberet. Vnde præpositi regionis obstetricibus seuerè mandarunt, vt nullã fœminei sexus, post partum prolem, hac luce frui permitteret, quam rem cum minus obseruatam animaduerterent, mamillas fœminis ne amplius prolem educarent, amputarunt, quod facinus mulieribus summæ tristiciæ, & miseriæ causa fuit. Erat autem in illa regione mulier quædam autoritate nomine & potentia clara, quæ pro Prophetissa habebatur: oracula enim interrogantibus dabat. Huic cum mulieres calamitates suas exposuerũt, Prophetissa illa, miseræ sorti fœmineæ cõdolens, dolos quibus viros circũuenirct, & perpetratũ facinus vlcisceretur, expiaretq́;, indagare, cogitareq́; cœpit cõuocatisq́; omnibus proceribus, & nobilioribus viris Galindiæ, monuit eos, vt Christianis bellum, sine vllo armorũ genere (euentus enim rerũ prædicere solita erat,) quã celerrimè inferrent, hanc enim voluntatem Deorum esse seriò affirmabat, quibus Galindæ auditis, sine vlla mora, (certũ enim esse credebant,) iuuenes, senesq́; valida manu inermes in Polonorum, & Masouiorum Christianorum prouincias, cum impetu excurrunt, nactaque ingenti hominum, & iumentorum præda, ad sua proficiscuntur. Interim verò captorum Christianorum aliquot aufugiunt, continuoq́; reliquis Christianis nunciant, quomodo Galindi sine armis, in terram erumperint. Christiani re intellecta benè armati Galindos assecutos, maxima cruentaque strage profligant, prædamque repetunt, bellumque continuantes, fugientes hostes in regionem vsque eorum persequuntur, quam armis & igne euertunt, reliquias tam matronarum, ancillarum, & iuuenum, in captiuitatem abducunt. Has ciuitates & munitiones Galindia complectitur.

Grande facinus.

Fraus muliebris.

Prutení in Masouiam excurrũt.

Masouia Prutenos profligãt.

Orteleburgum castellum	Anni instaurationis eorum.	1266.
Rastemburgum oppidum		1329.
Neyburgum arx & oppidum		1238.
Passenhumia oppidum		1388.
Dreschlouia arx & oppidum		1338.
Luca castellum		1348.
Lucemburgia oppidum		1349.

VARMIA REGIO 8.

VArmia siue Wermelandia Regio à Warmo Principe, nomen sortita est, à Pomesania Prouincia stagno, & flumine passaria discernitur, à Natangia paruis quibusdam fluuijs, has arces cum ciuitatibus complectitur.

Resselarx & ciuitas	His annis sunt extructæ	1337.
Sreburg arx		1348.
Bichofflein ciuitas		1325.
Wartemburga ciuitas		1325.
Allenstein arx & ciuitas		1367.
Melsaria arx & ciuitas		1326.
Hellberga arx & ciuitas		1320.
Wermeditum arx & ciuitas		1316.
Gulstadia ciuitas		1326.

HOGKERLANDIA PROVINCIA 9.

HOgkerlandia siue Pomesania, à Principis nomine Hogo appellata est, eam à Natangia, Passaria fluuius separat, à Pomesania duo fluuij Melsink & Drausen appellati, hasque arces cum oppidis complectitur.

Brandemburgum castrum & oppidum	His annis extructa sunt	1258.
Frauemburgum oppidum		1279.
Tolkiemit oppidum		1365.
Munhusia castellum		1365.
Scharpouia prædium		1400.

Elbingense castrum constructum anno 1237.
Ciuitas verò ipsa Elbinga celebris & populosa emporio clara instaurata est, anno 1239.

CVLMENSIS DVCATVS 10.

CVlmia Regio Prussiæ, à Culmo Principe denominationem trahit. A Polonia & Pomerania Vistula fluuio secernitur, à Pomesania flumine Ossa, à Michlouia verò & Dobrinia territorijs Drebnicz fluuio, fines suos dirimit, has ciuitates & munitiones habet.

Culmina

Culmina ciuitas ampla		1 2 2 3.
Wentſlauia Arx		1 2 1 5.
Alduſia caſtrum		1 2 3 8:
Grandentz arx & ciuitas		1 2 9 9
Gugeleburga ciuitas		1 2 3 0.
Schōſe arx cum ciuitate		1 3 0 5.
Straſburga arx & ciuitas		1 2 8 5.
Bartonia arx	Erectæ ſunt annis hiſcæ	1 3 4 6.
Neumarckt ciuitas		1 3 2 5.
Rogoſna Arx		1 2 9 3.
Colmenſe ciuitas		1 2 5 1.
Torunia arx cū ciuitate ampliſſima, emperio clara ad Viſtulam condita		1 2 3 5.
Papauia Arx		1 3 7 5.
Frideck Arx		1 3 3 1.
Lipno Arx		1 3 1 9.
Leſna ciuitas		1 3 2 8.
Golba arx & ciuitas		1 3 0 0.

Luben arx cum ciuitate	hiſcæ annis extructæ	1 2 3 3.
Reden ciuitas cum arce		1 2 3 3.
Bergelauia Arx		1 3 0 5.
Lautergurgia Arx		1 3 0 1.

Huius Ducatus Titulo Rex Poloniæ vtitur.

POMESANIA PROVINCIA 11

POmeſania à Pomeſa Principe, finitur ab alijs Regionibus Viſtula, Elbinga, Druſno, Drobnicz, Weſſera, multæ in ea Præclaræ arces & ciuitates, vt ſequitur habentur.

Marienburga ciuitas amplā, Anno Domini 1 3 0 2. extructa eſt, arx verò anno 1 2 8 1. à fratribus Tewtonicis erecta ſub Magiſtro ordinis Hartmano Comite Heldrouienſi, natura loci munitiſſima, valloq; fortiſſimo & foſſa profunda circūducta, muro & propugnaculis, ac comeatu copioſo, apprimè firmata, Regis Poloniæ præſidijs tenetur.

Newtichia oppidum		1 3 2 9.
Stum arx cum ciuitate		1 2 4 9.
Criſtburga arx & ciuitas		1 2 5 8.
Preuſmarck Arx		1 3 2 9.
Salfeld ciuitas		1 3 2 8.
Merinek arx cum ciuitate		1 2 9 0.
Holand arx & ciuitas		1 3 2 9.
Lubſtadia ciuitas	Hæ Ciuitates cum ſuis munitionibus his annis extructæ ſunt	1 3 0 2.
Oſterrade arx & ciuitas		1 2 7 0.
Roſenburga arx cum ciuitate		1 2 8 9.
Marienuerder arx cū ciuitate		1 3 1 1.
Garneſia ciuitas		1 3 2 8.
Germanica Eilouia arx cum ciuitate		1 3 3 7
Lebmulia ciuitas		1 3 3 7.

Hohenstein ciuitas	1301.
Schonembergia arx	1319.
Rosembergia ciuitas	1315.
Eilemburga ciuitas	1299.
Neumburga ciuitas cũ arce	1289.
Salauia ciuitas cum arce	1306.

MICHLOVIA PROVINCIA 12.

Michlouia admodum angusta terra est, inter Brodnam & Drebniez fluuios iacet. Huius causa Poloni cum fratribus Teutonicis perpetuas rixas fouebant, nullam arcem præter vnam ciuitatem Strasburgam, & tres munitiones, Berklij, Dornik, & Michlouiam habet.

Pomeraniæ Regionem amplissimam, longoq; tractu mari adiacentẽ, vnde & nomen habet, in Poloniæ Regionum descriptione, latius indicabimus. De qua multa bella Poloni cum Prutenis gentilibus, & Crucigeris habebant, in hac sita est celeberrima vrbs Gedanum, siue Dantiscum appellata, à mari Germanico vno miliari abest, eam celeberrimus fluuius Vistula præterlabitur, ibidemq; amplissimis ostijs in mare exoneratur. Celeberrimum in ea totius Pomeraniæ, & Prussiæ emporium est, Regij Poloniæ subiecta, anno Domini 1285. translata. *Dantiscũ.*

Pruteni Gentiles barbatie indomita rigentes, peruersi & infideles erant, vanas creaturas quaslibet pro Dijs colebant, nec se ad fidem Christianam conuerti patiebantur. Idiomate proprio à Liuonico non dissimili vtebantur, Polonis & Masouitis tributarij erant, sed frequenter nacta occasione iugum excutiebant, ideò multa bella longo tempore Poloni cum eis tenuerant. Postea anno Domini 1211. Conradus Masouiæ Princeps ex Regibus Polonorum genus ducẽs, à Prutenis Gentilibus sæpius varijs excursionibus infestatus, ad Imperatorem Fridericum huius nominis secundum, legatos destinauit, implorans auxilia aduersus infideles Prutenos, qui libenter fratres ordinis Teutonici Crucigeros à Saracenis tunc temporis Hierosolima pulsos, in Prussiam 20000. misit, quibus Princeps Masouiæ Culmensem terram imprimis donauit, cum arce Dobrzinensi, hac cõditione, vt tempore necessitatis subsidium sibi cõtra infideles Prutenos ferrent, Prussiamq; subiugatam insimul partirentur. Hic quædam de origine Crucigerorum Teutonici ordinis subiciemus. *Crucigeri Prussiã [...] mit.*

ORIGO ET PRINCIPIVM TEVTONICI ORDINIS.

Anno Domini 1188. cum Balduinus Rex Christianus Hierosolimis regnaret, Saraceni & barbari ex arce nomine Ptolomaida, latinè Acona, Germanicè Acris dicta, varijs excursionibus Sanctam terram infestare solebant. Quamobrem Rex contra barbaros Saracenos auxiliũ petijt à Christianis. Longobardi igitur sexaginta galeras, & in hijs quinquaginta millia virorum, in subsidium miserunt, cum quibus multi homines probi piæ peregrinationis causa, in terram sanctam profecti sunt. Horum numerus erat 500. partim ex Saxonia, partim ex alijs prouincijs Germaniæ, qui omnes in vnam nauem congregati, Aconam vsq; peruenerunt, vbi per integrum annum, cum infinita multitudine Christianorum, Aconam antequã caperetur, oppugnauerũt, in oppugnatione multi Christianorum telis barbarorum læsi erant, vnde in morbum inciderunt, passimq; sparsi cũ neminem in terra aliena, qui subleuaret inopiam haberent, multi fame perierunt. Erant autem ex peregrinis præcipui, octo boni & pij viri Teutones, qui cum viderent Christianos tam miserè interire, cõmiseratione ducti curam illorum susceperunt, diligentiaq; *Expeditio Christianorum in terram sanct.* *Hospitale beatæ Mariæ virginis Hierosolimis.*

ligentiaq; illorum plurimi infirmi cõualuerunt. Postea Xenodochium, siue hospitale sub titulo beatæ virginis Mariæ, Aconæ erexerunt, primusq; Xenodochij præfectus, Henricus de Valpot electus est, ex Germania oriundus, hic maximam diligentiam, in fouendis infirmis & egenis adhibuit, vltimum diem Aconæ peregit, ibidemq; sepultus est, anno Domini 1190. Postea Balduinus Rex, Hierosolimis templum, & Xenodochiũ, pro pauperibus, & pluribus nobilibus infirmis, qui in bello Aconiensi læsi erãt, extruxit, sub titulo beatæ virginis Mariæ

Tandem anno 1191. Clemens Papa huius nominis 3. hunc ordinem confirmauit, & intitulationem dedit fratribus Teutonicis, Xenodochij Hierosolimitani beatæ virginis Mariæ. Præterea Diui Augustini, regulam illis seruandam imposuit, Stemmateq; cum cruce nigra eos insigniuit.

POSTEA Patriarcha Hierosolimitanus, singulos fratres Teutonici ordinis à Pontifice Romano confirmatos, alba chlamidè ex vtraq; parte crucem nigrã habente ornauit, sicq; illi habitum suum susceperunt. Fuerunt qui vestiti sunt 24. fratres laici, & 7. sacerdotes. His lorica indutis, gladio accincto, missã celebrare cõcessum erat, nullus barbam tondebat, & super sacum stramine impletum, regula iubẽte, dormiebant, sed statim hæc mira quadam metamorphosi immutata sunt. 1

Habitus Cruciger orum Teutonicorũ.

SECVNDVS Henrico de Valpoth, primo Magistro Xenodochij Hierosolimitani, Otto de Karpen nobilis Germanus, in Magisterio successit, anno Dom. 1200. sub Imperatore Romanorum Philippo huius nominis 2. & Innocentio summo Põtifice, hic in humilitate, & cordis simplicitate Deo & fratribus seruiuit. Sexto anno officium abfoluit. Aconæq, sepultus est. 2

TERTIVS Ordinis Magister Hermanus Brand Olsacensis, electus est, sub Pontifice Innocentio 3. & Philippo 2. in ordine Germanorum Imperatorum 22 Anno 1206. præfuit officio quatuor annis, pauperibus quantum potuit satisfecit, Aconæ sepultus est. 3

QVARTVS Hermanus à Salicen, Nobilis Misnensis, Ottonis, & Friderici secundi, Imperatorum, Innocentij 3. & Honorij Gregorijq; 9. Pontificum temporibus, anno Domini 1210. electus est. Hic omnium præclarissima Priuilegia Ordini à Pontifice, & Friderico secundo, Cæsare consecutus est. Nam eum simultates, & odia inter Pontificum Romanum, & Fridericum Cæsarem exortę essent. Ille huiusmodi cladem prudẽtia sua è medio sustulit, sub eo Conradus Marchio Turingensis habitum suscepit, duo millia nobiles, & auratos equites Germanos in ordine habuit, quos 30. continuis annis rexit, eius temporibus fratribus ordinis à Saracenis Hierosolima pulsis, Prussia cõcessa est, Regnum Poloniæ, Conradiq; Ducis Masouiæ, & Imperatoris Friderici 2. con cessũ. Quorum 20000. in Prussiam venerunt, Prussosq; Gentiles auxilio Polonorum, ex terra Culmensi eiecerunt. 4

Polono & Masouita Prussiam Crucigeris concedunt

QVINTVS Magister Conradus Turingorum & Cathorum Marchio, sub Cælestino 4. Pontifice, & Friderico 2. Imperatore, anno 1240, electus est, habitum Mariemburgæ, in Prussia suscepit, cũ multis nobilibus adolescentibus, & viris eximijs, ac prudentibus, cum Prussis Gentibus, multa bella gessit, magnoq; labore fines Regionum ordinis dilatauit, & si quæ ruinam minarentur, illas resarciens optimè conseruauit. Postea è viuis excessit, Mariemburgæ sepultus. 5

SEXTVS Ordinis Magister Poppa ab Osterling, electus est, Conradi 4. Imperatoris, & Innocentij 4. Pontificis temporibus, anno 1252. Multa præclara bella cum Prutenis, Lituanensibus, & Swãtopolo Duce Pomeranorũ gessit, postea ante Lignicia ciuitatẽ 6

cum Conrado Silesiæ Duce, sanctę Hedwigis marito, à Tartaris totam ferè Sarmatiam vastantibus, interemptus est, a Christianis verò Wratislauiam delatus, ibiq; in Basilica diui Alberti, terræ mandatus est, huius magistri tempore Regiomontium constitutum est.

7 Septimus Magister, Ioannes Sangerhusensis, officium suscepit tempore Vilhelmi Comitis Flandriæ, Romanorum Imperatoris, & Alexandri 4. Pontificis, anno 1263. Insideliam Prutenorum, vires mirabiliter diminuit, ordoq; eo præsidente, plurimum profecit. Dominicanorum Monasterium Toruniæ fundauit, Brandemburga quoque ciuitas cum arce, eius temporibus ædificata est, anno Domini 1266. Tapia quoq; munitio erecta. Annis 12. præfuit, Treueris sepultus est.

8 Octavus Magister, Hartmanus, Comes Heldringensis cõstituitur, sub Rodolpho 27. Imperatore, Habsburgensi Comite, & Clemẽte 4. Pontifice, anno Domini 1275. vir pius & industrius extitit, Nadrauiam, Sudauiamq; Regiones Prussiæ debellauit, cũ cæterisq; finitimis longas acies tenuit. Eo præsidente, anno 1279. Menia ciuitas ædificata est Anno verò Domini 1281. Mariemburgense castrum erectum est. Venetijs vltimum diem clausit, ibidemq; sepultus est.

9 Nonvs Magister Burchardus à Swenden, sub Rodolpho Cæsare 27. & Pontifice Ioanne 21 electus est, anno 1283. eo præsidente fratres ordinis, cum Prussis infidelibus bellum acre larga sanguinis effusione gesserunt, eosque in integrum ad obedientiam compulerunt. Postea 7. annis in officio expletis, Magistratu se abdicauit, mortuus est Rodijs, ibidemq; ad Basilicam S. Ioannis sepultus.

Prutenegẽtiles funditus debellantur.

10 Decimvs Magister, Conradus de Feuchtuangen, munus Magisterij suscepit, sub Adolpho 28. Imperatore, & Nicolao 4 Pontifice, anno 1290 eo præsidente ordo multũ profecit, 7. annis fratres in officio continuit, Pragæ Bohemiæ Metropoli, spiritum exhalauit, Trebniciæque sepultus est.

11 Vndecimvs Magister Gotfridus, Comes de Oloch electus est, sub Cæsare Adolpho 28 Germanorum Imperatore, & Pontifice Cœlestino 5. anno Do. 1297. Hic Venetia cum multis fratribus in Prussiam profectus est. 10. annis officiũ gessit. Postea Comitijs celebratis, Magisterium resignauit, in Germaniamq; profectus, è viuis excessit.

12 Dvodecimvs Magister, Sofridus de Feuchtuangen, anno 1307. creatus est, Alberti Imperatoris Austriæ Ducis, & Clementis Pontificis temporibus. Hic sedem Venetijs, Prussiæ Castrum Mariemburgam transtulit: nam in terra sancta, Venetijs, Neapoli, & in Anglia sedes suas, & præclara ædificia propter quasdã simultates amiserant. Duobus annis officio præfuit, Mariemburgæ mortuus est.

13 Decimvs Tertius Magister, Carolus Treuerensis susceptus est, sub Henrico 7. Imperatore, & Clemente 5. Pontifice, anno 1309. erat insignis vir prudens, & industrius, anno Domini 1312. eo præsidente, Memula arx, in Curlandia Regione Prussiæ fundata est, ad propulsandos Lituanorum incursus. Tandem prædictus Magister à Pontifice Romam citatus, adeò crimen obiectum auxilio Dei diluit, vt in aduersariorum caput redundaret. Romaq; discedens, in itinere, Viennæ morbo oppressus expirauit, ibique tumulatus est. Huius tempore pestis per integrum annum tantoperè grassauit, vt omnia frumenta penuria hominum in agris manerent.

14 Decimvs Quartus, Magister Vernerus Vrselensis, temporibus Cæsaris Ludouici 33. & Ioannis Pontificis 22. suscepit officium suum, anno 1322. ordini cum summa

laude

laude præfuit, citò post interemptus est, à fratre ordinis Ioanne Bunsdorfio, in vigilia sanctæ Elisabeth, cum ex vespertinis precibus egrederetur.

DECIMVS Quintus Magister Ludolphus Dux Tulisurgensis, siue Brusuicẽsis, sub Ludouico 33. Cæsare, & Ioanne Pontifice 22. Magisterij celsitudinem suscepit, anno 1325. vir pius & sapiens extitit. Fratres ad cultum Diuinum summopere compulit, largeq; illis omnia ministrauit, ideò eos liberalitate obedientes sibi effecit. Iusticiã magnopere administrauit. 15

DECIMVS Sextus Magister Dictrichus, Comes Aldemburgẽsis, octogenarius iam electus est, temporibus Ludouici 33. Imperatoris, & Ioannis 22. Pontificis, anno Domini 1329. eloquentia validus, autoritate grauis, iusticiaq; rigidus extitit, gentilibus terrori fuit, templum beatæ Mariæ virginis Mariemburgæ extruxit, Toruniæ obijt, translatus Mariemburgam, in templo S. Annæ sepultus est. 16

DECIMVS Septimus Magister Rodolphus Dux Saxoniæ, Ludouici 33. Imperatoris, ac Benedicti vndecimi Pontificis tempore, in officium susceptus est, anno Domini 1339. Hic anno Domini 1341. magnas copias conscripsit, Neumarcouiamq; oppugnauit. Interim verò Lituani Prussiam inuaserunt, eamque ferè totam igne, & cædibus consumpserunt, multos captiuos abducentes, quæ causa illi tãtum mærorem attulisse creditur, vt mente captus ab officioq; depositus, præ mærore vitam terminarit, in Marienuerderq; ciuitate sepultus est. 17 *Lituani Prussiam vastant.*

OCTODECIMVS Magister Henricus Dusmariensis, Clementis 6. Pontificis tempore, officij dignitatem consecutus est, 6. annos in regendo ordine consumpsit, cum Lituanis & Ruthenis bellũ egregium, in die purificationis beatæ Mariæ gessit, auxilioq; Diuino 10000. inimicorum prostrauit. E viuis postea decessit, Mariemburgeq; humatus est. Hic virginum Cœnobium, Lebenich dictum, Regiomonti erexit. 18 *Lituani prostrati*

DECIMVS Nonus Magister Henricus Kimpradiensis, Carolo Cæsare 32. & Clemẽte 6. imperantibus, ad dignitatem Magisterij accessit, anno 1348. Eo præsidente ordo doctis viris abundauit, fratres in timore & amore Dei instruxit, annis 31. officio præfuit, Mariemburgæ vitam terminauit, ibidemq; sepultus est. 19

VIGESIMVS Magister Conradus Zolner, tempotibus Venceslai 33. Imperatoris Romani, & Vrbani sexti Pontificis, ad officium vocatus est, anno Domini 1379. multa egregia bella & facinora contra Gentiles, Lithuanos, & Samogitas temporibus Keystudi, Iagielonis, Vitoldi, & Suidrigelonis Ducum Lituaniæ gessit. Ordinem in potestate octo annis tenuit, Mariemburgæ naturæ debitum persoluit. 20

VIGESIMVS Primus Conradus Valenrodensis, Venceslai 33. Imperatoris, & Bonifacij Pontificis tempore magnus Magisterij oblatum suscepit, anno 1388. vehemens, & iracundus extitit, totis viribus bello incumbebat, Monachos, Sacerdotes, & omnes Ecclesiasticos furore percitus, odio persequebatur, nullumq; in hora mortis ad se venire passus est. Anno 1391. fratres ordinis, armata manu, per fluuium Cronone Lituanis Nemen dictum, ad arcem Cawnẽsem in Lituaniam nauibus, terraq; peruenerũt, ibiq; tres munitiones celerrimè erexerũt, Neuuerder, Riteuerder, & Meteinburg appellatas, ex his Crucigeri Lituanis, magna damna inferebant, Regionem igne & ferro vastando, incolasq; occidendo. 21

VIGESIMVS Secundus Magister Cõradus Iungingen, ad munus obeundũ vocatus est, Venceslao 33. Imperatore, & Bonifacio Pontifice præsidentibus. Hic propter mo- 22

rum probitatem magnam laudem apud omnes obtinuit, pacisq; obseruantissimus erat, ideò ab ordinis fratribus, cum multa pati oportebat. Annis duodecim officio præfuit Postea ex carceribus corporis liberatus Marienburgæ in Diuæ Annæ templo humatus est.

23 VIGESIMVS Tertius Magister Vlricus de Iungingen, Conradi frater, Rupperto 34. Cæsare & Gregorio 12. pontifice, munia obeuntibus officium suscepit Anno 1404. Strenuus & bellicosus vir extitit, regulas ordinis non admodum obseruauit, consanguineos odio persequebatur, illorumq; arces partim eripuit, partim destruxit. Cum Lituanis & Polonis plurima bella iessit, hunc postea Iagielo Rex Poloniæ, & Lituaniæ magnus Dux Vitoldus, cruento prælio profligauit, vbi & ipse, cum plurimis commendatoribus quorum 200. recensentur cecidit, Dux quoq; Stetinensis & Olesnicensis, Kerczdorffq; Dux exercitus Crucigerorum, à Polonis capti 5000. Crucigerorum à Polonis cæsa sunt, Lituanorum tamen in castris Polonorum militantium septem millia trucidata fugataq; in primo conflictu.

Crucigeri profligantur.

24 VIGESIMVS Quartus Magistet Henricus Comes Plauensis, sub Sigismundo 35. Imperatore, & Ioanne 23. pontifice electus est. Hic volebat vlcisci iniuriam quæ à Polonis Crucigeris illata erat, sed antequam quicquam inciperet ab officio deiectus est, & Engelsburgæ in carceres coniectus, deinde ad Leksteg missus, vbi septimo anno in vinculis peracto, fatis concessit. sepultus Marienburgæ.

25 VIGESIMVS Quintus Michael Sterbergensis, Imperatoriæ culinæ Magister, Sigismundo 35. sceptrum renenre, & Ioanne 23. Romano pontifice, ordini præpositus est, Anno Domini 1410. Primo anno cum suscepisset officium Iagielo Rex Poloniæ, & Vitoldus Dux Lituaniç, Osterrodam Helsburgensemq; Episcopatum, Resenburgam, Elbingam, & Christburgam ciuitates, depopulati sunt. Argentoratum obsederunt, re tamen infecta discesserunt, nouem annis ordinis curam gessit, Postea vt deponeretur precibus obtinuit, Gedani vitam finiuit, Marienburgæ verò sepultus est.

Poloni cũ Lituanis Prussiam vastant.

26 VIGESIMVS Sextus Paulus Rudolfiensis, Sigismundi 35. Imperatoris, & Martini Pôtificis tempore, Magisterij celsitudinem cõsecutus est, anno Domini 1419. Huius tempore prouinciæ & ciuitates Prussiæ ad Regem Poloniæ Casimirum defecerunt, & iugum Crucigerorum excusserunt, officium nouem annis hic Magister retinuit, mortuus tandem Marienburgæq; sepultus.

Ad Polonos Pruteni deficiũt Crucigeros spernentes.

27 VIGESIMVS Septimus Conradus Erlihusius, Alberti 39. Romani Imperatoris tempore officium suscepit, Anno 1438. Hic à bello quoaduixit abstinuit, nimio dolore ob fratrum peruersitatem consumptus est, Marienburgæ mortuus ibidemq; sepultus.

28

VIGESIMVS Octauus Ludouicus Herlihusius sub Cæsare Friderico huius nominis 3. fratres regere cepit anno 1450. Huius tempore Prussia ab ordine desciuit, ad Regemq; Poloniæ Casimirum maior pars eorum defecit. Milites quoq; ordinis præsidiarij, Marienburgam Regi anno Domini 1457. pro summa 476000. florenorum vẽdiderunt, cum alijs castris & ciuitatibus. Postea Rex Poloniæ capta arce Choijnicze, pacem cum Crucigeris inijt, atq; ab hoc tempore Pomerania Regno Poloniæ adiuncta est, pro quâ Poloni 150. annis perpetuò cum Crucigeris belligerabant.

Pruteni Crucigerorum iugũ excutiunt. Mariẽburga vẽditur. Pomerania Poloniæ adiungitur.

29 VIGESIMVS Nonus Henricus Rheus, Comes Plauensis, dignitatem Magisterij assecutus est, sub Friderico huius nominis 3. Imperatore, anno Domini 1467. Vndecim hebdomadis officio præfuit, Regiomonti in Catedrali Ecclesia terræ mandatus est.

Trigesimus

TRIGESIMVS Magister Henricus Comes Rihterbergensis, anno 1470. officium suscepit, præsidentibus Friderico 3. Imperatore, & Sixto Pōtifice huius nominis 4. Fuit vir rigidus, furibundusq;, Theodorum Episcopum Prussiæ captum, in vinculis fame peremit. Ordini annis 7. præfuit, Regiomonti sepultus est, huius tempore bellum sacerdotum in Germania fuit. 30

Bellum sacerdotum.

TRIGESIMVS Primus Martinus Truchses Weczhausensis, sub Friderico 3. Imperatore, & Sixto 4. Pontifice ordini præfectus est, 12 annis præfuit, Casimiro Regi Poloniæ, obedientiam præstitit, Regiomonti mortuus, ibidemq; sepultus est. 31

TRIGESIMVS Secundus Magister Ioannes de Tiefen ex Heluetia, celebri familia oriundus, Maximiliano sceptrum tenente, & Iulio Pontifice præsidente, ordinem in tutelam suscepit, anno 1 4 8 9. Eodem anno Poloniæ Regi, iuramentum præstitit. Postea eidem Regi Ioanni Alberto, auxilium cōtra Valachos ferens, eum exercitu profligatus, ipseq; peremptus est. Regiomontum delatus, ibidem terræ mandatur. 32

TRIGESIMVS Tertius Fridericus Dux Saxoniæ, Turingorum, & Hermandurorum Marchio, Maximiliani Imperatoris, & Iulij Pontificis temporibus, anno Domini 1 4 6 8. In festo diui Michaelis Regiomonti Magistratum suscepit. Nunquam Regi Poloniæ, iuramento se obstringere voluit, qua de causa à Polonis sæpius infestatus, in patriam suam Hermanduriam profectus, vbi 12. annis extra Ordinis fines exactis, mortuus est. Huius tempore Ioannes Albertus Rex Poloniæ è viuis decessit, cui in Regno Alexander frater germanus successit. 33

TRIGESIMVS Quartus Albertus, Marchio Brādemburgensis, Casimiri Regis Poloniæ Nepos, Maximiliani Cæsaris, & Iulij Pontificis temporibus, Ordini solenniter cum ingenti pompa Regiomonti præfectus est, anno Domini 1512. Sigismundo Regi Poloniæ Auunculo suo, iuramentum præstare noluit, sed arces necessarijs omnibus muniuit, vt se contra Polonorum incursum defenderet, magnum & diuturnum bellum cum Rege Poloniæ habuit, in quo ex vtraq; parte multi ceciderunt, eam ob causam, quod iuramento se obstringere Regi noluisset. 34

GESTA HVIVS MAGISTRI TEMPORE, PRAECIPVA.

ANno Domini 1 5 1 9. in Autumno, inter Sigismundum Regem Poloniæ, & Magistrum Prussiæ Albertum Marchionem, bellum ortum est, anno 1 5 2 0. Albertus Marchio, die festo Circumcisionis Christi, Brāsbergam inopinatè occupauit. Eodem anno, Mielzak, Milimliju, Regi traditæ sunt, cum alijs plurimis ciuitatibus, castrisq;. Quadragesimali tempore mense Aprili copiæ Regis Oland, ciuitatem & arcem sub Magistro, cœperunt, eodem anno Brandemburga arx & ciuitas à Polonis capta & depopulata est.

Anno Domini 1 5 2 0. Volfangus Dux Schonemburgensis cum exercitu ordinis decem millibus peditum, & 4000 equitum coniungens, Gedanum oppugnauit, ex episcopij monte, (vt vulgo vocant,) ciuitati imminenti 4000. globos tormentorum bellicorum, in ciuitatem frustra tamen exonerauit, nullum enim hominem læsit, sibi verò ingens damnum in tormentis, & globulis intulit: nam ex muro ciuitatis tormentum vnum præstantissimum, in mille frustra concussum est, & si aliquis ex exercitu se ostenderet, in hunc quatuor vel quinque tormenta ex turribus ciuitatis exonerabantur, tantaq; miseria & penuria omnium, Crucigerorum milites afflicti erāt, vt multis suorum desideratis, quibusdam captis, fuga sibi ab obsidione consulere cogerentur. Interea verò Poloniæ Rex, in subsidium Gedanensibus 1 2 0 0 0. equitum

Crucigeri à Gedano fugantur.

electorum misit, qui milites Crucigerorum à Gedani obsidione discedentes, insecuti sunt, plurimosque ex eis trucidauerunt, quosdam captiuos abduxerunt, multi etiam à Cassubijs & Pomeranis iugulati sunt. Postea Regius exercitus Dirschouiam & Stargerdum arces occupauit, Choijnicz quoq; arx cũ ciuitate capta est, postea cæteræ ciuitates & arces vltro se Regi Poloniæ obtulerunt, & milites ordinis vna cum Crucigeris ex Prussia sunt eiecti.

Crucigeri ex Prussia eijciuntur

Anno Domini 1525. die octoua Aprilis, Prussia quam primùm religiosi Crucigeri videlicet tenuerunt, in mundanam policiam & principatum sæcularem cessit. Albertus enim Marchio Brandenburgensis in ordine 34. & vltimus Magister Crucigerorũ, belli cum Rege Poloniæ pertæsus, difficileq; contra stimulum calcitrare videns, Regẽ sibi per internuncios fratres & affines suos reconciliauit, Cracouiamque veniens iuramentum solenniter Regi Poloniæ Sigimũdo, in Maiestate Regia ad id fabricata, in medio foro Cracouiensi sedenti, Regalibusq; induto pręstitit, multis principibus. Ibiq; prædictum Albertum Marchionem Brandenburgensem, post iuramentum solenniter præstitum, Sigismundus Rex, Principem sæcularem, equitemq; vt vocãt auratũ creauit. Terrasq; omnes Prussiæ certis sub cõditionibus, eidem vt feudali, clientiq;, & subdito suo concessit, vexillumq; illi suum sub insignijs Polonicis dedit. Atq; hic finẽ ordo ille vt vocant Teutonicorum Crucigerorum, in Prussia anno Domini 1526. Alberto Prussiæ Duci, soror Regis Daniæ, in matrimoniũ data est, ex qua suscepit filium, Albertum Fridericum modernum Ducem Prussiæ, qui etiam Post mortem patris, Regi Poloniæ iuramentum, homagiumq; solẽniter præstitit, nunc quo ordine & quibus cæremonijs hoc iuramentum præstitum sit, quoniam ipse præsens rerum spectator fui, breuiter dicam.

Magister Prussiæ iuramentum Regi præstat.

Anno Domini 1569. mense Iulio in Comitijs Regni generalibus, Lublini celebratis, Albertus Fridericus Marchio Brandenburdensis, Alberti Ducis Prussiæ prædicti filius, patri in Principatu succedens, iuramentum Regi Poloniæ præstitit, hoc modo. Decima noua die Iulij, amplissimũ suggestum (siue Maiestas vt dicitur Regia) tectum, sericeis & stragulis tapetisq; pretiosis, in suburbio Lublinensi sumptuosè erigitur, vbi Rex sessurus esset. Concursus fit ad forum immensæ hominum multitudinis, opplentur viæ omnesq; plateæ, quacunq; incessus erat, satagit pro se quisq; vel ornatus splendido vestitu, vel armis instructus apparere. Interim Magestas Regia ex arce in tronum proficiscitur, cingitur ingẽti & splendida Senatorum Procerumq; vniuersi Regni Corona, præcedentibus Principibus, viris, ac omnis ordinis cõsiliarijs, & aulicis. Vexillumq; pulchertimum & amplissimum album, nouo Duci, de more, cũ insignijs donandum, Erasmus Debinski, Cancelarij Regni filius, præferabat, posteà Rex in domũ quandam suggesto oppositam diuertitur, ibiq; ornatu Regali induitur, Sandalijs videlicet aureis, alba Dalmatica, & Chlamide, siue Piuiali ex panno aureo confecta, & Corona Regia aurea gemmis, lapidibusq; prætiosis concinnè affabreq; ornata, chirotecas quoq; annulis gemmisq; ornatas manibus imposuit. Induta Magestas Regia ornamẽtis Regalibus, de modo illa in suggestum procedit media, inter Reuerendissimos Dominum Iacobum Vchanski Archiepiscopum Gnesnensem Primatem Regni, ac Dominum Padniewski Episcopum Craconiensem, præcedentibus & subsequentibus cõtiguè primarijs Dominis, Consiliarijs, Spiritualibusq;, Gladium euaginatum ancipitem Dominus Andreas Zborowski Gladiator (vt dicitur) Regni, præferebat, Pomum aureum Cruce insignitũ Petrus Zborowski palatinus Sendomiriensis portabat, Sceptrum Stanislaus Mystkowski, Palatinus Cracouiensis anteferebat. Cũ itaq; Sacra Regia Magestas in solio sedit, quatuor Germani Proceres Prussiæ, nomine Ducis sui, supplices venerunt, & genubus flexis vnus eorum orationem facundo lepore, ad S. R. M. recitauit: Oratione finita, Regia Magestas quatuor Cõsiliarios suos cum illis quatuor Germanis ad Ducem Prussiæ accersendum misit. Veniens itaque Illustrissimus Princeps Albertus Fridericus, disertissima facundia, orationem fecit ad S. R. M. singularem fidem supplicitatem, & subiectionem testantem. Responsum est postea ipsi Principi

Mos omagiorum Regni Polon.

Vestitus solennis Regis Polon.

Consiliarijsq;

Consiliariisq; eius latinis verbis, nomine Regis, Sacram R. M. tam ipsum Principem quam omnes subditos, & optimates eius, omni fauore & gratia complecti defenderequé velle. His finitis accessit Princeps ad solium, & pedes Regios genu flexus cum summa reuerentia accepit, accepitq; de Sacra Regia Magestate manibus, vexillum album insignitum Aquilla nigra, cum literis S. & A. colligatis in pectore, cum institutione ore Regio facta his verbis: Nos Sigismundus Augustus Rex, annuentes vestris & vestrorum subditorum precibus, tradimus & concedimus Illustritati tuæ, prout parenti tuo Illustrissimo tradideramus, in fœudum terras, ciuitates, oppida, & arces in Prussia, & ad eas Illustritatem tuam inuestimus, per huius vexilli traditionem, ac instituimus gratia & benignitate nostra, qua Illustritatem tuam vti nepotẽ nostrum charissimum complectimur, speramusq; quod eius beneficentiæ nostræ, & memor & grata fidelisq; Illustritas tua sit futura. Deinde Princeps Prussiæ caudam vexilli tenens, super libro Euangeliorum in hæc verba iuramentum præstitit.

Verba Regis ad Ducẽ Prussiæ.

Ego Albertus Fridericus, Marchio Brandenburgensis in Prussia, Stetinensis, Pomeraniæ, Slauorum, Cassuborum Dux, Princeps Rugiæ, & Burgrabius Norimbergensis, promitto & iuro, quod Serenissimo Principi ac Domino, Domino Sigismundo Augusto Regi Poloniæ Inuictissimo, Magno Duci Lituaniæ, Russiæq; ac omnium terrarum Prussiæ Domino & Hæredi, sicut meo naturali hæreditarioq; Domino, & eius Sacræ Maiestatis hæredibus, & successoribus Regibus, & Regno Poloniæ ero fidelis & obsequẽs, eiusq; Magestatis ac hæredum & totius Regni Poloniæ, bonum procurabo, & damnum præcauebo, ac omne id faciam, quod ad fidelem vassallum fœudalemq; pertinet, ita me Deus adiuuet, & hoc sanctum Dei Euangelium. Accepto huiusmodi iuramento Magestas Regia, gladium ancipitem, à Gladiatore Regni, Domino Andrea Zborowski accepit, nouumq; Ducem ter præcinxit, inclinatum de more dicens: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Postea ei torquem auream, Regio munere nõ indignam imposuit. Mos omnis Ordinis Nobiles qui ad Equestre munus contendebant (in quorum ego numero, eodem more præcinctus fui) præcincti sunt. Quibus omnibus ex ordine solenniter peractis, ac depositis Regalibus indumentis, cum toto illo comitatu, Duceq; Prussiæ cum suis præcedente, in arcem rediit.

HAEC autem Prussiæ Regio, plerisq; sinuosis flexibus est vbisque amæna, & opportunis Portubus maris Baltici, maximè commoda, vrbium Illustrium, oppidorum, arcium què frequentia & opimis incolarum diuitijs, opibusque ac terræ vbertate, supra modum claret. Pecoris omnigeni inæstimabili copia, piscationibus, venationibusq;, & syluis fructuosissimis, aërisque temperie, cum amænitate coniuncta prædita est, & postquam fidẽ Christianam Prussia suscepit, 72. arces præcipuas & 62. ciuitates principales habuit, à Crucigeris domus Teutonicæ erectas, quarum numerus nunc temporis successu, plurimum creuit, multæ enim & frequentes ciuitates ac oppida, munitionesque, tam à Polonis quàm Crucigeris vario Marte vtrinque decertãtibus extructæ sunt. Longitudo eius ex Aquilone in Austrum, à Torunia vrbe cõfini Masouiæ vsque ad Memulam castrum cũm oppido, quinquaginta octo miliaribus extenditur. In latitudinem verò quinquagintã miliaribus, Lituanos & Masouitas contingens patet.

Comẽdatio Prussiæ.

Ciuitates in Prussia.

Flumina præcipua & principalia, in Prussia duodecim reperiuntur, Istula siue Vistula què Sylesiam, Poloniam, Masouiam, & Prussiam præterlabitur, similiter Cronon siue Nemen ex Lituania decurrẽs, Nogat, Elbinga, Wesera, Passaria, Alla, Prægel, Ossa, Drebnicz, Lica, Lauia. Extant quoque alia plura flumina omni genere piscium abundantia, minus tamen hominibus præcipuè externis cognita. Lacubus plurimis aliquo septem miliaribus Polónicis patentibus, piscibusque omnis generis exũdantibus vndique [illegible]. Gũmi quoquè genus lucidissimum, quod succinum siue Glessum vulgariter Burstin vocatur, in littore maris Baltici copiosè colligitur. Cum autem Prussia vt copiosè superius descripsimus, barbarorum colonia antiquitus fuerit, Polonorum ac Teutonicorum armis subactam, sacrisq; iniciatam se agnoscit, qui in eam colonias

Flumina Prussiæ.

suas barbaris, penitus ferè extirpatis deduxerunt, nuncq; tam Polonis, quàm Germanis equitibus, pariter ciuibus, agricolisque, frequens est. Barbarorũ tamen reliquiæ, ad Curlandicum lacum hucusque supersunt, qui, cum Liuonibus & Lituanis vicinis, idiomate, moribus, habituq;, concordant. Porrò nulla in vniuerso Poloniæ Regis Dominio, regio reperitur, quæ tam frequentibus ciuitatibus, arcibus, & oppidis vt Prussia abundet.

Prussia duplex. Hæc autem Prussiæ Regio amplissima, omniumque fructuum tam ex terra, quàm aqua nascentium abundantissima, duplex est, Ducalis & Regalis, nam Dux gratia Regis Poloniæ, in suis ciuitatibus & arcibus integrè rerũ potitur, vt vassallus & feudalis, ac beneficiarius Rægni. *Regiomontum.* Regiomontiq;, quæ est ciuitas maritima, sedem suam habet, in qua est collegium communis studij, ab Alberto præfato primo, ex Magistro Duce creato fundatum. Est autem Regiusmons emperio clara, ad eam enim merces ex septentrionis regionibus copiosè apportantur, in hãc sedem suam Magistri transtulerunt Marienburga nobilissima, eaque munitissima arce, ac totius Prussiæ propugnaculo, quæ cum se expurgnari non pateretur, Casimiro Regi Poloniæ vt diximus, pro certa stipendiorum militibus Ordinis persolutione, dedita est, in ea assiduè milites præsidiarij à Rege Poloniæ asseruantur, *Mariẽburga.* victu & omnibus ad bellum necessarijs tam apprimè prouisa, vt sex annorum obsidionem sustinere possit. Est enim Regalis Prussiæ, (id est, illarum artium & ciuitatum, quas Rex electas extra Ducem, armis maiorum suorum, acquisitas possider,) caput & Metropolis à Gedano septem miliaribus distat. Plurimas nobiles ciuitates & arces, quas superius ennumerauimus, Prussia complectitur.

Episcopatus verò quatuor Catholicos, postquam fidem Christianam suscepit, Prussia habebat. Warmiensem, Culmensem, Sambiensem, & Pomesaniensem, nunc Sambiensis Warmiensi, Pomesaniensis autem Culmensi adiuncti. *Episcopatus Prussiæ.* Warmiensem Episcopatum qui est præcipuus, Reuerendissimus Dominus Stanislaus Hosius Polonus, Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis dignissimus, singulari pietatæ, & vitæ sanctitate, ac doctrina cœlesti & scriptis diuinis corruscans administrat, qui Malleus Hæreticorum indefessus, & Catholicæ Ecclesiæ propugnator strenuus, iure censendus est. Culmensem Episcopatum, Reuerendissimus Dominus N. Costca virtutum & doctrinæ speculum insigne. Nunc de Pometania Regione amplissima dicendum nobis occurrit, quæ etiam Polonorũ armis antiquitus, perdomita imperio paret, nam Boleslaus Rex bellicosissimus Anno Domini 1003. Russiæ Principibus debellatis, strenuoq; Marte *Gades Boleslai.* contusis, perpetuum victoriæ monimentum Herculeum imitatus opus, tres ferreas collumnas in Boristhene fluuio collocauit. Deinde Anno Domini 1008. Saxonibus bellum intullit, & omnem illorum regionem, circa Oderam, ad Albim, & Salam fluuios, Chersonesumque, Cimbricam quæ hodie Dania appellatur, summa belli dexteritate ditioni suæ subiugauit. Vrbes earum regionum maximas, partim solo æquauit, partim suis Polonis muniuit, gentemque vniuersam Pomeranorum, barbaram & incultam, ad fidem Christianam suscipiendam, armis coëgit, & vt sempiterna memoria victoriæ fœlicissimæ apud posteros extaret, in Albi, & Sala, Ossãque fluuijs, columnas æreas inclitus triumphator locauit, totam Prussiam ac Pomeraniam Christianis infestissimas, perdomuit.

DVCATVS POMERANIAE.

POmerania Regio amplissima, ab Holsatia ad Liuoniam vsq;, longo tractu, iuxta mare Germanicum extenditur, vnde & nomen habet. Pomorze enim Slauis mari adiacentem Regionem significat. In hac Regione natio Slauonica, antiquitus consederat, sed nunc Germani magna ex parte eam incolunt. Has præcipuas ciuitates à mari procul sitas complectitur, Stetiniam, vnde Ducatus Stetinensis dicitur, Neugardiam, Lemburgam, Stargardiam, Bergradum, Camenetiam, Publinam, Grifemborgam, & alias complures. Quæ verò mari impendunt Colberg, Camin, Costin,

Gribl-

Gribfwald, Sund, Phczka, Reuecol, Louenburg, Hechel, &c. Iulinum in hac Regione vrbs erat celeberrima, nunc ruinis deformis iacet, pro hac regione Poloni cum Prutenis Gentilibus, & Crucigeris, longo tempore acriter decertabant, nunc titulo eius Rex Poloniæ, qui in ea maiori ex parte rerum potitur, Duxque Prussiæ feudalis Regis Poloniæ vtuntur. Iulinum.

GEDANVM, siue Dantiscum huius Regionis Metropolis, vrbs amplissima, & insignis à mari Germanico vno miliari abest, eam celeberrimus fluuius Vistula præterlabitur, ibidemq; amplissimis ostijs in mare exoneratur, in ea totius Pomeraniæ, & Prussiæ celeberrimum emporium est, ex vltra marinis enim regionibus longinquis, Anglia, Britania, Scotia, Gallia, Hispania, Suetia, Dania, & Nordwegia, naues ad eã appellunt. Ex Lituania quoq; Russia, Volinia, Poloniaq; variæ merces, fluuijs nauigabilibus in eã deferuntur, præcipuè verò filiginis, & frumenti, ingens copia ex supra nominatis regionibus adueitur. Regi Poloniæ subiecta est, Castellanumq; à Rege præfectum habet. Ex mari in vrbem perducta est, fossa qua naues maximæ intra mænia veniunt. Burgrabius cum proconsulibus, & consulibus, regio nomine, ciuitatem administrant. Ciues omnes ferè Germani sunt, mercatoresq; ditissimi, ita vt Gedanum ædificiorũ pulcherrima dispositione, commerciorum varietate, maris, Vistulæq; oportunitate, incolarum, & externorum incredibili multitudine, ciuium diuitijs, & instrumẽtorum bellicorum, ad hostes propulsandos, ac machinarum æ nearum numero, cum præcipuis Europæ vrbibus, meo iudicio cõferenda sit. Prætorium maximo sumptu eodq; regio exædificatum cum superba turri, ædesq; sacræ, cum priuatis ingenti auri pondere, artificiosè erectæ, Geldaq; publicum vrbis palatium, ac horologium diuinis ferè manibus elaboratum, cuius campanæ mirabilem quendam, & suauissimum concentum edunt, secundum artificis voluntatem, & temporis conuenientiam, in admirabilem omnium gentium aduenas attrahentes. Propugnaculum munitissimum in ipso maris portu extructum, frequentibus directis machinis armatis militibus custoditur.

Vexillum totius Pomeraniæ aquilam nigram in collo coronatam, gladium euaginatum manu humana tenentem, pro Stemmate in campo aureo gestat simul cum Prussiæ, quam in eius principio expressimus.

ELBINGA ciuitas insignis ad ostia Albis fluuij, in littore maris magnificentissimè, & sumptuosè extructa, splendidis ciuium opibus, & mercatorum diuitum frequentia claram, spectabilemq; se reddit. Eius titulo Rex Poloniæ scribens, se Dominum terræ Elbingensis maximè in Priuilegijs vtitur. Districtum enim amplissimũ circumiacentem habet. Atq; hæc de Prussia breuiter dicta sufficiant.

LIVONIAE TOTIVS CVM SVIS PROVINCIIS, CIVITATIBVS, CASTRIS, ET COMMENDATVRIS, SIVE PALATINATIbus, &c. Succincta descriptio.

Addita est quoq; breuis narratio, quomodo hæc regio in ius Inuictissimi Regis Poloniæ Sigismundi Augusti, Magni Ducis Lituaniæ cesserit, & quo pacto, à Moschorum Principe & Suetiæ Rege diminuta fuerit.

LIVONIA Siue Lieflandia, Regio amplissima, ab Oriente, Russiæ, Moschorum Principi subiectæ, cõtigua est, Neruaq; fluuius nauigabilis, (in cuius vtraque ripa, duæ arces eiusdem nominis, vni Liuoniensium, altera Moschorum sibi exaduerso sitæ sunt,) imperium Moschouiticũ, à Liuoniẽsi

distimitabat. Sed modernus Moschorum Monarcha, Ioannes Basiliades, Derpt insigni urbe Episcopali, cum sibi adiacente Prouincia occupata, vlterius fines suos (prout inferius dicitur) promouit.

Fines Liuoniæ.

A septentrione cũ Swetiæ Regno, & Philandiæ Ducatu fines suos, sinu maris Baltici disterminat, Ab occidente mari Balthæo (quod Germanicum & Prutenicum appellatur) contermina est, A Meridie Samogitiæ & Lituaniæ, nonnihilque in Occidentem vergens, Prussiæ adhęret. Nonaginta miliaribus Germanicis in longitudinem, & quinquaginta in latitudinem, cum sinu maris Baltici adiacenti extenditur. Sed nunc bellis sæuientibus, pluribus in locis vastata, & diminuta est. Continet autem in se plurima territoria, quæ, pro Ducatibus computari possunt, horum singula cum suis Ciuitatibus & Castris succintè describere curabo, Sed primò quomodo & quando Regionis incolæ nomina Christo dederint, paucis aperiam.

Totum penè Orbem terrarum, post maximum illud vniuersæ terrę dilluuium, fallacium dæmonum fraude seductam, veram vnius Dei religionem, impio multorum & falsorum Deorum cultu, vanaque superstitione, commutasse constat. Quidam enim mortuos homines, propter merita beneficia & egregia gesta, cultu diuino venerabantur, Alij malignos Dæmones, ementitis miraculis, & prodigijs hominum oculis sese insinuante, adorabant, Denique beluis atque serpentibus & sculptis, pictisque arte humana simulachris, gloriam veri Dei exhibebãt. Donec Iesu Christi, veri Dei hominisq; benignitas, & Euangelij eius claritas, post multa sæcula, quasi lux clarissima, mũdo cœlitus affulgens, has terras terribilesque tenebras discussit. Sed regiones Septentrionales, & omnes gentes ad Aquilonem vergentes, Christianæ religionis ignaræ, vano idolorum cultui, diutius subiugatæ fuerunt, difficilis enim ad eos externis gentibus erat aditus, propter efferam barbariem, & crudelitatem populi. Romani etiam & Græci, qui primo fidem Christianam amplexi sunt, septemtrionalium plagarum minus exactam notitiam habebant: vnde factum est vt Liuonia cum cæteris, ad aquilonem vergentibus regionibus, nouissimè omnium, Sacro Baptismi fonte lauata fuerit.

Fridericus Imperator. Germani in Liuoniã Veniunt.

Demum, Friderici primi ex Ducibus Germaniæ, Romanorum imperatoris, temporibus, mercatores rem familiarem ex Germania, per mare Balticum in Liuoniam appulerunt, & gentis barbaræ simplissimæque animos ob mutua mercimonia commutanda pellexerunt. Erat autẽ hic populus miræ simplicitatis, opumque parandarũ & rei familiaris iusto negligentior, melle enim expresso (quo maxime Regio abundat) ceram velut alias quisquilias, & purgamenta domibus euertebant. Postea succedente quæstu, & mercatoribus Occidentalibus, eò loci confluentibus, Sacerdotes paulatim se illis immiscere, adiungereque, pię peregrinationis causa, cæperũt, vt mercatoribus, videlicet Thesauros Liuonum acquirentibus, ipsi animas gentis Christo, per verbum Euangelij salutiferum lucri facerent.

Meinhardus primus Ger. primus in Liuoniã Venit.

Erat igitur ea tempestate, vir quidam Meinardus nomine in Lubeca, ciuitate celleberima, pietate & sanctimonia vitæ insignis, hic vna cum mercatoribus conscensa Naui in Liuoniam, Anno partæ per Christum salutis, Millesimo Ducentesimo, traijcit, & cõspiciens in tã insigni & prematura messe, nullos operarios extare, cõtinuò ibi vnius famuli cõuictu cõtentus, ętatẽ transigere cõstituit, Casamq; sibi ex arbustis propter imbres arcẽdos construxit. Paulatim deinde hominũ familiaritatẽ captare, & tædio superato, abita iam mutui conuictus, & contractæ notitiæ cum incolis Regionis oportunitate, Religionibus & rerũ Diuinarũ eos admonere cæpit, sensimque à vano Idolorum cultu, ad Christianę fidei obseruantiã adducere, Auspicanteque Deo, & pium viri religiosi conatum fæcundante, complures incolarũ magnitam veritatis doctrinam cõcesserunt, quorum crescente numero, multorumque animis (vt fit) rei nouæ & inusitatæ religionis studio, flagrãntibus, Basilica instauratur.

Meinhardus Liuones in fide Christi instruit. Meinhardus Episcopus creatur Liuoniæ primus

Nec multo post, Meinardus à Bremensi Archepiscopo, in Liuoniæ Episcopum conseeratur, qui in messe Christi strenui operarij munus adimplens, rem Christianã multum adauxit, & magnam gentis partem ad Christum conuertit, postea vitam cum morte fæliciter commutauit. Huic ex vita decedenti Bertoldus Cistercienstum abbas successit, qui contra irruentes hostes fidei Christianæ, vna cum peregtinis militibus,

qui

qui pietatis ergò ad militiam Christo exercendam, ex Germania confluxerant, pugnare instituit. Vbi verò ad pugnam ventum est, equo infreni in mediam barbarorum aciē proiectus confoditur. Tandem crescente multorum pietate, plurimi sacræ se militiæ deuouerunt, ordinisque fratrum Tewtonicorum habitu suscepto, ensiferos fratres sese nuncupauerunt. Sed cum rebus gerendis superesse non possent, hostiumque barbarorum vis vndiquaque inualesceret, Thewtonicorum fratrum ordini, in Prussia se coniunxerunt. Cum enim audiuissent quod ordo Thewtonicus cruciferorum, in tota Germania proficeret. Volquinus Præpositus eorum à quinto in ordine, Magistro Prussiæ Conrado olim Comite Turingensi, in ordinem Thewtonicum susceptus est, Anno Domini, *1234*. Suffragijsque eiusdē Magistri Prussiæ Conradi, Gregorius summus Pontifex Romanus huius nominis nonus, iussit vbique & præcipuè apud infideles prutenos, Liuoneśq; proclamari, quod ordo fratrum à gladio in Liuonia (qui nondum confirmatus erat) Tewtonico ordini in Prussia vnitus, incorporatus ascriptusq; esset. Susceperunt itaque fratres à gladio Liuonienses, crucem, habitumque more fratrum Thewtonicorum in Prussia, Et semper ab hoc tempore Magistri Prussiæ, à Liuoniensibus Magistris tributa certa, & obedientiam exigebant, vsque ad tempora Alberti Marchionis Brandenburgensis, Magistri Prussiæ, qui Anno Domini supra Millesimū quingentesimum, decimo tertio, pecuniam, quam obedientiam accipere maluit. Itaque Liuonienses data, præscripta ingenti summa pecuniæ, in posterum ab obedientia Prutenicis Magistris exhibenda, liberati sunt. Hanc tamen libertatem paulo post per insolentiam suam amiserunt: Rex enim Polonorum Sigismundus Augustus, eos in potestatem suam prout inferius dicetur redegit. Sed ad rem accedo, Liuonienses cruciferi, habitu fratrum Thewtonicorum in Prussia assumpto, grauissimis bellorum laboribus, cum barbaris fortiter exãtlatis, hactenus rerum in Liuonia potiti sunt, Magistrumque sibi elegerunt, qui cum commendatoribus, seu etiam præfectis totam Regionem gubernabat. Erant præter hunc in Liuonia Episcopi quinque vt potè Archiepiscopus Rigensis, Derptensis, Habselensis, Oseliæ, Curlandiæ, Reualiæque, Episcopi. Hi sua munia strenuè & Magnificè vt Principes obibant, sed Anno Domini *1558*. Moschorum Dux Derpta siue Torpato, insigni vrbe Episcopali potitus, Episcopatum Derptensem penitus aboleuit, Rex quoque Poloniæ Archiepiscopatum Rigēsem, cum omnibus arcibus & ciuitatibus (rerum enim in Liuonia potitur) tenet. Reualiensem Episcopatum, Swetiæ Rex vrbe Reualia capta administrat Oselensem Episcopatum & Abselensem fratres Regis Daniæ, Magnus nomine, vna cum Insula Osilia possidet.

Bertoldus Episcopus occiditur.

Ordo Tewtonicorum in Liuonia.

Volquinus primus Liuoniæ Magister.

Ordo Liuoniensis à Gregorio nono Pōtifice cōfirmatur.

Cruciferi Liuonienses Prussiensibus tributarij, & cum illis vniti.

Liuonienses se redemerũt à Prussiensibus.

Episcopi Liuoniæ.

Episcopatus Liuoniæ direpti à multis Principibus

Ordinis Tewtonici Magister, vna cum suis commendatoribus, plurima oppida & arces munitas possidebat, & primo quidem ordinis Magister & Archiepiscopus Rigēsis simul, & coniunctim Rigam vrbem metropolim Regionis occupabant, Monetamque vterque propriam qua adhuc incolæ Regionis vtuntur cudebat. Verum Magister præter dominijs, & possesionis consortium, arcem quoque ibi habebat. Hic iam ordine territoria, arces (& ciuitates, tam Magistro ordinis, quàm Episcopis, & cōmendatoribus subiectas, describere pergam. Hæc verò sunt territoria siue Prouinciæ, in Liuoniensi Dominio, quæ pro Ducatibus valent: vtpotè, Leitlandia, Vikeelandia, Curlandia, Semigalia, Estlandia, Virlandia, Haria, Geruendiaque.

Prouinciæ Liuoniæ.

LEITLANDIA SIVE RIGENSIS PROVINCIA.

LEitlandia Regio Liuoniæ, præcipua has arces, & Ciuitates Regi Poloniæ subiectas, habet.

RIGA vrbs celeberrima, totius Liuonię metropolis, muro fortissimo, propugnaculisque & turribus densis, tormētis bellicis, apprimè munitis, valloque inexcusso tribus ordinibus tormentorum, vndiquaque munita, fossis duabus, ex vtraque vallis parte, circumducta & stipitibus acutis circumsepta, re-

busbellicis tormentis, & comeatu copioso, militibusque stipendiatijs, pacis & belli tempore, benè prouisi. Arcem quoque benè munitam & omnibus necessarijs prouisam, sibi adiunctam habet, in qua olim Magistri sedem suam habebant, eam nunc Gothardus Kietler Dux Curlandiæ, Regis Poloniæ feudalis, nomine Regio, administrat, in ciuitatem tamen ipsam, ius nullum habet. Administratorem, enim siue Capitaneum aliquem, ciues sibi dominari (libertatem asserentes) non patiuntur, sed obedientiam, & tributa Regi Poloniæ, fideliter exhibent, ipsique ciuilibus legibus vrbem administrant. Hanc vrbem fluuius Dwina amplissimus, (ex Seuera Regione Russiæ, Moschouitæ Duci subiecta, ortus) vna cũ arce alluit, & duobus à Riga in mare amplissimis ostijs exoneratur, Per hunc naues ex mari, de vltra marinis Regionibus, vtpotè Swetia, Dauia, Holsatia & cæteris repostis prouincijs, appellunt. Ex Russia quoque & Lithuania cineres, asseres, ligna cæsa, & leuigata, omnis generis ad naues fabricandas, frumentum quoque grandi copia, & cætera importantur. Magnumque hac in vrbe & celeberrimum est emporium, quamuis enim duobus miliaribus à mari distat, naues tamen omnigenæ, facillime de mari, sub ipsa mænia vrbis veniunt & redeunt.

Gothardus Kietler.

Dwina fluuius.

Emporiũ Rigense.

Hæ verò arces, ciuitates, & Prefecturæ, Capitaneatusque in hac Leitlandiæ siue Rigensi Prouincia, continentur, Videlicet

DVNAMVNT Arx inexpugnabilis natura, oportunitateque loci, mari adiacet, in ostijs Dwenæ fluuij, duobus à Riga miliaribus sita, præsidijsque Polonicis munita, in ea omnes naues ex vltra marinis regionibus, ad Rigam veni ẽtes, merces indicare, theloneaque persoluere, coguntur.

BLOKAVS Munitio, inter Rigam, & Dunamunt, ad Dwinam condita, in ea quoque omnes naues excutiuntur, Hæ autem duæ arces Rigensibus maximè inuisæ sunt.

KIRCHOLM arx murata, ad Dwinam fluuium, duobus miliaribus à Riga sita, in orientem procedendo.

Hæ quoque arces Dwinæ impendunt.

VXVL arx desolata, curia tamen in ea vbi Præfectus manet, extructa, à Kircholm duobus miliaribus abest. Crudelem illic quõdam conflictum, & hominum stragem insignem, cumulus ossium ingens congestus testatur.

LENVARD arx ab vxul quatuor miliaribus ad Dwninam sita.

ASCHERAD olim Palatinatus: arx ad Dwinam munita, Mochouitæq; ab ea aliquoties repulsi sunt, quatuor miliaribus à Lennard abest.

Nitaw, Sesuegen, Georgenburk, Lewborg, Rossiten, Lucen, Luden, Neuenhul, arces muratæ absque ciuitatibus.

DVNEMBORG Arx, ad Dwinam munitissimè sita, commendator siue Palatinus, ei olim Magistri nomine præsidebat.

SEGEVOLT Arx & ciuitas, olim ordinis Marschalci primi, à Magistro propria erat, cum cæteris ad eam pertinẽtibus, videlicet, Lewburg, Nitaw, Georgẽburg, & Choen castris.

ARIES Arx, Wolmer ciuitas & castrum. Hermes arx, quatuor miliarib. à Pernawa & Phelin.

Has supradictas omnes arces, & ciuitates, cum suis Palatinatibus, & Præfecturis, inuictissimus Rex Poloniæ possidet, excepto Mariẽburga castro quod Moschoniæ Princeps occupauit. Adzel, autem & Rodempeus, à Moschouitis exustæ, & desolatæ sunt.

Archiepi-

ARCHIEPISCOPATVS RIGENSIS.

IN eodem territorio Rigensi, Rex quoque Poloniæ omnes arces, ciuitates, Capitaneatus, & Præfecturas, Archiepiscopales possidet.

KOKENHAVS arx, & ciuitas, natura & oportunitate loci munitissima, ad Diwinam fluuium sita, cæterarum Archiepiscopi, arcium, principalis.

VXVL, Lennard, supranominatæ arces, Kiemburg, Landon, Sesuegen, Schlacborg, Serben, Couemburg, arx cum ciuitate, Salis, Vansel, Dalen, Iencel, Treyden.

SMILTEN arx à Moschouitis desolata, Cremon castrum olim Capituli Metropolitanæ Ecclesiæ Rigensis.

[illegible]CEL arx, apprimè munitissima, mari adhærens, ad Archidiaconatum Rigēsem q[illegible] pertinebat. Hæ itaque omnes arces, & ciuitates enumeratæ Regi Poloniæ [illegible].

[illegible]ces nobilium in prædicto Archiepiscopatu hæ sunt, Nochrosen, Rosemberg, M[illegible]n, Pierkiel, Roppe, Nabbe, Elner, & Betsen. Earum domini, Polono Regi obtemperant.

EPISCOPATVS DERPTENSIS.

DERPT, siue Torpatum, siue Derbet, insignis vrbs Episcopalis, & arx in colle munitissima, vrbi impendens. Hæc anno Domini 1558. ab exercitu Moschorum Ducis, violenta oppugnatione, cum tota circumiacenti prouincia, capta est. Hæ verò arces ad hunc Episcopatum pertinebant Falcanaw, castrum, & monasteriū insigne, Neinhaus, 18. miliaribus à Derpt sita, Rutenis contermina, Werbeke, Oldentorn, Kiriepe, Verpech. Nobilium arces in hoc Episcopatu, quatuor præcipuæ erant, videlicet, Olsen, Kanelichth, Raden, Cunctal, siue Regental, omnesque a Moschorum Duce cum Episcopatu subiugatæ sunt.

EPISCOPATVS HABSELENSIS ET OZELENSIS.

VIkechzlandia regio ad Habselensem Episcopatum cum suis arcibus & ciuitatibus pertinebat, quæ quatuordecim miliaribus in longitudinem, duodecimque in latitudinem patet, mari Germanico, adhæret, & has arces complectitur, quas Swetiæ Rex vna cum regione possidet.

HABSEL arx principalis cum ciuitate, in qua est Ecclesia Cathedralis, eam Rex Swetiæ vi ad deditionem coegit.

LODE arx munita, quam Dux Curlendiæ Gotardus Ketler à Swetensium impetu nuper defenderat, & aliquot eis grandia tormenta ademerat, sed postea ab eisdem capta est.

LEHAL castrum, & ciuitas, in qua est insigne virginum Monasterium, nunc præsidijs Swetensium tenetur.

FICZKEL & Felix arces à Moschouitis exustæ & desolatæ sunt.

VERDER arx munitissima ad fluuium Zundam sita ab ipsis Cruciferis Liuoniensibus destructa & demolita est.

OZILIA Insula in mari Germanico, aliquot à littore miliaribus sita est, ad Ozelensem Episcopatum pertinebat, arces & ciuitates duas munitissimas habet, eas Cruciferi, Regi Daniæ prodiderunt, quas nūc Magnus eiusdem Regis Daniæ frater, possidet, Episcopatusq; titulo vtitur. Harum arcium vna Arnczburg, altera Sonemburg appellatur.

LIVONIAE
CVRLANDIA REGIO.

HAEc regio in Liuonia sita à Septentrione maris Baltici sinu, ab Occidente verò vbi Prussiam contingit, Pelago qui Curlandicus appellatur, alluitur: à Meridie Samogitiæ confinis est, Regique Poloniæ subest, sed eam Gotardus Ketler, Regis gratia & benignitate tenet, tituloque eius vtitur. Has ciuitates & arces complectitur.

VINDA arx cum ciuitate & Palatinatu, Polonis Kiess dicitur, in ea Magistri sedem suam habuerunt, & Comitia, Conuentionesque celebrare soliti erant, nunc Polonicis præsidijs tenetur, administrantem Illustri & magnifico Domino Ioãne Chodkiewicz, Generali Samogitiæ, & supremo Gubernatori Liuoniæ, ac Magno Marschalco Magni Lituaniæ Ducatus.

GOLDINGEN arx & ciuitas cum districtu amplo.

GRVBIN, & Candaph arces cum præfecturis ditissimis.

TVCZKOM, Sabel, Durbin, Asempoth, Shruden, Frauemburg, Alsangẽ, arces. Newburg castrum in finibus Samogitiæ.

Episcopatus Curlandiæ septem arces continet, quas Magnus Regis Daniæ frater possidet, Episcopatusque titulum sibi vsurpat, hijsque nominibus, hæ arces nominantur, Edwalen, Pilthen, Hasempot, Angermunde, Dondangen, Neinhaus, & Ambothen.

SEMIGALIA DVCATVS.

HIc Ducatus Curlandiæ adhæret, à Meridie Lituaniæ contiguus est. Hasque arces continet, Soleburg, arx & Præfectura, Basemborg, Doblin, Nithaw, arces cum districtibus, ciuitates nullas habent, totumq; territorium, vna cum arcibus enumeratis, Curlandiæ Dux prædictus Regis Poloniæ gratia & benignitate commissum tenet.

ESTLANDIA DVCATVS.

EStlandiæ, siue Estoniæ Ducatus mari Swetiæ, à Septentrione adiacet: has arces præcipuas cum ciuitatibus & Præfecturis complectitur.

Felin cum Magistro capta. FELIN arx & ciuitas munitissima, vnà cum vltimo Magistro Liuoniæ Vilhelmo Furstemberg feudali Regis Poloniæ, à proprijs militibus stipẽdiarijs Germanis Moschorum Duci dolosè prodita est. Ciuitas ipsa exusta, arx verò præsidijs Moschouiticis munita, vnaq; cũ districtu, siue Palatinatu Moschorum Duci subest. *Exitus Magistrorum Liuoniæ.* Magister verò in ea captus, Moschouiam abductus, in vinculis spiritum exhalauit. Atque hunc extremum exitum Magistri Liuonienses habuere.

LAIS & Talczkofen arces, à Moscho quoq; occupatæ sunt.

Taurus capta. TARNEST, siue Taurus, arx munitissima præsidijsq; Moschouiticis prouisa, à Lituanis Duce exercitus Illustri & Magnifico Domino Nicolao Radziwil Palatino Vilnẽsi, pulueribus bumbardarijs suppositis eiecta, & cum Moschouitis, à vi & impetu pulueris volantibus euersa est Ego etiam huic oppugnationi cum patre meo interfui. Hac autem arce expugnata & exusta, Lituani quibusdam Moschorum abductis, quibusdã occisis, velut Tartari, arce desolata relicta, & non occupata, nec munita, (quæ facilè instaurari potuit,) cum spolijs, tormentisque, & cætera supellectili bellica ablata, discesserunt, anno Domini 1561. Iulij vltima.

OPERPAL arcem exercitus Regis Poloniæ exussit & desolauit.

Has autem in hoc Ducatu arces Rex Poloniæ possidet.

KARXHAVS, Helmeth, Rugen, Parnauam arcem insignem & munitam cum ciuitate mari adiacentem. *Parnaua recuperata.* Hæc à Swetiæ Rege primum occupata erat, sed postea à, Polonis inopinatè capta in ditionem Regis Poloniæ cessit.

VIRLAN-

VIRLANDIA.

TErritorium hoc Liuoniæ inter Orientalem, & Septentrionalem plagam situm, à Septentrione Baltici maris sinu terminatur, ab Oriente Nerua fluuio celebri ex lacu Peijbas emergenti, & in mare Balticum ingredienti alluitur. A Meridie Estlandiæ, ab occasu Hariæ contermina est, & octo miliaribus in longitudinem, à Nerua fluuio ad Rewaliam vsq; extenditur, hasq; arces complectitur.

NERVA arx & ciuitas insignis, munitissimaque, ad fluuium eiusdem nominis sita. Exaduerso in altera ripa arcem à Moscho erectam Iuanow Gorod dictam habet, atq; fluuius prædictus Nerua, has arces interfluens Moschorum, & Liuoniensium imperiũ olim dislimitabat.

TOLCZBVRG arx ad sinum maris Baltici inter Neruam & Reualiam ciuitates æquali distantia sita.

WESENBVRG arx, & Capitaneatus.

BERCHOLM olim arx Episcopi Reualiensis erat. Afs quoq;, & Est, duæ arces nobiliũ Liuoniæ vna Roberti à Gilsen, alia Bernardi de Tabe.

Has omnes arces cum suo territorio Moschorum Princeps occupauit.

HARIA PROVINCIA.

HAria iuxta mare Swetiæ sita, in longitudinem sedecim miliaribus, & octo in latitudinem extenditur, cum Virlandiæq; territorio pro Ducatu computatur.

Hæ arces in ea sitæ sunt.

REVALIA vrbs celebris cum arce munitissima ad sinum maris Baltici condita est. Sede Episcopali clara, sub Rege Poloniæ à Swetiæ Regis exercitu occupata Monetam Reualienses propriam quadriangularem cudunt. Reualiensis Episcopus arces aliquot sibi subiectas possidebat, in ciuitatem tamen nullum ius imperiumuè habebat, sed Magister ordinis eam administrabat.

BADIS castrum & Monasterium insigne, Swetenses inopinata irruptione cœperunt.

FEGVEVR arx olim Episcopi Reualiensis à Moschorum Duce expugnata nunc tenetur.

GERVENLANDIA DVCATVS.

GEruenlandia Regio mari adiacens, septem miliaribus in longitudinem, sex in latitudinem patet. Frumenti & cæterarum rerum ex terra nascentiũ feracissima, vnam arcem, Vitenstein dictam principalem, cum pagis & curijs compluribus nobilium habebat. Eam sub Rege Poloniæ, Suetensium Rex occupauit, Bialykamiẽ, id est, albus lapis Polonis dicta. In hijs territorijs, siue Prouincijs Liuoniæ prædictis, (quæ etiam pro Ducatibus cõputari possunt,) variæ sunt multarum gentiũ linguæ. plebs ipsa Liuonica tribus ferè linguis, (non multum tamen à se diferẽtibus) vtitur, ad Lituanicumq; idioma, magna ex parte alludũt, barbarie & moribus incultis rigent, Lituanis, & Samogitis, ob vicinitatem in omnibus persimiles sunt. Vestitu vili, eoq; vt plurimum cinericio, ad Germanicũ habitum alludenti vtuntur, ex tiliæ libro more Lituanorum, & Ruthenorum coturnos, connectere solent, vel ex iumentorum pellibus, vna cum setis detractis. Fœmineus sexus in pagis more gentis Cyganorum, (vel vt quidam volunt Cyreneorum) vagabundæ, vestiuntur, vestitumq; quibusdam globulis plumbi, cuperis, & electuarijs exornant, indusia quoque circa collum præcipue annulis, intertexturisque varis ornant.

Heruerlandia.

Bialykamien arx.

Liuonum agrestium habitus, mores, & idioma.

Mulierum Liuonicarũ habitus

Crinibus passis, mulieres vetulæ, & virgines omnes promiscuè incedũt, capitis ornamenta quædam mirè, ex globulis quibusdam, confeta ad similitudinem vnionum, Gemmarumuè, varij coloris gestant, omnes ferè matronæ sagæ, & incantatrices peritissimæ sunt, artibus Magicis supra modũ deditæ. Pane vilissimo teterrimoq́;, & cibarijs simplicissimis, vtuntur. Frumenta omnis generis trituranda excutiẽdaq́ue perindè, vt Lituani, primo in calidissima casa, ad id præparata fumo exsicant, & postea in horreo coram extructo excutiunt. In ollis figulinæ artis nusquã, nisi in lebetibus æris, cupreisuè, in pagis & ciuitatibus coquunt, neq; tibi ollam argileam aliquò, per totam Liuoniam videre licebit. Paleis quoq; frumentorum, vulgus magna ex parte cũ farina siliginis mixtis, vtitur. Et quamuis miserrima gens fuerit, supra modum tamẽ callida, fallax, tumida, atrox & ad cædes patrãdas prompta Polonos, Lituanos, Ruthenos, cæterosq́; extraneos Regi Poloniæ militantes, (extra Germanos, quorum sub iugo olim fuerunt,) maximè inuident, eosq́; depredatores, & comestores bonorum, fundiq́; sui calamitatem appellant, & vbi possunt quoscunq; milites astu circumuentos, & incautos opprimunt. Vni vel duobus viris transitus difficilis est, præcipuè si apud agrestes pernoctauerint: nam somno oppressos, magna ex parte trucidant, suffocantq́; Diuersoria in hac regione rara, vel penitus nulla reperiuntur, sed ad curias, & prædia viatores diuertere, ibidemq́; pernoctare solent, Templa quoque rarissimè, nisi in arcibus visuntur.

Victus Liuonorum teterrimus.

Peruersitas Liuonũ

Ciues & Nobiles omnes Germani sunt, Germanisq́; moribus & idiomate vtuntur. Fœmineus sexus pallia rubea, communiter capiti imposita, ad talos eum frequentissimis plicis gerit. Vittas mulieres in capitibus non gerunt, sed contricatos crines, (quos maximè nutriunt, vel ad id præparatos adaptant,) tam matronæ quam virgines capiti circumnectunt. Pileos siue biretos quadrangulares more, Cardinalium Romanorũ gestant, quædam verò, pallijs cum velamine velut tecto, frontem & caput tegente vtuntur.

Ciues & Nobiles in Liuonia Germani.

Matronarum Rigensiũ habitus

Sponsa cum ad matrimonium contrahendum deducitur, corona argentea deaurata rotunda, & in altum prominente ornatur, omnisq́; virginalis, & matrimonarũ chorus, rubeis pallijs vestitus, longo ordine præit & sequitur. Ceruisia ex ordeo & lupulo passim in pagis & ciuitatibus gustu amarissima, maximè differenti à cæterarum regionum ceruisia vtuntur, attamen gens illa & omnes Germani regionis incolæ, hunc potum suauiter præbibunt.

Siliginis & frumenti Liuonia diues est, adeò vt exteræ quoq; & transmarinæ nationes Lubeca, Amsterdam, Olandia, Dania, Swetiaq́; eius vbertatẽ præsentiant, ad quas grandi copia frumenta, è Liuonia deportantur. In Liuoniam quoque ipsam ex Russiæ Lituaniæque regionibus, fluuio Dwina & Nerua, siligo & id genus rerum plurimum aduehitur. Pecoribus & iumentis domesticis omnis generis abundat, lacubus, fluuijsque piscosis, & syluis ad venationem idoneis referta, in quibus habet, vrsos, alces, vulpes, linces, maturos, castores, & omnis generis animalia. Lepores in Liuonia mutant æstate, & hyeme colorẽ, perinde vt Heluetijs in alpibus, hyeme sunt albi, & æstate cinericei. Inferunt & Moschouitæ pelles vrsarum, albas in Liuoniam, quas ex frigidissimis Septentrionibus regionibus, maximè ex Dwina prouincia Oceano glaciali adherenti acquirunt. Religiosissima gens Liuonica post susceptã Christianam fidem, Romanæ Ecclesiæ ritum ardenter obseruans erat: Domini etiam ordinis Theutonici, & ipse Magister, priusquam ad Lutoranismum desciscerent, religiosa pietate diligẽter, ordinis regulas, in moribusq; & habitu cultum decentem obseruabant. Diuorum delubra, pietate & pulchritudine decorabant, quę hodie à Lituanis, penè demolita & & desolata videntur, ditionemq; suam ab omni incursu barbarorum strenuè, summa cum laude vindicabant, omnia denique illis ex voto, (benignitate Diuina propter religionis antiquæ obseruantiam prosperante,) cedebant: & Moschum barbarum potentem hostem, à finibus suis sæpissimè summa cum victoria propulsabant, prout ex his duobus præclaris & victoriosissimis certaminibus, (quos mihi explanare lectori haud

Liuonia feras.

Religio Liuonum.

haud ingratum visum est,) apparebit.

Anno quo lux diuina, humana in specie cœlitus mũdo affulsit, 1381. Magnus Moschouitæ Dux, Liuoniensium castrum Nenhuis, in prouincia Derptensi acerrimè oppugnabat, cui oppugnationi, ipse sua persona, cum trecentis millibus armatorũ intererat. Demum post diutinam, & acrem obsidionem, crebrasq; irruptiones, mœnia & propugnacula diruta, labefacere inceptabãt: obsessi etiã defatigati, & viribus exhausti ac destituti, Diuinæ propugnationi & tutelæ, humiliter sese submittunt, ipse etiam prefectus arcis, nocte veneris diem antecedente, insomnis ante aram quandam prostratus, flagranti, corde orabat, vt Deus in tam deplorato rerum statu, sibi suisq; auxiliari dignaretur, fælicemq; grauis obsidionis liberationẽ elargiretur. Sole igitur tenebras noctis discutiente cum Moschouitæ certam, iam arcis expugnationem, sibi promitterent. Præfectus ille è precibus exurgit, arcuque arrepto, telum cum cuspide præacuta, è fenestra propugnaculi in medium exercitum Moschouiticum iaculatur, & aspirante conatibus Deo, ipsius magni Principis cor, lætaliter transfigit: concurrunt trepidi Moschouitæ, dominumque exanimatum leuant, & cum magno vlulatu deploiãtes funestissimum casum Domini sui, relictis castris, & arrepto cadauere, in Moschouiam fuga sibi consulentes, pergunt, Liuones ex arce sese proripientes, hostes fugientes persequuntur, per agrosq;, syluas, & pagos, pallantes assecutos trucidant, obruunt, telisque transfigunt, & vidẽtes mirabili memorabilique modo numinis auspicio, se liberatos, arcum ad perpetuam rei memoriam, Deo dicatum, in Basilica arcis ad altare appẽdũt, solebatque in eo templo cultus Diuinus, magna pietate & deuotione peragi, sed postea Anno Domini 1551. Luteranis dogmatibus assumptis, nullum pristinæ pietatis vestigium conspiciebatur, arcus tamen prædictus immotus ad altare pendebat, donec tandem Anno Domini 1558. Ioannes Basiliadès modernus Dux Moschouiæ, eandem arce potitus, religionem, quoque Luteranam immutauit.

Moschus Nenhusium Liuoniæ oppugnat.

Insignis victoria Moscorũ Duce occiso.

Aliud celebre, & perpetua memoria dignum, prælium Liuones contra Moschoniæ Ducem gesserunt, Anno 1500. sub ordinis Tewtonici Magistro, Domino Woltero à Pietenburg, qui cum Moschis enim statuisset, publica ieiunia & solennes letanias, secundum morem Ecclesiæ Romanæ, instituit, nondum enim eos Luterana doctrina à Catholicismo transuersos egerat, Menseq; Septembri paulò post natiuitatem Mariæ virginis, exercitum ordinat, Rigensis quoque Archiepiscopus mille Germanos equites adducit, Torpatensis Episcopus quingentos, Reualiensis & Habselensis itidẽ quingentos simul, ita vt Magister Liuonicus septem haberet, Germanorum equitum millia, & quinq; millia Curonum pedestrium (qui populi sunt Liuoniæ, in Regione quæ Curlandia dicitur.) Hoc cum exercitu Magister, Russiam finitimam Moschouiæ Ducis inuadit, Arcesque & oppida quædam expugnat, inde ipso exaltationis sanctæ crucis die, ad vrbem Pscouiam exercitum ducit, iuxta hanc sita est planicies, duorum miliarium latitudine patens, in quam cum deuenerũt, obuiam illis procedit Moschouiticus exercitus, centum millia armatorum (in duodecim acies distributus) continens. His adiunctæ erãt Tartarorum copiæ barbarie feroces, triginta millia conficientes. Itaque Teutonicus Magister, vbi aut turpiter fugiendum, aut ingenti cum animo, aduersus tantùm exercitum, barbarie & armis formidabilem procedendum videt, nihil de victoriæ spe remittens, aleam belli tẽtare constituit, & animis suorum confirmatis, classicum canere iussit, Moschouitæ quoq; ex aduerso signa tollere, patrioq; more tubas inflare & timpanulas, (quas paruas singuli præfectorum habere solent) pulsare ceperũt Magister Thewtonicus, globos tormentarios scloppetariosq;, velut crebra continuaq; tonitrua, in Tartaros contorquet. Tandem maximo clamore strepitu. armorumq; corruscatione, vtrinque concurrunt, Tartari & Moschonitæ arcubus, & sagittis assueti, densissimo creberrimoq; telorum iactu, æthera obũbrant, quæ tamen emissa aerẽ irrita, verberabant. Tartari vbi prælio, à Tewtonicis fusi fugarique fuere, duodecim Moschorum acies, centum millia conficientes, viribus animisq; recentes succedunt. Tewtones cæsis Tartaris, vbi bellum recrudescere sentiunt, quanto maiorem hostiũ

Vualter Pletebürg Magister Liuoniæ.

Liuones Moschouiã inuadunt.

Conflictus Moschorũ cũ Teutonicis acerrimus.

Moschouiteris centũ milliaTeutonicos vix [illegible] Tartari occumbunt.

Memorabilis Victoria. *Moschi petit fœdus à Liuonibus.* *Liuones ferrei vocati à Moschis.*

vim prioribus, succedere vident, tanto maioribus animis in hostes irruere, & velut ab integro noua virtute resumpta, ingenti cũ fremitu cæsim, punctimq́;, vergente iam ad vesperam die, confligunt. Ex Moschouitis qui supererant, fuga sibi consulentes in Pscouiam se recipiunt, prælio itaque dirempto, compertum est ex Tewtonicis, vnum duntaxat desideratum, compluresq́;, sed non lætaliter vulneratos, Moschouitarũ, verò & Tartarorum, circiter centena millia trucidata, ita vt duobus miliaribus, cadauera passim prostrata iacerent, triginta verò millia fuga elapsi sunt. Memorabilis sanè Triumphus, & sempiterna memoria dignum, singularis virtutis & fortitudinis exemplum. Hac igitur clade suorum Moschorum Dux Basilius Ioannis, audiens, cum summo stupore admiratus, tãtum exercitum, tam exigua, turpiter cæsum, & prostratum, ad quinquaginta annos cum Tewtonicis inducias, confestim firmauit, Ruthenique, & Moschouitæ, ab eo tempore, Thewtonicos ferreos viros appellabant.

Mutatio religionis in Liuonia. *Plagæ diuinæ in Liuonia, fames pestis, ignis gladius.* *Moschouitæ Liuoniã vastant.*

Ex his igitur felicissimis, & victoriosissimis duobus, Liuonorum cum Moschouitis prelijs, (quamuis multa varij euentus prælia, inter eos vtrinque eueniebant) apparet, quod Liuonienses, ordoq́; Teutonicus, priusquam à Catholicismo desciscerẽt, manu Diuina, contra quosuis incursus hostium propugnabantur, omnibusq́; rebus exterra nascentibus, & cæteris fortunis, copiosè affluebant. Vbi verò Luterana dogmata amplecti Anno Domini 1527. cœperunt, pietatem & religionem auitam, cum omnibus virtutibus vna excusserunt. Postea varijs & diuersis plagis, omnes passim grauissimè afflicti sunt, adeò vt vniuersa elementa, in vindictam eorum conspirasse viderentur. Terra enim Regionis quæ omnium frugum & fructuum leguminumq́ue feracissima erat, victum (nihil proferens) illis denegabat. Aqua etiam lacusq́; olim piscosi nullo pisces dabant, Aer quondam saluberrimus hominum saluti à Deo cõcessus, in venenum & contagium conuersus erat. Igne etiã & ferro Moschouitæ vniuersam Derptensem Prouinciam, crudeliter vastabant. Sed Teutonici fratres nobiles, & ciues, huius afflictionis culpam, & numinis offensam, Catolicis imputabant.

DE INTESTINO ET CIVILE LIVONENSIVM BELLO, *& causa expeditionis Regis Poloniæ, contra Magistrum Liuonensem.*

MAgister Liuoniæ, cum omnibus Teutonici ordinis fratribus & equestri ordine, post Luteranismum susceptum, Archiepiscopo Rigensi collegæ suo, ob non susceptum dogma Luteri aduersabatur. Hic autem Archiepiscopus ex Illustri prosapia, Marchionum Brandemburgensium genus ducebat, frater Alberti Marchionis Brandẽburgensis, olim Magistri Teutonici ordinis, & postea Ducis in Prussia, neposq́; Pegis Poloniæ.

Conspiratio aduersus Archiepis. *Archiepis. cedit.* *Kokenhusen cũ Archiepiscopo capitur.*

Magister itaque Comitijs generalibus celebratis, conclusit & constituit Archiepiscopum bello appetendum esse, in quod totus ordo & nobiles cum omnium suffragijs consenserunt. Episcopus quoque Torpatensis Hermanus, vt erat inconstantis animi, facilè ad oppugnandum Archiepiscopum indutus est. Reualiensis etiam & Habselensis Episcopi, Magistrum metuentes, facilè in castra eius concesserunt, & ita vniuersa Liuonia in Rigensem Archiepiscopum, hostiliter conspirauit. Anno itaque 1557. paulò post natalem Diui Ioannis Baptistæ, ordinis Teutonici Magister, Vilhelmus Furstemberg, exercitum cum commendatoribus conscribit, tres quoque Episcopi prædicti, copias suas eidem coniungunt. Sicque instructissimo exercitu, & magno cum apparatu, Rigensem Proninciã hostiliter inuadunt. Archiepiscopus Rigensis tametsi defensionem meditaretur, & magnam nobilium partem sibi adiunctam haberet, infirmior tamen erat, & viribus impar, vt tãti exercitus vim sustinere & propulsare neutiquam posset. In arcem itaque Cokenhusen natura loci munitissimam, in edita rupe constructam, cum suis profugit Magister verò cum cum vniuerso exercitu ibidem, graui obsidione, oppugnabat, tormentis machinisq́ue bellicis muros fatigans. Sed neque tor-

mentorum

mentorum crebra tonitrua, neq; validos hostium impetus muros labefacere poterat, sola fames & inædia obsessos ad deditionem cõpulit, octauo itaq; obsidionis die portis adapertis Archiepiscopo iubente, hostibus sese dederunt. Ordinis Tewtonici Magister Archiepiscopũ, non vt vnius Prouinciæ & vrbis Rigensis cõsortem, non vt claræ prosapiæ Brandeburgensium Marchionum Principem, non vt Præsulem & Primatẽ, sed veluti barbarum hostem tractat, contumelijs & probris ludificatur, omnibusque oppidis, arcibus & pagis mulctatum, carceri mancipauit, totoq; anno vinctũ detinuit.

Rex Poloniæ Sigismundus Augustus, vbi id ordinis Marschalco, (quẽ Magister bonis omnibus spoliatum, eò quod bellum contra Archiepiscopum suscipiendum dissuadebat expulerat) rescijsset. Tanti Principis Nepotis sui, seruilem captiuitatem ægrè tulit, reique indignitate commotus, Episcopum quendam in Liuoniam ad Magistrum ordinis, hac in causa destinauit. Qui cum multis rationibus, de liberando Archiepiscopo nomine Regis, coram Magistro ageret, Magister neque excarcerandi Archiepiscopi, nec componendorum dissidiorum spem præbuit. Itaque Legatus re infecta ad Regem reuertitur. Rex Poloniæ, vt operam suam irritam cognouit, ordinis Magistro, omnibusq; eius auxiliarijs, bellũ denunciat, quo nuncio accepto, cõfestim Magister ingentem thesaurum, in Germaniam ad exercitum ibidem conscribendum, mittit, adductaque sunt aliquot millia equitum, & sex vexila peditum Germanorum in Liuoniam. Rex Poloniæ haud diu moram trahens, infestis signis in Liuoniam contendit, equitum simul & peditum armatorum virorumque electissimorum, centena millia, cum tormentis, amplissimaque bellica suppellectili procedunt, ordinis Magister vniuersos quos habebat præfectos & commẽdatores Regi opponit, Episcopi quoque tres, Derptensis, Reualiensis, & Habselensis, copias suas eidem coniungunt, Itaq; Ordinis Magister tunc temporis habebat Germanorum equitum septem millia & sex peditum vexilla, bene armati. Præterea enim agrestium aliquot millia Liuonorum, Sed Magister Polonorum validissima lectissimaque manu conspecta, victoriæ spem prorsus abiecit, legatumque ad Regem qui præsens in armis erat otius destinauit, prælium deprecando, & pacem humillimè efflagitando Rex clementer & benignè respondit, nisi viduas, pupillos, orphanos, & inopes, innocentesque colonos misereretur, nullo pacto pacem se cum Magistro initurum, sed vt Magister ordinis agnoscat, (inquit) me sanguinis aut belli sitientem non esse, ipse si pacem expetit, huc ad nos intra octodecim horarum spacium accedat, Principemque & Archiepiscopum Rigensem vna adducat, dein pacis & concordiæ rationem inibimus. Thewtonicus Magister hoc responso accepto, confestim Archiepiscopum qui non longè aberat, custodia liberari, & è vinculis educi iubet, ambo itaque trecentibus equitibus, inermibus stipati, ad Regem veniunt. Ibi cum vltro citroque de pace ageretur, tandem concluditur, vt Magister ordinis Archiepiscopum in pristinum statum restitueret, omneque damnum & detrimentum eidem illatum resarciret. Præterea Regi Poloniæ stipendia in milites errogata persolueret. Graues hæ erant ordini Tewtonico pacis conditiones, attamen Magister metu grauioris periculi vrgente, consensit & secundum pacta omnia præstitit. Postea Archiepiscopo prædicto, è viuis decedente, Rex omnes arces ciuitatesque, pagos, & curias, ad Archiepiscopatum pertinentes, iure propinquitatis in Liuonia occupauit. Magistro quoque prædicto, à Maschouitis in arce Felin per proditionem militum suorum capto, & in Moschouia in vinculis mortuo, tota Liuonia cum suis Prouincijs in ius Regis Poloniæ cessit. Atque hic vltimus Magister ordinis, Vilhelmus Furstemberg, Magisterium Tewtonicorumque fratrum Crucigerorum in Liuonia, ordinem terminauit, absoluit, finemq; extremũ imposuit.

* *
*

Legatus Regis Poloniæ in Liuoniam.

Causa belli Liuonici.

Rex Polo. armata manu in Liuoniam contendit.

Magister Liuoniæ pacem efflagitat.

Pax sub cõditionibus Magistro Liuoniæ cõceditur.

Magister Liuoniæ capitur.

Finis ordinis Liuon.

TABVLA ET SVMMA ARCIVM CASTRORVMQVE LIVONIAE

CVIVS DOMINIO SINGVLAE
ſubſint, exceptis curiis, prædiis, & præfecturis.

* * *

Regis poloniæ Arces in Liuonia & Ciuitates

1. Dunamunt.
2. Blokhaus.
3. Riga.
4. Karxhaus.
5. Helmet.
6. Rugen.
7. Parnaua.
8. Ermes.
9. Burtnich.
10. Wolmer.
11. Aries.
12. Segennol,
13. Neuenhul.
14. Kircholm.
15. Vxul.
16. Lenuard,
17. Aſcherad.
18. Kokenhaus.
19. Zelborg.
20. Kreczborg.
21. Dunēborg.
22. Rodenpeus.
23. Nitaw.
24. Seſuegen.
25. Georgēborg.
26. Lewborg.
27. Soſſiten.
28. Ludſen.
29. Luden.
30. Landon.
31. Schãczborg.
32. Filae vel Maienhauſen.
33. Rodenpeus.
34. Serben.
35. Konnenburg.
36. Smilten.
37. Lemzel.
38. Treiden.
39. Cremon.
40. Sancel.
41. Dalen.
42. Wanſel.
43. Salis.
44. Nochroſen.
45. Roſſenbek.
46. Maian.
47. Pierkiel.
48. Roppe.
49. Nabbe.
50. Eile.
51. Berſen.

Ducis Curlãdiæ feudalis & vaſſalli Regis poloniæ arces.

1. Seleborg.
2. Baſſenburg.
3. Doblin.
4. Mittaw.
5. Newburg.
6. Frauenburg.
7. Schroden.
8. Haſenpot.
9. Durbin.
10. Hrubin.
11. Alfangen.
12. Winda.
13. Goldingen.
14. Sabel
15. Candaw.
16. Tuczkum.

Ducis Moſchouiæ Caſtra.

1. Derp.
2. Falkenaw.
3. Werpech.
4. Kirempe.
5. Ollentorn.
6. Newhaus.
7. Odenpel.
8. Holſen.
9. Kanelicht.
10. Raden.
11. Lais.
12. Operpal
13. Felin.
14. Tarneſt,
15. Talckoſen.
16. Fegſeor.
17. Nerua.
18. Iwangorod.
19. Newburg.
20. Tolſburg.
21. Weſſenberg.
22. Berlcholm.
23. Aſs.
24. Eſt.
25. Cunſtal.

Regi Swetiæ arces.

1. Reuel.
2. Witenſtein:
3. Badis.
4. Hapſel.
5. Leal.
6. Ficzkel.
7. Verder.
8. Fœlix.

Magni fratris Regis Daniæ arces.

1. Arnſborg
2. Sonemburg
3. Lode
4. Pilten
5. Edualen
6. Haſempot
7. Angermunde.
8. Dendangen
9. Newdaus
10. Samboten

OMNIVM

OMNIVM REGIONVM MOSCHOVIAE MONARCHAE SVBIECTARVM, TARTARORVMQVAE CAMPESTRIVM, ARCIVM, CIVITATVM PRAECIPVARVM, MORVM DENIQVE GENTIS, RELIGIONIS, & consuetudinis vitæ, sufficiens, & vera descriptio.

* *
*

Adiuncta præterea gesta præcipua, Tyrannisq́; ingens moderni Monarchæ Moschouiæ Ioannis Basiliadis, nuper perpetrata, vera fide descripta.

CANDIDO LECTORI ALEXANDER GWAGNINVS Veronensis, peditum in arce Vitebska finitima Moschouiæ Præfectus. S. D.

Moschouiam terminosque eius quibus interclusa sit, candide Lector descripturus. Primum vnde nomen traxerit, operepretium mihi dicendum esse censeo. Hæc autem est, quædam Regio in Meditullio Russiæ, (vt dicitur.) Albæ, ad Septentrionem, Orientemque porrecta, à qua cæteræ omnes Russiæ circumiacentes Regiones, (quamuis varijs & diuersis nominibus appellatæ,) Moschouiæ nomen sortiuntur, incolæque eandem vulgò Moschouitæ appellantur, & ipse Monarcha Russiæ Regionum Moschouiæ, magnus Dux nuncupatur. Porrò parua & obscura, initio gens Russorum fuerat, Moschouiæ, sed iam nunc accessione plurimorum Principatuum Russiæ, partim successionibus iustis adiunctorum, partim vi vel fraude subactorum, præterea finitimorum gentium, Regionibus expugnatis, & occupatis, maxima incrementa cœpit, adeò vt pro imperio amplissimo computari possit. (*Moschouia olim gens obscura.*) Hic itaque, qua potuimus diligentia, Moschouiæ imperium, cum suis Regionibus, (doctorum Virorum Cosmographorumque, & peregrinorum diuersorum lucubrationibus adhibitis, propriaque experientia, & præsentia nostra magnam partem rerum assecuti,) Ducatibus, Prouincijs, Castris, Oppidis, & Vrbibus præcipuis, fontibus, lacubus, fluminibusque, quibus hæc regio vbique scatet, mores denique, Religionem, habitum, & vitæ consuetudinem, titulique ipsius Principis quo gaudet, normam & rationem descripsimus. (*Moschouiæ Imperium vnde creuit.*) Gesta etiam præcipua, siuè potius Tyrannidem hisce temporibus, ab eodem Principe, paruo temporis interuallo editam, & crudeliter perpetratam, bona fide subiecimus. Tartarorum præterea Campestrium, in Hordas, (vt dicitur,) siue Regiones quasdam, diuisorum situm, mores, & viuendi modum exarauimus. Tu interim Lector beneuole hanc nostram qualemcunque operam, boni consule, nosque redama & vale.

* *
*

ARMA MAGNI DVCIS MOSCHOVIAE.

DE MOSCHOVIA REGIONE, VRBEQVE EIVSdem nominis præcipua. *Caput I.*

Moschouia denominatio. MOSCHOVIA, *Moskwa vulgo dicta*, Vrbs amplissima, Caput & Metropolis totius Russiæ albæ. Magno Moschorum Duci subiectæ, vna cum Regione, siue Ducatu, à fluuio gentili Moskwa, dicto, præterlabente, nomen sortita est. Hic autem fluuius in Thwerensi regione, iuxta oppidũ Olesco dictum, *Moskua fluuius.* fontes suos habet, indeque octuaginta, verst (quorum quinque in Polonico miliari clauduntur,) emẽsis, ad Moschouiam ciuitatem decurrit, quã præterlapsa receptis ali- *Occa fluuius* quot fluuijs Orientem versus fertur, in regioneque Rezanensi, Occæ fluuio commiscetur.

Ciuitas Moschouia Orientem versus, multum porrecta est, tota lignea, satisq; ampla, quæ procul spectantibus amplior, quam re ipsa sit, apparet. Nam horti, areæque in *Moschouia ciuitas.* qualibet domo, & plateæ spaciosæ, magnam ciuitati amplitudinem, dilatationemque præbent. Insuper omnium opificum, igne vtentium, extra ciuitatem longo ordine, ædes protensæ amplas plateas, (inter quas sunt prata, & agri) habentes. Hocque modo ciuitas ingens, & supra modum ampla videtur. Denique transfluuium, Basilius pater moderni Principis, pro satellitibus suis, cæterisque extraneis, Polonis videlicet Germanis & Lituanis, (qui à natura Bachum sequuntur,) oppidũ Nelewki dictum, quod cognomen ab infundendis poculis habet, extruxit. Illic verò omnibus extraneis militibus,

tibus,

tibus, & aduenis Satellitibusq; Principis, inebriandi vario potus genere, facultas concessa est, quod Moschouitis graui sub pœna prohibetur. Exceptis aliquot diebus in anno videlicet tempore natiuitatis, & resurrectionis Dominicæ, pro festo Pentecostes, & in quibusdam solennioribus festis diuorum, præcipuè verò Nicolai, quē Diuino ferè cultu prosecuntur, & beatæ virginis Mariæ, Petri & Ioannis festis, intereà verò velut vinculis emissi, Bachum, & non festum illius diui (cuius diem tunc temporis celebrāt) aduenisse gratulātur, & sacris nondum peractis, velut sues vario potus genere obruti, temulenti, ebrijq; identidem vociferantes, seque velut obsessi, mutuò cædentes, & contumelijs varijs afficientes, vagantur. Si aūt huic genti quotidiè, inebriandi facultas concessa esset, sese mutuis cædibus funditus exterminarent. Ebrij etenim mentem, rationemque velut bruta animalia, prorsus amittunt, & in se vicissim cultellis, pugionibus, & idgenus fraudulentis telis, sæuiūt. Sed ad rem redeo. Huius vrbis predictæ tam vasta magnitudo facit, vt nullo certo termino, muro, fossa, propugnaculisuè muniri possit, plateæ tamen, quibusdam in locis, trabibus transuersim positis obstruūtur, adhibitisque custodibus ad primam noctis facem, ita obfirmantur, vt nemini aditus in eam pateat. Tamque ad modum lutosa & cænosa est, vt in plateis pontes passim, necessariò extructi sint, nunc tamen vallo de terra, vt audiui, circumducitur.

Moschouitis inebriari prohibitum.

Moschouitæ certa habent tēpora inebriandi.

Arces muratæ duæ amplissimæ, insimul ciuitatis formam referentes, quarum vna Kitaigorod, altera Bolsigorod gentiliter apellatur, quas ab vna parte Moskwa fluuius, ab altera Neglinna, in qua molendina plurima sunt, preterfluit, Ecclesiæ Diuorum lapideæ, & ligneæ, ædesque nobilium & magnatum, in ea frequentes sunt. Vltra Neglinnam verò, in agro Nerbat dicto, ab arce ad sagitæ iactum, modernus Princeps Ioannes Basiliades, curiam amplissimā Anno Domini 1565. extruxit, quæ Opriczna, id est, seorsiua habitatio dicitur, vbi ipse Princeps cum Satellitum suorum, virorum, ex robustissimis delectorum, numerosa manu moratur, quos ille ad tutelam sui, perindè vt Turca Ianiczaros fouet, vigintique ferè millia superant, ex hijs maior pars sclopetariorum, cum bumbardis longioribus reliqui cum frameis arcubusque & lanceis longis armati incedunt. Nuperque eos modernus Princeps adinuenit, pro explenda sua tirānide prout inferius in gestis illius patebit.

Opricina.

Satellites selecti Moschoviæ Principis.

Cæterum vrbem ipsam Moskwam, cum vtraque arce Tartari Præcopences, funditus exusserunt, Anno Domini 1571. mense Maio ipso die Ascensionis Dominicæ, vbi ingens & innumerabilis multitudo populi, in vrbe & arce flamma fumoque suffocati, & combusta est, paucis fuga elapsis, & vna duntaxat arx Kitaigorod vix defensa est, magnamque captiuitatem Tartari inde abduxerunt. Sed ad rem redeo.

Moschouia à Tartaris exusta.

Omnes merces, quæcunque ab extraneis in Moschouiam afferuntur, continuò apud thælonei præfectos profiteri, ac indicari coguntur, quę hora constituta conspiciuntur, & estimātur, æstimatas verò nemo nec emere, nec vendere audet, nisi prius fuerint Magno Duci ostensæ. Quò fit vt mercatores interdum diutius quam conuenit, cū suo damno detineantur. Quando verò ex Lituania in Moschouiam legati, à Rege Poloniæ proficiscuntur, tum omnes cuiuscunque nationis mercatores, in legatorum fidem, & clientelam suscepti, in Moschouiam sine thæloneis ire possunt, & victum sufficientem, ex thesauro magni Moschouiæ Ducis habent. Hæ autem præcipuæ sunt merces, quæ ex Lituania, Russia, & Poloania, & à cæterarum Regionum, mercatoribus in Moschouiam importantur, Pannum omnis generis, atque coloris, Item Sericum, vestesque sericeas, & auro siue argento intertextas, lapides prætiosi, aurum filatum, gemmæ, & id genus alia metalla prætiosa. Insuper, Piper, Crocus, zingiber & cætera. Interdumq; viles quasdam res suo tēpore illuc importent, ex quibus aliquando lucrū afferunt. Sæpè etiam euenit vt rei alicuius desiderio, omnes Moschouitæ teneantur, & qui mercatorum primus attulerit, plus iusto in ea lucratur. Dein cum plures mercatores earundem rerum, magnam copiam aduexerint, tanta nonnunq̃ vilitas earum consequitur, vt is qui res suas primo magno vendiderat, easdē rursus vilescente pretio redimat, magnoq; suo commodo in patriā reducat. Merces verò quæ indè asportantur

Mercatores, modusq; mercandi in Moschouia.

Merces quales in Moschouiā importātur.

sunt pelles variorum animalium diuersæ, cæra quoque & id genus mercimoniorum. In Tartariam autem sellæ equorum frena, vestes, corrigia, arma autem & ferrum non nisi furtim apportãtur, cultellos tamen, secures, acus, specula, marsupia, & id genus alia ducere licitum est. Hæc autem gens Moschouitica, circa mercimonia, fallacissimè versatur, præcipue verò cum extraneis, nam dum aliquid vendunt, rem minoris constantem dimidio pretio (quod & Lituanis nunc peculiare est) in fraudem emptoris auctam æstimant, & quamprimum iurare incipiunt, aut obtestari, scias ilico dolum ibi latere, animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Sed externi quoque in rerum permutatione, hoc maximè obseruant, vt dum Moschi pelles alioqui vili pretio constantes, plurimi æstimant, illi visi in illorum exemplo merces suas parui constantes, carius indicant, sicq; ars deluditur arte. Pellium magna est apud eos diuersitas, Zebellinorũ enim nigredo, longitudo & densitas pilorum, maturitatem significat. Hæque pretiũ augent. In Vstingiensi, aut & Dwinensi, Perzoræque prouincijs, præstantiores reperiuntur. Madauricæ pelles, ex diuersis partibus afferuntur. Ex Swetiæ vero Regno optimæ aduehuntur, circa Moschouiam verò maior est earum copia, Hermellinorum etiam pelliculæ, ex pluribus pariter locis diuersæ, in fasciculis afferuntur, habentq; signa quædam circa caput & caudã, ex quibus cognoscuntur, an congruo vel incongruo tẽpore sint captæ. Castorũ quoque, & Vulpiũ nigrarũ pelles, in magno pretio sunt.

Moschouia ipsa sterilis & frigida.

Prouincia ipsa Moschouitica, nec lata nimis nec fertilis est, cuius fertilitati ager vbiq; arenosus plurimum obest. Accidit ad hæc immoderata asperaque nimis, aeris intemperies, nam ob hyemis rigorem, sata, ad maturitatem peruenire non possunt, etenim tam intensa ibi nonnunquam sunt frigora, vt quemadmodum apud nos æstatis tempore, præ nimio solis ardore, sic ibi præ frigore asperrimo, terra in hiatum disrumpatur. Insuper etiam aqua in aërem effusa, sputumque ex ore proiectum, anteq̃ terram attingat congelatur, rami etiam fructiferarum arborum rigore hyemis, aliquando prorsus pereunt. Homines quoq; gelu concreti, mortui sub dio, in vehiculis frequenter reperiuntur, quin & vrsi etiam syluestres, fame stimulati, relictis syluis per vicinas villas passim discurrunt, & in domos colonorum irruunt, quorũ impetum atq; vim cũ rustica turba fugit, frigore aspero foris miserè perit. Atq; tanto nimio frigori, æstus quoq; torridus quãdoq; respondet, vt aliquando stagna & flumina æstu, nimioque ardore solis, prorsus exsiccentur. Prata quoq; & cætera frumenta veluti flumina aliquando exuruntur. Hic autem nimius æstus solis, per septem dies tantum non plus durare solet. Hæc prouincia melle ferisq; caret, leporibus tantum exceptis, quibus supra modum abundat. Frumento oleribusque communibus affluit, cerasa in tota regione, nunq̃ reperiuntur, aliarũ arborũ quamuis fructus habeãt, verũ insuaues. Huius Regionis cœlũ adeò salubre est, vt ibi vltra Tanais fontes, præsertim Septentrionem, ac etiam Orientem, magna ex parte versus, nulla pestis vnq̃ sæuierit, habent tamen interdum, intestinorũ, & capitis omniumq; membrorum morbum quendã, pesti haud dissimilem, quẽ nos febrim calidam siue acutã appellamus, Eorum verò idiomate hic morbus, Ognyowa, quasi ignitus dicitur quod homines velut ignis calefaciat, vt quemadmodum vicina domo igne ardente, & alia domus sibi adhærens, eodem igne inflammatur, sic quoq; hoc morbo infecti velut peste, ceteros nisi caueantur inficiunt, hoc morbo qui corripiuntur pauci sani euadũt. Hæc gens Moschouitica, cæteris omnibus Ruthenis, astutior, & fallacior est. Si autem cum externis aliquando commercia habent, tunc se non Moschouitas quò maiorem fidem obtineant, sed aduenas, id est, Nouogardenses, vel Plescouienses esse simulant.

Moschouia pestilentia caret.

Moneta Moschouitica.

Moneta in toto Moschorum Ducis imperio, est quadruplex, Moschouitica, Nouogardesis, Twerensis, & Plestkouiensis, Moschouiticus nummus nõ rotundus est, sed oblongus & ouali quodam modo formæ similis, idiomate eorum Dzienga dicitur. Duplici autẽ modo cuduntur, primus in vna parte hominis nudi equo insidentis, & dracone hasta ferientis, imaginem abet, in altera verò parte nomẽ Magni Ducis exprimitur, Secundus ex vtraque parte literis, nomen Magni Ducis & titulum exprimentibus insignitur.

insignitur Hotum autem sexaginta, vnum Ducatum siue aureum Vngaricalem valet. Nouogrodensis nummus in vna parte principis, in solio sedentis imaginem, hominisque ex aduerso, sese inclinantis habet, ex altera parte scriptura insignitur, vocaturque Newogrodka, & Moschouiticum nummum valore, in duplo superat. Twerẽsis nummus vtrinq; scripturam habet, valore Moschouiticum refert. Pskouensis in vna parte caput bouis coronatum, in altera verò scripturam habet. Est quoque in Moschouia cuprea, siue ærea moneta, quæ propter pauperes tantum cuditur, & Pula vulgo vocatur, horum 40 dengam Moschouiticam efficiunt. Omnis autem moneta Moschouitica, ex puro & bono argento cuditur, & omnes ferè aurifabri in Moschouia, Nouogradia, Twerta, & Pskouia nummos cudunt, & quicunque affert massas argenteas, puras, nũmos ab aurifabro transmutare volens, tum nummi & argentum appenduntur, atque æqua lance librantur, mercedem autem laboris exiguam aurifabri reportant. Porrò in omni Imperio Moschi, aurum & ergentum nusquam reperitur, nisi adducititio, & importatorio, omnes earum Regionum incolæ, & ipse Princeps vtuntur. Qua de re Mag: Dux, aurum & argentum, graui sub pœna, ex suis Regionibus, efferre prohibet, atque ideo permutationem rerum facere, & alia ut pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiusmodi pro alijs rebus dare iubet, quo argentum & aurum in suis Regionibus obtineat, atque ideo hunc Principem auri & argenti ditissimum esse dicunt. Vix antẽ centum anni elapsi sunt, cum Moschouitæ moneta argentea, præsertim apud illos cusa vtuntur. Primum etenim cum argentum, ab externis ad eos, importari cæptum est, tũ fundebantur portiunculæ oblongæ argenteæ sine imagine & scriptura, valoris vnius Rubli, Rubl autem Dengas Moschouiticas 100. totidemq; grossos Polonicales habet. Ante vsum verò monetæ Aspreolorum aliorumque animalium pellibus vtebantur, ijsque vitæ necessaria ceu pecunia comparabantur.

Moneta Nouogrodensium. *Moneta Twerẽsis.* *Pskouẽsis moneta.* *Pula.* *Argenti & auri Moschouia sterilis.* *Argenti Moschus diues.*

Monetam quoque auream Moschorum Princeps non cudit, Sed Hungaricis aureis & Rhenanis aducticijs abundat.

Moschouia quæ est caput, & metropolis, ceterarum Regionum, & Ciuitatum Moschouiæ Duci, subiectarum, loco principali descripta, reliquas Prouincias, & Ciuitates præcipuas, in Moschi Imperio sitas describere, contendemus, ordine primum Orientem versus, seruato, tandem ad Meridiem, & Occidentem, atque Septentrionem procedendo in Orientem equinoctialem deueniemus.

DVCATVS VOLODIMIRIAE.

VOlodimiria Ciuitas magna, cum suo Ducatu, cuius titulũ Princeps Moschouiæ sibi vendicat, primum occurrit, quæ castrum ligneum sibi coniũctum habet, distatque 36. miliar: Polonicis à Moschouia, Orientem versus. Huius Prouinciæ ager adeò fertilis est, vt ex vno tritici modio, sæpe 20. modij interdum 25. proueniãt. Hæc Volodimiria à tempore Volodimiri, Monarchæ totius Russiæ, qui eam condidit, & à nomine suo appellauit, totius Russiæ Metropolis erat, ad Ioannem vsq; Danielis filium, magnum Moschouiæ Ducem, qui inde sedem in Moschouiam transtulit.

DVCATVS. NOVOGRODIAE INFERIORIS.

A Volodimiria in Orientem vlterius procedendo, Nouogrodiæ inferioris Ducatus occurrit, qui Volodimiriæ fertilitate rerumque copia ex altera nascentium æquatur. In hoc Ducatu est ciuitas ampla & lignea, Nouogrodia inferior dicta, à qua & Regio ipsa nomen accepit. Sita autem est ad Wolgæ & Occæ fluuiorum celeberrimorum cõfluxum, Castrum quoque huic ciuitati adhæret, quod Basilius Dux Moschouiæ ex lapide in scopulo construxit, distat verò Nouogrodia inferior à Moschouia 100. miliaribus Polonicis.

Terminus religionis Christianæ. Ceremißi Machometani. Mordua Populi.

Hæc autem Ciuitas terminum, religionis Christianæ facit. Nam licet Princeps Moschouiæ vltra Nouogrodiam hanc, castrum quod Sura à fluuio eiusdem nominis appellatum habeat, tamen intermixtæ sunt gentes quæ Cæremissi appellantur. Hi autem non Christianum sed Machometi dogma amplectuntur. Sunt ibi quoque aliæ gentes, Mordwa dictæ Cæremissis intermixtæ. Huius Ducatus Nouogrodiæ inferioris Princeps Moschouiæ titulo vtitur.

DVCATVS RHEZANENSIS.

A Nouogrodiæ inferioris Ducatu, ad Occidentē nonnihil reflectendo, Rhezam Prouincia inter Occam & Tanaim fluuios sita est. Hic Principatus, cæteris omnibus Moschouiæ Prouincijs, fertilior est in quo singula grana frumenti binas pluresue spicas proferre solent, quarum culmi tam dense accrescunt, vt nec equi facilè transire, nec coturnices, inde euolare possint, mellis, piscium, auium, ferarumque ibi magna copia, ac arborum fructus, longè Moschouiæ fructibus nobiliores. Gens audacissima belicosissimaque.

Occa fluuius. Strup insula. Rhezan Ciuitas.

Ciuitas lignea, in hac Prouincia eiusdem nominis, ad Ripam Occæ fluuij sita est, & nō procul ab hac Ciuitate Occa, fluuius insulam facit, quæ Strup dicitur, magnus Ducatus olim circa hanc insulam erat, cuius Princeps nemini obtemperabat, sed nūc hic Ducatus, funditus extinctus est. Hic etiam Ducatus Rhezanensis titulum magni Moschouiæ Ducis auget.

Corsira.

Corsira in ripa Occæ fluminis, oppidum ligneum à Rhezan 28. miliarib: distans, habebat olim dominum sui iuris, sed nunc in ditionem magni Moschouiæ Ducis redactum est.

Tulla arx & fluuius. Vppa fluuius. Tulla olim Ducatus.

Tvlla oppidum ligneū, 40. ferè miliaribus Polonicis à Rhezam distat, à Moschouia verò in meridiem 36. estque hoc vltimum oppidum ad Campestria deserta, in quo Basilius Ioannis, castrum ex lapide construxit, quod fluuius eiusdem nominis præterlabitur. Vppa verò alius fluuius ab ortu castrum alluit, Tulleque fluuio iunctus Occæ, supra Vorotin 20 ferè miliaribus commiscetur. Hoc autem oppidum Tulla cum suo territorio ad Basilij vsque tempora, patris moderni Ducis Moschouiæ, Ioannis Basiliadis proprium Principem hæreditarium habebat.

Msczenek olim arx.

Odoiow Castrum ad Tullæ, & Vppæ, fluuiorum ostia, vbi in Occam exonerantur situm est. Tandem à Castro predicto, nōnihil in meridiem reflectendo Msczenek locus palustrosus est, in quo olim arx eiusdem nominis (cuius etiam nunc ruinæ apparent,) condita erat. Circa hanc arcem quidam homines in tuguriolis habitant, qui à Tartaris infestati in illam aream palustrosam quasi ad asylum confugere solent. Distat autem Msczenek à Moschouia 60. mili: Polonicis à fontibus verò Occæ fluuij, ad partem sinistram reflectendo 18. mili. Hæcque oppida Occa fluuius præterlabitur, Vorotinam, Collugam, Cerpachium, Corsiram, Columnam, Rhezaniam, Cazigorodiam, Muriniamque. Et inde cursu ad Septentrionem nonnihil reflexo infra Nouogrodiam inferiorem in Volgam exoneratur, Syluis vtrinque rippæ huius fluminis clauduntur, quæ aspreolis, Hermellis, Castoribusq; & melle plurimum abundat.

Ciuitates ad Occam conaccæ.

Campi etiam omnes quos præterfluit irrigatione eius, fertilissimi sunt. Piscium copiam qui cæteris fluminibus Moschouiæ præferuntur habet, Oriuntur quoque ex huius Occæ fontibus alij duo fluuij, Sem videlicet & Sosna, Semque recta in meridiē, & nonnihil tandem in Orientem cursum dirigens, Senerensem Ducatum præterfluit, Oppidumque Potiuolo alluens in Disnam fluuium illabitur, iuxta Czernigow oppidum. Desna autem infra Kijoniam in Boristenem exoneratur. Porrò Sosna cursu in Orientem directo per Campestria Tartarorum in Tanaim fluuium defertur.

Sem & Sosna fluuij.

Colvga oppidum, & castrum ligneum, ad Occam fluuium 36. miliaribus Polonicis à Moschouia abest, ibi quottannis præsidia contra incursiones Tartarorum statuere solet magnus Dux Moschouiæ.

DVcatus Vorotinensis, tribus à Colluga mil. cum ciuitate & castro eiusdem nominis ad Occam fluuium sito, distat.

DE TANAIS FLVVII FONTIBVS.

TAnais fluuij fontes, (qui Europam ab Asia disterminat,) quidam sub Ripheis montibus falsa opinione ducti ponebant. Hic autem in Rhezania Russiæ regione magno Moschouiæ Duci subiecta, oritur: ex lacu quodam Iwanowo Iezioro gentili lingua dicto, qui in latitudinem ad 500. Verst secundum distantias Moschouiticas quæ 100. miliaria Polonica efficiunt, extenditur. Ex hoc autem lacu alius fluuius magnus, minor tamen Tanai emergit, Schad dictus, qui in Occidentē cursu directo, Huppaque fluuio hausto, Oceam influit. Tanais autem quam Moschi Don appellant, ex eodem lacu ortus, recta in Orientem fluit, atque inter Cazan & Astrahan Tartarorum Regna (quæ Moschorum Dux) Anno Domini 1554. suæ ditioni subegit, sex vel septem miliaribus à Volga fluuio, cursu nonnihil Septentrionem versus incuruato labitur, demū in Meridiem cursu sinuoso reflectens, in paludes Meotidis exoneratur, ad cuius ostia Azoph ciuitas Turcis tributaria sita est. Azoph autem quinque dierum nauigatione ab Isthmo Tauricæ, quæ nunc Præcop vocatur, distat. In ea multarum ex diuercis partibus orbis gentium, celeberrimum est Emporium. In his autem partibus præcipuè circa paludes Meotidis, non miliaria sed dierum itinera obseruantur.

Fontes Tanais Moschouitis Don.

Schad fluuius.

Tanais ostia.

Azoph ciuitas.

Est etiam alter Tanais minor qui in Seueriensi Ducatu fontes suos abet, (vnde Dunecz Seuerski vocatur) & supra Azoph, in Tanaim magnum, exoneratur. Circa ostia autem huius minoris Tanais, quatuor dictis ab Azoph ciuitate, in montibus quos sanctos appellant, dicunt statuas imaginesque quasdam antiquitatis signa, extare.

Tanais minor.

Columnas etiam Alexandri Magni Macædonum Regis, in his partibus quidam posuere. At nunc nullum vestigium earum aparere, illi qui ea loca sæpius peragrarunt perhibent, atque ideò nihil certi de ruinis & situ earum assequi datur.

Alexandri magni columnæ.

Hæc igitur de Tanais fluuio breuiter dicta sufficiant: Nunc rursus ad describendas cæteras Moschorum Ducis prouincias, pergam, atque à Moschouia meridiem versus, dextrosum procedendo, Seueriensem Ducatum attingam.

DE MAGNO SEVERIENSI DVCATV.

SEueriensis Ducatus est ingens, & rebus omnibus affluens, cuius latitudo à Boristene vsq; ad Mscenck castrum dirutum, supradictum extenditur, vastoque & desertos passim campos possidet. Primo Duces Seuerienses sui iuris erant, sed postea magnis Lituaniæ Ducibus permultos annos parebant. Tandem quoque (cum magnus Ducatus Iagielone baptisato ad Polonos peruenit) Regibus Poloniæ tributa persoluebant. Deinde à Casimiro Rege Poloniæ magnoque Duce Lituaniæ, Iagielonis filio, ad Ioannem, magnum Moschouiæ Ducem, deffecerunt. Sedes autem huius Principatus in Nowogrodek sita erat. Sed tandem hi Principes (prout alijs multis Moschouiæ Duci subiectis contigit) perfidiæ innocenter accusati, à Basilio patre moderni Principis Ioannis Basiliadis, Principatu exuti sunt. Hi autem Seuerienses principes, genus suum à Demetrio magno Duce Moschouiæ, duxerunt.

Arces & Ciuitates in hoc Ducatu complures sunt, inter quas Nouogrod, Sieuierski dictus, Starodub, Potiuolu, Czernigow, et Bransko, celeberiores. Syluæ Hermelis, Aspreolis, melleq; plurimum redundant, agros quoq; hæc Regio fertilissimos habet.

Novogrod Sieuierski dictus, ciuitas & arx lignea, in qua olim sedes Ducum Seuerensium erat, distat à Potiuolu & Starodub ciuitatibus ab vna 18. ab altera 14. miliaribus, ad hanc ciuitatem, à Moschouia dextrorsum meridiem versus per colugam, Vorotinam, Serensko, & Bransko 150. miliaribus peruenitur.

Czernigow, arx & oppidum 30. miliaribus à Kiouia distat.

Potivolum, Arx & ciuitas lignea à Moschouia 140. miliari: Polon: à Kiouia verò 60. distat. Hæc vltra Syluam magnam, quæ 24 miliaribus in latitudinem protenditur, sita est. Huius Ducatus titulo Mag. Dux Moscho: vtitur, & Seueriensem se Imperatorē appellat.

DVCATVS SMOLENSCENSIS.

Boristenes fluuius

Smolensko ciuitas ingens, & insignis, ad Boristenem fluuium sita, arcem ex roboribus ædificatam in vlteriori fluminis ripa habet, in qua plurima ædificia lignea in formam ciuitatis extructa sunt. Hanc ex vna parte Boristenes fluuius alluit, ex altera verò fossis profundis, stipitibusque acutis munitur, in medio autem arcis templum diuæ virginis, in scopulo conditum est Hāc ciuitatem & arcem Basilius magnus Moschouiæ Dux, sæpius & grauissimè oppugnebat, nunquam tamen vi eam capere potuit, donec Michael Gliuski ex Principū Russiæ nobili stemmate & familia ortus, qui quondam summum rerum, apud Alexandrum Regem Poloniæ, in magno Ducatu tenebat, ad prædictum Basilium (seditione in Lituania excitata, regnante Sigismundo Rege Poloniæ) profugit, & arcē Smolensko denuo cum ingentibus Moschorum copijs, acertimè obsedit, quam tormentis bellicis obstinatè, sed frustra oppugnabat, & cum eam vi capere non posset, prefectis militum largitionibus corruptis, per deditionem arce cum ciuitate potitus est, atque ab hoc tempore in potestate Magni Ducis Moschouiæ perseuerat.

Michael Glinski pro fugit occiso videlicet Zabrzezinski prope Grodnam, Palatino Trocensi. Smolenska proditione capta.

Ciuitas ipsa in vallo sita est. collibus vndique & syluis vastissimis, quibus pellium diuersarum multitudo prouenit, cingitur: distat autem Smolensko à Moschouia 80. miliaribus Polonicis.

Drohobus, à Moschouia 72. mil. à Smolensko 18. distat, ad Boristenem cū oppido eiusdem nominis sita est.

Hvgra, fluuius profundus & lutosus, non longè à Drohobus in sylua quadam oritur, & inter Collugam, & Vorotiniam Occam influit.

Antiquus limes Lituanorum.

Hic autem Fluuius Moschorum, & Lituanorum dominium, quondam dissimitabat.

Wyezma, castrum & oppidum ligneum, ad fluuium eiusdem nominis extructum est, qui haud procul inde in Boristenem ingreditur. Distatque à Moschouia 46. miliari: à Mosaysko 26. à Drohobus 18. Sed quia hic frequenter Boristenis fluuij præclari, mentio intercidit, pauca de fontibus eius subiciam.

Boristenes fluuius Ruthenis Dnepr.

Boristenes, Fluuius iuxta pagum quendam, Dneperško dictum fontes suos habet, vnde ab incolis Moschouitis, & cæteris Rutenis Dnepr siue Dneper appellatur. Sic autem cursum suum Boristenes dirigit. Primum Wiezmam Meridiem versus alluit, indeque cursu in Orientem verso, Drohobus, Smolensko, Orsa Dubrowna, & Mohilow preterlabitur. Inde tandem in meridiem tendens, Kiouiam Russiæ olim metropolim, Circassos, & tandem per Campestria deserta fluens Oczakow, castrum & ciuitatem Tartarorum Præcopensium, 40. miliaribus à Circas, attingit, indeque in pontum Euxinum exoneratur, cuius tam vasta ostia sunt, vt procul spectātibus maris formam præferant. An autem Dnepr fluuius prædictus, à Latinis congruo nomine Boristenes, appellatur, absurdum mihi videtur; nam hic à fontibus suis Dneperško dictis, Dnepr vulgo à Moschis, Ruthenis, Lituanis, Polonis & cæteris omnibus Sauromatis vocatur. Vocabulum quoque Dnepr, à Boristene multum discrepat, sed mihi videtur Berezinam fluuium (qui Borisow arcem & alias plures alluens in fluuium

Berezina fluuius.

supra

supra dictum Dnepr exoneratur,) Boristenem antiquitus appellatum esse. Nam id vocabuli sonus, & ipsa congruentia vocis indicet.

MOZAYSKO, Castrum & oppidum ligneum, à Moschouia 18. milia. meridiem versus distat, à Wiczma 26. ibi Princeps nonnunquam Oratoras diuersorum Principum excipere solet, venationemq; ibidem quottannis exercet. Nam ibi supra modum Leporum præcipue alborum, magna copia est. Olgerdus ille, & Vitoldus magni Duces Lituaniæ, (quibus non extitit ex Lituaniæ Ducibus bellicosior alter,) fines Lituaniæ 6. miliaribus vltra Mozaysko posuerant. *Veteres limes Lituaniæ.*

BIELSKIA DVCATVS.

BYelskia Principatus Russiæ, quondam sui iuris Principem habebat, qui magnis Ducibus Lituaniæ Iagielonis filijs, (à quibus Basilius Princeps Bielskiæ, ad Basilium Ducem Moschouiæ defecit, Ducatumque totum illi subdidit,) tributarius erat. In hoc Principatu, Biela ciuitas cum castro ad fluuium Obscha in vastis Syluis sita est, itaque à Moschonia 60. mil. Polonicis, à Smolensko verò 36. Hunc Ducatum Moschouiæ Dux titulo suo adscribit, & se Ducem Bayelski appellat.

RSCHOVIAE DVCATVS.

IN territorio Rschouiensi ciuitas & arx lignea eiusdem nominis Rshewa appellata, ad Volgæ ripam sita est. Distat autem à Moschouia Occidentem versus 23. mil. vltra hanc ciuitatem aliquot milia. Occidentem versus procedendo, est Sylua Wolkowskiless dicta, in qua est palus Wronow appellata, ex hac palude fluuius quidam emergit, qui 2. mil. Polonicis emensis, in lacum quendam Volgo dictum influit, vndè rursus aquarum multitudine adauctus egreditur, Volgaque à lacu, ex quo oritur, vocatur. Hic fluuius multis fluminibus in se receptis totam Moschorum Principis ditionem, Item Cazanense & Astrachanense Regnum, nonnullaque Tartarorum deserta Campestria perfluit, & tandē 70. ostijs in mare Caspium (Ruthenis Chwalinskoie mare dictum exoneratur. Hunc fluuium Moschouiæ Wolgam, à Volgo lacu, ex quo emergit, appellant. Tartaris verò Edel, Ptolomæo & Græcis Rha dicitur. Hic Ducatus Rschouiæ, in quo prædictus fluuius, fontes suos habet, latissimè extenditur, ab hocq; Dux Moschouiæ titulum sibi vsurpat, & Ducem Rschouiæ se appellat. *Volga fluuius celebris.*

WOLOCZK, ciuitas & arx lignea, occidentem equinoctialem versus 24. mil. à Moschouia distat, à Mozaysko 12. à Twerio 20. Leporibus albis hæc prouincia abūdat, ibique magnus Dux sæpe venationum exercere solet.

WYELIKYELVKI, arx & ciuitas magna lignea à Moschouia 140. miliaribus, à Nouogrodia magna 60. à Polosczko 36. distat, eam Louat fluuius præterfluit, indeque Septentrionem versus fluens, in Ilmen lacum iuxta Nouogrodiam magnam ingreditur.

TOROPYECZ, arx & ciuitas, à Wyelikie luki decem & octo miliaribus distat, ad confinia Lituaniæ Ducatum Smolenscienſem attingens sita.

Hæ autem arx Toropyecz cum cæteris sibi adiacentibus, videlicet Drohobus. Biela, & Brensko, cum bona Seueriensis Ducatus parte, vno tempore per deditionem in magni Ducis Moschouiæ potestatem Ioannis Basilij deuenerunt, sub Alexandro Rege Poloniæ magnoque Duce Lituaniæ, prout latius in descriptione Regni Polonici dictum est. *Seueria à Lituania defecit.*

DVCATVS TWERENSIS.

TWerensis Ducatus, cuius titulum magnus Dux Moschouiæ sibi vsurpat, amplissima olim ditio erat, vna ex magnis Russiæ Principatibus, ad Volgã fluuium sita, 36. mil. distat à Moschouia. In ea est ciuitas Occidentem æstiualem versus Twer dicta, quã, Volga fluuius interlabitur. In altera autem Volgæ ripa castrum ligneum sibi coniunctum habet, ex cuius opposito Twercza fluuius Volgam influit. Hæc ciuitas monetam argenteam propriam habet, quæ valore Moschouiticæ æquatur.

Twerensis moneta.

Twerensis Ducatus. TERSAX oppidum 10. mil. Polonicis à Tweria abest. Huius olim pars dimidia Nouogrodiensi, altera Twerensi Ducatui subiacebat. Porrò hic Ducatus Twerensis à Ioanne Basilij, Moschouiæ Principe, auo moderni Ducis occupatus est.

DVCATVS PSKOVIENSIS.

Pskouia capta. PSkouia Principatus, olim amplissima sui iuris ditio erat. Sed à Ioanne Basilij, anno Domini 1509 occupatus est. In eo est ciuitas celebris totius regionis metropolis, Peskouia, gentiliter Pskow dicta, ad lacum Pskowa dictum sita, ex quo eiusdem nominis fluuius emergit, ac mediam ciuitatem interfluit, indeque sex miliaribus emẽsis in lacum Czuczko, vel Czudzin dictum ingreditur. Sola autem Pskouia in toto Moschi imperio muro cincta est, quæ in quatuor partes diuiditur, & earum singulæ suis mænibus clauduntur. Distatq; hæc ciuitas Occidentem versus à Nouogrodia magna 36. mil. à Wyelikie Luki, & à Regia Liuoniæ metropoli 60. Facilis ex Pskouia in mare Balticum esset nauigatio, sed scopuli quidam non longè ab Iwanow Gorod, & Nerua castris, in finibus Liuoniæ, impedimento sunt, vbi 2. mil. emensis Nerua fluuius pluribus fluuijs haustis in mare exoneratur. Hanc ciuitatem, anno supra dicto Moschouiæ Dux proditione sacerdotum occupauit, ciuibusq; in Moschouiam abductis, & in eorum locũ Moschouitis substitutis libertatem Pskouiensium, quam strenuè multis annis propugnabant, prorsus diminuit, eiusque titulum sibi vsurpat.

Pskouia proditione sacerdotũ capta.

DVCATVS NOVOGRODIAE MAGNAE.

Rurik Nouogrodiæ Princeps. NOuogrodiæ magnæ Principatus amplissimus olim, ex totius Russiæ Ducatibus erat. Cuius imperium Rurik Varegus forte sibi oblatum, imprimis administrabat, & tandem post eum successores eius latissimè ad Græciam vsque imperium suum extendebant. Et tũc temporis amplissimam ditionem in quinque partes distributam habebat. Imperiumq; suum Orientem, Meridiem, & Septentrionem versus, magna ex parte extendens, Lituaniam, Philandiam, Swetiam, & Nordwegiam ipsam attingebat.

Wolchow fluuius. Est autem in hoc Principatu ciuitas ingens & ampla, Nouogrodia magna appellata gentiliter Nouogrodwielki dicitur. Eam Wolchow fluuius nauigabilis interfluit, qui ex Ilmen lacu duobus werst supra ciuitatem emergens in alium locum, (Nouogrodia magna interlapsa,) Ladoga dictum, exoneratur: trigintasex Polonicis miliaribus emensis.

Ilmẽ lacus. Porrò Ilmen lacus supra Nouogrodiam duobus werst situs, in longitudinem decem & octo miliaribus Polonicis, in latitudinem verò duodecim patet, duosque præter alios celebriores fluuios excipit, Lowat, & Scholona dictos, vnũ verò emittit Volcho dictum, qui Nouogrodiam interfluit. Distat autem Nouogrodia Occidentem æstiualem versus, à Moschouia cẽtum viginti miliaribus, à Pskouia triginta sex, ab Iwanow Gorod, & Vielikie Luki, quadraginta. In hac ciuitate erat olim quoddam Idolum Perun appellatum, hoc in loco, quo nunc est Monasterium, Perunski monaster,

Perun Idolum.

ab idolo

ab idolo eodem dictum. Hoc Idolum à Nouogrodenſibus præcipuè cultu latriæ adorabatur: habebat autem formam hominis lapidem ignitum, manu tenentis, ſimilem fulmini. Nam Perun Ruthenis, & Polonis fulmen ſignificat. In huius laudem & honorem ignis ex quærcubus, qui perpetuò die nocteq; arderet, cōſtruebatur. Quod ſi negligentia miniſtrorum, ad hoc officium obeundum deſignatorum, ignem extingui cōtingeret, tunc capitis pœna plectebantur.

Ignis perpetuus ſacrō ſanctus.

Currente anno Domini 1470. cum Theophilus Archiepiſcopus Nouogrodiæ, ſua autoritate totam ditionem Nouogrodienſem gubernaret, Regi Poloniæ Caſimiro, tunc temporis magno Duci Lituaniæ perſoluens, Ioannes Baſilij Moſchorum Dux Nouogrodienſem principatum, graui acerrimoque bello per ſeptem perpetuos annos preſſit, ipſamque ciuitatem Nouogrodiam ſæpius obſtinatè oppugnabat. Tandem anno Domini 1477 ad fluuium Scholona dictum Nouogrodenſes bello ſuperauit, eoſque ad deditionem ciuitatis & totius Regionis compulit, & locum tenentem ſuum illis conſtituit. Cum autem nondum abſolutum ſe imperium in Nouogardienſes habere intellexiſſet, auxilio prædicti Theophili Archiepiſcopi, in Nouogardiam armata manu venit, ſub prætextu religionis conſeruandæ, quaſi ciues quoſdam à Rutenico ritu, ad Romanam Eccleſiam deficere volentes, cohibere propoſuiſſet, hacque ſimulatione Nouogrodiam ingreſſus, incolas ad miſerrimam ſeruitutem redegit, ciues, mercatoreſq; omnes, bonis omnibus, (parte vnicuique quarta relicta,) ſpoliauit, ipſumque Archiepiſcopum prouentibus omnique auro & argento priuauit, & alium Epiſcopum, (parua duntaxat reddituum portione illi conceſſa,) in locum eius conſtituit.

Nouogrodenſes ſuperati bello, iugoq; Ioānis Baſilij ſubacti.

Rvssa, oppidulum vetuſtiſſimum olim antiqua Ruſſia dictum, à Nouogrodia 12. mil. diſtat, quod fluuius ſalſus præterfluit, quem incolæ foſſa ampla in modum lacus coercent, indeque aquam per cannales vnuſquiſque ad ſuas ædes deducunt, & ex ea ſal coquunt.

Sal coctū.

Ivanow Gorod arx, quam Ioannes Baſiliades Moſchouiæ Dux, à quo & nomen accepit ad ripam Neruæ fluuij ex lapidibus ſectis extruxit, diſtat à Nouogardia magna 40. mil. à Pskouia totidem. Iuxta hanc arcem eſt ciuitas lignea Nerua, à fluuio appellata vbi Nouogrodenſes, & Pskouienſes merces ſuas deponere ſolent. Eſt ibi quoque ex aduerſo in altera ripa Liuonienſium caſtrum & ciuitas, quod etiam ab eodem fluuio Nerua appellatur, atque hæc duo caſtra Nerua fluuius interfluens, Moſchouiæ olim imperium à Liuonienſi diſlimitabat: Sed nunc Ioannes Baſiliades modernus Princeps Moſchouiæ, Nerua arce Liuonienſium cū cæteris potitus, vlterius fines ſuos promouit. Nerua autem fluuius ex lacu Czudzko dicto oritur, duobuſque in ſe receptis fluuijs, Pskowa, & Vielika Reka dictis, ex Meridie venientibus, Iwanow Gorod, & Neruam ciuitatem interfluit, indeque in mare Liuonicum exoneratur. Hoc fluuio ex Moſchouia merces in mare deportantur, præcipuè ex Pskouiæ & Nouogrodiæ magnæ regionibus.

Limes Liuonienſes & Moſchouitici Imper.

Nerua fluuius nauigabilis

Iamma Caſtrum, 12. mil. ab Iwanow Gorod, & Nerua ſitum eſt, ad Pluſſæ fluuij oſtia Septentrionem verſus. Deinde ſpacio 4. milia à Iamma, caſtrum & ciuitas Coporogia dicta, ad fluuium eiuſdem nominis occurrit. Hinc Septentrionem verſus, 25. mili. per Oreſſek, & Correllam ciuitates, ad fluuium Polua peruenitur, qui imperium Moſchorum à Philandia Swetiæ Regi ſubiecta diſlimitat.

VODZKA REGIO.

Haec regio à Nouogrodia magna, triginta miliaribus diſtans, inter Occidentem & Setentrionem ſita eſt, cuius incolæ proprium idioma habent, aliquantulum à Rutenico differens, in eam animalia cuiuſcunque generis ſi aliunde inducta fuerint, colorem ſuum in albedinem mutare perhibentur.

Animalia colorem mutant.

CORRELLA PROVINCIA.

HAec Prouincia suum proprium idioma habet, à Nouogrodia Septētrionem versus, sexaginta miliaribus Polonicis distat, cuius incolæ Moschorum Duci & Swerensium Regi propter vtriusque vicinitatem tributa pendunt. Huius prouinciæ fines ad mare vsque glaciale protenduntur.

SOLOWKI Insula Septentrionem versus, inter Dwinam & Correllam prouincias, octo mil. Polonicis à terra in mari sita est, Moschoniæ Duci subiecta. Estque ibi monasterium Ruthenicum insignè in quod mulieribus ingressus graui sub pœna prohibetur. Distat autem hæc Insula à Moschouia trecentis mil. à Bielleiezioro 200. mil. Polonicis. Sal ibi copiosius decoquitur. Solem illic in æstiuali Solstitio perpetuò, duabus tantum horis exceptis, splendere affirmant.

DVVINA PROVINCIA.

HAec prouincia in ipso Septentrione sita est, Nouogardensiumq; olim ditionis erat, & à fluuio præterlabente Dwina dicto nomen sortita est. Fluuius autem ipse ab Iug, & Suchana fluuiorum duorum confluxu Dwinæ nomen accepit. Dwina enim Ruthenis binos significat. Hic fluuius postquam Iug, & Suchana confluxerunt, Dwinæ nomine assumpto, emensis centum miliaribus, Oceanum Septentrionalem, qui Swetiam & Nordwegiam alluit, sex ostijs ingreditur. Numerantur autem à Moschouia ciuitate, trecenta miliaria Polonica ad ostia eius. Hæc prouincia quamuis centum miliaribus pateat, præter Colmogoram tamen Castrum, & Dwinam ciuitatem, quæ in medio regionis sita est, castrumq; Pinega in ipsis Dwinæ ostijs conditum, oppidis & castris prorsus vacua est. Pagis tamen cōpluribus abundat, qui propter terræ sterilitatem magno tractu, longè lateque ab inuicem distant. Incolæ verò ex piscibus ferisq; omnis generis victum, ex pellibus verò amictum acquirunt, panis enim vsum prorsus ignorāt. In maritimis huius regionis locis, vrsi albi maiori ex parte, in mari degentes reperiuntur, quorum pelles cum cæteris varij generis, animalium pellibus, incolæ, magno Duci pro tributo dant, atq; ita in Moschouiā sæpius deferuntur. Regio ipsa tota salsifera est, ex qua cæterarum regionum circumadiacentium incolæ, sal habere solent.

VSTIVGA REGIO.

A Dwina ex Septentrione in Meridiem procedendo Vstiug ciuitas & arx, à qua & regio nomen accepit, occurrit, ad fluuium Suchana condita. Distatque à Wolochda ciuitate centum mil. à Bieleiezioro centum quadraginta. Dicitur autem Vstiug, ab Vstiæ quod ostium Latinis sonat, & Iug fluuio ex Meridie in Septentrionem currente, ad cuius ostia primo sita erat, sed posteà propter loci oportunitatem, ad dimidium miliare supra ostia eius, vbi in Suchanam ingreditur, translata est, & antiquo nomine Vstiug hucusque appellatur. Hæc regio olim Nouogardensibus tributaria erat, in qua nullus propè modum panis vsus habetur. Quapropter incolæ ex piscibus & ferijs victum quæritant. Idioma proprium quamuis Ruthenico magis vtantur, habent. Sal ex Dwina regione supradicta eis aduehitur. Omnis generis ferarum pellibus abundant, præcipuè Vulpinis nigris, quæ interdum Zebellinis æquiparantur. Zebellinorum pelles illic nec multæ, nec admodum bonæ reperiuntur.

Vstiug denominatio.

VOLOCHDA PROVINCIA.

HAec prouincia inter Orientem & Septentrionem sita est, habetq; ciuitatem eiusdem nominis & arcem, natura loci munitissimā, in qua magnus Dux Moschouiæ

thæsauri

thæsauri sui partem tempore necessitatis condere solet. Abest autem à Iaroslaw 50. miliaribus Polonicis, à Bieleiezioro 40. eam fluuius Wolochda in Septentrionem ex Occidente fluens, præterlabitur, à quo ciuitas ipsa & prouincia denominata est. In hac regione viatores certam itineris rationem, propter crebras paludes & fluuiorum anfractus obseruare non possunt, tota enim palustrosa & syluestris est, & quo vlterius progreditur, eò plures & inuiæ paludes, fluuijque occurrunt, quondam sub Nouogardiæ magnæ, ditione erat. *Volochda fluuius & ciuitas.*

Waga fluuius, piscibus omnis generis abundans, inter Bieleiezioro & Wolochdam in paludibus, densissimisque syluis oritur, ac in Dwinam fluuium illabitur. Accolæ autem huius fluuij panis vsum pœnitus ignorant, ferisque venatione partim victitant, pellibus vulpinis nigris & coloris cinericei abundant.

BIELEIEZIORO DVCATVS.

Bieleiezioro, quasi dicas albus lacus, est regio ampla, vna ex Ducatibus Russiæ, in Septentrione sita iuxta lacum ingentem, à quo nomen ipsa regio & arx, ciuitasque traxit. Huius Ducatus titulo magnus Dux Moschouiæ vtitur. Hic autem lacus 13 mil. Polonicis in longitudinem, totidemque in latitudinem stagnat, & triginta sex fluuios excipit, vnum verò duntaxat Sosnaemittit, qui 15. mil supra Iaroslaw, & 4. mil. infra Mologam ciuitates emensis, fluuio Wolgæ celebri commiscetur. In hoc lacu est arx natura loci munitissima, inexpugnabilisque, in qua princeps Moschouiæ thesaurum suum recondere solet, illicque tempore necessitatis hostibus vrgentibus, velut ad asylum quoddam confugit. Abest autem Bieleiezioro à Moschouia centum mil. à Nouogardia magna totidem. Regio penè tota palustrosa syluosaque est, ideò viatoribus difficilem transitum præbet, & haud commodè ad eam, nisi stratis pontibus, concretisque glacie aquis peruenitur. Huius loci incolæ proprio Idiomate vtuntur, sed nunc ferè omnes Ruthenice loquuntur. A lacu Bieleiezioro ad sagittæ iactum est, alius lacus sulphur copiosè proferens, quod fluuius quidam ex eo emergens, ceu spumas supranatantes secum deffert. In hoc Ducatu, Sinaus Varegus sorte sibi è Ruthenis concesso, primus consederat, cuius etiam fratres vnus in Pskouia Truuor nomine, alter in Nouogardia magna Ruriczk dictus, (de quibus supra,) imperabant.

Thesaurus Moschouiæ albo lacu, reconditur.

Sulphureus lacus.

Tres Duces Russiæ antiqui.

IAROSLAVIAE DVCATVS.

Iaroslaw ciuitas & arx lignea ampla, ad Volgam fluuium sita, 46. miliat. à Moschouia distat. Regio ei adiacēs fertilissima est, præsertim ea parte qua ad Volgam vergit. Hæc olim secundo genitis magnorum Ducum Moschouiæ attributa erat, quos Ioannes Basiliades Moschouiæ monarcha, principatu expulsos in seruitutem redegit, ex quorum progenie adhuc supersunt, qui Knesi, (id est Duces) Iaroslawsci dicuntur, sed paruam in regione reddituum partem retinent. Ipse enim Dux Moschouiæ & titulum & Ducatum sibi vendicat.

ROSTHOVIAE DVCATVS.

Hic Ducatus inter præcipuos & antiquiores Russiæ principatus, post Nouogardiam magnam olim habebatur, & secundo genitis magnorum Ducum Russiæ, attributus erat, quorum posteri per Ioannem Basilij, auum moderni Ducis Ioannis Basiliadis eo exuti sunt. In hoc Ducatu est ciuitas & arx lignea Rostow dicta, regionis caput, in qua Archiepiscopus sedem suam habet, à Moschouia 34. mil. distat. Sita autem est, ad lacum quendam, ex quo Cotorea fluuius emergit, & *Rostouu ciuitas.*

Iaroslauia ciuitate præterlapsa in Volgam illabitur. Huius Ducatus titulo Moschouiæ Dux vtitur, nouissimumq; huius regionis hæredem, ex progeniæ Ducum Russiæ, anno Domini 1565. Ioannes Basiliades Moschouiæ Dux, tyrannicè trucidauit, progeniēque eius funditus deleuit.

VGLITZ ciuitas cum castro, ad Volgam fluuium condita, distat à Moschouia 24. mil. à Iaroslauia triginta.

Nundinæ celeberrimæ. CHLOPIGROD ciuitas 2. milia distat ab Vglitz, in ea celeberrimè frequenter fiunt nundinæ, ad quas Suetēses, Liuonienses, Rutheni, Lituani, Tartari, & aliæ quamplurimæ gentes confluunt, omnes verò tantum permutatione rerum vtuntur.

PEREASLAW, ciuitas & castrum, ad lacum quendam à Septentrione in Orientem reflectendo sita est, à Moschouia 24. à Rostow 10. mil. distat. Iuxta hanc est lacus quidā, ex quo sal copiosè decoquitur.

SVSDALIENSIS DVCATVS.

DVcatus Susdali, cum eiusdem nominis castro & ciuitate, in qua sedes Episcopalis est, Rostouiæ, & Volodimiriæ adiacet, inter præcipuos olim Russiæ Principatus numerabatur, ac reliquarum Russiæ partium metropolis erat. Hunc Ducatum secundo geniti Ducum Moschouiæ iure hæreditario possidebant, quorum tandem posteri per Ioannem Basilij, auum moderni Ducis Moschouiæ, eo expulsi & spoliati sunt.

CASTROMOWGOROD, ciuitas cum castro, in confluxu Costromæ & Volgæ fluuiorum sita est, 20. mil. à Iaroslauia Orientem æstiualem versus distat.

GALICZ Prouincia cum ciuitate & castro eiusdē nominis ex Moschouia in Orientem, per Castromowgorod euntibus occurrit. In ea propter crebras paludes fluuios, & syluas densissimas ratio vera itinerum obseruari non potest.

VIATHKA REGIO.

HAec regio ab eiusdem nominis fluuio denominata est, in cuius littore hæ ciuitates sitæ sunt. Chilinoua, Orlo, Coteluicz, & Sloboda. Orlo 4. milia infra Chilinouam sita est. Deinde 6. mil. Occidentem versus procedendo. Sloboda & Coteluicz ciuitates, ad Rheczicza fluuium sitæ, qui ex Oriente fluens in Viatkam influit, occurrunt. Hæc regio in Orientem æstiualem porrecta, 150. mil. à Moschouia distat. Tota ferè palustris & sterilis est, melle, feris, piscibus, aspreolisque abundans, in ea Ceremissæ populi passim vagantes latrocinantur. Hæc olim sub Tartarorū imperio erat, sed monarcha Moschouiæ Basilius, Tartaris expulsis eam sibi subiugauit, tituloq; eius (Ducem se Viathkiæ appellans) vtitur. Attamē Tartari vltra, citraq;

Viatkā fluuium. Viathkam fluuium, adhuc in campestribus habitant, maximè verò in Ostijs Viathke, vbi in Camam fluuium ingentem exoneratur.

PERMIA REGIO.

PErmia magna & ampla regio, à Moschouia 250. mil. distat. In ea est ciuitas eiusdem nominis ad Vischoram fluuium sita, qui 10. mil. inde emensis in Camam fluuium exoneratur. Incolæ huius regionis pane rarissimè vtuntur, & ceruina plerunque carne, aliarumq; ferarum victitant. Idioma proprium, literas quoque à Ruteniceis differentes habent, quas Stephanus Episcopus, (qui eos ad fidem Christi rebelles conuertit,) adinuenit, qui postea apud Ruthenos cathalogo Sanctorum adscriptus est. Quendam verò Episcopum, Stephani huius antecessorem, Permiani, cum eos ad fidem Christi conuertere nitebatur, excoriauerunt. Supersunt adhuc plurimi ex ijs Idolatræ, passim in syluis degentes. Hyeme per

Literæ Permiorum.

niues

niues traheis itinera faciunt, quas vel canes vel cerui albi (quos in hunc vsum pro iumentis habent) trahere solent. Pedites autem in Nartis (quemadmodum in plurimis Russiæ locis mos est) celeriter per niuem iter conficiunt. Hæ autem Nartæ sunt ligneæ quædam, & oblongæ soleæ duorum triumue cubituum longitudine, quibus inpedes inductis baculo oblongo cum cuspide suffulti, celerrimè feruntur, adeò vt nullo modo equi quamuis agilissimi cursu insequi possint, nam equo currenti asperitas niuis, montes, cæteraq; viæ obstacula, impedimento sunt, in Nartarum autem instrumentis currentes, colles, truncos, foueasq;, facillimè transiliunt, hocq; modo feras omnis generis apprehendere & capere tellis transfigendo solent. Huic Regioni Tumen regnum cuius Princeps Tartarus, conterminum est.

Narta. *Mirabilis cursus in Nartis.* *Tumen regnum.*

SIBIOR PROVINCIA.

HAec Prouincia ad Camam fluuium inter Permiam & Viatkam Regiones sita est, quæ castris & ciuitatibus vacua prorsus est. In ea Iaijczk fluuius ingens oritur, qui Tartarorum campestribus præterlapsis, in Caspium mare influit. Incolæ eius proprio Idiomate vtuntur, panis vsum nesciunt, sed ferina carne victitant. Mercimonia ex aspreolorum pellibus (qui apud eos præstantissimi reperiuntur) exercent, pro tributoq; easdem magno Moschouiæ Duci pendunt.

Iaiczk fluuius.

Regio ipsa tota ferè palustris & siluestris est, & propter Tartarorum vicinitatem magna ex parte deserta dicitur.

IVGRA REGIO.

IVgra siue Iuhra Regio, cuius incolæ Iuhri vel Iugrici appellantur, ad Oceanum Septentrionalem sita est, ex ea Hungaros sterilitate regionis caussata olim prodijsse, & Pannoniam occupasse ferunt, aiuntq;, eos patrijs locis egressos, primo ad Paludes Meotidis consedisse, Deinde ad Danubium fluuium Pannoniam versus concessisse, à suiq; denominatione Pannoniam Iuhariam, deinde Vngariam nominasse, & Duce Atila multas prouincias Asiæ & Europæ debelasse. Hinc ergo Moschouitæ plurimum gloriantur, dicentes subditos suos quondam Germaniæ, Italiæ, Græciæq; fines vastasse, totoq; mundo terribiles esse. Indigenæ huius regionis, vectigal magno Moschorum Principi soluunt, eodemq; idiomate cum Vngaris vtuntur.

Hungarorum ortus. *Hungariæ denominatio.*

PETZORA REGIO.

PEtzora Magni Ducis Moschorum ditio, longo tractu in Septentrionalem & Orientalem plagam fines suos iuxta mare glaciale extendit. Denominata est à fluuio eiusdem nominis Petzora dicto, qui à meridie fluens in Oceanum glacialem iuxta oppidum & castrum Pusteoziero dictum, sex amplis ostijs exoneratur. Circa hunc fluuium sunt montes, rupesq; in altum prominentes, Ziemnoi Poias Rutenis, id est, cingulus terræ dicti, quorum vertices ob continuos ventorum flatus, nudi absq; gramine sunt, niuibus frequenter rigentes. Crescunt autem illic arbores Cedri, circa quas nigerrimi Zebeli reperiuntur, aues etiam rapaces varij generis in his montibus nidificant, præcipuè verò Falcones albi ad venandas aues promptissimi, qui inde in Moschouiam afferuntur, eisq; magnus Dux in venatione vti solet. Atq; in principis Moschouiæ imperio hij montes, quos veteres Riphæos siue Hiperboreos (varijs in locis situm eorum ponentes) vocabant, existunt. Hij autem montes perpetuis niuibus gelu cōcretis albent, difficilemq; transitum iter carpentibus præbent. Tantæ enim altitudinis dicuntur, vt quidam à Mo-

Petzora fluuius. *Montes cingulus terræ.* *Arbores Cedri.*

ſchorum Principe ad id deſtinati, decemſeptem dies in aſcendendo quodam monte tranſigerint, attamen nequaquam verticem montis attingere potuerunt. *Iter in Petzorā.* Qui autem ex Moſchouia ad Petzoram proficiſcere volunt, per Vſtiugam & Dwinam prouincias tranſeuntes, recta in Permiam Regionem, quæ à Moſchouia ducentis quinquaginta miliaribus diſtat perueniunt, indeq́; vſitato magis itinere Petzoram attingunt. *Incolæ Petzoræ.* Incolæ huius Regionis ſimpliciſſimi ſunt, idioma proprium habent, panis apud eos nullus vſus habetur, Anno Domini ſupra milleſimū quingenteſimum decimo octauo, Rutenico ritu ſacro baptiſmi fonte abluti ſunt. Pelles ferarum varias magno Moſchorum Duci pro tributo penduut. In oſtijs Petzoræ fluuij eſt caſtrum & oppidū Puſteiezioro dictum, vltra quod in littore Oceani Septentrionalis variæ gentes ſunt, quæ communiter Rutenis Samogedz (id eſt, ſeipſos comedentes) appellantur. *Gens ſeipſam mutuo comedens.* Hæ gentes in Moſchouiam non veniunt, aliorum enim hominum cœtum, vitæque ſocietatem maximè refugiunt. Auium diuerſarumq́; ferarum copia ſupramodum abundant, vtpote, Zebelibus, Caſtoribus, Hermelis, Aſpreolis, Vrſibus albis, Lupis, Leporibus, & id genus alijs animalibus. Præterea in Oceano eis adiacenti piſces diuerſi generis & equi marini creſcunt, in eodem Oceano varia magnaque animalia dicuntur eſſe, inter alia *Mors Belua.* autem belua quædam magnitudine bouis, quam Moſchouitæ Mors appellant. Hæc belua in mari, aliquando verò in terra degit, boatus terrificos edit. Breues inſtar Caſtoris pedes habet, pectore prominenti latoque dentibus ſuperioribus in longū prominentibus. Dumque Oceano relicto in terram prædæ capiendæ gratia exire cupit, tum dentibus (quos longos habet) per promontoria mari impendentia affixa vertices montiū aſcendit. Tandem poſterioribus pedibus, dentibus admotis ſumma cum celeritate in terram delabitur, omniaque obuia aliquando per decem vel amplius miliaria, deuorans, mactanſq́; graſſatur, & tandem in Oceanum reuertitur, multoties autem ab incolis ſuperiora montiū occupantibus, telis & lapidibus priuſquam montes aſcendat prohibetur, hocq́; modo frequenter opprimitur. Ex harum autem beluarum dentibus, *Dentes mors Beluæ.* Moſchouitæ, Turcæ, Tartarique, manubria pugionum, cultellorumq́;, præſtantiores etiam framearum ſubtiliter conficiunt, ſolum autem propter dentes capiuntur, magno enim pretio, apud Turcas & Tartaros veneunt. Ad eundem Petzoram fluuium, eſt caſtrum & oppidum Papinowgorod dictum, *Papini gens.* huius accolæ Papini dicuntur, diuerſumque à Ruthenico idioma habent, & Duci Moſchorum tributa ſoluunt.

OBDORIA REGIO.

OBdoria à fluuio præterlabente Obbi dicto denominationem accepit, qui ex lacu quodam ampliſſimo Kitaijſko nominato emergit, ab orienteque in Septentrionem fluens, ſex Oſtijs in Oceanum Septentrionalem exoneratur, ad oppidum autem Obbi dictum eſt tam vaſtæ amplitudinis vt *Obbi fluuius ampliſſimus.* ſedecim miliarium Polonicorum, octuaginta autem Werſt Moſchouiticarum in latitudinem pateat, vixque duobus diebus nauigio quamuis ventis vela impellentibus tranatur, ſicq́; abundat piſcibus, vt nauigantium remigijs præmantur. *Vogulici gens.* Huic quoque fluuio Vogulici & Hugrirzchi populi accolunt, multa ibi varijq́; generis animalia capiuntur, quibus Regionis incolæ, (Panis enim vſum neſciunt) victitāt, pellibuſq́; Moſchorum Principi tributa perſoluunt.

DE IDOLO AVREAE ANVS.

IN hac Obdoriæ Regione ad oſtia Obdi fluuij, eſt quoddā antiquiſſimum Idolum de lapide exciſum, quod Moſchouitis Zolota Baba, id eſt, aurea anus dicitur. Eſt autem Similitudo mulieris vetulæ infantem in gremio *Similitudo Idoli.* tenentis, & alterum iuxta ſe infantem habentis, quem nepotem illius eſſe incolæ dicunt. Hoc Idolum ab Obdorianis Iuhriſcis & Vohuliſcis, alijſq́;

conter-

conterminis gentibus cultu latriæ veneratur, præstantissimasq; & maximi pretij pelles Zebellinas Idolo offerunt, vna cum reliquarum ferarum pretiosis pellibus, ceruos quoque selectiores ad sacrificium peragēdum mactant, *Sacrificium.* quorum sanguineos, oculos, & reliqua simulachri membra perungunt. Intestina autem cruda sacrificij deuorāt, & inter sacrificandum sacerdos Idolum consulit, quid ipsis faciendum quoue migrandum sit. Ipsum autem (dictu mirum) certa consulentibus responsa dare certosq; rerū euentus prædicere solet. *Boatus quidam.* Dicuntur etiam in montibus vicinis huic Idolo, sonitus boatusque quidam audiri, qui perpetuò sonitum in modum clangoris tubarum edunt. Hoc autem nihil aliud esse dicerem, nisi instrumenta quædam illic antiquitus posita, vel canales sub terraneos, sic natura ipsa effectos, qui vētorum perpetuò flatu sonum, boatumq; & clangorem continuò efficiunt.

Ab Obbi fluuio à parte sinistra ascendendo, Calami populi dicti in campestribus degentes occurrunt Moschorum Ducis tributarij. *Calami gēt.*

Infra Obbi fluuij ostia & auream anum sunt complures ingentes fluuij, Irtischæ, Beressva, Sosa, Tachnim, Danadim, & cæteri multi ex montibus cingulus terræ dictis emergentes. *Fluuij.* Horum fluuiorum accolæ ad auream anum vsque, & Ocæanum Septentrionalem habitantes, magno Moschorum Duci tributa persoluere dicuntur.

CONDORA REGIO.

Haec regio ad Ocæanum Septentrionalem sita, Obdoræ regioni vicina est, tota ferè syluis fluminibusque obsita, eius indigenæ proprio idiomate vtuntur, & Aureæ anus Idolum cum Obdorianis colūt, ferarum carnibus, quibus omnis generis copiosè affluunt, pro cibo vtuntur, pelles verò varias Moschorum Principi pro tributo pendunt. Regio ciuitatibus, castris, pagisq; prorsus vacua est. Huius titulo Moschorum Dux, (Ducem se appellans Condoriæ,) vtitur.

LVCOMORIA REGIO.

Lucomoria regio longo tractu iuxta mare Septentrionale extenditur, ab incolisq; sine vllis ædibus in syluis & campis habitātur. *Grustintzi & Serponowtzi populi.* Huic regioni confines sunt Grustintzi, & Serponowtzi populi à castro Grustina ad lacū Kitaijsko sito dicti, vbi Obbi fluuius supradictus fontes suos habet. Ab hoc lacu homines nigri, communis sermonis expertes, ad Grustinā arcem venire solent, secum adferentes varias merces, præcipuè autem vniones, gemmas, lapidesq; pretiosos, quas Grustinsi & Serponowtzi, rerum trāsmutatione facta ab eis mercantur. Hæ autem gentes Lucomoriæ, item Grustintzi, & Sperponowtzi, & quecunq; infra Obbi fluuiū & calum Kistaijsko dictū, iuxtaq; flumina Sosa, Beresiva, Danadim, & Tachmin habitantes, ad Ocæanum glacialem vsq; magno Moschorum Duci, vectigales dicuntur. Porrò de quibusdā populis in Lucomoria habitantibus, portentosum & dictu incredibile quiddam refertur, quasi illi quot annis 27. mensis Nouembris die, *Mirabile quiddam.* velut hyrundines & ranæ, præ intenso frigore brumali moriantur. Postea redeunte vere 24. Aprilis die, eos dennò reuiuiscere aiunt. Hi autem hoc modo commercia cum Grustintzijs & Serponowtzijs populis sibi vicinis habere dicuntur, *Mutue mercandi modus.* cum iam futuram mortem sibi imminere sentiunt, tunc merces suas certis in locis, deponunt, quas Grustintzi & Serponowtzi suis mercibus interim æqueualentibus eodem loco relictis, auferunt. Illi autem reuiuiscentes, illas merces, si æqua cōmutatione sibi placuerint, pro suis accipiunt: sin minus iustæ fuerint, à Grustintzijs & Serponowtzijs suas repetunt, vnde lites & bella hac de causa inter eos sepissimè oriri dicuntur. Ex Lucomoriæ montibus Cossin fluuius dictus, ingens oritur, *Cossin flu.* qui Lucomoria præterlapsa, in magnum fluuium Tachmin dictum, exoneratur. In Tachmin autem fluuio pisces quidā nasci dicuntur, qui capite, oculis, naso, ore, manibus, pedibusq;, hominem referunt, *Piscis mirabilis.*

Gens mirabilis. sed absque vllæ vocis expressione. Aiunt quoq; vltra hunc fluuium prodigiosæ formæ homines habitare, quorum alij ferarum more pilis rigent, alij caninis cum capitibus in speluncis subterraneis victitant.

LOPPIA REGIO.

A Lucomoria vlterius ad Oceanum glacialem procedendo Loppi populi, barbarie & feritate rigentes in campestribus & syluis degentes occurrunt. Hi nusquam certas sedes habent, sed vno in loco feris piscibusque quibus victitant (panis enim vsum nesciunt) depastis alio commigrant. Tuguriola sua in quibus habitant corticibus arborum cæspitibusque tegunt, vestibus ex diuersis ferarum pellibus Zbellinis, Hermelinis, Cetuinis, & id genus alijs insimul consultis vtuntur, eorumque huiusmodi vestitus interdũ in Moschouiam à mercatoribus defertur pileis etiam & caligis ex ceruinis pellibus confectis vtuntur. Tributi autem loco pelles & pisces quorum copia affluunt magno moschorũ Duci pendũt. Idioma suum proprium habent quod ab alijs non intelligitur, ideò apud exteros propemodum muti esse videntur. Sagitarij autem omnes sunt peritissimi, adeò vt si quas in venatione prestantiores feras nanciscantur, eas (vt pelles eorum integræ & intactæ sint) missa sagita in nasum oculosuè interficiunt. Hi etiam feras in nartis hyeme per niues insequuntur, insecutasque sagitis conficiunt, mercatores ad se ex varijs Regionibus quæstus gratia venientes, libenter excipiunt, quos in tuguriolis suis cum vxoribus relinqunt, ipsi verò interim venatum abeunt, reuersi, si vxores hospitum concubitu consuetudineq; lætiores & hilariores inuenerint, munere aliquo hospitem donant, sin minus, turpiter conuitijs lacessitum expellunt.

Victus vestitus habitatioque Lopporũ.

Loppi Sagitarij optimi.

Hospitum acceptio.

Monetæ pecuniariæ nullus apud eos vsus, sed cum mercatoribus aduentitijs rerum permutatione vtuntur, & pro pãno crasso viloso q; item pro securibus, acubus, coclearibus, cultris, poculis, speculis, & id genus alijs rebus, pelles ferarum varij generis mercatoribus dant. Regio quam inhabitant frigidissima est, solem ibi æstiualis solsticij tempore, quadraginta diebus perpetuo splendere (tribus noctis horis exceptis) perhibent, quibus sol velut quadam caligine obducitur, vt radij illius non appareant, Nihil ominus tamen laborantes ab opere suo excluduntur In his quoq; partibus montes in altum eminentissimi dicuntur esse qui ad Aethnæ (montis in Sicilia) similitudinem, flammas semper eructant, in quibus Salamandræ, animalia quædam, Lacertarum similitudine, que in igne non secus ac pisces in aquis viuunt, crescere perhibuntur.

Montes ignei.

Salamandra.

Vltra Oceanum etiam glacialem Regionem quandam Engroneland dictam, quasi incognitam, aiunt esse, Hæc tum ob altos montes qui perpetuis semper niuibus rigẽt, tum etiam ob perpetuam glaciem mari innatantem (quæ periculosam nauigationem facit) à commertio, conuersationeq; ceterarum gentium aliena seiunctaque est, ideo incognita dicitur.

Engroneland Regio.

Moschouitæ se plurimum iactant quod Princeps eorum ex hac quoque remotissima & ferè vltima orbis Regione tributa exigat. Hoc quamuis verissimile non sit, tolerari tamen aliquo modo potest, cum alios vicinos Principes qui ab ipsi tributa exigerent non habeant.

Atque hic finis Regionum Septentrionalium glacialique mari adiacentium (quæ Moschorum principis sunt tributariæ) esto. Nunc ad cæteras Regiones describendas Meridiem Orientemque versus sitas, Moschouitis confines reuertar.

CEREMISSI POPVLI.

CEremissi, Mordouotes, & Vachines, inter Viatkam & Volochdam Prouincias, quarum supra mentionem fecimus longè lateq; in vastis syluis, sine vllis ædibus habitant. Proprium Idioma habent, Machometisque sectam amplectuntur, quidam

Ceremissi sagittarij excellentes.

dam etiam Gentiliter, (nullam Dei notitiam habentes,) viuunt. Omnes autem furtis, & latrocinijs intenti, & carminibus magicis exorcismisq; maximè dediti sunt. Aduersus sagittarum telorumq; iactus intrepidi. Ferina carne & melle, (cuius aluearijs abundant,) in magna ex parte victitant. Pane enim rarò vtuntur. Omnes tam viri quam fęminæ cursu velocissimi sunt, sagittarijsq; peritissimi, arcum nunquam de manibus deponunt, quo adeo oblectantur, vt etiam filijs cibū obstinatissimè prohibebant, nisi prius signum præsignatū ex arcu sagitta ferirent. Artificium laborq; eorum feras venari, & sagittis figere, quorum carne vescuntur pellibusq; vestiuntur, ac easdem pro tributo magno Duci Moschorum pendunt. Inter venandum autē, Nartarum instrumento pedibus inducto, (cuius in Permiæ descriptione supra memorauimus,) vtūtur: in quo agilissime velocissimeque feras insequendo feruntur. Quia verò harum Nartarum instrumento velocissimi cursus, omnes ferè Septentrionales gentes, & ipsi Moschouitę, Rutheniq; communiter vtuntur, imaginem vsus earum subijciemus. Sunt autē longè quædā ligneæ soleæ longitudinem trium cubituum adæquantes, in anteriori parte in modum traharum erectę, quidā verò hoc instrumentū ad suæ proportionis staturam in longitudinem conficiunt, quo in vtramq; pedem inducto velocissime feruntur.

Nartarum vsus.

MORDWA POPVLI.

Mordwa gens bellicosa.

A Nouogrodia inferiore quam superius descripsimus Orientem, & Meridiem versus, vastæ ingētesq; occurrūt syluæ quas Mordwa populi sic dicti, magno iuxta Volgam fluuium insignem tractu, inhabitant. Idioma proprium habent, in pagis passim degunt, agriculturamque exercent. Melle, diuersique animalium pellibus pretiosis abundant. Homines sunt duri & bellicosi, Tartarosq; latrocinātes, (quos in vicinio habent,) à finibus suis fortiter propulsant, omnes ferè pedites incedunt, arcubus oblongis vtuntur, sagittandiq; peritia pollent, feras præstantiores, vt pellibus corū integris & intactis potiētur, in nasum sagitta missa interficiunt. Eorum quidam Machometi sectam amplectūtur, quidam verò in Idolatria perseuerant. Vectigal annuum magno Moschorum Principi pellibus diuersarum ferarum soluunt. Mulieres eorum decoris causa vngues nigro colore artificialiter inficiunt, apertoque capite & crinibus passis semper incedunt. His aliæ gentes Ceremissi intermixtæ sunt, qui ad differentiam Ceremissorum Septentrionalium de quibus supra Superiores Ceremissi, siue montani, à collibus quos inhabitant, appellantur. Hic de vicinis contermini isq;, Moschouitico Imperio, Tartaris Cazanensibus. cæterisque campestribus in ordas distributis nobis dicēdum esset: sed ne ordo rei interumperetur, de moribus religione, & vitæ consuetudine Moschouitarum pauca subijcienda nobis, non abs re videntur. His autem absolutis, Tartatorum fines gentisque motes breuiter attingemus.

DE RELIGIONE MOSCHOVITARVM, OMNIVMq; Ruthenorum. Caput II.

Rutheni Christiani

Rutheni omnes postquam semel fidem Christianam Græcorū ritu, anno restitutæ per Christum salutis 942. susceperunt, sub Olha Ducissa & Volodimiro filio eius Monarcha Russię, in ea ad hunc vsq; diem vnanimiter fortiterq; perseuerant. Quamuis quidam proceres Russiæ Polono Regi subiectæ, doctrinam Lutheranam, & Zuinglianam sequantur, sed vulgus omne, maiorq; pars magnatum, & nobilium, fidem antiquitus Gręcorum ritu susceptā, firmiter retinent. Sic quoq; omnes regiones Russiæ, quæ alba dicitur, Moschorum Principi subiectæ, Christianæ fidei, quam à Græcis susceperunt, vestigijs firmiter vnanimiterque insistunt. Vnus autem totius Russiæ Metropolitanus olim erat tam Moschorum, Lituanorumque Ducibus Regique Polonorum tributarius, qui sedem

Metropolitanus Russiæ.

suam primo in Kiouia Russiæ Lituanorum Metropoli ciuitate retinebat, tandem in Volodimiriam, postremo in Moschouiam translata est. Cum autem Metropolitanus Moschouiæ septimo vno quoque anno Russiam Lituanis subiacentem, causa exigendarum pecuniarum inuiseret, ablataque magna pecuniarum summa discederet. Vitoldus magnus Lituaniæ Dux, re considerata, prouincijs suis, ne thesauris exhaurirentur, consulere volens, Episcopis, Abbatibusque Russiæ cõuocatis, iudicio eorum Metropolitam in sua Russia elegit, qui sedem suam Vilnæ, (quæ est Lituaniæ metropolis) habet, in Basilica diuæ virginis, quæ Ruthenis, Preczista, id est, castissima dicitur. Hic autem metropolita rarò Vilnæ commoratur. Est verò Episcopus Vilnẽsis præcipuus, secũdum ordinem Ecclesiæ Romanæ, ipsa enim Vilna Romanum ritum sequitur: sed media pars Ruthenorum eam incolit, pluresque Ecclesiæ in ea Ruthenicæ quam Romanæ conspiciuntur. Porrò omnes Metropolitæ Ruthenorum à Patriarcha Constantinopolitano, autoritatem suam habent, & primò omnium Episcoporum Abbatum, & totius ordinis spiritualis iudicio, & consensu Metropolita eligebatur, sed nũc hanc autoritatem magnus Dux Moschouitarum sibi asciuit, suoq; iudicio Metropolitam in Moschouia constituit.

Metropolitanus Russiam Lituania eligitur.

A sancto Andrea Apostolo Rutheni se fidem Christianam suscepisse iactant, adhuc ante Olham, & Volodimirum, quem ex Græcia per Pontum Euxinum ad ostia Boristenis fluuij, gentiliter Dnepr dicti, appulisse annales eorum testantur, & inde ad Kiouiam, tunc temporis metropolim Russiæ, aduerso fluuio peruenisse, atq; ibi omnem terram Russię benedixisse, & baptisasse, signumq; crucis eũ illic constituisse. Ex Kiouia tandem aiunt eum ad fontes Boristenis Dneprisko dictos, peruenisse. Indeq; in Nouogrodiam magnam, deinde per mare Germanicum Romã vsq; nauigasse. Postremò in Peloponeso Græciæ, sub Ago huius nominis Rege, propter Christũ crucifixum fuisse.

S. Andreas in Russia esse dicitur

Archiepiscopi Moschouiæ & Episcopi.

Archiepiscopi in toto imperio Moschorũ duo sunt, vnus in Nouogardia magna, qui habet prærogatiuam, infulam albam bicornem nostrorũ Episcoporum more gestãdi. Secundus in Rostouia. Episcopi sunt multi, videlicet Permiæ, Susdaliæ, Twerẽsis, Columniæ, Cernigouiæ, Rhesanensis, Smolenstẽsis, Plescouiensis, &c. Vestes eorũ sunt sicut aliorum Monachorum nigræ, nisi quod aliquando sericeas ferunt, & præsertim pallium nigrũ, quod habet à pectore tres fimbrias albas, ad similitudinem riuuli fluentis inflexas, quod significat, ex cordibus eorum riuulos doctrinæ fidei, & bonorum exemplorum scatere. Metropolita autem, Archiepiscopi, & Episcopi, Abbates, Monachi, carnibus perpetuò abstinent. Prouentus necessarios ex prædijs, & alijs extraordinarijs accidentibus, & beneficijs habẽt. Arces verò vel ciuitates, & omnes administrationes seculares, eis ademptæ sunt. Sed metropolita Russiæ Polono Regi subiectæ, & alij Episcopi villas ciuitatesque possident.

Vestitum Episcoporum.

Monachi.

Abbates qui Igonomei, priores qui Archimendritæ dicuntur, & omnes Monachi durissimas, molestissimasq; leges, & regulas præscriptas habent, nullo solatij genere recreari eis conceditur. Omnes non solùm Principis, sed cæterorum nobilium mandatis parent: plures eorum ex Monasterijs in hæremum se conferunt, ibiq; in arctis tuguriolis, aut soli, aut cum socijs manent, victum de radicibus arborum, & varijs terræ herbis acquirunt.

In sacerdotij gradus hi tantum promouentur, qui diu apud Ecclesias seruierunt. In Diaconum autem nemo consecratur, nisi vxorem habuerit, vnde interdum & matrimonio copulantur, & in Diaconatum consecrantur. Præterea qui virgini stuprum aliquando obtulerit, aut vxorem suam primo concubitu viciatam animaduerterit, in Diaconatum non ordinatur. Mortua vxore sacerdos à sacris prorsus suspenditur, nisi monasterium ingressus iuxta regulam viuat, officijs etiam Diuinis peragendis si castè viduus vixerit, velut minister cum cæteris Ecclesiæ ministris choro interesse potest. Si autem viduus sacerdos aliam vxorem, (quod eis liberum est) duxerit, is munere sacerdotali priuatur, nihilque commune cum clero habet. Nullus sacerdotum Monachórumué, horas canonicas dicit, nisi habeat imaginem alicuius Diui præsentem, quam

Sacerdotũ Regula.

etiam

etiam nemo nisi cum magna veneratione attingit. Qui autem eam in publicum profert, manu eam in altum extollit, quam omnes prætereuntes cruce se signantes inclinando plurimum venerantur. Libros Euangelij maxima veneratione prosequuntur, neq; eos manibus tangunt, nisi prius caput multoties inclinando, cruce se munierint. Omnes sacerdotes ex contributione quadam certa sustentantur. Assignantur etiam eis domunculæ cum agris & pratis, vnde victum suis vel famulorum manibus, more agricolarum acquirunt.

Sacerdotes Romanos confundunt, qui cælibem vitam ducere sese iuramento obstringunt, cum sancta Synodus quæ fuit in Gangra scribat in quarto canone: qui spernit sacerdotem secundum legem vxorem habentem, dicens quod non liceat de manibus eius Sacramentum sumere Anathema sit, id eadem Synodus dicit, Omnis Sacerdos, & Diaconus propriam vxorem dimittens, Sacerdotio priuetur.

Habitu haud dissimili à secularibus vestiuntur, solum modo pileolum nigrum rotundum quo rasuram tegunt gestant. Commam ad brachia protensam nutriunt, omnes baculos Posoch dictos, quibus innituntur, cum manubrijs incuruatis gestant.

Festa Ruthenorum

Rutheni secundum Calendarium suum, plurima festa Diuorum, non his diebus quibus Romani celebrant. Trinitatis festum celebrant feria secunda Pentecostes, in octaua autem Pētecostes festum omnium sanctorum obeunt. Festum verò Corporis Christi more Romanæ Ecclesiæ non venerantur. Viri præstantiores peractis sacris, ebrietate, & commessationibus, festos dies consummunt. Ciues artificesq́ue Diuinis peragendis interesse solent, quibus peractis laboribus domesticis, cęterisq́; negocijs incūbunt, dicentes feriari & à lobore abstinere, dominorum esse.

Nicolaū sanctum inter cæteros diuos præcipuè venerantur, eumq́; Diuino ferè cultu prosequuntur, Templaq; præcipua nomini eius dicata erigunt, de cuius plurimis miraculis frequenter prædicant.

Habent etiam in Catalogo sanctorum Romanos quosdam Pontifices, quos inter sanctos venerantur. Cæteros verò qui post eorum schisma fuerunt (quando à Romanis disiuncti sunt) execrantur, & pro hæreticis grauissimis eos habent, eosq́ue schismaticos appellant.

Concilium sub Adriano Papa.

In septimo enim generali Consilio, quod sub Adriano Papa celebratum est, conclusum esse dicunt, vt ea quæ in præcedentibus Synodis constituta conclusaq; fuerint, in posterum quoque solida rata, acceptaq; & perpetua teneātur, nec posthac cuiquam sub graui anathematis pœna aliud concilium celebrare, aut accedere licere. In his antē septem Consilijs hos Pontifices Romanos fuisse constat, quos Rutheni inter sanctos venerantur, dignosque Cathedra sancti Petri dicunt, ideò quod secum sentirent in prima Synodo, Papam Syluestrum, in secūda Damasum, in tertia Celestinum, in quarta Leonem, in quinta Vigilium, in sexta Orphanum, in septima Adrianum, omniaq; Concilia & Synodos, post hos septem prædictos Synodos celebrata, maledicta, peruersa, & hæresi turpiter deprauata, esse dicunt. Erat quidem Metropolitanus Russiæ Isidorus nomine qui sedē suā in Kionia retinebat, is ad Cocilium Florentinū q̄ celebratū est, sub Eugenio Papa venerat, vbi Ecclesias Ruthenicas abiectis Gręcorū ritibus, cum Romana Ecclesia vniuerat, tandē in Russiam reuersus cū propositū suum & rem iam conclusam Rutenis proponeret, illosque ex verbo dei ad vnitatem & concordiam fidei instrueret: Captus omnibusq; bonis spoliatus in carceres coniectus est.

Isidorus Metropolitanus.

Doctores Ruthenorum.

Doctores quorum dogmata Rutheni sequuntur sunt hi, Basilius magnus, Gregorius Nazianzenus, & Ioannes Chrisostomus, quem illi Zloto vsti, id est, aureum os habentē appellant. Gregorij etiam Pontificis Romani libros de moralibus scriptos habent.

Sacrum.

Concionatoribus absunt.

Sacrum siue missa Sclauonica lingua apud illos peragitur, intermixtis etiam aliquādo cantionibus Græcis, Epistola & Euangelium, quo magis à populo percipiantur extra chorum in medio Ecclesiæ astanti populo clara voce recitantur. Concionatoribus carent, satis enim esse putant sacris interfuisse, ac Euangelij Epistolarumq́; verbaque vernacula lingua recitat sacrificulus audiuisse. Concionariq́; in suis Ecclesijs obsti-

natissimè prohibent, dicunt enim se hoc modo varias hæreses & diuersas de fide opiniones effugere, quæ ex contionibus & subtilibus argumentis sophisticisque quæstionibus oriuntur.

Obscuratio panis. Panem ad sacrificandum hoc modo sacrificant, vnus eorum præparatum panem ad secrificādum in patena super capite, per minorem portam de sacrario egressus portat, alter verò copertum calicem vino repletum, cæteris Diaconis vel sacerdotibus imagines sanctorum, Petri, Pauli, Nicolai, vel Michaelis archangeli, magna populi circumstantis acclamatione & veneratione præferunt, quidam ex circonstantibus acclamant vulgari oratione, Domine miserere, alij fronte terram gentili more percutiunt, quidam se signo crucis frequentius caput inclinando muniunt, varia deniq; veneratione ac cultu circumlata signa venerantur. Postea finito circuitu per mediam chori portam sacerdotes in sacrarium ingrediuntur, sacrumque peragunt. Quoties se signo crucis muniunt, id manu dextra sic faciunt vt frontem primum, deinde pectus, mox dextram ac demum sinistram pectoris partem punctis in formam crucis tangant. Quod si quis aliter se signo crucis munierit, hunc velut hæreticum obiurgānt.

Gloriantur Rutheni se solos cum Græcis veros Christianos esse, Romanos verò & alios Christianos damnant & execrantur, tanquam primitiuæ Ecclesiæ desertores, & septem sanctarum Synodorum præuaricatores.

BAPTISMI Sacramento Rutheni hoc modo vtuntur: nato infante, sacerdos statim accersitur, qui ante fores puerperæ habitationis, certas orationes dicere solet, infantique nomine imposito domum reuertitur. Postea puer in templum defertur, hocque modo baptisatur, in aquā immersus, Chrismathe quod in hæbdomada, feria sexta pascham præcedente, consecratum est vngitur, deinde myrrha: Postea capillos infanti sacerdos abscindit, eosque ceræ intricatos in ecclesia certo loco deponit. Sal autem & Saliuam Romano more, cum puluere mixtam inter baptisandum non adhibent, aquā verò baptismatis pro singulis infantibus consecrant, & continuò post baptismum in foueam ad id præparatam eam effundunt. Fideiussores verò vel susceptores infantis, quoties circa baptismum sacerdoti interroganti an Diabolo infans renunciaret corrspondent, toties in terram expuunt.

CONFIRMATIONIS, seu munctionis Sacramentum maximè abhorrent, hocq; argumento vanam, & damnabilem confirmationem, esse approbant, quod in Synodis omnibus ferè dictum sit, præcipuè verò in Nicena, confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum, cum autem vnum sit baptisma vnum etiam esse Chrisma, & virtutem eandem Sacerdotis & Episcopi circa Sacramenta distribuenda, dicunt esse.

PVRGATORIVM, Græci & Rutheni negant, sed dicunt vnumquenq; secundum opera sua, post mortem locum designatum habere, vbi diem iudicij extremi expectaret, pios quidem cum Angelis placidis, in lucidis & amenissimis, Aelisij viridiferis campis recumbere, impijs autem in obscuris, cæcis, nigrisque caligine obductis voraginibus, cum Angelis terribilibus destinatam esse mansionem, ad expectandam iudicij diem,

Opinio de animabus. vnde illæ animæ quæ in locis amænissimis & splendidis, cum angelis placidis, benignisque collocatæ sunt, gratiam Dei sibi futuram cognoscunt, assidueque iudicium extremum fieri petunt. Aliæ contra condemnationem sibi imminere & pœnas terribiles in caliginosis voraginibus sitæ præsagiunt, idque eò maximè allegant quod animæ post

Matthæi 25. mortem in cœlum statim non ascendunt neque in infernū. Quibus enim illud verbū à Christo in nouissimo die diceretur, venite benedicti patris mei possidete regnum cœlorum &c. cum iam omnes antea in cœlo sint, & contra, ite maledicti in ignem ęternū, cum iam olim in inferno cōdemnati fuerint. Neque etiam animam à corpore separatam pœnis obnoxiam esse credunt, nam cum anima se vitijs cum corpore simul contaminauerit, cum corpore etiam expiendam putant, quod ego Theologis discutiendū relinquo.

Funebre autem sacrum pro defunctis ideo faciūt, quod ijs suffragijs tolerabiliorem animabus locum impetrari sperant, vbi facilius extremum diem iudicij expectare possint. Imò

ſint. Imò etiam cum aliquis magnæ autoritatis vir moritur, tunc Metropolitanus ſiue Epiſcopus, Epiſtolam ad ſanctum Petrum ſcribit, ſigillo ſuo & manu ſubſcriptione munitam, quam ſuper pectus defuncti ponit, dans teſtimonium de bonis pijſque operibus eius, Vtque in cœlum facilius poſt diem iudicij admitteretur, & Chriſtianæ religionis Catolicæ agnoſcatur, ſubſcribunt. Præterea agreſte vulgus circa mortuorum ſepulturam, varijs cæremonijs & ſuperſtitioſis plerumque vtitur. Sepulturæ eorum in ſyluis, & vbi agris tumulos aggeſtis, lapidibus muniunt, ſignumq; crucis ſuper imponunt. Loca pro ſepeliendis defunctis non conſecrant, aiūt enim corporibus baptiſatis ſacramentiſque Chriſti dicatis, & conſecratis, terram ipſam & non corpora terra conſecrari.

Mortuorū cæremonia

Spiritum quoque ſanctum à patre tantum & non à filio procedere confitentur, ac Romanos dicentes credo in Spiritum ſanctū, qui à Patre & filio procedit, confundunt, eoſque conformes hæreſi Macedoniæ & Arianæ dicunt. hac de cauſa quod duo principia duaſque voluntates de Spiritu ſancto & duas virtutes adducerent, & honori Spiritus ſancti detraherent. Hic auten Rutheni non intelligunt vnam eſſe Diuinitatis voluntatem, poteſtatem, gloriam, & honorem Sicque ſecundum Concilium Nicænum, contra Arium, & Conſtantinopolitanum, contra Macædonium celebratum dicunt: Credo in Deum Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, Dominum verum & viuificātem, à Patre procedentem qui cum Patre & filio ſimul adoratur & conglorificatur.

IEIVNANDI MOS APVD RVTHENOS.

RVtheni in Ieiunio, prout in cæteris cæræmonijs, à Romanis diſcrepant, quatuorque ieiunia magna, quibus carnibus abſtinent habent, Primum in quadrageſima ſeptem integris hæbdomadis ab eſu carnium abſtinēt. In prima autem hæbdomada quam nos vltimam Bachanalium dicimus, illi lactarijs & butiraceis cibis vtuntur, eamq; Maſlna, quaſi butiraceam appellant, reliquis verò ſeptem integris ſeptimanis ad Paſcha vſque etiam piſcibus abſtinēt, oleribus, cauliculis, raphano, fungiſq; contenti. Quidam etiam deuotiores Dominicis tantum & Sabbatinis diebus (quibus ieiunare peccatum putant) cibum ſumunt, reliquis diebus niſi fruſtulo panis in meridie cōfortati ab omni cibo abſtinent. *Alij* die Dominico, feria tertia, quinta & ſeptima. cibis coctis veſcūtur, reliquis fruſtulo panis, cum aqua fermentata, ſunto, totis diebus inædiam tollerant.

Secundo ieiunant poſt octauam Pentecoſtes vſque ad ferias Petri & Pauli Apoſtolorum, appellantque hoc ieiunium Diui Petri.

Ieiunium Petri.

Tertio à prima Auguſti vſque ad aſſumptionem Beatiſſimæ virginis Mariæ, ieiunio ſe macerant. Quarto ſex ſeptimanis in aduentu Domini carnem & butirum abhorrent, vocaturque hoc ieiuniū Philippi, inchoatur enim ſub feſtum Philippi ſecundum Rutenicum Calendarium. Omnibus verò diebus ſabbatinis (exceptis temporibus ieiunij) carne veſcuntur Sed feria quarta & feria ſexta grande peccatum carnibus vti credunt, ita vt ſi Petri & Pauli Aſſumptioniſque Meriæ feſtum feria quarta vel ſexta cōtigerit tum ea quoque die carnibus non veſci peccatum putant, Romanoſque hac de cauſa maximè redarguunt, argumento Clementis Pontificis Romani id comprobantes, qui dicit in Statutis Apoſtolorum Canone Lxiiij. Si Eccleſiaſticus die Sabbato vel Dominico ieiunans inuentus fuerit, exceptis ieiunij Sabbatis ab Eccleſia præſcriptis, Sacerdotio degradetur, ſi autem ſæcularis homo fuerit excommunicetur, & ab Eccleſia ſeiugatur. Nullius ſancti vigiliam ieiunio venerantur, præter ſancti Ioannis Baptiſtæ quam vigeſima noua Auguſti die, (ex præſcriptio Calendarij ſui) celebrant.

Ieiunium diuæ Virginis.

Ieiunium Philippi.

Monachi grauioribus ieiunis præ cæteris onerantur, qui aqua fermentata cum fruſtulo panis ſemel in die ſumpta, contenti eſſe cognitur.

CONFITENDI MOS.

CIrca Paschatis festum Rutheni, præcipuè confiteri solent, hoc modo: Confessor vna cum confitente, in medio templi stat magna cordis cum deuotione, contritioneque ad imaginem alicuius diui vltu reuerenter conuerso postea confitenti secundum peccati grauitatem iniuncta pœnitentia, ante ipsam imaginem confessor, & confitens magna cum deuotione reuerenter sese inclinant, signoque crucis frequentius frontem pectusque & brachia munientes, alto cum gemitu consuetam orationem proferunt. Iesu Christe Fili Dei viui miserere nostri. Quosdam etiam qui grauius aliquid deliquerint aqua sacrata abluunt, quam in Epiphania Domini toto fluuio vel stagno (secũdum morem) consecrato hauriunt, & pro abstergendis noxialibus delictis, per integrum annum in templo reseruant. Quibusdam verò pro pœnitentia ieiunia & breues facilesque orationes, iniunguntur. Dominicam enim orationem perpauci ex vulgo sciunt, dicuntque orationem Dominicã scire, Dominorum & Sacerdotum qui nullis laboribus occupantur opus esse. Confessionem etiam quamuis ex præscripto habeant eam tamen ad dominos pertinere agrestes dicunt, sibi autem in Deum & filium eius Iesum Christum & Spiritum sanctum simpliciter credere satis esse. Hacque oratione omnes Rutheni promiscuè, & peculiariter vtuntur, Iesu Christe Fili Dei viui miserere nobis.

Aqua consecratio.

SACROSANCTAE EVCHARISTIAE VSVS.

SAcramento Eucharistiæ Rutheni sub vtraque specie vtuntur, aliud autem pro infirmis & aliud pro communicantibus secundum consuetudinem habent. Pro infirmis sacramentum, in hæbdomada magna ante Pascha, die Iouis consecratum, in vase mundo per integrum annum seruatur. Dum autem id Sacerdos pro infirmo daturus est tum parum vini & aquæ tepidę addit, portiunculamque benè humectatam egroto coclear de calice porrigit. Si autem puer infirmus fuerit, adeò vt non possit de pane sumere, tunc infunditur ei gutta vini consecrati in os de calice. Pro communicantibus verò secundum consuetudinem, Sacramentum dum Sacrum sine Lyturgia peragitur consecratur, quod sacerdos coclear ex calice in portiunculas minutas redactum, & vino commixtum communicantibus distribuit. Prescriptum communicandi tempus ante festum Paschæ (vel quotiescunq; aliquis voluerit modo confessus sit) habent. Pueros qui septem annos transigerint ad Sacramentũ admittũt dicuntq; hominẽ septennio trãsacto cõtra Deũ peccare incipere.

Duplex apud Rutenos Eucharistia.

Porrò omnes Rutheni pane fermentato & nõ azymo (prout Romanæ Ecclesiæ mos est) vtuntur, idque hac ratione approbant, quia Iudæi in memoriam liberationis suæ ex Egipto, secundum mandatum Diuinum azymis vtuntur, se vero semel christianos factos nunquam in labore Aegyptiorum fuisse, ideò de huiusmodi Iudeorum azymis, Sabbato & circumcisione obseruandis, se liberos esse dicunt, si enim aliquis sequatur vnum ex illis (Paulo attestante) totam legem adimplere tenetur. Eundemque Apostolum dicentem, fratres ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quia Dominus in qua nocte tradebatur accepit panem benedixit &c. de pane fermentato & non azymo dixisse intelligunt. eo enim tempore nec azyma nec Pascha esse cum Dominus cœnaret, dicunt. Idque hoc argumento maximè approbãt, quia Iudeorum Pascha stando fit, & commeditur secundum legis præscriptũ, hoc autem in cœna Christi non erat (vt Euangelista dicit) recumbentibus eis duodecim &c.

Non azymis Ruteni sed fermentato pane vtuntur.

Item & discipulus recubuit super pectus ipsius in cœna &c. Quod etiam Christus dicit ibidem desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum, non de Iudæorum Pascha enim dixisse sentiunt, quod antea semper comedebat cum Apostolis Neq; azyma Christum Apostolis dedisse sed panem fermentatũ credunt, cum dicit, Ecce panis quẽ ego do vobis. Similiter ad Iudã, cui ego dabo panẽ intinctũ ipse traditurus est me.

Romanos autem in azymis communicantes confundunt, dicentes eos Iudaicos ritus obseruare, in hæresiq; Iuliani Apolinaris Laodicensis, & Pauli Syrij Samosatensis, Machometi, Aeuthichij, & Diasterij ambulare, qui erant in sexta Synodo deprauatissimi hæretici, & spiritu Diabolico repleti.

Mulieres autem apud Ruthenos panem ad sacrificandum Proskura dictum conficere solent. Seliguntur autem ad id mulieres prouectæ ætatis quæ mensibus patiendis amplius non sunt obnoxiæ, præcipuè verò viduæ sacerdotum relictæ, id muneris obire solent.

DE MATRIMONIO.

ITa Rutheni Matrimonium contrahunt, vt quartum consanguinitatis gradum non attingant. Tertiam ducere vxorem viro vix concedunt, & non admodum legitimum matrimonium esse putant. Quartam verò nec concedunt, neq; etiam Christianum esse iudicant. Pro adulterio non computant, si vir habens vxorem cum soluta concubuerit, excepta vxore alterius.

DIVORTIA inter se frequenter celebrant Episcopis permittentibus, literasq; repudij dantibus.

Quidam etiam agrestium, quibus ad Episcopos propter longam itineris distantiam aditus difficilis est, Diuortium tali modo (more gentili antiquitus obseruato) peragunt, cum sibi vir & vxor vtrinq; displicent, tunc extra pagum in triuium ambo prodire solent, mantili accepto quod inter se manibus vtrinque tenendo per medium discindunt, hocq; inter se diuiso matrimonium etiam, inter se diuisum esse putant, & vxori repudiatæ vir dicere solet, vade tu hac, ego illac pergam. Sed hic peruersus Diuortij modus nunc prorsus abolitus est. *Diuortium.*

Hoc autem ritu Matrimonium inter sponsam & sponsum contrahitur. Imprimis mensa in medio templi adornatur, ingredientibusque templum sacerdos præcedens certas recitat orationes, deinde pro Patriarcha, Metropolitano Episcopis, & toto clero, pro monarchaq; suo, & omni ordine equestri, & plebeio qui ritus suæ fidei sequuntur sigillatim sacerdos cum Diacono clara voce orant. His peractis sponsus & sponsa mensam præparatam accedunt, in linteoq; secundum morem pedibus substrato vterque stat. Postea sacerdos ex præscripto an alicui olim non spopondere intterrogat, stolaq; manus vtriusq; annulos commutans colligat. Deinde coronas ligneas vel ex tiliæ libro pictas ad id muneris in Ecclesia reseruatas capiti vtriusque imponit, dicens: Posuisti Domine coronam super caput eius de lapide pretioso, &c. Euangeliumq; de nuptijs in Chana Galileæ celebratis recitat. Deinde panem & ceruisiam consecratam desponsatis ad prægustandum porrigit, postea stolam (qua sacerdotes collo appensa vti videmus) sponsus & sponsa ab vna parte, & sacerdos ab altera tenent, sacerdotemque præeuntem sequuntur, hæc verba dicentem: Circuite populi Sion & date gloriam nomini Dei altissimi, terq; mensam circumeuntes loca sua occupant, & Sacerdos Psalmum Miserere nostri Domine secundum magnam misericordiā tuam, &c. recitat, Suffragijsq; pro omnibus, tam spiritualibus quam sæcularibus Deo persolutis de templo egrediuntur. *Sponsalium ritus.*

DE EXPEDITIONE BELLICA.
Caput III.

MAgnus Moschorum Dux ingentem exercitum longo tempore sustentare potest, neq; enim militibus suis stipendia largitur, sed agros illis exiguo pretio elocat, quo beneficio operam militum demeretur. Conscriptiautem milites coram magno Duce singuli comparent, & nummum suum quem patrio nomine Denga vocant, æstimatione vnius grosi Polonici Principi dant, reuersiq; ex bello eundem nummum repetunt, occisorum verò nummismata Princeps retinere solet, atque ita occisorum numerum cognoscit. *Numerus occisorum quomodo cognoscitur.*

Nobiles autem omnes, Magnates & Cõsiliarij adeò dura seruitute præmuntur, vt quemcunq; apud se in aula esse velit, vel in bellum ire, aut legationem aliquam obire iusserit, id sumptibus suis facere cogitur. Quando autem aliquem magni nominis virum ad bellum proficisci iubet, literas suas ad illum mãdatorias mittit, si autem vel prandens, vel cœnans dormiensuè præuentus fuerit à tabellatore magni Ducis, litterasque quibus ad bellum proficisci iubetur acceperit, continuò à prandio lectoue surgens, equum tabellatore inspiciente armatus ascendit, mandatumque Principis se exequuturum præbet, atque sic omnes qui per facultates rei familiaris possunt sumptibus proprijs militant.

Obediẽtia

Per singulas quoque Prouincias magnus Dux filios nobilium tenuioris fortunæ conscribere solet, vt numerum illorum & quot quisque equos ac seruitores habeat cognoscere possit, is singulis exiguum stipendium annuum concedit, & in bellum proficisci iubet.

Frequenter Moschi belligerãt

Omnibus autem nobilibus proprijs sumptibus militantibus raro quies datur, nam frequenter bella aut cum Lituanis, Liuonibus, Suetensibus, vel Tattaris Præcopensibus, Tursis alijsque finitimis gentibus gerit, in arcibus quoque campestribus Tartaris finitimis qui Crimsci, Præcopsci, Noheyscique dicuntur viginti millia hominum vel plus singulis annis locare solet. Omnes denique & singuli tam stipendiarij quam Principis gratiam expectantes in bellum proprijs sumptibus ire coguntur. Non huiusmodi autem sumptibus prout apud nos Moschouitæ in bellum expediuntur, nam quicunq; nobilium habet sex equos & totidem seruos, vnum equum qui vitæ necessaria fert ex ijs habet, inprimis verò miliũ siue pultes contritas in sacculo habet, deinde suillæ carnis aliquot frustra, & sal in sacculo, si verò ditior fuerit sal commixtum pipere solet habere, hos autem saculos cum leguminibus super equum ad id delectum circumligat, præterea vnusquisq; secum fert lebetes, ollas cupreas siue æreas, cistellasque epiphio alligatas, cumq; necesse est ignem accendunt, ollamq; magnam aqua replent in quam milij tantum vnum coclear, vel pultium imponunt, saleq; conditũ coquunt. Aliquando autem cum lautius aliquis eorum epulari vult, tum frustulum paruum carnis suillæ inijcit, hocque cibo dominus interdum cum sex seruis contentus viuit, quod si dominus famelicus nimium fuerit, totum consumit, serui autem aliquandò ad totum biduum triduumuè ieiunant, Farinam etiam de auena subtiliter commollitam habere solent, cuius aliquot coclearia pransuri in cistellam imponunt, modicoque aquæ distillatam comedunt. Cum autem habẽt allium aut cepas, tum facilè cęteris leguminibus carere possunt. Duces verò exercitus & cæteri militiæ præfecti lautius æpulantur, tenuiorisque fortunæ nobiles ad prandium inuitare solent.

Victus bellicus Moschorum.

Moschouitæ tormentis bellicis, & bumbardis peditatuq; nunquam olim ante annos 40. vtebantur, nunc autem frequentissimè & peritissimè bombardis & tormentis vtuntur, à profugis quibusdam Italis, Garmanis, Lituanisque instructi, arcesque egregiè (dictu mirum) propugnant. Campestri verò certamine cum Polonis & Lituanis raro confligunt, semper enim ab eis funduntur, solaque agilitate & industria externi Moschouitas vincere solent, nam omnes ferè dimicare armisq; artificialiter decertare imperiti sunt, exceptis quibusdam magnatibus, ijsq; perpaucis. Cauendum autem est cũ Moscho congredienti, vt armis scitè vtatur ne in manus eius incidat, brachijs enim lacertis, & toto corpore robustissimi sunt, sed arte dimicandi plurimum vincũtur. Tam autem robusti sunt, vt cum vrsis indomitis & efferis absque vllo genere armorum, solis viribus confici sæpius congredi audeant, vrsumq; per aures arreptũ tandiu fatigant, donec prorsus debilitatum prosternant.

Quomodo cũ Moschis dimicãdũ

Hæc præcipua arma sunt quibus Moschouitæ in bello vtuntur, pharetta sagittis referta, arcus, securis, framea, cæstus, cultelli oblongi quibus frequenter pro pugionibus vtuntur. Multi quoq; lanceis præcipuè pedites, equites autẽ aliqui hostilibus breuioribus vtuntur, ab vngaticis & Polonicis dissimilibus. Armantur autẽ loricis oblongis aliquando duplicibus, armillis, toracibus, galeisq;. Equos paruos castraros soleis carentes

Arma Moschorum.

rentes

tentes habent, frena leuissima, ephippijs quoq; in eum vsum accommodatis vtuntur, vt se in omnes partes absq; impedimento vertere, arcumque intendere facilè possint. Pedibus curte attractis equis insidere solent, adeò vt nullũ hastæ lanceæuè impetum sustinere queant. Flagello plerię; & communiter, calcaribus verò paucissimi, vtuntur. Communiter vestibus oblongis ad talos vsque protractis bombice lanauè suffertis vtuntur. Collocandis castris amplissimum locum eligunt, vbi fortè locus natura sit munitus ea non curribus, sed vepribus sentibus, arbustisq; circumtexunt, in muri similitudinem, præstantiores in medio tentoria sua erigunt, reliquæ verò multitudinis vulgus ex arbustis casas conficiunt, quidam etiam arbusculas siue arborum frondes, in modum arcus incuruant desuperq; pennulis tegunt, equos ad pascua pellunt, quorum causa tam latè disiuncta castra collocant. Tempore conflictus tubicines multos habent, ij dum gentili more omnes insimul dissonante melodia tubas inflant, mirus ac inusitatus quidam clangor auditur, commissuri cum hostibus certamen plus spei in multitudine quam robore militum ponunt, semperque eminus hostes à tergo adorire & circumuenire student, sed campestre certamen rarissimè eis prosperatur, plurimis enim & diuersis armis se verius onerant, quam armant, externi verò consilio magis, quam armis tecti paruis copijs cum eis congrediuntur. *Castra Moschorū.*

Arces & omnes munitiones strenuè & obstinacissimè propugnant.

DE CONSVETVDINE MORIBVSQVE MOSCHOuitarum. Caput IIII.

Haec omnis gens Moschouitica siue Rutena, magis seruitute quàm libertate gaudet, cuius egregium executorem Principem proprium habent. Omnes enim passim cuiuscunque conditionis sint (nullo respectu personarum habito) grauissima seruitute præmuntur, prout inferius in gestis Moderni Principis dicetur. Nobiles, Magnates, Præfecti, Primoresq; & Consiliarij omnes Chlopos se, id est, abiectissimos & vilissimos seruos magni Ducis fatentur, & bona sua omnia mobilia & immobilia, quæ propriè possident, non sua sed magni Ducis esse dicunt. Vt autem equester ordo à magno Duce, sic etiam plebeius ciuilisque à Nobilibus & Magnatibus grauissimè præmitur, colonorum enim bona & ciuium, militum & Nobilium prædæ exposita sunt, & per contemptum nigri homines, siue Christiani communiter appellantur. Sex dies coloni in septimana dominis suis laborant, septimus verò dies priuato labori conceditur, neq; hi strenuè laborant nisi benè verberati. Habent autem à dominis suis certos attributos agros, & prata ex quibus viuunt, tributaq; annua soluunt. Artifices secundum præscriptum paruo laborem suam vendunt. Cum ij; anno æcaritas in pretiũ concedit, tunc artifices exiliori tenuioriq; in pretio sunt, adeò vt vix panem ipsum pro labore vnius diei (quamuis strenno) acquirere possint. Ciues quoque & mercatores grauissimis & intolerabilibus tributis, & exactionibus adinuentitijs onerantur, quas hic recensere longum esset: Quod si magnus Dux aliquem mercatorum argenti aurive paulò ditiorem à delatoribus (quorum plena curia est) resciuerit, tunc eum sibi præsentari iubet, & crimine falso commentito dicit, delatum est ad nos tuum scelestę facinus, ideò vt criminosus punieris, si autem accusatus obtestaretur se innocenter accusatum, tum magnus Dux respondere solet anima testium, qui te accusauerunt sciant mea verò nihil refert. Confestim ergo iussu Principis arripitur, & tamdiu verberatur, donec præscriptam summam monetæ argenteæ, magno Duci numeret. *Seruitus Moschouitarum.*

Est autem hic mos apud Moschouitas receptus, quod omnes debitores qui alienum æs conflauerunt, non habentes vnde creditoribus suis redderent, ex legis præscripto in locum certum & publicum, ad id ordinatum ducuntur, ibique à seruis Prætorianis flagris baculisq; per suras & cruta pedum, grauiter absq; vlla misericordia cedduntur, tam diu donec vndecunq; accipiendum sit, creditoribus sua reddere cogan- *Debita exigendi mos.*

tur, quod si soluendo non sufficerent, tunc verberibus multotiens exagitati creditoribus secundum valorem debiti seruire coguntur. In hűc quoq; locum omnes coram magno Duce, per contumeliam accusati ducuntur, & si ditiores fuerint, cuiuscunque conditionis, tamdiu verberãtur, donec imperatam pecuniam (quamuis vnquam debitã) magno Duci soluant. Omnes communiter seruos emptos aut captiuos habere solent, quos morituri frequenter manu mittunt. Illi tamen continuò seruituti assueti, alijs dominis pecunia accepta in seruitutem se vendunt.

Liberi etiam serui qui dominis suis pro pretio seruiunt, non possunt quando velint à Dominis se abdicare, si enim absque domini voluntate aliquis abierit, ab alio domino infamulatum non assumitur, nisi fuerit à domino cui primo seruiuit, vel ab amicis se pro fidelitate eius obstringentibus commendatus.

Ius patris in filium. Pater etiam habet potestatem filium quater vendendi, ita vt semel venditũ quocunque tandem modo liberatum, vel manumissum, rursus atq; iterum iure paterno eum vendere possit. Post quartã autem venditionẽ nihil iuris amplius in filiũ habet.

Verbera seruis chara. Seruitores in dominos suos plerumq; conqueruntur, quod ab eis probè non essent verberati, credunt enim se dominis displicere, signumq́ue indignationis esse, si non frequentius verberentur, obiurgarenturq́;.

Mulierum conditio. Prout autem viri à magno Principe seruitute aggrauantur, sic etiã apud viros suos mulierum conditio miserrima est, nulla enim honesta & pudica creditur, nisi domi conclusa viuat, adeò vt nusquam exeat, domi autem manentes telam fabricant, & filant, nihil prorsus iuris autoritati suæ in ædibus habent, omnes enim labores domesticos serui absoluunt, non verberatæ à maritis plerumq; cõqueruntur, & odiosè prosecutas dicunt, verberaq; signũ amoris putant. Basilicas rarò, rarius etiã ad amicorum colloquia, commessationesq́, nisi omni suspitione carerent, vtpote effetæ admittuntur. Certis tamen & festiuis æstate diebus, hanc prærogatiuam exhilarandi animi gratia habent. Omnes communiter cum filiabus in campis viridiferis deambulant, ibiq; super quadam trabe, duabus fines trabis occupantibus, alternatim sursum ac deorsum mouentur, aut frequentius funem in medij circuli modum duobus stipitibus appendunt, desuperq́ue insidentes hinc & inde impulsæ feruntur. Postea quibusdam certis cantilenis manibus pedibusq́ue complodentes, capitibusq́ue frequentius mouentes sese oblectant, vel manibus se inuicem tenentes & simili modo canentes choreas in gyrum ducunt. Hæc autem consuetudo præcipuè circa festum Petri & Pauli Apostolorum aliquot hæbdomadis, ab omnibus Rutenis promiscuè obseruatur.

Aedificia. Aedes ferè omnes apud Moschouitas, tam in pagis quàm in ciuitatibus insubedificatis promptuarijs celarijsq́; superne locantur, ad quas per gradus ascenditur. Quamuis autẽ vestibula ędium satis ampla & alta habeant, fores tamen habitationũ humillimas faciunt, Ita vt ingressurus quispiam inclinare & demittere se cogatur. In singulis *Imagines domesticæ.* habitationibus imagines Diuorũ in tabulis pictas loco honorificẽtiore sitas habent, præcipuè autem diui Nicolai, passionis Christi, Mariæ virginis, & S. Petri: hasq́; maximo honore prosequuntur, & pro Penatibus venerantur, cum autem vnus alium accedit, ingressus habitaculum non statim Dominum domus salutat, sed continuò caput aperiens, vbi imago sit diligenter circumspicit, qua visa cum magna reuerentia, ter se crucis signo caput inclinando munit, dicens: Iesu Christe filij Dei viui miserere nostri. Postea porrectis sibi manibus alterutrũ sese inuicem salutantes deosculantur, ca-*Hospitalitas.*pitaq; more patrio frequentius inclinant, id autem tam viris quam mulieribus peculiare est, in congressu de omni consanguinitatis familia alterutrum percontari, an rectè pater, mater, vxor, filij, fratres, &c. valeant, post vnam quamq́; interrogationem, & responsionem caput multoties inclinantes, maximeq́; mutuo se inspicientes obseruant vter magis se inclinaret, & ita frequentius caput alternatim inclinando de honore concertant, hospes tandem discessurus ter se signat cruce priora verba reuerenter *Honoris cupiditas.* proferens, salute alterutrum data abit. In honore captando venandoq́; mirabilibus & superstitiosis ceremonijs, vtuntur. Tenuioris etiam fortunæ hominibus, intra portam

alicuius

alicuius præſtantioris viri equitare non licet. Inſigniores domini & conſiliarij, vulgares etiam nobiles intra priuatos parietes quotidiè deliteſcunt, & in publicum rarius prodeunt, eò quò maiorem autoritatem ſuiq; obſeruantiam, apud populum captarent, nulluſq; nobilium ad quartam vel quintam domum pedes progreditur, (quod & Lituani quidam aſſueſcere cæperunt) niſi equus ſubſequatur, idque non propter vſum, ſed oſtentationis cauſa faciunt. Nobilis quamuis egenus & pauper fuerit, tamen ignominioſum ſibi putat ſi manu laboraret.

Præfectorum pauci autoritatem habent, vltimo ſupplicio reos plectendi, omnes enim cauſæ & controuerſiæ in Moſchouiam ad magnum Ducem conſiliarioſq; ſuos defferuntur. Ex ſubditis nemo aliquem torquere audet, cuiuſuis enim conditionis malefactores magnus Dux vel Conſiliarij principales morti adiudicare ſolent. Pauperibus non ſemper patet ad magnum Ducem aditus, ſed ad Conſiliarios iſque difficilimus, vnde omnis iuſtitia magna ex parte tenuioribus venalis fit.

Maleficiorum iudicia.

Conſul ſiue Prætor, qui perſonam iudicis obtinet, à magno Principe in vnaquaq; principali ciuitate ordinatur, gentiliter Ocolnik dictus.

Veſtibus omnes oblongis abſq; plicis ad talos demiſſis vtuntur, præcipuè verò lazurini vel albi coloris. Pileos albos apicatos cruſtatoſq; ex lana coacta geſtant, ocreis omnes ferè rubeis, iiſq; breuioribus, quæ genua non attingunt vtuntur, quarū ſoleas in digitis paululum erectas clauiculis ferreis muniunt, induſia varijs coloribus ſericeis circa collum exornata apud præcipuos, auro intertexta geſtant, eaq; monilibus gemmis vnionibus ſeu globulis argenteis aut cupreis deauratis exornant. Cruces argenteas vel aureas lapidibus pretioſis exornatas præſtantiores, vulgus verò ferreas, vel cupreas, pro ſacramento quodam collo appenſas geſtant.

Habitus Moſchorū.

Omnes autem & ſinguli ſuæ conditioni veſtibus conuenientibus ex præſcripto mandatoq; magni Ducis vtuntur, nam tenuioris fortunæ vulgariſq; familiæ hominibus veſtes pretioſiores elegantioreſq;, ſub graui pœna prohibētur. Si autem aliquem humilioris familiæ virum elegantius veſtitum conſpiciunt, proditorem perfidumq; eum appellant, & ſuſpicionis notam ei inurunt, dicentes: perfide vnde tibi talis veſtitus, more dominorum (Polonos enim & Lituanos dominos appellant) veſtiris, & ad eos deficere perfidioſè moliris, tu enim pro huius veſtis pretio non ſufficis. Statim ergo accuſatus grauiſſimè vt ſuſpitioſus punitur. Alius itaque tenuioribus nobilibus, alius conſiliaribus & magnatibus, alius ciuibus & colonis habitus eſt præſcriptus, ſecundum vniuſcuiuſque dignitatem, conditionem & rei familiaris opulentiam.

Secundum conditionē perſonarū habitus.

In theſauro etiam magni Ducis veſtes plurimæ elegantes, ad id ſunt repoſitæ & confectæ, vt cum aliquando triumphus celebratur, vel cum legatus alicuius Principis excipitur, tunc omnibus & ſingulis aulicis ſuis magnus Dux illas veſtes ad tempus accomodat. Cæteri quoq; nobiles ad conuiuia amicorum nuptiaſue celebrandas profecturi, vel ſi alicuius diui feſtum ſolenne occurerit, tunc volentes ſolennius elegantiuſque veſtiri, de magni Ducis theſauro veſtes ſibi accomodant, certo pretio ſecundum temporis ſpacium pro vſura veſtis attributo, & deinde eaſdem abſq; detrimento cum vſura præſcripta Theſaurario reſtituunt, quod ſi aliquantulum veſtis commaculata fuerit, tunc vſurpator ſecundum æſtimationem pecuniam pro ea numerare cogitur, verberibuſq; ne id in poſterum admitteret corrigitur. Ad Regem Poloniæ etiam, vel ad alios exteros Principes, Moſchouiæ Princeps Oratores miſſurus, omnibus aulicis & nobilibus cum legatis proficiſcentibus, veſtes ſolenniores, arma, & id genus ornamentorum ex theſauro ſuo ad vſurpandum ſub prætextu ſoluendæ vſuræ accomodare ſolet, adminiſtratorq; horum ſubſtituitur, qui omnia ornamenta vnicuiq; ſecundum ordinem quotiens opus fuerit diſtribuit, rurſuſque ea ab eiſdem recipit & reſeruat, ex legatione tandem reuerſi certam pecuniam pro vſurpatione veſtium & cæterorū ornamentorum ſecundum pactum magno Duci numerant, veſteſque reſtituunt, quod ſi aliquis ornamentum accomodatum commaculauerit, tunc verberibus emendatus, illud ſoluere cogitur.

Veſtes magnus Dux copioſas habet pro ſuis aulicis.

Legatorū expeditio.

Hic mos apud omnes Ruthenos & Moschouitas, quotannis certis diebus obseruatur, adolescentes pueri plurimiq; viri vxorati, extra ciuitatem pagumuè in locum amplum & eminentiorem confluunt, vnde ab hominum congregatione videantur, ibiq; quibusdam sibilis & vociferationibus (secundū gentis morem) signo dato concurrunt, manusq; absq; vllo armorum genere conferunt, certamen, pugnis, pedibus, magno cum impetu faciem, pectus, ventrem, & genitalia vtrinq; quatientes, ineunt, sæpeq; inde semiiui plerumque etiam mortui exportantur. Hoc autem certaminis genus ideo institutum dicunt, vt adolescentes assuescant verbera pati, & quoscunque impetus perferre.

DE MAGNI MOSCHOVIAE DVCIS, IOANNIS Basiliadis Tyrannide. Caput V.

Absoluto breuiter situ Regionū Russiæ, magno Moschouiæ Principi subiectarum, Religione, moribus deniq;, & consuetudine gentis, de moderno Principe Moschouiæ Ioanne Basiliade eiusq; Tyrannide quædam dicenda nobis restant. Sed antequam rem ipsam aggrediemur, pauca de titulo illius quo vtitur, lectori haud aspernanda præponemus.

A tempore Ruriczk primi Nouogrodiæ magnæ Ducis, de quo superius dictum est, omnes ferè Principes Russiæ non alio titulo quam magnorum Ducatuum, Wolodimiriæ vel Nouogrodiæ magnæ, vel Moschouiæ vtebantur, vsq; ad Basilium Ioannis Magni, patrem moderni Principis Ioannis Basiliadis, de quo hoc nostrū propositum est. Hic enim Basilius rebus suis fœliciter procedentibus, & filius eius post eum modernus Princeps titulum & nomen Regium plurimorumque magnorum Ducatuum sibi vendicare cœperunt in hunc modum. Nos Magnus Dominus, Rex & magnus Dux totius Russiæ, Ioannes Basiliades, magnus Dux Wolodimiriæ, Nouogrodiæ magnæ, Moschouiæ, Pskouiæ, Smolenskiæ, Thweriæ, Iugariæ, Permiæ, Viatkiæ, Bulgariæ, Rex Casaniæ, Asthahaniæ, dominus & magnus Dux Nouogrodiæ inferioris, Czernihouiæ, Rezaniæ, Wolochdiæ, Rsouiæ Bielloiæ, Rostouiæ, Iaroslauiæ, Poloczkiæ, Biellozieriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condimiæ, Dominus Seueriæ, Liuoniæq; & magnarum Regionum Orientem, Meridiem, Septentrionem & Occidentem versus, Dominus legitimus hæres & successor.

Titulus Moschouiæ Ducis.

Nunc autem malū eum Imperatoris titulo, præcipuè verò Germani venerantur, qui deductionem verbi Czar Slauonicæ linguæ ignorantes, pro Rege imperatorem ponunt. Quid igitur hoc nomen Czar in Slauonico sonaret, breuiter exponemus. Czar, hoc verbum in Ruthenico idiomate, Regem, Czarstuo verò, Regnum significat, & hoc nomine Moschouitæ Principem suum, Regem totius Russiæ appellant. Cæteri autem Slauones vt pote Poloni, Bohemi, Lituani, & cæteri, qui ab idiomate Ruthenico diuersi sunt, alio nomine Regem appellant, scilicet Krol, alij Korol, & Kral, hoc verò nomine Czar solum Imperatorem appellari existimant, vnde & Rutheni ipsi Moschouitæq;, audientes ab externis nationibus hoc nomine Imperatorem significari, & ipsi Principem suum Imperatorem Russiæ appellare cœperunt, nomen Czar dignius esse quam Regis (licet idem sonet) putantes. Sed in omnibus Ruthenorum tam sacris quam prophanis literis, Czar Regis, Kesar verò Imperatoris nomē repræsentat. Sicquoq; Rex Thauricæ Tartarus, Præcopensis Czar, id est, Rex nuncupatur, & omnes Reges Tartarorum hoc nomine efferuntur, sed plurimi ignorantia huius vocis decepti, omnes Reges hoc nomine Czar vocatos, Cæsares, hoc est, Imperatores esse putant. Alij quoque Principem Moschouiæ album Cæsarem, Præcipuè verò subditi sui appellant, id est, Regem vel Imperatorem Russiæ albæ. Russia etenim vt supra dictum est, Moschorum Duci subiecta, Alba dicitur, ea verò cui Polonorum Rex præest (quamuis & Albæ partem possideat) nigra appellatur Russia. Vel etiā ideò dictum esse Regem Album Moschorum Principem existimo, quod in colæ omnium Regio-

Czar dictionis vera significantis expositio.

nun

num ipsius imperio subiectarum, vestibus albis & pileis plerumq; vtantur. Porrò Basilius moderni Principis parens, ad Romanum Pontificem & Imperatorem, ad Reges itidem Daniæ & Suetiæ, Magistrumq; Liuoniæ, & ad Turcam scribens, Regis titulo vtebatur. Ad Regem autem Poloniæ nunquam Regis, nisi magni Ducis titulum præsumebat. Nunc verò præsens magnus Dux Moschouiæ, & ad Regem Poloniæ (quod pater non faciebat) Regis titulo vtitur, sed à Polono nunquam nisi magni Ducis titulo honoratur.

Hic Princeps Moschouię Ioannes Basiliades imperio quod in suos exercet, omnes facilè vniuersi orbis Monarchas superat, nam authoritate sua (vel potius tyrannidè) tam in spirituales quam in seculares & cuiusuis conditionis homines vtitur, liberè & ex voluntate sua de omnium & vita & bonis (nemine obstrepente) constituit, consiliariorum enim nullus est apud eum tantæ authoritatis, qui dissuadere aut sibi in re aliqua quamuis iniustissima resistere audeat. Omnes deniq; tam proceres quam consiliarij, & totus equestris & spiritualis ordo, fatentur publicè voluntatem sui Principis, voluntatem Dei esse, & quicquid Princeps quamuis perperā egerit, ex voluntate Dei agere. Ob id etiam clauigerum & cubiculariū executoremq; voluntatis Diuinæ eum credunt esse. Vndè & Princeps ipse si quando preces cōsiliariorum interponuntur ad se pro re aliqua idonea, respondere solet, cum Deo placuerit, vel si Deus iusserit, faciam. Itaquoq; si de re aliqua incerta & dubia Moschouitas interrogaueris, cōmuniter secundum consuetudinem respondent, Deus nouit & magnus Dux, vel Deus sic voluit & magnus Princeps. Denique in compotationibus vnus ad alium præbibens, primo salutem magno Duci, omniaq; fausta & fœlicia nomine proprio eum appellantes, & titulos Regionum enumerantes exoptant, idem ante & post prandium omnes & singuli optare solent. Etsi aliquid peruersè pessimèq; & cum Reipub. dispendio Princeps fecerit, ab omnibus tanquam res fœlicissimas & vtilissimas gesserit laudatur. Affinibus cognatisq; suis nec arces ad legitimè possidendum permittit, nec confidit, solummodo aliquos secundum arbitrium suum qui sibi placuerint arcibus & possessionibus certis proponit, & tandem illis qualibet de causa infensus, omnia vt sua adimit. Ex plebeijs equites, Palatinos, & Consiliarios plerumq; secundum voluntatem suam nullo repugnante facit, ex consiliarijs deinde siue equestris ordinis hominibus plebeios, omnibus bonis illis ademptis & publicatis reddit. Eodem modo Metropolitas, Episcopos, Abbates, Prioresq; Monasteriorum suo iudicio eligit & deponit, omnes iuxta durissima seruitute præmit, prout supra in expeditione bellica consuetudineq; gentis latius diximus. *Authoritas magni Ducis.*

Sed cum hæc tota gens Moschorum Duci subiecta magis seruitute quam libertate gaudeat, incertum est an suis moribus conformem tantum Tyrannum exigant, à quo insolentia eorū domaretur. Nam hoc plerumq; in illis Regionibus obseruatur, quod serui apud Dominos, & vxores apud viros gratiam, si ab eis frequentius verberentur habere, & amore se prosecutos dicunt. Contra si in eos non animaduertitur, vllum signum amoris in se exhibitum conquiruntur, & non solum serui sed & plerique nobiles, magni viri & consiliarij, frequenter à magno Duce absq; vlla dedecoris nota publicè siue priuatim baculis verberantur. Illi verò tunc temporis amoris signum Principem in se exhibuisse gloriantur, verberatiq; gratias Principi agunt, dicentes: Sanus sis & incollumis Domine, Rex & Dux magne, quod me seruum rusticumq; tuum verberibus emendare dignatus sis. Qua ratione, probatur eos suis moribus conformem Dominum (velut quondam Ranæ Regem Ciconiam) necessario exigere. Sed his Moschorum Princeps Ioannes Basiliades leges huius Tyrannidis supra modū (iustitia iudice) excedere videtur, qua non solum prædecessores suos (qui id secundum morem & consuetudinem gentis faciebant) superauit, Sed illos omnes Tyrannos, qui ante & post Christum ad hæc vsque tempora fuerunt, vtpotè Neronem, Valerianum, Dionisium, Decium, Maximinum, Iulianumq; & cæteros omnes. *Seruitus Moschouitarum.* *Amplificatio Tyrannici Moschorū Ducis.*

Hi etenim quamuis etiam sæpius Tyrannidem nefandam exercuerint, attamen

aliquanto tollerabiliorem, sed in hoc Principe tātam Tyrannidem dictu miram, breuiq; temporis interuallo crudeliter perpetratam videre licebit, quam nos bona fide conscriptam Lectori benigno offerimus.

INITIVM TYRANNIDIS MOSCHORVM PRINCIPIS *Ioannis Basiliadis.*

ANno partæ humano generi per Christum salutis, supra Millesimū Quingentesimum Sexagesimo Ioannes Basiliades magnus Moschorum Dux, postquam Poloczko Arcem & ciuitatem celebrem Lituanis ademisset, rei prosperè gestæ successu elatus, in quandam insolentiam prolapsus est. Inprimisq; ad ea quæ pater, auusq; suus inceperant continuanda, & perficienda, animum apposuit: omnes nimirum Principes & alios quosuis Magnates castris, possessionibus & munitionibus exuere, Postea omnes magnarū & antiquarum familiarum viros, quos suæ tyrannidi contrarios cernebat trucidare, de medioq; tollere cæpit. Huius igitur cædis & tyrannidis à magno viro Owczinino, Demetrio nomine (filio illius Owcinæ olim tutoris sui, qui in Starodub arce captus, Vilnæ Lituaniæ Metropoli in vinculis mortuus est) exordium sumpsit, hoc modo. Inuitauit eum sub amicitiæ prætextu ad cœnandum secum, ibiq; inter compotandum ipse magnus Dux vas quoddam ingentis capedinis impletum mellis liquore, illi Owcinino pro sanitate sua, (prout gentis mos est) vno haustu iam temulento ebibendum obtulit, qui iam ferè potu oppressus, ne medium quidem ebibere potuit, qua de causa magnus Dux perfidiam ei exprobrauit, dicens: Siccine mihi Domino tuo cuncta bona exoptas? Siccine me Principem tuum clementem diligis? Sed quia hic præbibere pro salute mea noluisti, ad cellarium meum vbi varij potus reconduntur vade, illicq; pro incollumitate mea præbibes. Ille miser iam ebrius, verbis placidis magni Ducis, quasi fidelibus deceptus, ad cellarium cum his qui ad eum occidendū erant subornati perrexit, à quibus ibidem crudeliter suffocatus est. Postridie verò ad domum prædicti Owcinini magnus Dux (quasi rei ignarus) misit, mandans vt ad se veniret, vxor verò sua respondit, maritum hesterna die ad magnum Ducem cœnatum profectum esse, & ab hoc tempore adhuc domum non redijsse, sic igitur res vbi fuerit, vel quo abierit prædictus Demetrius Owcininus in dubio stabat. Hæc autē præcipua causa necis eius erat: Fouebat quendam iuuenem magnus Dux Theodorum nomine, Bosmani cuiusdam nobilis filium, cum quo Sodomiam contra opus naturæ (dictu nefandam) explebat, cum isto prædictus Owcininus quadam die ad iurgia deuenit, inter iurgandum autem (vt fit) hoc nefandum facinus ei exprobrauit, dicens: tu Sodomia turpi Principi inseruis, ego verò ex magna prosapia ortus, semper cum prędecessoribus magna cum laude & Reipub. vtilitate Principi seruio. Ille igitur iuuenis tali ignominia affectus, ad magnum Ducem flens venit, Owcininumq; talia sibi exprobrasse accusauit. Et ab hoc tempore magnus Dux insidias struere cæpit, quo modo Owcininus de vita tolleretur, donec voti compos effectus est.

Initium Tyrannidis.

Portò hoc clanculario furtiuoq; mortis genere, plurimos magni nominis viros iugulare suffocareq; procurauit, nemine contra talia ne quidem mussitare audente, donec Metropolitanus ipse re considerata, Episcopiq; & omnes equestres viri, ad eum conuenerunt, expostulantes & interrogantes, quamobrem sic innocenter populum suum, insignesq; viros, absque vlla criminis nota de medio tolleret, quorum conuentu & persuasionibus per semestre anni spatium humanior, & quasi mãsuetior effectus erat. Interea tamen cogitare & moliri cæpit, quo pacto suæ Tyrannidi conformes seruos & aulicos, quorum opera in explenda crudelitate vteretur conduceret & conscriberet. Finxit igitur se iam velle imperium abdicaturū, & Monasticam vitam religiosè in pace transacturum, filiosq; imperio præpositurum. Conuentu itaque generali celebrato, nobilibus & proceribus imperij dixit. Ecce habetis duos filios meos legitimos hæredes

Moschus tyrannidem molitur.

hæredes, qui vniuerso imperio nostro præerunt. Vos verò omnes obedientiam suam & operam illis in iuuando Regimine, & defendendis finitibus imperij præstabitis, si autem aliquid grauius acciderit, ad me consilium deferte, cum non longè à vobis in Monasterio abfuerim. Confestim ergo peramplam aream extra ciuitatem Moschouiam delegit, & curiam in ea amplissimam cum innumeris ædificijs muro cinctam erigere fecit. Qua extructa arces præstantiores cum opimis annuis redditibus, ex vniuerso imperio delectu habito sibi specialiter (sub prætextu monasticæ vitæ ducendæ) appropriauit. Cum itaq; in curia prædicta omnibus necessarijs munita & prouisa, quasi imperio abdicato filijsq; cõcesso, seorsiue maneret ingentem facinorasorum manum qui suas partes sequerentur satellitumq; coegit, & ad pristinum propositum quod nuper statuerat de excidendis de medio, tolendis antiquarũ familiarum principibus viris redijt, ad omnesq; & singulas arces, quarum præfectos, magni nominis viros occidere proposuit, Sexaginta plusue aliquando ex suæ factionis satellitibus, equites, quasi præsidiarios cum literis misit, qui in arce tam diu sub prætextu præsidij manebant, donec eius præfectum à Principe neci designatum inopinatè opprimerent, & membratim dissecarent. Et cum iam aliquem ex ijs Principibus viris occidit, tunc & omnes cognatos, affines, fratres, & omnem deniq; Progeniem, occidere & funditus extirpare facit. Et hoc modo plurimas Principales familias, monasticam vitam ducens, exterminauit, & postea imperium vt & prius administrare cæpit.

Moschus imperium malitiosè abdicat.

Moschus satellites maleficos conscribit.

DE ROSTOVIENSIS DVCIS NECE.

DVcatus Rostouiensis, cuius superius mentionem fecimus secundo genitis, magnorum Ducum Russiæ, attributus erat. Hunc etiam Basilius magnus Dux vt & cæteros sibi appropriauit, hęredibus subiugatis patria redituum portione concessa. Ex his Ducibus vltimus erat relictus hæres Petrus nomine, Pręfectus Nouogrodię inferioris, quem modernus magnus Moschorum Dux cum progenie sua de medio sustulit hoc modo. Quadraginta equites factionis suæ in Nouogrodiam inferiorem destinauit, quibus vt sibi caput præfecti prædicti Ducis Rostouiensis abscisum, attulerint mandauit. Illi igitur equites prædictum Ducem in Ecclesia orantem pręuenientes, sic allocuti sunt: Domine Rostowski mandato magni Ducis à nobis nunc caperis. Ille confestim mandato audito baculum quem manu gestabat in terram abiecit, innuens se officiũ cui præpositus erat iam abdicare, nam Princeps Moschoniæ cum aliquem nobilium in officio præponit, tunc illi in manum baculũ dare solet, quo significatur, vt ei in omnibus velut Principi obtemperaretur, Tandem cum aliquis officio degradatur, tum baculũ illum in manus Principis vel eius vices gerentis reddere solet. Cum itaq; in Ecclesia prædictus Dux Rostouiensis caperetur, vestibus spoliatus est, vt nudus velut matris aluo egressus staret, postea in trahæas vinctus positus & alligatus est. Cumq; iam tribus miliarib. à Nouogrodia auectus esset, illi qui eum vehebant ad flumen Wolgam substiterũt, Dux verò vinctus quare starent causam percontabatur, qui se equos velle adaquasse dicunt, ille contra, non equis hanc aquam sed mihi (quasi mortis præscius) bibere, & nunquam ebibere, respondit. Confestim ergo præfectus equitum ei iacenti caput securi amputauit, cadauer verò in flumen gelu concretum mersum est. Cum autem caput illius Principi allatũ est, ipse Princeps manu & capite nutans dixit, ach caput caput, multum sanguinis viuum existens effudisti, (bellicosissimus enim extitit) & nunc mortuum eundem effundes, his dictis fremẽs pede illud trusit, & in profluente abijcere iussit, postea omnes amicos & totam progeniem quinquaginta hominum funditus eradicare excidereq; (possessionibus omnibus eorum publicatis) fecit, seruosq; eius præcipuos quaterdenos vinctos in carcerem intrusit.

Rostowski capitur.

Tyrannus ingens.

Hæc tota gens Moschoutica id à natura ipsa inditum habet, vt sese alterutrum qualibet de causa per phas siue nephas accusarent, contumelijsq; varijs se inuicem afficiunt, & res suas vnus in alterius domum clanculum frequenter inijt siue importat,

Moschis contumeliæ damnata.

easdemque furto sibi ablatas dicit. Magnus verò Dux cum vnus alium qualibet de re accusat, libenter audit, iam etiam occasionem occidendi illius qui accusatur habet. In curia autem illius quando conueniunt, vel aliquid tale celebrat, vel morti aliquem adiudicat destinatue, neq; submissa neq; clara voce aliquid cum socio musites, nec rideas, nec festiuum hilaremq; vultum præferas, confestim enim interrogaberis cur rides? cur hilaris es? &c. sentis tu aliquid cum inimicis magni Principis, continuò igitur à delatoribus coram magno Duce accusatur, accusatus verò iussu Principis, nulla purgatione criminis obiecti concessa à satellitibus arripitur, atque membratim dissecatur, aut in aquas capite auulso proijcitur.

DE IOANNIS PIOTROVICZ, PALATINI SVPREMI *Moschouiæ falsò accusati, crudeli nece.*

Anno virginei salutiferi partus supra Millesimum Quingentesimum Sexagesimo octauo. Cum Rex Poloniæ Sigismundus Augustus, Magnus Dux Lituaniæ, ad campos Radoconicenses cum vniuersis Lituaniæ viribus in castris esset, fines Moschoniticos inuasurus: Magnus Moschouiæ Dux in Wielikieluki ciuitate cum præsidiarijs copijs tunc temporis excubabat, postea cum Rex Poloniæ ex castris re infecta & intentata discessisset, Magnus Dux in Moschouiam ciuitatem reuersus est, & ibi progressum quendam nobilium suorum sibi contrarium offendit. Præcipuè verò quidam magni nominis vir Ioannes Piotrouicz, Palatinus principalis, & vices gerens Moschouiæ apud eum, per delatores falsò & contumeliosè accusatus est, quasi ille magnum Ducatum ambiret, quem magnus Dux confestim nulla purgatione criminis obiecti audita omnibus bonis, mobilibus & immobilibus spoliare fecit, ipsumque in bellum contra Tartaros proficisci iussit. Ille misero omni suppellectili spoliatus ne equum quidem, in quo ad id præscriptum bellum proficisceretur relictum habuit, Monachus tamen quidam eius miseriæ condolens, equum ei accomodauit, in quo contra Tartaros mandatum Principis adimplens, solus tantum (qui nuper caterua seruorum commitabatur) profectus est. Ex bello tandem reuersus, ad magnum Ducem citatur, omnesq; nobiles & cæteri magnates ad tempus designatum in Moschouiam conuocantur. Prædictus igitur Ioannes Piotrouicz ad tribunal citatus, vxori, liberis, cæterisque affinibus, valedicens, necis futuræ præscius, Magno Duci se præsentauit. Statim ergo ab ipso Principe ornamentis Ducalibus, Diademate, & Sceptro, solenniter insignitus in sede siue Maiestate Regia ad id erecta collocatur, cumq; iam sic insignitus & ornatus sederet, omni conuentu nobilium & magnatum circumstante, ipse magnus Dux coram eo stans, capite adaperto, quasi honorem exhibens, caput & genua (secundum morem gentis) inclinabat, dicens, Aue magne Dux & Monarcha Russiæ, en obtinuisti quod affectabas, en habes quod ambiebas, voluisti enim in locum meum magnum Monarchatum Russiæ (sic enim falsò accusatus erat) succedere, en ego ipse te iam magnum Ducem solenniter creaui, sed sicut habui potestatem, te magnum Ducem creandi, ita etiam potens sum te hac de sede & dignitate degradandi, his dictis, cultellum oblongum, siue pugionem ipse in cor eius aliquoties infixit, omnisque turba nobilium circumstantium in eum sic crudeliter pugionibus & cultellis sæuiebat, quoadusque omnia viscera & præcordia ex eo in terram profluerent. Cadauer tandem crudeliter vulneribus confectum, ex arce in forum extractum est. Deinde omnes seruos eius præcipuos laqueis iugulare, trucidare, & aquis obruere mandauit. Tandem in arcem Columna, quam prædicto Ioanni cum omnibus prouentibus, olim concesserat, profectus, omnes quotquot in ea arce & ciuitate ad trecenta plus minus hominum inuenit, aquis immergere, trucidareque fecit, dicens: Occidite, iugulate, aquis obruite hos malefactores, sentiebant enim cum inimico meo periuro & perfido. Postea per integrum

Iudicium Tyranni.

Crudelis Tyranni.

grūm ferè anni ſpatium poſſeſſionis prædicti Ioannis ciuitates, & villas, vaſtabundus igne & ferro peragrabat, vbi verò nobiles ſubditos huius Ioannis, ſiue Boiarones, (erat enim magnus homo habens ſub ſua ditione alios nobiles) offendit, hos omnes in vnam habitationem coactos & occluſos ſuccendere iuſſit, pulueribus, tormentarijs ſuppoſitis, omneſq; vi accenſi pulueris in aërem velut aues volantes eijciebantur. Iumenta, inſuper omnis generis ad canem & felem vſque in fruſtra membratim diſſecare, proterere & in nihilum conuertere, villas & prædia, igne ſuccendere cineribuſque commiſcere fecit, vxores verò horum nobilium, & virgines coram ſe turpiter conſtuprandas ſatellitibus expoſuit, poſtea eaſdem in fruſtra diſſecare mandauit. Colonorū autem & infimæ conditionis coniuges veſtibus ſpoliatas, in ſyluam nudas perinde vt matris aluo egreſſas, vel vt brutum pecus agere iuſſit, in ſyluis autem ſatelites latentes ſubordinati erant. Cumq; illæ miſerrimæ mulierculæ ſyluæ appropinquarent ſatellites, cum impetu in eas irruerunt, cedentes & varijs plagis afficientes, illæ timidæ per campos & ſyluas pallantes & identidem diſcurrentes omnia fletibus & eiulatu complebant. Sic itaq; omnibus poſſeſſionibus prædicti Ioannis Piotrouicz olim Palatini Moſchouiæ deuaſtatis, & funditus extirpatis vxorem eius in Monaſterium intruſit, progeniem autem eius, totam deniq; familiam à paruo ad minimum erradicauit.

CANCELARIO SVO QVID FECERIT.

EOdem ſupradicto anno trucidato tam inſigni viro cum tota familia ſua, Cancelarium ſuum Kozarin Dubrowſki dictum, falſo accuſatum (quaſi ille ſubditis nobilium ſiue Boiaronum, largitionibus corruptus tormenta bellica in ſuis curribus & equis ducere non iuberet, prout mos eſt, & quod ſolummodo magni Ducis id munus obirent) crudeliter hoc modo trucidauit: Satellitibus ſuis mandauit, vt in domum prædicti cancellarij impetū facerent, ipſumq; membratim (quamuis criminis non conuictū) diſſecarent, quod & dictu otius executum eſt, nam ſatellites inopinatè ipſam cancelarium cum filijs duobus membratim ſecuribus ad menſam ſedentem crudeliter diſſecarunt, diſſecatoſq; in puteum qui in medio eiuſdem curiæ erat proiecerunt. Superfuit autē adhuc huius Cancelarij filius tertius, qui hoc die quo Pater ſuus occiſus eſt, ad conuiuium quoddam inuitatus profectus erat, cumq; de patris tam crudeli fratrumq; nece audiſſet, in domum amplius redire non audebat, ſed per integrum ferè annum, identidē præ timore vagabundus circumambulabat. Cum verò nunciatum eſſet magno Duci adhuc vnum filium Cancellarij Kozarini ſupereſſe, iuſſit eum per omnes regiones & ciuitates tam diu inquirere, donec inueniretur, quem captum & in Moſchouiam adductum, magnus Dux quatuor ingentibus rotis ad id excogitatis, in quatuor partes diſrumpere fecit. Eſt autem hoc inſtrumentum quatuor Rotarum ab hoc magno Duce moderno pro cruciandis hominibus adinuentum, ad primā rotam vna manus, ad ſecundam altera, eodē modo vterq; pes ad cæteras duas rotas alligatur. Singulas verò rotas quindecim viri trahunt, tunc ibi & ſi ferreus vel Adamantinus homo fuerit, à ſexaginta viris tranſuerſim crudeliter tractus diſrumpitur, & membratim dilaceratur. Ipſe autem præſens ad hoc ſupplicij genus ſpectare ſolet, cumq; iam aliquis eo inſpiciente ſic diſrumpitur, gentili voce ſaltādo hoyda, hoyda, proferens vociferare ſolet, quaſi aliquod opus egregiū perfecerit. Omnis quoq; Nobilium & plebeiū circumſtans turba eadem voce Principi ſuo correſpondere manibus complaudendo ſolent. Nam ſi aliquem lugubri triſtique vultu ſub id temporis conſpexerit, vel ſi aliquis illi hoyda hoyda vociferanti exhilarandi particula non correſponderet, ſtatim ſatellitibus cum arripere & diſſecare mandat, dicens: perfide & tu ſentiebas cum hoc inimico meo, cur ei condoles? quare de nece eius contriſtaris? &c.

Cancelarius cum duobus filijs occiditur.

Tertius Cancellarij filius rotis diſtrahitur.

Inſtrumētum modo crudele.

SALES ET IOCI MAGNI DVCIS CIRCA MENSAM.

QVicunque Nobilium vel Magnatum apud magnum Ducem inter prandendum turpius spurciusque iocatur, ille egregius peroptimusque & facundissimus aulicus censetur. Tales iocatores duo præcipui in aula eius germani fratres Knesi Gwozdowie dicti erant, qui semper sales nefandos circa mensam exercebant, vnus erat Andreas nomine Marschalcus, siue palatij magister, qui peste infectus vitam exhalauit, Alter verò minor natu Cubicularij munus obibat, hic quadam die turpissimè cum magno Duce inter prandendum iocabatur, adeò vt magnus Dux nefandis dictis exacerbatus, à mensa ei discedere iussit, interdum verò eo discedente caulis calidissima peneque buliens de coquina ad mensam allata est, vocans igitur prædictum Cubicularium, iussit se ei inclinari, & caulem illam calidam inclinato à colo post tergum infusit, qui penè combustus dolore vrgente vociferare cœpit, dicens: Miserere, miserere celeberrime Imperator. Postea discedere volētem, magnus Dux arripuit, cultelloque quo ad mensam vtebatur eum crudeliter in collum transfixit, à quo vulnere continuo in terram prolapsus, extractus est in atrium. Postea ei cōdolens magnus Dux, Italum Doctorem medicinæ otius accersiri iubet, eique venienti assurgens dixit: Dilecte Arnolphe Doctor (hoc enim nomen habebat) vade auxiliare aliquid huic cubiculario meo, quem in iocando læsi. Doctor egressus exanimatum offendit, reuersusque dixit: Rex & Dux magne, vtinam tu sanus sis, ille verò iam de vita ad mortem translatus est, Deus autem, & tu magne Domine potens animam ei erripere, ego autem eam restituere nequaquam possum, ad hæc magnus Dux manu conniuens dixit, valeat ergo canis cum viuere noluit.

Cubicularium trucidat.

QVALI MVNERE MAGNVS DVX SVOS *honorauit.*

QVodam tempore Boris Titow magni nominis vir, Palatinus Staricensis, ad magnum Ducem post prandium mensæ cubito innixum assidentem venit, honoremque secundum morem caput inclinando exhibuit, cui magnus Dux quasi congratulans dixit: Salue charissimè Tite, salue mi fidelissimè serue, dignus es ò Tite aliquo munere à nobis honorari, accede propius, accedentiq; caput inclinare iussit, & cultello euaginato auriculam ei manu propria abscidit. Ille verò auricula priuatus minimè contradixit, sed humiliter magno Duci gratias egit, dicens: Saluus tu sis celeberrimè Rex, Dux & Domine magne, quod me seruum tuum secundū placitum tuum castigare digneris. Cui magnus Dux, accipe nunc hoc exiguum munusculum libenter, donec tibi aliud melius offeretur.

Auriculā Tito abscidit.

SOMNIORVM EGREGIVS INTERPRES *magnus Dux.*

QVidam Nobilis Moschoniæ in carcere aliquot annis detinebatur, carcerisque durissimi pertæsus, somnium sibi falso finxit, quasi Regem Poloniæ captum vinctumque ad magnum Ducem adductum in somnis videret, hocque somnio se liberaturum fore (spe eum fallente) arbitrabatur. Supplicationem igitur ad consiliarios scriptam misit, dicens: Se rem quandam magno Duci necessariam & vtilem gratamque scire. Quem consiliarij eductum magno Duci confestim præsentant: cui magnus Dux, dic ea nunc quæ dicenda nobis habuisti. Ille verò, celeberrime Rex & Imperator, magne Dux & Domine, hac nocte in somnijs vidi, Regem Poloniæ captiuum miserè compedibus vinctum, ad te, à tuis militibus adductum. Ad hæc magnus Dux respondit, rectissimè narrasti, statim ego tibi hoc somnium quid sibi velit exponam, carnificibus igitur eum confestim examinandum torquendumque tradidit, inquiren-

quirendo ab eo qua de causa hoc somnium sibi finxisset, ille tormentis adactus fassus est, id causa liberandi ex duro carcere fecisse. Tunc magnus Dux eum in carcerem duriorem pristino intrudere iussit, dicens, expecta hic somnij tui veram efficatiam tam diu, donec adimplebitur. Ille miser posteà acerbissimo carcere consumptus miserrimè è vita decessit.

TVRPIS MATRONARVM NOBILIVM, APVD *Magnum Ducem abusus.*

HAbet magnus Dux supplantatores, adulatores plurimos ad id subordinatos, qui identidem circumambulantes, quid mulieres ciuium matronæq; nobilium de se loquerentur subaudiunt, raptaq; verba dicto otius ad eum defferunt, qui satellitibus suis ad domum illius matronæ accusatæ destinatis, eam de lectulo à marito proprio violenter abstrahere, & sibi præsentari iubet. Hanc si sibi complacuerit per aliquot hebdomadas pro explenda libidine detinet, sin minus satellitibus eam turpiter stuprandam exponit, & tandem ad maritum suum eam ablegat. Si verò virum illius matronæ occidere è medioque tollere proposuerit, tunc eam non ablegando iugulare vel aquis obruere iubet, prout hoc pluribus contigit. Præcipuè verò cuidam magni nominis viro Mestoiedotwyschly dicto (de quo inferius dicetur) supremo notario suo vxorem cum pedisequa violenter abstractam, & per aliquot hebdomadas detentam, in porta domus mariti sui eam vna cum pedisequa laqueo suspendere iussit, sicq; in porta suspensæ duabus hebdomadis pendebant, donec iussu Principis deponerentur. Maritus verò suus subtus vxorem suspensam per illam portam quo opus fuerat exire & intrare cogebatur. Hoc quoque vel atrociori modo cuidam notario suo fecit, cui vxorem abstractam & stupratam postea remisit, eamque in habitatione propria vbi solitus erat cibum capere, super mensam, suspendere fecit, in illaque mensa desuper vxore strangulata pendente, tam diu ille notarius cibum amarissimum capere cogebatur, donec iussu Principis illud cadauer asportaretur. Cum autem aliquo Magnus Dux proficiscitur, & fortè obuiam sibi (vt fit) aliquam viderit matronam, quamuis magni viri vxor ea esset, sciscitare iubet cuias sit, vel vnde proficisceretur? Quod si eam illius viri cui offensus est vxorem esse intellexerit, tunc eam ex curru descendere, & collotenus pudenda detegere iubet, & tam diu stare cogitur, donec omnes satellites, equites & aulici, ipseque Magnus Dux prætereant.

Crudele facinus.

Aliud eius detestandum facinus.

DE INIVRIA EXPOSTVLANTIBVS QVID ACCIDERIT.

ANno à Christo nato Millesimo quingentesimo sexagesimo sexto conuenerunt ad magnum Ducem nobiles, magnates, & consiliarij, quasi trecenti viri expostulantes cum eo de iniurijs, homicidijs, spoliationibus & inaudita crudelitate, his verbis: celeberrime Rex magne Dux, & Domine noster, quæ causa est quod nos innocenter tantis detrimentis, tantisq; malis & iniurijs affligis, fratres nostros, consanguineos, insontes morti adiudicas, trucidas, aquis obruis, bonis spolias. Insuper satellites tuos in nostrum exitium conuertisti, qui nos intollerabilibus oneribus iniustè affligunt, & an tuo mandato nobis hæc faciant penitus ignoramus. Nos etenim tibi Domino nostro & imperatori legitimo, prout fideles subditos decet, in fide sincera & veritate seruimus, sanguinemque nostrum tui causa strenuè profundimus. His dictis magnus Dux ira excandescens in carceres omnes & singulos vinctos intrusit, postea quinq; diebus exactis de carceribus eductis, quibusdam linguas abscindere, alijs pedes & manus obtruncare, quinquaginta verò insigniores viros in foro publicè virgis & baculis cedere iussit, reliquos liberos dimisit, quibus quamuis tunc temporis pepercerit, postea tamen in manus eius crudeles & truculentas deuenerunt, prout inferius dicetur.

QVALEM GRATIAM MAGNVS DVX SOCERO *suo exhibuerit.*

MIchaël Temrucouicz cognomine, claræ familiæ vir, magni Ducis Socer, tali amore prosequitur, quod interdum per duas ampliusuè hebdomadas magnus Dux gratiam amicitiamque ei exhibet. Posteà cum eidem qualibet leui de causa infensus fuerit, tunc ad singulas portas, ianuasque curiæ illius, vrsos indomitos horribilesque tres vel quatuor alligare mandat, qui omnes è curia exire volentes vnguibus confestim dilaceraren t. Interdum ergo Dominus Socer in ædibus clausus sedit, & si quid habet, comedit, bibit, & hij vrsi aliquando per duas, tresue hebdomadas à foribus curiæ non abducuntur. Quando etiam eundem Socerum suum supradictum Magnus Dux pecunijs abundare intelligit, tunc eum iubet arripere crimine ei falsò obiecto, & in locum vbi debitores secundum morem gentis baculis virgisque cæduntur ducere, ibique tam diu iussu Principis virgis verberatur, donec omnem thesaurum indicare cogatur. Quando autem in eo magnus Dux nihil potest verberibus extorquere, tunc ei ipse ex thesauro suo certam summam pecuniæ numerare solet. Hoc itaque modo magnus Dux socerum suum tractat, aliquando eum thesauro spoliat, aliquando dirat. Interdū verò cum se huic socero suo benigniorem exhibet, tunc ipsi soli parcit, sed præcipuum eius & intimum seruum (qui vices Domini suppleret) arripere & tam diu verberare iubet, donec thesaurum Domini sui indicaret, aliquando etiam Dominus seruo innocenter cæso condolens, tantum pecuniæ pro eo numerare solet, quantum magnus Dux imperauerit. Quadam etiam vice euenit, quod vector prædicti Michaelis cum vectore magni Ducis in via forte congressus, ibi ambo inter se litem excitauerunt, ac inter iurgia ad pugnam deuenerunt. Vector igitur magni Ducis grauius percussus ad Marschalcum, siue palatij Magistrum veniens, à vectore Soceri magni Ducis se verberatum conquæstus est. Magister palatij causam ad magnum Ducem detulit, qui contin nò re audita, absque partis accusatæ purgatione, satellites suos in curiam prædicti soceri sui misit, eisque vt tres seruos illius præcipuos in foribus laqueis suspenderent mandauit. Sic ergo illi serui suspensi in foribus pendebant, & omnes ex domo exire, & in domum intrare volentes, per illas fores subter suspensos ambulare duabus hebdomadis cogebantur, donec iussu Principis deponerentur.

Sex pro verberato vno suspensi.

DE CRVDELI MAGNI DVCIS MOSCHORVM TYRANnide, *quam in Nouogrodia Magna, Pskouia, Twerta, & Nerua Ciuitatibus perpetrauit Anno Domini 1569.*

ANno per Christum salutis parte supra Millesimum quingentesimum sexagesimo nono, cum Princeps Moschouię resciuit Nouogrodenses, Pskouienses & Thwerenses ad Regis Poloniæ Magnique Ducis Lituaniæ partes aliquantulum propensiores esse, statim quomodo id vlcisceretur cogitare cæpit, & vt inopinatos eos, & præter spem securos opprimeret, hoc modo imprimis progressus est. Omnibus & singulis vtriusque sexus hominibus, tam viris quam fœminis, senibus & pueris sub pœna capitali interdixit, ne quisquam ea via quæ ex Moschouia in magnam Nouogrodiam ducit, ire proficisceretue præsumeret. Deinde cum, iam numeroso accinctus exercitu de curia Alexandrowa Sloboda dicta, ad Nouogrodenses vlciscendos, & funditus exterminandos egressus esset, præsidiariorum satellitum ante se septingentos præmisit, totidemque à tergo & in omnibus circumquaque locis præsidiarios subordinauit, qui omnes quoscunque ea via interdicta euntes inuenerunt, securibus membratim cum iumentis, curribus, & id genus alijs rebus dissecabant, ita vt nec ex Moschouia in Nouogrodiam, nec ex Nouogrodia in Moschouiam quisquam viuentium transire poterit, nemoque propositum

Princi-

Principis quo cōtenderet excepto vno Secretario Ophanasio Wiazimski, scire potuit, nam hæc omnia tam cautè & callidè peragebantur, vt inopinati & vndequaq; inclusi Nouogrodenses citius opprimerentur, & nusquā euadere possint. Cumq; iam à Nouogrodia magna quasi per medium miliaris cum exercitu abesset, tum demum miseri Nouogrodenses diem iudicij sibi imminere cognouerunt, etenim satellites emissarij equitesq; tractum Nouogrodensem igne & ferro hostiliter vastabāt, omnes homines cuiuscunque conditionis fuerint nobiles & plebeios cædebant, iugulabant, membratimq; dissecabant. Insuper iumenta omnia, viccos & pagos flamma absumebant, satellites etiam præsidiarij qui viarum transitus vbiq; custodiebant, neminem post Principem transire (quamuis seruum ipsius proprium) sinebant, sed omnes quoscunq; offenderint membratim dissecant. Verebatur enim magnus Dux subditorum suorum, nobilium & magnatum quorundā erga se conspirationem, & insidias. Tandem in ipsam Nouogrodiam magnam, satellitorū aliquot millia, cum equitibus Tartaris præmisit ad spoliandos & deprædandos omnibus bonis ciues, quos ipse statim cum toto exercitu secutus est, & omnes obuios trucidare, membratimq; dissecare, equis proterere, lanceis induere iussit. Ipse quoq; manu propria cum filio natu maiore plurimos lancea transfigebat. Postea duas vastas areas septis ligneis circumdare, & trabibus obstruere, illicque omnes ciues præstantiores vinctos cogere & implere fecit, quos ipse cum filio hastis tam diu crudeliter, equis calcaribus adactis, magno impetu transfigebat, & trucidabat, donec vterq; anhelans defatigaretur. Tandem ad Satellites circumstantes, fremebundus dixit: Irruite in hos perfidos, secate, dissecate, trucidate, neminemq; viuum relinquite. Illi confestim dicto otius in eam multitudinem ciuium vinctorum tumultim stantem, impetu facto, omnes ad vnum membratim dissecarunt, & in aquas proiecerunt. Deinde aliquot centena hominum in flumen gelu concretum, quod mediam ciuitatem interfluit, implere glaciemque in circuitu eorum circumcidere iussit, qui omnes glacie circumcisa fundum petente, aquis immersi & obruti sunt.

Regionem suam vastat Moschus.

Manu propria cum filio magnus Dux ciues trucidat.

Tantam igitur in Nouogrodia magna ciuitate celebri & totius Russiæ primaria magnus Dux tyrannidem perpetrauit, vt 2770. ciuium excepto paupere vulgo, sexuq; fœmineo trucidati & aquis obruti fuerint. Monasteria quoq; in toto Nouogrodiensi tractu 175. spoliare, deprædare, quædam hostiliter flammis comburere, Monachosque trucidare & aquis obruere fecit. Vestimenta sericea & id genus ornamentorum ciuium satellitibus in prædam concessit, auro & argento (cuius ineffabile pondus de Ecclesijs & mercatorum thesauris compilauit) sibi relicto, domos etiam ciuium spoliatas diripere, euertere, & destruere fecit. Tantaq; damna mercatoribus, cæterisq; ciuibus in hac celebri vrbe edidit, vt nequaquā resarciri, & iusta computatione æstimari possiut. Ceræ quoq; innumerabiles massas ab annis viginti plus sixè apud mercatores repositas in flammas proijcere & in nihilum conuertere iussit, cæra etenim Nouogrodensium, pellesq; ferarum, præcipuæ merces erant. Cumq; prædictam ciuitatem funditus iam deuastasset, & totum ferè tractum eius crudeliter depopulasset, quingentos equites in Neruiam ciuitatem Liuoniæ finitimam, vbi Nouogardenses merces suas deponere solebant destinauit, & per totā ciuitatem proclamare iussit, ne aliquis merces Nouogrodensium sub pœna capitis & omnium bonorum priuatione emere, aut sibi quolibet modo appropriare audeat. Omnes verò ciues Neruienses, qui à Nouogrodensibus aliquid mercium clanculario emerunt membratim dissecati, & in lacum proiecti, possessiones verò eorum vna cum domibus igne combustæ sunt. Pauperes etiam omnes & mendicos, qui præ nimia fame (tunc temporis grassante) cæsorum cadauera coquebant & manducabant, illi Satellites iussu Principis trucidauerunt, trucidatosque in profluentem abiecerunt, & omnes merces Nouogrodensium varij generis, quas illic repositas inuenerunt, in vnum locum congestas succenderunt.

Numerus occisorum

Spolia.

Damna.

Neruia populatur.

Mendici trucidantur.

S

MOSCHOVIAE
ARCHIEPISCOPO NOVOGRODENSI
quid contigerit.

CVm ita crudeliter Moschorũ Princeps Nouogrodiam magnam vastaret, ab Archiepiscopo eiusdem ciuitatis (qui Ruthenico idiomate Wladika dicitur) ad cibum capiendum inuitatus est. Ille nulla excusatione interiecta, hora prandendi statuta in ædes Archiepiscopi Satellitum armata manu stipatus venit. Inter prandendũ autem Ecclesiam Sanctæ Zophiæ, auri & argenti ditissimam (ad quam omnes ferè ciues thæsauros suos, quasi in locũ tutissimum comportarant) spoliare & funditus deprędare iussit. Posteà prandio peracto Archiepiscopum (à quo ad cibum capiendum inuitatus erat) omnibus ornamentis, vestibusq́; Archiepiscopalibus denudauit, dicens: minimè tibi conuenit Archiepiscopũ esse, sed potius tibicinem & vtricularium, vrsorumq́; ad choreas peritorũ, ductorem. Ideò melius tibi est vxorem ducere quam ego tibi delegi. Cęteris autem Abbatibus, & Monasteriorum Prioribus, qui prandio intererant dixit, vos omnes ad nuptias Archiepiscopi vestri celebrandas inuito, sed vt etiã ad huius conuiuij necessaria comparanda singuli symbola daretis oportet. Omnes igitur Abbates Prioresq́; imperatã & præscriptam summam pecuniæ magno Duci numerare coacti sunt, vt ad minimum nummulum omnes penitus spoliati & excoriati fuerint, metu etenim tormentorum territi, omne argentum quantum quisq́; habebat Principis impulsu exhibuerunt. Cum igitur ab eis hæc symbola exegisset minisq́; & tormentis extorsisset, equam albam pręgnantem adducere iussit, eamq́; Archiepiscopo digito indicans dixit: En vxorem habes tuam ascende super illam, & in Moschouiam proficiscere, illicq́ue te in numerum siue contubernium tibicinarum & citharedorum, qui vrsos saltatrices ducunt inscribere da. Ille miser inuitus super equam prægnantem viloso panno vestitus ascendere compulsus est, iamq́; desuper sedenti iussu Principis pedes sub ventrem equæ alligati sunt, deinde ipse magnus Dux instrumenta musices, videlicet lyram, fistulam, tibiam & citharam illi Archiepiscopo iam sic equæ insidenti porrexit, dicens: En habes artificij tui instrumenta, plus enim tibi citharistę quam Archiepiscopatus offitium arridet. Iam igitur hæc instrumenta musices exerce, & ad contubernium citharistarum in Moschouiam proficiscere, qui per totã ciuitatem in equi pedibus subtus alligatis sedens, vtricularios inflare, stridentibusq́; & discrepantibus fistulis (nunquam licet in hoc genere musices exercitatus) miserum perstrepere carmen compulsus est. Hoc igitur modo prædictus Antistes Nouogrodensis Archiepiscopatus dignitate spoliatus, exutus, omnibusq́; bonis priuatus, & nefanda ignominia turpiter affectus extitit.

Monachi trucidantur.

His peractis Monachos, Abbatesq́;, & Priores Monasteriorum, cæterosq́; Ecclesiasticos omnibus bonis spoliatos, vario mortis genere trucidare, securibus dissecare, lanceisq́; induere, & aquis obruere fecit. Postea quendam magni nominis virũ Theodorum Sireonij dictum captum, ad se in castra medio miliari à Nouogrodia sita adducere iussit, eumq́; fune longo per medium alligare, & in fluuium Volchow dictum demergere fecit. Cumq́; iam aquis penè obrueretur, rursus extractus est, extractumq́; ipse magnus Dux interrogauit, dicens: Dic mihi quid in fundo huius fluuij vidisti? At ille respondit. Omnes dæmones magne Dux qui in hoc flumine & in lacubus Ladoga, Sladoga, Warminaq́; degunt, ad tuam animam eripiendam, & in Tartaro demergendam, congregatos vidi. Ad hæc magnus Dux, rectè inquisti ait, ego verò pro huius visionis declaratione & expositione gratiam tibi præstabo. Cõfestim igitur eum arripere, & pędes in ahæno aqua buliente repleto, genuatenus coquere iussit, tamdiu donec omnem thæsaurum indicaret, erat enim auri & argenti ditissimus, duodecimq́; monasteria suo sumptu fundauerat & erexerat. Cum verò sic crudeliter absq́; vlla misericordia concoqueretur, triginta millia florenorum monetæ argenteæ indicauit. Tandem cum fratre Alexio, iussu Principis membratim dissecatus, & in proximum fluuium iniectus est.

Hac

Hæc insigni vrbe antiquissima, & celeberrima omnium ciuitatum Russiæ crudeliter deuastata ad Pskouiam ciuitatē amplissimam, Nouogrodiæ haud dissimilem, eodem modo hostiliter depopulandam profectus est. Cumq; iam ciuitati armato cum exercitu appropinquasset, ciues extrema sibi imminere videntes, singuli mensas vnusquisq; ante ædes suas adornauerunt, salq; & panem superposuerunt. Nam apud Moscos pane gratia, sale verò amor significatur. His itaq; dispositis obuiam magno Duci exeuntes, ad panem cum sale comedendum humiliter eum (vt gentis mos est) inuitarunt, dicentes Magne Rex & Dux celeberrime, Domine noster, nos seruuli tui fideles, humilibus & submissis votis, te ad panem cum sale comedendum inuitamus, nobisq; omnibus & bonis nostris vniuersis secundum placitum vtere, nam omnia bona quæ possidemus non nostra, sed tua pariter nobiscū sunt. Hac igitur humili Pskouiensium oblatione nōnihil sedatus placatusq; extitit, morti destinatis pepercit. Sed ciues mercatoresq; ditiores auro & argento deprædauit, Monachos etiam quosdam trucidare, membratim dissecare, aquis obruere, & duas Basilicas præcipuas thæsauri ditissimas spoliauit, denique campanas de omnibus Ecclesijs abduxit. *In Pskouiam vastandam contendit.*

His in Pskouia exactis in Twriam ciuitatem insignem olim Ducū Twerensium sedem profectus, tantam in ea tyrannidem quantam in Nouogrodia magna exercuit, incolas trucidauit, aquis obruit, bonisq; omnibus mobilibus & immobilibus spoliauit. Diuorum templa auro & argento deprędauit, Lituanos etiam & Rutenos, numero quingentos qui in Poloczka arce capti in carceribus ibidem detinebantur, omnes iugulare trucidareq; fecit. Tartarorum quoq; decemnouem Magnates in bello captos & in eadem ciuitate carceribus detentos trucidare iussit, ad idq; exequendum Præfectum Satellitum Malutam Scuratow dictum destinauit. Tartari verò re animaduersa, cum nihil aliud nisi præsens ante oculos exitiū, & miserabile mortis genus conspicerent, in desperationum adacti inter se obstinatè & firmiter statuerunt, sese pariter quoad possint defendere, cultellos itaque in manicis absconditos singuli habebant, & cum prædictus Maluta cum cæteris satellitibus in eos cum impetu irrueret, Tartari vnanimiter vt Leones rugientes strenuè sese defendere cœperunt, vnusquisq, eorum Ducem Satellitorum Malutam cultello appetijt, ventremq; ei quamuis lorica induto ad intestinorum vsq; profluxum transfodit. Dum sic res attrociter Tartaris sese obstinatè defendentibus agitur, ex Satellitibus quatuor desiderati ceciderūt, viceniq; enormiter vulnerati, cæteriq; fugati re infecta discesserunt. Cumq; magno Duci processus rei nunciaretur, statim quingentos Scloppetarios cum bumbardis, & arcubus in subsidium illis satellitibus, contra decemnouem Tartaros misit, sicq; vndiq; circumuenti sagittis bumbardarumq; glandibus confecti, & membratim dissecati in profluentem abiecti sunt. *Twweria & statur.*

DE TYRANNIDE QVAM SVPER INTIMVM SECRETARIVM Consiliariumq; suum Magnus Dux exercuit.

CVm proposuerat magnus Dux has supradictas ciuitates funditus deuastare, tum id tam cautè callidè & occultè peragebat, vt propositum suum nemini, nisi cuidam Ophanasio Wiazimski (quem vnice diligebat) reuelauerit, & aliquando bis per noctem de lectulo surgens, ad prędictum Ophanasium consultandi disceptantique de progressu rei gratia, ambulare non granabatur, & quamuis etiam Italum Arnolphum Doctorem medicinæ singulari gratia prosequebatur, attamen nunquā nisi per manus huius Ophanasij medicinas sumebit, eumq; pro vnico alumno habebat. Hic autem Ophanasius Hieorum quendam Lowczik dictum, magno Duci cōmendauerat, & iam in gratia apud magnum Ducem habebatur. Qui beneficij ingratus prædictum Ophanasium benefactorem suum, ad magnum Ducem per contumeliam criminaliter detulit, quasi ille arcanum sibi creditum de vastandis Nouogrodensibus & Twerensibus quibusdam reuelasset. Cuius fal-

sis dictis magnus Dux persuasus fidem adhibuit, sed non statim se accusato iratum exhibuit, sub prætextu enim pristinæ gratiæ & amicitiæ, seorsim cum eo arcana consilia, vt solitus erat, varijs de rebus cōferebat, aliud simulando fingendoq;, aliud animo occultando, malumque & exitium ei sub dolo amoris specie machinando. Postea quadam die magnus Dux cum prædicto Ophanasio simili modo consilia conferens, satellitibus suis seruos eius præcipuos interea trucidare iussit, quod & factum est, egressusq; ille Ophanasius à magno Duce, seruos suos misere trucidatos videns, quasi non videret oculis auersis præterijt. Deinde iussu Principis bonis omnibus spoliatus, & funditus deprędatus, ex familiaq; eius decemseptē viri insigniores occisi sunt. Ipsum autem magnus Dux bonis omnibus spoliatum, in locum publicum, vbi debitores baculis cęduntur (prout gentis mos est) ducere iussit, & tamdiu crudeliter verberare, donec omne argentum & aurum quod adhuc secreto reconditum habuit indicare compulsus fuerit, nihilominus tamen qualibet die bis terue per crura baculis crudeliter verberabatur, iamq; cutis in eo præduris verberibus perinde vt timpana intumescebat, attamē adhuc eò grauius torquebatur, donec tormentis crudelissimis eò adactus esset, vt contumelia aliquot ciues Moschouienses quos ditiores sciebat afficeret, quasi sibi magnam summam pecuniarum debiti fuerint, & quantā apud aliquem summam pecuniarum indicauit, tantam illi Principi numerare & rependere (quamuis nihil debiti sed per contumeliam accusati) compulsi sunt. Neq; hac quidem effera tyrannide, tauteq; summæ argenti à nihil debentibus exactione sibi temperauit, vt explendę crudelitati satisfecerit, sed ipsum adhuc eò crudelius torquere iussit, crura pedum baculis tondendo, donec præ nimis verberibus spiritū exhalaret. Postea seruos eius reliquos (quibusdā fuga dilapsis) trucidauit, virgines quoq; vxoris eius pedisequas, quadragenas numero, quæ acu pingere peritissimè, siloq; aureo intexere, & opus Phrigianum conficere nouerant: ex quibus forma præstantiores & pulchriores selegit ad suam explendam libidinem.

MAGNVS DVX, SEX PRAESTANTES VIROS, PROPTER LORICAM inauratam crudelissimè necari iussit.

Timothei Masalski crudelis fortuna.

CVm Timotheus Masalski, Lithuanus nobilis, illustri genere natus, captus in bello, tetro diuturnoq; carcere detineretur à Magno Duce, & idem Magnus Dux iussisset crudeliter tolli è medio, Palatinus vrbis Moschouię Ioannem Piotrouicium, vt supra dictum est, tum quidam ex famulis Palatini, animaduertens fortunas domini sui, & bona omnia miserè perdi ac diripi, neue omnia perirent, & nihil haberet: occultè accepit elegantem loricam inauratam, eamq; socijs suis seruandam tradidit, qui eodem in carcere erant, vbi & Timotheus Masalski. Postea factū est, vt illi eam oppignorarint Timotheo, qui eam seruandam dedit famulo, is autem liber erat, & suo domino in vinculis seruiebat. Itaque famulus, dum defert loricam in hospitium suum incidit in Vigiles, capitur & statim offertur præfecto carceris, qui cum videret esse preciosam loricam, illam sibi vindicauit & occultauit. Erant autem & in eodem carcere, duo ex sagittarijs sclopetarijs siue Magni Ducis, qui istud viderant. Quare consiliarijs Principis hanc rem detegunt, & referunt præfectum carceris, seu commentariensem, accepisse loricam inauratam à Timotheo Masalski, quæ olim fuerat Ioannis Piotrouicij Palatini Moschouiæ, hanc occultasse penesq; se habere, è vestigio consiliarij rem totam deferunt Magno Duci, qui confestim iubet extrahi è carceribus Timotheum Masalski, & ante se sisti, sic & Commentariensem, & illos duos Moschouitas, qui pignori illi dederant hanc loricam. At deniq; illos duos sclopetarios, qui istud detexerant, tum ibi omnes iussu Ducis, immanissimè torquebantur, & tandem enecati sunt, quatuor quidem illorum aquis submersi. Ipse autem Timotheus Masalski & Commentariensis simul vincti in vrbem Moschouiā missi sunt, ibiq; die Sabbati, in vigilia festi diei Paschati, ambo sunt publicè capite truncati & in aquas coniecti. Sic ob hanc loricam, sex supplicio affecti, & è medio sublati.

Commentariensis auaritia punita.

QVID ACCIDERIT ISTIS, QVI INQVIRERE VOLVERVNT, quidnam ageret Magnus Dux.

Quidam Secretarius Magni Ducis sanguine ipsi iunctus, semel ad epulas inuitarat aliquot aulicos sibi familiares, quos sanè splendidè ac lautè excipiebat: oblitus est autem dum ita hilaris esset inter amicos (sicut sæpius euenire solet) adire Principem magnum Ducem: misit vnum ex suis pueris in palatium Principis, qui prospiceret quidnam ageretur in Basilica apud Magnum Ducem. Puer autem cum ascendèret per gradus palatij, vidit Magnum Ducem, alloquentem quendam consiliarium, quo conspecto famulus tenere titur domum, ad herum id et relatum. Deinde verò cum Magnus Dux amandasset illum consiliarium cum quo conferebat, interrogauit cuiusnam famulus venisset in aulam, & quam ob causam: Euocatur ille famulus ex itinere, & respondet se eo missum, visum quidnam ageretur in palatio Magni Ducis · derepente Princeps, vbi causam intellexisset, retinuit penes se famulū, & accersi iubet tàm ipsum Secretarium, quàm eius conuiuas qui vbi venissent, varijs tormētis discruciari iussit eos, volens ab illis extorquere, cur misissent famulum in Regiam, percunctatum de eo: cur ne ad tam splendidum conuenissent conuiuium, pariter rescire cupiebat, quos de ipso sermones secretos tenerent. Itaq; excruciati tam diris tormentis alij expirarūt, alios verò facultatibus suis omnibus, semimortuos reliquit. Itaque ab illo tempore, & tam atroci ac tristi facinore, nemo ausus est mittere aliquem famulum, visum quid agatur in palatio Principis: imo potius hora statuta ipsi consiliarij pœnitus adsunt, & proceres præsentes veniunt.

Quam periculosum sit esse per cunctatorem apud Magnum Ducem.

Quidam etiam Wlodimirus Morozow cognominatus, vir celebritate famæ insignis & maturæ ætatis, grauitateq; plenus Palatinus, semel quadam misericordia motus condescēdit humi miserum hominem, qui Magni Ducis imperio interfectus fuerat. Is autem homo fuerat famulus Ducis Curpískij, qui ad Regem Polonię defecerat. Hanc itaq; ob causam Magnus Dux arguebat hunc Wlodimirum perfidiæ, ac si à partibus fugitiui Curpskij staret, & in Lithuaniam ad ipsum literas dedisset. Itaq; subito coniectus est in carceres, vbi cum longissimo temporis internallo hæsisset, extractus & oblatus est Magno Duci, cum esset in suo palatio & aula Regia, Alexandrowa dicta, discrutiatusq; est maximis tormentis, cū ab eo nihil extorquere potuissent, tandem mortuus, & cadauer in aquas coniectum est.

Wlodimiri condo misericordia noxia.

Basilius Dimitronicius, vir summus & celebris in re militari, affecerat iniurijs, aliquot præfectos tormentorum bellicorum, cum Moschouitas, tum & Germanos: quorum duo cum vellent fuga sibi consulere, capti sunt à viarum custodibus in finibus Lithuaniæ, illi statim deducti sunt ad Magnū Ducem, qui tum erat in arce fortissima, vulgo Wolochada appellata, & miseri illi quæstionibus adhibiti, fassi sunt, at falso, quod scilicet missi fuissent in Lithuaniam à suo illo præfecto Basilio. Itaq; Magnus Dux Basilium Dimitrouicium ad se accersi fecit ex ipsa Moschouia, varijsq; tormentorum generibus affligi iussit: in medijs illis cruciatibus cōstanter fassus est, se nihil istorum molitum fuisse, de quibus accusabatur, nec istud vnquam in animo habuisse. At Magnus Dux repente iussit adduci quandam equam oculis captam, & iungi curtui, & tum Basilius equæ impositus est, eiq; alligatus. Deinde ambo conijci iubet in rapidissimum fluuium, vtens hac oratione. En tibi equam egregiam dedi, in struueras ibis ad Regem Poloniæ, eum adito. Hæc itaq; equa cicitate percussa, natabat in alto istius rapidi fluminis & velocissimi: ipse autem Dux erat spectator cum suis satellitibus stans ad ripam fluminis, vt istius rei euentum intueretur: ac post longam natationem, hæc misera & cœca equa adnauigabat ripæ. Verum præfectus satellitum Regiorum, vocabatur Molunta Scuratow, vt gratificaretur Magno Duci: conto abegit equam à ripa & sessorem: sic vi aquæ rapitur iterum equa. Tum Magnus Dux exultabundus inquit. O

Basilij crudelis ... Magni Ducis ...

Palatinus ... Magni Ducis ... modo extinctus.

facinus egregium, & valde lepidum. Quare hæc misera equa defatigata vi aquarum rapidissimarum, submersa est, vna cum isto Basilio Dimitrouicio.

Aliquando cum versus Nouogrodiam, regionem proficisceretur Magnus Dux, accidit quendam equitem, famulum cuiusdam magni viri fortè præcessisse illum: & Dux ad latus sinistrum iubet deflectere hominem, ira percitus iussit istum frustulatim dissecari: & segmina membrorum luto & altissimo cœno misceri.

QVALI VENATIONE MAGNVS DVX PLVRIMVM oblectetur.

Barbarno & detestabilis Magni Ducis ludus: & inhumana voluptas cũ hominũ interitu coniuncta.

QVoticscunq; Magnus Dux cum filio, tempore Hyemis respicit ex sua arce, videtq; homines turmatim incedentes in lacubus & fluminibus gelu concretis, ac præcipuè diebus festis, tum iubet, vt in illam confertam hominũ multitudinem tres aut quatuor Vrsi immanes immittantur, & irruant ex improuiso. Ibi qui sibi fuga consulere possunt, aufugiunt: alij crudelissimè à feris illis dilaniantur. Sic hoc pulcherrimo spectaculo pater & filius delectantur vehementer, & rident affatim acsi pulchrum esset facinus. Deinde cum accedit miser pater, lamentatum se, quod amiserit filium: & etiam vxor maritum, qui ab vrsis sic mactati sunt, tunc iubet istis numerari aureũ nummum, vel duos, quia sic interfecti sint eius subditi. Addit deinde ipse Dux se magno beneficio afficere ipsos, quod eis permittit instituere querimoniam coram se: At si subijciunt rem esse infamem & nephariam hoc genus crudelitatis exercere. Iterũ respondent Consiliarij Magni Ducis. Magnum Ducem & eius filium magnam ex hac re voluptatem percepisse, & istud vidisse, sic nullum peccatum esse hic commissum. Ad extremum si ad ad ipsum Ducem venit mater miserrima lamentando se de cœde filij, aut ipsa vxor ob amissum sic inhumaniter maritum. Breuiter excipiunt illi: perbenè satis factum esse ipsis, vbi nummos argenteos monetæ Moschouiticæ centum aut ducenti numerati illis fuerint.

Sæpenumero accidit, cum Magnus Dux est in suo palatio Alexandrowa, & cogitat de aliquo summo viro sumere supplicium, tum delectationis causa iubet istũ obuolui pelle vrsi, & deinde ad spectaculum educi: tunc incitat in ipsum aliquot Molossos, & canes Britannicos efferos: Canes putantes hunc indutũ pelle vrsina esse vrsum, illum morsibus & vnguibus dilacerant & crudeliter laniant, eosque quo membratim sic discerptum relinquunt. Ita inhumaniter iste vitam finit.

DE TRVCVLENTO FACINORE, ET CRVDELITATE SVMMA, quam ille summus Dux exercuit in captiuos, Lithuanos, Ruthenos & Polonos.

ANno Domini 1569. die Ianuarij nono, cum Lithuani copias militũ non valde magnas cõscripsissent, quarum Dux & imperator erat quidam Polubiensius strenuus vir: cœperunt inopinatò vrbem & arcẽ vulgo Izborg dictam, quæ sane natura loci est satis fortis. Hæc vrbs iampridem parebat Moschouitis: At quia non erat benè nec milite, nec annona hæc arx munita, iterum recepta est à Moscho, & à nostris amissa. Magnus itaque Dux, cum videret se amisisse tam munitam arcem, statim furore & rapie quadam plenus, iubet vt omnes Lithuani, Rutheni ac Poloni, qui erant in vinculis crudeliter mactentur. Verum quorundam consilio, qui certas causas ei proferebant ne id scelus committeret, factum vt hic eius furor interciderit, nec quod impie cogitauerit, perfecit. Atq; licet tunc eis pepercerit, tamen postea omnes internecioni dedit, vt suo loco explicabimus. Quamobrem illi captiui, qui inergastulis in vrbe Moschouia asseruabantur, ad lanienam & macellum ab eo constitutum: nihilominus tamen, quò suum sanguinolentum animum pasceret, sic ipsi placuit, vt eius satellites passim captiuos per arces in vinculis dispositos, adducerent, maximè verò eos qui erant in carceribus, Pereslauia, Rostouia, Vchlicia,

licia, Costroma: Isti autem omnes erant Poloni, Lithuani & Rutheni, vna cum vxoribus & liberis, quos ad vnum crudeliter perdidit, aquisq; obrui iussit. Sic itaque hoc diro mandato instructi satellites Magni Ducis, ad illas arces venerunt, hacq; insidiosa oratione erga illos miseros vinctos vsi sunt. Nunc magno beneficio Magnus Dux & Imperator vos afficere cupit, & etiam Regi Poloniæ hunc fauorem declarabit, quod vos liberos dimittet in Lithuaniam. Idcirco vos deducemus ad Consiliarios Principis, interea vxores & liberi vestri vsq; ad triduum hic vos expectabunt. Atq; cum à conspectu charissimarum vxorum & liberorum abduxissent illos procul, tum vinctos manibus pedibusq; proijciebãt in rapidissimum fluuium Wolga appellatum. Verum exacto triduo quidam Moschouita misertus vicem istarum mulierum frustra maritos expectantium, inquit: O miseræ animæ, & infœlices mulieres, vos eadem sors manet, quam iam passi sunt mariti vestri, qui sunt proiecti in Wolgam fluuium. At cum affaretur istas mulieres homo ille, satellites interueniunt, quorum manus de cede maritorum erant adhuc cruentatæ, & spirantes necem, venerunt in carcerem, vnde abducunt gregem illum mulierum captiuarum cum liberis ad submergendum aquis. Tum illæ calamitosæ fœminæ & infortunatissimæ, sibi proponentes ob oculos vicinã mortem adeo horrendam & terribilem, multis effusis lachrimis petunt ab istis administris Principis, vt aliquid temporis cõcedant, quò sua peccata Deo Opt. Max. confiteri possint, & eius misericordiam implorent, velitq; pro sua clementia omnibus eorum erratis clementer ignoscere: idquod à satellitibus eis concessum est. Idcirco horas duas versabantur in pijs orationibus & deprecationibus, ardentissimis votis petentes à Deo, vt illis pro sua diuina bonitate ac clementia parceret & ad se reciperet: ac cantatis diuinis hymnis, animas suas Christo redemptori, ad supplicium mortis subeundum se pararant, mutuisque oculis sibi datis, mirificè se consolabantur, vt forti patientiq; animo omnia perferrent. Istis rebus omnibus absolutis, ducuntur ad flumen, quarum aliæ liberos manu trahunt, aliæ verò infantes suos vberibus admouent. Sed cum iam ad ripam rapidissimi illius fluuij venerunt: tunc pro ingenio & natura muliebri, partim ob insitatum genus mortis, in tam horrendum eiulatum, fletumq; erumpunt, vt & coelum ipsum penetrarint. Satellites autem inhumani, minari eis cœperunt, vrgentes eas, quo illæ sua sponte se aquis traderent. A quo indigno facinore cum abhorrerent, statim illi satellites in eas impetum faciunt, & eas cum liberis in aquas illius fluuij, cuius glacies cõfracta erat, abijciunt. Et sane ob tristissimi & crudelissimi istius facinoris aspectum, vulgus Moschouitarum cum non possent se continere, in lachrimas effundebatur, commiseratione summa perculsus: quod tam indignissimè istę insontes fœminæ cum liberis tam detestanda morte affectæ fuissent, execrantes in vniuersum carnificum istorum immanitatem. Quapropter cum has voces lugubres populi audirent satellites, quodq; ęgerrimè ferrent hoc genus supplicij, tunc minis vtentes ac ferientes populum baculis, abigunt hæcq; verba addunt: O rebelles Magni Ducis, apertè videmus, quod propter istos captiuos supplicio affectos fletis, at propediem, credite, vos eadem fata sequentur.

Moschus saeuit in captiuos.

Moschus, Herodis infanticidæ, superat crudelitatem.

DE FRATRICIDIO PERPETRATO A MAGNO Duce, Anno Domini 1570.

FRater germanus Magni Ducis immeritò ac perfidè delatus fuerat à quodã Consiliario, cui nomen erat Trzeciak Wilkonati. Audita hac iniusta accusatione Princeps, nullam fecit potestatem fratri falsum crimen diluendi, atq; quam ingentes cruciatus excogitare potest, illos adhiberi iubet ad excarnificandum & torquendum fratrem. Dumque est in medijs cruciatibus, exegit ac extorsit ab eo omnes illius thesauros, & bona omnia tam mobilia, quam immobilia sibi vendicat, atq; cum præ magnitudine tormentorũ vix semiuiuus esset, tum iussu Principis securi illum ferit carnifex. Deinde fratriam suam, quæ ante

Cainum imitatur Magnus Dux, qui occidit Abelem.

conspectum eius procumbebat in terram, facie demissa, implorans misericordiam, arripi iubet à satellitibus, omnibus vestimentis exui, & turpissimè nudam constitui. Ita diutissimè illa miserrima fœmina nuda omnium oculis exposita fuit.

Neroniana crudelitas.

Deinde quidam miles iubente Principe eam funi alligat, & conscenso equo, velocissimo cursu sine vlla misericordia, pertrahit illam in flumen, & aquis submergit ac perdit. Sic iste Magnus Dux tam astorgos & impius extitit in fratrem & fratriam.

QVO AMORE MVTVO, SE PROSEQVI solent Moschouitæ.

In Moschouia homo homini lupus.

HOc genus hominum, Moschouitæ, est adeo barbarum & perfidum, vt nihil synceri sit apud eos, nec se vnquam vero ac naturali amore prosequuntur, alter alterum impudentissimè & confidentissimè, sic sunt perfrictæ frontis, criminis alicuius insimulare non veretur, siue palam, siue clam: aut apertè, aut per insidias inuicem perniciem sibi machinãtur: mutuisq; conuitijs lacessere se soliti sunt. Familiare est apud eos patrem filio insultare, & filium in patrem irruere, ac fratrem perfide deferre, sic vt nulla apud eos fides, & sanguinis reuerentia sit, etiam in conspectu Magni Ducis se proscindunt contumeliosè. Itaque accidit semel ante Principem anno 1570. quosdam duos fratres germanos, & nobiles, istius rei luculentum documentum edidisse, horum vnus vocabatur Mikieta Obolinski, qui malo genio præditus familiæ gentisq; nomen patrium suum commutauerat: idq; audiente ipso Duce, excogitauerat aliud cognomen, nempe Powtozowski, ac si diceres fumigerum aut furciferum, & patibulo dignum hominem. Alter autem frater suæ nobilitatis haud immemor, gentilemq; nomẽ retinens, cum fratrem alloqueretur, compellare cœpit nomine gentili Obolinski, qui velut furens, & atroci iniuria à fratre affectus, Magnum Ducem adit, & ad eum sic fratrem defert. Princeps Serenissime, peto abs te, vt ius mihi administres de fratre, qui infami nomine me contaminauit. Vocor Powtozowski, & me contemptim appellauit, Obolinski. Idcirco supplex te oro, vt meritas ille luat pœnas, nõ enim leuem ab eo mihi factam iniuriam censeo. Tum Magnus Dux euocat Consiliarios, quasi de re maximi ponderis consultandum fuisset, inquiens: Necesse est vt vos hanc contentionẽ & grauem cõtrouersiam, inter istos duos fratres exortam adhibito summo iudicio, & magna cum æquitate diiudicetis. Frater itaq; ille qui ita turpiter abnegauerat suam Nobilitatem, accessit ipsos Consiliarios, vt rem totam enarret, & sibi ius reddi postulet aduersus fratrem: Atq; cum iam venisset frater alter, qui merito suã nobilitatem intuebatur, en in cauput illius inuolat iste perfidus, & obijcit Vrso, qui eum vnguibus dilaniare incipit: crudeliterq; dilacerat. Et cũ immanis iste frater videret quodam modo feram bestiam lassari, ense ferit alterũ fratrem in pede, & statim magna vis sanguinis profluxit, quo ille inunxit os Vrsi, qui cum primum lambendo cruorem humanum iterum degustauit: & sic animatus Vrsus secundo apprehendit illũ miserum nobilem: & horribiliter deformem reddidit. Quare iam iste impius frater, videns sibi pro iniuria scilicet esse satisfactum, voluit feram abstrahere & arcere, ne amplius sæuiret, neue fratrem mactaret: at Vrsus ita æstuabat & ad mactandũ accensus erat, vt nec ab illo, neq; à multis alijs posset difficulter ab illo dilaniando abstrahi, tandem ex faucibus Vrsi, & carnificina illa ereptus est ille nobilis.

Nec frater à fratre, nec socer à genere tutus.

Crudelis pœna ob nobilitatis defensionem aduersus degenerẽ.

Simile quoddam facinus huic accidit, cum Magnus Dux Nouogrodiam depopularetur, ferro inquam & igne omnia perderet, vt supra dictum est, ducti sunt captiui aliquot Nobiles in Moschouiam vrbem, inter etiam illos fuit quidam cum vxore & liberis, quem Nobilis commendauit cuidam aulico Regio amico suo. Iste cum detineretur captiuus diu ab isto aulico, semel conqueri cœpit, idque grauissimè de inaudita illa tyrannide, qua vsus est Magnus Dux in Nouogrodiensibus internecioni dandis: deq; iniurijs quibus ille & tota Nobilitas affecta fuerat: & planè iugum istius tyranni esse intollerabile: hisce verbis: Deus qui solus iustus est, haud dubie suo tempore

pore vindictam sumet de illo sanguine innocentum tam inhumaniter & crudeliter sparso, in ipsum Ducem & totam eius posteritatem: dignis pro meritis pœnis ipsum castigabit. Deinde paucis post diebus, cum in animo suo volueret, se nimis temerè ista effutiuisse: & hunc nobilem apud quem erat in captiuitate hæc delaturum ad Principem. Itaq; fraudulenter excogitare cœpit, nihil esse melius, quã si potius in hospitem suum hoc crimen transferret. Scribit supplicem libellum ad Principem, in quo indicabat Magno Duci hunc aulicum Principis hæc verba in dedecus ipsius protulisse: tradidit eundem libellum deferendum aulico, qui inscius erat omnium quæ scripta fuerant. Magnus Dux quamprimũ perlegit supplicem libellum, iubet ad se accersi illum Nouogrodiensem nobilem, qui erat captiuus apud hunc aulicum. Iste oblatus Principi, ferrea fronte præditus, statim confert crimen, quo erat reus in ipsum aulicum impudentissimè, & ita se rem habere asserit, inquiens. Serenissime Domine & magne Dux, tu nos subditos & seruos fideles affligis miris modis, interfici membratimq; dissecari iubes: facultates & fortunas nostras nobis rapis, proditores nos appellas, rebelles & periuros, & alia horrenda nobis obijcuntur & ob oculos ponuntur, quæ omnia immeritò patimur, nec istorum rei sumus. At si scires quo odio vel plusquam vatinano, te prosequantur tui domestici, & quanta sit perfidia illorum, quibus plurimũ fidis ergare, quos quottidie maximis accumulas beneficijs: profectò egregiè eos exciperes, ex quorum numero est iste aulicus tuus, cuius carceri me tradidisti. Nam heri vesperi, me præsente & audiente, iactabundus hæc verba pronunciabat. O vtinam Deus citissimè innocentes vindicet à crudelitate istius tyranni Magni Ducis, nam ille diris tormentis suos afficit, mactat & trucidat insontes, eorum bona & opes sibi ascribit, contra omnem æquitatem. De quibus rebus & iniquitatibus Deus breui sumet supplicium istum Principem & tyrannũ conteret & euertet cum tota eius familia, nec patietur eius successorem regnare. Tum Magnus Dux irrumpit in iram, & sic infit ad hunc miserum aulicum iniustè ab isto captiuo accusatum. O perfide percipisne ea quæ iste contra te profert? nec data illi potestate respondendi & diluendi falsam calumniationem, varijs quæstionum generibus torquetur: qui cum nihil fateretur, & confictum crimen diceret: iussit hominem membratim dissecari, & postea in profluentem iaci: sic ille nobilis, ignobilis planè & belluini ingenij falsò detulerat ad Principem insontem, lingua sua mendaci accersiuit necem innocenti, & ipse ex alterius interitu vitam & libertatem sibi comparauit.

Nec longe ... spire ... tum & ... gens ... retinuit exemplũ.

MISERABILIS ET INDIGNISSIMA LANIENA, CVM duorum Procerum Moschouitarum, tum etiam reliquorum Lithuanorum ac Polonorum captiuorum, quibus paulo ante pepercerat Magnus Dux.

ANno Domini 1570. cum ex Moschonia Internuncij Regis Poloniæ, Proceres Poloni & Lithuani discessissent, die Eliæ Prophetæ, qui dies festus apud Ruthenos est celeberrimus, & Magnus Dux accumberet mensæ, & ei apponerentur secunda fercula, velut quodam œstro correptus, surgit à mensa, & sic alloquitur sibi astantes satellites, sequimini me, quod faciunt ipsi, & mille quingenti catapultarij equites: ille verò Princeps perniciosissimo cursu pergit ad arcem, ibique omnes ordine se collocant ante palatium Ducis, tum etiam in hac arce cum habitaret vir summus, & ex proceribus non postremus, Petrus Serebrinus, & rei bellicæ peritissimus, iubet Magnus Dux ipsius domum more hostili impeti & inuadi ab istis militibus, ipsum autem capite diminui & truncari: dicto Principis parentes irruunt in domum illam, statim capiunt, & miserum illum Serebrinum extrahunt ex ædibus, ac offerunt Magno Duci, qui sine alia inquisitione, ne facta vllius facinoris admissi ab eo mentione, confestim ille satellitum præfectus Sunator, ar-

De ... Dux M... ... ... fecit.

Petrus Serebrinus ... parit.

repta securi caput illi amputat. Ad extremum cum Magnus Dux, quicquid illi visum fuerat, rapuit & ex fortunis istius Petri Serebrini, reliquum permisit prædæ militum: & ne quid superesset bonorum illius, iussit reliquias flammis & igne perdi. Vbi istud perpetrasset, conuertit se ad alium locum arcis. (est autem hæc arx amplissima & valdè spaciosa: vbi complures Magnates & Nobiles habent edes suas) & iubet magnus Dux cuidam nomine Bulato Magistro equitum, vt cum non parua manu militũ ædes adeat clarissimi & magni nominis viri Messoiedi. Huic magno viro Princeps vix ante annũ rapuerat vxorem elegantis formæ fœminã & ancillam, qua turpissimè abusus, & illas vbi violasset, fecerat suspendi ac tri angulari in superiori limine ianuæ ædiũ istius viri: vt supra diximus. Iste præfectus æquitum, aggreditur illas ædes, & expugnat facilimè, hunc Messoiedi in medium forũ trahunt: & ipse præfectus caput illi acinace obtruncat: Qui cum iam cõmisisset istud sceleratum homicidiũ, ense & manibus cruore madentibus procedit ad magnũ Ducem, & velut re maximi momenti præclare gesta, ait: Serenissime Domine & magne Dux, iam summo cum honore perfeci quod tu mihi in mandatis dederas. Ibi Magnus Dux pro suo more, vociferari cœpit suum Hoyda, Hoyda, cuius clamorem tota turba sequuta est, eadem fœlici acclamatione vtentes. Exarce

Eadẽ fors est viri Il-lustris Messoiedy.

deinde magnus Dux deflectit ad carceres, vbi erant multi captiui Poloni & Lithuani: suis satellitibus armatis comitatus. Vbi quidam mercator ciuis Moschouiticus, quid ageretur ignarus, vbi eminus conspicit magnũ Ducem cum tanto satellitio, retrogreditur præ metu tyranni, quem statim apprehendi iubet & sustulatum dissecari, inquiens, ne vnquã fugias ante conspectũ tui supremi Domini. Atq; cum propius ad carcerem veniret, ipse Commentariensis, qui ibat pertinum pauem pro captiuis, aspiciendo Principem aduentare, præ timore etiã reuersus est, & eundem magnus Dux raptũ, minutim secari iubet, dicens: alia vice nõ timebis. Itaq; cum iam appropinquaret portas primi carceris, dicit custodi, vt citissimè fores aperiat, qui metu correptus & tremebundus manibus vix aperuit: Aperto carcere indicit primo educendos nobiles captiuos Polonos & Lithuanos, quorũ primus fuit Petrus Biekowski Eques Polonus strenuus miles, illius pectus transfodit Magnus Dux lancea, at tam generosi fuit animi ille Biekowski, vt lanceam arripuerit manibus, & intorquere voluerit in ipsum Magnum Ducem, vt hoc pacto perpetuũ nominis famã sibi conciliaret, quod tam infensum generi humano tyrannum sustulisset. At Magnus Dux hoc animaduerso, cœpit exclamare in filiũ: Iuuan Iwan, id est, Ioannes fili fer opem, qui celeriter accurrit, & iterũ illum Biekowski hasta transfodit, & sic mortuus in terrã cecidit. Secũdo productus ad lanienam alter nobilis Polonus Albertus Bagaski, hunc etiam ipse Dux sarissa sua transuerberant. Tertius fuit Besus, nobilis & magnæ familiæ, gente Silesius, qui eodem mortis genere perijt. Quare cum istos strenuos viros & nobiles Polonos manibus suis interfecisset, cœpit suo acclamationis genere vti, velut magnam victoriam adeptus fuisset: Hoyda, Hoyda: quem ita ouantem omnes clamantes & vsurpantes hanc vocem persequuti sunt. Tum sic affatur suos satellites: Mactate mi iuuenes, irruite in carcerem, & obuios quosque captiuos sine discrimine & vlla misericordia membratim dissecate omnes. Isti dicto parentes, in primo carcere quinquaginta occidunt vinctos: Postea accedit secundos carceres, & similiter manibus suis occidit tres Nobiles, quorum vnus erat Ruthenus, ætatis maturæ, Polocensis Iacobus Molski, alter erat Gener illius, Eques Polonus, Iacobus Molski, sic & tertium similiter Nobilem Polonum, quibus omnibus ita trucidatis erumpit in suam vocem letitiæ solitam, & omnes ei accinunt ac respondent: & statim reliquos iubet à suis satellitibus dissecari, quod factum est, erant autem quinquaginta quinque, exceptis multis infantibus, qui vix nati erant dies septem. Tertio cum accessisset carceres, ibi & manibus suis edidit crudelitatis suæ exempla, tres mactando Nobiles Polonos, alios ferè quinquaginta quinque, cũ securibus & ensibus satellites membratim trucidarunt. Sic perpetrata hac immani strage & inaudita tyrannide, sic sparsa dissectaq; illa corpora iacere permisit supra terram, quæ iam epota & imbuta erat, & mollissima reddita ex effusione sanguinis illius humani.

Obuios mactat Dux.

Belluina crudelitas in captiuos.

Magnanimitas Biekowski in Tyrannũ Moschum.

Letat Plutoni Moschus, trucidando captiuos, in omnibus carceribus positos.

humani Quamobrem rediit triumphans & ouans in palatium, & totum illum diem in hymnis & tripudiis & omni sonitu instrumentorum musicorum consumpsit: non aliter ac si magnam victoriam de hostibus adeptus fuisset: Sub vesperum præcepit frustula membrorum istorum occisorum colligi, & extra vrbem poni: qui in tres cumulos sunt collocati, & aspersi arena & terra: sic mandati sunt sepulturæ. Erat inter cadauerũ frustra mulier nobilis vxor illius Molski, quæ cum fuisset grauiter sauciata, nondum mortua, hæc orabat pollinctores qui fossam faciebant, vt eam dimitterent liberè & parcerent ipsi: at illi nulla moti misericordia sepelierunt eam viuam cum illis fœtidis cadaueribus.

Mezentius iungebat viua corpora mortuis, sic Moschus fecit.

Duo Nobiles captiui ex ista immani laniena remanserant, quos tamen postridie iste tyrannus capite plecti iussit, & extra vrbem proiici, vixq; aliquid terræ illis iniectũ. Vbi erant illa cadauera tot Nobilium & strenuorũ virorum, vix arena superiecta fuerat, id quod haud dubie ex composito fieri iusserat Magnus Dux ille, vt essent alitibus, & feris præda. Tertio deinde die, quidam Germanus tormentorum bellicorum præfectus, misertus hanc proiectionem cadauerum, quibusdam tres taleros dedit, vt fossa profunda facta, vel maximè terræ tumulo iniecto, hasce cadauerum reliquias sepelirent & tumularent.

Bombardary Germani, facinus misericordia plenum.

DE TRVCI CARNIFICINA, QVAM EXERCVIT MAGNVS Dux, in clarissimos quosque suos Consiliarios, & optimates.

DIe sancti Iacobi in Iulio anno 1570. in ipsa vrbe Moschouia, Magnus Dux, iussit affigi octodecim palos grandes, & supra illos totidem trabes in transuersum apponi in formam furcarum. Ciues cum primum animaduertũt tale theatrum parari & instrui, ingenti metu correpti se in fugam proripiunt, etiam mercibus & tabernis meritoriis relictis, prædæque expositis: nemo sane præ metu in forum prodire audebat Nam isti rumores in vulgus sparsi fuerant, ipsum Magnum Ducem instituisse omnes ciues vrbis Moschouiæ extremo afficere supplicio, crucique complures affixos iri. Satellites ad maiorem terrorem incutiendum, in medium forum afferebant varia genera tormentorum & quæstionum ad homines torquendos, quæ admouebant istis trabibus. Deinde excitato luculento igne, vas ingens aheneum apponebant aqua plenum, vt bulliret & ferueret per multas horas. Quibus rebus ita comparatis venit Magnus ille Tyrannus, stipatus ampla & copiosa suorum satellitum caterua: & ita instructus, quasi vellet in aciem & pugnam exire: sequebantur eum velut à triariis mille & quingenti catapultarii: Duxque ipse se collocauit penes aheneum, exercitus verò militum in circuli & coronæ formam dispositus. Tum adducti sunt in proscænium trecenti Nobiles Moschouitæ, antiquissimarum & nobilissimarum familiarum homines, qui paulo ante præ nimio quæstionum cruciatu ita mutilati & pessimè tractati fuerant, vt vix semiuiui viderentur, vixque pedibus stare poterant, sed à militibus trudebantur turmatim, vt pecudes, ante Principis conspectum.

Theatrum lusti... & miserabile erectũ à magno Duce die S. Iacobi.

Descriptio noui supplicy.

Is cum perspiceret omnes præ pauore & ingenti timore sese abdidisse in latebras & domos suas, ipse tunc obequitare cœpit per omnes vrbis plateas, clara voce euocabat ciues, inquiens: venite absq; vllo metu, securi estote, prodite spectatũ, nihil grauius in vos constituam, hoc vobis polliceor, quamuis is meus fuisset paulo ante animus, vos omnes funditus delere & perdere, sed iam mihi hæc mens mutata est, tutò egredi potestis & in forum venire intuitum quid agetur. Tum miserrimus ille populus egressus turmatim & confertim, forũ replenit, imò erat tanta multitudo spectatorum, vt multi ascenderint domorum tecta, quò quis istius tragædiæ futurus esset exitus, viderent. Atq; postea affatur sic illam promiscuam hominum multitudinem: An num, ó subditi, iustissimè ago, quod ita pœnas luant perfidi & scelerati proditores mei, tum

Malus animus in Duce & mala mẽs.

Miser populus præ timore applaudit Duci. Præter spē multi liberati.

populus statim vno ore acclamare cœpit: Viuat diu fœlix, & incolumis Princeps & Rex noster; at improbi & flagitiosi suis meritis dent dignas pœnas. Deinde Magnus Dux iubet produci centum & octuaginta ex illo damnatorum numero: postea sic alloquitur Nobiles, qui ad illud spectaculum venerant. En vobis istos liberaliter dono, doque eis vitam, accipite illos, liberos à noxa dimitto: eisq́ue pro mea clementia, gratia ac fauore ignosco, hoc pacto isti liberè dimissi, & ex præsenti morte diuino beneficio erepti. Tandem prodit Magni Ducis primas Secretarius, qui damnatorum album & catalogum habebat: & tum iubet educi quendam Moschouitam antiquissimo genere exortum, præcipuus inter eos, qui ab intimis consilijs Ducis sunt, erat: appellabatur Ioannes Michaelowic Wiskowati. Ibi ille Secretarius Principis, longa serie referre incipit crimina, quibus falsò iste vir præstantissimus accusatus fuerat hisce verbis. Iohannes Michaelowic Wiskowaty, Cancellarius Magni Ducis, perfidissimè & impiè se gessit in Principem. Imprimis scripsit Regi Poloniæ se ei velle tradere ciuitatem & arcem munitam, sui supremi Domini, quæ est in magna Nouogrodia: & hæc est prima in te accusatio: at tum scutica illum in caput percussit, addendo hæc verba: Perfidus es & ingratus, quod vsus sis hac improbitate aduersus tuum supremū Dominum. Altera perfidia est ista, quod literas dederis ad imperatorem Turcarum, vt cum exercitu potentissimo veniat occupatum & debellatum Regna Scytica, Casanense & Astraense, vt erat illi in votis: quo dicto, similiter flagello cæsus est in caput, subiecitq́; & secundò tuum Principem fraude doloque prodere voluisti. Tertium facinus quod admisisti est, quod ad Scytharum Cæsarem, literas dedisti: quibus ipsum hortatus es, vt cum suo copiosissimo exercitu irrumperet in Moschouiam, eamq́; deuastaret & depopularetur, atque occuparet, vnde factum est, vt ingens damnum & irreparabile dederint Tartari in Moschouia: tam ipsius Ducis arces igne perdendo, quam etiam longe lateq́; miserum populum ferro interficiendo, & vinctos multos cathenis in durissimam seruitutem, innumerabilem inquam vtriusque sexus turbam abigendo: quorum cum sis author tantorum malorum, meritò vltimo es afficiendus supplicio, atq; vt antea fecerat, flagro asperrime eum cæcidit Regis Secretarius. Tum miser Cancellarius istis falsis criminationibus insimulatus, & cum se innocentem esse sciret, sic respondit.

Oratus Apologia Cācellarij ad confictas criminationes.

Testor Deum Opt. Max. qui solus est scrutator cordium & renum, in cuius conspectu profiteor me esse peccatorem, sed confido eum pro sua Diuina clementia, propter sanguinem effusum charissimi sui filij, mei misertū iri. Testor, inquam, Deum, me semper fidum & diligentem fuisse in munere publico mihi cōmisso à Magno Duce, vt fas est: ideo à falsis istis accusatoribus prouoco ad Tribunal Dei, quod iniustè sum accusatus & traductus apud Principem, atque hæc impostura detegetur in extremo die iudicij. Princeps cum stabis ad conspectum Diuinæ maiestatis mea innocentia apparebit: nunc verò apud te nulla ratio & æquitas locū habet, nec me à criminibus falso mihi impositis licet purgare. Adeo est tua auaricia inexplebilis & pertinacia vlciscendiq́; libido, vt sitias sanguinem meum: ebibe igitur illum pro lubito, & iam satisfacias tuæ improbitati, vt constituisti: nunc quidem tua figmenta & importuna commenta, videntur habere speciem veri: quia omnia per vim agis. Itaque Satellites excipiunt, en videmus te esse reum, cū tam dura oratione insurgis in Principem, turpiter lapsus es, & tuos sermones optimè expendimus. At ille Cancellarius ait: Vos ô infelices homines cum Magno Duce, estis prædones & omnis improbitatis illius administri: effunditis immerito cruorem innocentem: tyrannicè omnia agitis, per fas & nephas ruitis in cædes mortalium. Hæc omnia quæ mihi obijciūtur, falsissima sunt, nihil vobis facilius, quam tollere è medio insontem: At Deus aliquando, & veniet hora, quæ non speratur, cum vos puniet & pro meritis in vos grauiter animaduertet: quæ cum tam liberè protulisset, cōspuit in faciem illorum. Quare Magnus Dux iubet carnificibus hominem rapere: quem statim raptum, exuunt & ligant ad furcas illas sic dispositas: & suspendunt prono capite & ore in terram. Præfectus satellitum sic affatur ipsum Magnum Ducem: quo genere supplicij istum affici iubes? Tum respondet, vos

dct,vos

det vos omnes aulici mei suo ordine istum excarnificare debetis & dilaniare: Quare accingit se operi iste præfectus Molutw dictus: & ex equo descendens, accepto cultro auriculam dextram illi abscidit, alter aulicus sinistram excidit, tertius labra amputat, & sic ordine omnes illum membris mutilarũt, vt omnes se tam nephando homicidio contaminarent, & cæde istius innocentis essent rei. Ad extremum quidam secretarius Principis, ne quid deesset ad cumulum crudelitatis, conscidit illi pudenda, & tum statim exalauit animã miser Cancellarius. Quare Magnus Dux vidẽs ob abscissum membrum genitale, statim obijsse Cancellarium, indignissimè tulit, atque dira imprecatus huic secretario, sic in eum inuectus est. O scelerate, expectes paululum, istud totum est tibi exedendum, quod iste excedere debuit. Nam pœnitus credebat, quod cõmiseratione motus, cruentas manus ita illi intulisset, vt citò è viuis discederet: Constituerat sanè istum secretarium morte truculenta punire, sed Deus antenertit tyrannidem Principis, quia paulopost lue infectus, mortuus est. Satellites deinde demortui Iohannis Viskonati corpus deponũt ex furcis, & sic seuire incipiunt in illud cadauer, sinstulatim illud conscidendo, prius tamen absciso illi capite Iste est exitus istius præstantissimi ingenio & virtutibus multis, excellentissimi viri Cancellarij Magni Ducis, cui parem nunquam habuit imperium Moschouiticum.

Crudele supplicij quo est cæsus innocens Cancellarius.

Iussit secundo loco produci in Theatrum, suum Thesaurarium, cui nomen erat Michaël Funichow, vir magni nominis & ingenij acerrimi, socius fidusq́; amicus illius Cancellarij. Iste nõ longis verborum ambagibus vsus est in sua defensione, sed breuiter sic loquitur: Appello ad Deum qui omnium rerum est conscius, & cuius oculus omnia intuetur, quia nuñquam quicquam in te Dominum meum commisi, semper bona fide & sine fraude in administratione mei muneris me gessi: & cum accuser abs te, impiè & iniquè iam tibi dicam scribo, & anima tua in altero seculo se sistat coram Diuina Maiestate, vt mihi satisfaciat. Hæc verba vbi protulisset, iubet Magnus Dux arripi miserum, & exui, atq; furcis alligari eo modo quo & Cancellarius. Tum postea ille Maluta præfectus satellitum, haurit ex vase æneo, vbi erat aqua feruidissima, & deinde alter equorũ magister, accepit vas plenum aqua frigidissima, iste primo illa aqua caput abluere cæpit, postea calidam & feruidissimam aquam infundebat, sic ille infortunatus vim feruoris & ardoris illius aquæ sentiens, ob atrocem feruorem, vociferabatur mirificè: at ille minister Tyrannidis Maluta magis ac magis infundebat illam calidissimã aquam, ita vt tandem pellis capitis contraheretur in modum serpentis, cum se in spiras contorquet: ita hoc crudelissimo supplicij genere cõfectus, expirauit. Tertio iubet adduci in medium suum Cocum, iste cocus infinitis falsis testimonijs reus erat peractus, eoq́ue genere supplicij est affectus, quo & Ioannes Wiskowaty, nempe membratim est dissectus, amputatis illi pudendis. Deinde iussit adduci quendam Georgium Czapkinu cum vxore & liberis, qui inter amanuenses & secretarios non postremum locum tenuit, cumq; ex equo descenderet Magnus Dux, Basilius Themkin iussu Principis caput illi abscidit, sic & vxori ac liberis: Iste Themkin erat proscriptus ex Lithuania, ob necem Palatini Plocensis, & in Moschouiam aufugerat, tanquam ad asylum, primumq; locum ac præcipuum inter aulicos Principis tenebat.

Thesaurarius Magni Ducis eadem barbarie ac furcis affixus, qua Cancellarius rapitur in necem.

Genus supplicij immane.

Coco suo non parcit Magnus Dux.

Georgius Czapkinus cum vxore & liberis occiditur.

Deinde productus est alter secretarius, cui nomen Iohannes Bulbakow, qui fuit vna cum vxore, & liberis etiam capite truncatus à Palatino Chirnouiensi, is vocabatur Pietrouicius.

Sic & Iohannes Bulbakow.

Tunc iubet educi & secretarium suum Basilium Stepanow, quem & indicta causa aulicus è vestigio capitali pœna afficit mandato Principis.

Idem fit cum Basilio Stepanow.

Ad extremum, vt ad hoc tragicum ac crudelè spectaculum nihil prætermitteret, præcipit Magnus Dux ducentos Nobiles captiuos extrahi in arenam, quos nominatim iubens sisti ante se, damnat morti & singuli aulici ordine eos capite truncant, qua cæde confecta, prodeunt in conspectum Principis manibus & gladijs cruentatis cum hac voce letitiæ Hoyda, Hoyda: Sic se turpissimè aulici Magni Ducis sanguine innoxio contaminarunt. Tum eodem tempore mandat Magnus Dux è vinculis venerandum

Crudelis mors ducentorum Nobilium.

quendam senem adduci: quem statim in equo ille arrepta hasta transfixit: & quamuis sic transfossus miser senex obierit: vt impleret suam crudelitatem illum plusquam sedecim vulneribus sauciauit. Hæc crudelitatis & tyrannidis horrenda facinora perpetrauit intra horas quatuor. Illa cadauera nuda ita iacebant in terra, quorum nõ paruus erat numerus: & cum lustraret illa cadauera quidam ex Principis satellitibus, caputq; Michaelis Thesaurarij intueretur, exerto ense caput in duas diffecuit partes, hisce verbis additis: recorderis quid mecum egeris. Sub vesperum cadauera illa sunt in vnum cumulum collecta, & extra vrbis porta elata, ibique ingenti fossa facta, iniecta & terra obruta. Sic crudelissimè tot cœdibus perpetratis iam in palatiũ Princeps rediens, deflectit ad ædes Michaelis Thesaurarij, vbi inuenit vxorem illius, eleganti forma præditam, & verè honestam, valde luctu & dolore magno plenam atq; suspirantem, ob mariti necem, Ducis Ophanasi Wiazinski soror erat, de quo supra mentionem fecimus. Magnus Dux spirans suam immanitatem, apprehendi iubet, & extendi funem asperrimum, qui ab vna parte muri ad alteram extendebatur, & cum natibus nudis assidere huic funi, qui plurimũ carnem & cutem excoriabat, vtq; detegeret mariti thesauros, ab vna parte vsq; ad alteram extrahebatur cum summo cruciatu. Filia eius, quæ erat quindecim annorũ, hoc crudele genus tormenti videns, nõ potuit se continere, quin eiulatu testaretur dolorem suum. Dux iubet illam rapi in medium, at filius Ducis maior natu, cõmiseratione motus, accurrit, & vestem eius tenens sic affatur patrem: Pater charissime, dona me hac puella, ego carceribus illam occludam: tum pater, accipe tu quidem, sed postea matri illam reddas. Deniq; cum istis magnis cruciatibus & tanto dedecore honestam illam matronam affecisset, & filiam eius in monasterium relegauit: vbi illa ob magnitudinem vulnerum & cruciatuum quæ passa fuerat dum traheretur per funem, non diu superstes extitit. Filium etiam istius Thesaurarij in vincula coniecit, & omnes fortunas eius cuiuscunque essent generis, ei accepit: sicque distribuit vt meliorem partem sibi vindicarit & attribuerit, quod erat vilius prædæ suorum militum exposuerit.

Impudens & crudele facinus in vxorem Thesaurarij.

In vxores & liberos occisorum suorũ procerum sæuit: & bona omnia diripit.

Eodem die venit in ædes Iohannis Wiskowaty summi olim eius Consiliarij, qui antea truculentè mactatus fuerat, vxorem in quoddam cœnobium deportari iubet: filium autem eius damnat perpetuis carceribus, & relegat in arcẽ munitissimam, quæ Bialeiezioro dicitur, ac si dicas lacum album: acceptis omnibus eius bonis. Postquam sic tam horribilem & truculentissimam edidisset crudelitatem, exactis tribus diebus, iubet produci in forum ex carceribus aliquot egregios Nobiles, qui statim capite truncati sunt, ab ipso Maluta præfecto satellitum: & ita diu iacuerunt humi, quos ipse aliquot vulneribus, vt suam farciaret tyrannidem, feriebat, vtens securi. Cadauera illorum ita nuda in medio foro iacebant, vbi venales prostant merces, septem dierum spacio: vbi tandem à canibus deuorati, ossa verò hinc inde asportata ab ijsdem canibus. Postridie iubet octuaginta fœminas generosas istorum Nobilium, qui ita immaniter trucidati fuerant, ad flumen deduci, ibiq; aquis submergi: ille autem innocentes frustra eiulari & lamentari. Satellites enim, crudele hominum genus, ipsas in aquas inijciebant & perdebant.

Denegata sepultura inhumaniter.

Anno Domini 1569. missi sunt centum & quinquaginta coloni, ad ædificandam arcem, quæ vulgo Orlo dicitur, & cum cibo destituerentur, quia tum in illis locis ingens fames grassabatur: coacti sunt miseri, ob annonæ penuriam, ex suis nouem mactare, & illorum carnibus vesci, & sic diram compescere famem.

Moschouitæ fame pereuntes, sæuiunt in corpora mutua.

Eodem anno cum ipse Dux esset in arce Wolochda, quam extrui & muniri iubebat, ipsi artifices nimis dura famæ præssi, emerunt vitulum, & eum mactarunt, famem hoc pacto expleuerunt. Quam rem vbi audiuisset Magnus Dux, iussit omnes comprehendi & flammis tradi; cum tamen ipsa necessitas, durum telum, eos excusare potuisset. Superstitio enim hæc à multis seculis recepta inter Ruthenos & Moschouitas, vt sit grande nefas, morteq; piandum, qui vitulum mactatit, & eo vesci ausus fuerit. Inter Moschouitas centum & quinquaginta egregij viri, pertæsi tyrannidem Magni Ducis,

Ob vitulũ mactatum Moschouitæ combusti.

&

& ferociam satellitum: constituerant se recipere ad Regem Poloniæ. Quam rem vbi accepisset Magnus Dux, iussit omnes in quandam profundam lacunam valde cœnosam inijci, & ibi in modum pontis substerni: quos tamdiu calcari fecit, donec profundissimè in luto perirent ac submergerentur, & plane luto æquarentur. *Mo... fis.*

Eadem die venit colonus ad Secretarium Magni Ducis, et offerens lucium piscem lepidissimum, Quidam Monachus istud animaduerterat, qui simultates alebat cum isto Secretario, idcirco statim accedit Principem, & hisce verbis illum alloquitur. Secretarius tuus, ò Princeps, nunquam minutioribus vescitur piscibus, sed maioribus: quos piscatur in tuis lacubus, & solet lautissima suis congeronibus celebrare conuiuia Itaq; Magnus Dux iubet ipsum Secretarium ad se euocari, & nulla data facultate se defendendi, sic eum damnat: iubet manibus pedibusq; vinciri, & in lacum profundissimum conijci: hisce verbis vtens. O nebulo qui tot pisces minores & maiores solebas tibi piscari, abi nunc, & quibuscunq; volueris, vescitor. *Secretarius ob piscem submersus.*

QVO PACTO MAGNVS DVX SVOS EXERCET, ET *instituit in ratione pugnæ, aduersus inimicos.*

CVm Lithuani ex improuiso cepissent arcem munitissimam, vulgo dictam Borsko: cœperat ibi Palatinum & vxorem eius, quos captiuos ad Regem Poloniæ miserant. At Magnus Dux paulopost eum redemerat, dato in eius locum magno viro Nobile Polono, qui cũ redijsset in Moschouiam cum alijs duobus Nobilibus Moschouitis, tũ iussu Principis arrepti sunt ad supplicium: nimirum tria ligna sunt affixa in medio foro, vbi funibus per mediam corporis partem appensi, ipse cum filio sagittis eos iaculabatur, & trãsfigebat, inquiens. O strenui defensores, sic oportet vos me & meas arces defendere: postea ad exemplum Principis, & turba illa satellitum sic sagittis frequentissimis illos impetierunt, vt iam præ multitudine sagittarum, non viderentur eorum corpora. *Crudelis ad pugnã institutio.*

QVO PREMIO ET MERCEDE AMPLA SOLEAT *Magnus Dux, suos adulatores afficere.*

ILlustres ac clari viri, Ozyphas Scerbaty, & Georgius Boratinski, qui munere Palatinatus fungebantur: cum missi fuissent ad defendendam & tuendam arcem Susa: intercepti sunt ab illo bellicoso Lithuanicarum copiarum imperatore: à Duce Romano & ab eius exercitu, in quo cõflictu magna strages Moschorum est edita, & inter alios illi præcipui viri duo capti, qui postea per permutationem captiuorum redempti sunt. Qui cum primum venerunt in Moschouiam, hilari fronte à Maguo Duce excepti, & ad eius mensam inuitati. Tandem absoluto prandio, muneribus lautis & preciosis eos afficit: nimirum vnicuique illorum dedit vestem ex holoserico suffultam Zebelinis pellibus raris & elegantissimis, dedit & singulis preciosos pileos albos. Atq; inter alia quæ cum illis conferebat, sciscitatus est ab eis quid ageretur in Polonia & Lithuania. Tum Oziphas ille, retulit ea omnia quæ viderat ac intellexerat candidè & bona fide. At Georgius Boratinski rogatus, contra protulit ea quæ putabat grata fore Magno Duci, ipsi palpum faciendo & adulando: quæ planè absona erant à rei veritate, & absurda Ac inter alia sic ausus proloqui; Inclyte & inuictissime Moschorum Cæsar, sic tibi persuadeas, cum Rex Poloniæ audit, tuos milites iam adesse in finibus, & ibi grassari, maximo metu perculsus, quærit latebras & loca abdita. Magnus Dux statim fucum sibi fieri intellexit, & subiunxit: Rex Poloniæ igitur me timet? At ille, procul dubio: clarissime & serenissime Dux, ita se res habet, & si copiosus exercitus irruerit in Lithuaniam, ille non est tam animosus, vt velit tecum in aciem descendere: aufugiet procul in aliquam munitissimam arcem, neq; etiam viribus par, aut arcibus munitus est tecum conferendus: Deniq; nun- *Tyranno etiam aliquando veritatis oratio grata.*

Eidem con ficta & mendax oratio odiosa.

quam tui exercitus impetum & vires sustinere poterit: succumbet protinus & terga dabit. Quæ conficta verba, cum in ipsius gratiam ac fauorem excogitatam & comparatam orationem esse vidisset: detestatus adulatorium & leue hominis ingenium, cœpit nutare caput, inquiens: O Rex infelix, o Rex miserrime, tui planè misereor, qui ita me times: adeoq; sum tibi terrori, vt ad mei mentionē, cogites de fuga, vbi in Lithuaniam venero. Hac oratione finita, tam contumeliosa oratione sic istum Boratinski est alloquutus. O perfide & scelerate homo, iam tua perfidia, & mendacia mihi optime sunt perspecta. Quocirca baculo quo vti solet, ferit illi caput, & cædit tergū, ac deniq; totum corpus, nulla ratione habita illius, preciosæ vestis, qua cum induerat: At miser Boratinski hinc inde se vertebat: hacque oratione vtebatur. O Princeps Serenissime, Deus te diu sospitem seruet, quodq; ab te verberor gratū est mihi, & sic me planè hominem obscurum & ignobilem castigare dignatis: nunquam ego potuissem eripi ex captiuitate, nisi tua ope: sed quamprimum liberatus sum ex vinculis Lithuanicis, citissimè me ad te contuli. Verum Magnus Dux non desinebat hominem crudelius tractare: sæpius repetens hæc verba, o perfide & scelerate te esse turpissimum & mendacem adulatorem noui. Quare sic est ab eo tam diu verberatus, donec suum baculum Princeps confregerit in minutissimas partes.

Iustum premium adulatoris.

QVALIS SIT RELIGIO, ET PIETAS MAGNI Ducis Moschouiæ.

Inepta religio vel potius superstitio Magni Ducis.

QVando Magnus Dux in suum palatium Alexandrowa, olim antequam pulcherrimè extrueretur, Slobodam dictum, venire solet animi recreandi gratia, tum ibi quandam nouam religionem simulare solet & effingere. Primum se nouo quodam Monachi nigri vestitu induit, cuius etiam imitatores sunt omnes eius aulici, simul eodem vestitu iam parato vtentes. Satellites verò illius armati adsunt, qui ad omnia officia prompti paratiq; sunt. Ille autem Magnus Dux ita vestitus cum suis aulicis ingreditur fanum, ad preces matutinas, & alias ceremonias peragendas, quibus vtuntur Rutheni. Sunt autem succincti loro, cui adiunctus cultellus, manibus tenentes lucernam, in qua est accensa candela: quod si quis aulicorum refugerit vti hoc vestitu & ceremonia, grauissimè cæditur virgis à satellitibus Principis. Hosce omnes vocat Princeps fratres, & se eodem nomine appellari iubet, hæc est sancta aulicorum Moschouitarum fraternitas. At cum iam est tempus prandij, porrigitur cibus, Magno Duci primum, quem habet in sua cistella, tanquam primario fratri, & sic deinceps reliqui fratres ex suis cistellis accipiunt suum cibum: Quod ad potum, singulis datur ad certā mensuram. Tandem absoluto prandio, omnes cum suis cultellis & cistellis se recipiunt in suas cellulas. Nam hoc palatium est ędificatum planè in formam Monasterij. Quare cum secundū suum ritum absoluit, Magnus Dux suas preces & horas Canonicas: tanquam maior natu frater egreditur ex illo Cœnobio, ac iubet aliquot captiuos, iam morti destinatos produci ex carceribus, ibi omnes varijs mortis generibus afficiuntur: alij ad palum & totam alligantur, alij securi percutiuntur, alij suspendūtur, alij miserrimè cruciantur, & frustulatim dissecantur: deniq; multi aquis obruuntur. Ita quandiu ibi degit, singulis diebus decem aut viginti insontes ab eo supplicijs grauissimis tolluntur è medio: ita vt præ fætore cadauerum illác nemo incedere possit. En fructus religionis Magni Principis Moschorū: sic suam religionem sanctificat. Et quia patrem sequitur sua proles, ille Magnus Dux filium habet sibi suisq; truculentissimis moribus, persimilem. Nam ille voluptatis gratia solet per illa mortua corpora obambulare, illa calcando, & baculo suo capita illorum confringit, vel in illorum cerebra aciem baculi ferrati infigit, inquiens: vos ò scelerati insuri excratis in vestrum imperatorem ac Principem, & me etiam.

Religionē suam sanguine innocentum sanctificat.

Quale futurum sit imperium filij Magni Ducis, qui a patente non degenerat.

Quotiescunq; Magnus Dux ad illud palatium Alexandrowa, aliquem ex suis inuitat Consiliarijs, nemo est illorum qui nō credat se ad præsentem mortem accersi, nec

vnquam

vnquam inde domum incolumen reuersurum, idcirco discessurus, primum domui suæ disponit, & vxori ac liberis valedicit, & amicis sua committit: ac ita est, ni enim Deus ipse, vel mirabilis fortunæ casus illum hominem conseruarit, de illo actum est. Quod si impunè & liberè suos à se amandat: tamen postea non euadunt manus Principis, vel quidpiam deterius eos manat. Sicut sanè accidit cuidam viro raræ sane virtutis, Theodoro illi nomen fuit. Iste non ita pridem functus erat legatione apud Regem Poloniæ, & vbi rediisset à legatione, inuitatus est ad Principem vna cum suis Nobilibus, ad Alexandrouam arcem. Qui licet inuitus, tamen se sistit ad diem dictam vna cum suis. Sane lautissimè & oppipare ille Theodorus & omnes eius excepti sunt ac donati ab ipso Principe, multis preciosis vestibus, subductis pellibus Zibellinis. At via qua illi fuit transeundum, satellites per insidias erant collocati. Cum autem essent securi & nihil sibi metuerent, en irruunt in eos satellites Principis, & illos spoliant Nobiles, & potissimum ipsum legatum: eosq; sic nudos relinquunt, vt ex vtero matrum exierunt. Atque eo tempore maxima erat vis hycmis, quod ad augendam calamitatis eorum grauitatem pertinebat, exuti spoliatiq; sunt currubus & equis. Itaq; sic miserè & crudeliter tractati, coacti sunt pedes ire vsque ad vrbem Moschouiam. Vnde factum est, vt alij propter vehementiam frigoris intensissimi auriculas amiserint, alij digitos manuum, & articulos pedum, & nasum. Plurimi qui frigus ita horridum ferre non poterant, interierunt in ipsa via. Ipse orator Theodorus fortè fortuna à quodam rustico nactus est, vestem pellium caprinarum, qui hac vsus, arcuit à se vim frigoris, vt potuit. Ita iste legatus cum suis splendidè exceptus à Magno Duce, & honorificè donatus, postea crudeliter illusus, rediit in vrbem Moschouiam. Pulcherrimum scilicet exemplum istius Neronis, & eius humanitatis, qua erga de se benè meritos vti solitus est. *Premium Legati redeuntis.*

F I N I S.

EPILOGVS OPERIS.

Sed hæc satis sint de immanitate ac truculentia Moschouitica: Nos autem bona fide & studio recto, suoq; ordine literarum monumentis mandauimus, posteritatiq; legendum dedimus: quæ scitu necessaria sunt de tota Sarmatia: id est, de Polonia, Lithuania, Prussia atque Russia: qua cum suo nomine complectitur Moschouiam, & de ea attigimus, quæ putauimus esse cognitu vtilia. Quoniam autem hodie, is qui imperium Moschouiticum tenet: superat sua crudelitate Neronem, Caligulam, Heliogabalum, Maximinum, Phalarim Aggrigentinum: vel etiam Busiridem aut Mezentium: deniq; tyrannos, qui celebres sunt ac famosi apud Historicos, vel etiam apud Poetas: ex infinitis nonnulla crudelitatis illius exempla delineauimus. Quod sane mirum esse non debet, cum gens ipsa fera sit: Moschi siquidem à Mesech dicti, ac si dicas, homines arcus extendentes. Sane Moschis scriptores crudelitatem, morumq; feritatem semper attribuerunt, testis est illa querela Psalmi: Heu mihi quod exulo inter Mesech & Cedar, id est, inter Moschos & Arabes. Sedes Moschorum vetus fuit in Cappadocia, quæ non procul abest à Syria: & ideo illa gens fuit nota Iudeis. Innuit itaq; Propheta Ecclesiam Dei extremis istis temporibus afflictiones maximas perpessuram: tam à Moschis, quam ab ipsis Turcis: qui ex Arabia prodierunt. Accepit autem gens Moschouitica, ritus religionis Græcæ, anno Domini 987. sed successu temporis addiderunt illi multas superstitiones: Grauissimus vir & scriptor nobilissimus Sigismundus ab Herberstein scribit, nunquam populum Moschouiticum publica explicatione doctrinæ, & concionibus erudiri: Et quia sunt oppressi tyrannide horribili: opiniones sui Principis, etiam in religione solent habere pro lege immutabili: sicut Athenienses degeneres fecerant decretum, quicquid visum esset Regi: illud pium & iustum esse. Sed tueatur nos Filius Dei ab impietate & crudelitate Mesech & Cedar. Amen. *Qua & qualis sit gens Moschouitica.*

TARTARORVM CAMPESTRIVM, IN HORDAS DIVISORVM, MORVMQVE ET CONSVETVDInis vitæ eorundem breuissima descriptio.

DE Cazanensibus Tartaris (antequam cæteros in hordas diuisos attingemus) Moschouitico imperio confinibus, dicendum nobis imprimis occurrit, quos Magnus Moschouiæ Dux Basilius, anno Domini Millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, ditioni suæ, plurimis diuersisque bellorum euentibus exantlatis subegit. Hij verò à Campestribus differunt quod agros colant domosque inhabitent.

DE REGNO CAZANENSI.

Fines regni Cazanensis.

SVra fluuius, imperiũ Moschouiticum à Cazanensi Regno dislimitat, qui ex meridie fluens viginti octo miliaribus infra Nouogrodiam inferiorem, cursu in Orientem reflexo, in Volgam exoneratur, in quorum confluxu Basilius Princeps Castrum à suo nomine Basilowgrod appellatum, contra Casanenses arcendos erexit. Porrò Regnum Casanense sexaginta miliaribus Polonicis infra Nouogrodiam inferiorem (de qua superius) limites suos secundum Wolgam fluuium incipit, Orientem & Meridiem versus campis desertis qui ducentis miliaribus Polonicis patent, terminatur. Ad Orientem verò æstiualem, Tartaros qui Shibanski & Cozaczki appellantur finitimos habent.

CAZAN vrbs, totius Regni Metropolis ad Wolgam fluuium & Cazannam à qua nomen sortitur, in vlteriore rippa condita est. Arcem natura & opportunitate loci munitissimã & inexpugnabilem habet, à Nouogrodia inferiore septuaginta miliaribus distat.

Cazanenses à Moschis subiugati.

Hij Tartari Cazanenses reliquis ingeniosiores, & aliquantulum humaniores sunt, circa agriculturam, remque domesticam (qua à cæteris maximè differunt) versantur. In domibus non in campestribus degunt, mercimonia rerumque permutationes varias, cum vicinis Moschouitis, Turcis & cæteris Tartaris exercent, Reges sui iuris ad Basilij vsq; Ducis Moschouiæ tempora habebant, neminiq; tributa persoluebant, sed prædictus Basilius eos sibi tributarios multis annis cum illis vario marte bella gerens, effecit, atq; pro suo arbitrio Reges illis constituebat. Id autem Cazanenses maximè coacti sunt subire, partim propter oportunitatem fluuiorum ex Moschouia in Wolgam influentium, partim ob mutua commercia cum Moschouitis consueta à quibus inimicitiæ tempore arcebantur.

Reges Cazani.

Primus itaque Cazanensium Rex fuit Chelealeczk, qui tributarius Basilij feudalisque extitit. Hic relicta vxore Nursultan, absque liberis moritur, cui Abrahamin magni nominis Tartarus, ducta vxore eius vidua, consensu Magni Moschouiæ Ducis Basilij, in Regno succedit, qui ex priore vxore filium Alegum nomine habuit, ex Chelealeczk autem relicta, duos postea Machmedenim, & Abdelatiph filios suscepit. Prędicto igitur Abrahamin mortuo, Alega velut primogenitus Regno potitur, qui cum mandatis Moschorum Principis non admodum obtemperaret, à proceribus Moschouiticis, qui ad consilia eius obseruanda constituti erant, quadam die in conuiuio inebriatus, ac in vehiculo illa nocte, quasi in domum veheretur, Moschouiam vsque deductus est, ibidemq; in vinculis aliquãdiu detentus, tandem in Volochdam arcem relegatus vitam terminauit. Alega igitur ita Regno deiecto Abdelatiph frater ei successit, qui etiam perinde vt Alega Regno priuatus est. Machmedenimq; frater in locum eius à Moschorum Principe suffectus, quo regnante Anno Domini 1504. Cazanenses iugum Moschorum excusserunt, ab eisque defecerunt. Hanc defectionem cum

Alega Rex exutus.

Basilius

Basilius Moschorum Princeps didicisset, rei indignitate commotus, cum infestis armis & tormentis bellicis exercitum copiosum cõtra Cazanenses destinauit, qui à Cazanensibus & Ceremisis arcu vti peritis dolo circumuenti, impari marte cæsi & fugati, tormentisq; & Castris spoliati, captiuiq; in Astrahanense emporiũ quod mari Caspio siue Persico adheret, relegati Turcis, Tartaris & Persis venditi sunt. *Casanenses Moschos profligant.*

Postea Cazanenses Scheale Regem hæreditarium, qui Machmedemini mortuo successerat, Moschorum partibus fauentem expulerunt, Sapiregiumque Mendligeri Tauricæ Regis filium, ad Regnum suscipiendum vocauerunt, qui coniunctis viribus cum fratre Machmetigero Tauricæ Rege, Moschouiæ maximã partem crudeliter deuastarunt, ad ipsamque vrbem Moschouiam penetrantes, grauissima obsidione eam presserunt, ab eaq; non discesserunt, donec Princeps Moschouiæ se tributarium prædicto Machmerigero Regi Tauricæ perpetuò fore obstringeret, quod postea non præstitit. Ingentem autem & vix credibilem tunc temporis hominum captiuitatem, trecenta videlicet millia Tartari in Moschouia cepisse eduxisseq; dicũtur. Quam cladem irresarciabilem Moschorum Princeps vlcisci volens, exercitũ copiosissimum conscripsit, Machmerigeriq; Tauricæ Regem ad certamen prouocabat, dicens se superiore anno ab eo non indicto bello ex insidijs furum latronumq; more oppressum fuisse. Ad ea Machmetiger respondit: sibi ad inuadendam Moschouiam satis vias multas patere, bella non magis armorum quam temporum esse, proinde ea se magis suo, quam alieno arbitrio gerere solere. Moschouiæ autem Princeps videns se delusum fore, vlciscendi libidine ardens Anno Domini 1523. exercitum ad Cazanense Regnum expugnandum duxit, in finibusq; Cazanensium, ad Wolgæ & Suræ fluuiorũ confluxum, munitionem propter infestandos Cazanenses condidit, quam à suo nomine Basilowgorod appellauit. Postea re infecta exercitum dimisit. *Tartari crudeliter Moschouiam vastant.* *Numerus captiuorum.* *Tartari cum responsum.*

Anno deinde sequenti 1524. ad Cazanense Regnum occupandum, ingentes numerosasq; copias, cum Duce quodam Michaele Georgij destinauit, Cazanque arcem quinta decima Augusti oppugnare cæpit, quam quidam Moschonitæ ad id subornati incenderunt, inuenteq; Moschorum exercitu funditus exusta est. Attamen in tam facili occupandi Castri occasione, Moschouitæ ad expugnandum, occupandumq; castri combusti collem ne accedere quidem audebant. Tartarosq; id denuo ædificãtes non impediebant, atq; ita postea arx Tartarorum strenua opera, Moschouitarumq; negligentia restaurata est. Moschouitæ verò frustra moras trahentes, consumpto comeatu fame laborare incipiunt, nam Ceremisis tuentibus partes Cazanensium, hostiũ itinera diligenter obseruantibus, emissariosq; excutientibus, nihil adferri poterat, adeò vt nec Princeps de suorum qua premebantur necessitate cognoscere, nec ipsi quicquam illi significare de rerũ suarum statu possent, & aliquot millia Moschouitarũ à Ceremisis cæsa & fugata, nauesque plurimæ quibus comeatus deferebatur ademptæ, & aquis obrutæ sunt. Tandem Moschouitæ auxilijs aduenientibus castrum combustũ denuò restauratũ obstinatissimè oppugnare cæperunt, tormentis machinisq; bellicis admotis, obsessi quoq; exoneratis pariter in hostem bumbardis strenuè se propugnabãt, donec bumbardario magistro, quem vnicum in castro habebant, glande scloppetario à Moschouitis icto priuarentur, atq; certis sub cõditionibus Cazanenses cum Ducibus exercitus Moschouitici, inducias pepigere compulsi sunt, tributaq; secundũ pactum ad mortem vsq; Basilij persoluebant. Mortuo tãdem Basilio, Ioanni moderni Principi filio eius recalcitrare Cazanenses cæperunt, quos ille septẽ perpetuis annis bello acerrimo, vario tamẽ marte pressit, arcemq; & ciuitatem Cazaniam regionis Metropolim tormẽtis bellicis, & obstinato impetu militũ suorum, pulueriumq; bumbardariorum suppositione anno Domini 1551. expugnauit, paternumq; opus strenuè perfecit, & ab hoc tempore Cazanensium Regnum, & vrbs Cazan cum arce, Principi Moschorũ Ioanni Basilij filio subacta est, titulumque Regni prædictus Princeps sibi vsurpat, seque Czar Kazanski, id est Regem vel Imperatorem appellat. Magna autem pars Tartarorum Cazanensium tunc temporis capta, Principis impulsu baptisata est, multi quoq; *Moschouitæ Cazan oppugnãt.* *Cazan comburitur.* *Cazan iterũ oppugnatur.* *Cazan editur, expugnaturque.*

baptismum respuentes capite multati aquisq; obruti sunt: Nunc tamen communiter omnes Machomethi dogma, errorésq; gentiles profitentur, exceptis perpaucis iisq; insignioribus, qui Ruthenico ritu, fidei Christianæ præceptis iniciati sunt. Atq; hæc de Cazanensibus Tartaris breuiter dicta sufficiant, nunc confines Tartaros Nohaycenses cæterosq; campestres in Hordas distributos attingemus.

NOHAICENSIVM TARTARORVM HORDA.

Tartari Campestres, cateruatim in campis nullis finibus obseruatis degunt, in Hordasq; veluti in quasdam prouincias, à quibus & cognominantur, diuiduntur. Horda autem conuentum, & multitudinis congregationem, cætumq; hominum, in formam ciuitatis coactum significat. Cæterum vna quæque Horda nomine suo peculiari appellatur, quæ multæ ab inuicemq; moribus aliquantulum diuersæ sunt, ex quibus præcipuè Nohaicensis, Zauolensis, Przecopensis, Crimscensis, Cosaczkiensis, Tumenensis, Calmuckiensis, Turcomanensis, & id genus aliæ, quæ omnes Machometi dogma amplectuntur profitenturq;

Horda quid significat.

Nohacensium Tartarorum Horda, post Tartaros Cazanenses orientem versus procedendo imprimis occurrit, quæ vltra Volgam fluuium amplissimum circamate Caspium ad fluuium Iayczk ex prouincia Sibier decurrentem sita est. Huius regionis Tartari incolæ non Reges, sed Duces habent, in tresq; Ducatus diuiditur, quorū primus cum ciuitate Scharayczik, dicta vltra fluuium Volgam orientem versus, cum adiacente ad Iayczk fluuiū Regione extenditur, Scharaycēsisq; Ducatus à ciuitate Scharayczik dicitur. Secundus Ducatus in Horda Nohaycensi inter Cammam Iayczk, & Volgam fluuios situs est. Tertius eiusdem regionis Ducatus Sibieriensis prouinciæ partem (de qua superius) & omnem circumiacentem regionem attingit. Atq; hæ omnes regiones syluosæ sunt, excepta ea quæ ad Scharayczik ciuitatem vergit, quæ tota campestris est.

Scharayczik.

A Ducatu Scharaycensi Nohaycensis Regni orientem versus procedendo, occurrunt populi Iugenczi à Moschouitis appellati, quibus frater Magni Cham supremi Regis Tartarorum imperat, à Iugenczijs autem decem dierum itinere ad regiones Magni Cham Regis de Catagia (qui maximam Tartarorum partem possidet) peruenitur.

Iurgenczi.

Rex de Catata.

TARTARORVM ZAVOLHENSIVM HORDA.

Bulgaria siue Volgaria vel Zauolhensium Tartarorum Horda, à Cazanensi Regno & Nohaycensi Horda nonnihil in meridiem reflectendo occurrit. Traxit autem cognomen à Volga fluuio celeberrimo, qui eam longo tractu interfluit. Ex hac Regione Bulgari, Slauones, qui nunc Turcarum Imperatori parent, & Volinci, Ruteni, Lituaniæ populi Regi Poloniæ subiecti oriundi perhibentur, prout latius in deductione Polonorum patet.

Bulgari & Volincij.

Zauolhensis autem Horda præcipua, & quasi Princeps cæterarum omnium olim extitit, incolarum videlicet multitudine & rerum gestarum fortitudine, locíq; affluentia & opportunitate, ex qua cæteri omnes Tartari Campestres ortum genusque duxerunt. Hæc autem Horda Zauolhensis inter Volgam & Iayczk fluuios iuxta mare Caspium siue Persicum sita est. Reges sui iuris ad Alexandri vsque Regis Poloniæ tempora, moderni Regis Poloniæ Sigismundi Augusti patruum, habebat infra annum Domini 1506. Sed tandem Sachmat Rex Zauolhensis vltimus, ob iniuriam quandam quam olim Crimscijs Tartaris prædecessores eius fecerant, à Machmatgirey Tauricæ Rege, ex Crimsca Horda oriundo regno pulsus, fugatusque est. Qui ad Alexandrum prædictum Regem Poloniæ, Magnumque Ducem Lituaniæ profugit, auxilij contra Machmatgirey implorandi gratia. Cum autem Lituani & Poloni

auxilia

auxilia longius differebant, interim Machmetgirey Tauricæ Rex, Zauolhensis Regis supra nominati exercitum profligauit, totamque Regionem eius occupauit, Et ab hoc tempore Zauolhensis Horda penitus diuexata, & Regibus orbata est, quam postea Basilius Princeps Moschouiæ imperio suo subegit, cuius titulum Ioannes modernus Princeps huius Basilij filius sibi vendicat, seque Bulgariæ, id est, Zauolhensem Regem appellat.

Zauolhensis Horda occupata.

Tandem vltra Viatcam Regionem, & Cazauense Regnũ Tartatorum tres Hordæ, qui Thumenski, Schibanski, & Cozaczki appellantur, in campestribus habitant, cateruatimq́; viuunt, ac tot quot lubet ducunt vxores. Potum ex lacte equino habent, frugum vsum nesciunt, peccunijsq́; non vtuntur, exorcismis & incantacionibus supra modum dediti, quibus caligines aliasq́; intempestates cœli sępius excitant, hocq́; modo hostes frequenter profligant. Hæc autem omnia, herbis, verbis, lapidibus, radicibusq́; ab eis miris incantationibus conficiuntur.

Mores Tumensium.

Calmuczkiensis Horda trans Volgam fluuium sita est, Caspio mari confinis, huius incolæ in campestribus vitam ducunt, à crinibusq́; quos nutriunt Calmuczki Tartari appellantur.

Calmuczkiensis Horda.

ASTRACHAN TARTARIAE REGNVM.

ASTrachanense Regnũ, post Tartaros Nohaycenses, & Cazanenses ad mare Caspium situm est, compluresq́; ciuitates habet, ex quibus Astrachan vrbs opulentissima, in qua emporium celeberrimum est, à qua tota circũiacens Regio nomen accepit, ad ostia Volgæ sita est, ibi autem Volga fluuius septuaginta pluribusuè ostijs in mare Caspium exoneratur, multas ibidem insulas faciens, tantaq́; aquarum copia ingreditur, vt procul spectantibus maris formam præseferat. Hoc Regnum olim sui iuris erat, Regesque hæreditarios habebat, sed anno Domini 1554. à Ioanne Basiliade Moschorũ Principe vna cum vrbe subactum, occupatumq́; est, cuius titulum sibi vsurpat.

Astrachã Vrbs.

Ostia VVolgæ.

Ad hoc Regnum occupandum Sultam Zelim Imperator Turcarum, inuidia atq; ritiaq́; prolatandi imperij Tartarici ductus Anno Domini 1569. 20. Martij die, ex Constantinopoli terra & mari exercitum ingentem Turcarum 25000. equitum & Ianiczarorum 3000. destinauit, naualis classis centum quinquaginta Galeris, & multis celocibus constabat. His demum omnes Hordæ Tartarorum Præcopensium, ex mandato Imperatoris adiunctæ sunt, 80000. equitum excedentes. Sicque iunctis viribus longissimo eoq́; periculosissimo campestri itinere, multis fluuijs & paludibus superatis, ad Azoph peruenerunt, omni comeatu prorsus cõsumpto. Azoph autem in ostijs Tanaijs fluuij Turcica arx sita est, ad paludes Meotidis. Postea ad victũ necessarijs comparatis, omnis equitatus Turcicus & Tartaricus, per campestria & Hordas Tartarorum Nahaicensium, & Circassorum quinquemontanorum, tædiosissimo itenere sub Astrachan, 5. Septembris venerunt: 24. hebdomadis cum ineffabili famis & situs angustia in via transactis. Hebdomadam integram sub arce quicquam tentantes consumpserunt, aditũ enim ad eam vasta Wolgæ circumluentis amplitudo prohibet. Interea Moschouitarũ aliquot millia aurora instante, in nauibus & celocibus, Turcas & Tartaros inopinata excursione, magno cũ impetu Duce Serebrny adoriuntur, multitudineq́; eorum postrata, spolijs onusti armata manu incolumes in arcem redierũt. Tartatorum quoq́; aliquot millia ad vnũ trucidauerunt, vt nemo ex illis euaserit, qui sub arcem pabuli acquirendi gratia superato fluuio Volga excurrerant. Naualis quoq́; Turcarũ illi exercitus, centũ quinquaginta Galerarũ tormenta magna, pulueres bumbardarios, comeatũ, & alia belli expugnandiq́; instrumenta vehens, cũ aduerso Tanai ab Azoph ad montem Perewloka dictũ duobus ferè mensibus transactis veniret, Nauesq́; siue Galeras terra in instrumentis ad id pertinentibus, per illũ montem (qui miliaribus septem à Tanai ad Volgam fluuium magnum sub Astrachan fluentem dista-

Expeditio Turcarũ ad Astracham.

Astrachã à Turcis obsessa.

bat) transferre vellent, Moschouitarum 15000. illos adoriuntur, sex millibusq; Turcarum prostratis, spolia & instrumenta multa iam in terram exposita abstulerunt, reliqui vix ad naues aufugerunt, huiusmodiq; insperata clade accepta ad Asoph redire coacti sunt, vndiq; eos Moschouitis persequentibus. In Azoph existentibus aliud infortunium accidit, pulueres enim tormentarij quos in arce deposuerant, igne fortè aduenente succensi sunt, cum ingenti Turcarum & arcis damno, cæteri Constantinopolim petientes in paludibus Meotidis naufragio perierunt. Sed ad rem intermissam redeo. Tartari & Turcæ Astrachan frustra cum quotidiana diminutione suorum obsidentes, de naualis classis in qua spes eorum recumbebat perditione audientes, vndiq; hostis imminentis, famisq; & sitis angustia pressi, coangustati, & ad extrema redacti 21. die Septembris cum ingenti dedecore, damnoq; irresarciabili, absq; vllo Moschouitarum detrimento, obsidionem soluere coacti sunt. Ad Asoph 23. Octobris die venerũt, quinq; hebdomadis in reditu cum ineffabili, periculosissimaq; miseria, & intollerabili angustia transactis, per campestria enim desolata illis iter erat, vt nusquam pabulum acquirere, & pro se & pro equis reficiendis poterint. Moschouitæ enim gramina omnia passim succenderant, & aqua interdum quinq; integris diebus carebant, omnesq; ferè ex illo exercitu Turcico, cum equis pariter fame & siti coangustati miserè perierunt, quidam in paludibus Meotidis Constantinopolim repetentes, aquis submersi sunt, ita vt 225000. equitum, 3000. Ianiczarorum, & centum quinquaginta galeris amissi, vix 2000. Constantinopolim redierunt.

Turci à Moschouitis profligati.

Turcarũ clades.

Est quoq; Schamachia vrbs Tartarorum, ad mare Caspium condita, quæ ab Astrachan sex dierum itinere abest, ab ea tota Regio siue Horda Schamachia nuncupatur, hanc Rex Persarum possidet. Incolæ autem huius Regionis texendis sericeis vestibus excellentissimi sunt artifices. Turcomanorum Horda vltra Caspium mare sita est, eius imperium inter quinq; fratres partitum est, quorum qui primas tenet Azynchan nominatur, reliqui verò Soltani appellantur, in totoq; imperio solummodo quinque oppida reperiuntur. Incolæ Machometicam hæresim amplexantur, viuuntque iuxta Nahaycensium Tartarorum cõsuetudinem, & cum Persarum Principe, vulgo Zophi nuncupato, frequentissimè bella mouent.

Samachia Vrbs & regio.

Turcomani.

¶ Sarmacandia Orientem versus procedendo, vltra Turcomaniam, vrbs est amplissima, quæ olim totius Tartariæ Metropolis extitit, nũc verò ruinis deformis iacet, vna cum multis antiquitatis vestigijs. In ea sepultus est Tamerlanes ille Tartarorum Rex, qui olim Turcarum Imperatorem Baiazetem cum exercitu numerosissimo profligatum, captiuum aureis catenis vinctum, in cauea velut auem per totam Aziam circumuehebat. Huius Regionis incolæ Machometani sunt.

Tamerlanes.

KYRGESSORVM HORDA.

KYrgessi Tartari cateruatim in campis degunt, habentq; ritum gentilem huiusmodi. Sacrificus ipsorum quo tempore rem diuinam peragit, tunc sanguinem, lac, & fimum iumentorum, terramq; sumit, commixtioneq; insimul facta in vas quoddam infundit, & vna cum hoc arborem ascendit, ad populumq; circũstantem concionatur. Concioneq; peracta in stultam plebecullam, prædictam cõmixtionem spargit, populus verò in terram pronus prouoluitur, aspersiunculamq; hanc pro Deo colit, firmèq; credit nihil esse perindè salutare humano generi, ac terram, pecus, armentaq;. Mortuos loco sepulturæ arboribus suspendunt, his finitimi sunt Baschirdi Tartari ab Occidente, & Hieseliti ab Oriente.

Ritus Kirgessorum.

Ab ijs vltra Imaum montem longo tractu procedendo ad Oceanũ Scitieum, Molgomozani, Baydaiq; Tartari occurrunt, hi Solem vel rubrum pannum stipiti appensum, cultu diuino adorãt, in castris cauernisq; subterraneis vitam ducunt, omniumq; animantium & reptilium serpentum, vermiumq;, murum, & id genus aliarum rerum incomesti-

Baschirdi Hieseliti. Molgomozani, Baday, ritusque eorũ.

incomestibilium, carne vescuntur. Idioma proprium habent, ijs contermini sunt Macriti, & Samogides, quasi seipsos comedentes populi.

Hijs longè positis & penè ignotis Tartaris, populisq; campestribus in Oriente vltra Imaum montem & Oceanum Scyticum degentibus breuiter descriptis ad reliquos Tartaros campestres Moschouitico imperio confines, qui Crimskij, Præcopskij, & Pietiorskij, id est, quinquemontani appellantur reuertemur.

CIRCASSI PIETIORSCZII TARTARI.

A Regno Astrachan quod mari Caspio, vt supra diximus adiacet, in Occidentem tandemq; in meridiem reflectendo, circa Meotidis paludes, & Pontum Euxinum ad fluuium Cupa, qui in Meotidem exoneratur, Aphgasi populi imprimis occurrunt, vbi etiam vsq; ad fluuium Merulam qui Pontum Exinum ingreditur, montes eminentissimi sunt, in quibus Tartari Circassi, Pietiorsczij dicti, id est, quinque montani, habitant. Viri sunt strenui, & bellicosi, montium quibus interclusi sunt asperitate, & difficili aditu (à quibus & nomen traxerunt) freti, Turcis & Tartaris fortiter sæpissimè repugnant, lingua propria vtuntur. & Christianismum cum Rutheuicis siue Græcis cæremonijs conuenientes, profitentur, linguaq; Slauonica Sacra, Rutenorum more peragunt. In castris vt cæteri Tartari viuunt, & in propinquorum funeribus pompas ducũt, magnificasq; exequias celebrant, & in memoriam mortis amicorum auriculam integram, partemuè eius, testificantes amorem, sibi ipsis amputant. Audacissimi Piratæ sunt, nam fluuijs qui ex montibus eorum fluunt in Euxinum Põtum siue paludes Meotidis nauibus delapsi, quoscunq; reperiunt spoliant, & excutiunt, eos præsertim qui ex Capha Constantinopolim versus nauigant.

Aphgasi.

Circassi Christiani

Circassiorũ funebres exequiæ.

CRIMSCII SIVE PRAECOPSCZII TARTARI.

INter Cazan & Astrachan Regna Tartarorum, quæ nunc Moschorũ Principi subsunt, longo secundum Volgam fluuium celeberrimum tractu, ducentis videlicet & triginta miliaribus Polonicis, ad Boristenem vsque fluuium campi deserti sunt, quos Tartari nullis certis sedibus obseruatis incolũt, præter Azoph & Achasz ciuitates, ad Tanais fluuijs ostia sitas, Turcis tributarias, quas Tartarorum magna pars incolis, & circũquaq; certis sedibus morantur, remq; familiarem magna ex parte exercent. In his prædictis campis desertis ciuitas Crym olim Regum Tauricę sedes, à qua Crymskij nominabantur sita est. Postea vero toto Isthmo spacio mille ducentorum passuum, ad insulæ formam perfosso, Reges Tauricæ non Crymskij sed Præcopskij, ab illa nimirum perfossione sumpto vocabulo, (Pręcop enim Slauonica lingua fossam, vel aliquid perfossum sonat) appellãtur. Hæc autem ciuitas Præcop nominata, in Taurica Chersoneso sita est, quæ ab Azoph ciuitate celebri vbi est emporium insigne, quinq; dierũ itinere distat. Tota antẽ Chersonesus Taurica silua quadam per medium scinditur, eius mediã partem quæ ad Pontum Euxinum vergit, Turcarum Imperator possidet, in qua Capha insignis vrbs, olim Theodosia dicta, Genuensium quondam iuris existens condita est. Hanc autem Capham emporium totius Asiæ celeberrimum, Machometes Turcarum Imperator (expugnata Constantinopoli) Genuensibus quatuordecim annorum spacio obsidione eam præmens, proditione quorundã Genuensium largitionibus corruptorũ ademit.

Campi deserti.

Azoph & Achas.

Crym Vrbs.

Præcopskij vnde dicti.

Præcob Vrbs.

Taurica Chersonesus

Capha.

Alteram peninsulæ partem Tartari Præcopenses tenent. Omnes autem Tartari Præcopenses siue Crimsczij (qui nunc Tauricæ Regnum incolunt) originem suam ex Zauolhensium Tartarorum Horda ducunt, cum enim propter intestinam domesticamque seditionem Regno pulsi fuissent, nec vsquam in vicinia firmum domicilium habere possent, hanc Europæ partem occupauerunt, veterisq; iniuriæ haud imme-

mores cum Zauolhensibus Tartaris, varijs bellorum euentibus belligerabant, donec eos Regno prorsus exuerent, Regesq; eorum extinguerent.

OCZAKOW castrum & ciuitas, in ostijs Boristenis, fluuij ad Pontũ Euxinum sita, quam Tauricæ Rex ademptam Lituaniæ Ducibus tenet, Tartariq; Præcopenses eam incolunt Turcarum verò Imperatori nunc tributaria est, à Præcop ciuitate quadraginta miliaribus distat, ab Alba, quæ Moncastro antiquis dicitur, vrbe Valachiæ ad fluuij Tyræ ostia sita totidem, à Circas verò oppido ad Boristenem condito quadraginta Porrò ab hac ciuitate Oczakow Tartari Præcopenses qui eam incolunt Oczakowiczi Tartari dicuntur, frequẽterq; varijs excursionibus Podoliam Russiæ Regionem sibi in vicinia adhærentem, & aliquando Lituaniam ipsam cæterasque Russiæ partes infestant, prædasq; & spolia cum hominibus abigunt, maximè verò ea de causa huiusmodi excursiones facere solent, cum illis stipendia consueta à Rege Poloniæ plusiusto retinentur. Solet enim Rex Poloniæ huic Regi Tauricæ stipendia certa quottannis soluere, ea conditione, vt opera illius quauis vrgente necessitate vteretur, qui aduersus quoscunq; hostes Polonorum, & Lituanorum, cum certis copijs militare quolibet tempore paratus est. Præcipuè verò Moschouiæ Principis regiones ex parte Polonorum infestat, varijsq; excursionibus debilitat, vnde & princeps Moschorum missis subinde muneribus aliquando illum sibi deuincere solet. Tartarus verò muneribus interdum vtrinq; acceptis, vtrumq; etiam vana spe lactat, Regi tamen Polonorum impensius fideliusq; & obstinatius militat, ac omnes prouincias Moschouiæ Monarchæ subiectas nomine illius deuexat, & frequentibus insultibus igne & ferro vndiquaq; peragrat, amplissimaq; spolia educit, prout & nuper Anno Domini 1571. mense Maio, ipso die ascensionis Dominicæ Moschouiam ipsam vrbem cum arce & totam circumiacentem regionem ad quinquaginta miliaria in latitudinem & longitudinem flamma, ferroq; protriuit, vastauit, mancipiaque & spolia dictu incredibilia eduxit, exercitum etiam ingentem sibi oppositum cum multis Ducibus & insignibus belli præfectis fudit, & ad internitionem profligauit, trucidauitque adeò vt memoria tantæ crudelitatis Tartaricæ (quamuis antea quoque frequentes eorum ex cursiones forent) non extaret.

Tartari Oczakowsky.

Moschouia à Tartaris exusta.

Hi autem Tartari Præcopenses Christianis infestissimi sunt, Turcarumq; Imperatori quotannis trecentos Christicolas pro stipendio pendunt. A Septentrione Magni Ducis Moschouiæ regionibus, ab Oriente Tartaris Quinq; montanis, ab Occidente & aliquantulumq; à Septentrione Russiæ Polono Regi subiectæ, à Meridie Moldauiæ, Valachiæq; contigui sunt. In Campestribus circa Pontum Euxinum & paludes Meotidis, in totoq; Isthmo & Cherzoneso Tauricæ degunt. Rex eorum frequentius in castris, interdum verò in Oczakow ciuitate (quæ quondam Vitoldi tempore Lituanæ colonia erat) commorari solet. Horum Tartarorum situm mores, & barbaricam crudelitatem. Ouidius Naso ibidem exulans, suis in Elegijs de Ponto latissimè describit, hosq; fluuios in Pontum Euxinum exonerari carmine infrascripto (quod subscribere libuit) Elegia ad Albinouanum decima, recenset.

Fines Præcopensiũ

Adde quòd hic clauso miscentur flumina Ponto,
Vimq; fretum multo perdit ab amne suam.
Huc Lycus, huc Sagaris, Peneusq; Hipanusq; Oratesq;
Influit, & crebro vertice tortus Halis,
Parteniusq; rapax, & voluens saxa Cynapes
Labitur, & nullo tardior amne Tyras.
Et tu fæminea Thermodon cognite turma,
Et quondam Grays Phasi petite viris.
Cumq; Boristenio liquidissimus amne Dyraspes,
Et tacitè peragens lene Melanthus iter.

Quiq;

Quique duas terras, Asiam Cadmiq́ sororem
Separat, & cursus inter vtranq́ facit,
Innumeriq́ alij, quos inter maximus omnes
Credere Danubius se tibi Nile negat.
Copia tot laticum quos auget, adulterat vndas.
Nec patitur vires æquor habere suas.
Quin etiam stagno similis, pigræque paludi.
Cæruleus vix est dilusturq́ color.
Innata vnda freto dulcis, leuiorq́ marina est,
Quæ proprium misto de sale pondus habet. &cet.

Hic Ouidius solummodo præcipuos eosq; capitales fluuios recensuit, reliquos verò complures & absque numero amnes insignes, qui prædictis immiscentur carminis breuitati consulent omisit.

DE MORIBVS, CONSVETVDINEQVE *vitæ Tartarorum.*

ABsolutis breuiter Tartarorum Hordis siue Regionibus earumque situ, nunc de vitæ eorum moribus, vestimentorumque vsu & victu pauca subijciemus. Omnes autem Tartari prædicti, Machometi dogma exceptis Circassis Quinquemontanis amplectuntur, Turcarum ritu. Turcas tamen se appellari molestissimè ferunt, probrique id loco ducunt, sed Besurmanos quasi gentem electam se nominari gaudent.

Homines sunt statura mediocri, obesa, letaque facie, distortis & concauis oculis, barba capris simili horridi, capite rasi, exceptis excellentioribus viris, qui crines contortos, eosq; nigerrimos secundum aures protensos nutriunt, corpore valido robustoq;, animo audaci, in Venerem eamq; naturæ contrariam lasciui. Victum ex omnibus animalibus quomodocunq; mactatis, maximè autem ex equis habent, exceptis porcis à quibus ex præscripto legis, vt re fedissima & immunda abhorrent. Famis somnique supramodum patientes, vt ea nonnunquam toto triduo quadriduoùe perferant, tandem verò occasionem ad vorandum nacti, supra modum se cibo & potu ingurgitant, eaq; crapula priorem inædiam resarciunt, sicque cibi & potus superfluitate obruti, biduo triduoùe dormiunt, in quos sic somno penè suffocatos, & oppressos Lituani & Ruteni (in quorum frequenter regiones excurrunt) de repentè irruentes, incautos profligant prædasque repetunt. Cum autem aliquo proficiscuntur, & si fame sitiq; cruciantur, equis quibus insident venas incidunt, haustoq; eorum sanguine sitim famemq; sedant, equis verò huiusmodi venarũ incisionem maximè prodesse putant. Equarum lacte supramodum delectantur, quo robustos pinguesq; se fieri arbitrantur. Herbis varijs maximè autem ijs quæ iuxta fluuium Tanaim crescunt suauiter vescuntur, sale rarissimè vtuntur, ideoq; visum sibi acutiorem inesse dicunt. Quod si aliquando Reges siue Duces exercitui suo commeatum distribuunt, quadraginta viris vnum equum dare solent, quibus mactatis milites carnes inter se partiuntur, præstantiores verò intestina tantum vt rem opiparam & suauiorem sumũt, quæ ad ignem parum calefacta, vt videlicet adhærentia stercora excuti possint, vna cum cineribus & carbonibus de igne otius erepta rapaciter vorant. Non solum autem digitos pinguedine percunctos, sed etiam cultellum, lignumuè, quo stercora detergunt suauiter lingunt, suguntq;. Capita equorum apud eos in delicijs habentur, insignioribusq; tantummodo apponuntur. Cibum verò capessuri, locum quo cibus apponitur circumsedent, pedibus subtus transuersim attractis, eodẽ quoq; modo mensam si adest (præcipue [illegible] gationem apud Polonos Lituanosuè obeuntes) circumsedent, præstantiores

verò ſuper menſam accumbunt, ſed ſuis in Regionibus nunquam ferè in menſa, niſi ſuper terram comedunt, Inſigniores Tapetas ſibi ſubſternunt.

Arma Tartarorum.

Arma quibus in bello vtuntur hæc geſtare ſolent, arcum cum pharetra ſagittifera, cæſtum, ſecurim, frameamq́;. Sagitas autem veneno ſubtiliter inficiunt, de quibus etiam Ouidius de Ponto Elegia ſecunda & tertia ad Maximum libro primo teſtatur, cùm dicit:

Hoſtibus in medijs, interq́; pericula verſor,
Tanquam cum Patriæ pax ſit adempta mihi.
Qui mortis ſæuo geminent, vt vulnere cauſas,
Omnia vipereo, ſpicula felle, linunt.
His eques inſtructus, perterrita mœnia luſtrat,
More Lupi clauſas circumeuntis oues.
At ſemel intentus neruo leuis arcus equino,
Vincula ſemper habens irreſoluta, manet.
Tecta rigent fixis veluti vallata ſagittis,
Portaq́; vix firma ſubmouet arma ſera.

Ad eundem Elegia tertia.

* Tartarorum ſcilicet.

Maxima pars hominum nec te pulcherrima curat*
Roma: nec Auſonij militis arma timet.
Dant illis animos arcus plenæque pharetræ,
Quamq́; libet longis curſibus aptus equus.
Quodq́; ſitim didicere diu tolerare, famemq́;,
Quodq́; ſequens nullas hoſtis habebit aquas.

Idem Triſtium libro tertio Elegia decima.

Et Vitorinus ibidem.

Sauromatæ cingunt, fera gens Beſſiq́; Getæq́;,
Quæ non ingenio nomina digna meo.
Protinus æquato ſiccis Aquilonibus Iſtro
Inuehitur celeribus barus hoſtis equo.
Hoſtis equo pollens, longeq́; volante ſagitta,
Vicinum latè depopulatur humum.
Diffugiunt alij, nulliſq́; tuentibus agros
Incuſtoditæ dirripiuntur opes.
Ruris opes paruæ pecus, & ſtridentia plauſtra,
Et quas diuitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis poſt tergum capta lacertis
Reſpiciens fruſtra rura, laremq́; ſuum.
Pars cadit hamatis miſerè confixa ſagittis,
Nam volucri ferrò tinctile virus ineſt.
Quæ nequeunt ſecum ferre, aut abducere perdunt,
Et cremat inſontes hoſtica turba caſas.
Tum quoque cum pax eſt, trepidant formidine belli,
Nec quiſquam preſſo, vomere ſulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt hoſtem
Ceſſat iners rigido, terra relicta ſitu.

Equi Tartarorum.

Equos quorum (genus Bachmat vocant) ceruice depræſſa, puſilloſque ſed fortes habent, qui more dominorum ſuorum, laborem inædiamque & curſum longiſſimũ diutiſſimè ſuſtinent, ramiſq́; & corticibus folijſue arborum radicibuſq́; vngulis è

terra

terra excussis, & euulsis pascuntur, his ita ad laborem assuefactis Tartari commodissimè vtuntur. Habent quoque alios eodem nomine appellatos equos generosos, corpulentos, & obesos, qui caput sursum erectum inter currendum gestant. Hos autem omnes equos castratos habent, quibus scilicet in bello vtuntur, tales enim plus laboris & inediæ tollerare posse arbitrantur. Dum autem in regionem aliquam depopulandam, vel ad confligendum cum hostibus proficiscuntur, vnusquisque eorum binos tresuè equos secum ducere solet, vt scilicet vno defatigato, in alium ascẽdere possit: lassatos verò manu ducunt, vel ad comedendum mactant. In his equis flumina transnatant, qui fortè fugientes insequentium hostium vim extimuerint, sellis vestibus cæterisque impedimentis à se abiectis, armis tantum exceptis effusissimè fugiunt. Equos baiulos qui vitæ belliuè necessaria portant, sic assuetos habent, vt ipsi absque ductore vel stimulatore equos cæteros (licet ipsis fugientibus aquesuè tranantibus,) sequantur. Frena autem leuissima & simplicia habent, flagellisq; præ calcaribus vtuntur, sellas quoque leuissimas firmissimas tamen babent. *Ornatus equorum.*

Conflictum cum hostibus eminus audacissimè ineunt, in quo non diu perseuarantes, hostibus insequendi occasionem dant, fugientes autem maximè cauendi sunt: nã in hostes insequentes à tergo tela scitè petitissimèque retorquent. Tandem conuersis de repente equis in dissipatas hostium insequentium ordines, denuò impetũ faciunt, pugnamque redintegrant. In patentibus autem campis cum hostibus confligunt, agmine sinuoso in gyrum ordinato, quo certior & liberior nulla re obstantè, hostem iaculandi via pateret, iamque manus conferentes vndiquaque hostium tela extorquendo circumferuntur, estque euntium & redeuntium mirus quidam ordo. Ductores verò quos sequuntur harum rerum petitissimos habent, qui si fortè, vel ab hostibus occisi fuerint, vel metu perculsi in ducendis ordinibus aberrauerint, tanta totius exercitus fit confusio, vt nec amplius in ordinem reduci, nec tela in hostem torquere possint, hocque genus certaminis à similitudine Choream appellant. In angusto autẽ loco si fortè eis decertandum venerit, nullus huius ordinationis est vsus, atque ideò fugam arripiunt: nam neq; clipeo, nec lancea, nec galea, muniti sunt, vt hostem in stataria pugna sustinere possint. In equitando verò hunc morem seruant, vt contractis in sellam pedibus, breuissimè stapedibus insideant, quò facilius in vtrumq; latus se possint conuertere, telaque in hostes identidem contorquere, & si quid fortè in terram delapsum fuerit, id continuò, nulla re obstantè stapedibus innixi tollũt. In hoc autem adeò exercitati sunt, vt etiam celerrimè currentibus equis id efficiant, hastis verò lanceisuè impediti, in alterum latus subitò se demittunt, altera duntaxat manu pedéque equo adhærentes, & sic frequenter aduersariorum ictus eludunt. Peditatu inter confligendum nunquam vtuntur, arces rarissimè oppugnant, tormentis enim & bombardis vti prorsus ignorant, quod si fortè aliquas arces dolo occupare, vel igne subposito succedere possent, eas funditus exutunt, captiuisque & exuuijs eductis vacuas dimittunt. *Confligendi cũ hostibus ordo.*

Cùm autem incertis & nullis finibus obseruatis sedibus vagantur, inter ducendos exercitus, stellarum aspectu maximè verò poli arctici (qui Slauonica linga, Zelessnij Kol, quasi ferreus stipes dicitur,) cursum suum dirigere solent.

Vestibus oblongis ad talos demissis pileisque appicatis communiter tam enim viri quam fœminæ vtuntur, nec in cultu mulieres à viris quicquam differunt, nisi quod velo lineo caput tegunt. Calligas quoque lineas gestant. Reliqua communis turba quæ in campis passim degit, vestes ex ouium pellibus confectas habent, quas non mutant, nisi longo vsu prorsus attritæ laceræque fuerint. Eorum Reginæ & Magnatum Nobiliumq; præcipuorum vxores, dum in publicum procedunt, facies velis lineis obtegere solent. *Vestitus Tartarorũ*

Vno in loco non diu commorantur, sed de pastis pascuis cum armentis, vxoribus, & liberis, quos in plaustris, & equis secum circumferunt, alio commigrant, exceptis ijs qui in oppidis degunt. Grauem autem infœlicitatem putant, diu in eodem loco *Mutatio locorũ Tartaris dulcis*

morari, iratique liberis suis sic graue malum imprecantur, dicentes: O vtinam eodem in loco perinde vt Christianus perpetuo hæreres, propriumq; fætorem olfaceres. Si verò bello aliquo grauiore vrgentur, vxores liberos, senesque in loca tutiora collocant. Quotiescunque in aliquas prouincias excurrunt, eas deprædatas captiuis abductis, igne ferroq; funditus proterunt, & tandem ocius fugiunt. Quo verò plures prouincias desolauerint, hoc se regna sua (in campis enim sub dio viuere solent) ampliora reddidisse dicunt.

Panis vsum ignorant.

Homines sunt rapacissimi, alienis bonis semper inhiantes, pecora hominesque in captiuitatem, præcipue Christianos abigunt, prædaq; & spolijs victitant, laborem enim remq; familiarem prorsus detrectant, inde & panis vsum (exceptis ijs qui sunt confines Podoliæ, Regioni Russiæ Polonis subiectæ) penitus ignorant. Auri Argentique apud illos vsus nullus est, extra mercatores, rerumque tantum permutatione vtuntur. Quod si aliquid pecuniarum ex spolijs rebusque venditis à vicinis adepti fuerint, ea vestes in Russia cæteraq; necessaria vitæ comparant. Captiuos in seruitutem quosdam sibi redigunt, cæteros Turcis alijsq; quibusuis extraneis negociatoribus aut vendunt, aut redimendos concedunt, virginibus reseruatis. Senes autem & infirmos, qui ad perferendos labores inutiles sunt, vel qui magno vendi non possunt, hos illi iuuenibus veluti canibus lepores exponunt, quo prima militiæ tyrocinia inde addiscant. Eos itaque illi iuuenes aut sagittis velut certum iaculandi signum conficiunt, vel obtruncant, decolant, lapidibus obruunt in aquasque præcipitant.

Mercatores.

Captiuis quomodo vtuntur.

Iustitia Tartarorum.

IVstitia apud eos nulla obseruatur, nam vt quisq; re aliqua indiguerit, eam ab altero impunè rapere potest, & si apud iudicem de vi illataq; iniuria conqueritur, reus non negat, sed se ea re carere non potuisse dicit. Tum iudex huiusmodi proferre sententiam solet: Si tu vicissim re aliqua indigueris, rape ab alio. Si in contentione aliqua quispiam occidatur, authoresque sceleris capti fuerint, equis armis vestibusque spoliati dimittuntur, in dimissione verò iudex vilem equum & arcum dat homicidæ dicens, abi remque tuam cura. Cumq; quietis impacientissimi sint mutuo tamē se non interimunt, nisi Reges inter se dissideant.

Supremus sacerdos Tartarorum.

NOmina dignitatum apud Tartaros hæc ferè sunt, Chan Regem sonat, Soltan filius Regis, Bij Dux, Mursa filius Ducis, magni nominis vir, Olbont nobilis vel consiliarius, Olboadulu alicuius nobilis filius. Seijd verò supremus Sacerdos dicitur, qui apud Tartaros in tanta authoritate & reuerentia habetur, vt Reges ei aduenienti occurrant, stantesque equo insidenti manum porrigant, capiteque inclinato manum illius osculantur, idq; ipsis Regibus permissum est. Duces verò non manum sed genua, Nobiles pedes deosculant. Plebei autem vestes tantum aut equū manibus attingunt. Homo priuatus, Xi appellatur, Officiorum verò Vlan, horum autem secunda est à Rege dignitas. Nam Reges Tartarorum quatuor viros præcipuos iuxta se habere solent, quorum consilio in rebus grauibus vtuntur, ex his primus Schiryn, secundus Baryn, tertius Gargyn, quartus autem Triptzan vocatur, & omnes sub hoc nomine Vlan comprehenduntur.

Obstinata audacia Tartarorum.

FInes hij Tartari Campestres nullos habent, sed cater natim passim in campis degūt, idq; à natura inditum habent, vt ab hostibus equis deiecti, vulnerati, armisq; omnibus spoliati, semiuiuiq; relicti, manibus, pedibus, dentibusque, quoad & quacunque ratione possint, ad extremum vsque spiritum sese defendere solent, & tunc temporis maximè cauendus est, dum eum victum moriq; incipientem putas, moriturus enim alium post se trahit, atque hic finis totius descriptionis Tartarorum esto.

SVPPLE-

SVPPLEMENTVM DE REBVS GESTIS INTER REGEM POLONIAE, STEPHANVM, ET MAGNVM DVCEM Moschouiæ: Anno Domini 1579. in Augusto.

Constat ex lectione historiarum, inter Polonos & Moscos, diuturna bella extitisse. Dum vel maximè Moscus Lithuaniæ aliquor principatus & prouincias sibi vsurpare voluit Poloni verò vbi Iagellonem Magnum Ducem Lithuaniæ, qui Wenceslaus dictus, in Regem assumpserit, Regnum cum Lithuanico principatu coniunctum, & armis Polonorū defensum. Hoc videre est locuplerissimè apud Cromerum Historiographum Polonum. Et licet multis præclaris victorijs Sigismundus primus, Poloniæ Rex de hoste Mosco potitus est: tamen sub Augusto Sigismundi filio cœpit Dux Moscorum, valdè esse infestus Polonis, & toti Lithuanicæ. Atq; prætendere cœpit sibi nescio quod ius in Liuoniam, quæ ante aliquot annos dedit se in fidem & clientelam Regis Regniq; Poloniæ. Quare occupato Rege Polono: & etiam oscitante, impetum fecit in Liuoniam, eam est depopulatus: arces & oppida multa occupauit: Et deinde in Februario ante annos viginti, arcem Polosko in Lithuania, minus diligenter munitam obsedit, & per deditionem capit. Paulò post alias arces & ditionem Polocēsem, quæ satis ampla est in Lithuania accepit. Sic res illi successere Mosco fœliciter: quamuis Poloni collectis copijs sæpius vnà cum Lithuanijs, voluerint recuperare amissa: sed hæc non potuere suam sortiri effectum, ob varios Reipubl. Poloniæ casus aduersos. Nimirum propter interregna, cum Sigismundus Augustus obijt, & Henricus Valesius electus: Deinde cum Henricus Valesius indè discederet, & Poloni de noua electione soliciti, Stephanum Battori, Principem Transsyluaniæ elegerunt. Quocirca postquam in locum Henrici Valesij, Stephanus Battori est suffectus, dedit operam, vt ea quæ ad dignitatem Regni pertinerent, persequeretur. Et cum iam induciæ cū Mosco propter Lithuaniæ principatum æstate superiori finiendæ essent: haberetque Rex Polonus apud se Legatos Principis Moscorum: qui satis superbè pro more gentis legationem suam obire voluerant: existimauit è re totius Regni esse, si armis apereret nomen famamque Polonicum, & repeteret possessiones à Mosco iniustè acceptas. Indicitur itaq; bellum aduersus Moscum: conscribitur vndique à Rege Polono miles, siue Polonus, siue Germanus, siue Hungarus fuerit. Vnde factum est, vt à vere vsque ad ipsam æstatem Rex tantum latioris impenderit: quod expeditione publica facta, exercitum mouerit in ipso Augusti mensis principio aduersus Moscum: Quod quam illi fortunatum fuerit, ex Edicto Regis quod iussit fieri pro re feliciter gesta aduersus Moscum videre est: illud Edictum, vt est Cracouiæ typis expressum, hîc subijciemus,

EDICTVM REGIVM DE SVPPLICATIONIBVS OB REM BENE ADVERSVS Moschum Gestam.

STEPHANVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, Kijouiæ, Volhyniæ, Podlachiæque, &c. Princeps Transyluaniæ.

Vniuersis & singulis, Reuerendissimis, Reuerendis, Magnificis, Generosis Regni nostri Consiliarijs, Dignitarijs, Offitialibus, Nobilibus, atque alijs Ordinibus omnibus syncerè & fideles nobis dilecti. Quod superioribus proximis omnium Reipubl. Ordinum comitijs decretum fuit, vt bellum hoc anno contra magnum Moschorum Ducem administraremus, curæ nobis pro Regio nostro munere, nostroque in Rempubl. studio esse fuimus · & contractis exercitibus nostris, comparatoque aliquo partim contributionum pecunijs, partim (quod contributionum pecuniæ minimè satisfacerent) alijs rationibus belli apparatu, extrema Iunij die Vilna ad copias nostras recensendas lustrandasque Suirum discessimus Quo quidem in loco, multa nos diligensque deliberatio tenuit, quorsum nos potissimum cum exercitibus nostris in hostem conferremus, quidque rectissimè & quam maxima cum vtilitate Reipubl. nobis ante omnia, bello aggrediendum esset. Rebus verò omnibus in accuratam considerationem vocatis, ex iudicio & Senatorum nostrorum & aliorum militarium virorum, qui nobis aderant, eam tandem in sententiam descendimus, vt primam nostrorum armorum vim ad Polociam oppugnandam conferri oportere concluderemus: quod quidem ea arx ceruicibus Magni Ducatus nostri Lithuaniæ, atque adeò ipsi ciuitati nostræ Vilnensi, nulla alia firmiore munitione interiecta immineret, ex quà nobis in alijs remotioribus Regni locis occupatis, oblata occasione summam non modo Lithuaniæ diripiendæ, sed Vilnæ etiam adoriendæ facultatem hostis habiturus videretur. Faciendum præterea necessariò nobis visum est, vt cum bellum hoc non modo rerum communis Reipub recuperandarum causa, sed hostem quàm longissimè remouendi, grauiterque coercendi gratia susceptum habeamus, expeditionibus nostris in his potissimum regionibus maxima anni parte, aut frigoribus grauissimis, aut imbribus assiduis militiæ infestis, tum quoq; ob vastitatem difficillimis: propinquiorem aliquã sedem & quasi officinam, quam ipsa Vilna esset compararemus, ex qua quidem officina, quam maximè integrum recentemque penitius in solum hostile ducere militem, & belli instrumenta impedimentaq; minore cum negocio ad res cum celeritate feliciteq; gerendas transferre possemus. Quanta enim cum difficultate ac detrimento Vilna illud facturi essemus, breui hoc itinere, quò cum exercitu nostro progressi sumus, magna nostra cum molestia cognouimus. Accessit & illud, quod hac arce qua firmiorem maioremque hostis nullam habet, expugnata de alijs retinendis hostem eò magis diffidere, & occupandis militem nostrum sperare doceremus. Tantum verò abfuit, vt nos eò deterreri oportere iudicaremus, quod locus ille ab omni opere belliq; apparatu firmissimus esse, perhiberetur: vt hoc potius de principio nobis recentibus militum nostrorum viribus animisq;, quam ijs militiæ diuturnitate afflictis tentandum existimauerimus. Cùm igitur nihil factu potius vtiliusque iudicatum esset, nos factis ab inuocatione opis diuinæ auspicijs, Suiro primum Illustrem Nicolaum Radziuil Palatinum Vilnensem, cum aliquibus equitum peditumque Lithuanorum copijs, & certo Vngarorum numero, cum Generoso Gasparo Bekkiesz Polociam præmisimus itinerum claudendorum causa, ne quid à magno Moschorum Duce præsidij accederet, quò & si maioribus in magna etiam viæ difficultate itineribus peruenisset, tamen cum iam ante nostras ad hostem literas misissemus, quibus bellum ei diligenti cum explicatione causarum denunciauimus, biduo antequam nostræ illæ copiæ ad Polo-

ciam

ciam accessissent, equitum & peditum aliquid ab hoste in arcem immissum est: adhibita verò à Palatino Vilnensi, posteaquam propinquo ad arcem loco consedisset, ea diligentia est, vt post nullius subsidij hostilis accessio facta sit. Nos cum exercitu nostro & tormentis impedimentisque bellicis, in summa viarum iniquitate quam pluuiarum assidua magnitudo, & horum agrorum natura effecit, minoribus itineribus subsequuti fuimus, interea a copijs nostris quæ præcesserant, arces tres, Kosiana, Krasne, & Sithno per excursionem celeriter occupatæ, & incendio deletæ sunt. Vndecima Augusti die proximè Polociam cum copijs omnibus nostris mouimus, & propinquo ad mœnia loco castra metati sumus, arcem ciuitatemque tribus locis obsidione cinximus, eademq; die locis omnibus munitiones, fossasque propius hostem agere iussimus. Postridie ciuitatem non mediocriter fossis & aggere, & propugnaculis & parietibus densissimis, tum quoque præsidio firmam ea maximè de causa, quod illo loco nos à propinquiore ad arcem accessu prohiberet, incendimus, ac totam paucis horis deleuimus. Tum longius munitionibus nostris ad ipsas arcis portas promotis, omni conatu in arcem expugnandam incubuimus. Ostenderat vi sua præpotens Deus, in manu sua rerum gerendarum potestatem esse, & assiduas pluuias pluribus diebus ita immiserat, vt & operæ militum maiorem in modum impedirentur, & oppugnandi ratio etiam atque etiam retardaretur, constitit tamen militi nostro maximis etiam in incommodis singularis animorum ad omnia obeunda tolerandaque ardor, sic vt in summa pluuiarum iniquitate, altissimoque luto nihil prætermitterent, quæ ad oppugnandum pertinere possent, hostibus contra omnes nostros conatus acerrimis animis, & incredibili tormentorum vi, ita dies noctesque propugnantibus tanta pertinacia, & flammas à nostris illatas extinguentibus, & vim omnem depellentibus, vt se tormentorum telorumque nostrorum iniurijs certatim offerent, & succumbentibus alijs alij confertim succederent, ostenderentque Moschos arcium defendendarum vi atque ardore cæteris omnibus gentibus antecellere. Respexit verò tandem nos sua benignitate clementiss. Deus, concessitq;, vt quæ prima nobis paulò serenior dies vicesima nona Augusti illuxit, ea incendium à milite nostro arci illatum sit, summa cum contentione atq; discrimine, cum se miles noster in fossas dimitte[re], & Polottam flumen superare, deniqueardunm cliuum cui impositum propugnaculum erat subire, & manibus materiam igneamq; inter infestissima creberrimaque hostium tela inferre necesse haberent, quod incendium cum vehementius exarsisset, & munitionis anterioris, in quo Sclopetariorum domicilium fuit, aditum aliquem patefecisset, teneri militum nostrorum ardor non potuit, quin per ipsam flammam irrumperet, atque hostem feriret, à quo tamen cæpto cum propugnatione hostili, tum maximè flammæ vi reiectus est, paruo cum nostrorum neque amplius viginti septem pluribus tamen vulneratis, hostium tamẽ ad ducentorum interitu. Dederat aliquam hostis eadem die deditionis significationem, quam non seriam fuisse animaduersum fuit, cum nouis se munitionibus flammæ altitudine nostris conspectum eripiente circumdare deinceps cognitum esset. Nulla igitur cum intermissione oppugnationis vim omnem adhibendam, nullumque hosti quiescendi, aut se firmius muniendi spacium concedendum iudicauimus, posteroque die ignem in alias munitionis partes miles in quo equites etiam erant, qui misso equo in pedes descenderant, intulit, quo cum iterum aliqua muri pars deleta esset, & cliuum in quo propugnaculum antea igne absumptum erat tenuisset, ac inde ad latus hostilium fossarum ac munitionum illa parte deleta tumultuario opere factarum fossas ac munitiones ducendo præsidiarios circuire ferè cæpisset, atque sic in potestate hostis esset, nos & sanguini Christiano parcendum & operam dandam rati, vt arce quàm maximè integra cum tormentorum aliorumq; belli instrumentorum apparatu potiremur, quæ hostis ipse ad extremum iniecto igne delere posset, facta omnibus vitæ gratia permisimus, vt qui nobis militare vellent (quorum qui velint magnus sanè est numerus) fortunas omnes suas incolumes conseruarent, atque stipendia nostra mererent, quibus redeundi in

Moſcouiam animus eſſet id nobis permittentibus atque omnem ſecuritatem præſtantibus facerent. Palatini, Baſilius Iuanouicz, Mikolinski Telakowſki, Demetrius Michalovicz Sczerbati Obolinski, Matthæus Iwanouicz Rzowſki, Iwan Hrehorouicz Suſiu, Petrus Iuanouicz Volinski, Lukian Tretiakow Rakou filius ſcriba, qui partim præfuere, partim in arce fuere cum ſe ſponte dedere, ac gratiæ noſtræ permittere nolent, captos in cuſtodijs habemus, & arcem ipſam præſidio noſtro immiſſo iam obtinemus. In qua quidem arce, qui eam defendiſſent, & arma tuliſſent vltra ſex millia fuiſſe compertum eſt. Noſtri cum ingreſſi eſſent, paſſim magnam cadauerum inſepultorum numerum repererunt, tum tormentorum ac pulueris tormentarij globorumq; tantam vim depræhenderunt, quanta in arce aliqua Chriſtiani orbis his rebus inſtructiſſima poſſet reperiri. Quos quidem rei geſtæ ſucceſſus vt imprimis ad Deum præpotentem referimus, ita illi ſumma animi pietate agimus gratias; ac ſync: & fid: veſtras hortamur, vt eaſdem pro bene geſta re publica agant ſimul etiam comprecentur, vt quæ gerenda ſuperſunt, quæq; in hoſtem hũc deinceps etiam ſuſcipiemus itidem clementiſſime fortunare dignetur. Quod illũ pro ſua benignitate, & cauſæ quæ hæc nobis arma induit bonitate facturum confidimus. Nos quidem ad res pro communi Republ. gerendas, omne animi ſtudium curam, laborem, opetam, ſanguinem, adeoq; vitam noſtram cupidè ſemper prompteq; afferemus. Datum ex arce noſtra Polocenſi die vltima menſis Auguſti. Anno Domini M. D. LXXIX. Regni vero noſtri Anno IIII.

STEPHANVS REX ſſzt.

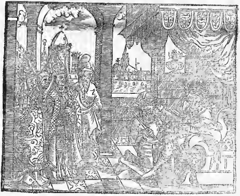
Ex hoc Edicto videre eſt, quam fauſta & fortunater fuerit hæc prima Regis Poloni expeditio, quæ hanc inclementiſſime anni tempore ſuſcepta fuerat: Nam intemperies tanta aeris & pluuiæ continuæ videbantur prænunciare infelicem & initam forte illam expeditionem: At Regis ſtrenua virtus, hæc coram impedimenta ſuperauit, præterque ſpem & opinionem hoſtis caſtra metatus eſt ante arcem Poloſko: qua, vt ſupra dictum, capta non ſubſtitit, donec totam illam prouinciam recuperaret. Magna vis iumentorum & equorum ob pabuli defectum, & corruptum annonam propterea pluuias perijt: nihilominus Rex non conquieuit, donec quod volebat, perficeret. Nam hac arce Poloſko ſic feliciter capta, progreditur vlterius, & diuiſo exercitu, Polonorum, Hungarorum, Lithuanorum, alias arces obſidet, capitq; partim vi, partim deditione. Lithuani miro ſtratagemate arcem Turowla cæperunt, dum ſcilicet vnam partem arcis verſus planitiem ſitam defendit hoſtis: milites aliquot Lithuani collem noctu conſcendunt, & ingreſſi aliquot per foramen, qua tormenta eiaculantur, clamant, impetum faciunt in Moſcos, per ſcalas alij aſcendunt: & ſic illa arce potiti. Sokol arx tertia, quæ accipiter latinè dici poteſt, fortiſſima & bene munita, obſeſſa fuit à Polonis, quibus præeſt imperator Milecius, vir ſummus, animoſus, & gloria maiorum clarus, Podoliæ Palatinus: hæc defendebatur à bellicoſis viris Moſchouitis, qui tam viriliter repugnarant, vt non ſine vtriuſque gentis & Polonorum & Moſcorum clade capta ſit: ferunt enim ad tria milia Moſcorum ibi interfecta: Atque iſtud eſt feritatis & immanitatis barbaræ indicium, quod Moſchouitæ quotieſcunque Germanum militem capere poterant, tum illum dilàniatum & diſſectum, ac puluere bombardico infactum, ita extra arcis mœnia eiaculabantur: vt odiũ ſuum in gentem Germanicam re ipſa teſtarentur. Inter dedititios captus eſt præfectus militum Fedor Waſſelouicius Seremiczius, qui erat ipſi magno Duci Moſchorum ob ſuam fortitudinem pergratus & amabilis: cuius viri iacturam grauiter tulit Magnus Dux. Milecius cum Polonorum exercitu, ne quid deeſſet, ad perfectum victoriæ triumphum, caſtra mouet, & grauiter iudicat Arcem vnam reſiduam eſſe, quæ niſi capiatur: futurum ſit, vt

per-

perpetuis incursionibus Plocensis agere recuperatus infestetur. Est autem arx illa Susa, in summa planitiæ & palustri loco posita: cuius accessus est perdifficilis ob profundas paludes. Tamen cum obsessi viderunt Polonum Imperatorem nihil remittere de sua diligentia, lapsi animis: tandem se dedunt & veniunt in potestatem Polonorum, certis legibus & conditionibus præscriptis. Vbi arx illa Susa tradita fuit, ibique magna vis tormentorum & commeatus bellici inuentus fuisset: de consilio Regis artilla deturbata & euersa, ne & hosti amplius esset vtilis: neue in ea seruanda à Polono multum consumeretur. Sunt postea ab exercitu regio aliquot arces captæ & euersæ: veluti Krasno, Sithno, & Kosiani: id quod prudenter à Polono factum, ne tot arcibus muniendis, vires exercitus diminuere cogeretur. Itaque rebus sic per bene & laudabiliter, Dei auspicio, peractis: Rex disposuit in hybernis militem cum equites tum pedites: Et deinde indicit Comitia Regni, vt inceptum bellum cum hoste potenti: ad salutem totius Regni perficiat. Celebrata sunt Comitia Calendis Decembris, vbi ab omnibus Ordinibus assensu est, vt Rex fortunam belli sequatur, & occasionem datam recipiendi omnia amissa à maioribus arripiat, ratioque nerui bellici, tam tributi quam alio pacto Regi est concessa. Sic speratur quod in Februario anni istius, & toto hoc anno perget Rex Polonus aduersus Moschum: Quod vtinam fœlix faustumque sit, ad salutem & incolumitatem illius potentissimi Regni, quod est Germaniæ maceria & propugnaculum aduersus feros hostes & barbaros. Amen.

BOLESLAVS CHABRI PRIMVS REX POLONIAE

Coronatur ab Ottone, Vide fol. 10 [illegible] 2

EDICTVM REGIVM SVIRENSE AD MILITES.

EX QVO CAVSAE SVSCEPTI IN MAGNVM Moscouiæ Ducem belli cognoscentur.

EDICTVM REGIVM DE SVPPLICATIONIBVS. ob captam Polotiam.

RERVM POST CAPTAM POLOTIAM CONTRA Moscum gestarum narratio.

STEPHANVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ Liuoniæ, & Princeps Transyluaniæ, exercitus sui cuiuscunq; nationis, atq; ordinis militibus. Etsi tanta & tam nota omnibus iniuriarum magnitudo est, quas Magnus Moscouiæ Dux Regno nostro Poloniæ, Magnóq; Lithuaniæ Duactui adhuc attulit, vt arma hæc, in quibus hoc tempore versamur, sera potius cunctis, quam vel præpropera, vel non satis iusta cuiquam visum iri arbitremur: tamē cum studium nostrum satis expleri nō possit, quo desideramus, vt quæ suscipimus gerimusq;, cum æquitate iustitiaq; nos suscepisse, ij penitius intelligant, ad quos causa quæq; attinere videatur: faciendum nobis hoc in bello existimauimus, vt exercitus nostri, cum eos non tantùm ex Regni nostri Poloniæ, Magniq; Ducatus Lituaniæ, verum etiam Hungariæ atq Germaniæ, alijsq; nationibus exteris compositos habeamus: certius vel recentiora cognoscant, quæ inter nos, posteaquam Regni huius nostri Principatum gerendum suscepissemus, & Magnum Moscorum Ducem intercessissent: quæ quidem istius modi sunt, vt facilè pateat, nihil a nobis prætermissum esse, quod ad Principis Christiani officium, ad vitandum Christiani sanguinis discrimen, ad constituendum ex æquitate cum eo hoste concordiam, pertinere posset: ab illo autem, quæ suscepta actaq; sunt, omnia cum hostilibus iniurijs coniuncta, & ad arcium, ciuitatum, ditionumq; nostrarum circumuentionem & detrimentum, nostriq; nominis dedecus comparata fuisse. Nos quidem simul ac in Regnum hoc nostrum peruenissemus, vt cœteros Principes Christianos, partim ordinum Regni nomine, ita etiam Magnum Moscouiæ Ducem de accescione dignitatis potentiæq; nostræ, deque optima nostra cum eo etiam pacis constituendæ colendæq; voluntate, fecimus per internuntios nostros certiorem. Et dederat verbis, non nullā tum significationem, mutuæ voluntatis atq; studij sui erga nomē sanguinemq; Christianum, & litteras addidit, quibus ampliori alicui legationi nostræ securitatem accommodabat, & peculiari ipistola, quæ etiamnum nostra in potestate est, confirmabat, se imperasse suis, vt dum mutuo inter nos per Legatos res agerentur, ab omni iniuria maleficioque in nostros se abstinerent, exposcens vt eadem ad nostros mandata daremus. Etsi verò tam callidè hæc simulare non enim posset, quin se etiam tum proderet, verbis in nomen nostrum valdè iniuriosis, infestus illius erga nos animus, tamen cum eo se vsque tantum iactaturam eius esse superbiam, in posterum verò illum ad mentem meliorem, & publicæ pacis, & suorum salutis curam aliquam reuocatum iri existimaremus: habita à nobis eius literarum cōfirmationi fides est: pro qua quidem fiducia, & mandata nostris dedimus, vt cum Moscis inducias diligenter conseruarent, & ad ipsum Moscouiæ Ducem, Legatos quam amplissimos, Magnificum Stanislaum Kryski Masouiæ Palatinum, Nicolaum Sapiha, Palatinum Minscensem, ac Theodorū Skumin Curiæ nostræ Lithuaniæ Thesaurariū misimus. Quæ dum à nobis fiunt, ille violata promissi fide (qua nos inducti, tantùm abest, vt ab eo, dū nostri ad illum Legati perficiscerentur, hostilè aliquid pertimescendum putaremus, vt tuta nobis atq; amica omnia pollicemur) subitò nulla, aut renuntiatione induciarū,

aut belli denuntiatione adhibita, cum exercitu ipse, adeòq; vna filius natu maior Liuoniam inuasit, ac fraude potissimum, & conspiratione adductis in potestatem subditis nostris, in libertatem, liberos, coniuges, vitam, ac sanguinem Christianorum hominum crudelissimè flamma ferroq; grassatus est: arcibus nonnullis ditionis nostræ, dum extremis in finibus Regni nostri necessario versamur, insidiose occupatis: quo tempore, quæ illius in trucidādis per acerbissimos cruciatus captiuis truculentia, quæ flagiciosa in vexandis honestissimis nobilissimisq; fœminis turpitudo, quàm inexplebilis in auriendo sanguine Christiano sitis, & in omni genere iniuriarum immanitas fuerit, commemorari satis non potest & qui supersunt crudelitati, & modis aliquibus se ex illa acerbitate liberarunt, satis ista testantur. Accesserant iam tum Oratores nostri ad ipsos Moscouiæ fines, cum in expectatum de his Mosci cæptis accipiunt nuncium, quo quidem permoti, ad fines Moscouiæ subsistunt: nosq; faciunt de violata pace, de qua literis suis Magnus Moscouiæ Dux nobis confirmauerat, diligenter certiores. Etsi verò ab illo hæc fieri indignissimè perspiceremus, tamen adducti, studio consulendi Christiano sanguini, atq, hæc sine maiori Christianarum vtrinq; prouinciarum vastitate, atq; incendio ad tranquillitatē & pacem reuocandi: mandata nostris Oratoribus dedimus, vt se nihilominus ad ipsum Magnum Moscouiæ Ducem cōferre pergerent, & penitius, quis illi pacis nobiscum colendæ sensus esset, explorarent: ablatas verò à Mosco eo tempore res, contra literarum fidem, vt repeterent, & quæ subditis nostris ab illo calamitas proximè allata esset, eam modis omnibus sarciri postularent. Quid tū verò? cùm peruenissent Oratores nostri, ac Moscus agere cum illis per homines certos suos cœpisset, subitò ad omnem superbiam, atq; animi impotētiam descendit. Liuoniam non modò ab omni pacificatione, verum etiam mentione facienda exclusit: nostramq; dignitatemq; nostram Regiam, ijs verbis atq; scriptis, à quibus non modò Principem virum, eumq, Christianum, verum quemuis etiam cuiusuis ordinis abhorrere quàm maximè decet, acerbè violauit, in Regnum nostrum Poloniæ, Magnumq; Lithuaniæ Ducatum ius sibi arrogauit, idq; vanissimis modis asseruit, dum à Prusso nunquam inter mortales cognito aut nato (quem Octauij Cæsaris fratrē, generis verò sui auctorē fuisse contendit) orsus, ab eo se esse propaginem quartam decimam significaut: quibus quidem generis sui vanissimis deliramentis, sibi ius per quā absurdè in vniuersum Poloniæ Regnum, Magnumq, Lithuaniæ Ducatum, aliasq; Prouincias vendicare instituit. Ac hæc omnia, cum post multas variasq; actiones, nostrorum Oratorum, cum Consiliarijs Magni Moscouiæ Ducis: quos eam ad rem designarat, de certa induciarū ratione conuenisset, nostriq; pro eo ac vtrinq; conuenerat, suas de eo literas perscripsissent: & Magno Moschouiæ Duci tradidissent: ille suas, quas è conuerso daret, non (vt facere par erat) ad similitudinem literarum earum, quas Oratores nostri obtulissent, veritatémq; mutuæ inter Legatos nostros eiusq; Consiliatios conuentionis sed ad arbitrium libidinémq, suam ita perscripsit, vt inducias ad Liuoniam pertinere nollet, quinimò non modò eam sibi cum Curlandiæ Ducatu, verùm etiam quicquid nobis vsq; ad Prussiæ fines ditionem est (interest autem ipsius Lithuaniæ pars) credi à nobis oportere significaret: quas suas literas ita perscriptas, cùm in eas iusiurandum dedisset, nostris Oratoribus per vim superbè obtrusit. Qua de re cùm nos Oratores nostri ante suum è Moscouia discessum, facerent certiores, ad Magnum Moscouiæ Ducem, ex aulicis nostris, internūcium misimus, Nobilem Petrum Haraburdam, iterata cum testificatione propensionis nostræ, colendæ cū eo pacis atq; concordiæ, idq; rei Christianæ consulendi causa, qua quidem in testificatione luculenter ostendimus, si commune idemq; vtriusque nostrum iuramētum esse deberet, communem eo iuramento inter nos atque omnes prouincias nostras pacem comprehendi oportere. Neque enim honestati atque rationi congruere, si iusiurandū, de pace inter duos susceptum, bellum quacunque de prouincia inter eos ipsos consequatur, quodque sanctissimum concordiæ vinculum sit, in eo locus hostilitati relinquatur. Conuenire præterea nobis, tanquam Principibus Christianis, nos vt dictis factisq; omnibus, ita maximè reli-

giosæ

giosæ isti iurisiurandi affirmationi, constantiam adhibere. Curandum igitur esse, vt ne qua inter nos fidei, rectæq; factorum nostrorum conscientiæ, vis afferatur. Quæ nostra æquitatis optimiq; studij plena cohortatio, tantum abest vt ponderis aliquid apud Moscum habuerit, vt internuntium nostrum, posteaquam admisisset audissetq; à se longè remouerit, & in modum captiui diu inuitum retinuerit: cumq; suos ad nos Legatos misisset, in Liuonia missis iam ad nos Legatis suis, arces nostras, ac sigillatim Vendam bis oppugnauerit. quod cùm per insignem faceret iniuriam, effectum Dei præpotentis beneficio est, vt & exercitus ille, à nostris copijs, cum ad eas Suetica auxilia accessissent, deletus sit, & in potestatem nostram tormenta, aliaq; quibus nostra oppugnabat, cuncta peruenerint. Sub id ipsum tempus Legatos Moschicos ad nos Cracouiam, in ipsum Regni nostri quasi domicilium atq; sedem admisimus, cum eo tùm loco, permagna propè vndiq; gentium Christianarum, frequentia hominum versaretur, Legati externorum Regum, Principum, atq; nationum adessent: eorum in oculis, cùm eos audiendi causa ad nos in Senatum nostrum perhonorificè, vt fieri inter Principes par est, introduci curassemus, à fastu suo nostræq; dignitatis contemptione orsi, ad explicanda, quæ haberent mandata, nulla cohortatione se passi sunt adduci: q à Magno suo Duce præscriptum sibi esse significarent, ne quæ apud nos verba facerent, nisi nos ante, quæ à nobis superbè atq; ad derogandum dignitati nostræ, in quodam genere habendi sibi honoris flagitarent, præstitissemus. Quod cùm nobis minimè cōmittendum iudicassemus, neq; illi à fastuosa pertinacia se deduci sinerent, etsi iterum atque iterum ab illis, vt dicerent, contenderetur, indictis rebus è Senatu nostro, atque adeò Cracouia discesserunt, atque ita re vlla non modo non confecta, sed ne affecta quidem dicitue ab ijs cœpta, permisimus vt se in Moscouiam referrent. Quæ omnia, vt perspicuè testantur, quale nostrum extiterit suscipiendæ cum hoste illo concordiæ pacisque studium, quod consulendi sanguini ac tranquillitati Christianæ desiderium, ita ostendunt planissimè, Magnum Moscouiæ Ducem eò potissimum incumbere, hoc agere, huc omnes sensus conatusque suos conferre, vt nobiscum hostilibus iniurijs perpetuò dissideat: & cùm ditionibus nostris, tùm nomini amplitudinique nostræ modis omnibus derogatum velit. Misit ad nos postea per Nuncium suum literas, quibus à nobis postulat, vt in ea induciarum verba, quæ citra Oratorum nostrorum assensionem perscripta ostendimus, iusiurandum daremus, Legatis suis redeundi ad se potestas fieret, & si visum nobis esset, Oratores ad se iterum mitteremus, qui de Liuonia secum agerent. Quam autem & ab æquitate, & ab officio dignitateque nostra alienum sit, ad ea nos iureiurando descendere, quibus non modo assensum nullum vnquam accommodauimus, sed de quibus nos cogitationem aliquam suscipere non oportere intelligimus, quis non perspiciat? Qui enim nos eius crudelitati Liuoniam, Curlādiæ Ducatum, ditionesque alias nostras, quę Lithuanici iuris intermedię inter Liuoniam & Prussiæ fines sunt, permittere possimus, quæ nobis pro Regio nostro Sacramento, quod in nostra Regni inauguratione verbis solennibus dedimus, omni fide, cura, conatu tuenda, & ab aliena potestate, vitæ etiam nostræ discrimine defendenda intelligimus? quod quidem officium nostrum, vt nobis antiquissimum commendatissimūque semper fuit, ita alienæ ab eo voluntatis significationem nullam vnquam dedimus neque de ea Oratores nostri quicquam polliceri potuerunt, atque adeò constat, minimè pollicitos esse. Nam quæ illi in verba cautionis suæ de inducijs perscriptæ iurarunt ea ab omni istius modi concessione longè remota sunt. Quę verò nōmodò pacis inter Principes feriendæ, sed inter priuatos etiam conuentionis alicuius incūdæ ratio, quæ vis, quæ necessitudo esse possit, vbi res alterius non modò nulla consensio voluntasq;, sed ne quidem suscepta aliqua cogitatio accedat? non vtrinque voluntatibus ad consensionem adductis, & literis non tantum sententiarum, sed propè verborum omniū similitudine perscriptis, negotium administretur? Quod quidem ita administrari & solere & oportere, huncipsum hostem nostrum fugere haud quaquam potest, vt non iuris æquitatisque memorem, at ea tantum recordantem, quæ in sanciendis inducijs,

& pace ferienda, inter Serenissimos Prædecessores nostros, atque eius maiores, adeoque cum illo ipso, ante hac suscepta atque vsurpata fuerunt. Neque verò minus, quam superiora illa & hominum est, quod Magnus Moscouiæ Dux, nos in literarum suarum verba iurare voluit. Quæ quidem literæ, etsi ex voluntate atque cõsensione vtriusque nostrum, ac literis Oratorum nostrorum congruenter scriptæ fuissent, tamen v tille in cautionis suæ formulam iurasset, ita nos in nostram iurare conueniret: tantû abest, vt à nobis in eas literas iusiurandum rectè possit exigere, quæ ab ipso pro arbitratu suo perscriptæ, ab animi nostri sententia, mandatisq́; nostris, & Legatorum nostrorum assensu, plurimum dissidēt. Quæ omnia quàm plena iniuriæ doliq́ue fuerint, quis non facillimè perspiciat? cuius quidem doli studia, ex eo se etiam ostendere, quod quæ communicata, gesta, actaque inter Oratores nostros, & eos, quibus agendi cum nostris Moscouiæ Dux negocium dederat, quæque ab ipso Duce constituta fuerant, Legati eius, cùm ad nos Craconiam venissent, profiteri atque explicare minimè voluerunt. Ad has verò omnes fraudum technas, mox armata vis, apertæque iniuriæ accesserunt, cùm non modo Liuoniam assiduis direptionibus ac bello infestum habere Moscouiæ Dux non desineret, verum etiam in finibus Vitepscensibus, in ipsa Magni Ducatus Lituaniæ ditione, propugnaculum nuper collocaret, ac per suos rei militaris Præfectos: illis etiam locis, subditos nostros trucidaret, alios crudelissimè diriperet, se deniq́; maximis delectibus habitis, magis magisq́; cõtra nos armaret: qua quidē dere, cùm non modo ad nos Illustris Curlandiæ Ducis, & Rigensium, simul etiam nostrorū in Liuonia præsidiariorum, quotidiani nuncij ac litteræ peruenirent: sed summa etiam imploratio opis defensionisq́ue nostræ accederet, nullo modo debuit potuitq́ue belli administratio diutius à nobis differri. Proinde iustissimis istis grauissimisq́ue causis adducti, repudiandas minimèque iuramento nostro confirmandas Mosci literas, de induciis ab ipso arbitratu suo pscriptas nobis esse iudicauimus: quinimò ipsas in Moscouiam ad Magnum Ducem, expositis quibus id faceremus de causis, per internunciū nostrum remisimus, ac hosti illi bellum iustum legitimūque indiximus, cum iam tùm ille maximas contra nos copias ad Plescouiam coactas haberet. Quod ad Oratorē attinet, quos remitti postulauit: etsi qui neque literas, quibus fidem legationis suæ facerent, nobis reddiderint, neque vllam legationis partem explicarint, exploratorum potius quàm Oratorum loco haberi à nobis meritò potuissent, tamen quod Oratoribus nostris in Moscouia significatum intellexissemus, Legatos eos ad nos missum iri, nihil illis in omni genere & honoris habendi, & laucia conferendi vllo loco ditionum nostrarum deesse fiuimus, permisimúsque, vt quod facere obstinauerant, nullis rebus apud nos expositis, se in Moscouiam referrent. Quod verò postulabat, vt nostros Oratores, qui de Liuonia agerent, iureiurando prius in eius literas de induciis dato, iterū ad se mitteremus: non perspicimus, quidagi de Liuonia per Oratores possit, si antemrati in eius conditiones (quod exposcit) non tantum de Liuonia atque Curlandia, verùm etiam parte nostrarum Lituaniæ ditionū, quæ mediæ Curlandiam ac Prussiam dirimunt, decederemus. Minimè igitur nobis commitendum esse intelligimus, vt noua legatione, nihil aliud, quàm Prouinciarum nostrarum iacturam, ac nominis nostri indignitatem aliquam incurramus. Intelligi atque adeò cerni arbitramur, qualc nostrum fuerit studium, vitandi omnem Christiani sanguinis profusionem, quod nostrū pacis tranquillitatísque desiderium, pro quo quidem nos, iis rationibus, quæ supra expositæ sunt: experiri pacis conciliationem cum hoste illo contendimus, atque omnia indignitatum genera, quæ Maiestati nostræ Regiæ ab Magno Moscorum Duce allatæ essent, libenter tranquillitati publicæ atque saluti, sanguini, fortunisque hominum Christianorum condonauimus: verum his nostris omnibus studiis ad concordiam pacémque propensis, tantum abest, vt quidquam ab eo æqui boniq́ue consecuti simus, vt ille hoc magis effrenatæ superbiæ atque impotentiæ animi sui indulserit, & quæ ad contumeliam nostram, nostrique Regni & Magni Ducatus Lituaniæ detrimentum pertinere possent, susceperit. Cui quidem rei, vt modum aliquando finemque sponte

sua

ſtra facturum illum deſperemus, facit inueterata iam perpetuaque eius cum Sereniſſimis prædeceſſoribus noſtris ſimili genere agendi ratio, quam quidem ex ea iniuriæ, ſtimare licebit, qua Diuum Sigiſmundum Auguſtum Sereniſſimum prædeceſſorem noſtrum affecit, cùm miſſos ad ſe ex ordine Senatorio ſplēdidos Oratores Palatinum Inouladiſlauienſem, & Caſtellanum Samogitienſem contumelioſè tractauit, & modis indigniſſimis contra gentium iura violauit, hominem Nobilem ex Sereniſſimi prædeceſſoris noſtri aulicis ſpoliauit, & cùm res quaſdam precioſores inſpiciendi cauſa acceptiſſet, ſuperbe retinuit, mercatoribus qui vnà veniſſent, magnam merciū vim eripuit, equos in Oratorum illorum conſpectu productos ferro diſſecari curauit: à qua indignitate vindicanda, cùm Diuum illum anteceſſorem noſtrum mors (quæ breui ſubſecuta eſt) excluſiſſet, nos per Oratores noſtros poſtulauimus, vt iniurias eas id temporis illatas, ſarcire ſtuderet, cui quidem poſtulationi noſtræ, nullum animus eius, iniuriæ pertinaciſſimus, reliquit omninò locum. Quid illa, quæ Sereniſſimo anteceſſori noſtro Henrico Regi per litteras de pace vtrinque retinenda promiſerat? & contēpta promiſſi fide, non ita multò poſt capta Pernauia, aliiſque Liuoniæ arcibus in poteſtatem ſuam redactis violauit? Qua quidem fidei vanitate, maiores etiam eius erga Sereniſſimos prædeceſſores noſtros prope omnes vſos eſſe perſpicimus. Neque enim obſcura eſt plurium, qui iſta verè memoriæ prodidere conſenſio, & maiorum iſtius Ducis Moſcoviæ literis, quæ in tabulario Magni Ducatus noſtri Lithuaniæ ſeruantur, comprobari poteſt, quàm ſæpè Magni Moſcorum Duces Sereniſſimis Poloniæ Regibus. pace ſuſcepta, ac iuriſiurandi religione ſancita, ad tranquillitatis fiduciam adductis, & contra barbaros nominique Christiano infeſtos populos bella regentibus fidem impiè fregerint, pacta omnia violauerint, & redintegrato bello, vel à neceſſaria prædeceſſores noſtros contra Ethnicos defenſione, vel pulcherimis pro Repub. Chriſtiana cœptis reuocarint, & obſiſtere ſuis iniurijs cóegerint. Quorum maiorum in dictis factiſq; inconſtantiam, fraudem & inſidias, hic Ioannes Baſilij filius, hoſtis noſter, nō modò omnem in ſe admiſit, verum etiam auxit, idque tùm maximè egit, cùm litteris miſſis ad Diuum Sigiſmundum Auguſtum Sereniſſimum anteceſſorem noſtrum, de ſecuritate Oratoribus præſtanda, qui ad ſe de pace concilianda mitterentur ſcriptis, ſubitò Polotiam inuaſit occupauitque, conſimili fraude erga nos vſus, cùm poſtea quàm nobis fiduciam pacis attuliſſet, repentè Liuoniam armis oppugnauit, & tamen nos, Regnum noſtrum Poloniæ, Magnum Lituaniæ Ducatum à defenſione eius prouinciæ excludere inſtituit. Quandoquidem igitur ſpes nulla nos tenere amplius poteſt, ad mentem fidemque meliorem Magnum Moſcorum Ducem ſe vnquam recepturum eſſe, quinimò iniurias veteres recentioreſque nouis quotidiè magis magiſque accumulet, certæ pacis fiduciam nullam afferat, omnia ad nos circūueniendum derogandumque cùm nomini tùm ditionibus noſtris ſuſcipiat, nos adhibitis atque adeò conſumptis omnibus ſtudijs noſtris, quibus fida atque æqua inter nos pax conciliari, & rei ſanguinique Chriſtiano conſuli poſſet, expleto iam omni officio Regis Chriſtiani, hāc rem & Deo præpotenti, oculis hæc ſuis iuſtiſſimis aſpicienti, & legitimæ vindicationi permittendam iudicamus. Quo nomine remiſſis illis inſidioſis induciatum literis, bellum iuſtum legitimumque, Ioanni Baſilij filio, Magno Moſcorum Duci denunciamus: quo bello multiplicem nobis, cùm ab ipſo Magno Moſcorum Duce verbis literiſque, tùm ab eius Legatis factam contumeliam, allatáſque ſubditis noſtris acerbiſſimas multis iam annis iniurias, & detrimenta omnia, quæ Regnum noſtrum Magnuſq; Lithuaniæ Ducatus accepit, armis propulſare & vindicare in animo habemus. Vt verò perſpicuum ſit omnibus, nos ad eorum, qui Magno Moſcorum Duci parent, hominum Chriſtianorum calamitatem aut ſanguinis profuſionem minime ferri, declaramus nos ita armis noſtris moderaturos eſſe, vt ne ijs (quanta maxima cura ac ſtudio caueri poterit) quiſquàm violetur, qui non aut in præſidijs, aut acie ſuo periculo propugnandas hoſtis noſtri partes ſuſceperit. Nam vt ab vno Magno Duce cauſas omnes, quibus in arma hæc impellimur, profectas eſſe intelligimus, ab vno nos honorem

dignitatémque nostram oppugnari, ac prouincias nostras illius vnius libidine appeti ac sitiri perspicimus: ita in vno illo vindicare omnia, vnius refrænata audacia grassandique atrocitate, in posterum tranquillitati publicæ pacique Christianæ (si fieri vlla ratione posset) consulere desideramus. Quæ cùm ita sint, spe vel potius fiducia magna sumus, & DEVM OPTIMVM MAXIMVM quod bellum grauissimis iustissimisque atque adeò pernecessarijs de causis inimus, nobis, exercitibus nostris, ac Reipub. vniuersæ, quam obtinemus, bene & fæliciter fortunaturum esse, & Principes Christianos, adeòque omnes homines, qui ista accipient, facilè arbitraturos nos ad bellum hoc permagnum non temerè neque vlla profundendi sanguinem Christianum (cui prodesse, consulere, cauere semper studuimus) cupiditate ferri, sed ad ea hostilibus tot temporum per summam atrocitatem crudelitatemq; exercitis iniurijs impelli, nostra dignitate, & Regni nostri Magnique Lituaniæ Ducatus cæterarumque prouinciarum nostrarum statu, & subditorum nostrorum salute, fortunis, vita, sanguine, quem hostis ille truculentissimus iam nimium diu immaniter hausit, necessariò commoueri, consilio iudicioque omnium Regni nostri Magnique Lithuaniæ Ducatus ordinum duci, dignique nos fidam stabilemque tranquillitatem, & publicam inter populos Christiani nominis pacem concordiamque spectare. Quæ quidem belli nostri causæ, quæque animi consilijque nostri ratio, etsi de militum nostrorum studijs alacritate, fortitudine, fide, nobis dubitationem nullam relinquit: hortamur tamen, vt animum ad res nostro ductu in hostem hunc nostum gerendas magnum fortemq; adferant, existimentq; & gloriæ & fælicitatis summam in eo potissimum versari, si pro tàm iusta honestaque causa dimicetur: subditi nostri diuturnas grauesque iniurias hostiles, vel á se vel ciuibus suis adhuc perpessas, hoc tempore pro more, virtute, rebusque gestis maiorum suorum & vindicandas & in omne tēpus sibi depellendas statuant: extranei pro vicinorum salute, suam in discrimen vocare, fortissimeque armis contēdere pulcherimum, necessitudini quæ vicino ad vicinum est conuenientissimum, & delete proximi parietis incendium, suæ suorumque securitati vtile existiment: omnes sibi tàm iusto in bello summa fortium factorum studia esse adhibenda iudicent: quo is hac maior laus atque gloria quemque consequetur, quò in grauiore hoc maioreque bello contra crudelem vniuersi propè generis humani hostem nobiscum versabitur. Nos profectò cuiusque militum nostrorum virtutem, fidem, operam, conatū in omni genere præclarè factorum, ea beneuolentia, gratia, munificentia prosequemur, vt neminem gestæ abs se fortiter rei pœniteat, omnes intelligāt, nos cuiusque industriæ, fidei, fortitudini sua præmia ornamentaque libenter tribuisse. Suiri die duodecima Iulij. ANNO DOMINI, M. D. LXXIX. REGNI verò nostri Anno QVARTO.

RERVM POST CAPTAM POLOTIAM CONTRA MOSCVM *gestarum narratio.*

CApta Polotia, & iam ante in vicino arcibus tribus, Cosiana, Crasna & Sitna deletis, tres omninò arces, Turoulia, Socolum & Sussa in Polocensi ditione hostiles supererant, quas hosti relinquere, neque ex belli suscepti consilio, neque dignitate sua, neque rei abs se gestæ fortuna Rex esse iudicauit. Turoulia quatuor supra Polotiam arcem miliaribus, ad Dhunam flumen, quò loco illud Turoulia amnis illabitur, sita est, sic vt duorum amnium confluxu maxima parte comprehendatur, quaque in continentem patet, inter vtriusque præterlabentis fluuij ripas, lacum transuersum, tanquam obicem, obiectum habeat. Quod inter Polocensem arcem, atq; inter Vlam, Vitepscium, aliasque arces & ciuitates, altius in Dhunæ ripis sitas, quæ semper in potestate Regum Poloniæ retētæ sunt, media Turolia interesset, facilè à Regijs castris ad Polotiam positis, commeatum exclusit, qui commodè ex locis superioribus poterat importari: quæ res non mediocriter in exercitu annonæ caritatem atque adeò inopiam auxerat. Qua de causa, circumsessa primum

Polotia, Franciscus Zucus à Nicolao Radiuilo Palatino Vilnensi, tentandæ certis cũ copijs per celeritatem rei causa ad arcem Turoulam missus est. Verum quod & præsidio firmo, & defensioni diligenter intente locus teneretur, & pauca minoraque belli tormenta Zucus secum traxerat, effici ex sententia nihil potuit. Socolam ab arce Polocensi quinque miliaribus ea via distantem, quæ Septentrionem versus rectissima Plescouiam ducit, duorum itidem concurrentium fluminum, Dryssæ & Nisciæ, complexus continet: ea in arce præter vetus præsidium, quod tuendi Polotiam aditus causa firmum semper inerat, Theodorus Basilij F. Seremetus, & Borissus Basilij F. Seinus, Andreas Pelecius, Michael Georgij F. Lycus, Basilius Criuoborsius Palatini, clari cũ propinquitate Moscouiæ Ducis, alijtum rebus antea gestis omnes copiarum Præfecti, cum Magno Moscouiticæ nobilitatis ac sclopetariorũ numero consederant, posteaq̃ se ab aditu Polocensis arcis, primùm à Palatino Vilnensi obsessis itineribus, mox ipsa obsidione Regia exclusos esse intelligerẽt: Accesserat hùc etiam Georgius Bullahacus cum duobus milibus sclopetariorum, partim Dunensium, partim Volhensium, qui ad Dhunæ & Volhiæ fontium paludes ob perpetuas cum Tartaris dimicationes, cœteris belli vsu ac iaculandi peritia facile præstant. Quod hi omnes magno discrimine nostrorũ ex propinquo castris imminerent, dum oppugnatur Polotia, Lithuanicæ quędam copiæ primum, Ioanne Voliminscio, deinde Christophoro Radiuilo, qui in Lithuania Regi à poculis est, dimicandi studio Socolam excurrunt: sed quod hostis arce & munitionibus prope arcem extructis, aut propinquo tormentis suis spacio in tuto se teneret, velitationibus tantum, nonnullis vtrinq; desideratis, res gesta est. Vtramque arcem Rex occupata Polotia iustis copijs oppugnandam ratus, Nicolaum Mielecium Podoliæ Palatinum, summum copiarum Polonicarum Præfectum, cum equitatu Polonico stipendia merente, cumq; peditatu Polonorum, ac Germanorum cohortibus Socolam mouere, Vngarorum copias Turoulam accedere iubet: ipse vt medio loco omnem in partem casumque intentus esse posset, motis trans Polotiam castris, ijsque secundum flumen Dhunam metatis (quòd pristinum castrorum locum, obsidioni quidem opportunum cùm ad cingendum maxima ex parte arcem, tum ad prompta munitionibus omnibus, ex quibus miles oppugnabat, auxilia afferendum, assiduæ imbres iam ante iniquissimum, & valdè quàm cœnosum effecerãt) ad Polotiam permanet, curatque quod ad arcem Polocensem, qua munitiones aut flamma conflagrant, aut tormentis verberatæ vitium fecerant, instaurandum pertineret: simul etiam arci Palatinum præfecit Nicolaum Derohostaiscium, in quem iam ante, Regno primum inito, non inani omine ius nomenque eius Magistratus contulerat: hunc ipse in possessionem mittit, præsidium iustum imponit, & quibus circum locis miles finibus tuendis recte collocetur constituit: templi etiam, quod monumẽtum diuinę ad victoriam opis esset, ædificationem decernit. Interea dum quæ opus erant ad Socolæ & Turoulię oppugnationem expediuntur, & miles vasa colligit, visum est Palatino Vilnensi, de Turoulia leuioribus copijs experiri, & quid hostibus in recenti consternatione fiduciæ esset tẽtare Mittitur cum aliquo numero equitum expeditiorũ armaturæ leuioris quos Cosacos nominant, Constantinus Lucomscius Vlensis præfectus, quem Turoulienses præsidiarij cõspicati, cùm pauor maiorem quàm pro numero militum speciem copiarum obiecisset, exercitum vniuersum adesse rati, per auersam portam se properè omnes eijciunt, ac fuga euadunt Palatinis suis desertis: qui cùm arcem sibi non defendam putarent, ac soli in ea permanerent, ad quartam Septembris diem cum arce & belli apparatu ac commeatu omni Regiam in potestatem peruenerunt. Arci ita occupatæ miles ille, qui ceperat, præsidio relinquitur. Is dum inter ligneas munitiones ac domos tæda ædificatas indiligenter ignem habet, tormentisque maioribus gratulationis & læticiæ causa iaculatur, temere incẽdio causam præbuit: quod sublatum paucis post diebus, quàm capta esset, arcem deleuit, vt non minore celeritate, quam occupauerat, Turouliam miles amiserit. Quod quidem hoc iniquiore animo à Rege acceptum est, quò præsidio hostili Sussam etiam tùm obtinẽti, Turoulia nostræ potestatis

facta, omnem subsidij aditum & commeatus accipiendi spem, certius eripere potuisset. Interea reium Palatinus Podoliæ Socolam (à qua Dunenses cohortes fama aduentantis exercitus permoti contra imperium Præfectorum, vt est genus illud militum leue, & insolēs disciplinæ, iam ante in Moscouiam redierant) cum copijs progreditur, & Drissam flumen imbribus proximis admodum redundans ponte subitario opere effecto, transmittit, hoste quod facere in procliui erat, nihil repugnante, qui in aduersa ripa ociose tantum inequitans, inani metus faciendi studio, clarè vt exaudiri à nostris facile possent, subinde inter se sciscitabantur, adessent apud se Astracanorum, adessent Casanorum copiæ, quas alter adesse magna itidem voce respondebat. Flumine superato Palatinus nulla cum mora propius hostem mouet. Quà accesserat inter vtrumque flumen non ita magno ab arce interuallo sylua est, in qua maximam equitatus partem tendere iubet, peditatui imperat, vt munitiones, in quibus versarētur, & tormenta dirigerent, fossa atque aggere subito efficiant: quas Poloni secūdum Nissam, Germani iuxta Drissam ita ad arcem perducunt, vt cùm iusto iam ab ea spacio abessent, transuersæ ab Nissa Dryssam, itidemque ab Dryssia Nissam versus promouerentur, atque opera vtriusq; nationis committerentur: vltra Nissiam amnem minorem, quà promptum hosti effugium parebat, Ioannes Zabarasius Palatinus Braslauiensis cōsistere & curare iubetur. Munitionibus perfectis, ac tormentis, vt visum erat, collocatis, cùm iam tum in vesperum dies vergeret, qui tormenta administraut, periclitari rem globis candentibus instituunt, tribus tantum in hostiles ditiones perlatis, cùm alijs alijs locis periculum incendij afferretur, & ijs restinguendis hostis detineretur tertius eo loco, quo nascens primùm fumus, mox flamma ab hoste non facilè potuit deprehendi, vires cepit. Ab hoc incendium ortum, cū magnam hostilium munitionum partem subitò complexum esset, hosti summam defensionis desperationem attulit. Quocirca vt perditis trepidisque rebus, & flamma se iam longius latiusque fundente, pars magna hostium globo temere facto, porta, quæ meridiem versus ad Nissam vnà patebat, cōfertim erūpunt: quibus ex proximis munitionibus Poloni impigrè occurrunt, & obsistunt. Perducitur eodem propere signo sublato Germanorum sclopetariorum cohors: sic hostis in arcem flammamque reijcitur, quem dum nostri magna vi premunt, se atque signa portæ arcique inferunt. Dabat mox hostis intra arcem desperatis rebus magnas cùm armis tum verbis dedēdi significationes, quas cùm miles Germanicus Russicæ linguę nesciens, præterea Polocensis præsidij crudelitate, qua immanissima in captiuos omnes ac potissimum Germanos fuerant, iritati, minimè acciperet, cædemque accerrimè misceret, ille desperata salute totis viribus contra dimicat, quæq; supra portam custodie erant, cataractam è turri portæ imminentem in irrumpentes deijciunt, sic nostros receptu alios, alios aditu subsidioq; excludūt. Atrox inde vtrinq; pugna fuit, æquata vtrorumq; desperatione ob incendij vim, quod vndiq; se circumfuderat ac pluribus locis dimicātes inter se pari interitu victi ac vincentis extinguebat. Ad dexterā arcis partē munitiones ostium fuit, ad quod qui nostrorum errando perlati sunt, integri enatere. Interea foris milites, quanta vi maxima possunt cataractam moliuntur, atque opere magno perstringunt, patefacta via, qui nostrorum supererant, saucij prope omnes atq; ambusti, pariter cum hoste erumpunt, inferunt se integri alij prædæ ex ipsa flamma rapiendæ causa. Pars magna hostium aut in munitiones aut stationes Germanorum incidit, qui omnes per iram militarem & linguæ ignorātiam interfecti sunt, in his Borissus Sainus, Andreas Palecius, Michàel Lycus, Basilius Cruuoborscius Palatini cecidere. Quibus in Polonorum potestatem peruenire contigit, plærīq; omnes, cùm qui aliquo aut munere aut numero fuissent, pro se quisque nomen ederet suum, facilè apud linguæ intelligēntes seruati sunt, ac captiui habentur: quorum in numero Seremetus est, vt rerum gestarum fama, ita & corporis specie vultuq; & animi seri monisque cultu cæteris præstantior, & Mesoiadus Dunensium aliquod cohortium Præfectus, qui post militum etiam suorum discessum, cū cæteris præsidiarijs in arce permāserat. Arx ipsa cum iam incendio occurri non posset conflagrauit. Hostium ad quatuor millia cæsa,

quos

quos ex lectiſſimo, & quidẽ prætoriano milite Magni Ducis fuiſſe, etſi ex captiuis cognitum eſt, tamen etiam ex ipſa corporum ſtratorum forma & proceritate, animiſque perditis in rebus adhibitis, tum prædæ ratione potuit intelligi. In qua quidem præda maior & pecuniæ, & veſtis precioſæ. & aliorum ornamentorum numerus fuit, quàm vt gregarij militis fuiſſe videri poſſet. Captiuorum ea multitudo eſt, vt & penes præfectos copiarum permulti ſint, & Polonorum militum propè ſint nulli, qui in poteſtate non ſingulos, alij plures habeant. Suſſæ oppugnatione, quàm ſuſcipere difficilem & ſpacioſi lacus, & paluſtria circum loca, & Autumni ipſius tempeſtas reddituta erãt, temeréque militem iam ante maximis incommodis affectum nouis periculis obijcere, Regi viſum non eſt: cùm potentiſſimùm arcem eam, penitius Lithuaniam verſus ſitam, & ab omni ſuorum ſubſidio, & commeatus conſequendi poteſtate excluſam, (vt vis nulla adhiberetur) ſponte dedituram ſeſe non dubitanter exiſtimaret. Itaque præſidia tantum militum ſtipendariorum circũquaque in ſtatuis diſponit, quæ Moſcos ab aditu ad Suſſanos arcerent. Neque fefellit ea Regem exiſtimatio: nam & ipſe Moſcouiæ Dux, diffidens Suſſam amiſſa Polotia retineri poſſe, ſexta primùm, tùm iterum decima ſeptima Septembris die, mandata ad Petrum Theodori F Coliceum, Palatinum Suſſenſem ac præſidiorios omnes dederat, vt templi imaginibus & libris, omniq; apparatu ſacro in terra defoſſis, aut quacunque alia cura adhibita, ne in hoſtium poteſtatem peruenirent, arcem incenderent: bellica tormenta ac puluerem tormentorum omnem igne delerent: tùm operam, qua euadere poſſent, diligenter darent, ac ſaluti ſuæ conſulerent. Hæc mandata cùm (quò certius perferrẽtur) per plures nuncios Suſſam miſiſſet, nonnulli eorum in arcem perueniunt: vnus à Regio milite interceptus, ad Palatinum Podoliæ cum literis perducitur. Sub idipſum tempus, Palatinus Polocenſis dat Suſſa literas, quibus ſignificat, ſe Polotiæ cum parte exercitus, à Rege iiſcũ mandatis relictum, vt quicquid ea in prouincia hoſtile ſupereſſet, modis omnibus tollere contenderet: Regem ſumma placabilitate & clementia Principem, quam ſuæ voluntatis ſignificationem dediſſet: cùm primum Magno Moſcouiæ Duci bellum indiceret, ea in voluntate etiamnum permanere: eorum, qui Magno Duci parerent, hominum Chriſtianorum cædem & ſanguinis profuſionem haudquaquam expetere, quinimò illi parcitum ac conſultum velle: acceptas iniurias in autore ipſo Magno ipſorũ Duce vindicãdas ſtatuere, niſi verò eſſent, qui iſtas iniurias ſuo diſcrimine propugnare vellent: quod vt illi ne ſuſcipiant, illorum maximè referre: hortari ſe, arce ſponte ſua potius abſederent, impetrabili venia & ſalute, quàm vim atque oppugnationem experirentur. Palatinus Podoliæ Moſci literas ad Palatinum Suſſenſem ac præſidiarios, qui dedi arcem poſtularent: illi ſalutem, & rerum quæ cuiuſque eſſent auferendarum poteſtatem, atque in Moſcouiam tutò ſe referendi conceſſiouem pacti, arcem cum omni bellico apparatu commeatuque Palatino Polocenſi militibuſque à Palatino Podoliæ miſſis, ſexta die Octobris dedunt. Iam ante Philo Kmita Capitaneus Orſanenſis, cui aliquod turmæ equitum, & peditum ſtipendiariorum cohortes, erant in eam rem aſſignatæ, coacta nõ mediocri finitimis in locis ex nobilitate alijſque incolis militum manu, in Moſci ditiones excurrit, magnamque omnia populando vaſtitatem affert: ad duo millia pagorum incendit, & Smolenſciæ ſuburbijs ambuſtis, magnum ex eo agro hominum, magnum pecudum numerum agit: ſuoſque nullo detrimento accepto intra fines reducit, Idem non multò poſt Conſtantinus Oſtrogiæ Dux, cum Michaele Viſniouecio Caſtellano Braſlauienſe, & filio Ianuſio Boriſthenem tranſgreſſus facit, expeditiſſimas quaſque Tartarorum aliorumq; turmas præmittit, has longè latèque populari, & terrorem vaſtitatemque in hoſtico circumferre iubet, ipſe cum reliquis copijs Czenihouiam progreditur, caſtriſque ad arcem metatis, oppugnationem ſuſcipit, ipſaque ciuitate incendio deleta, vim omnem arci expugnandæ adhibet, ſed quod ea præſidio firmo, cui nihil ad omnem propugnandi apparatum deeſſet, teneretur: accetimeque locum Moſci defenderent, in caſtris paucæ peditum cohortes eſſent, afflictæ maximis tempeſtatum iniurijs, miſſa obſidione, vicina circum loca omnia diripit,

totaque

totaque Siueriẽſi ditione vaſtata, ac populationibus ad Starodubam, Radohoſtiam, ac Podczepouiam vſque, per leniores equitum turmas factis, præda ingenti acta diſceſſit. Simili ſucceſſu Mecislauienſis præfectus Iaroſlauiam oppidum, pagoſque quàm plurimos euertit Rex poſteaquam dierum quinquaginta ſpacio, ſex arcibus captis, ad quas Suſſa non ita multo poſt ſeptima acceſſit, prouinciam omnem Polocẽſem mira agrorum fertilitate, magna fluminum opportunitate præditam, octauo decimo poſt anno, quam eſſet ab hoſte occupata, bello Reipub: recuperaſſet, Polotiam præſidijs, fines copijs firmaſſet, decima ſeptima Septembris die, illo de loco diſcedit: Vehemẽti quidem ſtudio ferebatur, vt cœptũ fœlicitatis curſum vrgeret, & cum magna hoſtes locis omnibus cõſternatio ingenſque pauor teneret, longius arma ſua in hoſtiles ditiones proferret: Sed cùm & præteriti tẽporis iniuriæ, (quibus miles admodum afflictus, equorum ingens numerus enectus fuerat) & grauiores Autumni tempeſtates, indies ingraueſcentes, iſti voluntati & ſtudio planè repugnarent, omni cura in comitia omnium Reipub: ordinum habenda incumbit, cùmque iam ante ex caſtris de ea deliberatione literas ad Regni Senatores dediſſet, rediens in Lithuaniam, ea ad diem vigeſimam ſecundam Nouembris Varſauiæ habitum iri edicit, in quibus cõſilia de bello diutius adminiſtrando ſuſcipiantur. Dum Vilna Rex ad comitia proficiſcitur, è Moſcouia per nũcium Moſcicum literæ afferuntur, à duobus Legatis Nouogrodiæ Duce Ioanne Theodori F Mſciſlauienſi, & Mikita Georgij F Romanouicio Sacharino, ad Nicolaum Radiuilum Palatinum Vilnẽſem & Euſtachium Volouicium Caſtellanum Trocenſem, Pleſcouiæ die trigeſima octaua Septembris ſcriptæ, hoc omninò argumento. Cùm offenſæ duorum ſummorum Principum eò progreſſæ ſint, vt arma vterque ſumpſerit, quibus Poloniæ Rex Polotiam expugnarit, Magnus Moſcouiæ Dux vindicare viciſſim id factum in animo habuerit: ſe cum reliqua nobilitate Moſcouitica ad Principis ſui pedes ſe abieciſſe, obſecraſſeque vt ſanguini Chriſtiano conſultum atque parcitum vellet. Iſtis precibus Principem ſuum reliquiſſe locũ, & belli expeditionem repreſſiſſe, nunc mutuo ſtudio ipſis atque alijs Regis Poloniæ Cõſiliarijs, apud Regẽm ſuum elaborandum eſſe, vt ad ſimilem voluntatem & ſiſtendi curſus ſui bellici, & pacis cum Magno Moſcouiæ Duce locis omnibus, tam Regni Poloniæ, quam Magni Ducatus Lithuaniæ, atque etiam Liuoniæ cauſa ſuſcipiendæ adducant, inprimis verò ab eo impètrent, vt in Regiam ſuam ſe referat, ac copijs ſuis omnibus tam in Lithuaniæ quàm Liuoniæ finibus imperet, ſe ab omni in Moſcos maleficio atque iniurijs abſtineant. Hæc eadem Magnum ſuum Ducem diligenter facturum, reditum ad ſedés ſuas, ſuoſque à vi atque iniuria, cohibiturum. Interea temporis dandam vtrinque operam, vt Principes miſſis inter ſe Oratoribus rem vtilem & perneceſſariam pacem ac concordiam ſuſcipiant. In extremo literarum excuſant, cur Baſilius Lopatinſcius, quem Rex ad Magnum Moſcouiæ Ducem ante expeditionem ſuam cum literis miſerat, quibus ſe bellum illi facturum iuſtum legitimumque denunciabat, adhuc in Moſcouia detineatur: promittuntque, ſimul vt Principum ſe vterque ad ſedes ſuas retulerit, ſe operam daturos, vt cum mandatis ſui Principis de pace conſiliãda ad Regem ocyus remittatur. Sub idem tempus Philo Kinitha, Orſacenſis præfectus ad Regem literas mittit, quas à Palatino Smolenſciano acceperat. Ijs Philonem Palatinus certiorem facit, ſe à Magno ſuo Duce mandata accepiſſe, nè quam Regijs finibus atq; ditionibus vim aut iniuram ad ferat. Monere igitur, vt mutua etiam Philo præſtet: neq; permittat, vt ſui fines trangreſſi, hoſtile aliquid in Magni Ducis Moſcouiæ ditionibus committant. Allans lectiſque vtriſque literis Rex omnem eius deliberationem ad Comitia referendam eſſe iudicauit.

* * *

EDICTVM DE SVPPLICATIONIBVS, A SERENISSIMO POLONIAE REGE STEPHANO, Wielicoluco ex Moscouia missum. Die 5. mensis Septembris. Anno Domini, M. D. LXXX.

STEPHANVS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ. Liuoniæq; &c. Princeps Transyluaniæ &c. Reuerēdissimis, Reuerendis, Magnificis, Generosis, Nobilibus, Famatis, Archiepiscopis, Episcopis, Palatinis, Castellanis, Regni nostri Senatoribus, præterea cuiusuis ordinis subditis nostris, syncere fidelibus nobis dilectis, gratiam nostram Regiam, Reuerendissimi Reuerendi, Magnifici, Generosi, Nobiles, Famati, syncere fideles nobis dilecti Vtrumq; facimus quàm libenter, vt & ea quæ decernuntur, communibus Reipub: comitijs geramus, & de rebus à nobis gestis, syncer: & fidelita: vestras faciamus certiores. Cum superioribus proximis Reipub. comitijs placuisset, bellum contra Magnum Moscouiæ Ducem susceptum continuari, nihil prætermisimus, quod posset ad illud rectè atq; ordine administrādum: & imprimis ad exercitus cùm veteres retinendum, tùm nouos conscribendum pertinere: quibus omnibus, postquàm vt ad Czasniciam (quo loco nos & Russiæ contra iniurias Mosci præsidio esse posse: & ad primarias alias atque alias arces hostiles peropportunos aditus habituros intelligebamus) certo die conuenirent, edixissemus, nos Vilna profecti, eodem ad Octauam Iulij mensis diem peruenimus: ac imprimis frequētiore, & Senatorum nostrorum & hominum militarium conuentu, de belli administratione, & quò potissimum arma in hostem inferremus, ad concilium nostrum retulimus; in quo & si variæ initio dictæ sentētiæ fuissent, eo tamen descensum postea est, vt Vielicolucum nobis cum exercitu ante omnia mouendum eamq; arcem omni conatu oppugnandum concluserimus: secuti quàm maximè, cùm ipsam seriem & quasi tenorem gerendarum rerum, qui nos ex locis, anno superiore proximo expugnatis & receptis Vielicolucū vocare & ducere visus est: tum Russiæ defensione, quàm vniuersam eo loci cum exercitu progressi, nos ab hostili vi tueri posse intelligebamus, præterea Lucensis arcis situ, fama, ditionis, amplitudine, & vbertate, qua exercitus nostri sine ditionum nostrarum detrimēto ali ac sustineri possent, opportunitate deniq; ad signa nostra penitius in hostilia loca inferendum, eoq; hostem ad aliquam prælij dimicationem eliciendum: cæteraq; deinceps ex Vielicoluco facilius promptiusq; administrandum adducti. Habito igitur exercitus nostri delectu, ex agro Czasnicienst Vitepscum profecti sumus: quo in itinere, cum arces duas hostiles, Vielisium vnam, in Dhunæ ripa, Vitepscio ex superiore fluminis loco oppositam, atq; alteram Vsvviatum, quæ ad amnem cognominem in Dhunam fluuium illabentem, & propius Lucum versus ferentem, sita est: exclusuras nos tormentorum & comeatus ad exercitus nostros supportandi commoditate accepissemus, & cœtero quum studium nobis esset Dhunam flumen magis magisque ab hoste in potestatem nostram vindicandi, quo res maiore celeritate cōficeretur, Magnificum Ioannem de Zamoscie Regni nostri Cancellarium, & cum ijs copijs, quas hoc in bellum nobis adduxit, & alijs additis Vielisium oppugnandi causa præmisimus, qua ex arce, cum vnius diei oppugnatione præsidium hostilè feliciter deiecisset, nos ea potiti, premissis primo agmine Copijs Lituanicis Vsvviatū cum exercitu accessimus: locumq;, munitionibus oppugnandi causa iam actis, metu potius admodo tantum quam ipsa adhibita deditione cæpimus. Inde contractis in itinere copijs omnibus, quas duarum istarum arcium oppugnatio diuiserat, mouimus, ac superata locorum inde ab Czasnicia incredibili vastitudine, itinere summo cum labore militum ac ingenti difficultate, quà Vsvviatum, quà Vielisium exercitus iuerē, per assiduas densissimásq; syluas facto, Vielicolucum progressi. ad arcē xxvi Mēsis Augusti die Castra metati sumus, quæ in Castra cum id temporis Oratores ab Magno Moscouiæ Duce ad nos venissent, eos nulla in-

terposita mora audiuimus. Verùm cùm à nobis contra omnes nostras rerum gerendarum rationes, contraq; dignitatem nostram postularent, vt nos in Lituaniam cum exercitu referremus, negarentq; nisi id ante omnia fecissemus, se per Principis sui mādata quicquam de ipsa legationis causa dicere posse: nos repudiata & postulationis indignitate, & insidiosa tergiuersatione non cessandum rati, eundem Ioannem de Zamoscie Cancellarium, cum copijs suis atratis, cæterisq; quas ad Vielisium habuerat, & maxima parte omnis peditatus trans flumen propius arcem castra alia facere ibiq; curare iussimus, illáq; ex parte nulla mora munitionibus, quibus visum est locis actis, & quo oportebat perductis, ipsis Kilend: Septemb: oppugnationem maiore apparatu ac conatu suscepimus: nihilq; aut lenitatis, aut terroris prætermisimus, aut oppugnationis non adhibuimus, quo integra arce potiremur. Verùm cùm & præsidiariorū summa loci retinendi pertinatia esset, & vltima sibi expectanda coniurassent. & arx nō modò loci natura, in edito planissimis circū locis, partim intra fluminis Louati, partin intra lacuum complexus sita: nec tantum modo consuetis ante hac Moscis parietū densissimorum contignationibus firma, sed aggere etiam densissimo ac latissimo ex cespite extrinsecus obducto tum qua flumen aut lacus non ambiunt: fossa maiore munitissima esset, ac omnino Polotiam omni genere firmitatis superaret, ad hæc præsidium validum & Polotiæ aliarumque arcium propugnatione è quibus à nobis anno superiore impetrata salute discesserāt, exercitatius inesset vt omnino sine maiore militum nostrorū interitu, ac diuturniore obsidione, si in instituto permaneremus, necessario res nobis incendio experienda fuit, quod cum magna militum nostrorum virtute & discrimine, primum ex Vngarorum peditum munitionibus allatum, & hoste incredibilem in modum restinguente sæpius triduū repetitum atq; diutius altum esset, ac deindè ex altera etiam parte per militem Polonicum, & atratas illas cohortes aggere ad propugnaculum maius, ad ligneas vsq; substructiones suffosso, nocte ante quintam Septembris diē maius conflaretur, præsidium verò, quo ad igni iam temperati nullo modo posset, ab obstinatione hostili non discederet, factum est, vt & arcē flamma, & ferrum quidquid prope hominum in arce fuit, per militarem iracundiam hostili illa pertinatia, & acceptis in oppugnatione incommodis, & eorum qui Polotia ac cæteris ex arcibus iam antè occupatis impune dimissi fuerant: hunc in locū adhost lia reditu irritatam, quinta istius mensis die prima luce deleuerit Dum hac in oppugnatione versatisumus, Oratores Magni Moscouiæ Ducis iterum apud nos dicendi potestatem sibi fieri petiuerunt: qua impetrata cum ea exponerent, quæ honestæ acbis & Reipub: paci & sarciendis incommodis, quæ ab eo hoste accepta sunt, minimè satisfacerent, leuioraq; omnia quàm nostra dignitas & iura Reip: paterentur proponerent: ostendimus nos ad istiusmodi descendere non posse: cumq; illi alia mandata se hoc tempore non habere dixissent, & à nobis peterent, dare ad Magnum suum Moscouiæ Ducem literas liceret, quibus cum de nostra voluntate atque conditionibus redderent certiorem, ne quid prætermisisse videremur, quod facere ad spem iustæ honestæq; pacificationis posset, & nostras dedimus ad Moscum literas, & Oratores dare suas permisimus: ad quas cū respōderit, qua volūtate sit, certius fortasse cognoscemus.

Nos hæc Sinc: & fide: vestras scire voluimus: cumq; ea quæ adhuc benè fœliciterq; gesta sunt, vni Deo grata, cum animi pietate acceptum referamus, parq; sit, vt illi volenti, & propitio, & nos & omnes in Repub: nostra, ad cuius hæc vtilitatem, amplitudinem, laudem imprimis redundant. gratias agamus: hortamur sync: & fid: vestras, ad ea omnia gratarum mentium studia, quæ supplicationibus alijsq; rebus, quoties benè gesta est res publica, suscipi consueuerunt. Quemadmodum hîc res porrò administrāda, & hic locus nobis tuendus sit, de eo hoc tēpore cōsilia cœpimus: quæ deinceps è Repu: geri à nobis hoc bello posse, videbuntur: in ijs studiū, consilium, curā, operam omnem nostram libenter consumemus. Benè valeāt sinceritates & fidelitates vestræ.

Datum ex Castris nostris ad arcem nostram Vielicolucum die 6. Septembris. Ann. Domini, M. D. LXXX. Regni verò nostri Anno Quinto.

STEPHANAS REX sszt.

RERVM ET VERBORVM IN SARMACIA EVROPEAE ALEXANDRI

Guagnini Historia præcipuè memorabilium Index.

INDEX.

Consi-

E.

F.

G.

Vitoldus

FINIS.

SPIRÆ.

15 81